

Piotr Fliciński

Adam Mickiewicz University

WSPÓŁCZESNY

SŁOWNIK FRAZEOLOGICZNY

***Agnieszce i Zuzi
oraz
moim Przyjaciółom z MTM Blues***

pracę tę dedykuję

WSTĘP

Słownik, który oddaję do rąk Czytelników, zgodnie z tytułem jest współczesny i praktyczny. Odpowiada na najważniejsze pytania użytkowników języka, czyli daje definicje powiązanych ze sobą wyrazów. Wyrazy te wielokrotnie były wcześniej łączone ze sobą w taki sam sposób w innych tekstach, stąd nasze wrażenie o ich odtwarzaniu przez autora tekstu są ze wszech miar obserwacją trafną. Wiele z tych związków to frazeologizmy. Jeżeli Czytelnik sięga po tę książkę, to znaczy, że ma już za sobą proces wydzielania ustalonych połączeń wyrazów z czytanego bądź ze słyszanego tekstu. Nie podaję tu definicji związku frazeologicznego, gdyż jest ona powszechnie znana. Dyskusja toczy się właściwie o granice tego, co frazeologią można nazwać, a co wchodzi w zakres innych zagadnień¹.

We *Współczesnym słowniku frazeologicznym* znajdują się utrwalone w użyciu związki wyrazowe, których znaczenie nie wynika z sumy znaczeń poszczególnych komponentów tego związku, np. **mapa drogowa** ‘dokładny plan osiągnięcia jakiegoś celu, harmonogram czegoś’, a także utrwalone związki wyrazowe, których znaczenie zależne jest od wyrazu dominującego znaczeniowo w tym połączeniu, np. **partia kanapowa** *ironicznie* ‘o małej liczebności, reprezentacji jakiejś partii lub innej stowarzyszonej grupy polityków’.

Słownik składa się z 4500 haseł ułożonych alfabetycznie. Wśród rodzajów haseł można wyróżnić hasła główne, hasła poboczne i odsyłacze. **Hasła główne** składają się z podstawowej formy frazeologizmu podanej wytłuszczonym drukiem, definicji, ilustracji, odniesień do innych form tego związku frazeologicznego (symbol

¹ Zainteresowanych tym zagadnieniem odsyłam do książek i artykułów z tego zakresu. Zob. np. S. Skorupka, *Postawy klasyfikacji jednostek frazeologicznych*, „Prace Filologiczne” XIX, 1969, s. 219-226; A.M. Lewicki, *Studia z teorii frazeologii*, Łask 2003; W. Chlebda, *Elementy frazematyki. Wprowadzenie do frazeologii nadawcy*, Łask 2003; A.M. Lewicki, A. Pajdzińska, *Frazeologia*, [w:] *Współczesny język polski*, Lublin 2001, s. 315-333; W. Herman, *Frazem – próba definicji*, „Poradnik Językowy” 2004, z. 7, s. 20-27; P. Müldner-Nieckowski, *Frazeologia poszerzona. Studium leksyograficzne*, Warszawa 2007; J. R. Taylor, *Związki frazeologiczne i konstrukcje składniowe*, [w:] *Gramatyka kognitywna*, przekł. M. Buchta, Ł. Wiraszka, red. nauk. E. Tabakowska, s. 647-702.

◇poprzedzający informację w treści słownika), ewentualnie do synonimów i antonimów² (jw.) opisywanego frazeologizmu. Niektóre hasła główne zawierają wskazówki na temat poprawności bądź łączliwości i potencjalnego rozwinięcia frazeologizmu (symbol ● poprzedzający informację w treści słownika). Bardzo rzadko podawane są krótkie informacje na temat pochodzenia opisywanego związku (symbol Δ poprzedzający informację w treści słownika), gdyż rozbudowanie tej części hasła w słowniku frazeologicznym jest dyskusyjne. **Hasła poboczne** składają się z podstawowej formy frazeologizmu podanej wytłuszczonym drukiem, definicji i odniesienia do hasła głównego. Nieliczne **odsyłacze** informują o formie podstawowej frazeologizmu.

Współczesność i praktyczność tego słownika wynikają wprost z przyjętej metody opisu i kwalifikowania związków do opisywanego zbioru frazeologizmów. Treść słownika stanowią **ustabilizowane połączenia wyrazowe**, przekazywane na mocy tradycji z pokolenia na pokolenia, a także związki wyrazowe **zdefiniowane pierwszy raz** w polskiej frazeografii. U podstaw pracy nad tym słownikiem tkwiły założenia, które wpłynęły na to, że użyty **język definicji dostosowany jest do współcześnie używanego języka ogólnego i potocznego** w grupie ludzi młodszego i średniego pokolenia. Z dwóch metod doboru ilustracji, czyli faktycznej i fingowanej, wybrałem metodę **cytatu odautorskiego** z nielicznymi wyjątkami³. Metoda ta sprawdziła się już w kilku innych dziełach leksykograficznych, więc nie trzeba jej nadmiernie uzasadniać. Warto jednak dodać, że uzyskuje się wówczas z pewnością efekt odpolitycznienia ilustracji, gdyż nie korzysta się treści dzienników i tygodników opiniotwórczych. Dając przykład odautorski, nie sięga się również po cytaty z literatury sprzed wielu lat, gdy brak potwierdzenia w przykładach współczesnych. Przy tworzeniu ilustracji starałem się trzymać zasady nieodwoływania się do postaci rzeczywistych. Nieliczne odstępstwa od tej reguły, np. użycie nazwiska sportowca, nazwy drużyny sportowej, nazwy zespołu muzycznego, nie powinny budzić zastrzeżeń. Przykłady użycia związane są tematycznie z głównymi sferami życia, czyli opisują codzienność, rodzinę i przyjaciół, pracę, sport, sztukę, życie społeczne i publiczne. **Przykłady odautorskie pisane są językiem współczesnym**. Cytaty nie powinny zwiększać

² Pojęcia synonimii i antonimii są tu rozumiane bardzo szeroko.

³ Wyjątki od reguły odautorskich cytatów dotyczą nielicznej grupy haseł, zwłaszcza frazeologizmów nowych lub przekraczających granice stylowe. Ilustracje nie pochodzą z prasy tzw. opiniotwórczej; zob. *skrótły źródła prasowych*.

nad miarę objętości słownika. Żyjemy w erze technologii informatycznych, więc jeżeli docelowy odbiorca słownika poczuje niedosyt, to skorzysta w pierwszym rzędzie z korpusów polszczyzny, a następnie z archiwów gazet i tygodników.

Frazeologia jest domeną potoczności rozumianej jako centrum języka, stąd nie zachodziła potrzeba częstego stosowania kwalifikatorów. Kwalifikatory stosuje się rzadko i są one łatwe do zinterpretowania. Unikałem wprowadzania frazeologizmów wulgarnych, gdyż nie są one potrzebne w języku ludzi kulturalnych⁴.

Przy weryfikacji poprawności postaci hasłowej frazeologizmu porównywałem obserwacje z potocznych i medialnych użyczeń związków frazeologicznych z wynikami analiz materiału korpusowego oraz z tradycją leksykograficzną. Niekiedy ze względów praktycznych łamałem nielogiczną w tym wypadku zasadę żelaznej konsekwencji zapisu, by dać formę bardziej przyjazną odbiorcy, stąd nie zawsze pojawiają się markowane zaimkami miejsca do wypełnienia w schematach frazeologizmów bądź też znalazły się w miejscach niespodziewanych np. dla badacza frazeologii.

Wszelkie błędy wynikają z niedoskonałości autora i potknięcia te obciążają konto piszącego te słowa.

Na koniec chciałbym bardzo podziękować Wydawnictwu, które zaproponowało mi współpracę i zapewniło mi dobre warunki do pracy nad słownikiem. Pozwoliło mi to spełnić jedno z moich marzeń naukowych, ponaddziesięcioletnią fascynację kraszac słownikiem. Największe wyrazy wdzięczności kieruję na ręce Pana Profesora Stanisława Bąby, który ucząc mnie frazeologii, pozwolił mi na wybór swojego sposobu jej rozumienia.

Piotr Fliciński, Poznań–Witkowo, czerwiec 2010

⁴ Ufam, że tłumacze sobie z tym brakiem również poradzą.

Bibliografia i źródła wykorzystane do porównań

<http://univ.gda.pl/~literat> (Biblioteka literatury polskiej w Internecie UG)

<http://www.google.pl>

http://www.krainalagodnosci.pl/o_krainie

<http://nkjp.pl> (Narodowy Korpus Języka Polskiego)

<http://www.newsweek.pl> (Newsweek.pl)

<http://archiwum.polityka.pl> (Polityka.pl)

<http://www.przekroj.pl> (Przekrój)

<http://www.sport.pl> (Sport.pl)

<http://www.gazeta.pl> (Gazeta.pl)

anteny: TVN24 (<http://www.tvn24.pl>), PR II i PR III (<http://www.polskieradio.pl>), Tok Fm (<http://www.tokfm.pl>).

S. Bąba, *Frazeologia polska. Studia i szkice*, Poznań 2009.

S. Bąba, J. Liberek, *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny*, Warszawa 2001.

W. Chlebda, *Elementy frazematyki. Wprowadzenie do frazeologii nadawcy*, Łask 2003

W. Chlebda, *Szkice o skrzydlatych słowach. Interpretacje lingwistyczne*, Opole 2005.

H. Duda, *Mapa drogowa 'plan, harmonogram czego'*, „Język Polski” 2007, z. 2, s. 161-164.

P. Fliciński, *Wielokształtność związków idiomatycznych a norma frazeologiczna (na marginesie projektu indeksu „rozgałęzionego” FRAZIR)*, [w:] *Kształtowanie się wzorów i wzorców językowych*, pod red. A. Piotrowicz, K. Skibskiego, M. Szczyszka, Poznań 2009, s. 163-173.

P. Fliciński, *Frazeologia biblijna w przestrzeni tematycznej. Część I: Zwroty*, [w:] *Język religijny dawniej i dziś (w kontekście teologicznym i kulturowym)*, pod red. ks. P. Bortkiewicza, S. Mikołajczaka, M. Rybki, t. IV, Poznań 2009, s. 165-178.

P. Fliciński, *Frazeologia w Wielkim słowniku języka polskiego a zasób związków idiomatycznych współczesnej polszczyzny*, [w:] *Nowe studia leksykograficzne II*, red. nauk. P. Żmigrodzki, R. Przybylska, Kraków 2008, s. 105-116.

P. Fliciński, *Nowe związki frazeologiczne a mediatyzacja polszczyzny ogólnej*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza”, t. XIV (XXXIV), Poznań 2007, s. 17-30.

P. Fliciński, *Z życia wybranych frazeologizmów biblijnych we współczesnej polszczyźnie*, [w:] *Język religijny dawniej i dziś*, pod red. ks. P. Bortkiewicza, S. Mikołajczaka, M. Rybki, t. III, Poznań 2007, s. 214-228.

J. Ignatowicz-Skowrońska, *Modyfikacje znaczenia frazeologizmu wdowi grosz w tekstach współczesnej polszczyzny*, [w:] *Kształtowanie się wzorów i wzorców językowych*, pod red. A. Piotrowicz, K. Skibskiego, M. Szczyszka, Poznań 2009, s. 175-187.

A.M. Lewicki, *Studia z teorii frazeologii*, Łask 2003.

A.M. Lewicki, A. Pajdzińska, *Frazeologia*, [w:] *Współczesny język polski*, Lublin 2001, s. 315-333.

P. Müldner-Nieckowski, *Frazeologia poszerzona. Studium leksykograficzne*, Warszawa 2007.

P. Müldner-Nieckowski, *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*, Warszawa 2003.

B. Nowakowska, *Nowe połączenia wyrazowe we współczesnej polszczyźnie*, Kraków 2005.

S. Skorupka, *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, t. 1-2, Warszawa 1967-1968

Słownik frazeologiczny, red. naukowa A. Nowakowska, Wrocław 2003.

J. R. Taylor, *Związki frazeologiczne i konstrukcje składniowe*, [w:] *Gramatyka kognitywna*, przekł. M. Buchta, Ł. Wiraszka, red. nauk. E. Tabakowska, Kraków 2007, s. 647-702.

Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami, oprac. A. Kłosińska, E. Sobol, A. Stankiewicz, Warszawa 2005.

Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN, pod red. A. Markowskiego, Warszawa 2004.

Wielki słownik ortograficzny PWN, oprac. zasad pisowni i interpunkcji polskiej prof. E. Polański, Warszawa 2003.

Uniwersalny słownik języka polskiego, pod red. S. Dubisza, Warszawa 2003.

Skróty źródeł prasowych:

JF: Jazz Forum. – F: Futbol. – K: Kino. – TS: Twój Styl. – ŚK: Świat Kobiety. – WO: Wysokie Obcasy. – V: Viva! – Z: Zwierciadło.

AAA

ad Kalendas Greacas ‘na wieczne nigdy; przestać o czymś myśleć, nie podjąć się czegoś, nie przejawiając ochoty zajęcia się tym nawet w odległej przyszłości; odsunąć coś w czasie, by w rezultacie nigdy do tego nie powrócić’ zob. **odłożyć** coś **ad Kalendas Greacas**.

ale czad ^{◦młodzieżowe} ‘świetnie, wspaniale, coś oceniane nad wyraz dobrze’: *Po raz pierwszy byłam na ich koncercie. Mówię ci, ale czad! Dawno się tak dobrze nie bawiłam.* ◊ Por. **dać czadu**.

advokat diabła ‘osoba świadomie broniąca niesłusznej sprawy w celu wzmożenia aktywności działań przeciwników’: *Nie miej mi tego za złe, ale będę adwokatem diabła i zapytam cię, dlaczego nie miałibyśmy posłać naszej córki do szkoły z internatem. Wiem, że trudno znaleźć szkołę z dobrym poziomem w okolicy, ale przecież mamy samochód, więc będziemy ją odwiedzać co dwa tygodnie.*

akcje *czyjeś* **idą w górę** ‘być bardziej cenionym, popularnym niż dotychczas; znacznie poprawiać swoją pozycję’: *Wielokrotnie próbował dobić do najlepszych, ale nie był dotychczas zauważany ze względu na brak błyskotliwości. W końcu szefowie zaczynają doceniać jego pracowitość i lojalność. Akcje Karola idą w górę i można się spodziewać, że wkrótce awansuje na kierownicze stanowisko.*

aksamitna rewolucja ‘pokojowa zmiana ustroju politycznego w jakimś państwie’: *Nie w każdym kraju byłego bloku wschodniego była możliwa aksamitna rewolucja. Wszyscy pamiętamy krwawe przemiany w Rumunii.*

albo rybka, albo akwarium ‘jedno albo drugie, wybór z dwóch różnych, czasem skrajnych porządków’: *Mozesz dostać dziś samochód, ale bez sprawdzenia układu kierowniczego, bo nie zdążę przed wieczorem tego zrobić. Albo rybka, albo akwarium. Jeśli chcesz wyjechać przed nocą, to na własną robisz to na własną odpowiedzialność.*

alfa i omega ‘o człowieku wybitnym, uznawanym za autorytet w jakiejś dziedzinie’: *Trudno nie zgodzić się z ujęciem tego zagadnienia przez Jana Kowalskiego, który jest alfą i omegą wiedzy historycznej o tamtych czasach.* ◊ Używany w postaci zwrotu **być alfą i omegą**. **Δ** Frazeologizm pochodzenia biblijnego. W tekstach języka religijnego używany często na zasadzie cytatu z Apokalipsy św. Jana (BT – Ap 1:8 *Ja jestem Alfa i Omega, mówi Pan Bóg, Który jest, Który był i Który przychodzi, Wszchemogący*; zob. także Ap 21:6 oraz Ap 22:13) ●

W kontekstach religijnych oba człony pisane zwykle wielką literą, w pozostałych należy stosować zapis małymi literami!

amator kwaśnych jabłek ‘oryginał; osoba o dziwnych, dziwacznych upodobaniach’: *Janek to amator kwaśnych jabłek. Zawsze nas trochę szokował, bo zbierał bagnety, jakieś militaria, a teraz ma kolekcję ptasich skrzydeł, które znajduje w parku. Ostatnio pokazywał mi skrzydło mewy, a fe!*

amerykański sen ‘marzenie o życiu w dobrobycie’: *Wielu emigrantów wyjechało w nadziei na lepsze życie. Wyśnili sobie ten amerykański sen jeszcze w kraju, ale na miejscu okazało się, że nie wszyscy potrafią wkomponować się w inne społeczeństwo i uznać obczyznę za ziemię obiecaną.*

angielska flegma ‘powolność, obojętność, opanowanie’ zob. **z angielską flegmą**.

ani centa ‘o zapłacie, cenie itp.; nic’: *Powinieneś poprawić ten kosztorys. Myślałeś, że jesteś świętą krową i nic ci nie powiem. Wyliczenie, które mi podrzuciłeś, to kompletna fuszerka. Proszę, przyłóż się do pracy, bo będziesz musiał zostać po godzinach. I nie dostaniesz ani centa za nadgodziny.* ◊ Synonim = **ani grosza**. • Frazeologizm łączony z czasownikami zaprzeczonymi = **nie dać, nie dostać, nie mieć** itp.

anielska cierpliwość ‘o człowieku: bardzo opanowany, niezwykle cierpliwy’: *Premier wykazuje się anielską cierpliwością w sprawie ustawy antynikotynowej.*

a niezły był z niego herbatnik ^{◦żartobliwie} ‘wyrażając udawany żal po człowieku, w którego życiu dochodzi do radykalnej zmiany, np. wstępuje on w związek małżeński, obejmuje wysokie stanowisko itp., co nie pozwala na kontynuację dotychczasowego stylu życia, zwłaszcza w sferze towarzyskiej’ zob. **niezły był z niego herbatnik**.

ani me, ani be (ani kukuryku) ‘nie odzywać się, nie zabierać głosu; zaniemówić’: *Siedzieliśmy przy jednym stoliku na zabawie sylwestrowej z sąsiadami spod trójki. Rozumiem, że kiedy spotykamy się w sklepie, to może wystarczyć konwersacja w stylu „dzień dobry” i „dzień dobry”, ale na imprezie to chyba można się wysilić, choćby na jakiś żart. A oni cały wieczór ani me, ani be, ani kukuryku. Produkowałem się sam do dwunastej, ale potem mi się sprzykrzyło i przy najbliższej okazji przenieśliśmy się do stolika nowo zapoznanej pary z naszego osiedla.* Δ Wariant rozwinięty do postaci **ani me, ani be, ani kukuryku** autorstwa Lecha Wałęsy.

ani mi się śni ‘nie zrobię tego; nie wykonam polecenia itp.’: *Na pewno nie pójde dzisiaj po zakupy. Ani mi się śni. Niech Basia idzie!* • Często jako replika w dialogu.

ani się zająknąć o czymś ‘przemilczeć, nie powiedzieć o czymś’ zob. **nawet się nie zająknąć** o czymś.

ani komuś w głowie coś ‘nie przejawiać chęci do wykonania jakiejś czynności oczekiwanej lub nakazanej przez inną osobę; nie myśleć o czymś programowo’: *Co on sobie myśli, że będę na każde jego zawołanie? Ani mi w głowie harówka dla niego po nocach. Mam ważniejsze sprawy na głowie.*

ani mnie to ziębi ani grzeje ‘o czymś nieznaczącym dla kogoś, niepowodującym zmiany decyzji, zachowania itp.’ zob. **ani ziębi ani grzeje**.

ani na jotę ‘w ogóle, wcale’: *Mimo wielu próśb, gróźb i tłumaczeń nie zmienił się ani na jotę. Jak żył niezdrowo, tak żył. Niestety, żadne argumenty do niego nie trafiły. Pracował za dużo, jadł za tłusto, palił jak smok i do tego od wódki nie stronił.*

ani na lekarstwo (czegoś nie ma) ‘nie ma czegoś prawie wcale, zupełnie’: *Czekam z niecierpliwością na zmianę obyczajów na polskich przyjęciach weselnych. Wódki jest tyle, że aż stoły się uginają, a wina nie ma ani na lekarstwo.* ◇ Synonimy = **jak na lekarstwo, tyle(,)** **co kot napłakał, tyle co nic** .

aniołek z różkami ‘o dziecku wyglądającym prześlicznie, niewinnie, ale lubiącym płatać figle, czasem zachowującym się nieznośnie’: *Widzę, że pani synek to taki aniołek z różkami. najpierw siedział spokojnie przy stoliku, ale potem rozbrykał się do tego stopnia, że musiałam go postawić do kąta.*

anioł stróż ‘osoba śledząca kogoś; tajniak pilnujący kogoś’: *Policja rozpracowała gang przemytników dzięki dobrze zorganizowanej pracy operacyjnej. Każdy członek grupy przestępczej miał swojego anioła stróża, przez co organy ścigania wiedziały o wszystkich ich posunięciach.*

ani palcem kiwnąć ‘nic nie zrobić w jakiejś sprawie’: *Prezes związku ani palcem kiwnął, by pomóc sportowcom kończącym karierę, a przecież przez wiele lat zostawiali serce na boisku.* ◇ Synonim = por. **nie kiwnąć palcem (w bucie)**.

ani pary z ust ‘dochować tajemnicy’ zob. **nie puścić/nie puszczać pary z ust**/^opospolicie gęby.

ani przez myśl/głowę *komuś coś* **nie przejdzie/nie przeszło** ‘trudno było o czymś pomyśleć, nie można było czegoś przewidzieć’ zob. **nawet przez myśl/głowę** *komuś coś* **nie przejdzie/nie przeszło**.

ani rusz ‘w ogóle, wcale; niemożliwe’: *Próbował zamienić krój czcionki, ale ani rusz nie mógł znaleźć odpowiedniego polecenia na pasku narzędzi.* ◊ Por. frazeologizm cechujący się innym odcieniem znaczeniowym = **bez kogoś/czegoś ani rusz**

ani w ząb ‘nie umieć czegoś; nie wiedzieć o czymś nic; nie znać się na czymś w ogóle’ zob. **ni w ząb**.

ani widu ani słychu ‘nic nie wiadomo o czymś, o kimś, brak jakichkolwiek informacji; czegoś, kogoś nie ma gdzieś, w czymś’: *Dostaliśmy od burmistrza zapewnienie, że ośrodek zdrowia znajdzie nową siedzibę już na wiosnę. Boże Narodzenie już zbliża się wielkimi krokami, a o nowym budynku dla służby zdrowia ani widu ani słychu.*

ani ziębi ani grzeje ‘o czymś nieznaczącym dla kogoś, niepowodującym zmiany decyzji, zachowania itp.’: *Sąsiadka mówiła, że zmienią sposób naliczania czynszów. I jak zwykle, nie będzie to dla nas najlepsze rozwiązanie. Powinniśmy we wspólnocie coś z tym fantem zrobić, jakiś list protestacyjny wykoncypować. Może pójdziemy razem na zebranie. – Nie, wiesz przecież, jak podchodzę do takich inicjatyw społecznych. Ani mnie to ziębi ani grzeje, zresztą nie mam czasu na takie nasiadówki.* ◊ Wariant = **ani mnie to ziębi ani grzeje**

ani żywego ducha ‘w jakimś miejscu nikogo nie ma’: *Umówiliśmy się na oglądanie działki, na obrzeżach jakieś wsi za Wałczem. Przyjeżdżamy, rozumiesz, punktualnie, cztery drzewa na krzyż, dwie chałupy w stanie surowym, ani żywej duszy. Gdzieś z oddali dobiegało szczekanie psa. Aż strach się bać.* ◊ Wariant = **ani żywej duszy, ani żywego ducha nie było/nie ma**.

aptekarska dokładność zob. **z aptekarską dokładnością**.

argument poniżej pasa ^opublicystyczne ‘nieuczciwe postępowanie, stawiające kogoś w bardzo niezręcznej, niewygodnej sytuacji; wypowiedź niezgodna z przyjętymi regułami dyskusji’:

Bartek dobrze wiedział, że nie zdążymy z projektem na początek grudnia. Wzięliśmy to zamówienie, bo każdy z nas wiedział, iż staniemy przed wyzwaniem, które przyniesie niesłychaną frajdę. Mowa teraz o tym, że wykazaliśmy się brakiem kompetencji i że możemy przecież pracować po godzinach i w czasie ustalonych urlopów świątecznych, bo wszystkim nam musi zależeć na wizerunku firmy to argumenty poniżej pasa. ◇ Synonim = por. **cios poniżej pasa, chwyt poniżej pasa.**

argusowe oko ‘podejrzliwe czuwanie nad czymś, dokładne kontrolowanie czegoś’: *Argusowe oko szefa firmy spoczywało przede wszystkim na warunkach dostaw i jakości podzespołów drewnianych, pozyskiwanych od zagranicznych producentów.* Δ Geneza mitologiczna. ● W poprawnym zapisie wymagana mała litera w wyrazie = **argusowy**.

artystyczny nieład ^{◦zartobliwie} ‘na pierwszy rzut oka chaotyczne, nonszalanckie uporządkowanie jakichś rzeczy, dobranie poszczególnych elementów garderoby, ułożenie fryzury itp., które jednak okazuje się dość efektownym, i dobrze odbieranym, niezwykłym zewnętrznym odzwierciedleniem czyjejś osobowości’: *Gdybym umiała rozsądnie to wszystko poukładać, pamiętając, gdzie co jest, nie byłoby problemu. Przyjaciele mówią: „przytulnie tu u ciebie” (śmiech). A oznacza to, powiedzmy, artystyczny nieład. Wiele rzeczy leży na wierzchu, bo albo jestem w trakcie robienia czegoś, albo planuję zrobić to niebawem* (Z 2009/12/240). ● Także jako eufemistyczne określenie nieładu, nieporządku, bałaganu.

as atutowy ‘osoba zapewniająca sukces czegoś, powodzenie jakiegoś przedsięwzięcia’: *Partia opozycyjna postawiła na swego asa atutowego, aby swym działaniem w komisji śledczej wpłynął na wzrost poparcia w sondażach.*

as z rękawa ‘nieujawniany od razu dodatkowy argument, niespodziewane działanie, dające przewagę’: *Nikomu nieznanemu Chorwat, dopiero co pozyskany przez klub, okazał się asem z rękawa trenera Nikolowskiego. Już po 4 minutach Murikić strzelił pierwszą bramkę, a do końca meczu dołożył jeszcze dwa gole.* ◇ Wariant = **wyciągnąć asa z rękawa**. ◇ Synonim = **tajna broń**.

a świstak siedzi (i zawija w te sreberka) ‘bagatelizować wypowiedzi innych, ni dowierzać komuś’: *I tak ci nie uwierzę, że w przyszłym tygodniu zabierzesz się za sprzątanie garażu. A świstak siedzi i zawija w te sreberka.*

a tak z innej beczki zob. z innej beczki.

atmosfera gęstnieje (*wokół czegoś*) ‘sytuacja staje się napięta’: *Atmosfera wokół ustawy o przywilejach emerytalnych gęstnieje z dnia na dzień. Wielu chce zbić kapitał polityczny w tych przepychankach sejmowych.*

austriackie gadanie ‘wypowiedź pozbawiona głębszego sensu, niedorzeczność’: *Dzień w dzień tylko narzekanie na jakieś spiski, układy: nie awansuję, bo Tomek to się zna z żoną inżyniera, bo Kaśka z kimś tam była na roku itepe. Austriackie gadanie, weź się, człowieku, do roboty. Samym gadaniem jeszcze nikt niczego nie zbudował.* ◇ Synonimy = por. **babskie gadanie**, °*pospolicie gadać od rzeczy*.

coś **aż bije po oczach 1.** ‘wyróżniać się w jakiś sposób spośród innych, być zauważalnym ze względu na swój wygląd’ lub **2.** ‘coś jest oczywiste, interpretowane jednoznacznie’ zob. **bić po oczach 1.** i **bić po oczach 2.**

aż ciarki chodzą/chodziły/przechodzą/przeszły komuś po plecach/po grzbiecie/po skórze 1. ‘ktoś się wystraszył; ktoś obawia się, że wydarzy się coś złego, przerażającego; coś powoduje uczucie niepokoju’ lub **aż ciarki/°pospolicie ciary chodzą/chodziły/przechodzą/przeszły komuś po plecach/po grzbiecie/po skórze 2.** ‘ktoś mi odczuł silne, rzadko spotykane emocje pod wpływem czego, zazwyczaj po wysłuchaniu muzyki’ zob. **ciarki chodzą/chodziły/przechodzą/przeszły komuś po plecach/po grzbiecie/po skórze 1.** i **ciarki/°pospolicie ciary chodzą/chodziły/przechodzą/przeszły komuś po plecach/po grzbiecie/po skórze 2.**

aż huczy/huczało od plotek ‘nagle pojawiło się wiele niesprawdzonych informacji na jakiś temat’ zob. **huczy/huczało od plotek.**

aż kipi od *czegoś* ‘coś się pojawia w nadmiarze, czegoś jest dużo, niespotykana dotychczas liczba, ilość występowania czegoś’ *Jak nietrudno zauważyć, w całym naszym pięknym kraju aż kipi od wszelkiego rodzaju imprez muzycznych. Wiele z nich jest poświęconych artystom, których już wśród nas nie ma. Festiwal Młodych Talentów w Słupsku ma chyba najmocniejszego patrona – wielkiego artystę Czesława Niemena (JF 2009/12/54).*

aż kłuje w oczy ‘coś wywołuje zawiść, niechęć; coś drażni, denerwuje kogoś’ zob. **kłuć w oczy.**

aż miło ‘wyrażenie aprobaty, podkreślenie intensywności jakiegoś działania, ukazanie zaangażowania w coś’: *Zajechałem do młynarza jeszcze przed południem. Panu Ignacemu robota paliła się w rękach, a skrzydła wiatraka śmigaly aż miło.* ◇ Wariant = **że aż miło**.

aż się łąza/łezka komuś zakręciła/kręci/staneła/staje w oku ‘ktoś odczuwa silne wzruszenie; ktoś jest bliski płaczu; wspominać coś rozrzewnieniem’ zob. **łąza komuś zakręciła się/kręci się /staneła/staje w oku**.

aż strach jechać/mówić/patrzyć/pomyśleć/powiedzieć ‘coś wzbudza ogromny strach’: *Łapałem się za głowę, jak to było możliwe, że nauczyciel WF-u nie zauważył kontuzji syna i nie wezwał pogotowia. Teraz sama rehabilitacja uszkodzonego kręgosłupa zajmie ponad rok, aż strach pomyśleć, co by się stało gdyby ni przytomność umysłu i dojrzałość kolegów z klasy syna.* ◇ Warianty = **strach jechać/mówić/patrzyć/pomyśleć/powiedzieć**.

aż strach się bać 1. *ironicznie* ‘coś nie mieści się w głowie, przeraża swoją absurdalnością; stanąć w obliczu decyzji absurdalnej, nie mogąc w żaden sposób wpłynąć na racjonalną zmianę istoty rzeczy’: *Podobno od dzisiaj mamy odhaczać się na liście w systemie elektronicznym co 20 minut. Jeśli nie zrobić tego w ciągu 30 sekund, możesz tylko pomarzyć o premii. Aż strach pomyśleć, co on jeszcze wymyśli. po prostu nie można już tu normalnie pracować.*

aż strach się bać 2. *ironicznie* ‘nie odczuwać lęku’: *Przystąpił do mnie z zaciśniętymi piąstkami. Mówię ci, aż strach się bać, co by się stało, gdyby ten kogucik na mnie ruszył.*

aż się kurzy/kurzyło ‘bardzo szybko’ zob. **uciekać aż się kurzyło/kurzy**.

aż uszy więdną ‘słuchanie czegoś lub o czymś nie jest przyjemne dla odbiorcy z jakichś powodów; złe wrażenie, które pozostawia w słuchaczu wypowiedź zawierająca liczne brutalizmy i wulgaryzmy’: *Wszedłem do szkoły na przerwę, aby przekazać zdjęcia z wycieczki wychowawcy mojego syna. Idąc po schodach, przysłuchiwałem się rozmowie chłopców z trzeciej może czwartej klasy. Mówili tak, że aż uszy więdną.* ◇ Warianty = **uszy więdną od czegoś, że (aż) uszy więdną**.

BBB

baba z magla ‘plotkarka, kobieta o prostackim obyciu’: *W przychodni poczułem się, jak za dawnych czasów. Spokojnie podszedłem, by zapytać o godziny przyjęć lekarza, a tu do mnie jakaś kobieta z pretensjami, że ona czeka już kilka godzin. Nie będę opowiadał w szczegółach, bo pewnie jesteście w stanie sobie wyobrazić, jak wygląda taki atak słowny baby z magla.*

babskie gadanie ‘wypowiedź pozbawiona głębszej treści; plotkowanie’: *Podobno Franek zerwał z Julką. Jutro idę z Martą do kina, to może dowiem się czegoś więcej, ale myślę, że między nimi to nie układało się od sierpnia. – E, tam, skończ już to babskie gadanie wreszcie, mamy ważniejsze sprawy na głowie.* ◊ Synonim = por. **austriackie gadanie**.

bać się Czarnego Luda ‘przyrównywać kogoś lub coś do wymyślanego niczym nieusprawiedliwionego uczucia strachu przed czymś, straszenie czymś, kimś wymyślonym’ zob. **Czarny Lud**.

bać się czegoś jak diabeł święconej wody ‘odczuwać wielki strach’: *Bał się szpitala jak diabeł święconej wody. Najbardziej przerażała go wizja niepomyślnej diagnozy, która przewróciłaby mu życie do góry nogami. Wolał już tę nieświadomość zapewniającą jego status quo.*

bać się czegoś jak ognia ‘odczuwać wielki strach’: *Wszystkich nowinek technicznych bał się jak ognia. Po prostu sobie z nimi nie radził.*

bać się własnego cienia ‘lękać się wszystkiego, żyć w ciągłym niepokoju; wykazywać nieusprawiedliwioną niczym podejrzliwość’: *Jurek bał się własnego cienia. Zamiast używać życia, doglądał firmy i nierzadko spędzał tam całe dni, wracając około północy.*

bajka o siedmiu zbójach ^{środowiskowe} ‘bez treści, bez składu; działanie pozbawione sensu; opowieść niewiarygodna’ zob. ^{środowiskowe} **ballada o siedmiu zbójach**.

bajka o żelaznym wilku ‘coś nieprawdopodobnego, zmyślanego, historia, której nie można dać wiary’: *Rodzice często opowiadają mi o kartkach na cukier, mięso, a nawet na czekoladę w czasach PRL-u. Tata wtedy zawsze z uśmiechem opowiada, jak zamieniał kartki na wódkę za czekoladę, by mamie zrobić niespodziankę. Potem kiedy spoglądam na półki z różnymi rodzajami słodyczy, to te wspomnienia są jak bajka o żelaznym wilku.* ◊ Wariant = **historia o żelaznym wilku**.

bajońskie sumy ‘bardzo dużo pieniędzy; niewyobrażalny dla przeciętnego człowieka majątek’: *Obracał się w lepszym towarzystwie od kiedy powiodło mu się w interesach. Wydawał bajońskie sumy na aranżację domu, ogrodu, by wystawnie przyjmować gości.* • Uwaga! Coraz częściej spotykane się formy uznawane za niepoprawne = ***bajońskie pieniądze, *bajońskie kwoty, *bajońskie ceny.**

balansować na krawędzi/na skraju przepaści ‘prowokować niebezpieczeństwo, ryzykować’: *Wypowiadając otwartą wojnę liderowi partii, młodzi aktywiści balansują na skraju przepaści.*

ballada o siedmiu zbójach ^{środowiskowe} ‘bez treści, bez składu; działanie pozbawione sensu; opowieść niewiarygodna’: *Słuchaj, skup się człowieku. Jak chcesz, to napisze ci kwity, bo na razie to ballada o siedmiu zbójach. Nie ma w tym feelingu, do niczego po prostu z takim graniem.* ◇ Warianty = ^{środowiskowe} **o siedmiu zbójach**, ^{środowiskowe} **bajka o siedmiu zbójach**, ^{środowiskowe} **historia o siedmiu zbójach**. Δ Prawdopodobne pochodzenie frazeologizmu od tytułów muzycznych utworów zawartych na płycie Wojciecha Karolaka *Moving South* z 1973 roku: *Suita o siedmiu zbójach* i *O siedmiu zbójach – Post Scriptum*.

bananowa młodzież ‘rozpieszczone nastolatki, dysponujący pieniędzmi na zabawę, zachcianki’: *Wśród młodego pokolenia coraz bardziej zauważalna jest różnica związana z pojemnością portfela, która powieliła rozwarstwienie społeczne. Bananowa młodzież staje się celem reklamodawców, dla których lubiąca zabawę grupa nastolatków jest łakomym kąskiem.*

bania się ^{z czymś/z kimś} **rozbiła** ‘czegoś lub kogoś jest więcej; jakieś działania, rezultaty jakiejś pracy twórczej zaczęły się nagle pojawiać się częściej niż dotychczas; jakiegoś rodzaju ludzie, wykonywający określony typ pracy są spotykani częściej niż dotychczas’: *Zainteresowanie Polaków ekologicznymi produktami wzrosło w ostatnim pięcioleciu. Bania ze sklepami ze zdrową żywnością rozbiła się przede wszystkim w dużych miastach.*

bańka ^{z czymś} **pęka/pęka** ‘coś zaczyna się nagle rozprzestrzeniać’: *Kryzys daje się we znaki także na polskim rynku hipotecznym. Bańka kredytowa pęka. Coraz częściej słychać o renegotjacji umów, banki wymagają dodatkowych zabezpieczeń, podnoszą oprocentowanie. Oferta kredytowa zamknięta jest dla mniej zamożnych.*

barania głowa/barani *◦pospolicie* **leb** ‘głupiec, idiota, ktoś niemądry’ zob. *◦pospolicie* **zakuty leb**, *◦pospolicie* **zakuta pała**.

bawić się *czyimś/cudzym kosztem* ‘naśmiewać się z kogoś, dokuczać komuś, robiąc z kogoś nieudacznika dla zabawy’: *Słuchaj, nie możesz tak postępować w towarzystwie. Wiem, że lubisz ironizować, ale kiedy opowiadasz o moich ułomnościach, to nie jest mi do wcale do śmiechu. Bawisz się moim kosztem, a ja potem mam zepsuty cały dzień i nie mam ochoty wyjść do ludzi.* ◊ Warianty aspektowe = **zabawić się** *czyimś/cudzym kosztem*.

bawić się jak chłopcy z piaskownicy ‘zachowywać się infantylnie, w sposób nie przystający do zachowania osób pełniących ważne funkcje publiczne’ zob. **jak chłopcy w piaskownicy**

bawić się w Czarnego Luda ‘przyrównywać kogoś lub coś do wymyślanego niczym nieusprawiedliwionego uczucia strachu przed czymś, straszenie czymś, kimś wymyślonym’ zob. **Czarny lud**.

bawić się w kotka i myszkę ‘będąc w lepszym położeniu, wykorzystywać swoją pozycję do manipulowania kimś; droczyć się z kimś, oszukiwać kogoś, wmawiając zachowanie zgodne z przyjętym obyczajem społecznym’: *Wmawia nam, że postępuje tak dla naszego dobra. A tak naprawdę ma nas za nic. Nie płaci za pracę, twierdząc, że wszystkie pieniądze inwestuje. A jak do niego dzwoniemy to albo nie odbiera, albo po chwili wymawia się telefonem na drugiej linii. I tak bawi się z nami w kotka i myszkę: kupuje nowy samochód, wyjeżdża na zasłużone wczasy zagraniczne.* ◊ Wariant = **zabawa się w kotka i myszkę**.

bawić się w policjantów i złodziei ‘omijać celowo przepisy, łamać prawa ze świadomością bliskości zagrożenia jego wyegzekwowania; podejmować ryzyko działania na granicy prawa’ zob. **zabawa w policjantów i złodziei**.

bazgrać jak kura pazurem ‘pisać nieelegancko, brzydko; stawiać koślawe litery’ zob. **pisać jak kura pazurem**.

bąknąć/bąkać pod nosem ‘powiedzieć/mówić cicho, niewyraźnie’: *Nic nie rozumiem. Co tam bąkasz po nosem?* ◊ Warianty = **mamrotać pod nosem, mówić pod nosem, mruzczyć/mruknać pod nosem**.

beczka prochu ‘geograficzne miejsce ścierania się różnych sił, idei, narodowości, dążeń niepodległościowych itp., na granicy konfliktu zbrojnego’: *Balkany na początku lat 90. to istna*

beczka prochu. Niestety, wydarzyło się najgorsze. • Uwaga! Używany też jako zwrot **siedzieć na becze prochu**, ale z innym odcieniem znaczeniowym = por. **siedzieć na becze prochu**.

benedyktyńska praca ‘praca cierpliwa, czasochłonna, dokładna, wymagająca skupienia i poświęcenia’: *Odczytanie stu stron rękopisów było nie lada wyzwaniem. Efekt tej benedyktyńskiej pracy jest nie do przecenienia. Teraz dopiero przyjdzie czas na analizy i interpretacje tych inkunabułów.* ◊ Synonim = **mrówcza praca**.

bez kogoś/czegoś ani rusz ‘coś jest niezbędne; ktoś jest do czegoś nieodzowny’: *Nie znam znaczenia wszystkich wyrazów. Tekst okazał się dla mnie za trudny, więc chyba bez słownika ani rusz.* ◊ Por. frazeologizm cechujący się innym odcieniem znaczeniowym = **ani rusz**.

bez dachu nad głową ‘nie mieć domu, nie móc się nigdzie schronić’: *Po przejściu huraganu Katrina wielu ludzi pozostało bez dachu nad głową.* ◊ Warianty = **mieć dach nad głową**, **stracić dach nad głową**, **znaleźć dach nad głową**.

bez dwóch zdań ‘niewątpliwie, oczywiste, jasne’: *Jarek jest bez dwóch zdań najlepszym kawalerem na balu.* ◊ Wariant = **nie ma dwóch zdań**.

bez grosza przy duszy ‘nie mieć pieniędzy, być ubogim’: *Żył tym, co dostał od dobrych ludzi. Od dawna był bez grosza przy duszy i nic nie zapowiadało szybkiej zmiany jego sytuacji życiowej.* ◊ Wariant = **nie mieć grosza przy duszy**.

bez końca ‘ciągle, stale, bardzo długo’: *Mógłbym słuchać Piosenek Wondera bez końca. Jego głos jest tak kojący, że uspokaja skołatanę nerwy w mig.*

bezkrwawe łowy ‘fotografowanie zwierząt’: *Wybraliśmy się na bezkrwawe łowy do pobliskiego lasu. Szczęście nam dopisało, bo udało nam się podpatrzeć dorodnego jelenia.*

bez liku ‘wiele, dużo, mnóstwo’: *Doradców zawsze jest bez liku, ale jak przychodzi co do czego, jak trzeba zaryzykować, to wszyscy wtedy chowają głowę w piasek, a ktoś musi wziąć na siebie obowiązki i odpowiadać w świetle prawa za organizację tej imprezy.*

bez ładu i składu ‘coś nieuporządkowanego; chaotycznie’: *Ta praca napisana jest bez ładu i składu. Nie ma wyraźnie zarysowanego wstępu, brak podziału na rozdziały, zakończenie*

nie zawiera żadnych wniosków. Proszę poprawić tak, żeby to miało ręce i nogi i dopiero przynieść mi do sprawdzenia.

bez mrugnięcia okiem ‘od razu, nie przejmując się niczym; zrobić coś, nie wahając się ani na moment’: *Komendant bez mrugnięcia okiem zdecydował o zakazie wychodzenia na przepustkę po godzinie 18.* ◊ Wariant = **bez zmrżenia oka/powiek**.

bez ogródek ‘wprost, bezpośrednio; nie ukrywając niczego, czasem dosadnie’: *Powiedziałam mu bez ogródek, że albo się zmieni od dzisiaj i pójdzie do pracy, albo niech sobie szuka mieszkania gdzie indziej. Z darmozjadem żyć nie będę, a mam jeszcze dzieci na wychowaniu.*

bez owijania w bawełnę ‘wprost, nie ukrywając niczego; bez niedomówień’: *Powiem ci bez owijania w bawełnę: powinnaś zadbać o siebie, bo ostatnio nie wyglądasz najlepiej. Ubierasz się bez dawnego błysku i smaku, idziesz do ludzi bez makijażu, często z byle jak ułożoną fryzurą. Wielu naszych znajomych zastanawia się, co się z tobą dzieje.* • Częściej używany wariant z zaprzeczonym czasownikiem = por. **nie owijać w bawełnę**.

bez osłonek ‘wprost, nie ukrywając niczego’: *Znamy się już tyle lat, więc powiem ci to bez osłonek. Jestem zbulwersowany tym, w jaki sposób traktujesz swoje koleżanki z biura.*

bez pardonu ‘nie zważając na nic; brutalnie, dosadnie’: *Wyrwał jej z ręki bilet do kina i bez pardonu podarł na małe kawałki. – Nigdzie nie pójdziesz, dopóki nie nauczysz się odpowiedzialności.*

bezpieczny seks ‘kontakty seksualne, zwykle z zastosowaniem mechanicznych środków antykoncepcyjnych, które nie niosą zagrożenia w postaci przeniesienia chorób wenerycznych, AIDS oraz nie powodują zajścia partnerki w ciążę’: *Zwolennicy bezpiecznego seksu podnoszą głównie sprawę zmniejszenia się zarażeń AIDS wśród młodych, natomiast przeciwnicy – mówią o niebezpiecznych skutkach natury moralnej i etycznej w dopiero co budowanej osobowości człowieka.*

bez pomysłu ‘topornie, nietwórczo’: *Musimy coś zrobić z tą kuchnią, bo deweloper umieścił przyłącza bez pomysłu. Przecież nie ustawie kuchenki pod oknem. Trzeba wezwać kogoś z gazowni i poprosić, żeby przesunął te rurki od gazu w jakieś sensowne miejsce.*

bez porównania ‘o wiele, znacznie, bezspornie’: *Kiedy przewiesiłeś obraz na drugą ścianę, to dopiero go widać w pełnej krasie. Teraz jest bez porównania lepiej.*

bez reszty ‘zupełnie, w całości’: *Kamil bez reszty oddał się malowaniu ikon.* • Często używany w postaci zwrotów = **oddać się czemuś bez reszty, poświęcić się czemuś bez reszty.**

bez świadków ‘bez udziału innych, w cztery oczy’: *Chciałbym porozmawiać z tobą o strategii firmy, ale nie na zebraniu tylko w moim gabinecie i bez świadków.*

bez taryfy ulgowej ‘bez żadnych ustępstw, pomocy, złagodzenia warunków, kryteriów’: *Sławek Wierzcholski podszedł do swego pomysłu bez najmniejszej taryfy ulgowej, a na dodatek rzucił na warsztat 15 całkowicie premierowych kompozycji (JF 2009/12/75).* ◇ Wariant niezaprzeczony = **taryfa ulgowa.**

bez wyrazu ‘mało oryginalne, bez wyraźnych akcentów, niedopracowane’ zob. **coś jest pozbawione wyrazu.**

bez zmrużenia oka/powiek ‘od razu, nie przejmując się niczym; zrobić coś, nie wahając się ani na moment’ zob. **bez mrugnięcia okiem.**

bez żadnego gadania ‘bez zbędnych tłumaczeń, postanowione’ zob. **nie ma gadania.**

bez żenady ‘z pewnością siebie, nieskrępowanie’: *Dziś można mówić bez żenady o wszystkich zachowaniach naszych podopiecznych.*

ktoś będzie inaczej śpiewać ‘spokornieć pod wpływem strachu; zmienić zdanie’ zob. **inaczej śpiewać.**

będą z kogoś ludzie ‘ktoś osiągnie sukces w życiu osobistym lub zawodowym, ktoś sporządnieje’: *Wiem, że pozwalałam mu na zbyt dużą swobodę w podejmowaniu decyzji, ale zobaczysz jeszcze będą z niego ludzie. Sam zrozumie, że musi postępować trochę inaczej, jak jego znajomi zaczną rozmawiać o wyborze studiów.* • Często rozwinięty do postaci = **jeszcze będą z kogoś ludzie.**

będzie się działo ‘wiele się wydarzy; zdarzenie niezwykłe, niecodzienne’: *Już w środę kolejny konkurs na dużej skoczni. Oj, będzie się działo. Cała Polska będzie ścisnęła kciuki za Adama Małysza.* ◇ Wariant = **oj, będzie się działo.** Δ Frazeologizm spopularyzowany przez Jerzego Owsiaaka.

będzie z kogoś **pociecha** ‘ktoś okaże się pomocny, wartościowy’: *Marcin rozwija się fantastycznie. Trafił do naszej szkółki pół roku temu, ale już zrobił ogromne postępy. Będzie z niego pociecha w przyszłości, jeśli nie przestanie trenować z takim zaangażowaniem.*

biała niedziela ‘niedziela, w której lekarze różnych specjalności przeprowadzają badania, zwłaszcza w małych miejscowościach’: *W naszej gminie zorganizowano białą niedzielę. Kilkaset osób skorzysta z porad okulistycznych, neurologicznych i laryngologicznych.*

biała śmierć 1. ‘cukier’: *Jednym z najgorszych przyzwyczajęń żywieniowych młodego pokolenia jest spożywanie słodczy i słodzonych napojów w nadmiernych ilościach. Lekarze i dietetycy przestrzegają często przed białą śmiercią, ale na razie ich apele nie przynoszą efektów.*

biała śmierć 2. ‘nazwa narkotyków w postaci białego proszku’: *Wśród młodych ludzi na przedmieściach żniwo zbiera biała śmierć.*

białe małżeństwo ‘związek, w którym małżonkowie nie utrzymują kontaktów seksualnych’: *Wyszła za niego pełna miłości i nadziei na wspaniałe życie. Po ślubie okazał się jednak innym człowiekiem, a najbardziej bolało ja to, że widział w niej kobiety. Może mogłaby się przyzwyczać do tego białego małżeństwa, ale w głębi duszy czuła niespełnienie przeżywania macierzyństwa. Δ Określenie raczej niespotykane w odniesieniu do związków partnerskich czy homoseksualnych.*

białe plamy ‘nieznane lub nieopracowane przez historyków fakty z przeszłości; celowo ukrywane fakty historyczne, najczęściej ze względów politycznych’: *Katastrofa w Gibraltarze jeszcze na długo pozostanie białą palmą w historii Polski. Z pewnością dodatkowych informacji przyniesie otwarcie brytyjskich archiwów dla badaczy z naszego kraju. • Często także w liczbie pojedynczej = **biała plama**.*

białe szaleństwo ‘określenie sportów zimowych, uprawianych na śniegu’: *Stoki zapelnily się amatorami białego szaleństwa.*

białe tango ‘taniec, w którym panie proszą panów’: *Białe tango na każdym dancingu jest małym plebiscytem na najlepszego i najprzystojniejszego tancerza.*

biały jak kreda ‘o kimś bladym, zwykle z przerażenia, ze strachu, z powodu choroby’ zob.
biały jak płótno/ściana.

biały jak mąka ‘o kimś, kto ma bardzo jasną cerę; o kimś nieopalonym, mimo letniej pory’: *Ada była biała jak mąka, mimo że spędziła pół lata nad morzem.*

biały jak płótno/ściana ‘o kimś bladym, zwykle z przerażenia, ze strachu, z powodu choroby’: *Spojrzał kątem oka na swoją żonę. Zrobił Asię biała jak ściana, gdy kelner przyniósł na talerzu ślimaki. Chyba nie udało mu się ta niespodzianka na piątą rocznicę ich ślubu.*

biały jak śnieg ‘śnieżnobiały’: *Magda wystąpiła na ślubie w białej jak śnieg sukni z bukietem przecudnych róż.*

biały kruk ‘unikatowy, rzadki przedmiot, rarytas; rzadkość bibliofilska’: *Wiesz, ostatnio udało mi się kupić na aukcji internetowej słowniczek Krasnowolskiego z 1899 roku. To kolejny biały kruk w moich zbiorach.*

biały personel ‘pracownicy służby zdrowia’: *Pielęgniarki zaapelowały o zapisanie w ustawie budżetowej większych podwyżek dla białego personelu.*

bicz boży ‘zrządzenie losu, niekorzystne zdarzenie odbierane jako działanie sił nadprzyrodzonych, kara boża’: *Nieurodzaj w tym roku to bicz boży. Przez pięć lat nie było kłopotów z pogodą, więc nikt nawet nie przypuszczał, że nagle tak się odmieni sytuacja. • Poprawny zapis małą literą w wyrazie = **boży**.*

bić głową w mur/o mur ‘bez powodzenia zabiegać o coś, dążyć do czegoś’: *W drugiej połowie nasza drużyna biła głową w mur. Chęci były, ale umiejętności zabrakło dzisiejszego wieczoru. Ataki przerywane były już w okolicach połowy boiska, a lepiej wyszkoleni zawodnicy Górnika co chwila groźnie kontratakowali. ◊ Warianty = **bić głową w ścianę/o ścianę**, °pospolicie **tłuc głową w mur/o mur**, °pospolicie **tłuc głową w ścianę/o ścianę**, **walić głową w mur/o mur**, °pospolicie **walić głową w ścianę/o ścianę**.*

bić głową w ścianę/o ścianę ‘bez powodzenia zabiegać o coś, dążyć do czegoś’ zob. **bić głową w mur/o mur**.

bić i patrzeć, czy równo puchnie ‘wypowiadać się z dezaprobatą o czyimś zachowaniu’: *Obserwuję już piąty dzień z kolei, w jaki sposób sąsiadka zwraca się do swojej matki, która przyjechała do niej w odwiedziny. Jak można tak nie szanować własnej matki? Gdybym mógł*

coś zrobić, to bym tylko bil i patrzył, czy równo puchnie. • Często rozwinięte do postaci = **tylko bić i patrzeć, czy równo puchnie.**

bić w kogoś jak w bęben 1. ‘nie dawać komuś szans na wyrażenie swoich poglądów; zaciekle kogoś krytykować, bezpardonowo kogoś atakować’: *Kierownik walił we mnie jak w bęben. Okazało się, że jedna niezbyt udana wypowiedź na początku roku spowodowała, że każdy mój pomysł, niezależnie od jego wartości, był nieudany, bezsensowny. Nie mogłem już słuchać ciągłego narzekania na jakość mojej pracy. Moja psychika nie wytrzymała i nosiłem się z zamiarem odejścia z firmy.* ◊ Wariant = *pospolicie walić w kogoś jak w bęben.*

bić w kogoś/w coś jak w bęben 2. ‘uderzać silnie w kogoś lub w coś’: *Wziął młotek i bil w ścianę jak w bęben. Nie miało to większego sensu, bo i tak struktura betonu była nie do ruszenia.* ◊ Wariant = *pospolicie walić w kogoś jak w bęben.*

bić jak w kaczy kuper 1. ‘wyładowywać się na kimś zwykle z jakichś względów słabszym’: *Koledzy zawsze wykorzystywali jego nieśmiałość i niezdecydowanie. Niektórzy bili w niego jak w kaczy kuper, nie pozostawiając mu żadnego wyjścia. Odżył dopiero na studiach, udało mu się znaleźć oddanych przyjaciół i wiedział, po co żyje.* ◊ Wariant = *pospolicie walić jak w kaczy kuper.*

bić jak w kaczy kuper 2. ‘programowo przedstawiać coś lub kogoś w złym świetle’: *Fracja lewicowa biła jak w kaczy kuper w zwolenników sekretarza generalnego.* ◊ Wariant = *pospolicie walić jak w kaczy kuper.*

bić na alarm ‘zwrócić uwagę na negatywne zjawisko’: *Od wielu tygodni dziennikarze biją na alarm w sprawie konieczności dopasowania polskiego prawa do wymogów Unii Europejskiej. Za pół roku może już być za późno.* ◊ Wariant = **uderzyć na alarm.**

bić na głowę ‘być od kogoś, czegoś znacznie lepszym w jakiejś dziedzinie; swymi umiejętnościami przewyższać umiejętności innych’: *W przygotowywaniu innowacyjnych projektów Jacek bil wszystkich na głowę. Nikt nie był mu w stanie dorównać, stąd nie dziwiło nikogo, że szef nosił go na rękach i przymykał oko na jego niepunktualność.*

bić pianę ‘nic nie wnosząc swą wypowiedzią; mówić o czymś dla samego faktu zabrania głosu w jakiejś sprawie’: *Wszystko się wyjaśniło przed wyborami, a medialne zachowania polityków to już tylko niepotrzebne bicie piany.*

bić po oczach/w oczy 1. ‘wyróżniać się w jakiś sposób spośród innych, być zauważalnym ze względu na swój wygląd’: *Jej seledynowa sukienka aż biła po oczach w tłumie tegorocznych maturzystów. Być może Marcie zebrało się odwagę nie wtedy, gdy tego od niej oczekiwano.*

◊ Wariant = coś **aż bije po oczach**.

bić po oczach/w oczy 2. ‘coś jest oczywiste, interpretowane jednoznacznie’: *Nieokrzeseanie kolegów Renaty aż biło po oczach. Trudno było nie zauważyć ich braku wychowania i niechęci w okazywaniu szacunku starszym.* ◊ Wariant = coś **aż bije po oczach**. ◊ Synonim = **uderzać po oczach**.

bić się w piersi ‘przyznawać się otwarcie do winy, okazywać skruchę; wyrażać żal z powodu swego złego postępowania, działania’: *To moja wina. Postaram się naprawić wszystko – bił się w piersi Piotr.* ◊ Wariant = **uderzać się w piersi**.

bić się z myślami ‘wahać się przed podjęciem ważnej decyzji; z wielkim trudem próbować wymyślić najlepsze rozwiązanie w jakiejś sytuacji’: *Nie wiedziałem, czy zdecydować się na porzucenie pracy. Co prawda, czułem, że niszczy mnie psychicznie, ale jednak daje źródło utrzymania mojej rodzinie, taką małą stabilizację.*

biec co/ile sił w nogach ‘biec szybko, spiesząc się bardzo; włożyć wszystkie siły w bieg’ zob. **ile sił w nogach**.

biec (do kogoś) jak na skrzydłach ‘biec lekko, z radością, z przyjemnością’ zob. **jak na skrzydłach**.

bieda aż piszczy ‘skrajna bieda, nędza’: *W pokojach zimno, niedogrzone, dzieciaki chodzą głodne. Bieda aż piszczy. Ojciec pijak, a matka nie pracuje i nie radzi sobie z domem i wychowaniem dzieci. Żyją z zasiłku i z tego, co im dobrzy ludzie przyniosą.*

bieda zajrzała/zajrzy komuś w oczy, bieda zagląda komuś w oczy ‘ktoś staje się biedny, ktoś traci źródło dochodów’: *Z dnia na dzień stracił pracę, po miesiącu skończyły się oszczędności, więc musiał zwolnić pokój. Wylądował na ulicy i bieda poczęła zaglądać mu w oczy coraz częściej.*

bieda z nędzą ‘skrajna bieda’: *Pracownicy pomocy społecznej przyjechali, aby sprawdzić, w jakich warunkach żyje jedna z rodzin, zamieszkująca suterенę w kamienicy przy*

Grubeckiej. Kiedy weszli do mieszkania, bardzo się przerazili się tym, co ujrzeli w środku. To była bieda z nędzą, bo inaczej nie można było tego nazwać.

biedny jak/niczym mysz kościelna ‘człowiek niezamożny, ubogi’: *Pracy nie mógł znaleźć, od dawnych przyjaciół stronił, jakoś tak się zagubił w dorosłym życiu. Bardzo mi go żal. Biedny jak mysz kościelna to i wychudł, i w łachmanach chodzi.* ◊ Wariant = **biedny niczym mysz kościelna**.

biegać jakby ktoś kogoś gonił ‘spieszyć się; robiąc coś, sprawiać wrażenie jakby się nie miało na coś wystarczająco dużo czasu; zachowywać się chaotycznie, zdradzając niepokój, podekscytowanie’: *Biegasz jakby ktoś cię gonił. Spędzimy w Paryżu całe dwa tygodnie, więc na pewno zobaczymy wiele.*

biegać jak głupi ‘biegać szybko; zachowywać się chaotycznie, zdradzając niepokój, podekscytowanie’: *Marian, zwolnij. Biegasz jak głupi w tej galerii i nic nie możesz znaleźć. Zastanówmy się najpierw, z czego twoja mama byłaby najbardziej zadowolona.* ◊ Wariant = **latać jak głupi**.

biegać jak kot z pęcherzem ‘z powodu załatwiania wielu spraw naraz sprawiać wrażenie wykonywania nerwowych i chaotycznych działań’: *Waldi latał jak kot z pęcherzem, nie miał czasu nawet przywitać szanownej ciotuni. Za jakąś godzinę miał przyjechać zespół muzyczny i inspicjent. Przyniósł coś z kuchni, zaniósł coś na górę, ofuknął kelnera, który sobie akurat w tej chwili zrobił przerwę na papierosa. Lucynka patrzyła na niego z politowaniem. Machnęła ręką i pomyślała: A, niech biega!* ◊ Wariant = **latać jak kot z pęcherzem**.

biegać jak oszalały/szalony/opętany/wariat ‘biegać szybko; zachowywać się chaotycznie, zdradzając niepokój, podekscytowanie’: *Nie umawiam się z tobą więcej na wypad do muzeum. Biegasz jak wariat od eksponatu do eksponatu, a ja lubię spokojnie przyjrzeć się czemuś w najdrobniejszych szczegółach.* ◊ Wariant = **latać jak oszalały/szalony/opętany/wariat**.

biegać jak z pieprzem ‘zachowywać się emocjonalnie, chaotycznie, miotać się, wykazywać nadpobudliwość’: *Sprzedawca biegał jak z pieprzem. Przetawiał produkty z półki na półkę, sprawdzał terminy przydatności do spożycia jakby miał przyjechać sanepid na kontrolę.*

biegać z wywieszonym językiem ‘z powodu załatwiania pilnych spraw być cały czas aktywny, nie mając czasu na chwilę odpoczynku, przestoju; robić coś w pośpiechu’: *Od rana*

biegam z wywieszonym jęzorem, a i tak chyba nie uda mi się dziś wszystkiego załatwić. ◇
Wariant = *pospolicie* **biegać z wywieszonym jęzorem.**

biegnąć co/ile sił w nogach ‘biegnąć szybko, spiesząc się bardzo; włożyć wszystkie siły w bieg’ zob. **ile sił w nogach.**

bielmo spadło komuś z oczu ‘ktoś zrozumiał ukrytą przed nim wcześniej prawdę o czymś, o kimś; coś spowodowało diametralną zmianę w ocenie czegoś lub kogoś’: *Tu nie chodziło o ideały, tylko o stolki. Jak mogłem być tak głupi przez cały ten czas. Kiedy Marzena zapytała, czy zastępca dyrektora odpowiada moim ambicjom, spadło mi bielmo z oczu. Poczulem taki wstyd, że najchętniej zapadłbym się pod ziemię.* ◇ Synonimy = **łuski spadły/spadną komuś z oczu, przejrzeć na oczy.**

biją na kogoś siódme poty ‘ktoś się bardzo poci’: *Nie czulem się najlepiej, byłem bardzo zmęczony i biły na mnie siódme poty. Żalowałem dziś swojej decyzji o wzięciu udziału w tej azjatyckiej wyprawie.* ◇ Synonimy = **oblały kogoś siódme poty 2., wyciskać z kogoś siódme poty, wylewać (z kogoś) siódme poty.**

coś **bije kogoś po kieszeni** ‘coś powoduje istotne z jakichś względów, najczęściej niezaplanowane, wydatki, odczuwane jako obciążenie; coś powoduje straty materialne’: *Wziął kredyt na maszyny, bo myślał, że ruszy z produkcją jeszcze w tym roku i się odkuje. Okazało się, że przez nieautoryzowane naprawy stracić gwarancję i teraz każda wizyta serwisantów tak bije go po kieszeni, że ledwo starcza na wypłaty. O inwestycjach może sobie pomarzyć, chyba że weźmie udział w jakimś programie Unii Europejskiej. Fundusze europejskie to może być ostatnia deska ratunku dla jego firmy.* ◇ Warianty aspektowe = **uderza/uderzy/uderzyło kogoś po kieszeni.** ◇ Synonimy = **dostać/dostawać po kieszeni.**

blady jak ściana/jak śmierć/trup ‘bardzo blady’: *Nagle po drugiej usłyszałem krzyk. Wiedziałem, że to Marianna, której śnił się koszmary co noc od wypadku nad rzeką. Wbiegłem do pokoju i ujrzałem ją skuloną na podłodze. Podniosłem Mariankę, i wziąłem w ramiona. Cała się trzęsła i była blada jak ściana.*

blady strach padł na kogoś ‘ktoś bardzo się przestraszył; ktoś odczuwa ogromny lęk, spodziewając się, że wydarzy się coś strasznego’: *Dochodziły słuchy, że banda Jeronia uaktywniła się w tej okolicy. Blady strach padł na całą wieś. Ludzie spali za zmianę, w ubraniach, gotowi w każdej chwili do ucieczki.*

blaski i cienie *czegoś* ‘dobre i złe strony czegoś, pozytywne i negatywne skutki czegoś’: *Komentatorzy polityczni analizowali już wielokrotnie blaski i cienie jakości naszej polityki wschodniej.*

bliskie spotkania (trzeciego stopnia) *z czymś/z kimś* ‘zetrząść się z czymś lub kimś osobiście, mieć z czymś lub z kimś bezpośredni kontakt’: *Koledzy zaciągnęli mnie na wieczór autorski podobno najlepszego polskiego współczesnego poety. Ponieważ z dala trzymałem się od form wierszowanych, nigdy nie uczestniczyłem wcześniej w takim wydarzeniu na poły artystycznym, na poły religijnym. Pierwszy raz przeżyłem bliskie spotkania trzeciego stopnia z rozentuzjasmowanym tłumem fanatycznych wyznawców rymowania. Po autorskiej recytacji dwóch pierwszych tekstów miałem gotową diagnozę sytuacji. To była literatura najwyższych lotów.*

błagać *kogoś na kolanach* ‘prosić kogoś usilnie o coś, ponizając się’: *Chyba ani pojedziemy w ty roku na urlop w sierpniu, bo szef powiedział, żebym nawet o tym nie marzył. Jestem bardzo zły, ponieważ wspominałem mu już w marcu o naszych planach wakacyjnych, ale nie będę błagał go na kolanach o wolne. Pojedziemy we wrześniu, a później trzeba się zastanowić nad zmianą pracy. ◇ Wariant = **prosić** *kogoś na kolanach.**

błądzić *gdzieś myślami* ‘mieć kłopoty ze skoncentrowaniem się, rozkojarzyć się’: *Czy możesz zainteresować się tym, co do ciebie mówię? Właśnie zdaję ci relację z ciężkiego dnia w pracy, próbuje ci powiedzieć, że czuję się okropnie, jak zбитy pies, a ty błędzisz gdzieś myślami i nawet mi nie przytakujesz.*

błędne koło ‘bardzo trudna sytuacja, z której nie widać wyjścia, nawracająca do punktu wyjścia; problem nie do rozwiązania, beznadzieja’: *Państwo Modzianowscy nie mają prawa wystąpić o uznanie aktu własności, jedyny spadkobierca nie jest znany, a urząd bez wniosku prawowitego właściciela nie może wszcząć procedury przekazania nieruchomości. To błędne koło i nic nie wskazuje na to, że szybko znajdzie się jakieś rozwiązanie w tej sprawie.*

błędy młodości ‘złe decyzje z okresu wieku nastoletniego i młodzieńczego, często oddziałujące niekorzystnie w dorosłym życiu’: *Wychowywał się w nie najlepszym środowisku, gdzie szemrane towarzystwo wiodło prym. Niestety, błędy młodości czasami są nie do naprawienia i ciągną się za kimś przez całe życie. ◇ Synonim = **grzechy młodości.***

błękitna krew ‘arystokratyczne pochodzenie’: *Czasami śmiejemy się, że w żyłach Beaty płynie błękitna krew, ponieważ jej córką jakiegoś upadłego arystokraty.*

bojowe zadanie zob. **zadanie bojowe**.

Bogiem a prawdą ‘prawdę mówiąc; w samej rzeczy’: *Bogiem a prawdą powinniśmy otrzymać dodatek motywacyjny do pensji w tym roku. Z nieznanymi mi powodów nikt nawet nie zająknął się o tym.* • Współcześnie wyrażenie rozszerzane do postaci niepoprawnej ***między Bogiem a prawdą**. • Wśród użytkowników języka wyraźne wahanie w zakresie stosowania wielkiej i małej litery, ale zaleca się stosowanie wielkiej litery w wyrazie = **Bóg**.

Bogu ducha winny/winien ‘o człowieku niewinnym, niemającym wpływu na niezbyt dobre położenie, w którym się znalazł’ *Całą żółć wylał na Bogu ducha winną sekretarkę. Przecież ona nie mogła nic wiedzieć o tajnym zarządzeniu Stawolskiego.* • Zaleca się stosowanie wielkiej litery w wyrazie = **Bóg**.

boki zrywać (ze śmiechu) ‘śmiać się bardzo; okazywać radość spontanicznie, bez skrupowania’: *Wieczory w Barcelonie wspominam do dziś, a szczególnie wspólne zabawy w hotelowym patio. Najlepszy był konkurs taneczny – nic, tylko boki zrywać. Ponieważ zawodnicy mieli wielki dystans do siebie, był to raczej pokaz wymyślnych wygibasów à la Monthy Pyton, niż ekwilibrystyczne figury z prawdziwego parkietu.*

bomba pękła/wybuchła ^{publicystyczne} ‘niespodziewanie stało się coś, co wzbudza sensację, powszechne zainteresowanie’: *No, i bomba wybuchła. Claudia chce odejść od Martensa. Komentarze do tego niespodziewanego wydarzenia w życiu pierwszej pary dało się słyszeć wszędzie: od gazet i tygodników opiniotwórczych, przez tabloidy, do codziennych rozmów sąsiadów w windzie i kolegów w pracy.* ♦ Synonim = **odpalić bombę**.

bomba z opóźnionym zapłonem ^{publicystyczne} ‘coś jest wielkim zagrożeniem, coś może stać się zarzewiem konfliktu’: *Nielegalne przekraczanie granicy przez coraz większą grupę emigrantów to bomba z opóźnionym zapłonem. W rejonach przygranicznych już dochodzi do samosądów i tylko jakieś natychmiastowe decyzje organizacji międzynarodowych mogą spowodować uspokojenie nastrojów. Każdego dnia będzie to trudniejsze, gdyż agresja rodzi się tu przede wszystkim na gruncie fanatyzmu religijnego.* ♦ Synonim = coś **jest tykającą bombą**.

Boże, ty widzisz i nie grzmisz! ‘jak to możliwe; nie móc się pogodzić z zaistniałą sytuacją’: *Wychodziłem ze skóry, żeby przygotować fundamenty dobrego małżeństwa, a ona rzuciła mnie dla jakiegoś rockmana w wytartych dzinsach. Boże, ty widzisz i nie grzmisz!* • Zwyczajowo przyjęta wielka litera w wyrazie = **Bóg**.

Bóg kogoś pokarał *kimś/czymś* ‘ktoś ma z kimś lub czymś duży problem, komuś coś lub ktoś uprzykrza życie’: *Bóg mnie pokarał tymi sąsiadami. Trzeba było wcześniej rozejrzeć się po okolicy. A tak, mamy lakiernię za płotem i nie sposób normalnie żyć.* • Zwyczajowo przyjęta wielka litera w wyrazie = **Bóg**.

Bóg mi świadkiem ‘zapewnienie o prawdziwości słów; przysięgam’: *Ojej, nie przyniosłem ci tej książki. Przepraszam. Naprawdę, chciałem ci ją oddać dzisiaj, tak jak się umawialiśmy. Bóg mi świadkiem! Ktoś zatelefonował z jakąś ofertą, gdy pakowałem torbę i wypadło mi z głowy, że jeszcze mam wziąć książkę.* • Zwyczajowo przyjęta wielka litera w wyrazie = **Bóg**.

brać byka za rogi ‘od razu przystępować do rzeczy, do sedna sprawy’ zob. **chwycić byka za rogi**.

brać górę ‘przeważać, wygrywać, zdobywać lepszą pozycję’: *Na szczęście rozsądek bierze górę nad emocjami i rodzice zdecydowali się na przeczekanie złej pogody. Wyruszymy najwcześniej pojutrze, choć pewnie ich spóźnienie w pracy nie będzie mile widziane.* ◇ Wariant aspektowy = **wziąć górę**.

brać kogoś na języki ‘uczynić kogoś tematem plotek, obmawiać kogoś’: *Ostatnio ta niezależna wokalistka była na językach z powodu romansu z jedną z przebrzmiałych gwiazd Hollywoodu.* ◇ Wariant = **wziąć kogoś na języki**. ◇ Synonimy = **być na językach, dostać się na języki, obnosić kogoś na językach**.

brać coś na rozum ‘zastanawiać się nad czymś, rozmyślać nad czymś, próbować znaleźć rozwiązanie’: *Nie mógł rozgryźć zachowania Joli. Brał to na rozum, ale nie w żaden sposób nie mógł przypomnieć sobie sytuacji, w której zachowałby się nieodpowiednio. Nie miał sobie nic do zarzucenia, więc odrzucenie go przez Jolę chyba pozostanie dla niego zagadką do końca życia.* ◇ Wariant aspektowy = **wziąć coś na rozum**.

brać kogoś na spytki ‘starać się uzyskać od kogoś informacje o czymś, wypytywać kogoś o coś’: *Brał na spytki kilkoro uczniów, próbując się dowiedzieć czegoś więcej o wypadku na boisku szkolnym.* ◇ Wariant aspektowy = **wziąć kogoś na spytki**.

brać coś na swoje/swe barki ‘zobowiązać się do czegoś, przejmować się czymś’: *Był wyczerpany, więc praca nie szła mu dobrze. Niestety, za dużo wziął na swoje barki, ale nie mógł się wycofać z raz danego słowa.* ◊ Wariant = **wziąć coś na swoje/swe barki**.

brać coś na tapetę ‘uczynić coś tematem dyskusji; zacząć nad czymś pracować, rozmyślać’ zob. **wziąć coś na tapetę**.

brać coś na warsztat ‘zajmować się czymś zawodowo, skupiać się na pracy twórczej’ zob. **wziąć coś na warsztat**.

brać nogi za pas ‘szybko uciekać, uciec’ zob. **wziąć nogi za pas**.

brać coś pod lupę ‘analizować coś bardzo dokładnie’ zob. **wziąć coś pod lupę**.

brać kogoś pod włos ‘przymilać się, schlebiać komuś w celu uzyskania jakichś korzyści’: *Od pół godziny prawisz mi komplementy. Zamiast brać mnie pod włos, powiedz wprost, o co ci chodzi.* ◊ Wariant = **wziąć kogoś pod włos**.

brać poprawkę na coś ‘uwzględnić coś’ zob. **wziąć poprawkę na coś**.

brać sobie coś do serca ‘przejmować się czymś bardzo, rozpamiętywać coś; odczuć coś bardzo’: *Musisz być bardziej odporny na to, co mówią inni. Nie bierz sobie tego do serca i spróbuj zrozumieć, że tacy są ludzie. I ty, i ja także tacy jesteśmy.* ◊ Wariant aspektowy = **wziąć sobie coś do serca**.

brać sobie coś na głowę ‘przejmować jakieś zobowiązania; odpowiadać za coś’; w aspekcie dokonanym, zob. **wziąć sobie coś na głowę**

brać się z czymś za bary ‘próbować coś zrozumieć, przystępować do rozwiązania jakiegoś problemu; przeciwstawiać się czemuś’ zob. **wziąć się z czymś za bary**.

brać kogoś w dwa ognie 1. ‘osaczać rozmówcę, przytaczając wiele różnych argumentów’ lub **2.** ‘w warunkach wojennych: osaczać przeciwnika’ zob. **wziąć kogoś w dwa ognie 1. wziąć kogoś w dwa ognie 2.**

brać coś w swoje/we własne ręce ‘być odpowiedzialnym za coś, odpowiadać za coś’ zob. **wziąć coś w swoje/we własne ręce**

brać coś za dobrą monetę ‘traktować coś poważnie, nie dostrzegając nieprawdy’ zob. **przyjąć/przyjmować coś za dobrą monetę.**

brać nogi za pas ‘szybko uciekać, uciec’ zob. **wziąć nogi za pas.**

brać się w garść ‘próbować opanować emocje; przezwyciężyć trudności’ zob. **wziąć się w garść.**

brać w ciemno ‘decydować się na coś, ryzykując, bez rozeznania, bez możliwości oceny powodzenia’ zob. **w ciemno.**

brać w karby ‘dyscyplinować, podporządkowywać coś, kogoś jakimś regułem’ zob. **wziąć w karby.**

brać kogoś w obroty ‘próbować kogoś skłonić do czegoś; wymagać na kimś określone zachowanie’ zob. **wziąć kogoś w obroty.**

brać (kogoś) za mordę ‘dyscyplinować, podporządkowywać coś, kogoś jakimś regułem’ zob. **trzymać (kogoś) za mordę.**

brać za złe ‘obwiniać kogoś, oskarżać kogoś o negatywny wpływ na jakąś ważną sprawę’ zob. **mieć za złe.**

brać coś z sufitu ‘zmyślać coś, podawać nieprawdziwe informacje, dane itp.’ zob. **wziąć coś z sufitu.**

brak/brakuje komuś piątek klepki ‘ktoś jest głupi, niespełna rozumu’: *Tak nie wyjdziecie na plac zabaw. Chyba ci brak piątej kleпки! Jesień w pełni, a ty ją ubrales jak na basen. Czapeczka i szalik obowiązkowo, kochanie. Ona ma dopiero dwa lata.*

brat lata ‘szczery, oddany, wesoły kompan’: *Jan to taki brat lata. Lubię z nim podróżować, bo nigdy nie jest nudno.*

bratnia dusza ‘o człowieku, który dobrze się z kimś rozumie, wyznaje podobny światopogląd’: *Choć nie znaleźliśmy się od dawna, to czułem, że to moja bratnia dusza. Podobnie rozumieliśmy wartość współczesnej kultury i miejsce człowieka w świecie.* ◇ Synonim = **nadawać na tych samych falach.**

bronić czegoś/kogoś **jak lew** ‘bronić czegoś lub kogoś odważnie, zaciekle’: *Wychowawca bronił swych uczniów jak lew przed niezасłużoną karą.*

bronić czegoś/kogoś **jak niepodległości** ‘bronić czegoś lub kogoś zaciekle, nieustępliwie; obstawać przy swoim’: *Rodzice uczniów bronili jak niepodległości swego prawa do wychowania swoich dzieci zgodnie z ich światopoglądem.*

bronić czegoś/kogoś **za wszelką cenę** (*przed czymś/przed kimś*) ‘bronić nieustępliwie’: *Opozycja broniła za wszelką cenę niepisanego prawa, które gwarantowało im obsadzenie swoimi przedstawicielami stanowisk przewodniczących komisji parlamentarnych.*

bronić się *przed czymś/przed kimś* **rękami i nogami** ‘wzbraniać się przed czymś lub przed kimś, nie chcieć czegoś bardzo’: *Bronił się przed służbą wojskową rękami i nogami. Był z przekonania pacyfistą, ale zdawał sobie sprawę z tego, że ten argument może nie przekonać członków WKU.* ◇ Wariant = **rękami i nogami.**

bronić straconych pozycji ‘opowiadać się, obstawać przy czymś, co z pewnością nie przyniesie powodzenia, co jest przegrane, nierozwojowe itp.’: *Lider opozycji broni straconych pozycji, opowiadając się w sytuacji kryzysu za wprowadzeniem podatku liniowego.*

coś **broni się samo** ‘wartość czegoś jest oczywista, bezdyskusyjna; nie trzeba przekonywać nikogo do czegoś’: *Uważam, że jest wiele sposobów, żeby być seksowną, niż ubierać się w mini i szpilki. W ten sposób kobiety przyciągają określony typ mężczyzn, a potem dziwią się, że nie są szczęśliwe w związkach – mówi [Elly Jackson] w wywiadach, wzbudzając oburzenie feministek. Skandal w show-biznesie? Zawsze, ale tym razem muzyka broni się sama. Album La Roux to jedno z najciekawszych wydarzeń muzycznych tego roku (TS 09/9/116).*

brudna robota 1. *środowiskowe* ‘działalność związana z najgorszymi przestępstwami, szczególnie przeciwko ludzkiemu życiu’: *W filmach sensacyjnych ludzie od brudnej roboty przedstawiani są często w taki sposób, że widz czuje sympatię do aktorów wcielających się role czarnych charakterów.* ◇ Wariant = *środowiskowe* **być od brudnej roboty 1.,** *środowiskowe* **człowiek od brudnej roboty 1.**

brudna robota 2. ^{o sportowe} ‘o zawodniku nie z pierwszego planu, który wykonuje trudne zadania taktyczne’: *Węgierski skrzydłowy wykonuje w swoim zespole całą brudną robotę, stąd jest bardzo ceniony zarówno przez trenera, jak i przez kolegów z drużyny.* ◊ Wariant = ^{o sportowe} **być od brudnej roboty 2.**, ^{o sportowe} **człowiek od brudnej roboty 2.**

brudna robota 3. ^{o publicystyczne} ‘działalność polityczna związana z zakulisowymi rozgrywkami’: *Obalenie premiera od początku była kojarzona z prowokacjami służby bezpieczeństwa.*

brudno jak w chlewie ‘bardzo brudno’: *Chłopcy musicie posprzątać swój pokój, bo tu jest brudno jak w chlewie.*

brudny jak święta ziemia ‘bardzo brudny, umorusany’: *Jak ty wyglądasz? Jesteś brudny jak święta ziemia. Pewnie znowu z kolegami po tunelach się włóczyłeś. Zapraszam pod prysznic, a potem na kolację.* ◊ Wariant = **czarny jak święta ziemia.**

brud, smród i ubóstwo ^{o pospolicie} ‘bieda wynikająca z zaniedbania, nieporadność życiowej, niechlujnego trybu życia itp.; o wnętrzu mieszkania, domu: w złym stanie, bardzo odbiegające od przeciętności, standardu’: *Wchodzę do obejścia, widzę malutki domek, obok ogródek, na podwórku piątka zapuszczonych dzieci. Przeraziłem się dopiero, gdy wszedłem do środka, dosłownie brud, smród i ubóstwo. Raport napisałem na gorąco, jeszcze w samochodzie. Ta rodzina potrzebuje wsparcia, i to nie tylko materialnego.*

coś **brzmi jak wyrok** ‘wypowiedź, wiadomość informująca o czymś tragicznym, strasznym w skutkach, o czymś nieubłagany’ zob. coś **zabrzmiało jak wyrok.**

brzuch komuś przyrasta/przyrósł do krzyża ‘ktoś jest bardzo głodny’ zob. **żołądek komuś przyrasta/przyrósł do krzyża.**

brzydkie kaczątko ‘o człowieku, który w dzieciństwie nie wyróżniał się wdziękiem i urodą; o kimś, kto za młodu lub na początku swojej drogi zawodowej, artystycznej cechowało nieokrzesanie i brak wdzięku’: *On dopiero teraz jest taki pewny siebie. Wyrósł na przystojniaka, posmakował wielkiego świata, dobrze się ubiera, z jego zdaniem liczą się prawie wszyscy. A pamiętasz, jakie było z niego brzydkie kaczątko? Nikt na niego nie zwracał większej uwagi.* Δ Frazeologizm zachowuje związek z dobrze znaną kulturowo sytuacją, opisaną w baśni J.H. Andersena pod tym samym tytułem, stąd najczęściej pojawia się w

kontekście przedstawiającym wyraźnie zarysowaną zewnętrzną (wygląd, sposób zachowania) przemianę człowieka. Przeobrażenie to oceniana jest na ogół pozytywnie.

brzydki jak noc ‘bardzo brzydki’: *Wiem, że trudno mówić o urodzie zwierząt, ale pies naszej sąsiadki jest brzydki jak noc.*

budować zamki na lodzie ‘wierzyć w realizację niemożliwego, tworzyć nierealne wizje; opierać się na błędnych założeniach przy realizacji jakichś planów’: *Trener przed mistrzostwami budował zamki na lodzie. Rzeczywistość okazała się brutalna i po trzech meczach nasza reprezentacja znów wróciła do kraju.* ◇ Warianty = **stawiać zamki na lodzie, zamki na lodzie.** ◇ Synonim **budować na piasku.** • Uwaga! Niepoprawnie ***budować/stawiać zamki na piasku.**

budować na piasku ‘zamierzać coś, podjąć się czegoś, co inni oceniają jako niemożliwe do zrealizowania’: *W pracy czuł się jak ryba w wodzie, natomiast w domu jakoś tracił ten swój szósty zmysł organizacyjny. Wiele z jego życiowych decyzji kończyło się porażką i to odbijało się na relacjach pomiędzy członkami rodziny. On żonie i dorosłym już dzieciom zarzucał brak zaangażowania, oni wytykali mu, że buduje na piasku.* ◇ Synonim **budować zamki na lodzie.** • Uwaga! Niepoprawnie ***budować/stawiać zamki na piasku.**

budzić mieszane uczucia ‘mieć wątpliwości, obawy z powodu czyjegoś postępowania, sposobu bycia, podejmowanych przez kogoś decyzji itp.; coś lub ktoś powoduje wywołanie różnorodnych, niepasujących do siebie odczuć’: *On budzi we mnie mieszane uczucia. Niby dobry specjalista z niego, ale jest w nim coś z karierowicza, z chęci wizerunkowego sukcesu. Nie wiem, czy powierzenie mu ta odpowiedzialnego stanowiska to dobry wybór.* ◇ Warianty (aspektowe) = **mieć mieszane uczucia, wywoływać/wywołać mieszane uczucia, wzbudzać/wzbudzić mieszane uczucia, z mieszanymi uczuciami.**

bujać w obłokach ‘nie liczyć się z realiami; fantazjować’: *Dom? Zejdź na ziemię, Stefan! Halo, tu jestem. Przestań bujać w obłokach i spojrzysz na to racjonalnie. Mamy po 60 lat, trzy tysiące oszczędności i dwupokojowe mieszkanko w wielkiej płycie. Który bank ci da kredyt. Jeśli uda nam się wyremontować łazienkę w tym roku, to będzie wielki sukces.*

bujda na resorach ‘jawne kłamstwo, rzecz zmyślona’: *Łączenie efektu cieplarnianego ze zwiększeniem zachorowalności na raka skóry to bujda na resorach. Jestem ciekawy, co można jeszcze wymyślić, żeby tylko sprzedać swoje produkty.*

burdel na kółkach ‘bałagan, chaos’: *Nikt nie był m w stanie powiedzieć, gdzie mogę znaleźć ortopedę. Chyba ktoś tu musi się wziąć za organizację, bo tu jest burdel na kółkach, a nie przychodnia.*

burza mózgów ‘zespolowe rozwiązywanie problemów, polegające na swobodnym zgłaszaniu wpadających do głowy pomysłów bez wcześniejszej oceny ich przydatności przez autora’: *Musimy zrobić burzę mózgów, bo sam nie mogę ruszyć ani na krok z tym projektem.*

burza w szklance wody ‘błaha sprawa, której nadaje się przesadne znaczenie’: *Zachowanie opozycyjnych polityków podnoszących znaczenie fiaska rozmów z Amerykanami dla rozwoju armii to burza w szklance wody. A nawoływanie do zdymisjonowania ministrów resortów siłowych zakrawa na żart.*

buty wołają pić ‘o dziurawych butach’: *Trzeba się wybrać do sklepu, bo twoje buty pić wołają.*

być albo nie być ‘moment decydujący o czymś, o powodzeniu kogoś, czegoś’: *Bogdan Wenta zapytał, czy to w porządku, że o być albo nie być drużyny nie decyduje na boisku gra, ale interpretacje przepisów przez sędziów.*

być alfą i omegą ‘być człowiekiem wybitnym, uznawanym za autorytet w jakiejś dziedzinie’
zob. **alfa i omega**.

być bardziej papieskim niż sam papież ‘być nadgorliwym w działaniu, postępowaniu, przekonywaniu itp.’ zob. **być świętszym od samego papieża**.

być komuś cierniem w oku ‘przeszkadzać, zawadzać komuś, drażnić kogoś’ zob. **być komuś solą w oku**.

być dobrym w te klocki ‘znać się na czymś świetnie’: *Podpytam się Halinki, jak zaaranżować klomby w naszym ogrodzie. Ona podobno jest dobra w te klocki.*

być dobrze ustawionym (w życiu/w pracy) ‘mieć się dobrze, żyć w dobrobycie, zajmować dobrą pozycję, osiągnąć stabilizację’: *On jest dobrze ustawiony w pracy. Ma spokojne i intratne stanowisko, a sfera odpowiedzialności wcale nie jest taka wielka.* ◇ Warianty = **dobrze się ustawić (w życiu/w pracy)**, **ktos dobrze ustawiony (w życiu/w pracy)**.

być gościem we własnym domu ‘rzadko przebywać w domu’: *Znowu wyjeżdżasz w teren. Mam nadzieję, że niedługo się to skończy, bo teraz jesteś gościem we własnym domu.*

być jak nowo narodzony ‘wypocząć, mieć dobre samopoczucie; wyspać się’ zob. **czuć się jak nowo narodzony**.

być jak żona Cezara, poza wszelkimi podejrzzeniami ‘o funkcjonariuszu, urzędniku, osobie publicznej: z racji pełnienia funkcji nie powinien zostawiać cienia wątpliwości co do swojej uczciwości, moralności, prawości itp.’: *Minister, jak żona Cezara, powinien być poza wszelkimi podejrzzeniami. Z powodu niewyjaśnionych, jak dotąd, decyzji szefa resortu sprawiedliwości premier powinien go zdymisjonować, aby uciąć raz na zawsze wszystkie insynuacje.* • Poprawny zapis wielką literą wyrazie = **Cezar**.

być jedną nogą na tamtym świecie ‘o człowieku: bardzo ciężko chorować, być bliskim śmierci’: *Leżałem z tym krwiakiem w mózgu kilka tygodni. Właściwie byłem już jedną nogą na tamtym świecie, ale w szpitalu nikt mnie o tym nie poinformował. Dopiero kiedy wróciłem do pełnej sprawności, żona powiedziała z łzami w oczach, że lekarze dawali mi 10 procent szans na przeżycie.* ◇ Wariant = **być jedną nogą w grobie**.

być jedną nogą w czymś/gdzieś ‘ktoś znajduje się w momencie przejściowym życia, kariery zawodowej itp.’: *Jak donosi prasa bulwarowa na Wyspach, niemiecki kierowca jest już jedną nogą w stajni Ferrari.*

być jedną nogą w grobie ‘o człowieku: bardzo ciężko chorować, być bliskim śmierci’ zob. **być jedną nogą na tamtym świecie**.

być klasą samą dla siebie ‘być najlepszym, najbardziej wartościowym’: *Po długiej nieobecności na ekranach telewizorów znowu pojawił się jeden z bardziej znanych publicystów lat dziewięćdziesiątych. Wielu zastanawiało się na początku, co stało się takiego ważnego, że szefostwo przywróciło go do łask. Po kilku przeprowadzonych wywiadach już nie było wątpliwości. Był on klasą samą siebie.*

być marionetką w czyichś rękach ‘być kierowanym przez kogoś, nie mieć wpływu na podejmowane decyzje’: *Chciał bardzo wiele zmienić, bo myślał, że dostał przyzwolenie na nowatorskie podejście do zarządzania projektem. Szybko jednak zdał sobie sprawę z tego, że jest tylko marionetką w rękach szefa. Prezes dał mu po nosie zaraz po tym, gdy wyszło na jaw, że do negocjacji wysłał zespół najmłodszych menadżerów.*

być mądrym po szkodzie ‘wykazywać się trzeźwą oceną rzeczywistości po fakcie, kiedy już coś się stało’: *Jesteśmy teraz mądrzy po szkodzie, choć można było przewidzieć, że nie uda się nam przygotować dobrze dwóch dużych imprez jednocześnie. Następnym razem trzeba zatrudnić profesjonalną obsługę kelnerską i dodatkowe osoby do pomocy w kuchni.*

być mądrzejszym od Pana Boga ‘wyrokować o czymś autorytarnie, być przekonanym o swojej nieomyślności’: *Dziennikarze chcą się być mądrzejsi od samego Pana Boga. A w tej sprawie nie ma prostych rozwiązań. Należy wziąć pod uwagę równouprawienie poglądów wielu różnych środowisk w sprawie wychowywania religijnego dzieci.* • Używany w postaci rozwiniętej = **być mądrzejszym od samego Pana Boga.** • Poprawny zapis z wielkimi literami.

być mężczyzną ‘być hardym, nieustępliwym, stanowczym, silnym, energicznym; nie okazywać strachu’ zob. **być prawdziwym mężczyzną.**

być między/pomiędzy młotem a/i kowadłem ‘znaleźć się w niekorzystnej sytuacji, która nie ma dobrego, prostego rozwiązania’ **znaleźć się między/pomiędzy młotem a/i kowadłem.**

być na cenzurowanym ‘z jakichś powodów być szczególnie obserwowany, pilnowany, krytykowany, oceniany itp.’: *Po kilku nie najlepszych wypowiedziach w mediach młody poseł jest na cenzurowanym.*

być na dobrej drodze *do czegoś* ‘mieć duże szanse, by coś osiągnąć, zdobyć’: *Jeśli będziesz dalej tak ćwiczył, to będziesz na dobrej drodze, aby zostać świetnym tancerzem.* ◊ Warianty = **być na najlepszej drodze** *do czegoś*, **być na prostej drodze** *do czegoś.*

być na dorobku ‘bogacić się, gromadzić majątek’: *Dla młodych ludzi na dorobku wzięcie kredytu w całości pokrywającego koszt nowego mieszkania jest jedynym wyjściem na własny kąt.*

być na czyimś garnuszku (u kogoś) ‘być zależnym finansowo od kogoś’: *Niestety, od pięciu miesięcy nie mógł znaleźć pracy i był na garnuszku swojej byłej żony. Godził się na wszystkie upokorzenia, bo wiedział, że od umiejętności powściągnięcia emocji zależy jego najbliższa przyszłość.*

być na językach 'ktoś jest tematem plotek, ktoś jest obmawiany': *Ostatnio ta niezależna wokalistka była na językach z powodu romansu z jedną z przebrzmiałych gwiazd Hollywoodu.* ◊ Wariant = **znaleźć się na językach.** ◊ Synonimy = **brać/wziąć kogoś na języki, dostać się na języki, obnosić kogoś na językach.**

być na każde zawołanie 'być gotowym spełniać czyjeś zachcianki, być do czyjejs dyspozycji przez cały czas': *Rozumiem, że chorujesz na gripę, wszystko cię boli i jesteś facetem z krwi i kości, który musi poinformować wszystkich dookoła, że jesteś w stanie agonialnym, ale nie mogę być na każde twoje zawołanie, bo inaczej nic nie zrobię w domu.*

być na marginesie 'być odrzuconym, stracić swoją pozycję, być odsuniętym' zob. **znaleźć się na marginesie.**

być na minusie 'mieć kłopoty finansowe, mieć długi, tracić na wartości': *Niestety, nie mogę ci pożyczyć pieniędzy, bo sam jestem na minusie. Poczekaj do pierwszego, wtedy coś wymyślimy.* ◊ Synonim = **być pod kreską.**

być na najlepszej drodze *do czegoś* 'mieć duże szanse, by coś osiągnąć, zdobyć' zob. **być na dobrej drodze** *do czegoś.*

być na nogach 'w pełnej aktywności; bez chwili odpoczynku': *Jestem na nogach już od piątej. Jeszcze godzinka i idę do domu, bo ledwo widzę na oczy.* • Często w postaci = **być cały dzień na nogach, być od samego rana na nogach, być od świtu na nogach.**

być na ostatnich nogach 'być bardzo zmęczonym, wyczerpanym, najczęściej pod koniec dnia': *Najpierw nie mogłam spać, potem okazało się w pracy, że koleżance zachorowało dziecko i musiałam wziąć jej robotę. Kochanie, nie gniewaj się, nie mam ochoty na wieczorne wyjście. Idź sam na koncert albo zadzwoń do Michała. Pamiętasz, nie udało mu się dostać biletu. Ja jestem na ostatnich nogach i marzę o ciepłej kąpieli i śnie.*

być na plusie 'nie być zadłużonym, mieć czegoś więcej w ostatecznym rezultacie': *Kochanie, jeśli podobają ci się te buty, to kup sobie. Sprawdziłem stan konta i jestem cały czas na plusie, więc nie musimy się szczypać.*

być na posterunku 'wypełniać należycie swoje obowiązki' zob. **być na swoim posterunku.**

być na prostej drodze *do czegoś* ‘mieć duże szanse, by coś osiągnąć, zdobyć’ zob. **być na dobrej drodze** *do czegoś*.

być narzędziem *w czyichś rękach* ‘dać się kierować, postępować nieświadomie, zgodnie z narzuconym przez innych planem’: *Młodzi bojówkarze są jedynie narzędziem w rękach zwaśnionych generałów. Ich okrucieństwo i sadyzm jest trudne do wyjaśnienia. Niestety, większość z tych młodych ludzi nigdy nie będzie mieć normalnego życia.* ◊ Wariant = **być ślepy** **narzędziem** *w czyichś rękach*, **stać się (ślepy) narzędziem** *w czyichś rękach*.

być na swoim ‘prowadzić odrębne gospodarstwo domowe; mieć własny dom, własne mieszkanie’: *Byliśmy wtedy świeżo upieczonymi małżonkami i myśleliśmy, że cały świat należy do nas. Na ziemię sprowadziła nas odmowna decyzja kredytowa z banku. Marzyliśmy, że niedługo będziemy na swoim, jak to mawiał mój ojciec: małe ciasne, ale własne.*

być/ktoś na swoim miejscu ‘zajmować się czymś zgodnie ze swoim powołaniem, być odpowiednim na jakimś stanowisku, należycie wypełniać swoje obowiązki’: *Rozmawiałem z szefem MOSIR-u na temat zorganizowania półmaratonu w naszym miasteczku. Ten człowiek jest na swoim miejscu. Zapalił się do tego pomysłu, że aż miło. Od razu dogadaliśmy wstępne ustalenia i przy mnie zadzwonił do burmistrza, aby umówić nas na spotkanie w tej sprawie.*

być na swoim posterunku ‘wypełniać należycie swoje obowiązki’: *Piękny strzał angielskiego napastnika mógł zakończyć się bramką, lecz bramkarz gospodarzy był na swoim posterunku.* ◊ Warianty = **być na posterunku**, **trwać na (swoim) posterunku**, **stać na (swoim) posterunku**.

być na świeczniku ‘zajmować wysokie stanowisko, być osobą publiczną’: *Wielu z tych, którzy byli na świeczniku i później z jakichś powodów stracili swoją pozycję społeczną, przeżywa straszny kryzys. trudno im wrócić do normalnego życia, do przeciętnej egzystencji i wpadają w depresję.* ◊ Wariant = **stać na świeczniku**.

być na topie 1. ‘osiągnąć sukces w jakiejś dziedzinie i stać się z tego powodu bardzo popularnym w jakimś czasie’: *Perfect nie schodzi z list przebojów od kilku lat. Po kilku latach przerwy chłopcy z tej polskiej supergrupy rockowej są znowu na topie. ale trzeba przyznać, że wiele kompozycji dorównuje tym z lat osiemdziesiątych.* ◊ Warianty = **ktoś jest na topie**, **znaleźć się na topie**.

być na topie 2. ‘coś jest bardzo modne, popularne w jakimś czasie’: *Ostatnio na topie są niesymetryczne cięcia i farbowanie w odcieniach brązu.* ◇ Warianty = coś **jest na topie**, **znaleźć się na topie.**

być na tropie ‘natrafić na ślad, dotrzeć do informacji potrzebnych do wyśledzenia kogoś lub czegoś’ zob. **wpaść na trop.**

być na ustach wszystkich ‘ktoś lub coś staje się bardzo popularne, zyskuje rozgłos, staje się przedmiotem zainteresowania’: *Po wydaniu nowej książki był na ustach wszystkich. Dawno już nie wzbudzał takiego zainteresowania wśród krytyków, choć właściwie Bogiem a prawdą to sensację wywołały jego wspomnienia dotyczące wierchuszki, a nie on sam jako pisarz.*

być na wylocie ‘być bliskim zwolnienia z pracy, z jakiegoś stanowiska; mieć zamiar odejść skądś, wyjechać, opuścić jakieś miejsce’: *Norbert jest już na wylocie i właściwie powinien sobie szukać nowej pracy.*

być na czyjeś zawołanie ‘być uzależniony bardzo od kogoś’: *Co on sobie myśli, że będę na każde jego zawołanie? Ani mi w głowie harówka dla niego po nocach. Mam ważniejsze sprawy na głowie.* ◇ Także w formie **być na każde zawołanie** czyjeś.

być nie do życia ‘źle się czuć, mieć zły nastrój’: *Przepraszam, kochanie, ale dziś nie podwiozę cię basen, bo jestem nie do życia. Chyba pogoda się zmieniła i kręci mi się w głowie. Weź, proszę, taksówkę, a z powrotem na pewno któraś z dziewczyn cię podrzuci do domu.*

być niedzisiejszym ‘wyznawać inne, popularne w przeszłości poglądy; być przywiązany do tradycyjnych form zachowania itp.’ zob. **człowiek niedzisiejszy.**

być nie fair ‘czyjeś zachowanie jest nieuczciwe, nieszczerze, podstępne’ zob. **coś jest nie fair.**

być nieobecny duchem/myślami ‘zamyślić się; nie koncentrować się na otoczeniu z powodu wspomnienia silnego przeżycia emocjonalnego’: *Miriam jest nieobecna duchem tak od dnia, w którym zmarł jej ojciec. Najgorsze w tym wszystkim jest to, że ona w ogóle nie chce jeść. Udaje mi się wmusić w nią trochę soku owocowego, ale to przecież żaden posiłek.*

być niespełna rozumu ‘o człowieku uznawanym za głupiego; ktoś jest szalony’: *Wiedzieliśmy, że jest niespełna rozumu, więc uważaliśmy na każdy jego krok.* ◇ Wariant = **niespełna rozumu.**

być nie w sosie ‘mieć zły nastrój’: *Czy coś się stało w szkole? Od powrotu do domu widzę, że jesteś nie sosie.*

być nikim ‘nie mieć znaczenia, nie mieć pozycji, być nieznanym, niezauważanym’: *Powinieneś porozmawiać z szefem na temat zatrudnienia po stażu. Ja jestem tu nikim i nie mogę ci pomóc.*

być gdzieś nowym ‘podjąć nową pracę, znaleźć się w nowym otoczeniu, środowisku itp.’: *Słuchaj, nie mogę wziąć za ciebie tej pracy. Wiem, że jesteś tu nowy, ale jakoś musisz sobie radzić. Naprawdę, mam co robić, więc wybac mi.*

być obiektem czyichś westchnień ‘budzić w kimś uczucie, podobać się komuś bardzo’: *Jolka, siostra naszego perkusisty, była obiektem westchnień całego liceum.* ◊ Wariant = **być/stać się przedmiotem czyichś westchnień, stać się obiektem czyichś westchnień.**

być obok tematu ‘nie na temat’ zob. **obok tematu.**

być od brudnej roboty 1. ^{środowiskowe} ‘działalność związana z najgorszymi przestępstwami, szczególnie przeciwko ludzkiemu życiu’ zob. ^{środowiskowe} **brudna robota 1.**

być od brudnej roboty 2. ^{sportowe} ‘o zawodniku nie z pierwszego planu, który wykonuje trudne zadania taktyczne’ zob. ^{sportowe} **brudna robota 2.**

być (czyimś) oczkiem w głowie ‘być kimś ważnym dla kogoś; obdarzać kogoś szczególnymi względami, opiekować się kimś’: *Oczkiem w głowie polskiej policji są młodzi ludzie przychodzący obecnie do służby. Komenda Główna dba nie tylko o dobre wykształcenie przyszlých funkcjonariuszy, ale także o ich świetne wykształcenie z zakresu psychologii i komunikacji.* ◊ Warianty = **stać się/stawać się (czyimś) oczkiem w głowie.**

być komuś ojcem i matką ‘wychowywać kogoś w zastępstwie rodziców biologicznych’: *Babcia była mu ojcem i matką, odkąd jego rodzice zginęli w wypadku samochodowym.*

być czyimś okiem i uchem ‘być donosicielem, informować kogoś o wszystkim’: *Kierownik o wszystkim wiedział, bo okazało się, że zastępca przewodniczącego samorządu w internacie był jego okiem i uchem. Nasz protest nie miał sensu, ale nie mieliśmy o tym pojęcia. Szkoda tylko, że przez tego farbowanego lisa wyrzucono z internatu kilku dobrych kolegów.*

być o krok *od czegoś* 'bardzo się do czegoś zbliżyć; być blisko': *W pierwszej połowie nie można było zauważyć, która z drużyn to mistrz kraju. W 50. minucie po wykorzystaniu rzutu karnego beniaminek ekstraklasy był o krok od sprawienia sensacji tego wieczoru. Jednak w ostatnim kwadransie pretendenci do tytułu pokazali przeciwnikom z południa gdzie raki zimują i wbili trzy bramki po pięknych akcjach całego zespołu.*

być otrzaskanym *w czymś* 'poznać coś dobrze, znać coś doskonale': *Nasza tenisistka jest już otrzaskana z wielkimi turniejami, więc nie ma dla niej większej różnicy, na którym korcie rozgrywa swoje mecze.*

być pewnym siebie 'być przekonanym o słuszności swego sposobu myślenia i postępowania, dążyć do celu, nie zauważając małych niepowodzeń, bagatelizując swoje wady itp.': *Młodzi ludzie są teraz pewni siebie. Nie boją się wyjeżdżać za granicę, rywalizują na europejskim rynku pracy, angażują się w międzynarodowe projekty. W dwadzieścia lat po zmianie ustrojowej ani śladu starych kompleksów.*

być pod dobrą datą 'być podchmielonym, pijanym': *Z sąsiadem żyło się nam wspaniale, mimo że często był pod dobrą datą. Wyczuwalna woń alkoholu przy spotkaniu zapowiadała szarmanckie zachowanie pana Józia.* ◇ Wariant = **pod dobrą datą**.

być pod kreską 'mieć kłopoty finansowe, mieć długi, tracić na wartości': *Optymizm zawitał na giełdzie po coraz częstszych deklaracjach, że gospodarka światowa wychodzi z kryzysu. Wiele firm poprawiła swoje wyniki finansowe, ale większość z nich nadal jest pod kreską i wiele jeszcze wody w Wiśle upłynie, by wróciły czasy prosperity.* ◇ Synonim = **być na minusie**.

być pod telefonem 'dawać możliwość pewnego kontaktu innym, przebywając w pomieszczeniu z aparatem telefonicznym lub mając przy sobie telefon komórkowy': *Jak dojedziesz do szpitala i będziesz już coś więcej wiedział, to daj mi znać. Cały czas będę pod telefonem.*

być po jednych pieniądzach 'tacy sami, mający takie same poglądy, tak samo postępujący': *Miałem nadzieję już kilka razy na wielką zmianę w życiu publicznym, ale wszyscy politycy są po jednych pieniądzach. Przestałem się katować informacjami z tego świata i to było najlepsze, co zrobiłem dla siebie od momentu uzyskania pełnoletniości.* ◇ Wariant = **po jednych pieniądzach**.

być z kimś po słowie ‘uzgodnić już datę ślubu; być z kimś zaręczonym’: *Znajomi Ady bardzo się zdziwili, gdy dowiedzieli się, że dała Tomkowi kosza. Wydawało się, że są już po słowie, a tu nagle taka diametralna zmiana. Coś się musiało stać niedobrego.*

być prawdziwym mężczyzną ‘być hardym, nieustępliwym, stanowczym, silnym, energicznym; nie okazywać strachu’: *Nie poddawaj się, do szczytu jest jeszcze tylko kilka metrów. Pokaż, że jesteś prawdziwym mężczyzną.* ◊ Wariant = **być mężczyzną, ktoś okazał się (prawdziwym) mężczyzną, prawdziwy mężczyzna.**

być przedmiotem czyichś westchnień ‘budzić w kimś uczucie, podobać się komuś bardzo’
zob. **być obiektem czyichś westchnień.**

być przykutym do łóżka ‘być ciężko, obłożnie chorym, być całkowicie sparalizowanym’: *Karol od wypadku jest przykuty do łóżka. Czasem już brakuje mi sił, bo dzieci wymagają nie mniej uwagi od niego.*

być przykutym do wózka ‘być niepełnosprawnym korzystającym z wózka na co dzień’: *Cały dzień siedzimy przy swoich biurkach, nie odrywając wzroku od monitora, więc dopiero kiedy kończymy pracę widać, że Piotrek jest przykuty do wózka.*

być rozebrany (jak) do rosołu ^{◊zartobliwie} ‘rozebrać się prawie do naga; zdjąć z siebie koszulę’ zob. ^{◊zartobliwie} **rozebrać się (jak) do rosołu.**

być rozrywany ‘cieszyć się dużą, mieć dużo propozycji, być stale zapraszany’: *Trudno się ostatnio spotkać z Bogusiem, odkąd zagrał tę dużą rolę w filmie. Teraz jest rozrywany przez reżyserów, bo okazało się, że wszyscy od dawna czekali na taką postać w polskim kinie.*

być sobą ‘żyć zgodnie ze swoimi zasadami, ideałami’: *Nie dam się wkręcić w ten kolorowy świat z reklam. Zawsze będę sobą, bo tylko wtedy czuję, że żyję naprawdę.*

być komuś solą w oku ‘przeszkadzać, zawadzać komuś, drażnić kogoś’: *Solą w oku prawicowych polityków jest ustawa obejmująca przepisy mówiące o włączeniu kombatantów dawnego ustroju do systemu dodatkowych świadczeń.* ◊ Wariant = **być komuś cierniem w oku.**

być (ślepy) narzędziem w czyichś rękach ‘dać się kierować, postępować nieświadomie, zgodnie z narzuconym przez innych planem’: *Nieświadomi niczego młodzi aktywiści byli ślepych narzędziem w rękach decydentów.* ◇ Wariant = **stać się (ślepy) narzędziem** w czyichś rękach.

być świętszym od papieża ‘być nadgorliwym w działaniu, postępowaniu, przekonywaniu itp.’: *Prowadzący szkolenie używał perfidnie chwytów socjotechnicznych do manipulacji grupą, wmawiając nam przy okazji, że on jest w stosunku do nas w porządku, że wręcz obnaża swój warsztat. Im bardziej nas przekonywał do czystych intencji, które nim kierują w pracy z nami, tym bardziej utwierdzał nas w przekonaniu, że kłamie w żywe oczy, starając się być świętszym od papieża.* ◇ Wariant = **być bardziej papieskim niż sam papież.** • Używany w postaci rozwiniętej = **być świętszym od samego papieża.** • Uwaga! Niepoprawne użycie wielkiej litery w zapisie wyrazu = *Papież.

być twardym jak Roman Bratny ‘być nieustępliwy, uparty’: *Majster oskubał mnie co do grosza. Myślałem, że chociaż opuści z tysiąc złotych, bo im trochę pomagałem, ale był twardy jak Roman Bratny.* • Poprawny zapis wielkimi literami = **Roman Bratny.**

być w czyimś typie ‘podoobać się komuś’: *Nasz nowy stażysta jest w moim typie. Mam słabość do wysokich mężczyzn z długimi włosami.*

być w błędzie ‘nie mieć racji, mylić się’: *Małgosia Mularska zaczęła na spotkaniu wyciągać z cicha pęk coraz to nowe fakty dotyczące okoliczności podejmowania decyzji o rozbudowie infrastruktury przygranicznej. Wszystkim się wydawało, że sprawa została przedyskutowana w trakcie poprzedniego zebrania, ale okazuje się, iż byli w błędzie.*

być w cenie ‘ktoś lub coś jest cenione, pożądane’: *Umiejętność sprawnego i poprawnego posługiwania się polszczyzną jest dziś w cenie. Dobrze władających językiem poszukują redakcje, agencje reklamowe i wizerunkowe oraz firmy, których działalność opiera się na zindywidualizowanych kontaktach z klientami. Duże pole do popisu mają zatem absolwenci polonistyki.*

być w dobrych rękach ‘być pod czyjąś opieką; być pod opieką kogoś, komu można zaufać’: *Znam doktora Zemana od 20 lat i zapewniam pana, że jest pan w dobrych rękach.* ◇ Wariant = **znaleźć się w dobrych rękach.**

być w domu ‘udało się coś, ktoś coś zrozumiał, znalazł rozwiązanie’ zob. **jesteśmy w domu.**

być w gazie *środowiskowe* ‘o sportowcach: ktoś jest w doskonałej formie, wszystko mu wychodzi’: *Pilkarze Lecha są teraz w gazie. Wygrali wszystkie dotychczasowe mecze w rundzie wiosennej. Widać dobrze przepracowali okres przygotowawczy, a początkowe sukcesy dają im psychiczną przewagę nad rywalami. Wszystkie znaki na niebie i ziemi wskazują na to, że będą się liczyć w walce o tytuł mistrzowski.*

być wiecznie młodym ‘zachowywać się jak w czasach swojej młodości, nie wyzbyć się ideałów; mieć dobrą kondycję’: *Bardzo lubię jej ojca. On jest wiecznie młody. Kiedy odwiedził nas ostatnim razem, mówił, że niedługo kupuje motor, o jakim zawsze marzył. Zamierza przejechać na nim całą Europę wzdłuż i wszerz.*

być w kropce ‘nie umieć znaleźć wyjścia z kłopotów; nie wiedzieć jak postąpić w niekorzystnej sytuacji’: *No, i jestem w kropce. Za tydzień wyjeżdżam na staż do Moskwy, a decyzja o wydaniu wizy z niewiadomych powodów została wstrzymana.* ◇ Wariant = **znaleźć się w kropce**.

być z czymś w lesie ‘mieć opóźnienia w wykonaniu czegoś’: *Wiem, że miałem podesłać ci propozycję wystroju lokalu, ale wczoraj wypadła mi wizyta z dzieckiem u lekarza i jestem z tym projektem w lesie. Obiecuję, że jutro rano prześlę prezentację.*

być w objęciach Morfeusza ‘spać’ zob. **w objęciach Morfeusza**.

być w ogniu krytyki ‘spotkać się z zarzutami płynącymi z wielu stron’ zob. **znaleźć się w ogniu krytyki**.

być w oku cyklonu 1. ‘być w miejscu niespokojnym politycznie, wydarzeń niezwykłych, niebezpiecznych’ zob. **znaleźć się/znajdować się w oku cyklonu 1.**

być w oku cyklonu 2. ‘skupiać na sobie uwagę opinii publicznej’ zob. **znaleźć się/znajdować się w oku cyklonu 2.**

być w powijakach ‘o początkach czegoś’: *Spółczesność obywatelskie w Polsce jest jeszcze w powijakach, więc nie można się dziwić, że ludzie w małych miejscowościach skupieni są na codzienności i jeśli już zwracają uwagę na plan ogólny, państwowy, to raczej widzą ten świat w krzywym zwierciadle, opierając się na wytworzonym modelu medialnym.*

być w czyichś rękach/w czyimś ręku ‘być zatrzymanym, przetrzymywanym przez kogoś; całkowicie od kogoś zależeć’: *Większość bandytów, którzy dokonali napadu na bank w centrum miasta, było już w rękach policji. Aby złapać dwóch ostatnich, zorganizowano obławę.*

być w rozjazdach ‘z powodu rozlicznych podróży być nieuchwytnym dla innych, rzadko przebywać w miejscu stałego zamieszkania’: *Nie było łatwo umówić się na wywiad, bo ciągle byłaś w rozjazdach* (Z 2009/12/98).

być w siódmym niebie ‘czuć się szczęśliwym, bardzo się cieszyć’: *Wyjechałem do Lizbony na cały miesiąc. Byłem w siódmym niebie, przechadzając się uroczymi ulicami portugalskiej stolicy. Spełniło się moje największe marzenie: o wschodzie słońca spacerowałem na d oceanem, a o zachodzie – słuchałem pieśniarzy fado.* ◇ Wariant = **czuć się w siódmym niebie.**

być w swoim żywiole ‘robić coś, co się lubi; czuć się pewnie’: *Nie wiedziałaś, że Karol gotuje? On jest teraz w swoim żywiole. Na godzinę przed wejściem do kuchni otwiera wino, a potem tylko słyszeć jak nuci jazzowe standardy. Posłuchaj, nuci „My Favourite Things”, więc będzie coś bardzo fikuśnego, np. polędwiczki w sosie czekoladowo-koperkowym z puree orzechowym.*

być z czymś/z kimś za pan brat ‘bardzo dobrze coś, kogoś znać; być z czymś obeznanym, wyjątkowo wprawionym w jakiejś dziedzinie’: *Z literaturą był za pan brat, więc kiedy usłyszał ostatnie pytanie w teleturnieju, aż zawył z zachwytu. Oczywiście, wiedział, jakiego koloru ręce wg Izabeli Łęckiej miał Wokulski.*

być zapatrzonym w kogoś/w coś ‘podziwiać kogoś lub coś, wielbić kogoś lub coś; brać sobie kogoś za przykład’: *Julka i Marylka były zapatrzone w swojego ojca. Było on dla nich niedościgłym wzorem dobrego i mądrego człowieka. Nikt z naszej paczki nie dziwił się, że dziewczyny wpadły w czarną rozpacz i trudno było w tej sytuacji jakoś im pomóc. Odszedł ich ojciec, nauczyciel, a przede wszystkim najlepszy przyjaciel.*

być zapatrzonym w siebie ‘być narcyzem, egoistą’ zob. *ktoś zapatrzony w siebie.*

być zdany na łaskę losu ‘być opuszczonym przez kogoś w potrzebie, w trudnej sytuacji; być pozostawionym bez potrzebnej opieki’ zob. **pozostawić/pozostawiać** kogoś **na łasce losu.**

być z innego świata ‘nie pasować do otoczenia; mieć odmienny światopogląd od przyjętego w jakimś środowisku’: *Udzielanie wywiadów nie jest mi do niczego potrzebne. Poza tym nie lubię opowiadać o swoim życiu. Proszę mnie źle nie zrozumieć, nie chodzi o to, żeby rozmawiać o Heideggerze i Kancie, ale nie chciałbym, żebyśmy rozprawiali o mydle toaletowym. W życiu udzieliłem już tylu wywiadów i w każdym musiałem odpowiadać na te same pytania. Mógłbym zmyślać, ale nie lubię kłamać. Jestem trochę z innego świata* (TS 09/12/62). ◇ Synonim = **mieć swój świat**.

było minęło ‘nie zajmujmy się już tym; o zdarzeniu, o fakcie z przeszłości, z którymi należy się pogodzić, które nie powinny mieć wpływu na terażniejszość’: *Miałeś wielką szansę na karierę w Polsce, ale nie złapałeś byka za rogi w odpowiednim momencie. Mogłeś mieć swoje pięć minut. – Dobra, nie mówmy już o tym, było minęło.*

coś **było na porządku dziennym** ‘coś stale się powtarzało; coś było zwyczajne, powszechne’ zob. coś **jest na porządku dziennym**. • Uwaga! Frazeologizm = **stanać/stawać na porządku dziennym** ma inne znaczenie.

komuś było nie do śmiechu ‘ktoś znalazł się w niekorzystnej sytuacji, ktoś miał z czymś duży kłopot’: *Tak się nam dobrze rozmawiało, że nim się obejrzałem, minęła północ. Andrzej odprowadził mnie do krzyżówki i tam się pożegnaliśmy. Do domu miałem jeszcze 10 minut drogi, którą przemierzałem w nocy setki razy. Nagle usłyszałem za sobą odgłos silnika, odwróciłem się i nie zauważyłem świateł. Ktoś stroił sobie ze mnie żarty, a ja miałem duszę na ramieniu. Naprawdę, było mi nie do śmiechu.* ◇ Wariant = **komuś jest ni Edo śmiechu, zrobiło się komuś nie do śmiechu**.

CCC

cała para idzie/poszła w gwizdek ‘coś zapowiadane z wielkim zadęciem kończy się nieatrakcyjnie, żałośnie’: *Minister infrastruktury organizował kilkakrotnie konferencje prasowe dotyczące bezpłatnego, ogólnie dostępnego na terenie całego kraju, radiowego Internetu. Prezentacje były wysyłane do gmin, szkół, zwłaszcza tych wiejskich. Jednak teraz już wiadomo, że cała para poszła w gwizdek, bo okazuje się, że najpierw trzeba by przewalczyć takie rozwiązanie w Komisji Europejskiej.*

ktoś/coś **całą gębą** ‘prawdziwy, mający wszystkie przymioty, cechy’: *O dziwo, z tego nieśmiałego, cichego, zalęknionego człowieczka, naraz przemienił się w dyskutanta całą gębą. Widocznie ktoś musiał nadepnąć mu na odcisk.*

całe szczęście, że... ‘o pomyślnym zbiegu okoliczności, szczęśliwym zrządzeniu losu’ *Wracaliśmy z majówki w kiepskim humorze. W skradzionej torbie mieliśmy wszystkie nasze dokumenty. Całe szczęście, że klucze do domu noszę w kieszeni, bo nie mielibyśmy jak wejść do mieszkania.*

cały boży dzień ‘od rana do wieczora’ *Cały boży dzień padało. Mam nadzieję, że jutro przyniesie nadzieję na słońce.* • Możliwe użycie wielkiej i małej litery w wyrazie = **boży/Boży**.

cały dom jest na czyjejś głowie ‘zakresem swych obowiązków obejmować większość spraw gospodarstwa domowego, a ponadto poświęcać czas na wychowanie dzieci, opiekę nad innymi domownikami itp.; prowadzić gospodarstwo domowe, nie mogąc liczyć na ewentualną pomoc partnera z różnych względów’ zob. **mieć cały dom na głowie**.

cały i zdrów/zdrowy ‘żywy i bez uszczerbku na zdrowiu’: *Słuchaliśmy z zapartym tchem wiadomości z miejsca tragedii. Nie było mowy o ofiarach wśród naszych rodaków, więc mieliśmy nadzieję, że Janek wróci do domu cały i zdrów.* • Używany w innym szyku = **zdrów i cały**.

cały w skowronkach ‘o człowieku: bardzo zadowolony, radosny, szczęśliwy’: *Coś ważnego się stało, a ja o niczym nie wiem? Nie da się ukryć, że cały jesteś w skowronkach.* Frazeologizm spopularyzowany w piosence pt. „Cała jesteś w skowronkach” autorstwa Aleksandra Leszka Moczulskiego i w wykonaniu zespołu Skaldowie.

cały zamieniać się/zamienić się w słuch ‘uważnie kogoś słuchać’ zob. **zmieniać się/zamienić się w słuch**.

carte blanche *oz francuskiego* ‘możliwość nieskrępowanego działania’: *Kierownictwo stacji dało im duży kredyt zaufania, za co są wdzięczni. „Dostaliśmy carte blanche, jeśli chodzi o estetykę programu. Możemy się zachowywać, jak chcemy, wyglądać, jak chcemy. Jak Rockowi przychodzi do głowy zapuścić wąż, to zapuszcza i już. Nikt nie będzie się czepiał”, opowiada Dowbor (V 2009/24/115).*

cenić *kogoś/coś* **nisko** ‘nie uznawać czyjejs lub czegoś wartości’: *Absolwentów studiów humanistycznych nisko się ceni na rynku pracy.* ◊ Antonimy = **cenić** *kogoś/coś* **wysoko**, **trzeba znać swoją cenę/wartość**.

cedzić słowa przez zęby ‘mówić powoli, nie otwierając szeroko ust, szeptem, zwykle robiąc przerwy między wyrazami’ zob. **mówić przez zęby**.

cenić *kogoś/coś* **wysoko** ‘cenić się, nie dać sobą pomiatać, nie pozwolić na lekceważące traktowanie siebie’: *Przyszli pracodawcy cenią wysoko znajomość języków obcych, więc warto się przykładać do nauki już od najmłodszych lat.* ◊ Synonim = **trzeba znać swoją cenę/wartość**. ◊ Antonim = **cenić** *kogoś/coś* **nisko**.

chadzać własnymi/swoimi drogami/ścieżkami ‘dbać o niezależność swojego postępowania, żyć zgodnie z wytyczonymi przez siebie zasadami, nie pozwolić kierować sobą’ zob. **chodzić swoimi ścieżkami**.

chcieć i bać się ‘o sytuacji, w której ktoś okazuje niezdecydowanie, nie podejmuje decyzji, często z trudno wytłumaczalnych względów’: *Obrońca nie może grać niezdecydowanie, a dziś wygląda na to, że stoper w wielu sytuacjach wygląda jakby chciał i bał się.*

chlapnąć językiem/jęzorem ‘powiedzieć coś niestosownego, źle odebranego przez innych’: *Naprawdę, nie musiałeś mówić Tadekowi, że Ela bardzo źle wygląda. Wszyscy wiedzą o beznadziejnej sytuacji Eli, a ty, jak zwykle, nie mogłeś się powstrzymać i chlapnąłeś jęzorem. Tadek nawet nie krył lez.*

chleb powszedni ‘rzecz zwykła, codzienna, niebudząca zdziwienia; nic nadzwyczajnego’: *Porozumiewanie się w kilku językach w kuluarach instytucji europejskich stało się chlebem powszednim współczesnych polityków, a dobra znajomość angielskiego to elementarz.*

chłodnym okiem ‘obiektywnie, z dystansem; bezrefleksyjnie’: *Czas spojrzeć chłodnym okiem na sytuację finansowania polskiej nauki.* ◇ Warianty = **oceniać chłodnym okiem, patrzeć chłodnym okiem, spojrzeć chłodnym okiem.**

chłopak jak malowanie ‘piękny, przystojny młody mężczyzna’: *Wszyscy będą zazdrościli Renacie męża. Widziałam go na zdjęciach. Mówię ci, chłopak jak malowanie.*

chłop jak dąb ‘o wysokim, dobrze zbudowanym mężczyźnie’: *Miałem takiego w swojej brygadzie. Żadnej pracy się nie bał, chłop jak dąb, ale jak miał iść do kadr załatwić coś z dziewczynami to od razu zaczynał się jękać i robił się czerwony jak burak.*

chłop na schwał ‘o dobrze zbudowanym, wysokim, silnym mężczyźnie’: *Wujek Wiktor to był chłop na schwał. Ale po tulaczce po obozach pracy, wrócił do domu tak schorowany, że nie mógł utrzymać czajnika z wodą.*

chłopiec do bicia ‘o kimś, na kim skupia się ujście czyichś negatywnych emocji, kto staje się podmiotem krytyki; bezpodstawnie atakować kogoś lub coś, przerzucać na kogoś lub na coś winę’: *Zasuwasz za dwóch, a i tak zawsze jestem chłopcem do bicia. Nie mam już na to ochoty, bo później całą złość wyładowujesz w domu na mnie. Musisz zmienić pracę, zanim coś się między nami popsuje.*

chocholi taniec zob. **taniec chocholi.**

choćby się waliło i paliło ‘bez względu na wszystko, i tak się stanie’: *Kolejne rysunki i wizualizacje przedstawiają zalety stroju, przystosowanego do wszelkich okoliczności, uniwersalnego i bezawaryjnego, gwarantującego całkowitą ochronę, choćby się waliło i paliło. Ktoś z Sali pyta przytomnie: czy ten wynalazek uchroni nas również przed atakiem terrorystycznym? (K 2009/12/78).*

chodząca encyklopedia/^oprzestarzałe **biblioteka** ‘erudyta, omnibus; niekwestionowany znawca czegoś’: *Stryj Jan to chodząca encyklopedia. Przed wojną pracował w angielskiej ambasadzie w jednym z krajów azjatyckich. Uwielbiałem przesiadywać z nim w piątkowe popołudnia, kiedy rozprawiał o tajemnicach ziemi. Zadawałem mu wówczas tysiące pytań, a on tylko uśmiechał się, pykał z fajeczki i snuł swoje opowieści.* ◇ Warianty = **chodząca encyklopedia**/^oprzestarzałe **biblioteka.**

chodząca reklama ‘ktoś świadczący o jakości, wartości jakiegoś produktu, idei, przekonań itp.’ zob. **żywa reklama**.

chodzą słuchy ‘powszechne stają się jakieś informacje o czymś’: *Chodzą słuchy, że Rada Polityki Pieniężnej obniży stopy procentowe o 25 punktów.* ◊ Wariant = **chodziły słuchy**.

chodzi/chodziło *coś komuś* **po głowie** ‘ktoś ma jakiś pomysł, ktoś nad czymś się zastanawia, ktoś coś planuje; przemyśliwa nad rozwiązaniem jakiegoś problemu’: *Od dawna chodzi mi po głowie pomysł napisania książki złożonej z piosenek, fabularnych piosenek, do których skomponowałbym wraz z Andrzejem muzykę. Moglibyśmy nawet koncertować z tym materiałem, choć założyć trzeba by na początku pełna improwizację podczas każdego występu.*

chodzić jak błędna owca ‘chodzić w zamyśleniu, jakby w amoku, bez celu’: *To był dobry uczeń, trochę taki zagubiony, ale ze sprawdzianów dostawał piątki i szóstki. Pod górkę miał jedynie na WF-ie, bo chodził jak błędna owca po boisku, a chłopcy, że tak powiem, „szukali” piłkę bardziej jego niż bramki.*

chodzić za kimś jak cień ‘śledzić kogoś’: *Zrozumiał, że go namierzili, bo od jakiegoś czasu zauważył niewysokiego mężczyznę, który chodzi za nim jak cień.*

chodzić jak błędny rycerz ‘snuć się; chodzić w zamyśleniu, jakby w amoku, bez celu’ zob. **chodzić jak błędna owca**.

chodzić jak koń w kieracie ‘pracować bez przerw, bez odpoczynku’: *Na dziś już mam dość. Chodzę jak koń w kieracie od rana, więc chyba czas na odpoczynek.*

chodzić jak Marek po piekle ‘chodzić w zamyśleniu, jakby w amoku, bez celu’ zob. **tłuc się jak Marek po piekle**.

chodzić jak struty ‘mieć zły nastrój, mieć złe samopoczucie, zwykle z powodu nieprzyjemnego zdarzenia, niekorzystnej sytuacji’: *Powiedz, co z tobą dziś się dzieje, kochanie. Zmarkotniałeś i chodzić jak struty. Może mogłabym ci pomóc.*

chodzić jak śnięty ‘zmęczony, snuć się po mieszkaniu; odczuwać zmianę ciśnienia’: *Napij się mocnej kawy, bo chodzisz jak śnięty i nie widzę, że nie możesz się dziś odnaleźć przy swoim biurku.*

chodzić jak we śnie ‘sprawiać wrażenie nieobecnego’: *Może zaparzę kawę, bo widzę, że chodzisz jak we śnie i nie wiesz, za co się zabrać.*

chodzić jak zegarek/jak w (szwajcarskim) zegarku ‘coś działa bez zarzutu, ktoś wykonuje pracę, polecenia doskonale’: *Odebrałem dziś samochód z warsztatu i teraz auto chodzi jak zegarek.*

chodzić na skróty ‘znajdować najlepsze i najprostsze rozwiązania, wybierać najkrótszą drogę do celu; unikać niepotrzebnych przeszkód’: *Bareja znalazł las w granicach Warszawy, kilka kilometrów od siedziby Poltela i tam zrealizowano całą sekwencję w ciągu kilku godzin. Wtedy zarzucano mu chodzenie na skróty, na łatwiznę. Dziś, gdy każdy filmowiec wie, że czas to pieniądz, takie zabiegi nikogo nie dziwią (K 2009/12/62).*

chodzić na żebry ‘zabrać’ zob. **chodzić po prośbie/po proszonym chlebie.**

chodzić od Annasza do Kajfasza ‘być zbywanym, być kierowanym od instytucji do instytucji, od urzędu do urzędu itp. w rezultacie czego nie móc załatwić jakiejś sprawy’ zob. **odsyłać kogoś od Annasza do Kajfasza.**

chodzić komuś po głowie ‘powodować czyjąś słabość do kogoś; uzależnić kogoś od siebie, wykorzystywać czyjąś słabość do siebie, podporządkować sobie kogoś całkowicie’: *Jego synowie chodzą mu po głowie, a on ni reaguje. Jest na każde ich zawołanie i spełnia ich zachcianki. Twierdzi, że nie będzie im niczego zabraniał. Pewnie dlatego tak się zachowuje, bo był sierotą i sam nie miał dzieciństwa.* ◊ Wariant = **jeździć komuś po głowie.**

chodzić po prośbie/po proszonym chlebie ‘zabrać’: *Na naszym osiedlu coraz więcej ludzi chodzi po prośbie.* ◊ Warianty aspektowe = **iść po prośbie/po proszonym chlebie.** Synonim = **chodzić na żebry.**

chodzić po ścianach ‘cierpieć z powodu wielkiego bólu’: *Bagatelizowałem ból głowy u innych, gdyż nigdy nie cierpiałem z tego powodu. Gdy moja żona zaczęła narzekać na coraz boleśniejsze migreny, zdałem sobie sprawę z tego, że ból może być nie do wytrzymania. Szybko zrozumiałem, że czasem nie wystarczy dawka lekarstwa przeciwbólowego. Nie wiedziałem, co robić, gdy moja żona chodziła po ścianach, a ból nie mijał, mimo bardzo silnych leków przeciwbólowych.*

chodzić na palcach/na paluszkach ‘bezszelestnie, bardzo cicho’: *Zachowuj się normalnie, przecież nie możemy chodzić na palcach każdego wieczora, bo nasz maluszek śpi. On musi się nauczyć, że wokół niego cały czas są różne dźwięki.*

chodzić na palcach/na paluszkach *wokół kogoś/przed kimś* ‘postępować z kimś delikatnie, uprzejmie, spełniać czyjeś życzenia, dogadzać komuś; narzucać się komuś’: *Dostawałam szału, gdy mój mąż chodził przed swoimi rodzinami na paluszkach. A może tatuś to, a może mamusia tamto, a może na coś jeszcze macie ochotę. Miałam tego wersalu powyżej dziurek w nosie! Kiedy położyłam dzieci do łóżek, otworzyłam sobie dobre wino, usadowiłam się wygodnej na sofce pod koczykiem i włączyłam ulubiony odcinek z Ally McBeal.*

chodzić na *czyimś* **pasku** ‘pozwaląc sobą kierować, poddać się komuś, czemuś całkowicie; pozostawać na czyichś usługach, być ślepo posłusznym komuś’ *Słuchajcie, nie dajcie się im zwariować. Przecież nie można chodzić cały czas na pasku telewizji. Świat ma inne barwy niż kolory dochodzące z plazmy waszych rodziców.* ◇ Wariant = **chodzić na pasku** *czegoś, chodzić u kogoś na pasku.*

chodzić na rżęsach 1. ‘być pijanym’: *Dopiero co przyjęcie się zaczęło, a on już chodzi na rżęsach. Halinka ma z nim duży kłopot, ale jak chłop nie ma mocnej głowy to poradzisz.*

chodzić na rżęsach 2. ‘być bardzo zmęczonym’: *Od tygodnia Jasio budzi się kilka razy w nocy. Chodzę na rżęsach i wcale się nie zdziwię, gdy zasnę na stojąco.*

chodzić spać z kurami ‘dość wcześnie udawać się na wieczorny spoczynek’: *Andrzej zawsze tryska rano zdrowiem. Nic dziwnego, bo chodzi spać z kurami, a o świcie rozpoczyna pracę w ogrodzie niezależnie od pogody.* ◇ Wariant = **kłaść się spać z kurami.**

chodzić *gdzieś w kratkę* ‘uczęszczać gdzieś nieregularnie, opuszczając wyznaczone spotkania, wydarzenia itp.’: *Uczniowie chodzili na jego zajęcia w kratkę, nie przejmując się nieobecnościami, gdyż fizyk nie przynosił do klasy dziennika i nie odnotowywał ich absencji.*

chodzić **własnymi/swoimi ścieżkami/drogami** ‘dbać o niezależność swojego postępowania, żyć zgodnie z wytyczonymi przez siebie zasadami, nie pozwolić kierować sobą’: *Damiana cechowało zdystansowanie do wielu spraw, ustawiał się z dala od współczesnych wydarzeń. Chodził swoimi ścieżkami i nigdy nie poddawał się wpływowi obowiązujących mód i obyczajów. Zresztą, nikogo nie dziwiło, że miał swój własny świat. Od początku wyraźnie wyznaczył granice prywatności, której nie pozwalał przekraczać.* ◇ Warianty =

chadzać własnymi/swoimi drogami/ścieżkami, chodzić własnymi drogami/ścieżkami.

chodzić w glorii ‘zdobyć wielką popularność’: *Po zdobyciu nagrody za najlepszą rolę żeńską, nasza eksportowa aktorka będzie w kraju chodzić w glorii sławy.*

chodzić wokół *czegoś* ‘czuwać nad czymś, doglądać czegoś, dbać o coś’: *Jarek chodził wokół tej transakcji od początku. Bardzo mu zależało na tym, żeby importer z Ukrainy był zadowolony z wypełnienia kontraktu.*

chodzić z gołą/odkrytą głową ‘nie wkładać nakrycia głowy, wychodząc z domu’: *Kamilku, włóż czapkę. Na dworze jest mróz. Zachorujesz, jeśli będziesz chodzić z odkrytą głową.*

chodzą słuchy ‘powszechne stają się jakieś informacje o czymś’ zob. **chodzą słuchy**.

cholera kogoś bierze/wzięła *kolokwialnie* ‘przekleństwo wyrażające niezadowoleniem, dezaprobatę’: *Kiedy zobaczyłem, w jaki sposób majster położył kafelki w łazience, to cholera mnie wzięła. Trzeba będzie wszystko skuć i na nowo ułożyć.*

chować głowę w piasek ‘uchylać się od odpowiedzialności, unikać czegoś, tchórzyć; sprawiać wrażenie, że się w czymś nie uczestniczy, że coś kogoś nie dotyczy itp.’: *Doradców zawsze jest bez liku, ale jak przychodzi co do czego, jak trzeba zaryzykować, to wszyscy wtedy chowają głowę w piasek, a ktoś musi wziąć na siebie obowiązki i odpowiadać w świetle prawa za organizację tej imprezy.* ◊ Wariant aspektowy = **schować głowę w piasek**.

chować coś na czarną godzinę ‘chować coś jako zabezpieczenie w potrzebie, w razie znalezienia się w trudnym położeniu, w nieszczęściu, w stanie życiowej tragedii’ zob. **na czarną godzinę**.

chować kogoś pod kloszem ‘chronić kogoś przed niebezpieczeństwami płynącymi z różnych źródeł, być nadopiekuńczym’: *Rodzice chowali ją pod kloszem, więc trudno było jej dostosować się do studenckiego życia. Wiele zachowań kolegów z roku uznawała za wulgarne. Nie mogła też znaleźć wspólnego języka z koleżankami, bo one żyły w zupełnie innym świecie.* ◊ Wariant = **trzymać kogoś pod kloszem**.

chować coś pod korcem (pod korzec) ‘z jakichś powodów nie ujawniać czegoś, starać się utrzymać coś w tajemnicy’: *Zarząd chowa pod korcem planowane zmiany w strukturze*

własności i w statucie spółki. Na pytania dziennikarzy prezes odpowiada zdawkowo i zasłania się tajemnicą umów handlowych oraz dobrem firmy. ◇ Warianty (aspektowe) = **schować** coś **pod korcem (pod korzec)**, **ukryć/ukrywać** coś **pod korcem (pod korzec)**, **trzymać** coś **pod korcem**.

chować coś **pod sukno** ‘odstąpić od załatwienia jakiejś niewygodnej sprawy lub celowo odkładać jakąś sprawę na później w celu utrudnienia jej finalizacji’: *Rządowi nie uda się schować pod sukno spraw związanych z odszkodowaniem po przejętym mieniu krótko w latach powojennych.* ◇ Wariant aspektowy = **schować** coś **pod sukno**.

chować się jak ślimak/żółw w skorupie ‘nie chce się angażować się w nic, odizolować się, zdystansować się, nie utrzymywać bliższych kontaktów ze znajomymi, z otoczeniem’: *Pamiętałem Kasię jako energiczną i żywą aktywistkę ruchów społecznych, która zawsze była w coś zaangażowana. Kiedy teraz słuchałem opowieści Jarka o tym, że Kaśka chowa się jak ślimak w skorupie i unika wszystkich dawnych znajomych, podejrzewałem, że coś musiało się stać, że może ona potrzebuje naszej pomocy.* ◇ Warianty (aspektowe) = **schować się jak ślimak/żółw w skorupie**, **kryć się/skryć się jak ślimak/żółw w skorupie**.

chować się w mysią dziurę/w mysiej dziurze ‘ze względu na strach, nieśmiałość, stan psychiczny pragnąć ukryć się przed kimś lub przed kimś’ zob. **schować się w mysią dziurę/w mysiej dziurze**.

chować się za czyjimiś plecami/za czyjeś plecy ‘asekurować się, ukrywać swe uczestnictwo w czymś, zabezpieczać się przed ewentualnym ponoszeniem odpowiedzialności, korzystać z tego, że ktoś inny się naraża; zrzucać odpowiedzialność z siebie na kogoś innego’: *Słuchaj, nie chowaj się za plecami Jarka tylko powiedz wprost, że nie wiesz, o co chodzi z tym scenariuszem. Lepiej wyjaśnijmy to sobie teraz, żeby nie skończyło się później większą wpadką. Uwierz mi, że tak będzie lepiej, bo i tak jesteśmy skazani na siebie przy produkcji tego widowiska.* ◇ Wariant = **kryć się za czyjimiś plecami/za czyjeś plecy**.

chuchać i dmuchać na kogoś/na coś ‘troskliwie się kimś lub czymś zajmować, opiekować, pielęgnować kogoś, coś, rozpieszczać kogoś’: *Chuchali i dmuchali na swoich synów, zbudowali specjalnie dla nich duży dom, aby ich przyszłe rodziny miały przestrzeń, a oni przy pierwszej okazji poszli na swoje.* • Także w odmiennym szyku = **dmuchać i chuchać** na kogoś/na coś.

chudnąć w oczach ‘w szybkim tempie tracić na wadze’ zob. **ginać w oczach**.

chudy jak tyka ‘o kimś bardzo chudym i zazwyczaj wysokim’: *Na naszym dzielnicowy jest chudy jak tyka, ale ma żelazny uchwyt i działa błyskawicznie. Widziałem go raz w akcji pod sklepem i zrobił na mnie duże wrażenie.*

chudy jak szczapa ‘o kimś bardzo chudym’: *Waluś od Kowalików to już patrzy na księżą oborę. Wygląda okropnie, ledwo chodzi, a chudy jak szczapa.*

chwiać się w podstawach ‘o naruszeniu jakiegoś porządku prawnego, ustroju, systemu, o zmianach ustrojowych itp.’ zob. **zachwiać się w podstawach**.

chwila prawdy ‘o sytuacji, w której ktoś doświadcza czegoś, przekonując się o wartości swojej lub innych; o sytuacji, w której wychodzą na jaw ukrywane dotąd informacje dotyczące kogoś’ zob. **godzina prawdy**.

chwycić byka za rogi ‘od razu przystąpić/przystępować do rzeczy, do sedna sprawy’: *Miałeś wielką szansę na karierę w Polsce, ale nie chwyciłeś byka za rogi w odpowiednim momencie. Mogłeś mieć swoje pięć minut. – Dobra, nie mówmy już o tym, było minęło.* ◊ Warianty = **brać/wziąć byka za rogi, łapać/złapać byka za rogi**.

chwycić dwie sroki (kilka srok) za ogon ‘mieć ochotę jednym działaniem osiągnąć kilka zamierzonych celów’ zob. **łapać dwie sroki (kilka srok) za ogon**.

chwycić Pana Boga za nogi ‘być bardzo zadowolonym z powodu odniesienia sukcesu; czuć się bardzo szczęśliwym’: *Wszystko było dograne, mieliśmy podpisywać papiery i już szykowałem się do adaptacji tej kamienicy na potrzeby domu handlowego, a tu jak diabeł z pudełka wyskoczył jakiś spadkobierca, mieszkający na stałe w Szwajcarii. Myślałem, że chwyciłem Pana Boga za nogi, właśnie miało spełnić się moje największe życiowe marzenie: wielopoziomowa restauracja z prawdziwego zdarzenia, a tu jakiś dziesiąta woda po kisielu wnuczek się znalazł.* ◊ Warianty = **trzymać/złapać Pana Boga za nogi**.

chwycić wiatr w żagle ‘wykorzystać sprzyjające okoliczności’ zob. **złapać wiatr w żagle**.

chwyt poniżej pasa ‘nieuczciwe postępowanie, stawiające kogoś w bardzo niezręcznej, niewygodnej sytuacji; wypowiedź niezgodna z przyjętymi regułami dyskusji’: *Nie dali mi podwyżki, bo w tym roku zwalniałem się co srode do lekarza pod koniec pracy. To chwyt poniżej pasa, ponieważ dobrze wiedzieli, że chodzę co tydzień na chemioterapię. I dobrze*

wiedzieli, że nie miałem żadnej obsuwy przez te kilka miesięcy, bo brałem pracę do domu. ◇
Synonimy = por. **argument poniżej pasa, cios poniżej pasa.**

chwytać byka za rogi ‘od razu przystąpić do rzeczy, do sedna sprawy’ zob. **chwycić byka za rogi.**

chwytać dwie sroki (kilka srok) za ogon ‘mieć ochotę jednym działaniem osiągnąć kilka zamierzonych celów’ zob. **łapać dwie sroki (kilka srok) za ogon.**

chwytać się wszystkiego/różnych sposobów ‘wykorzystywać wszystko w celu obrony; dążyć do celu za wszelką cenę, wykorzystując wszystkie dostępne sposoby’: *Chwytał się wszystkiego, aby pozostać w firmie, bo wiedział, że lepszej posady może w najbliższym czasie nie znaleźć.* ◇ Synonim = **nie przebierać w środkach.**

chwytać kogoś za słowa/słówka ‘złośliwie interpretować czyjąś wypowiedź, przyczepiać się do szczegółów’ zob. **łapać kogoś za słowa/słówka.**

chwytać wiatr w żagle ‘wykorzystać sprzyjające okoliczności’ zob. **złapać wiatr w żagle.**

chylić czoła/czoło *przed kimś 1.* ‘okazywać komuś szacunek, podziwiać kogoś’: *Imponuje mi jego sposób postępowania z każdym człowiekiem, niezależnie od jego poglądów, statusu społecznego itp. Przed ludźmi pokroju Stanleya zawsze będę chylić czoła, gdyż tacy ludzie stanowią kwintesencję społeczeństwa liberalnego.* ◇ Warianty aspektowe = **pochylić czoła/czoło** *przed kimś 1.*

chylić czoła/czoło/głowę *przed czymś 2.* ‘wyrazić uznanie dla czyichś dokonań, doceniać czyjś kunszt, spostrzegawczość, umiejętności itp.’ zob. **pochylić czoła/czoło/głowę** *przed czymś 2.*

chylić się ku upadkowi ‘podupadać, kończyć się’: *W latach osiemdziesiątych było jasne, że model społeczeństwa oparty na socjalistycznej wizji się wyczerpał i w całym regionie ówczesny system chylił się ku upadkowi.*

ciarki chodzą/chodziły/przechodzą/przeszły *komuś po plecach/po grzbiecie/po skórze 1.* ‘ktoś się wystraszył; ktoś obawia się, że wydarzy się coś złego, przerażającego; coś powoduje uczucie niepokoju’ *Aż ciarki mi przeszły mi po plecach, kiedy usłyszałem o wpływie konserwantów na nasze zdrowie. Najgorsze w tym wszystkim jest to, że żywności wolnej od tych dodatków jest niewiele.* ◇ Warianty = **ciarki kogoś przeszły/przechodzą.**

ciarki/^{°pospolicie} **ciary chodzą/chodziły/przechodzą/przeszły** komuś **po plecach/po grzbiecie/po skórze** 2. 'ktoś mi odczuł silne, rzadko spotykane emocje pod wpływem czego, zazwyczaj po wysłuchaniu muzyki': *To był ich pierwszy koncert w Polsce. Niech załuje ten, kto nie był. Zagraли tak, że już po pierwszych dźwiękach ciary przeszły mi po plecach* . ◇ Warianty = **ciarki** kogoś **przeszły/przechodzą**.

ciąć po premii 'z powodu źle ocenianych wyników w pracy stracić część uznaniową wynagrodzenia' zob. **dostać po premii**.

ciągać po sądach 'oskarżać kogoś, zakładać komuś sprawy sądowe, gnębiąc kogoś': *Agencja turystyczne nie dopełniła formalności związanych z ubezpieczeniem uczestników wyprawy podczas nurkowania. Naprawdę, wydawało się, że to była błahostka, dopóki nie zdarzył się ten tragiczny wypadek. Agencja umywa ręce, a krewni ofiar i pozostali uczestnicy wyjazdu ciągną go po sądach za niedopełnienie obowiązków kierownika wyprawy, za sprowadzenie zagrożenia życia czy coś takiego*.

ciągnąć do czegoś/do kogoś jak muchy do miodu 'w wielkiej liczbie, tłumnie': *Wiele razy wspomagał ciekawe inicjatywy społeczne, wykładając z własnej kieszeni spore sumy, więc teraz różni oszuści ciągną do niego jak muchy do miodu*. ◇ Warianty = **garnąć się do czegoś/do kogoś jak muchy do miodu**. • W użyciu także niezalecana wersja = **ciągnąć do czegoś/do kogoś jak pszczoły do miodu**.

ciągnąć kogoś za język 'wpływać na kogoś, żeby ktoś wyjawiał coś, wypytywać kogoś o coś': *dziennikarka prowadząca wywiad próbowała ciągnąć za język premiera, aby ten chociaż potwierdził, że dojdzie do rekonstrukcji rządu w najbliższym czasie*. ◇ Wariant aspektowy = **pociągnąć kogoś za język**.

ciągle ta sama śpiewka 'frazes; powtarzająca się wymówka; argumentacja wielokrotnie wcześniej przytaczana' zob. **stara śpiewka**.

ciągnąć dwie sroki (kilka srok) za ogon ^{°pospolicie} 'mieć ochotę jednym działaniem osiągnąć kilka zamierzonych celów' zob. **łapać dwie sroki (kilka srok) za ogon**.

ciągnąć kogoś za uszy 'pomagać słabszemu w trudnej dla niego sytuacji coś osiągnąć, np. uczniowi, podopiecznemu, podwładnemu': *Arek został dyrektorem jakiejś firmy we Wrocławiu. Pamiętam, jak nasz wychowawca ciągnął go za uszy, żeby przechodził z klasy*

do klasy. Czasami w życiu oplaca się bezgraniczna wiara w powodzenie, wydawać by się mogło, czegoś niemożliwego. ◊ Wariant aspektowy = **wyciągać/wyciągnąć** kogoś **za uszy**.

coś **cięży jak kamień** ‘coś jest dla kogoś ciężarem, coś dręczy kogoś’: *Przytłaczała mnie praca i inne obowiązki do tego stopnia, że od kilku miesięcy nie odwiedzałem swojego chorego przyjaciela. Myśl o tym, że go zaniedbuję ciążyła mi jak kamień.*

ciche dni ‘czas, w którym skłócenii partnerzy mieszkają nadal wspólnie, ale nie rozmawiają ze sobą poza wymianą prostych komunikatów’: *Jest strasznie, nie wiem, jak dłużej zniosę tę napiętą atmosferę w domu. Od tygodnia mamy z Norbertem ciche dni i na razie nie zanoszę się na to, żeby ktoś pierwszy wyciągnął rękę.*

cicho jak makiem zasiał ‘bardzo cicho, przejmująca cisza’ zob. **cisza jak makiem zasiał**.

cielący wiek ‘czas od nastoletniego okresu w życiu po lata wczesnej młodości’: *Kiedy mija cielący wiek, dorosły człowiek wspomina już tylko te najlepsze historie z młodzieńczego szaleństwa.*

ciemna karta historii ‘zdarzenia świadczące o czymś niechlubnym, niekorzystnym itp.’: *Wielki głód, który dotknął tak okrutnie naszych wschodnich sąsiadów jest ciemną kartą historii tych narodów.*

ciemna masa ‘ktoś ograniczony, tępy’: *Postaraj się chociaż raz sam rozwiązać zadanie. Nie jesteś ciemną masą, żebyś musiała cię niańczyć.*

ciemny jak tabaka w rogu ‘niemający o niczym pojęcia’: *Spróbuję sam coś wykombinować. Do kierownika po pomoc nie pójdę, bo on jest ciemny jak tabaka w rogu.*

ciemni boleki ‘ktoś nie przejawiający zdolności w jakiejś dziedzinie’: *Wygrasz z nim, nie musisz się przejmować. To jest cienki boleki, uwierz mi. On tylko tak umie straszyć, bo rodzice mu kupują najlepsze rakietki, piłeczki, wysyłają na lekcje, a w rzeczywistości nie potrafi nawet porządnie zaserwować.*

cienki jak patyk ‘bardzo cienki’: *Wyglądał śmiesznie z nogami cienkimi jak patyk w wojskowych butach.*

cienko prząść ‘o człowieku: mieć kłopoty materialne; o firmach, instytucjach: przechodzić trudności finansowe’: *Co druga instytucja kulturalna w Polsce cienko przędzie. Wyjątkiem są placówki priorytetowe oraz dobrze zarządzane prywatne przedsiębiorstwa, m.in. teatry i galerie.*

cienko śpiewać 1. ‘mieć kłopoty materialne, biedować’: *Marian nie mógł się odnaleźć w nowych realiach. Zmieniał pracę co rusz, aż w końcu zasilił szeregi bezrobotnych. Od kilku cienko śpiewa i grozi mu eksmisja na bruk.*

cienko śpiewać 2. ‘pokornieć, łagodzić swoje dotychczasowe żądania, wymagania, postulaty’: *Kiedy zrozumieli, że mogą ich z łatwością wyrzucić z pracy, bo nie są związkowcami, a dołączyli się do strajku, na zebraniu z kierownictwem zaczęli cienko śpiewać. Postulaty pracownicze w jednej chwili przestały być dla nich ważne.*

ciepła posadka ‘dobrze opłacane stanowisko, często wysokie i niewymagające wielkiego wkładu pracy’: *Wielu nowych dyrektorów departamentów zastąpiło w nieuzasadniony sposób świetnych specjalistów. Szkoda, że znowu ważne urzędnicze stanowiska potraktowano jak ciepłe posadki do rozdania.* ◇ Synonim = **ciepły stółek**.

ciepła wdowa/wdówka ‘kobieta owdowiała dysponująca majątkiem, czasem młoda i atrakcyjna’: *Dokładnie w rok po śmierci męża zaczęła znów bywać w towarzystwie. Ponieważ zawsze podobała się mężczyznom, ciepła wdówka robiła spory zamęt na salonach.*

cieplą ręką ‘o obdarowaniu kogoś czymś: za życia; hojnie, z ochotą’: *Wujek dał ciepłą ręką kilka tysięcy złotych na niezbyt dopracowane pomysły Majki. Dla niego ważniejsza był radość córki niż dopracowany biznesplan. Zresztą, stać go było na ekstrawagancję.*

ciepłe gniazdko ‘przytulne mieszkanie, przytulny dom’: *Urządziliśmy sobie ciepłe gniazdko na strychu kamienicy na wprost ratuszowej wieży. Udało nam się zaadaptować trzy pomieszczenia tanim kosztem, bo wszystko robiliśmy sami.*

ciepłe kluchy/kluski ‘osoba niemrawa, mało energiczna, powolna; flegmatyk’: *Mąż Jadzi to takie ciepłe kluski. Niekiedy widzę, że jego zachowanie doprowadza ją do szału, ale ona nie daje tego po sobie poznać.*

ciepłe nóżki ^{•dawne} ‘zastać kogoś w łóżku lub krótko po wstaniu’ zob. ^{•dawne} **trafić na ciepłe nóżki**.

ciepło jak w uchu ‘bardzo ciepło, gorąco’: *W pokoju było ciepło jak w uchu.*

ciepły stółek ‘dobrze opłacane stanowisko, często wysokie i niewymagające wielkiego wkładu pracy’ zob. **ciepła posadka**.

cierniowa/ciernista droga 1. ‘życie przepełnione cierpieniem fizycznym bądź psychicznym’: *Odkąd podupadł na zdrowiu po straci najbliższych jego życie było ciernistą drogą. Na początku pojawiały się nawet myśli o tym, żeby ze sobą skończyć, ale później pogodził się ze swoim losem, przyjmując to cierpienie z pokorą.*

cierniowa/ciernista droga 2. ‘trudności pojawiające się na drodze do zamierzonego celu’: *Całe jego twórcze życie to cierniowa droga. Musiał wyemigrować ze względu na swoje przekonania polityczne, nigdy specjalnie nie był lubiany przez krytyków, a do tego na początku ledwo wiązał koniec z końcem. Imął się różnych zawodów, aby przeżyć. Przeszkadzało mu to jednak w pełni rozwinąć swój talent. Został doceniony dopiero na dwa lata przed śmiercią.*

cieszyć oko ‘sprawiać przyjemność estetyczną, zadowolenie swoim widokiem’: *Odnowione kamienice miast cieszą oko, a przez to centra miast odzyskują swój dawny blask.*

cieszyć się jak dziecko ‘nie kryjąc emocji, być bardzo z czegoś zadowolonym, być z jakiegoś powodu bardzo szczęśliwym’: *Po zdobyciu brązowego medalu nasz skoczek wzwyż cieszył się jak dziecko. Nikt – nawet on sam – nie spodziewał się takiego sukcesu na zawodach rangi mistrzowskiej.* • Możliwe użycie w liczbie mnogiej, np. *nasi skoczkowie cieszyli się jak dzieci.*

cieszyć się jak głupi ‘cieszyć się bardzo, nie kryjąc przy tym swych emocji’: *Cieszył się jak głupi, bo dostał się na wymarzone studia.*

cięty jak osa ‘pytać, odpowiadać kąśliwie i trafnie, czasem nie kryjąc złośliwości’: .

ciężar gatunkowy ‘coś bardzo ważnego; coś o wielkim, nieprzeciętnym znaczeniu’: *Prezes nie musi się wdzięczyc i zabiegać o specjalne traktowanie w telewizji. Kiedy ogłasza konferencje prasową, to na 100 procent zapełni salę po brzegi. Jego wypowiedzi mają taki ciężar gatunkowy, że każda szanująca się stacja z pewnością nada relację ze spotkania z dziennikarzami.*

cios poniżej pasa ‘nieuczciwe postępowanie, stawiające kogoś w bardzo niezręcznej, niewygodnej sytuacji; wypowiedź niezgodna z przyjętymi regułami dyskusji’: *Prezes powiedział, że jeżeli nie zdążę z projektem do stycznia, obetnie całego zespołowi dodatek motywacyjny. To cios poniżej pasa, już czuję, jaka będzie napięta atmosfera przez te parę miesięcy w pracy. Kochanie, poważnie się zastanawiam nad zmianą firmy w zaistniałych okolicznościach.* ◇ Synonimy = por. °publicystyczne **argument poniżej pasa, chwyt poniżej pasa.**

ciosać komuś kolki na głowie ‘dokuczać komuś, znęcać się nad kimś psychicznie; wyzywać się na kimś, będąc przekonanym o czyjejś słabości’: *Jakby na ich małżeństwo ktoś z zewnątrz, to zobaczyłby sytuację, w której żona ciosała mężowi kolki na głowie, na co mąż w ogóle nie reagował. Ale kiedy ich się poznało, to było jasne, że bardzo się kochają, że po prostu takimi są ludźmi.*

cisza jak makiem zasiał ‘bardzo cicho, przejmująca cisza’: *Na przerwie gwar był ni Edo zniesienia, ale wystarczyło, że w drzwiach ukazała się matematyczka i od razu w klasie robiła się cisza jak makiem zasiał.* ◇ Wariant = = **cicho jak makiem zasiał.**

cisza przed burzą ‘sytuacja sprawiająca złudne wrażenie spokoju, która poprzedza wydarzenie złe, konflikt, awanturę itp.’: *Posłowie zdają sobie sprawę z tego, że uchwała obniżająca podatek dochodowy to delikatna materia. Każda nietrafiona wypowiedź może stać się bronią w rękę przeciwnika, stąd mamy do czynienia w ostatnich dniach z przeciąganiem liny. Da się odczuć, że ta spokojna atmosfera to jedynie cisza przed burzą i wyczekiwanie na błąd przeciwnika.*

co do joty ‘dokładnie w każdym szczególe; nie pomijając niczego’: *Wydawało się, że sprawdziła wszystko co do joty, a jednak wynik nadal nie był zgodny z kluczem. Chyba trzeba będzie zacząć zadanie od początku.*

co do grosza ‘wszystko, wydać wszystkie bez wyjątku pieniądze, nie mieć pieniędzy’: *Majster oskubał mnie co do grosza. Myślałem, że chociaż opuści z tysiąc złotych, bo im trochę pomagałem, ale był twardy jak Roman Bratny.*

co jest grane ‘inaczej: o co chodzi’: *Panowie, co jest grane? Nie chcemy w klubie żadnych ekscesów, więc proszę nie zaczepiać naszych klientów. Jeżeli panowie się nie uspokoją, to będziemy musieli poprosić panów o opuszczenie lokalu. Zaznaczam jednak, że wtedy nie będzie to przyjemne.*

co łaska ‘zgodnie z uznaniem, na tyle, ile kogoś stać’: - *Marek, ile się należy za tę wymianę wycieraczek? – Co łaska. – Dobrze, to 20 złotych wystarczy na tę łaskę?*

cofać się rakiem ‘tchórzyc; rezygnować z planów pod wpływem zagrożenia, niekorzystnej sytuacji itp.’ zob. **wycofać się rakiem**.

co ma piernik do wiatraka ‘o czymś w żaden sposób ze sobą niezwiązanym’: *A dlaczego nie możemy jechać nad morze? Bo w sierpniu masz ważne spotkanie. A co ma piernik do wiatraka? Przecież planujemy powrót 30 lipca.*

coming out ^{z angielskiego} ‘publiczne ujawnienie swej orientacji homoseksualnej’: *Ale tu lesbijki żartują z siebie i śmieją się w najlepsze. Opowiadają dowcipy, jakich nie chciałyby usłyszeć na ulicy. Robią sobie jaja z coming outu, ze „skrytek”, czyli lesbijek ukrywających się w pracy, obśmiewają pikietę feministek, a nawet kultowy serial o ich życiu – „The L Word”. Taki jest jedyny polski lesbijski kabaret Barbie Girls (WO 2009/42/42). • Spolszczona wersja = por. **wychodzenie z szafy, wychodzić z szafy**.*

co niemiara ‘wiele, mnóstwo, bardzo dużo’: *Siedzieliśmy tak w miłym gronie i rozmawialiśmy o starych czasach, a tu sąsiad ze stolika obok zagadnął ni z gruszki ni z pietruszki: kupią panowie ser biały, domowy, według tradycyjnej receptury wyrabiany. Zatkalo mnie, zrobiłem wielkie oczy. I wtedy właśnie rozpoznałem w owym jegomościu Grześka z Vb. Śmiechu było co niemiara. Okazało się, że nikt z nas nie pracuje w zawodzie, a skończyliśmy z wyróżnieniem technikum mleczarskie.*

co popadnie ‘byle co, byle jak; przypadkowo, przypadkiem, bez zastanowienia, pierwszy z brzegu itp.’: *Młodzież nie zwraca uwagi na to, co zjadają na drugie śniadanie. Zatrważające nie tylko to, że wielu głodzi się przez kilka godzin przebywania w szkole, ale także i to, że uczniowie jedzą, co popadnie. ◇ Warianty = = **popadnie co/czym/gdzie/jak**.*

co się stało, się nie odstanie; co się stało, to się nie odstanie ‘martwić się, przejmować się czymś, co się stało i czego nie można tego naprawić’: *Obraziłeś ją bardzo swymi podejrzeniami. Wcale się nie dziwię, że nie chce cię teraz znać. Słuchaj, co się stało, to się nie odstanie, więc musisz przemyśleć racjonalnie swoją sytuację. ◇ Wariant = **stało się i się nie odstanie**. ◇ Synonim = **plakać nad rozlanym mlekiem**.*

co się *komuś żywnie podoba* ‘jak ktoś chce, po czyjejś myśli’: *Na wakacjach mamy taką zasadę, że robimy co nam się żywnie podoba. Nic nie planujemy z góry, budzimy się rano i każdy z nas idzie w swoją stronę. Najczęściej i tak spędzamy cały dzień wspólnie.* ◊ Wariant = = **jak się** *komuś żywnie podoba*.

co się zowie ‘w całym tego słowa znaczeniu; prawdziwy, autentyczny’: *Wraz z płytą „Naha People”, która trafiła na sklepowe półki w drugim tygodniu grudnia br., Piotr Lemańczyk – kontrabasista, co się zowie, popętnił swój czwarty album autorski i nie będę krył, że jest to album bardzo dobry (JF 2009/12/73).*

co sił w nogach ‘szybko, spiesząc się bardzo; włożyć wszystkie siły w bieg’ zob. **ile sił w nogach**.

coś mocniejszego ‘wysokoprocentowy alkohol’: *Po takich dniach muszę sobie nalać coś mocniejszego. Kochanie, napijesz się ze mną koniaku?*

coś na ząb ‘przekąska, posiłek’: *Trzeba znaleźć coś na ząb, bo czuję, że mam pusty żołądek po tym skromnym obiadku.* ◊ Warianty = **położyć coś na ząb, wziąć coś na ząb**.

coś niecoś ‘trochę, coś specjalnego w niewielkiej ilości’: *Mam tu coś niecoś dla ciebie, kochanie. Chodź, zobacz, twoje ulubione pralinki.*

coś obilo mi się o uszy ‘ktoś o czymś słyszał’ zob. **obilo się** *komuś o uszy*.

coś się *komuś (chyba) przyśniło* ‘komuś się coś wydaje, ktoś jest niewiarygodny’: *Chyba ci się coś przyśniło. Nie obiecywałem, że dam ci ten atlas, jeśli załatwisz mi okazy owadów z Ameryki Południowej.*

coś się *komuś (w końcu) od życia należy* ‘ktoś należy się coś w życiu ze względu na wcześniejsze wyrzeczenia, zdarzenia losowe, niepowodzenia itp.’: *Firma prosperuje wyśmienicie, więc chciałabym choć trochę użyć życia, ale mój mąż węża w kieszeni. Mam tego dość. Dzieci odchowalam, zrezygnowalam z dobrze zapowiadającej się kariery. Coś mi się w końcu od życia należy.*

co z tym fantem zrobić? ‘zastanawiać się nad rozwiązaniem jakiegoś problemu, nie wiedzieć, jak postąpić w danej sytuacji itp.’: *Zapewniał, że nic nie ukradł, choć wszystko na*

niego wskazuje. Znam tego chłopaka od ponad dziesięciu lat, no i w końcu to narzeczony naszej córki. I co z tym fantem zrobić?

co to to nie ‘w żadnym wypadku’: *O, co to to nie. Nie będziesz znowu oglądał meczu pod pretekstem zmęczenia. Ja też cały dzień jestem w pracy i sama sobie z domem nie poradzę. Po wieczorynce wykąpiesz dzieci i potem poczytasz im bajki do snu.*

córa Koryntu ‘ prostytutka’ zob. **kobieta lekkich obyczajów**. • Poprawny zapis wielką literą w wyrazie = **Korynt**.

cuda niewidy ‘nieprawdopodobne, dziwne, niezwykle’: *Na jarmarku przyglądaliśmy się występom kuglarzy. Robili cuda niewidy, a publiczność bawiła się w najlepsze.*

cudowne dziecko ‘ktoś wyjątkowo utalentowany w jakiejś dziedzinie, zazwyczaj wykazujący już od młodego wieku szczególne, ponadprzeciętne uzdolnienia’: *Staś był cudownym dzieckiem. W wieku trzech lat rozwiązywał swoje pierwsze równania z dwoma niewiadomymi. Dziś jest już dojrzałym mężczyzną i wykładowcą matematyki kilku liczących się uniwersytetów.*

czarna dziura 1. *publicystyczne* ‘niechlubny, negatywnie oceniany okres w historii jakiegoś państwa, społeczeństwa itp.’: *Nagonka na wydumanych komunistów wśród najbardziej znanych postaci w Ameryce to czarna dziura w historii demokracji Stanów Zjednoczonych.*

czarna dziura 2. *publicystyczne* ‘działalność gospodarcza przynosząca straty, mimo stałych w nią inwestycji’: *Budżetową czarną dziurą większości nadawców europejskich okazały się inwestycje w kanały tematyczne, przeznaczone dla niszowego odbiorcy. Kołem zamachowym tych inwestycji miały stać się wyspecjalizowane reklamy, ale pomysł spalił na panewce.*

czarna magia ‘niezrozumiałe, niepojęte, obce’: *Kiedy pierwsi goście pojawiali się na Warszawskich Tygodniach, wypytywałem ich o wszystko. Byłem ciekaw tych mechanizmów: sprzedaż, dystrybucja, agenci, prawa, przecież wtedy to była dla mnie – dla wszystkich w Polsce – czarna magia. A ja bardzo chciałem choćby takiego Jarmuscha pokazywać nie tylko na festiwalach, ale też większej publiczności (K 2009/12/23).*

czarna owca ‘o człowieku: przynosi wstyd rodzinie, środowisku; ktoś napiętnowany odrzuceniem’: *Pochodził z rodziny inteligenckiej z tradycjami. Matka była wziętym*

*adwokatem, a ojciec znanym lekarzem. Rodzice uznawali go za zakalę rodziny, a on czuł się jak czarna owca. Starał się bardzo, ale jedyne, co mu się udawało, to zdawać na koniec roku poprawki z większości przedmiotów i jakoś się prześlizgiwać z klasy do klasy. ◇ Wariant = **parszywa owca**.*

czarna rozpacz 1. *‘wielki, niewyobrażalny żal po stracie’: Julka i Marylka były zapatrzone w swojego ojca. Było on dla nich niedościgłym wzorem dobrego i mądrego człowieka. Nikt z naszej paczki nie dziwił się, że dziewczyny wpadły w czarną rozpacz i trudno było w tej sytuacji jakoś im pomóc. Odszedł ich ojciec, nauczyciel, a przede wszystkim najlepszy przyjaciel.*

czarna rozpacz 2. *‘beznadzieja, marazm’: Ogarnia mnie czarna rozpacz, kiedy widzę, w jaki anachroniczny sposób działa system edukacji we współczesnym świecie.*

czarno na białym *‘niezbicie, jasno, w sposób oczywisty, niezaprzeczalny; na piśmie’: Tu masz czarno na białym, że powinniśmy wykonać jeszcze dwadzieścia pięć kontroli w tym tygodniu.*

czarno widzieć *coś ‘spodziewać się najgorszego; przewidywać klęskę, niepowodzenie, tarapaty’: Więc, jak pan widzi, w tych moich sferach uczuciowych, to raczej czarno to widzę. – Czyli nie będzie romansu (...)? Nie będzie tego romansu, ale jak jeszcze raz albo dwa z panem porozmawiam, to może moja optyka co do mężczyzn się zmieni? (V 2009/24/76).*

czarny charakter *‘przestępca, gangster; zły człowiek’: W filmach sensacyjnych ludzie od brudnej roboty przedstawiani są często w taki sposób, że widz czuje sympatię do aktorów wcielających się role czarnych charakterów.*

czarny jak noc *‘bardzo czarny’: Przerazili się na żarty, gdy ujrzeni przed sobą czarnego jak noc psa, który wpatrywał się w nich przenikliwie.*

czarny jak święta ziemia *‘bardzo brudny, umorusany’ zob. **czarny jak święta ziemia**.*

czarny koń *‘niespodziewany zwycięzca czegoś, niespodziewanie decydujący o biegu jakichś wydarzeń’: Czarnym koniem zbliżających się mistrzostw może być jednak z drużyn afrykańskich.*

Czarny Lud ‘wymagany niczym nieusprawiedliwiony strach przed czymś, straszenie czymś, kimś wymyślonym’: *Mówienie o zalewie siły roboczej ze wschodu, która spowoduje powiększenie wskaźników bezrobocia to straszenie Czarnym Ludem.* ◊ Warianty = **bać się Czarnego Luda, bawić się w Czarnego Luda, obsadzać kogoś/coś w roli Czarnego Luda, straszyć kogoś/coś Czarnym Ludem, zabawa w Czarnego Luda** • Preferowana postać zapisu z zastosowaniem wielkich liter = **Czarny Lud**, choć zapis małymi literami nie jest błędny.

czarny rynek ‘w nielegalnym obrocie towarów i usług’ zob. **na czarnym rynku.**

czcza gadanina/czcze gadanie ‘wypowiedź, rozmowa nie wnosząca niczego do dyskusji, nie zmieniająca żaden sposób sytuacji itp.’: *Mówi się, że powinniśmy poczekać jeszcze z wyborem naszych reprezentantów kultury na targi Expo. To czcza gadanina, pora była odpowiednia. Trzeba przygotować materiały promocyjne, zorganizować koncerty, wystawy, spotkania.*

czego dusza zapragnie ‘wszystko, na co ma się ochotę, bez wyjątku, bez ograniczeń’: *Pierwszy raz byłem w takiej podróży służbowej. Wspaniały hotel, atrakcje po spotkaniach konferencyjnych i szkoleniach, pod ręką miałem wszystko czego dusza zapragnie. Czuję się jakbym był na urlopie.*

czekać czegoś jak kania dżdżu ‘bardzo czegoś pragnąć, niecierpliwie na coś czekać’ zob. **potrzebować czegoś jak kania dżdżu.**

czekać na Godota ‘czekać nie wiadomo, na co; nic nie robić w danej sprawie, tkwić w bezczynności’ zob. **czekanie na Godota.**

czekać na kogoś/na coś jak na zbawienie ‘wypatrywać kogoś, czegoś niecierpliwie’: *Nareszcie przyszedł, czekam tu na ciebie jak na zbawienie. Nie lubię dużego miasta i powoli zaczęłam się obawiać, że pozostawiłaś mnie na pastwę losu.*

czekać z założonymi rękami ‘nie wykazywać aktywności, być bezczynnym, być biernym’ zob. **siedzieć z założonymi rękami.**

czekaj tatka latka ◦ *przysłowie* ‘płonne nadzieje’: *Tak, na pewno niedługo przejedziemy autostradami Polskę wzdłuż i wszerz. Czekać tatka latka.*

czekanie na Godota ‘czekać nie wiadomo, na co; nic nie robić w danej sprawie, tkwić w bezczynności’: *Brak jakiegokolwiek aktywności grupy najmniejszych państw jest niezrozumiała. Obywatele tych państw niewątpliwie wiele tracą przez bezczynność decydentów. Główni gracze unijni z pewnością nie rozpoczną tej dyskusji, gdyż nie jest im to na rękę. To czekanie na Godota może mieć efekt wymierny w postaci kilku miliardów euro mniej w ich narodowych budżetach.* ◊ Wariant = **czekać na Godota**. • Preferowana wielka litera w imieniu = **Godot**.

czepiać się jak rzep psiego ogona ‘być namolnym, natrętnym; być nudnym, denerwującym ze względu na powtarzanie czegoś w kółko’ zob. **uczepić się jak rzep psiego ogona**.

czepiać się *czyichś klamek/czyjejś klamki* *◦przestarzałe* ‘zabiegać o pomoc, wsparcie kogoś wyżej postawionego, osoby wpływowej’ zob. **trzymać się pańskiej klamki**.

czepiać się pańskiej klamki ‘żyć na koszt kogoś wyżej postawionego, utrzymywać się, wykorzystując pozycję, zamożność kogoś innego’ zob. **trzymać się pańskiej klamki**.

czerwone pająki ‘członkowie partii komunistycznej, komuniści; członkowie dawnej PZPR, szczególnie przedstawiciele władz tej partii’: *Czerwone pająki dobrze się poustawiali w nowej rzeczywistości.*

czerwona pajęczyna ‘dobre kontakty utrzymywane między działaczami systemu socjalistycznego mające wpływ na nieformalne kontakty koleżeńskie na styku polityki i biznesu’: *Tropienie czerwonej pajęczyny stało się przewodnim tematem wielu prawicowych dziennikarzy.*

czerwony dywan ‘miejsce przed wejściem do budynku wyłożone czerwonym chodnikiem, na którym znane osobowości show-biznesu pozują do zdjęć, udzielają krótkich wywiadów, pozdrawiają fanów itp.’: *Elisabetta miała swoje wielkie entré u boku Clooneya na festiwalu filmowym w Wenecji we wrześniu. I choć nie brakowało tam gwiazd z pierwszej ligi, nikt nie mówił i nie pisał o nikim innym, tylko o nim. Para wystąpiła razem na czerwonym dywanie. Była także nierozłączna także poza nim, podczas przyjęć (V 2009/24/66).*

czerwony jak burak ‘czerwony na twarzy, najczęściej z powodu wstydu, nieśmiałości, skrępowania’: *Miałem takiego w swoich zespole. Żadnej pracy się nie bał, chłop jak dąb, ale jak miał iść do kadr załatwić coś z dziewczynami to od razu zaczynał się jąkać i robił się czerwony jak burak.*

czeski błąd ‘przestawienie liter w wyrazie lub cyfr’: *Przez czeski błąd odrzucili mój wniosek o przyznanie dopłaty. Na szczęście pieniądze nie przepadnę, muszę tylko złożyć korektę podania.* • Uwaga! Często spotykane niepoprawne użycie frazeologizmu **czeski błąd** w znaczeniu *‘gafa, dziecinny błąd’.

czeski film (nikt nic nie wie) ‘o sytuacji zagmatwanej, absurdalnej, o czyichś chaotycznych, niezrozumiałych decyzjach, z których trudno wysnuć jakiś konstruktywny wniosek’: *Rzecznik skomentował kilka wykluczających się decyzji kierownictwa banku w przeciągu dwóch dni. Dosłownie, czeski film: nikt nic nie wie. Miejmy nadzieję, że nasze oszczędności są bezpieczne.* Δ Frazeologizm pochodzący od tytułu filmu produkcji czechosłowackiej z roku 1947 w reżyserii Józefa Macha „Nigdo nic nevi”.

czeńć pieśni ‘coś się skończyło/skończy; koniec’ zob. **koniec pieśni**.

często gęsto ‘bardzo często’: *Firmy sprzątające tłumaczą się problemami z niewygodnymi turystami, którzy często gęsto koczują na lotnisku w oczekiwaniu na poranne odloty.*

człowiek niedzisiejszy ‘wyznający inne, popularne w przeszłości poglądy, przywiązany do tradycyjnych form zachowania itp.’: *To był człowiek niedzisiejszy. Z tym swoim staroświeckim stylem bycia, trzymania na dystans wszystkiego, co nowe, niełatwo nawiązywał bliskie przyjaźnie. I chyba niewielu z nas go rozumiało, dlatego też zdecydował się odejść.* ◇ Wariant = **być niedzisiejszym**.

człowiek od brudnej roboty ^{◦środowiskowe} ‘działalność związana z najgorszymi przestępstwami, szczególnie przeciwko ludzkiemu życiu’ zob. ^{◦środowiskowe} **brudna robota**.

człowiek od brudnej roboty 2. ^{◦sportowe} ‘zawodnik nie z pierwszego planu, który wykonuje trudne zadania taktyczne’ zob. ^{◦sportowe} **brudna robota 2.**

człowiek orkiestra ‘o kimś wszechstronnie uzdolnionym, zajmującym się kilkoma rzeczami za raz’: *Natasza to człowiek orkiestra: tańczy, śpiewa, prowadzi swoje interesy. I trzeba dodać, że wszystko robi na najwyższym poziomie.*

człowiek renesansu ‘o kimś mającym wiele różnych zainteresowań pozytywnie ocenianych w perspektywie kultury wysokiej’: *Takiego kompana to ze świecą szukać. Prawdziwy człowiek renesansu: pisywał wiersze, grywał pięknie na fortepianie, malował cudowne portrety, a na*

dodatek był koneserem literatury i zawsze wiedział, co warto przeczytać, by nie dać się ogłupić tabloidalnemu światu.

człowiek światowy ‘ktoś często bywający w towarzystwie; ktoś obyty w świecie, często podróżujący, znający realia i kulturę różnych stron świata’: *Michał to człowiek światowy. Kiedy pełnić obowiązki ambasadora w Stanach Zjednoczonych, podejmował w swoim domu wielkie znakomitości świata kultury i polityki.* • Także w odmiennym szyku = **światowy człowiek**.

cztery kółka ‘samochód osobowy’: *Jednak jak masz te swoje cztery kółka, to czujesz się niezależny.*

cztery litery ^{eufemistyczne} ‘pośladki, pupa’: *Jak cię jeszcze raz zobaczę na mojej działce, to tak ci obiję cztery litery, że raz na zawsze odechce ci kradzionych jabłek.*

cztery ściany ‘mieszkanie, dom, pokój’: *Na człowieka czyha wiele zagrożeń i pułapek, ofiarą przykrej niespodzianki można paść nawet we własnych czterech ścianach, toteż od zawsze ludzkość głowi się, jak zaradzić kaprysom obojętnego losu (K 2009/12/78).*

czubek góry lodowej ‘widoczna, ujawniona niewielka część jakiejś sprawy, często afery, uświadamiany fragment jakiegoś problemu’ zob. **wierzchołek góry lodowej**.

czuć bluesa ‘dobrze orientować się w jakiejś sytuacji, wyczuwać nastrój, umieć się dostosować do panującej gdzieś atmosfery’: *Lubię z nim współpracować, bo to jest facet, który czuje bluesa. On traktuje design jak prawdziwą sztukę, a mi takie podejście do sprawy bardzo odpowiada.* ◇ Wariant aspektowy = **poczuć bluesa**.

czuć chemię (do kogoś) **1.** ‘zauroczyć się, zakochać się’ lub **2.** ‘zauroczyć się czymś, zafascynować, dzielić ze sobą fascynację’ zob. **poczuć chemię (do kogoś)** **1.** i **2.**

czuć, co się święci ‘umieć przewidywać rozwój wypadków; orientować się w tym, co nastąpi, na co się zanosi’ zob. **wiedzieć, co się święci**.

czuć miętę *do kogoś* ‘być pod czyimś urokiem, podkochać się w kimś, czuć pociąg do kogoś’: *Gra w jednym serialu zbliża aktorów. Można było zauważyć, że główni bohaterowie czują do siebie miętę także poza planem.* ◇ Wariant aspektowy = **poczuć miętę do kogoś**.

czuć czyjś oddech na plecach 'ktoś zaczyna komuś dorównywać, ktoś dogania kogoś': *Starsi politycy czują na plecach oddech najzdolniejszych postaci młodej generacji. Zmiana pokoleniowa jest nieublagana, bo współczesność stawia przed działaczami partyjnymi inne wyzwania. W tych nowych warunkach młodzi politycy czują się jak ryba w wodzie.*

czuć pismo nosem 'przewidzieć coś, domyślić się czegoś, przeczuć coś' zob. **wyczuć pismo nosem**.

czuć coś przez skórę 'wyczuwać coś intuicyjnie, domyślać się czegoś; mieć złe przeczucia': *Wielu z nas czuło zbliżające się niebezpieczeństwo przez skórę.* ◇ Warianty aspektowe = **poczuć coś przez skórę, wyczuć coś przez skórę**.

czuć się jak młody bóg 'rześko, wspaniale, wypoczęty' zob. **poczuć się jak młody bóg**.

czuć się jak pączek w maśle 'żyć szczęśliwie, w dobrobycie; w luksusowych warunkach; bez zmartwień' zob. **jak pączek w maśle**.

czuć się jak ryba w wodzie 'znaleźć się w korzystnym dla siebie położeniu, robić coś, co sprawia przyjemność; robić coś, na czym ktoś dobrze się zna; czuć się bardzo dobrze, swobodnie': *Organizację pozyskiwania funduszy zostaw Stanisławowi, on w tym urzędniczym bałaganie czuje się jak ryba w wodzie. Nawiasem mówiąc, tylko on ma do tego nerwy i zna wszystkie kruczki prawne, ja rzuciłbym załatwianie spraw po pierwszym zderzeniu z przepisami.* ◇ Wariant aspektowy = **poczuć się jak ryba w wodzie**.

czuć się jak u siebie (w domu) 1. 'czuć się dobrze, swobodnie': *Proszę, czuj się jak u siebie w domu. Całe mieszkanie jest do twojej dyspozycji.* ◇ Wariant aspektowy = **poczuć się jak u siebie (w domu)**. • Często w postaci zwrotu grzecznościowego = **czuj się jak u siebie w domu**.

czuć się jak u siebie (w domu) 2. 'zadomowić się gdzieś; zadomowić się gdzieś': *Przyjechała do Polski dwa lata temu z dalekiego Kazachstanu. Mieszkańcy wsi przyjęli ją z otwartymi rękami, służyli pomocą o każdej porze dnia i nocy. Teraz może powiedzieć, że w Lutoborach czuje się jak u siebie w domu.* ◇ Wariant aspektowy = **poczuć się jak u siebie (w domu)**.

czuć się jak w klatce/w zamknięciu 'czuć się bardzo niekomfortowo z powodu braku swobody działania, podejmowania decyzji itp.': *Przebywając w szpitalu sanatoryjnym, czułem*

się jak w klatce. Cały dzień był podporządkowany zabiegom i badaniom, a ja marzyłem o spędzaniu całych dni na górskich wycieczkach. Do tego nie poznałem nikogo, z kim mógłbym porozmawiać o tym, co mnie interesuje.

czuć się jak z krzyża zdjęty ‘być bardzo zmęczony, wyczerpany’ zob. **wyglądać jak z krzyża zdjęty**.

czuć się w siódmym niebie ‘czuć się szczęśliwym, bardzo się cieszyć’ zob. **być się w siódmym niebie**.

czuć się jak nowo narodzony ‘wypocząć, mieć dobre samopoczucie; wyspać się’: *Dobrze zrobił mi ten dwudniowy rozbrat z pracą, bo czuję się jak nowo narodzony.* ◊ Wariant = **być jak nowo narodzony**.

czuć coś w kościach/w mięśniach ‘być zmęczonym, wyczerpanym, odczuwać ból’: *Wczorajszy maraton czuję jeszcze w kościach, ale muszę rozbiegać zakwasy.*

czuć coś w nogach ‘odczuwać zmęczenie, ból nóg’: *Czuję w nogach dzisiejszą wyprawę na Rysy. Jutro zrobimy sobie dzień bez wspinaczki.* ◊ Synonim = **mieć coś w nogach**.

cudze podwórko ‘dziedzina, w której ktoś jest dyletantem; obce środowisko, zwłaszcza ideowo’: *Politycy krzywym okiem patrzą na wypowiedzi ze strony odmiennych ideowo środowisk. Dobrze rozegrane wchodzenie na cudze podwórko może postawić ich w złym świetle w oczach potencjalnych wyborców.* ◊ Antonim = **własne podwórko**.

czwarta władza ‘wolne media: prasa, radio, telewizja, portale internetowe; dziennikarze, publicyści’: *Przedstawiciele czwartej władzy nie powinni zabiegać o przychylność wybranej grupy polityków, ale – skupić się na bacznej obserwacji ich poczynań.*

czwarty krzyżyk ‘czwarta dekada wieku ludzkiego’ zob. **mieć na karku** *któryś krzyżyk*.

czym popadnie ‘byle czym, byle jak; przypadkowo, przypadkiem, bez zastanowienia, pierwszy z brzegu itp.’ zob. **co popadnie**.

czynić cuda ‘coś lub ktoś sprawia wrażenie, że dokonuje się coś niezwykłego, co dla innych wydaje się niemożliwe’: *Nadmorski klimat naprawdę czyni cuda. Po dwóch miesiącach wróciłem odmieniony. Nie czułem zmęczenia, poprawił mi się nastrój, a przede wszystkim*

wróciła ochota do życia. ◇ Synonimy = *°pospolicie* **robić cuda, dokonać/dokonywać cudów**

• Uwaga! Frazeologizmy = **wyczyniać cuda, wyprawiać cuda** nie są synonimami zwrotu **czynić cuda** i używane są w innym znaczeniu. Δ W kontekstach religijnych zwrot **czynić cuda** używany jest dosłownie jako oznaczenie czynności stwarzającej coś nadprzyrodzonego.

czystej wody ‘pierwszej jakości; prawdziwy, autentyczny’: *Już w wieku juniorskim doskonale radził sobie w rozgrywkach na szczeblu seniorskim. W każdym jego ruchu widać było, że to talent pierwszej wody.* ◇ Wariant = **pierwszej wody**.

czysty jak łąa 1. ‘o człowieku: uczciwy, bez zarzutu, niewinny’: *W gazecie regionalnej dziennikarz obrzucał błotem naszego burmistrza bezkarnie. Wreszcie, po kilku tygodniach, pan Mirosław, samorządowiec od piętnastu lat, ale przede wszystkim człowiek czysty jak łąa, na ryneczku przy kościele spotkał pismaka. Przy świadkach powiedział tylko, że wolna prasa jest podstawą demokracji, ale jeżeli nie odczeka tych gazetowych bzdur, to mu policzy wszystkie kości i mu tego nie zdejmie. Pani Jadzia widziała to na własne oczy i mówiła, że dziennikarzyna wyglądał jakby narobił w majtki ze strachu.*

czysty jak łąa 2. ‘bardzo czysty’: *Dlaczego ty się tak męczysz? Ja dodaję sodę do mycia dzbanka po herbacie i po chwili jest on czysty jak łąa, ani śladu osadu.*

czyścić stajnię Augiasza ‘porządkować coś zaniedbanego, naprawić czyjeś błędy’ zob. **oczyścić stajnię Augiasza**.

czytać do poduszki ‘czytać coś, leżąc w łóżku, przed zaśnięciem’ zob. **do poduszki**.

czytać w kimś jak w otwartej księdze ‘nie mieć kłopotów z odgadnięciem czyichś uczuć, emocji’: *Janek nie potrafił ukryć, gdy czymś bardzo się przejmował. Czytałam w nim jak w otwartej księdze i teraz też wiedziałam, że bardzo jest zaniepokojony stanem zdrowia swojej siostry.*

czytać między wierszami ‘domyślać się czegoś pośrednio, z przesłanek, sugestii itp.’: *Marta, skrępowana obecnością ojca, mówiła w sposób chłodny i inny niż zwykle, więc musiałem czytać między wierszami, co chce mi tak naprawdę powiedzieć.* ◇ Warianty (aspektowy) = **między wierszami, wyczytać między wierszami**.

czytać w czyichś myślach ‘odgadywać czyjeś myśli, wypowiadać to, co inni mają na myśli; dobrze rozpoznawać czyjeś pragnienia, marzenia’: *Producenci aut czytają w naszych myślach,*

umieszczając w różnych miejscach samochodu dodatkowe schowki, wieszaczki, uchwyty na napoje, przyciski ułatwiające obsługę odtwarzacza.

czytać w *czyimś sercu/w* **czyjejś duszy** ‘domyślać się czyichś uczuć’: *Wydaje mi się, że Janek czyta w jej sercu i cierpliwie czeka aż Kasia się ośmieli.*

DDD

dać ciała °eufemistycznie ‘skompromitować się; przegrać sromotnie’: *Daliśmy ciała z organizacją tego przyjęcia, ale kto mógł wiedzieć, że goście zjazdu przybędą ze swoimi żonami i małżonkami. Zabrakło kilka miejsc. Na szczęście restaurator wystawił dodatkowe stoliki i nie było zupełnej klapy.*

dać czadu ‘robić coś z dużą ekspresją, bardzo emocjonalnie; oddziaływać silnie swym zachowaniem na innych ludzi’ zob. **dawać czadu**.

dać komuś do wiwatu 1. ‘dręczyć kogoś, sprawić komuś przykrość; zrobić komuś na złe’: *Nie spodziewał się po swoich uczniach, że tak mogą mu dać do wiwatu. Jaka wychowawca, był załamany ich wulgarnym zachowaniem w teatrze. Pierwszy raz w życiu spotkał się z przerwaniem spektaklu i wyproszeniem widzów z sali.* ◇ Synonim = **dać komuś popalić 1.**

dać komuś do wiwatu 2. ‘zmusić kogoś do dużego wysiłku umysłowego, fizycznego’: *Dzisiaj daliśmy sobie do wiwatu na treningu. Czuję zakwasy nawet w mięśniach karku. Ale tak to jest jak dwudziestu chłopu z brzuskami zabiera się za grę w piłkę po tygodniu siedzenia za biurkiem.* ◇ Synonim = **dać komuś popalić 2.**

dać drapak ‘uciec w pośpiechu’ zob. **dać dyla**.

dać komuś drugie życie ‘przyczynić się do uratowania życia komuś, przyczynić się do utrzymania się przy życiu kogoś, kto był bliski śmierci’ zob. **drugie życie 1.**

dać dyla ‘uciec w pośpiechu’: *Ktoś życzliwy podobno doniósł na niego, że wybił szybę, bawiąc się nową procą. Kiedy ujrzał przed sobą dozorcę z kamienicy po drugiej stronie ulicy, nie namyślał się długo i dał dyla, przez płot oddzielający podwórka.* ◇ Warianty = **dać drapak/nogę**.

dać komuś fory ‘w rywalizacji uprzywilejować słabszego w celu wyrównania szans’ zob. **dawać komuś fory**.

dać głowę (za coś) ‘zapewnić, zaręczyć za coś; wyrazić przekonanie, że coś jest pewne, sprawne, stabilne itp.’: *Szef związku dał głowę za sprawne przygotowanie ośrodków szkoleniowych dla najmłodszych zawodników jeszcze tej wiosny.* ◇ Wariant aspektowy = **dawać głowę (za coś)**.

dać hojną ręką ‘przekazać dużo, szczerze kogoś obdarować, czasem nie ze swojego’: *Trudno w czasie kampanii wyłowić te deklaracje polityków, które są realne. Żaden, nawet najbardziej poważny polityk, nie stroni od dawania hojną ręką, lecz na wiecu wyłącznie, wielu grupom społecznym kolejnych przywilejów, podwyżek pensji, rent i emerytur itp. Opinia publiczna przyjmuje tę kielbasę wyborczą, łudząc się, że może tym razem będzie lepiej ze słownością przedstawicieli partii, które zdobędą mandaty parlamentarne.*

dać komuś kosza ‘odrzuć czyjeś starania, czyjeś zaloty’: *Znajomi Ady bardzo się zdziwili, gdy dowiedzieli się, że dała Tomkowi kosza. Wydawało się, że są już po słowie, a tu nagle taka diametralna zmiana. Coś się musiało stać niedobrego.*

dać komuś lekcję (czegoś) ‘ukarać kogoś; uprzykrzyć komuś życie za nieodpowiednie zachowanie; pokazać komuś jego miejsce w szeregu, pokazać komuś jakie są obowiązujące standardy zachowań’: *Polacy myśleli, że spotkanie rewanżowe to tylko formalność, ale Rosjanie wyszli na boisko z przekonaniem, że muszą naszym dać lekcję.* ◇ Wariant = aspektowy = **dawać komuś lekcję (czegoś)**. ◇ Synonim = por. **dać komuś nauczkę**.

dać na tacę ‘złożyć ofiarę pieniężną do koszyczka, na tackę w czasie mszy w Kościele katolickim’: *Dziwnie by to wyglądało, gdybyś podczas mszy nie dał na tacę. Z czegoś przecież trzeba choćby utrzymać czystość w kościele, opłacić ogrzewanie w zimowe miesiące.*

dać komuś nauczkę ‘ukarać kogoś, uprzykrzyć komuś życie za nieodpowiednie zachowanie’: *Puszyl się jak paw, przyznając sobie wszystkie zasługi, choć niewiele zrobił dla odbudowy zabytkowego kościółka. Zenon zachodził w głowę, jaką dać Ignacemu nauczkę, żeby go popamiętał do końca życia.* ◇ Warianty (aspektowe) = **dawać komuś nauczkę**,

dostać/dostawać od kogoś nauczkę, mieć nauczkę (na przyszłość). ◇ Synonimy = **dać/dawać komuś lekcję (czegoś)**.

dać nogę ‘uciec w pośpiechu’ zob. **dać dyla**.

dać nura/nurka 1. ‘nagle skryć się gdzieś, np. w krzakach, gęstwinie’: *Półmrok nie pozwalał na określenie, co to za zwierz czaił się kilkanaście metrów od nas. Zamarliśmy bez ruchu, obserwując z niepokojem zbliżający się cień. Nagle odezwał się ostry dźwięk telefonu komórkowego i zwierzak musiał niezłe się przestraszyć, bo w mgnieniu oka dał nura w las.*

dać nura/nurka 2. ‘skoczyć do wody’: *Woda to był jej żywioł, na znak startera dała nura do wody i od razu objęła prowadzenie.*

dać odpór ‘przeciwstawić się’: *Polskie wojska dały odpór oddziałom wroga.* ◇ Wariant aspektowy = **dawać odpór**.

dać w palnik ^{pospolicie} ‘upić się’: *Ledwo stoi na nogach, pewnie od rana dał w palnik.* ◇ Wariant aspektowy = ^{pospolicie} **dawać w palnik**.

dać plamę ‘skompromitować się’: *Ale dałem plamę! Zapytali mnie, czy umiem obsługiwać programy graficzne. Oczywiście, odpowiedziałem, że nie mam z tym żadnych problemów, że się łatwo uczę i z komputerami jestem za pan brat. Potem posadzili mnie przy stanowisku i poprosili o to, żebym zaprezentował im wykorzystywane przeze mnie w pracy skróty klawiaturowe. Rozdziawiłem tylko gębę i po chwili usłyszałem, że bardzo dziękują za poświęcony im czas i że na pewno się odezwą.*

dać komuś po głowie/łapach/nosie/uszach ‘upomnieć kogoś, zganić kogoś’: *Chciał bardzo wiele zmienić, bo myślał, że dostał przyzwolenie na nowatorskie podejście do zarządzania projektem. Szybko jednak zdał sobie sprawę z tego, że jest tylko marionetką w rękach szefa. Prezes dał mu po nosie zaraz po tym, gdy wyszło na jaw, że do negocjacji wysłał zespół najmłodszych menadżerów.* ◇ Warianty aspektowe = **dawać komuś po głowie/łapach/nosie/uszach**. ◇ Antonimy = **dostać/dostawać po głowie/łapach/nosie/uszach**.

dać komuś popalić 1. ‘dręczyć kogoś, sprawić komuś przykrość; zrobić komuś na złe’: *Nieźle mi dali popalić uczniowie z liceum na warsztatach z autoprezentacji. Trudno się prowadzi spotkanie, na którym większość sali jest do ciebie negatywnie nastawiona. Najgorsze dla mnie były ciągle docinki, wypowiedziane ni to szeptem, ni to półgłosem, a mimo wszystko słyszane przez wszystkich.* ◇ Synonim = **dać komuś do wiwatu 1**.

dać komuś popalić 2. ‘zmusić kogoś do dużego wysiłku umysłowego, fizycznego’: *Nauczyciel WF-u tak im dał popalić na treningu za ucieczkę z lekcji w ubiegłym tygodniu, że zapamiętają te zakwasy w mięśniach na długo.* ◇ Synonim = **dać komuś do wiwatu 2**.

dać po sobie poznać ‘nie ukrywać swoich emocji, ujawnić swoje prawdziwe uczucia’ zob. **nie dawać po sobie poznać**.

dać radę *◦młodzieżowe* ‘nie poddawać się; dobrze sobie z czymś radzić, często w niesprzyjających okolicznościach’ zob. *◦młodzieżowe* **dawać radę**.

dać się we znaki ‘ktoś lub coś komuś dokucza, coś jest uciążliwe, szczególnie nieprzyjemne’: *Pogoda dała się nam we znaki. Dwa letnie tygodnie nad morzem z deszczem non-stop. Jak pech to pech.* ◊ Wariant aspektowy = **dawać się we znaki**.

dać sobie głowę/palec/rękę uciąć ‘zapewniać, ręczyć za coś’: *Dam sobie głowę uciąć, że sprawdzałem poziom płynu chłodniczego i był w najlepszym porządku.*

dać sobie na luz ‘przestać się denerwować, przejmować czymś bardzo’: *Nabiłeś sobie głowę tym, że powinieneś do końca wakacji napisać tę książkę i teraz ta natrętna myśl cię paraliżuje. Musisz dać sobie na luz, to z pewnością od razu lepiej ci pójdzie praca.* ◊ Wariant = **wrzucić na luz**.

dać sobie w gaz ‘upić się; być w ciągu alkoholowym’ zob. **uderzyć w gaz**.

dać komuś szkołę ‘zmusić kogoś do dużego wysiłku’: *W pierwszym dniu trwania obozu harcerskiego dali im taką szkołę, że spali jak zabici do samego rana.* ◊ Wariant aspektowy = **dawać komuś szkołę**.

dać świadectwo ‘mimo nieprzychylności jawnie postąpić zgodnie z jakąś uniwersalną ideą; w kościele katolickim: zgodnie z objawionymi prawdami’ zob. **dawać świadectwo**.

dać komuś święty spokój ‘nie przeszkadzać komuś, nie wtrącać się w czyjeś sprawy, nie nachodzić kogoś’: *Gabriel został zatrudniony zaraz po studiach na miejsce starego pracownika odpowiadającego za pomieszczenie z motylami. Nie wiedział jednak, że emeryt otrzymał ćwierć etatu i że będzie musiał z nim współpracować. Po kilku pouczających rozmowach dał mu wreszcie święty spokój i Gabriel mógł zająć się hodowlą na swój sposób.*

dać ucha *czemuś ◦rzadkie* ‘chętnie słuchać’ zob. *◦rzadkie* **dawać ucha** *czemuś*.

dać upust *czemuś* ‘wyrazić emocje; uzewnętrznić uczucia, emocje itp.’: *Dał upust swojemu niezadowoleniu i nie zgodził się na przekop wzdluż posesji.* ◊ Wariant aspektowy = **dawać upust** *czemuś*.

dać *czemuś* **wiarę** ‘uwierzyć w coś’: *Nie dali wiary w zapewnienia wóldarzy miasta i zgłosili wnioski o referendum w sprawie odwołania burmistrza.* ◊ Wariant aspektowy = **dawać** *czemuś* **wiarę**.

dać w gaz ‘upić się; być w ciągu alkoholowym’ zob. **uderzyć w gaz**.

dać komuś w kość ‘zmusić kogoś do dużego wysiłku; być dla kogoś uciążliwym, dokuczyć komuś; ukarać kogoś’: *Wycieczka była bardzo udana, choć wszyscy padaliśmy ze zmęczenia. Już dawno nikt tak nie dał nam w kość.* ◊ Wariant = **dostać w kość**.

dać komuś wolną rękę ‘nie ingerować w autonomiczność innych; pozwolić komuś podejmować decyzje w jakiejś sprawie, nie wywierać presji na kimś’ zob. **zostawić komuś wolną rękę**.

dać za wygraną. ‘rezygnować z czegoś’: *Holender nie dał za wygraną i na ostatniej prostej dogonił Amerykanina i pierwszy minął linię mety.* ◊ Wariant aspektowy = **dawać za wygraną**.

dać zielone światło ‘w sprzyjających okolicznościach pozwalać na coś; wprowadzać udogodnienia dla kogoś lub czegoś, uprzywilejowywać kogoś lub coś’: *Amerykanie dali zielone światło na rozmowy o zniesieniu wiz wjazdowych do Stanów Zjednoczonych.* ◊ Wariant (aspektowy) = **dawać zielone światło, dostać zielone światło, zielone światło dla kogoś/dla czegoś**.

dać z siebie wszystko ‘nie oszczędzać się, robić coś z pełnym poświęceniem, zaangażowaniem’: *W dzisiejszym meczu nasi reprezentanci dali z siebie wszystko, ale to nie wystarczyło na doskonale zorganizowaną grę Anglików.*

dać sobie na wstrzymanie ‘opamiętać się; zastanowić się nad swoim postępowaniem’: *Dodatek urlopowy do pensji należy się nam jak psu zupa, więc powinni sobie dać na wstrzymanie i nie opowiadać w koło, jaką to łaskę nam robią.*

dać na coś z własnej kieszeni ‘na własny koszt, sfinansować coś ze swoich prywatnych środków’ zob. **z własnej kieszeni**.

coś **daje/dało kopa** *komuś* ‘coś aktywizuje kogoś, dodaje sił w działaniu’: *Był ogromny głód kina, pamiętam szyby lecące na „Ptaku” Parkera na Warszawskim Tygodniu. Ale nie tylko, bo tak samo było na „Górnikach ‘88” Andrzeja Piekutowskiego: robiliśmy dodatkowy pokaz*

*o 7 rano! Pół Warszawy do nas przychodziło. To daje kopa (K 2009/12/24). Wariant = coś **dało kopa** komuś.*

*ktoś **daje radę** °młodzieżowe ‘nie poddawać się; dobrze sobie z czymś radzić, często w niesprzyjających okolicznościach’ zob. °młodzieżowe **dawać radę**.*

*ktoś **daleko nie zajdzie/nie zajędzie** ‘ktoś nie zrobi kariery, nie osiągnie czegoś’: Podkładasz świnię kolegom z pracy tylko po to, żeby ukazać siebie w lepszym świetle. Tak postępując, daleko nie zajdziesz, bo inni nie lubią tych, którzy idą po trupach.*

damski bokser ‘mężczyzna używający siły fizycznej wobec kobiet’: *Nie mogła znieść dłużej życia w ciągłym napięciu i strachu. Jej koleżanki doradzały rozwód, bo to lepsze rozwiązanie niż przebywanie pod jednym dachem z damskim bokserem. Tak trudno to przerwać. Po ślubie był kochającym mężem i ojcem, ale kiedy stracił pracę i zaczął pić, zmienił się nie do poznania. Na początku znęcał się nad nią psychicznie, ale kiedy postawiła mu się, tłumacząc, że nie mają środków do życia i jego pijaństwo rujnuje ich życie rodzinne, podniósł na nią rękę po raz pierwszy. Po tym zdarzeniu nie miał już żadnych oporów i bił ją regularnie.*

dantejskie sceny ‘zdarzenia wstrząsające, budzące grozę; zamieszanie, bałagan’: *W trakcie trzęsienia ziemi wydarzyły się dantejskie sceny. Zginęło ponad 100 tysięcy mieszkańców miasta.*

dawać czadu ‘robić coś z dużą ekspresją, bardzo emocjonalnie; oddziaływać silnie swym zachowaniem na innych ludzi’: *Kiedy pierwszy raz słuchałem „Live At The Jazz Faktory” wzruszyłem się ni stąd ni zowąd skojarzeniem, natrętnym i pięknym wspomnieniem skrzypcowych summits tak częstych w latach 80., kiedy Billy Bang, Ponty, Krzesimir razem „dawali czadu” na tym pozornie niejazzowym instrumencie. Dobrze, że dalej są prawdziwi bluesmani, którzy wybierają skrzypce, czy też może skrzypkowie, którzy wybierają bluesową ekspresję w sztuce (JF 2009/10-11/66). ◊ Wariant aspektowy = **dać czadu**. ◊ Synonim = por. **ale czad**.*

dawać komuś fory ‘w rywalizacji uprzywilejowywać słabszego w celu wyrównania szans’: *Słuchaj, wiem, że dajesz mi fory, ale jak nie zaczniesz w końcu grać na poważnie, to zbije ci wieżę i zablokuje oba gońce. ◊ Wariant aspektowy = **dać komuś fory**.*

dawać głowę (za coś) ‘zapewniać, ręczyć za coś; wyrażać przekonanie, że coś jest pewne, sprawne, stabilne itp.’ zob. **dać głowę (za coś)**.

dawać komuś lekcję (czegoś) ‘karać kogoś; uprzykrzać komuś życie za nieodpowiednie zachowanie; pokazywać komuś jego miejsce w szeregu, pokazywać komuś, jakie są obowiązujące standardy zachowań’ zob. **dać komuś lekcję (czegoś)**.

dawać komuś nauczkę ‘karać kogoś, uprzykrzać komuś życie za nieodpowiednie zachowanie’ zob. **dać komuś nauczkę**.

dawać odpór ‘przeciwstawić się’ zob. **dać odpór**.

dawać komuś po głowie/łapach/nosie/uszach ‘upominać kogoś, ganić kogoś’ zob. **dać komuś po głowie/łapach/nosie/uszach**.

dawać po sobie poznać ‘nie ukrywać swoich emocji, ujawniać swoje prawdziwe uczucia’ zob. **nie dawać po sobie poznać**.

dawać radę *◦młodzieżowe* ‘nie poddawać się; dobrze sobie z czymś radzić, często w niesprzyjających okolicznościach’: *Premier przed komisją śledczą mówił, że mimo zapracowania jeszcze cały czas daje radę.* ◊ Wariant aspektowy = *◦młodzieżowe* **dać radę**. • Najczęściej używany w postaci = *ktoś daje radę*.

dawać się we znaki ‘coś dokucza, coś jest uciążliwe, szczególnie nieprzyjemne’ zob. **dać się we znaki**.

dawać komuś szkołę ‘zmusić kogoś do dużego wysiłku’ zob. **dać komuś szkołę**.

dawać świadectwo ‘mimo nieprzychylności jawnie postępować zgodnie z jakąś uniwersalną ideą; w Kościele katolickim: zgodnie z objawionymi prawdami’: *Kościół często nawołuje, by otwarcie dawać świadectwo prawdzie.* ◊ Wariant aspektowy = **dać świadectwo**.

dawać ucha *◦rzadkie* ‘chętnie słuchać’: *Dawał ucha wszystkim plotkom o swoich koleżankach i kolegach z pracy.* ◊ Wariant aspektowy = *◦rzadkie* **dać ucha** *czemuś*.

dawać upust *czemuś* ‘wyrazić emocje; uzewnętrznić uczucia, emocje itp.’ zob. **dać upust** *czemuś*.

dawać czemuś wiarę ‘uwierzyć w coś’ zob. **dawać czemuś wiarę**.

dawać w palnik *◦pospolicie* ‘upić się’ *◦pospolicie* **dać w palnik**.

dawać za wygraną ‘rezygnować z czegoś’ zob. **dać za wygraną**.

dawać zielone światło ‘w sprzyjających okolicznościach pozwalać na coś; wprowadzać udogodnienia dla kogoś lub czegoś, uprzywilejowywać kogoś lub coś’ zob. **dać zielone światło**.

dawać na coś z własnej kieszeni ‘na własny koszt, sfinansować coś ze swoich prywatnych środków’ zob. **z własnej kieszeni**.

dawno i nieprawda ‘nieaktualne’: *Polacy liczyli się w światowym boksie, ale to było dawno i nieprawda*.

dbać o linię ‘starać się utrzymać ładną, zgrabną sylwetkę’ zob. **zadbać o linię**.

dech komuś (w piersi) zapiera ‘coś kogoś niezwykle zachwyciło, zdumiało, ktoś patrzy na coś z niedowierzaniem jak na coś nierealnego’: *Dech mi w piersi zapiera, kiedy widzę ewolucje samolotów na pokazach lotniczych.* ◊ Wariant = **z zapartym tchem**.

decydować przy zielonym stoliku *◦publicystyczne* ‘znajdować rozwiązanie nieformalnie, układając się z kimś, niejawnie, omijając zasady’ zob. *◦publicystyczne* **przy zielonym stoliku**.

delikatny jak aksamit/jedwab ‘bardzo gładka skóra; bardzo gładka tkanina; piękna barwa głosu’: *Miała delikatne jak aksamit ręce, którymi przebiegała zręcznie po klawiaturze fortepianu.*

delikatny jak mgiełka/jak pajęczyna ‘bardzo zwiewna tkanina’: *Miała na sobie sukienkę delikatną jak mgiełka.*

deptać komuś po piętach 1. ‘śledzić kogoś, być na czyimś tropie; ścigać kogoś’: *Komisarz od kilku miesięcy deptał mordercy po piętach, więc pojmanie groźnego przestępcy było kwestią czasu.*

deptać komuś **po piętach 2.** °sportowe ‘być tuż za kimś, prawie się z kimś równać’: *Ubiegłoroczny triumfator ligi ma się czego obawiać, gdyż w tym roku kilka drużyn depta mu po piętach.*

diabeł nakrył coś **ogonem** ‘czegoś nie można znaleźć’: *Nie wiesz, gdzie podziały się kluczyki do samochodu? Znowu je chyba diabeł ogonem nakrył.*

diabeł kogoś **opętał** ‘ktoś jest w złośliwy, gniewny; zły nastrój czyjś jest odczuwany przez innych’ zob. **diabeł** w kogoś **wstąpił/wstępuje**.

diabeł w kimś **siedzi** ‘ktoś jest w złośliwy, gniewny; zły nastrój czyjś jest odczuwany przez innych’ zob. **diabeł** w kogoś **wstąpił/wstępuje**.

diabeł tkwi/siedzi w szczegółach ‘złożoność czegoś ujawnia się dopiero przy dokładnym poznaniu czegoś; coś pozornie nieskomplikowane’: *Wydawało się, że wygrana przez nas sprawa spowoduje, że będziemy mogli ruszyć z inwestycją na spornym terenie. Okazuje się, że diabeł tkwi w szczegółach. Korzystny wyrok sądu nie wystarcza i musimy postarać się, mimo wszystko o zgodę naszego oponenta.*

diabeł wcielony ‘o człowieku: zły, złośliwy; przebiegły’: *To istny diabeł wcielony. Dla świętego spokoju nie powinniśmy mu wchodzić w drogę.*

diabeł w kogoś **wstąpił/wstępuje** ‘ktoś jest w złośliwy, gniewny; zły nastrój czyjś jest odczuwany przez innych’: *Po przymiarce kilku par butów zrezygnowałem z zakupu w tym sklepie. Kiedy usłyszał to sprzedawca, zaczął wymachiwać rękami, robić mi wymówki. Puściły mu nerwy i zachowywał się jakby diabeł w niego wstąpił. ◊ Warianty = **diabeł** kogoś **opętał, diabeł** w kimś **siedzi** zob. **diabeł**.*

diabli kogoś/coś **nadali** ‘o kimś lub o czymś niespodziewanym, nieproszonym’: *Chyba diabli nadali tego kontrolera dzisiaj. Kto normalny przychodzi w piątek w południe i prosi o papiery z całego roku.*

diabli kogoś/coś **wzięli** ‘trudno kogoś lub coś znaleźć; coś zaginęło, zawieruszyło się’: *Kierowcę diabli wzięli, a ja muszę być dzisiaj na spotkaniu z wyborcami w Krakowie.*

diabła wart/warte ‘małej wartości, niewielkiego znaczenia’ zob. *coś/ktoś* **jest diabła wart/warte**.

dla ładnych oczu 'bez wymaganych dokumentów, bez sprawdzenia; nie spodziewając się korzyści, za darmo' **na piękne oczy**.

dla mnie bomba! 'świetnie, wspaniale' *W Oriente Gilberto Gila świat latino podaje rękę delikatnym arabskim rytmom. Warto też posłuchać szczególnie uważnie Roberto, gdzie perkusjoniści, grając na akustycznych instrumentach, dzięki elektronicznym przetworzeniom uzyskali efekt stonowanych triphopowych loopów. Dla mnie bomba! (JF 2009/10-11/63).*

dla pięknych oczu 'bez wymaganych dokumentów, bez sprawdzenia; nie spodziewając się korzyści, za darmo' zob. **na piękne oczy**.

dla świętego spokoju 'żeby być pewnym czegoś, nie kłopotać się o coś, aby uniknąć konfliktów': *Dla świętego spokoju zakręć wodę i gaz przed wyjazdem. Lepiej być pewnym, że z domem wszystko w porządku.*

dla zabicia czasu 'by mieć zajęcie w wolnym czasie, by się nie nudzić': *Do umówionej kolacji zostało jeszcze kilka godzin, a ja nie miałem, co robić. Dla zabicia czasu zacząłem przeglądać strony z ofertami sprzedaży domów w okolicy.*

długo miejsca nie zagrzać 'o człowieku zmieniającym często miejsce swego pobytu, pracę; o kimś niecierpliwym': *Przyjechał zaraz przed świętami wielkanocnymi i mama myślała, że zostanie już na dłużej. Długo miejsca nie zagrzał jednak, bo już pod koniec miesiąca podziękował za gościnę, spakował się i wyruszył w kolejną podróż.* ♦ Synonim = **ktoś nie może usiedzieć na miejscu** / *wulgarnie* **na dupie 1**.

ktoś **długo nie pociągnie** 'ktoś niedługo umrze, komuś stanie się coś złego' zob. **ktoś nie pociągnie długo**.

dmuchać i chuchać *na kogoś/na coś* 'troskliwie się kimś lub czymś zajmować, opiekować, pielęgnować kogoś, coś, rozpieszczać kogoś' zob. **chuchać i dmuchać** *na kogoś/na coś*.

dmuchać komuś w kaszę 'wtrącać się do czyichś spraw; pokazywać swą wyższość': *Dmuchał im w kaszę, nie pozwalając na realizując ich pomysłów.*

dmuchać na zimne ‘być zapobiegliwym, przewidującym, przezornym’: *Poprosz o zgodę na piśmie. Lepiej dmuchać na zimne. W przypadku niepowodzenia transakcji będziesz miał podkładkę.*

dni czyjeś/czegoś są policzone ‘o człowieku: ktoś umierający, kończy się czyjaś kariera na jakimś stanowisku itp.; o firmie, instytucji: coś w niedługim czasie przestanie istnieć’: *Nowe rozdanie będzie uzależnione od przyjętego kompromisu, ale niezależnie od prowadzonych rozmów dni prezesa telewizji są policzone.*

dniem i nocą ‘nieustannie, bez przerwy, często z dużym wysiłkiem’: *Dniem i nocą siedział nad nowym systemem ochrony, bo wiedział, że od tego może zależeć jego być albo nie być w firmie.*

do białego dnia/rana ‘przez całą noc, do świtu’: *To było bardzo udane przyjęcie weselne. Bawili się do samego rana.*

dobierać się komuś do skóry (do czyjejs skóry) 1. ‘ukarać kogoś, dokuczyć komuś’ lub **2.** ‘pobić kogoś’ zob. **dobrać się komuś do skóry (do czyjejs skóry) 1. i 2.**

dobry wujek ‘ktoś przyjazny, pobłażliwy, pomocny’: *Twoje koleżanki traktują mnie jak dobrego wujka, ale nie mogą postępować niezgodnie z wolą ich rodziców. Jeśli Marzena i Kasia mają zakaz wyjazdu na ten koncert, to nie będę przekonywał ich rodziców. Pojadą z nami następnym razem.*

dobrze się zapowiadać ‘coś lub ktoś daje nadzieję na sukces, rozwój itp.’: *Straciliśmy z oczu tego młodego praktykanta. Nie odezwał się do nas, choć proponowaliśmy stałą współpracę. Może trzeba było zaproponować mu etat pomocnika maklera. Szkoda, bo dobrze się chłopak zapowiadał.*

ktoś **dobrze ustawiony (w życiu/w pracy), dobrze się ustawić (w życiu/w pracy)** ‘mieć się dobrze, żyć w dobrobycie, zajmować dobrą pozycję, osiągnąć stabilizację’ zob. **być dobrze ustawionym (w życiu/w pracy).**

dobrze komuś z oczu patrzy 1. ‘o człowieku poczciwym, ocenianym bardzo dobrze ze względu na wygląd’: *Przyjąłem nowego kierowcę. Świetnie jeździ i jest bardzo kontaktowy, a poza tym po prostu dobrze mu z oczu patrzy. ♦ Antonim = por. źle komuś z oczu patrzy 1.*

dobrze *czemuś z oczu patrzy 2.* ‘o zwierzęciu, najczęściej o psie: miły, wierny, przyjazny’
Furtki pilnował młody jeszcze owczarek niemiecki. Dobrze mu z oczu patrzyło, więc pomyśleliśmy, że mieszkają tu dobrzy ludzie. ◇ Antonim = por. **źle** *czemuś z oczu patrzy 2.*

dobrać się *komuś do skóry (do czyjejś skóry) 1.* ‘ukarać kogoś, dokuczyć komuś’: *Władza socjalistyczna nie mogła znieść tego, że pracującym na własne konto tak dobrze się wiedzie i szukała wszystkich sposobów, by dobrać się im się do skóry.* ◇ Wariant =
dobierać się *komuś do skóry (do czyjejś skóry).*

dobrać się *komuś do skóry (do czyjejś skóry) 2.* ‘pobić kogoś’: *Śmiał się z tych wyrostków pod klatkę wiele razy. W końcu chyba uznali, że miarka się przebrała i dobrali się do jego skóry. Wylądował w szpitalu ze złamanymi żebrami i przetrąconym nosem.* ◇ Wariant =
dobierać się *komuś do skóry (do czyjejś skóry).*

dobrać się jak w korcu maku ‘o ludziach, najczęściej przyjaciółach lub partnerach życiowych: pasować do siebie idealnie’: *Janusz Stokłosa i Janusz Józefowicz, świetni artyści i doskonali menadżerowie, dobrali się jak w korcu maku, tworząc jedyny taki w Polsce teatr.*

dobra partia ‘korzystny wybór partnera’: *Rodzice mówili mu, że Gosia będzie dla niego dobrą partią, ale on upierał się, że jej nie kocha i prędzej palnie sobie w łeb, zanim ją poślubi.*

dobrze wyglądać 1. ‘być zdrowym w ocenie innych osób; przy’: *Nasza sąsiadka już dobrze wygląda. Zaniósłam jej zakupy i pozmywałam naczynia. Szybko doszła do siebie po tym zawale, prawda kochanie?* ◇ Antonim = **źle wyglądać.**

dobrze (sobie) wyglądać 2. *żartobliwie* ‘przytyć, być otyłym’: *Widziałam Wieśka, tego twojego kolegę ze studiów. Pamiętałam, że był raczej chuderlawy, a teraz dobrze sobie wygląda. Dostał brzuszek od piwa i buzia mu się zaokrągliła.*

dobrze zbudowany ‘o mężczyźnie: barczysty, silny, postawny, proporcjonalny’: *Marek był dobrze zbudowanym mężczyzną w średnim wieku.*

dochodzić do głosu 1. ‘zacząć swoją wypowiedź w trakcie dyskusji, rozmowy’ lub **2.** ‘ujawnić/ujawniać swą dominację w jakiejś dziedzinie; ujawnić/ujawniać jakąś swoją cechę charakteru, która w danym momencie zaczyna dominować’ zob. **dojść/dochodzić do głosu 1. i 2.**

dochodzić po nitce do kłębka ‘odkryć coś, odgadnąć coś, wyjaśnić coś, wnioskuje na podstawie ujawnianych kolejnych szczegółów; działając systematycznie i cierpliwie wysledzić coś’ zob. **dojść po nitce do kłębka**.

coś **dodaje/dodało** komuś **skrzydeł** ‘uwzniośla/uwzniośliło kogoś; coś powoduje większą chęć do pracy; coś komuś pomogło uwierzyć w siebie, coś wpłynęło na pozytywną decyzję o realizacji czegoś’: *Wspaniałe recenzje w prasie dodają skrzydeł i pozwalają na spokojną pracę nad kolejnymi kompozycjami. Teraz przyszedł dobry czas na dzieło życia, więc trzeba się zamknąć w wieży z kości słoniowej i uwierzyć, że ma się w sobie wielką siłę własnej twórczości.*

dogadać się jak Polak z Polakiem ‘działać zgodnie dla dobra ogólnego, wspólnego, obopólnego’: *Dogadajmy się jak Polak z Polakiem. Odrzucimy to wszystko, co było i pomyślny, w jaki sposób rozwiązać problem chodnika przed naszymi posesjami.* ◊ Warianty = **jak Polak z Polakiem, porozmawiać/pospolicie pogadać jak Polak z Polakiem.** ◊ Synonim = **wypić jak Polak z Polakiem.**

do grobowej deski ‘aż do śmierci’: *Przyrzekła mu wierność do grobowej deski.*

do imentu ‘zupełnie, w całości, do końca’: *Chyba zgłupiałeś do imentu! Co cię podkusiło, żeby iść z kolegami do kasyna. Oni mają forsy jak lodu i mogą jednej nocy wydać tyle, ile my zarabiamy przez cały rok.*

dojna krowa ‘niewymagające szczególnego nakładu własnej pracy lub/i środków przedsięwzięcie biznesowe przynoszące krociowe zyski; niewyczerpane w jakimś czasie źródło wielkich dochodów’: *Wielu myślało, że portal społecznościowy to dojna krowa. Czas zweryfikował ten pogląd: tylko świetny portal społecznościowy jest żyłą złota.* ◊ Synonim = **kura znosząca złote jaja/jajka.**

dojrzeć kątem oka ‘patrzeć ukradkiem, niepostrzeżenie, podejrzliwie; dojrzeć coś, poruszając jedynie oczami w bok’: zob. **dostrzec/dostrzegać kątem oka.**

dojść do głosu 1. ‘zacząć swoją wypowiedź w trakcie dyskusji, rozmowy’: *Do głosu doszedł Maciej, który mówił z entuzjazmem o możliwościach rozwoju ścieżek rowerowych w naszym powiecie.* ◊ Wariant aspektowy = **dochodzić do głosu 1.** • Często spotykane w wypowiedziach nastawionych na mówiącego w danej chwili odbiorcę. Wówczas nadawca dodaje inny czasownik w formie rozkazującej, por. np. *dasz mi dojść do głosu!* bądź *pozwól mi*

dojść do głosu! Niekiedy też nadawca zamienia rzeczownik *głos* na *słowo*, por. np. *pozwól mi dojść do słowa!*

dojść do głosu 2. ‘ujawnić/ujawniać swą dominację w jakiejś dziedzinie; ujawnić/ujawniać jakąś swoją cechę charakteru, która w danym momencie zaczyna dominować’: *Kiedy sprawa zaczyna dotyczyć pieniędzy, wtedy można być pewnym, że do głosu dojdą najniższe instynkty, niezależnie od zajmowanej pozycji społecznej, posiadanego wykształcenia i wcześniejszych relacji międzyludzkich.* ◊ Wariant aspektowy = **dochodzić do głosu 2.**

dojść z czymś do ładu ‘poradzić sobie z czymś’: *Nie mogę dojść do ładu z rachunkami. Wydaje mi się, że opłaciłam czynsz za mieszkanie, ale w historii przelewów nie mogę tego znaleźć. Będę musiała zadzwonić do banku i wyjaśnić tę sprawę. Podejrzewam, że to jakiś błąd systemu.*

dojść z kimś do ładu ‘porozumieć się z kimś’: *Doszedłem do ładu z Markiem w sprawie podziału prac przy projekcie. Teraz ruszymy z kopyta, więc z pewnością przed świętami zdążymy opracować wszystkie wyniki analiz.*

dojść po nitce do kłębka ‘odkryć coś, odgadnąć coś, wyjaśnić coś, wnioskując na podstawie ujawnianych kolejnych szczegółów; działając systematycznie i cierpliwie wysledzić coś’: *Długo już ślęczał na d tą sprawą, ale wiedział, że w końcu dojdzie po nitce do kłębka. Po raz kolejny, lecz teraz z większym animuszem, przystąpił do analizowania wszystkich faktów, śladów, dowodów i choćby najmniejszych poszlak.* ◊ Wariant aspektowy = **dochodzić po nitce do kłębka.**

dokładać swoje trzy grosze ‘wtrącać się; odzywać się, będąc nieproszonym’ zob. **wtrącać/wtrącić swoje trzy grosze.**

dokładać/dołożyć do interesu ‘inwestować przez jakiś czas, co nie przynosi spodziewanych zysków’: *Znajomi myślą, że jestem krezusem, bo otworzyłem restaurację w centrum miasta. Na razie jednak dokładam do interesu i jak dalej tak pójdzie, to będę zmuszony zamknąć lokal.*

dokoła Wojtek ‘wracać do tego samego, ciągle to samo, w kółko’ zob. **dookoła Wojtek.**

dokonać żywota *recesywne* ‘umrzeć’: *Zmagal się z chorobą od kilku miesięcy. Dziś w nocy przegrał tę walkę i dokonał żywota.* • Frazeologizm najczęściej używany w tekstach języka

religijnego. Kwalifikator *recesywne* odnosi się do stosowania zwrotu w innych odmianach języka.

dokonać/dokonywać cudów ‘budzić podziw innych, robiąc rzeczy wymagające niezwykłych zdolności, umiejętności’: *Marek jest naprawdę świetnym fachowcem, ale nikt nie wierzył w powodzenie tej fuzji międzynarodowych w końcu firm. Dokonywał cudów, aby się jednak powiodło.* ◇ Wariant = *pospolicie* **robić cuda**. ◇ Synonim = **czynić cuda** • Uwaga! Frazelogizmy = **wyczyniać cuda, wyprawiać cuda** nie są synonimami zwrotu **dokonać/dokonywać cudów** i używane są w innym znaczeniu.

dokręcać/dokręcić śrubę/śruby ‘wymagać coraz więcej, nie pozwalać na duży margines błędu’: *Europejskie instytucje finansowe dokręcają śrubę niewywiązyującym się ze swych zobowiązań rządcom. Tysiące zwykłych obywateli mogą w nieodległej przyszłości odczuć na własnej skórze rozrzutność swoich elit politycznych.* ◇ Warianty = **przykręcać/przykręcić śrubę**.

do krwi ‘aż pojawiły się otarcia, rany’: *Do niczego są te nowe buty, kochanie. Dziś obtarłem sobie pięty do krwi.*

dolać/dolewać oliwy do ognia ‘podburzać, potęgować gniew; rozniecać większe emocje, wprowadzając w elementy sporu, uwypuklające przeciwieństwa’: *Od dziesięciu lat mieszkańcy centrum zabiegali o wybudowanie nowej drogi, która pozwoliłaby TIR-om omijać ich domostwa. Włodarze miasta dolali oliwy do ognia, oznajmiając, że w ciągu kolejnych trzech lat nie powstanie obwodnica, gdyż pieniądze zamierzają przeznaczyć na ulice w nowych dzielnicach willowych.*

dolożyć cegielkę do czegoś ‘mieć wpływa na coś, sfinansować coś w niewielkiej części, przysłużyć się czemuś’: *Każdy z nas może dolożyć cegielkę do odbudowy zabytkowego pałacyku.*

dolożyć do pieca ‘powiedzieć co, zrobić coś bezceremonialnie, nie krygując się; przesadzić w jakiś sposób’: *Klara dziś nie miała dobrego dnia w pracy. Najpierw pokłóciła się z przełożoną, potem przez swoją błędną decyzję straciła dobrze zapowiadającego się zagranicznego kontrahenta. Ale na tym nie koniec. Podczas lunchu jej mąż dolożył do pieca, mówiąc wprost, że musi coś ze sobą zrobić, bo ostatnio przestaje być dla niego atrakcyjną kobietą.*

dolożyć swoje trzy grosze ‘wtrącić się; odezwać się, będąc nieproszonym’ zob. **wtrącać/wtrącić swoje trzy grosze**.

domagać się *czyjejs* **głowy** ‘wywierać na kogoś wpływ w celu usunięcia kogoś ze stanowiska, ukarania kogoś’: *Opozycja domagała się głowy ministra infrastruktury za opóźnienia przy budowie dróg ekspresowych.*

dom bez klamek ‘szpital psychiatryczny’ zob. **zamknąć kogoś w domu/pokoju bez klamek**.

coś **domowej roboty** ‘coś przygotowane własnym sumptem, w domu, własnoręcznie’: *Nie ma to jak powidła domowej roboty.* ◇ Wariant = coś **własnej roboty**.

dookoła Wojtek ‘wracać do tego samego, ciągle to samo, w kółko’: *Tylko teściowa mogła wyprowadzić go z równowagi tym swoim pouczeniem wszystkich bez wyjątku. Kiedy ujrzała coś niezgodnego z jej wizją, to wtedy zaczynała wydawać polecenia. Oczywiście, ani mu się śniło jej się podporządkowywać, więc chodziła za nim do wieczora i powtarzała swoje dookoła Wojtek.* ◇ Wariant = = **dokoła Wojtek**.

dopełniać miary ‘o czymś złym negatywnym, tragicznym itp., co znacznie przekracza już i tak złą sytuację, pozycję czyjąś itp.’: *Polacy nie są w dobrych nastrojach po ostatniej klęsce, a kontuzja naszego wyborowego strzelca przed arcyważnym meczem o wszystko dopełniła miary.*

coś **dopełniło czary goryczy** ‘coś spowodowało przekroczenie dopuszczalnych granic’: *Przegrana ze słabą drużyną z drugiej setki rankingu FIFA dopełniło czary goryczy. W takiej sytuacji prezes zwolnił trenera w trybie natychmiastowym.* ◇ Warianty = coś **przełalo czarę goryczy**, coś **przepelniło czarę goryczy**.

dopiąć swego ‘zrealizować swój zamiar, czasem mimo przeciwności losu bądź świadomego działania innych’: *Bardzo chciał stanąć na szczycie Mount Everestu, aż wreszcie po kilku latach przygotowań i po dwóch nieudanych próbach dopiął swego.*

dopiec/dopiekać (*komuś*) **do żywego** ‘dokuczyć komuś’: *Chorwaci dopiekli Anglikom do żywego, wygrywając ostatni mecz, mimo że przecież awans mieli w kieszeni.*

do poduszki ‘w łóżku, przed zaśnięciem’: *Moje czytanie do poduszki przy dobrej książce przeciąga się do pierwszego piania koguta.* • Najczęściej w połączeniu z wyrazami **książka, lektura, czytać, czytanie.**

doprowadzać/doprowadzić kogoś **do białej gorączki** ‘bardzo kogoś zdenerwować, doprowadzając emocje do granic wytrzymałości, irytować kogoś swym zachowaniem, rozdrażnić kogoś’: zob. **dostać/dostawać białej gorączki.**

doprowadzać/doprowadzić się do porządku ‘wyjść/wychodzić ze stanu nieakceptowanego przez obyczaj, przez normę społeczną’: *Jak ty wyglądasz? Nie było mnie dwa tygodnie, a ty wyglądasz jak Robinson Crusoe na bezludnej wyspie. Masz dwie godziny, aby doprowadzić się do porządku. Jedziemy do mamy na obiad, więc nie zapomnij o krawacie.*

doprowadzać/doprowadzić kogoś **do szewskiej pasji** ‘rozdrażnić kogoś aż do utraty panowania nad sobą; spowodować swym zachowaniem, że ktoś wpada w szal; rozzłościć kogoś bardzo’: *Zachowanie sąsiada od dłuższego czasu doprowadzało mnie do szewskiej pasji. Po dwudziestej zaczynał słuchać muzyki zbyt głośno jak na mój gust, a do tego często wychodził na balkon, aby zapalić papierosa, a jak wiadomo dym kieruje się w stronę nieapłacych.*

dopust boży ‘negatywne zdarzenie, na które człowiek nie ma wpływu, zrządzenie losu’: *Wielkie gradobicia, które zniszczyły uprawy, traktowane były przez rolników jako dopust boży.*

do rany przyłóż ‘o kimś wyjątkowo dobrym, przyjaznym, oddanym, godnym zaufania itp.’: *Miszka to taki dobry człowiek, że do rany przyłóż. Nigdy się na nim nie zawiodłem.*

dorzucąć/dorzucić swoje trzy grosze ‘wtrącać się/wtrącić się; odzywać się/odezwać się, będąc nieproszonym’ zob. **wtrącać/wtrącić swoje trzy grosze.**

dosiadać/dosiąść swego/swojego konika ‘mówić na swój ulubiony temat’: *Wystarczyło jedno słowo o jakimś zespole, a Piotr dosiadał swego konika. Przyjęcie stawało się wówczas jedną wielką recenzją mainstreamowych nurtów współczesnej muzyki.* ◊ Wariant = **wsiaść na swego/swojego konika.** ◊ Synonim = por. **mieć swego konika.**

dostać białej gorączki ‘bardzo kogoś zdenerwować, doprowadzając emocje do granic wytrzymałości, irytować kogoś swym zachowaniem, rozdrażnić kogoś’ zob. **dostawać białej gorączki**.

dostać drugie życie ‘przyczynić się do uratowania życia komuś, przyczynić się do utrzymania się przy życiu kogoś, kto był bliski śmierci’ zob. **drugie życie 2**.

dostać gęziej skórki ‘o zmieniającym się wyglądzie skóry ludzkiej, która pod wpływem odczuwania zimna, naglej zmiany temperatury otoczenia lub silnych emocji wygląda jak skóra ptaka domowego pozbawionego pierza’: *Wszedłem do kościoła wprost z rozgrzanego słońcem krakowskiego rynku i dostałem gęziej skórki.* ◇ Warianty (aspektowy) = **dostawać gęziej skórki, gęsia skórka**.

dostać kosza (*od kogoś*) ‘zostać odrzuconym przez osobę, o której względy się zabiegało’: *Nie jestem pierwszym, który dostał od niej kosza.*

dostać małpiego rozumu ‘zachować się niepoważnie, nierozważnie’: *Biwak nad jeziorem traktowali jako nagrodę za cały rok harówki w liceum. Gdy tylko uwolnili się spod kontroli rodziców, dostali małpiego rozumu. Z rozpalonego ogniska, wyciągali rozpalone gałęzie i rozrzucały je na łące. Mogło to skończyć się bardzo źle, ale na szczęście w porę opanowały się dziewczęta, przekupując chłopców pieczonymi ziemniakami.* ◇ Wariant aspektowy = **dostawać małpiego rozumu**.

dostać od kogoś nauczkę ‘ktoś ukarał kogoś, ktoś uprzykrzył komuś życie za nieodpowiednie zachowanie’ zob. **dać komuś nauczkę**.

dostać po głowie/łapach/nosie/uszach ‘zostać upomnianym przez kogoś, zostać zganionym przez kogoś’: *Myślał, że na wiele może sobie pozwolić, ale szybko dostał po nosie od przełożonego i musiał poskromić swoje ambicje.* ◇ Warianty = **dostawać po głowie/łapach/nosie/uszach**. ◇ Antonimy = **dać/dawać komuś głowie/łapach/nosie/uszach**.

dostać po kieszeni ‘coś powoduje istotne z jakichś względów, najczęściej niezaplanowane, wydatki, odczuwane jako obciążenie; coś powoduje straty materialne’ zob. *coś bije kogoś po kieszeni*.

dostać po premii ‘z powodu źle ocenianych wyników w pracy stracić część uznaniową wynagrodzenia’: *Choć wina pewnie rozkładała się po trosze na wszystkich członków zespołu badawczego, to po premii dostali tylko główni analitycy. I Paweł wziął to na klatę i nie stroił foch, zdawał sobie sprawę z tego, że niedługo wszystko wróci do normy. Natomiast Kamil zachowywał się okropnie, oskarżając na prawo i lewo szefa o brak kompetencji, oczerniając przy tym koleżanki i kolegów.* ◇ Wariant = **ciąć po premii, polecieć po premii, pojechać po premii.**

dostać propozycję nie do odrzucenia ‘znaleźć się w sytuacji, w której nie ma możliwości wyboru; zostać postawionym w sytuacji bez wyjścia’ zob. **propozycja nie do odrzucenia.**

dostać się na języki ‘stać się tematem plotek, być obmawianym’: *Ostatnio ta niezależna wokalistka była na językach z powodu romansu z jedną z przebrzmiałych gwiazd Hollywoodu.* ◇ Synonimy = **brać/wziąć kogoś na języki, być na językach, obnosić kogoś na językach.**

dostać w skórę ‘zostać ukaranym; zostać pobitym’ zob. **dostawać w skórę.**

dostać się w czyjeś ręce ‘zostać pojmanym, złapanym; coś zostało przejęte przez kogoś’: *Młodzi patrioci, którzy wywiesili transparent na gmachu uniwersyteckim, dostali się w ręce funkcjonariuszy służby bezpieczeństwa.* ◇ Synonim = **wydać/wydawać kogoś w czyjeś ręce.**

dostać w kość ‘zostać zmuszonym do dużego wysiłku; odczuć dokuczliwość innych; zostać ukaranym’ zob. **dać komuś w kość.**

dostać za swoje ‘zostać słusznie ukaranym, skarconym’: *Mówiłam ci, żebyś nie szedł na to spotkanie. Wcale się nie dziwię, że Kamil robił wycieczki osobiste w twoją stronę. Dostałeś za swoje, może to cię czegoś nauczy i w przyszłości nie będziesz się pchał na afisz.* ◇ Wariant = **dostawać za swoje, mieć za swoje.**

dostać zielone światło ‘w sprzyjających okolicznościach otrzymać pozwolenie na coś, zyskać czyjąś przychylność; znaleźć się w uprzywilejowanej pozycji’ zob. **dać zielone światło.**

coś **dostało się w niepowołane ręce** ‘jakaś rzecz, często z jakichś względów ważne dokumenty, dostały się w posiadanie osób niechcianych’ zob. coś **trafiło w niepowołane ręce.**

dostawać białej gorączki ‘bardzo kogoś zdenerwować, doprowadzając emocje do granic wytrzymałości, irytować kogoś swym zachowaniem, rozdrażnić kogoś’: *Ciągle telefony z ofertami tzw. dodatkowych minut za niewielką opłatę bardzo przeszkadzają mi w pracy. Dostawałem białej gorączki, gdy ze słuchawki dochodził mnie ten sposób beznamiętnego i z szybkością karabinu maszynowego wypływającego monologu telenaganiacza.* ◊ Warianty (aspektowy) = **doprowadzać/doprowadzić kogoś do białej gorączki, dostać białej gorączki.**

dostawać gęziej skórki ‘o zmieniającym się wyglądzie skóry ludzkiej, która pod wpływem odczuwania zimna, naglej zmiany temperatury otoczenia lub silnych emocji wygląda jak skóra ptaka domowego pozbawionego pierza’ zob. **dostać gęziej skórki.**

dostawać małpiego rozumu ‘zachowywać się niepoważnie, nierozważnie’ zob. **dostać małpiego rozumu.**

dostawać od kogoś nauczkę ‘zostać ukaranym przez kogoś, ktoś uprzykrzył komuś życie za nieodpowiednie zachowanie’ zob. **dać komuś nauczkę.**

dostawać po głowie/lapach/nosie/uszach ‘zostać upomnianym przez kogoś, zostać zganionym przez kogoś’ zob. **dostać po głowie/lapach/nosie/uszach.**

dostawać po kieszeni ‘coś powoduje istotne z jakichś względów, najczęściej niezaplanowane, wydatki, odczuwane jako obciążenie; coś powoduje straty materialne’ zob. *coś bije kogoś po kieszeni.*

dostawać w skórę ‘zostać ukaranym; zostać pobitym’: *Byli wychowywani bardzo tradycyjnie. Regularnie dostawali w skórę od ojca, ale – jak powtarzali – zawsze sprawiedliwie, bo broili na potęgę.* ◊ Wariant = **dostać w skórę.**

dostawać za swoje ‘zostać słusznie ukaranym, skarconym’ zob. **dostać za swoje.**

dostrzec/dostrzegać kątem oka ‘patrzeć ukradkiem, niepostrzeżenie, podejrzliwie; dojrzeć coś, poruszając jedynie oczami w bok’: *Stał bez ruchu przy ścianie. Kątem oka dostrzegł z prawej strony otwierają się bezszelestnie drzwi. Będzie gorąco – pomyślał.* ◊ Warianty = **dojrzeć kątem oka, obserwować kątem oka, patrzeć kątem oka/spod oka, spojrzeć kątem oka/spod oka, spostrzec kątem oka, ujrzeć kątem oka, widzieć kątem oka, zauważyć kątem oka, zerkać/zerknąć kątem oka.**

do szpiku kości ‘bardzo, mocno, całkowicie, zupełnie’: *Mróz przenikał ciała alpinistów do szpiku kości.*

dośpiewać *coś* **sobie** ‘domyślić się czegoś bez zbędnego tłumaczenia’: *Nauczyciel rzucił na stół sprawdziany i wyszedł z sali. Resztę dośpiewali sobie sami. Musiało bardzo źle nam pójść, a za miesiąc czeka nas matura.*

doświadczać/doświadczyć na własnej skórze ‘odczuwać/odczuć coś bezpośrednio, osobiście’ zob. **na własnej skórze**.

do tańca i do rózańca ‘o kimś bardzo towarzyskim, oddanym, przyjaznym, z kim można tak samo dobrze się zabrać, jak i załatwić coś ważnego, porozmawiać na poważnie itp.’: *Ceniłem sobie przyjaźń z Jankiem. To był człowiek do tańca i do rózańca, któremu można było zaufać.*

- Czasami w postaci = **i do tańca i do rózańca**.

dotknąć *kogoś* **do żywego** ‘urazić kogoś’: *Niesprawiedliwymi słowami oskarżenia o niegodne zachowanie dotknął do żywego całą naszą klasę. Teraz trudno będzie obdarzać zaufaniem takiego wychowawcę.*

do trzech zliczyć nie umie/nie potrafi ‘niezbyt mądry, tępy; niedorajda’: *Trudno w to uwierzyć, ale prezesem stowarzyszenia został mój kolega z klasy, który znany był w całej szkole jedynie z tego, że jego mama uczyła geografii. Wszyscy nauczyciele wiedzieli, że do trzech zliczyć nie potrafi, ale jakoś przepuszczali go z klasy do klasy, bo pewnie trudno było im usadzić syna koleżanki.*

dotrzymać/dotrzymywać komuś kroku 1. ‘nadażać za kimś, iść z kimś w równym tempie’: *Najslabsi uczniowie nie mogli dotrzymać kroku przewodnikowi wycieczki. Usiedli na murku tuż obok wyjścia z katedry z łzami w oczach. Byli głodni, zmęczeni i wcale nie bawili się dobrze.*

dotrzymać/dotrzymywać komuś/czemuś kroku 2. ‘nadażać za czymś, dorównywać komuś w jakiejś działalności’: *Nasi przedsiębiorcy z branży informatycznej dotrzymują kroku swoim konkurentom na rynku europejskim.*

dotrzymać/dotrzymywać komuś **towarzystwa** ‘przebywać z kimś, często wykazując się przy tym dobrym taktem, wysoką kulturą osobistą itp.’: *Marcin dotrzymywał mi towarzystwa, więc nie nudziłam się ani przez chwilę.*

do upadłego ‘do granic możliwości’: *Walczył do upadłego o prawo do opieki nad synem, ale wyrok sądu nie był dla niego korzystny.*

dowcip z (długą) brodą ‘powszechnie znany dowcip opowiadany od dawna, często’: *Jakoś tak trudno po tych kilku latach znaleźć wspólne tematy. Każdy poszedł w życiu swoją drogą i młodzieńcze fascynacje zwolniły miejsce przeżyciom pokoleniowym, filozoficzne rozważania nad losem człowieka ustąpiły pod naporem siły dojrzałej egzystencji. Rozmowa wyraźnie nam się nie kleiła, w końcu Jurek rzucił prosto z mostu, że nie ma sensu tracić czasu na wspomnianie dowcipów z długą brodą. Przyznałem mu rację i pożegnaliśmy się, chyba już na zawsze. ♦ Wariant = **kawał z (długą) brodą.***

do wesela się zagoi ‘nic się nie stało, nie należy się przejmować zaistniałą sytuacją, gdyż nie będzie ona miała wpływu na bieg wypadków’: *A gdzie ty sobie rozbiłeś głowę? Krew leci mocno. Pokaż, niech zobaczę. Głębokiej rany nie widzę, więc nie ma co się martwić. No, nie płacz, do wesela się zagoi.*

do wyboru do koloru ‘różnorodnie i pod dostatkiem, w obfitości’: *Teraz w komisach stoją auta do wyboru do koloru.*

ktoś **do zadań specjalnych** ‘ktoś gotowy do przyjęcia nieprzeciętnych, niestandardowych wyzwań; o kimś działającym nieszablonowo i z tego powodu wybieranym, zatrudnianym itp. do wykonania czegoś’: *W szkole teatralnej miałam problem z klasycznym repertuarem, profesorowie twierdzili, że moja uroda, głos, rodzaj emocji bardziej pasują do współczesnego repertuaru. Ja sama lepiej się w nim czuję. Być może to zauważył Grzegorz Jarzyna, który wyłowił mnie na drugim roku. Zaproponował udział w eksperymencie nazwanym Teren Warszawa. Z grupą młodych adeptów staliśmy się aktorami do zadań specjalnych. Robiliśmy spektakle w trzy tygodnie w przestrzeniach pozateatralnych, np. na dworcu. To był skok na głęboką wodę. Po takich harcach ciężko było wracać do krakowskiej PWST, krainy łagodności (TS 09/9/39).*

drakońska dieta ‘skrajnie rygorystycznie wyznaczony sposób odżywiania’: *Z wadami fajnie się żyje. Nie rozumiem ludzi, którzy katują się jakąś drakońską dietą. Ja jestem żarłokiem, uwielbiam jeść, popijać wino i mogłabym tak spędzić resztę życia. Inna sprawa, że moja*

praca zmusza mnie do... umiarkowania. Wystarczy spojrzeć w monitor, żeby stwierdzić, że pora przystopować z makaronem (TS 09/12/54).

drakońskie kary ‘surowe kary’: *Drakońskie kary stosowane przez urzędników wobec spóźniających się z dostarczaniem wymaganej dokumentacji przedsiębiorców doprowadziły już wiele firm do trudności finansowych.*

drakońskie prawa ‘surowe przepisy, bezwzględne reguły, zasady’: *Miejmy nadzieję, że skończył się już czas drakońskiego prawa w zakresie przepisów ograniczającą wolność osobistą obywateli.*

dreptać w miejscu ‘nie posuwać się w rozwiązaniu jakiejś sprawy; nie osiągać rezultatów w jakiejś działalności’: *Inspektor Menning zdawał sobie sprawę z tego, że od kilku tygodni dreptają w miejscu i mimo podjęcia wielu tropów śledztwo nie porusza się do przodu ani na centymetr.*

drogo sprzedać swoją skórę ‘mimo wyraźnej słabości, nieporównywalnej siły próbować dorównać komuś, walczyć honorowo, z wielkim zaangażowaniem, starając się za wszelką cenę wznieść się na wyżyny swoich możliwości’ zob. **nie sprzedać łatwo/tanio swojej skóry**.

drugi obieg ‘nieoficjalna działalność wydawnicza w systemie totalitarnym’: *Pisarze emigracyjni wydawali książki w drugim obiegu.*

droga krzyżowa 1. ‘życie przepełnione cierpieniem fizycznym bądź psychicznym’ lub **2.** ‘trudności pojawiające się na drodze do zamierzonego celu’ zob. **cierniowa/ciernista droga 1. i 2.**

drogi się czyjeś rozeszły ‘czyjeś poglądy, cele dotychczas spójne, różnicowały się, nastąpił kres znajomości, wspólnych działań’: *Kutz był w latach studenckich jednym z najbliższych przyjaciół Barei, natomiast pod koniec lat 60. ostrzegał przed zbarejeniem polskiej komedii, podając filmy Barei jako przykład kiczu. Drogi przyjaciół rozeszły się wtedy na zawsze (K 2009/12/61).*

druga połówka/połowa ‘idealna, wymarzona partnerka, idealny wymarzony partner’ *Marzyłam o miłości po grób. Jak każda dziewczyna szukałam mojej drugiej połówki. Wysłałam za mąż zakochana po uszy (TS 09/12/34).* ◇ Synonim = **moja lepsza połowa**.

druga strona medalu ‘odmienna, przeciwstawna cecha lub właściwość czegoś, najczęściej niedostrzegana na pierwszy rzut oka negatywna cecha lub właściwość’: *Interes wydaje się świetny, bo na rynku nie ma takich usług i na pewno znajdą się chętni, by nam zaufać. Ale jest jeszcze druga strona medalu, musimy wejść w spółkę z dużą firmą. Moim zdaniem poczekają aż rozwiniemy biznes, a potem nas wykołegują z naszego własnego biznesu.* ◇ Wariant = **odwrotna strona medalu**. ◇ Synonim = **dwie strony medalu**.

drugie dno ‘ukryta, skrywana prawda, coś, co nie jest widoczne na pierwszy rzut oka, przy pobieżnej analizie’: *Odejście ministra była dla wszystkich zaskoczeniem. Co prawda tłumaczył się on powodami osobistymi, które wpłynęły na jego decyzję, ale wydaje się, że ta sprawa ma drugie dno. Dziennikarze spekulują, że nastąpił rozłam w koalicji.*

drugie życie 1. ‘okres życia następujący po momencie, w którym ktoś był bliski śmierci’: *Lekarzom z centrum kardiologii zawdzięczam swoje drugie życie. Gdyby nie udany przeszczep serca, teraz z pewnością grałbym z aniołami.* ◇ Synonimy: **dać komuś drugie życie, dostać drugie życie**.

drugie życie 2. ‘życie z jakichś względów ukrywane, niejawne’: *Malcolm był przykładnym mężem, dbającym o rodzinę, takim przeciętnym kulturalnym facetem po czterdziestce. Nikt z jego znajomych nie przypuszczał, że miał drugie życie. Kiedy usłyszeli o jego bankructwie nie mogli w to uwierzyć. Okazało się, że od wielu lat był nałogowym hazardzistą.* ◇ Warianty = **mieć drugie życie, prowadzić drugie życie**. ◇ Synonim = **podwójne życie**.

drzeć się jak opętany ‘głośno i przeraźliwie krzyżeć’: *Usłyszeliśmy tylko odgłos wystrzału i po chwili przed dom wybiegł sąsiad, drąc się jak opętany. Podejrzewaliśmy najgorsze.*

drzeć się stare prześcieradło/°pospolicie stare gacie ‘głośno krzyżeć’: *Uspokój się, wszystko słyszę. Nie drzyj się jak stare gacie, bo pobudzisz sąsiadów.*

drzeć z kimś koty ‘kłócić się z kimś permanentnie; często o nienawidzących się członkach jednej rodziny, sąsiadach, współpracownikach’: *Przez piętnaście lat darli ze sobą koty i sam siebie pytałem często, co wzbudza w ludziach taką nienawiść. Aż tu nagle przyszła na świat wnuczka i kłótnie się skończyły.*

drzeć (sobie) włosy z głosu ‘rozpaczać, lamentować; wpadać w desperację’ zob. **rwać (sobie) włosy z głowy**.

drzwi otwarte ‘impieza zorganizowana przez jakąś instytucję, urząd, firmę polegająca na ich prezentacji, promocji, umożliwiająca zapoznanie się z ich działalnością, ofertą usług, ofertą edukacyjną, zakresem szkoleń itp.’: *Na drzwi otwarte do telewizji ściągają tłumy ludzi powodowanych przede wszystkim ciekawością i chęcią zobaczenia z bliska ich ulubieńców. Wszystko jest bardzo interesujące, ale najciekawsze jest to, że można poznać pracę w studiu telewizyjnym od kuchni.*

drzeć w podstawach ‘o naruszeniu jakiegoś porządku prawnego, ustroju, systemu, o zmianach ustrojowych itp.’ zob. **zachwiać się w podstawach**.

dudy w miech ‘rezygnacja z czegoś, wycofanie się; przejaw tchórzostwa’ zob. **schować dudy w miech**.

dupa wołowa ^{owulgarnie} ‘o człowieku: niezdara, ślamazara, nieudacznik’: *Idź do niego i powiedz, że ma ci oddać skaner. Dupa wołowa jesteś, facet korzysta z twojego sprzętu i kit ci wciska, że niedługo ci przyniesie.*

dusza człowiek ‘dobry, poczciwy’: *Antek to był taki dusza człowiek. Zawsze uśmiechnięty i zadowolony z życia, choć różnie tam u niego bywało w domu. Czasem i głodem przymierał, ale nigdy się nie skarżył.*

dusza towarzystwa ‘o kimś dowcipnym, wesołym, cechujący się ekspansywnym zachowaniem, które skupia na sobie uwagę innych’: *Piotr to dusza towarzystwa. Wystarczyło, że przyszedł na przyjęcie, a już wszędzie go było pełno. Potrafił rozkręcić nawet najbardziej sztywną imprezę.*

dużo hałasu o nic ‘mówić o czymś, komentować coś w sposób nieadekwatny do niewielkiego znaczeniu sprawy, wydarzenia, faktu itp., o czymś nieznaczącym, błahym, a w jakiś sposób wyolbrzymionym’ zob. **wiele hałasu o nic**.

dużo (jeszcze) wody w Wiśle upłynie ‘w odległej przyszłości’ zob. **wiele (jeszcze) wody w Wiśle upłynie**.

dwa (różne) światy ‘diametralnie różne środowiska, różni od siebie ludzie’: *Wielkie miasto i małe miasteczko to dwa różne światy. Inny jest poziom życia, inne są troski, w końcu inaczej ludzie patrzą na życie i mają inne priorytety.*

dwa w jednym ‘o czymś, co zawiera w sobie specyficzne cechy dwóch produktów, dwóch różnych rzeczy itp.’: *Kiedy katar sienny nie daje mi żyć, wsiadam do auta i wybieram się na przejażdżkę z włączoną klimatyzacją. Po piętnastu minutach katar przechodzi jak ręką odjął. Czasem się śmieję, że mój samochód to dwa w jednym: środek transportu i najlepszy lek przeciwalergiczny.*

dwie strony medalu ‘pozytywne i negatywne cechy, aspekty, skutki itp. czegoś, szanse i zagrożenia związane z realizacją jakiegoś działania’: *Zawsze są dwie strony medalu. Fakt faktem, działalność artystyczna daje mnóstwo wolności, ale też najpierw wymagane jest dużo samozaparcia, a potem długo trzeba udowadniać, że jest się dobrym. Na początku tej drogi zdarzają się chwile zwątpienia i czasem mocno odczuwalny jest brak stabilizacji w życiu.* ◇ Synonim = **druga/odwrotna strona medalu**.

dwoić się i troić ‘robić coś ponad przyjętą normę, starać się bardzo; swą aktywnością stwarzać wrażenie bycia wszędzie, wykonywania kilku czynności na raz’: *Sławek i jego koledzy dali z siebie wszystko tego wieczoru. Napastnicy cofali się do obrony, pomocnicy dwoili się i troili przy akcjach zaczepnych. Gryźli trawę przez dziewięćdziesiąt minut i zostawili serce na boisku, mecz życia zagrał golkeeper gospodarzy, a mimo to nie uniknęli porażki z utytułowanym przeciwnikiem.*

działać jak magnes ‘pociągać, fascynować kogoś’ zob. **przyciągać jak magnes**.

działać jak narkotyk ‘fascynować się czymś, nie móc się czemuś oprzeć’: *Muzyka działa na mnie jak narkotyk.*

działać na kogoś jak/niczym (czerwona) płachta na byka ‘denerwować kogoś, drażnić kogoś, irytować kogoś’: *Rozmowa o polityce działała na niego jak czerwona płachta na byka. ze spokojnego człowieka przemienił się wówczas w gniewnego, rozkrzyczanego choleryka. Jak powtarzał, nie może znieść tego, że zamiast dialogu o kulturze, o świecie, o ideach współczesny dyskurs skupia się na władzy, systemach partyjnych i celebrytach.* ◇ Wariant aspektowy = **podziać na kogoś jak/niczym (czerwona) płachta na byka**.

działać na kogoś jak zimny prysznic ‘coś niespodziewanego powoduje zmianę oglądu, oceny sytuacji, sprawy itp.; jakieś zdarzenie wpływa na otrzeźwienie, na racjonalną ocenę sytuacji’ zob. **zimny prysznic**.

działać *komuś na nerwy* ‘denerwować, irytować kogoś, powodować u kogoś stan rozdrażnienia’: *Właściciele psów, którzy nie sprzątają po swoich pupilach, zaczynają działać mi na nerwy.*

działać na własne konto ‘działać, postępować samodzielnie, biorąc za coś pełną odpowiedzialność; działać, postępować, nie licząc na pomoc innych; założyć własną firmę’ zob. **robić coś na własne konto.**

działać na własny rachunek ‘pracować dla siebie, na siebie; odpowiadać za coś osobiście’ zob. **na własny rachunek.**

dzieci kwiaty ‘określenie młodzieży wyznającej ideę pacyfizmu i wolnej miłości; hipisi’: *Rodzice moich holenderskich przyjaciół to dzieci kwiaty. Oczywiście, trzeba wziąć poprawkę na ich wiek, bo zbliżają się do siedemdziesiątki, ale fascynujące jest to, że rozmawiając z nimi poczułem ducha końca 60. lat. Każdego ranka budził mnie śpiew Morrisona, a poranną kawę piliśmy przy riffach Hendriksa.*

dziecko w drodze ‘o spodziewanych narodzinach dziecka, podkreślając zwykle nie najlepszą sytuację przyszłych rodziców, np. kłopoty materialne, nieporozumienia rodzinne, niedorosłość itp.’: *Różne mogą być powody sprawienia sobie męża. Bo żeby tulił. Bo żeby był i wspierał. Bo żeby był ojcem twojego dziecka. Bo dziecko już jest w drodze (Z 2009/12/22).*

dziecko szczęścia ‘komuś zawsze się powodzi w życiu, ktoś nie ma kłopotów w życiu’: *Na razie wszystko w życiu mi się udaje. Mogłbym powiedzieć, że jestem dzieckiem szczęścia, ale wolę się przyznać, iż nie było wcale łatwo i bez wytrwałości i pracy próbowałbym odpowiedzieć sobie na pytanie, dlaczego pech mnie nie opuszcza.*

dziecko ulicy, dzieci ulicy ‘o dziecku: pozbawionym opieki rodziców, wychowującym się poza domem, często wśród innych dzieci, będących w podobnej sytuacji’: *Postępujące rozwarstwienie społeczeństwa jest powodem powiększania się grupy ludzi odrzuconych, a z tych środowisk wywodzi się większość dzieci pozostawionych samych sobie. Dzieci ulicy są problemem każdego dużego miasta.*

dzielić z kimś łoże ‘współżyć z kimś’: *W historii mieliśmy wiele przypadków, gdy król dzielił łoże ze swoją wybranką, a kiedy oczekiwanie na ciążę lub męskiego potomka trwało zbyt długo, łapano się wszystkich możliwych sposobów, by usmiercić lub odsunąć królową.*

dzielić skórę na niedźwiedziu ‘przed zaistnieniem jakiegoś zdarzenia, inwestycji, faktu planować sposób realizacji przyszłych, niepewnych jeszcze wtedy, zysków’: *Zima była łagodna, więc prawie się nie grzało. Nie dzielimy skóry na niedźwiedziu, Krysiu. Na chłopski rozum to powinniśmy dostać zwrot za centralne, ale nie wiadomo, jaki jest system naliczania kosztów, więc z wydawaniem pieniędzy poczekajmy do rozliczenia.* • Często używany jako prośba o opamiętanie się kogoś, jako nagana.

dzielić włos na czworo/dwoje ‘rozpatrywać coś, dbając o najmniejsze szczegóły; zbyt drobiazgowo coś analizować’: *Szanowny Panie, nie dzielmy włosów na czworo, bo sprawa jest prosta. Inwestycja nie zwrócił się ze względów na lepsze wyniki konkurencji i tyle.* ◊ Wariant = **rozdzielać włos na czworo/dwoje, rozszczepiać włos na czworo/dwoje.**

dzień bez czegoś to dzień stracony *◦zartobliwie* ‘coś jest niezbędne, konieczne z jakichś względów’: *Dla maratończyka dzień bez malej przebieżki to dzień stracony.*

dziesiąta muza ‘film rozumiany jako dziedzina sztuki; ogół zjawisk związanych z filmem’: *Dziesiąta muza jest dziś najlepiej dostępnym pokarmem dla duszy współczesnego człowieka, więc nie może nikogo dziwić rozwój przemysłu filmowego na całym świecie.*

dziesiąta woda po kisielu ‘o bardzo dalekim pokrewieństwie’: *Wszystko było dograne, mieliśmy podpisywać papiery i już szykowałem się do adaptacji tej kamienicy na potrzeby domu handlowego, a tu jak diabeł z pudełka wyskoczył jakiś spadkobierca, mieszkający na stałe w Szwajcarii. Myślałem, że chwyciłem Pana Boga za nogi, właśnie miało spełnić się moje największe życiowe marzenie: wielopoziomowa restauracja z prawdziwego zdarzenia, a tu jakiś dziesiąta woda po kisielu wnuczek się znalazł.* ◊ Wariant = **dziewiąta woda po kisielu, piąta woda po kisielu, siódma woda po kisielu.** • Niezgodnie z tradycją używa się tego frazeologizmu do nazwania rzeczy, idei, myśli, których związek jest trudny do odkrycia bądź też jako synonimu nieudolnego naśladownictwa kogoś lub czyjejś twórczości.

dziewczyna jak malowanie ‘piękna, zgrabna młoda kobieta’: *Widzę, że jest pani zadowolona w wyborze syna. Nie ma się co dziwić pani synowa to dziewczyna jak malowanie.*

dziewiąta woda po kisielu ‘o bardzo dalekim pokrewieństwie’ zob. **dziesiąta woda po kisielu.**

dziewiąty krzyżyk ‘dziewiąta dekada wieku ludzkiego’ zob. **mieć na karku** *któryś krzyżyk.*

dzika plaża ‘plaża niestrzeżona, poza wyznaczonymi instytucjonalnie miejscami do wypoczynku nad jeziorem, nad morzem, rzeką’: *Wielu turystów poszukuje miejsc z dala od innych ludzi i aby wypocząć, wybierają dziką plażę.*

dziki lokator ‘ktoś nielegalnie mieszkający gdzieś’: *Na starym mieście w kamienicach sprawdzono zabezpieczenia strychów i piwnic, aby pozbyć się problemu dzikich lokatorów.*
◊ Synonim = **mieszkać na waleta**.

dziurawy jak ser szwajcarski/sito ‘bardzo dziurawy’: *Trzeba kupić jakąś torbę na zakupy, bo ta, którą mamy, jest dziurawa jak sito..*

dziura zabita dechami/deskami ‘najczęściej o małej prowincjonalnej miejscowości, nieatrakcyjnej z jakichś względów’: *Miałeś jeszcze mleko pod nosem, kiedy ojciec rozpoczął starania o wybudowanie od podstaw w naszym mieście domu kultury. Możesz nie doceniać jego twórczości, ale powinieneś być mu wdzięczny, że w tej dziurze zabitej dechami mamy kilkaset metrów kwadratowych pod dachem ze sceną, małą salą do wystawiania przedstawiień, kilka salek na próby i działania plastyczne. Spójrz tylko, jakie macie teraz zaplecze, jaki sprzęt. Założyliście niezależną grupę teatralną, inni grają w zespołach, bawią się w performance. Naprawdę, to nie fair, że mu dokuczasz.* ◊ Warianty = **wiocha/wioska zabita dechami/deskami, zabity dechami/deskami**. ◊ Synonim = **zapadła dziura**.

dziury w niebie nie będzie ‘ktoś nie przewiduje niekorzystnego rozwoju sytuacji, niekorzystnych skutków czyichś działań’: *Nie denerwuj się. Jeżeli nie zdązysz na jutro z biznesplanem, to dziury w niebie nie będzie. Poczekamy cierpliwie do końca tygodnia.*

dzwonek alarmowy ‘coś, co ostrzega przed niekorzystnym obrotem sprawy i zmusza do szybkiej reakcji’: *Kiedy zobaczyliśmy, że atmosfera gęstnieje i autochtoni coraz bardziej są niezadowoleni z naszej obecności włączył nam się dzwonek alarmowy i kłaniając się w pas opuściliśmy w pośpiechu bar.*

EEE

egipskie ciemności ‘nieprzenikniona ciemność’: *Acha, nie ma prądu! Zupełnie tak jak w PRL-u. Zapalmy chociaż świeczkę, bo tu panują egipskie ciemności. Niosę dzbanek z gorącą herbatą, więc na razie niech nikt się lepiej nie rusza .*

eliksir młodości ‘napój, wywar, produkt kosmetyczny, który poprawia wygląd bądź kondycję człowieka’: *Zielona herbata jest często reklamowana jako eliksir młodości. Trudno powiedzieć, ile w tym prawdy.*

efekt kuli śniegowej ‘coś przybiera na sile, na mocy, coś wzrasta, powiększa się itp.’: *Na początku tylko mówiło się łatwiejszym dostępie do kredytów, ale potem zadziałał efekt kuli śniegowej i budować swój dom chciał prawie każdy. Wydaje się, że nasi rodacy zaczęli rozumować w taki sposób, że jeżeli mojego sąsiada z bloku stać na pożyczkę, to dlaczego mnie ma nie stać na taki luksus.*

egzamin dojrzałości ‘matura’: *Każdego roku w maju do egzaminu dojrzałości przystępuje kilkaset tysięcy młodych ludzi.*

eksmisja na bruk ‘usunięcie z zajmowanego mieszkania, domu bez zapewnienia lokalu zastępczego’: *Marian nie mógł się odnaleźć w nowych realiach. Zmieniał pracę co rusz, aż w końcu zasilil szeregi bezrobotnych. Od kilku cienko śpiewa i grozi mu eksmisja na bruk.*

elegant z morskiej piany/z morskiej pianki/z Mosiny ^{◦regionalne} ‘zazwyczaj z ironią, żartem o kimś ubranym z przesadną elegancją nieadekwatną do okoliczności’: *Wszyscy w urzędzie zapamiętali go po pierwszej wizycie. Taki elegant z morskiej piany wśród szaro ubranych ludzi stojących w kolejce po zasiłek. Co prawda marynarki i spodnie pamiętają modę sprzed kilku lat, ale chustkami i fryzurą nadrabia wiele.*

emigracja wewnętrzna ‘wycofać się z czynnego życia politycznego, artystycznego, umysłowego itp., protestując przeciwko czemuś’: *Wielu artystów po ogłoszeniu stanu wojennego wybrali emigrację wewnętrzną, choćby z tego powodu, żeby nie kojarzyć się w żaden sposób z aparatem władzy.*

erotoman gawędziarz ^{◦ironicznie lub ◦żartobliwie} ‘o mężczyźnie przechwalającym się podbojami miłosnymi’: *Z Mirka to był zawsze erotoman gawędziarz, a kiedy jakaś kobieta nim się zainteresowała naprawdę, to ze wstydu słowa nie mógł wydobyć z siebie i robił się*

cały czerwony. Sześćdziesiątkę miał na karku, a bez pomocy kolegów z sanatorium sam siedziałby przy stoliku przez cały dancing.

ezopowy język 'zakamuflowany sposób mówienia lub pisania; styl enigmatyczny, zagadkowy'
zob. **język ezopowy**.

FFF

fakt faktem ‘rzeczywiście, istotnie; tak jest i nie inaczej’: *Zawsze są dwie strony medalu. Fakt faktem, działalność artystyczna daje mnóstwo wolności, ale też najpierw wymagane jest dużo samozaparcia, a potem długo trzeba udowadniać, że jest się dobrym. Na początku tej drogi zdarzają się chwile zwątpienia i czasem mocno odczuwalny jest brak stabilizacji w życiu.*

fakt medialny/prasowy ‘informacja pojawiająca się w mediach, która najczęściej okazuje się nie do końca prawdziwa’: *Komentowane w niektórych dziennikach porozumienie ponad podziałami w sprawie stoczni okazało się jedynie faktem medialnym. W rzeczywistości nie doszło nawet do rozmów rządzącej partii z opozycją.* • Przed dynamicznym rozwojem publikatorów elektronicznych frazeologizm pojawiał się częściej w formie **fakt prasowy**.

falszywy alarm ‘niezgodna z rzeczywistością informacja, która wywołała poruszenie, zamieszanie, niepewność, strach itp.’: *Dzisiejsza prasa przyniosła wiadomość o możliwych spadkach na giełdzie ze względu na odpływ inwestorów. Rynki na początku zareagowały dość nerwowo, ale po jakimś czasie wyszło na jaw, że to fałszywy alarm i wszystko powróciło do normy.*

farbowany lis ‘człowiek podający się za kogoś innego; człowiek podszywający się pod kogoś’: *Nie zdawałem sobie sprawy z tego, że Franek szył buty naszemu kierownikowi od dawna. Okazało się, że wiele na tym nie zyskać, bo po ujawnieniu sprawy nikt niw chciał już z tym farbowanym lisem współpracować.*

faux pas ‘niestosownie zachowanie, niezgodnie z przyjętym obyczajem’ zob. **popelniać/popelnąć faux pas**.

figa z makiem (z pasternakiem) ‘odmowa; nie masz na co liczyć, nic’: *Figa z makiem. Nie dostaniesz dzisiaj pączka. Prosiłam, abys poszedł kupić powidła do pączków, ale ci się nie chciało.* ◇ Synonim = por. **pokazać komuś figę**.

fikać/fiknąć kozła/koziółka ‘wywrócić się; wykonać przewrót w przód lub w tył’: *Biegł tuz przy budynku, gdy nagle potknął się o mały kawałek dachówki i fiknął kozła. PO chwilowej ciszy rozległ się głośny płacz malca.* ◇ Wariant = **wywinąć kozła/koziółka, wywinąć orła**.

film dla kucharek ‘niewyrafinowane dzieło filmowe’ zob. **literatura dla kucharek**.

film się komuś urwał *°pospolicie* ‘ktoś pijany lub odurzony nie pamięta zaistniałych wydarzeń, swego postępowania; luka w pamięci spowodowana upojeniem alkoholowym lub odurzeniem’: *Podobno balowałem do samego rana i byłem jak John Travolta z „Gorączki sobotniej nocy”. Nic z tego nie pamiętam, przyszedłem na imprezę po 48-godzinnej dyżurze i po dwóch głębszych film mi się urwał na dobre.*

folklor polityczny *°publicystyczne* ‘nazwa marginalnych zjawisk na scenie politycznej, nastawionych przede wszystkim na autoprezentację, populizm itp.’: *W wyścigu do fotela prezydenckiego liczą się tylko kandydaci największych partii, reszta, szczególnie tych populistycznych i skrajnie prawicowych, jest traktowana jako swoisty folklor polityczny.*

fora ze dwora ‘stanowczy i niezbyt grzeczny nakaz opuszczenia jakiegoś miejsca, pomieszczenia; odejść stąd’: *Jeśli chcecie w mojej kawiarni tylko przesiedzieć całe deszczowe przedpołudnie bez zamówienia choćby wody mineralnej, to fora ze dwora. Z pewnością wielu turystów z chęcią zastąpi was przy stoliku i ogrzeje się przy filiżance gorącej herbaty z cytryną.*

Francja elegancja ‘wytworność, dobry gust, wykwiśniętość, najlepszej jakości’: *Dostałem od znajomych zaproszenie na trzecie urodziny klubu, więc skorzystałem z okazji i poszedłem. Myślałem, że będzie szampan, toaścik, mały poczęstunek, potem krotki koncert i do domu. Ale nic z tego. Wchodzę, a tu Francja elegancja – kelnerzy, stoliki, menu jak z dobrej restauracji, woń cygar i lepszych perfum, kreacje i smokingi. Czulem się jak grubo ciosany chłop z gorszej dzielnicy. • Wyraz **Francja** pisany wielką literą.*

francuski piesek *°ironicznie* ‘o kimś bardzo wybrednym, przesadnie delikatnym’: *Nie jestem francuskim pieskiem i z wielką chęcią zjem odgrzewane wczorajsze ziemniaki z gulaszem. ◇*
Synonim = **mieć delikatne podniebienie.**

funta kłaków warte/niewarte ‘bez wartości, marnej jakości’ zob. **coś jest niewarte funta kłaków.**

GGG

gabinet cieni ‘fikcyjna rada ministrów utworzona przez opozycję’: *Kolejnym aktem kampanii było ogłoszenie powstania gabinetu cieni.*

gadać, co ślina na język przyniesie ‘mówić bez zastanowienia, często zbyt wiele i bezsensownie’ zob. **mówić, co ślina na język przyniesie**.

gadać jak do ściany °*pospolicie* ‘mówić na próżno, być ignorowanym przez słuchacza’ zob. **mówić jak do ściany**.

gadać jak najęty °*pospolicie* ‘mówić nieprzerwanie, często nieskładnie’: *Nie wiedziałem, o co im chodzi. Sławek gadał jak najęty, Krzysiek biegał po pokoju jak w amoku, dopiero Ania pokazała mi list, w którym wujek przesłał zaproszenie do Stanów dla nas wszystkich. Kiedy zrozumiałem, że spełni się moje marzenie i zobaczę Wielki Kanion.* ◇ Synonim = °*pospolicie* **gadać jak nakręcony**.

gadać jak nakręcony °*pospolicie* ‘mówić nieprzerwanie, często nieskładnie; mówić dużo i szybko’ zob. °*pospolicie* **gadać jak najęty**.

gadać jak potłuczony °*pospolicie* ‘mówić w sposób pozbawiony sensu’: *Powiedz wreszcie, o co ci w ogóle chodzi, bo na razie gadasz jak potłuczony. Nic z tego nie rozumiem.*

gadać jak ślepy o kolorach °*pospolicie* ‘nie znać się na czymś, nie dysponować wiedzą na jakiś temat’ zob. **mówić jak ślepy o kolorach**.

gadać od rzeczy °*pospolicie* ‘wypowiedź pozbawiona głębszego sensu, niedorzeczność’: *Nigdzie nie będę jeździł po nocy. Marcin powiedział, że jeżeli zrobi się późno to zostanie u swojego kolegi na noc i wróci jutro rannym pociągami. Przestań gadać od rzeczy, to dorosły człowiek, a nie dzieciak, więc może sam decydować o swoim postępowaniu.* ◇ Wariant = **pleść od rzeczy**.

gadające głowy °*publicystyczne* ‘program publicystyczny, którego obraz przekazywany do odbiorcy prezentuje jedynie siedzących i dyskutujących polityków, komentatorów, dziennikarzy itd.’: *Nic, tylko gadające głowy w tej telewizji, odkąd zaczęła się kampania wyborcza.*

gapić się jak sroka w kość/gnat ‘wpatrywać się w jeden punkt, dziwić się czemu, nie ruszając się z miejsca’: *Co się gapisz jak sroka w gnat? Woreczki na plecy i nosimy, tutaj nie ma windy. Chłop jak się patrzy, a 25 kilogramów cementu nie uniesie. Byś się wstydził, popatrz na Wieśka: emerytura za pasem, a dźwiga aż miło.* ◇ Wariant = **patrzeć jak sroka w kość/gnat**.

garnąć się do czegoś/do kogoś jak muchy do miodu ‘w wielkiej liczbie, tłumnie’ zob. **ciągnąć do czegoś/do kogoś jak muchy do miodu**.

gasnąć w oczach ‘w szybkim tempie tracić siły, stawać się słabszym’ zob. **ginać w oczach**.

gdzie diabeł mówi dobranoc ‘z dal od miast, terenów zamieszkałych przez większe skupiska ludzkie; głęboka prowincja’ zob. **tam gdzie diabeł mówi dobranoc**.

gdzie popadnie ‘byle gdzie, byle jak; przypadkowo, przypadkiem, bez zastanowienia, pierwszy z brzegu itp.’ zob. **co popadnie**.

gest teatralny ‘przesadny, sztuczny, nieodpowiedni do sytuacji gest, ruch ciała’: *Napastnik włoski upadł w polu karnym, chcąc wymusić rzut karny. Sędzia jednak nie dał się nabrać na jego teatralne gesty.* • Częściej w odmiennym szyku = **teatralny gest**.

gęsia skórka ‘skóra ludzka, która pod wpływem odczuwania zimna, nagłej zmiany temperatury otoczenia lub silnych emocji wygląda jak skóra ptaka domowego pozbawionego pierza’ zob. **dostać/dostawać gęsia skórka**.

ginać w oczach ‘w szybkim tempie tracić siły, stawać się słabszym’: *Dowiedzieliśmy się o jego chorobie tuż po Bożym Narodzeniu. Choroba zabierała go szybko. Z dnia na dzień ginął w oczach, zgarbił się, postarzał i jedynie jego wesole oczy pozwalały nam rozpoznawać w nim naszego najlepszego przyjaciela.* ◇ Wariant = **gasnąć w oczach, marnieć w oczach**. ◇ Synonim = **chudnąć w oczach**.

ginać z horyzontu ‘znikać bez wieści’: *Stanisławowi zdarzały się wpadki. Ginał wówczas z horyzontu i pojawiał się zniemacka dopiero wtedy, gdy wiedział, że o całej sprawie zapomniano.*

globalna wioska 1. ‘o specyfice współczesnego świata, podkreślając zmiany przede wszystkim w zakresie zbliżenia i unifikacji społeczeństw’: *Wszędzie kobiety oglądają seriale i*

uczq się, bo sq pojētne. Pewnie w Nowym Jorku łatwiej być singielką niź w małym mieście czy na wsi, ale dziś Kaśka, jeśli nie ma ochoty na małżeństwo, może wyjechać w świat, który stał się globalną wioską (TS 2009/9/133).

globalna wioska 2. ‘określenie świata jako wspólnoty komunikacyjnej pod wpływem dynamicznych zmian technologicznych skutkujących szybką wymianą informacji i zmniejszającą dystans między ludźmi’ *Świat jest dziś globalną wioską, więc po kilkunastu minutach od zdarzenia filmik z faulem Witsela był już dostępny na wielu portalach* (F 2009/11/24).

głaskać po głowie ‘rozpieszczać kogoś; opiekować się kimś, stwarzać komuś dobre warunki do rozwoju, nauki, pracy itp.’: *Profesor Pietrug głaskał go po głowie, więc nie dziw się, że został ordynatorem oddziału w tak młodym wieku. Co by nie mówić, pomimo wstrętnego charakteru jest świetnym specjalistą.*

głodny jak wilk ‘o kimś, kto odczuwa wielki głów’: *Od rana nic nie miałem w ustach, więc jestem głodny jak wilk. Kochanie, chodźmy do jakiejś restauracji na dobry obiad, a potem dopiero zrobmy zakupy.*

głos jak dzwon ‘donośny, mocny głos’: *Ksiądz nie potrzebował mikrofonu, bo miał głos jak dzwon, więc jak nieraz huknął na kazaniu, to chyba wszyscy grzesznicy z okolicy robili rachunek sumienia.*

głos wołającego na puszczy/na pustyni ‘bezsłowne, lekceważone uwagi, przestrogi, słowa; wypowiedzi pozostawiane bez jakiegokolwiek odzewu’: *Nawoływanie do zmiany przyzwyczajęń żywieniowych to głos wołającego na puszczy. Polacy w sile wieku sq przyzwyczajeni do smażonych potraw i tłustych wędlin, natomiast młode pokolenie często wybiera fast foody i słodzone napoje gazowane.* ◇ Warianty = **wołanie na pustyni/na pustyni**.

głośno myśleć ‘zastanawiać się, rozważać, mimochodem dzieląc się z innymi przemyśleniami na jakiś temat’: *Tak sobie tylko głośno myślę: może zmienimy samochód w przyszłym roku. Ten służy nam już piąty rok i powoli zaczyna w nim silnik szwankować.* ◇ Wariant = **myśleć na głos**.

głowa do góry! ‘pocieszając kogoś: nie martw się’: *Nie zamartwiaj się tak. Na pewno następnym razem pójdzie ci lepiej. Głowa do góry!* ◇ Wariant = **uszy go góry!**

głowa komuś pęka 'ktoś nie może znieść hałasu; kogoś bardzo boli głowa': *Muszę wziąć jakieś tabletki, bo głowa mi pęka od rana. Już nie mogę wytrzymać, a dyżur kończę dopiero wieczorem.*

głowa spadnie *czyjaś* 'ktoś straci stanowisko': *Po ujawnieniu błędnych decyzji w resorcie na pewno spadnie głowa ministra. Premier będzie chciał przekazać opinii publicznej prostą informację o tym, że jest stanowczy i reaguje błyskawicznie w zaistniałej sytuacji.* ◊ Warianty = **polecę/poleciała głowa** *czyjaś*, **polecą/poleciały głowy** *czyjeś*.

głód zajrzał/zajrzy/zagląda *komuś w oczy* 'ktoś nie ma środków do życia, ktoś staje się biedny; ktoś głoduje': *Z dnia na dzień stracił pracę, po miesiącu skończyły się oszczędności, więc musiał zwolnić pokój. Wylądował na ulicy i głód zaglądał mu w oczy coraz częściej.*

głuchy jak pień 1. 'niesłyszący': *Dziadek był głuchy jak pień, więc kiedy prosił o coś babcię, to pół wioski słyszało jego pełne miłości błaganie o herbatę.*

głuchy jak pień 2. 'nie umiejący rozpoznać nawet w przybliżeniu dźwięków; bez słuchu': *Marcin nigdy nie śpiewał na ocenę na lekcji. Pani prosiła go jedynie o wyrecytowanie tekstu, czym ratowała nas przed niewyobrażalnym wyciem, nasz kolega bowiem był głuchy jak pień.* ◊ Synonim = **słoń komuś nadepnął na ucho.**

głuchy i ślepy *na coś* 'obojętny, niechętny czemuś; programowo nieprzyjmujący czegoś do wiadomości' zob. **ślepy i głuchy** *na coś*.

głupi jak but *◦obraźliwie* 'bardzo głupi': *Ale ten mąż Kaśki to jest głupi jak but. Mieliliśmy razem wyjechać na długi majowy weekend, a on nie wziął urlopu na piątek i teraz będzie pewnie siedzieć sam z pracoholikami. Naprawdę, czasami żal mi Kaśki.*

głupia gęś *◦obraźliwie* 'o kobiecie: złośliwa; niezbyt rozgarnięta': *Co za głupia gęś! Nie chciała mi sprzedać biletów, bo jest jakiś limit, a na moje nazwisko już dzisiaj zostały sprzedane wejściówki. Powiedziała, że mogę przyjść jutro albo przysłać znajomego. Z takim absurdem jeszcze się w życiu nie spotkałem. Dobrze, że nie noszę nazwiska Nowak, bo chyba bym musiał ustawić się o 5 rano w komitecie kolejkowym.*

głupiego robota 'niepotrzebna, bezproduktywna praca' zob. **robotą głupiego.**

głupie myśli chodzą komuś po głowie 1. ‘ktoś zamierza zrobić coś niemądrego, niebezpiecznego, niemoralnego itp.’: *Wiesz, że Marcin z jakimś kolegą chciał okraść jakąś staruszkę. Znam go od tylu lat, kończyłam z nim ogólniak i jakoś się dziwnie czuję. Zawsze chodziły mu głupie myśli po głowie, ale nigdy nie przekroczył granicy poszanowania innych.*

głupie myśli chodzą komuś po głowie 2. *żartobliwie* ‘w przekomarzaniu się partnerów: coś mi się wydaje, że myślisz o seksie; myśli nieobyczajne, lubieżne; erotyczne, dotyczące seksu’: *Śłuchaj, niech ci głupie myśli nie chodzą po głowie. Jestem wykończona podróżą. Ostatni raz wyjeżdżam na taką zorganizowaną wycieczkę autokarową. 21 godzin to stanowczo za dużo, więc lepiej chodźmy na krótki spacer i odpocznijmy.* ◇ Synonim = por. *żartobliwie* **kosmate myśli.**

gniazdo os ‘środowisko nieprzyjazne, grupa ludzi wrogo nastawionych, czekających na spotkanie czyjeś’: *Minister szedł na spotkanie z grupami związkowców służby zdrowia z nadzieją na konstruktywną rozmowę, choć wiedział dobrze, że znajdzie się w gnieździe os.*

godzina prawdy ‘o sytuacji, w której ktoś doświadcza czegoś, przekonując się o wartości swojej lub innych; o sytuacji, w której wychodzą na jaw ukrywane dotąd informacje dotyczące kogoś’: *Dzisiejszy dzień to godzina prawdy. Jeżeli zdam egzamin lekarski, będę przekonany o trafności swego wyboru przed paroma laty.* ◇ Wariant = **chwila prawdy.**

godzina próby ‘o sytuacji, która wymaga odpowiedniej decyzji; o sytuacji, w której okazuje się, jakie drzemią w kimś możliwości; ujawnienie się faktycznej wartości jakiegoś człowieka’ zob. **w godzinę próby.**

godzina zero ‘moment, w którym rozpoczyna się, rozgrywa się coś ważnego’: *Ustalili, że 20 będzie godziną zero. Każdy ze swoim oddziałem o tej porze miał wkroczyć do wyznaczonego sektora walk.*

gołębie serce ‘o człowieku: szczególnie dobry, dobroduszny, łagodny’: *Dziadek Franio miał gołębie serce. Lubili go wszyscy w naszej kamienicy, a on odplacał im pięknym uśmiechem i miłym słowem każdego dnia.*

goły jak go Pan Bóg stworzył ‘bez jakiegokolwiek okrycia, zupełnie bez ubrania’ zob. **jak go Pan Bóg stworzył.**

goły jak święty turecki 'biedny; o człowieku, który nie dysponuje akurat pieniędzmi': *Na półpiętrze przemieszkivali studenci. Każdy z nich musiał być goły jak święty turecki, bo wiele razy w sklepie składali się na bochenek chleba i zagadywali o nienadające się do sprzedaży owoce.*

gołym okiem widać 'bez dokładnego przyglądania się, bez szczegółowej analizy; od razu coś wiadomo': *Ciągle wraca jak bumerang pytanie o formę naszych piłkarzy. Miejmy nadzieję, że nie powtórzy się sytuacja z ostatnich mistrzostw, kiedy gołym okiem było widać, jak odstają kondycyjnie od swoich przeciwników.*

gołymi rękami/rękoma 1. 'bez użycia jakichkolwiek narzędzi; bez rękawic ochronnych': *Gołymi rękoma układał mrożonki w lodówkach. I tak co dziennie prze osiem godzin od pół roku. Wiedział, że może to kiedyś odczuć na starość, ale nawet się nie zająknął na warunki pracy. Pod koniec każdego miesiąca wysyłał zarobione pieniądze do domu. Jego praca w sklepie na emigracji dawała możliwość w miarę normalnego życia jego licznej rodzinie w kraju.*

gołymi rękami/rękoma 2. 'nieuzbrojony': *Właściwie nie licząc kilku pistoletów z gołymi rękoma ruszyli w stronę uzbrojonych po zęby oddziałów okupanta.*

gonić króliczka 'działanie mające na celu stwarzanie pozorów chęci rozwiązania jakiejś sprawy, jakiegoś problemu' zob. **gonienie króliczka.**

gonić w piątkę 'dochodzić do wątpliwych wniosków nieracjonalną interpretacją, rozumować nielogicznie': *Publicyści opisujący obecną sytuację polityczną zaczęli już gonić w piątkę od jakiegoś czasu. Zamiast komentować, analizować i przede wszystkim inteligentnie zadawać pytania, wchodzą w przestrzeń sporu politycznego i używają tego samego języka, co partyjni gracze.*

gonić wynik ^{o sportowe} 'czynić starania, by doprowadzić do remisu, zrównania się z przeciwnikiem': *Wydawało się, że górnicy kontrolują przebieg wydarzeń na boisku, ale w końcu pierwszej połowy w pięć minut stracili dwie bramki. W drugiej połowie będą musieli gonić wynik, ponieważ przegrana bardzo oddala śląską drużynę od tytułu mistrzowskiego.*

gonienie króliczka ^{o publicystyczne} 'działanie mające na celu stwarzanie pozorów chęci rozwiązania jakiejś sprawy, jakiegoś problemu': *Działania związków w sprawie większości*

afer w latach 90. przypominały gonienie króliczka. Dopiero zreformowane prawo wymusiło na prezesach podjęcie zdecydowanych kroków. ◇ Wariant = **gonić króliczka**. Δ Frazeologizm spopularyzowany w piosence pt. „Gonić króliczka” autorstwa Agnieszki Osieckiej i w wykonaniu zespołu Skaldowie.

gorąco jak w patelni/piecu/piekarniku ‘bardzo gorąco; upał’: *Rozłożyliśmy namiot pod drzewami, bo było gorąco jak na patelni.*

gorzka pigułka ‘zestknięcie się z nieprzychylną oceną swojej osoby,; niewybredne dowcipy na swój temat, doznawanie jakiejś przykrości itp.; brak reakcji w obliczu poniesionej porażki, własnego niepowodzenia’ zob. **przelknąć gorzką pigułkę**.

gościnne występy 1. *°środowiskowe* ‘popelnianie przestępstw w innym mieście, państwie niż miejsce zamieszkania’: *Wieczorem policjanci z Nowej Huty złapali na gorącym uczynku dwóch złodziei, włamujących się tuż przed północą do jednego z autokomisów. Jan Z. oraz Franciszek G. przyjechali na gościnne występy do Krakowa aż z Łukowa w lubelskiem.*

gościnne występy 2. ‘wyjazd poza miejsce zamieszkania, działalności itp. w celu zaprezentowania się, wzięcia udziału w jakimś wydarzeniu itp.’: *Politycy zafundowali nam gościnne występy. W niedzielę na ryneczku, wychodząc z sumy, ludzie natykali się na partyjne stoiska i trajkotających kandydatów na posłów i senatorów. Nikt nie miał ochoty nawet na chwilę przystanąć, bo wszyscy spieszyli się na miejski stadion, aby zdążyć na mecz o mistrzostwo okręgówki. Dziś była szansa na historyczny awans do III ligi.* Δ Frazeologizm pochodzący od zestawienia *gościnne występy*, które nazywa dosłownie występy artystów przyjeżdżających gdzieś w celu zagrania przedstawienia, koncertu itp.

gotuje się w kimś jak w kotle ‘ktoś bardzo się denerwuje, wzburza’ zob. **zagotowało się w kimś jak w kotle**.

gotuje się gdzieś jak w kotle ‘gdzieś jest bardzo niespokojnie, niebezpiecznie’ zob. **zagotowało się gdzieś jak w kotle**.

gotować się we własnym sosie ‘funkcjonować w ramach ustalonego porządku idei, zagadnień, tematów; obracać się w zamkniętej grupie znajomych, współpracowników, branżowców itp.’ zob. **kisnąć się we własnym sosie**.

grać do kotleta ‘zarabiać na życie występami muzycznymi w lokalach gastronomicznych, przygrywać do tańca’: *Zawsze miał rękę do talentów. Wiedział jak z nimi postępować, aby z młodych nieoszlifowanych diamentów przerodzili się w prawdziwe gwiazdy, a nie w podrzędnych chałturników, grających po knajpach do kotleta.*

grać do własnej bramki ‘dystansować się, izolować od czegoś, lub kogoś’: *Wśród koalicjantów przed wyborami panuje dziwna sytuacja, w której każdy gra do własnej bramki, odzegnując się od pomysłów ministrów z drugiej partii.*

grać jak natchniony/z nut/w transie ‘o artyście: z natchnieniem, bezbłędnie; o sportowcach: bardzo dobrze’: *Grali się jak z nut, bo panowała świetna atmosfera na widowni.*
◊ Wariant = **jak z nut**.

grać na czas ‘świadomie, umyślnie coś opóźniać, spodziewając się z tego tytułu korzyści’: *Rosja w sprawie dostaw gazu na Białoruś i Ukrainę gra na czas. Politycznie może zyskać wiele, szczególnie gdy rozwój wydarzeń na Ukrainie doprowadzi do zmiany kursu polityki Kijowa.* ◊ Wariant = **gra na czas**. ◊ Synonimy = **gra na zwłokę, grać/zagrać na zwłokę**.

grać na dwóch fortepianach/na dwa fortepiany ^{◦publicystyczne} ‘działać w dwóch obszarach, w dwóch kierunkach jednocześnie, często przeciwstawnych, wykluczających się; być dwulicowym’: *Premier Rosji od dłuższego czasu gra na dwóch fortepianach, prowadząc politykę wewnętrzną utwierdzającą Rosjan w przekonaniu o istnieniu wielkiej Rosji i okazując na zewnątrz chęć zbliżenia do zachodniego świata.*

grać na jeden kontakt ^{◦sportowe} ‘w futbolu: wymieniać podania bez przyjmowania piłki’ zob. ^{◦sportowe} **gra na jeden kontakt**.

grać na gorącym terenie ^{◦sportowe} ‘próbować osiągnąć sukces sportowy, grając mecz na boisku rywala, który słynie z zaciekłości zawodników oraz z żywiołowego dopingowania kibiców’ zob. ^{◦sportowe} **wygrać na gorącym terenie**.

grać komuś na nerwach ‘bardzo kogoś denerwować swoim zachowaniem’: *Uczniowie przemądrzali zawsze grali mu na nerwach, stąd gdy tylko jakiś z nich próbował podważyć autorytet nauczyciela wykazywał się nadwrażliwością i z miejsca brał takiego delikwenta do tablicy.*

grać komuś na nosie ‘drwić z kogoś, lekceważyć kogoś’ zob. **zagrać komuś na nosie**.

grać na zwłokę ‘świadomie, umyślnie coś opóźnić w celu zyskania na czasie’: *Od jakiegoś czasu ministerstwo gra na zwłokę, czekając na to aż protesty ucichną same z siebie.* ◊ Warianty (aspektowy) = **zagrać na zwłokę, gra na zwłokę.** ◊ Synonimy = **gra na czas, grać na czas.**

grać pierwsze skrzypce ‘mieć duży wpływ na coś, być najważniejszym’: *W naszej klasie Wojtek grał pierwsze skrzypce i wszędzie go było pełno. Ciągle coś organizował, z czymś się nie zgadzał, brał na siebie odpowiedzialność za nasze grzeszki, a ponieważ każdy mógł na niego liczyć, wybaczyliśmy mu delikatny narcyzm i wywyższanie się.*

grać od serca ‘grać z wielkim zaangażowaniem emocjonalnym, bez wyrachowania, bez nastawienia na sukces komercyjny’: *Ja cały czas postrzegam naszą grupę w kategoriach garażowego, rockowego zespołu. Czyli grupy chłopaków, którzy spotykają się w jakimś miejscu i grają od serca to, co im się podoba. Oczywiście nasza muzyka nie jest rockowa, ale chciałbym zachować tę świeżość i spontaniczność podejścia do grania (JF 2009/10-11/30).*

grać o całą/pełną pulę *publicystyczne* ‘próbować zdobyć wszystko, co jest do zdobycia; być bliskim osiągnięcia wielkiego sukcesu, zdobycia w czymś ogromnej przewagi’ zob. **walczyć o całą/pełną pulę.**

grać w ciemno ‘ryzykować, bez rozeznania, bez możliwości oceny powodzenia’ zob. **w ciemno.**

grać (sobie) w kulki ‘lekceważyć kogoś, drażnić kogoś swoim zachowaniem’ zob. **lecieć (sobie) w kulki.**

grać w otwarte karty ‘postępować uczciwie, jasno przedstawiać swój punkt widzenia’: *Marian, grajmy w otwarte karty. Wiem, ile wart jest ten lokal, więc tyle za niego ci dam, ale pod warunkiem, że splotę rozłożysz mi w ratach na trzy lata.* ◊ Wariant aspektowy = **zagrać w otwarte karty.**

grać w jednej drużynie ‘wyznawać te same poglądy, idee, mieć wspólne cele; najczęściej o politykach: należeć do jednej partii’: *Słuchaj, jeżeli chcemy zdążyć z projektem na czas, to musimy pozbyć się wzajemnych uprzedzeń i zacząć grać w jednej drużynie.* ◊ Wariant = **grać w tej samej drużynie.**

gra na jeden kontakt ^{°sportowe} ‘w futbolu: wymiana podań bez przyjmowania piłki’: *Anglicy są od nas o wiele szybsi. Zdobywają przewagę w prosty sposób, bo grają na jeden kontakt i prostopadłymi podaniami na skrzydłowych.* ◊ Wariant = ^{°sportowe} **grać na jeden kontakt.**

gra na zwłokę ‘świadome, umyślne opóźnianie czegoś w celu zyskania na czasie’ zob. **grać na zwłokę.**

graniczyć z cudem ‘coś prawie niemożliwego do zaistnienia; niezwykła rzadkość’: *Dla przeciętnego zjadacza chleba w PRL-u otrzymanie paszportu graniczyło z cudem.*

gra niewarta świeczki ‘zyska się niewiele, zajmując się jakąś sprawą, podejmując jakieś działanie’ zob. **gra warta świeczki.**

gra pozorów ‘zachowanie fałszywe, obłudne’: *Chciał po prostu więcej zarobić na tym koncercie. Teraz przekonałeś się, że to była tylko gra pozorów, wcale nie chciał, żebyś ruszył w nim w trasę, chodziło o zastąpienie basisty z jego zespołu na te trzy dni.* ◊ Synonimy =

gra warta świeczki ‘zyska się wiele, zajmując się jakąś sprawą, podejmując jakieś działanie’: *Pracownicy MSZ, a przede wszystkim sekretarz stanu ds. europejskich zachęcają do opracowywania projektów z różnych dziedzin i pomagają w staraniach o otrzymanie dofinansowania z funduszy europejskich. Gra jest warta świeczki, bo w budżecie Unia zapisała kilkadziesiąt miliardów euro do wykorzystania dla polskich podmiotów.* ◊ Antonim = **gra niewarta świeczki.**

gra w otwarte karty ‘działać jawnie, informować o swoich zamiarach’: *Wiesz, ja lubię grę w otwarte karty. Jeśli nie chcesz ze mną współpracować, to powiedz to prosto z mostu, a jeśli zależy ci na tym, by być szefem naszego zespołu, to poddaj to pod dyskusję. Wypiszemy sobie na kartce za i przeciw i podejmiemy najlepszą decyzję.* ◊ Wariant zwrotowy = **grać w otwarte karty.**

gra w policjantów i złodziei ‘celowe omijanie przepisów, łamanie prawa ze świadomością bliskości zagrożenia jego wyegzekwowania; podejmowanie ryzyka działania na granicy prawa’ zob. **zabawa w policjantów i złodziei.**

groch z kapustą ‘rezultat przypadkowego działania, nieprzystające do siebie elementy połączone w całość, nieporządek, nieład myśli’: *Nie bardzo mi się podobały te kompozycje.*

Taki groch z kapustą, niby współczesny aranż, dobrze osadzona sekcja dęta, a i tak skończyło się na efekciarskiej papce klasycznej formy i rozrywkowego wykonania.

grób pobielany *rzadkie* ‘o człowieku fałszywy, nieszczerzy; człowiek dwulicowy’: *Był bardzo miłym kolegą, pomocnym, ale niestety okazał się grobem pobielanym. Kiedy dowiedział się o jakiejś sprawie bardzo osobistej, umiał wykorzystać to na własne potrzeby, zwłaszcza uprawiając w niecne gierki z pionem kierowniczym.* Δ Frazeologizm pochodzenia biblijnego.

- Frazeologizm używany przez członków starszej inteligencji oraz przez osoby z wykształceniem humanistycznym. Wyrażenie rzadko spotykane w tekstach współczesnych.

gruba kreska ‘zaakcentowanie radykalnego odcięcia się od przeszłości, od jej wpływu na przyszłość’: *Można ogłosić, że powinniśmy zgodzić się znowu na grubą kreskę, ale będą to tylko słowa. Animozje, uprzedzenia, oskarżycielski ton powrócą przy lada okazji.* ◇ Warianty = **oddzielić/odkreślić** coś **grubą kreską**. Δ Frazeologizm utworzony od sparafrazowanej wypowiedzi Tadeusza Mazowieckiego w przemówieniu sejmowym z 1989 roku (oryginalna wersja **gruba linia**).

gruba ryba ‘o człowieku zajmującym wysokie stanowisko, wysoko plasującym się w pozycji społecznej, w jakimś środowisku; wpływowa osoba’: *Zaczynał karierę od noszenia listów, a teraz jest grubą rybą w holywoodzkim przemyśle filmowym. Jego historia przypomina amerykański mit od pucybuta do milionera.*

grubo ciosany ‘o człowieku: prymityw, nieobyty, niedelikatny, rzadziej o twarzy: z wyglądu prostacka, prymitywna’: *Dostałem od znajomych zaproszenie na trzecie urodziny klubu, więc skorzystałem z okazji i poszedłem. Myślałem, że będzie szampan, toaścik, mały poczęstunek, potem krotki koncert i do domu. Ale nic z tego. Wchodzę, a tu Francja elegancja – kelnerzy, stoliki, menu jak z dobrej restauracji, woń cygar i lepszych perfum, kreacje i smokingi. Czulem się jak grubo ciosany chłop z gorszej dzielnicy.*

grubymi nićmi szyte ‘widoczna manipulacja, mająca na celu uprawdopodobnienie czegoś; wyraźne kłamstwo’: *Jarek mnie nie przekona, że poszedł tam, bo musiał oddać jakieś pieniądze i tylko przypadkowy splot niekorzystnych okoliczności spowodował tę burdę. To wszystko jest grubymi nićmi szyte. Regularnej bitwy nie można nazwać przypadkową bójką. Wzięli ze sobą metalowe rurki i z premedytacją zniszczyli Tadeuszowi sklep.*

grubsza sprawa ‘ryzykowne, niebezpieczne, bezprawne itp. działanie; przedsięwzięcie poważne, na dużą’: *Z tym przemytem pozłacanych wkrętów to jest grubsza sprawa. Analiza*

materiału dowodowego przyniosła nieoczekiwane ustalenia. Otóż, w każdym wkręcie był wydrążony otwór, w którym znajdowała się niewielka porcja bezwonnego ładunku wybuchowego.

gruby jak beczka/beka/bela/świnia ‘bardzo gruby’: *Szkolny woźny był gruby jak beka. Uczniowie nazywali go z powodu jego tuszy panem walcem.*

grunt pali się komuś pod nogami/pod stopami ‘ktoś znajduje się w niebezpieczeństwie; sytuacja zmusza kogoś do podjęcia decyzji’: *Muszę wyjechać z miasta, bo czuję, że tu grunt pali mi się pod nogami. Szeryf od kilku dni patrzy na mnie wymownie.* ◊ Wariant = **ziemia pali się komuś pod nogami/pod stopami.**

grunt usuwa się komuś spod nóg/stóp ‘ktoś odczuwa utratę swojej pozycji, czyjeś znaczenie maleje w jakimś środowisku; ktoś traci pewność siebie’: *W poniedziałek znowu pominięto go przy awansie. Nie potrafił ukryć swojego zdenerwowania. Z zasady nie rozmawia w domu o pracy, a przede wszystkim nigdy nie przenosił emocji związanych z pracą na atmosferę rodzinną. Teraz jednak nawet jego żona domyślała się, że grunt usuwa się mu spod nóg.*

gruszki na wierzbie ‘obietnice bez pokrycia’: *Poza tym obiecywano taką a taką pensję, oczywiście zawsze wypłacana regularnie. Po rozmowie z kilkoma kolegami z Zagłębia wiedziałem już jednak, że te zapewnienia to gruszki na wierzbie (F 2009/11/72).* ◊ Wariant = **obietcywać gruszki na wierzbie.**

gryzmolić jak kura pazurem ^opospolicie ‘pisać nieelegancko, brzydko; stawiać koślawe litery’
zob. **pisać jak kura pazurem.**

gryźć kamienie ‘nie mieć nic do jedzenia’: *Po następnej podwyżce energii elektrycznej i co przyjdzie nam chyba kamienie gryźć. jedna emerytura nie starczy na wszystkie opłaty.*

gryźć trawę ‘o sportowcach: przykładać się do treningów, trenować ponad normę, by osiągnąć zamierzony cel; walczyć z całych sił w trakcie meczu’: *Sławek i jego koledzy dali z siebie wszystko tego wieczoru. Napastnicy cofali się do obrony, pomocnicy dwoili się i troili przy akcjach zaczepnych. Gryźli trawę przez dziewięćdziesiąt minut i zostawili serce na boisku, mecz życia zagrał golkipier gospodarzy, a mimo to nie uniknęli porażki z utytułowanym przeciwnikiem.*

gryźć ziemię ‘nie żyć, leżeć w grobie’: *Większość oprawców winnych zbrodni ludobójstwa gryzie już dawno ziemię.*

grzać ławę ‘o sportowcach: nie mieścić się w pierwszym składzie jakiegoś zespołu, być zmiennikiem innych, zwykle lepszych, graczy’: *Niestety, wielu naszych reprezentantów przez cały sezon grzeje ławę w zachodnich średniakach.*

grzechy młodości ‘błędne decyzje z okresu wieku nastoletniego i młodzieńczego’: *Rozalski wydaje się dobrym kandydatem do objęcia tego stanowiska, ale trzeba go dobrze sprawdzić. Każdy ma swoje za uszami, ale ważne, żeby np. grzechy młodości nie były powodem kompromitacji, kiedy media powyciągają jakieś fakty z jego życia. Szefem instytucji zaufania publicznego musi być człowiek czysty jak łąka.* ◇ Synonim = **błędy młodości**.

komuś grzeje się głowa ‘ktoś bez powodu ekscytuje się czymś, odczuwa podniecenie sytuacją; ktoś działa pod wpływem impulsu, chwili, niecierpliwie i niezbyt przemyślane’: *Młodym konserwatystom trochę grzeją się głowy. Na razie kandydat prawicy wygrywa tylko w sondażach, do czasu wyborów jeszcze wiele może się zmienić. Ich buńczuczne wypowiedzi prawdopodobnie staną się później kością niezgody przyszłej koalicji parlamencie.*

gubić wątek ‘zapomnieć o tym, co mówiło się przed chwilą, przed przerwą, przed dygresją itp.’ zob. **zgubić wątek**.

gumowe ucho ‘donosiciel; podsłuchiawcz’: *Przez dwa lata spotykaliśmy się nielegalnie na strychu i nie wiedzieliśmy, że wśród nas było gumowe ucho. Domyśliłem się tego zaraz na pierwszym przesłuchaniu, bo pytano mnie o wszystkich z wyjątkiem jednej osoby.*

guzik z pętelką ‘nic, w ogóle’: *Mieliśmy jechać na wakacje w przyszłym tygodniu. A tu masz! Guzik z pętelką! Dwóch kolegów miało wypadek i szef wezwał mnie awaryjnie. Nie mogę mu odmówić.*

gwóźdź do trumny ‘coś, co powoduje pogorszenie stanu, co przyczynia się do czyjejś porażki’: *Gwoździem do trumny tego niszowego radia było nieprzyznanie bezpłatnej częstotliwości w eterze. W powodów finansowych zamknięto stację tuż po nowym roku.* ◇ Warianty = **ostatni gwóźdź do trumny, wbić/wbijać gwóźdź do trumny**.

gwóźdź programu ‘najważniejsza z jakichś względów część wydarzenia artystycznego, publicznego, politycznego itp.’: *Wystąpienie prezesa miało być gwoździem programu*

kongresu. Okazało się jednak, że lider partii zachorował na zapalenie płuc i ze zrozumiałych powodów nie przyjechał do Warszawy.

HHH

harować jak głupi/głupi osioł ‘pracować bardzo dużo, często bez zauważalnych efektów’
zob. **harować jak dziki osioł/głupi/głupi osioł**.

harować jak koń/wół ‘pracować bardzo ciężko’ zob. **pracować jak koń/wół**.

handel żywym towarem ‘o czerpaniu korzyści ze sprzedaży ludzi’: *Niestety, jeszcze w wielu krajach trzeciego świata spotykane są przypadki handlu żywym towarem. Szczególnie zagrożone są dzieci i młode kobiety.*

hiena cmentarna, hieny cmentarne ‘o ludziach okradających groby’: *Musielismy odnawiać grobowiec w tydzień po remoncie. Okazało się, że dla hien cmentarnych nie ma świętości i ukradli nową klamkę i posrebrzane okucia.*

hiobowa wiadomość/wieść ‘przerażająca informacja o tragedii, wielkim nieszczęściu’: *Ze Stanów Zjednoczonych dochodziły hiobowe wieści o ogromnych rozmiarach powodzi w Nowym Orleanie.*

historia o siedmiu zbójach *środowiskowe* ‘bez treści, bez składu; działanie pozbawione sensu; opowieść niewiarygodna’ zob. *środowiskowe* **ballada o siedmiu zbójach**.

historia o żelaznym wilku zob. **bajka o żelaznym wilku**.

historia zatoczyła koło ‘coś wróciło do początku, coś zaczyna się powtarzać’ zob. **coś zatoczyło koło**.

Houston, mamy problem! ‘coś nieoczekiwanego źle wpływa na rozwój sytuacji; kłopot’: *Houston, mamy problem! Miało odbyć się głosowanie przez Internet, lecz okazało się, że serwery stacji zablokowały się w ciągu dwóch minut.*

homerycki, homeryczny śmiech zob. **śmiech homerycki, homeryczny**.

huczy/huczało od plotek ‘nagle pojawiło się wiele niesprawdzonych informacji na jakiś temat’: *W mieście aż huczało od plotek, że organista zostawił żonę dla właścicielki restauracji „Nad strumieniem” i dlatego odwołano kilka ślubów w tym miesiącu.* ◇ Synonim = por. **wróble ćwierkają** o czymś.

huknąć jak z armaty °sportowe ‘o piłkarzu: kopnąć piłkę bardzo mocno’: *Maliński huknął jak z armaty, ale bramkarz wybił piłkę na rzut różny.*

huśtawka nastrojów ‘brak stabilności stanu emocjonalności; płynna zmienność ocen, oscylująca np. między entuzjazmem i zapałem a zniechęceniem i rozgoryczeniem’: *Kuracja hormonalna skutecznie likwiduje huśtawkę nastrojów u kobiet po pięćdziesiątce.*

huzia na kogoś ‘podjudzanie do zaatakowania kogoś, najczęściej ostrymi słowy’: *Posłuchaj tylko, co on plecie. Obraża nas każdym słowem. Dalej, huzia na Jarka! Ha, ha.*

III

i chcieć i bać się ‘o sytuacji, w której ktoś okazuje niezdecydowanie, nie podejmuje decyzji, często z trudno wytłumaczalnych względów’ zob. **chcieć i bać się**.

i do tańca i do rózańca ‘o kimś bardzo towarzyskim, oddanym, przyjaznym, z kim można tak samo dobrze się zabiwić, jak i załatwić coś ważnego, porozmawiać na poważnie itp.’ zob. **do tańca i do rózańca**.

coś **idzie jak ciepłe bułki/buleczki** ‘o czymś, co cieszy się dużym zainteresowaniem i dlatego rozchodzi się, sprzedaje się szybko’ zob. **jak ciepłe bułki/buleczki**.

coś **idzie komuś jak krew z nosa** ‘bardzo trudno; ktoś nie daje sobie z czymś rady, nie może podolać czemuś’: *Dzisiaj praca idzie mi jak krew z nosa. Wszystko przez te huśtawki pogody.*

coś **idzie jak po grudzie** ‘coś sprawia ogromne trudności; robić coś, napotykając rozliczne przeszkody, nie móc podolać czemuś’: *Wiem, że mieliśmy opracować dane statystyczne na 14, ale idzie nam jak po grudzie. Co rusz znajdujemy nowe wyjątki, a po wprowadzeniu poprawek, musimy powtarzać symulację oprogramowania. Jak Bóg da, będziemy gotowi na 16.30.* ◇ Wariant = coś **idzie jak z kamienia**.

coś **idzie jak po maśle** ‘łatwo, bez przeszkód, bez problemów’: *Po kilkunastu latach od zmiany systemu wydaje się, że wszystko idzie jak po maśle. Spadło bezrobocie, notujemy wzrost gospodarczy, a co najważniejsze – badania wskazują na zwiększający się procent zadowolenia wśród zwykłych ludzi.* ◇ Warianty = coś **poszło/szło jak po maśle**.

coś **idzie jak świeże bułki/buleczki** ‘o czymś, co cieszy się dużym zainteresowaniem i dlatego rozchodzi się, sprzedaje się szybko’ zob. **jak ciepłe bułki/buleczki**.

coś **idzie jak woda** ‘wielki popyt na jakiś produkt, towar’: *Nowe telewizory z zestawem twardych dysków idą jak woda. Zmiana technologii spowodowała znaczne obniżenie kosztów produkcji, co z kolei przelożyło się na atrakcyjną cenę detaliczną. Za nowy typ odbiorników telewizyjnych z funkcją nagrywania aż do 1000 godzin trzeba zapłacić dziś tyle, ile za średniej jakości kino domowe jeszcze w ubiegłe wakacje.* ◇ Wariant = coś **szło jak woda**.

coś **idzie jak z kamienia** ‘coś sprawia ogromne trudności; robić coś, napotykając rozliczne przeszkody, nie móc podolać czemuś’ zob. coś **idzie jak po grudzie**.

coś **idzie jak z płatka** ‘coś przychodzi komuś łatwo, bez problemów; coś toczy się po czyjejś myśli’ zob. **jak z płatka**.

igrać ze śmiercią ‘postępować lekkomyślnie, nierozważnie, narażając się na niebezpieczeństwo, utratę zdrowia, utratę życia’: *Wycieczki zimowe bez kompletnego ekwipunku alpinistycznego to modny ostatnio sport ekstremalny, choć dla wielu znawców gór to głupota i granie ze śmiercią.*

igrać z ogniem ‘postępować nieodpowiedzialnie, narażając się na kłopoty’: *Krytykując tak otwarcie swojego kierownika, igrasz z ogniem. Zobaczysz, że może się to źle skończyć i wtedy nie będzie miało znaczenia to, po której stroni znajduje się racja.*

i koło się zamyka/zamknęło ‘jakieś czynniki uniemożliwiają rozwiązanie jakiegoś problemu, wyjście z sytuacji itp.; coś powraca/powróciło do stanu początkowego, pomimo starań mających na celu zmianę, progres itd.’ zob. **i koło się zamyka**.

ile dusza zapragnie ‘wszystko, na co ma się ochotę, bez wyjątku, bez ograniczeń’: *Pierwszy raz wyjechałem na zorganizowaną wycieczkę tzw. all inclusive. I rzeczywiście, jedzenia, owoców, napojów, wszystkiego było pod dostatkiem, ile dusza zapragnie. Jeśli chodzi o nasze podniebienia, to tylko ptasiego mleka nam brakowało. Ale nie z tego powodu wyjazd do Tunezji pozostanie w mej pamięci na długo. Urzekli mnie ludzie, a wielkie wrażenie wywołały we mnie oferowane atrakcje turystyczne, zwłaszcza podróż jeepami przez pustynię.*

ile sił w nogach ‘szybko, spiesząc się bardzo; włożyć wszystkie siły w bieg’: *Biegnij, ile sił w nogach, to może jeszcze dogonisz mamę przez odjazdem autobusu.* ◊ Wariant = **co sił w nogach**. • Najczęściej w połączeniu z czasownikami = **biec/biegnąć, pobiec/pobiegnąć, uciekać**.

inaczej śpiewać ‘spokornieć pod wpływem strachu; zmienić zdanie’: *Jeśli próbuje ci umówić, że nie zdąży przewieźć towaru, bo jest długi weekend, to zawsze spokojem w głosie wspomnij o poszukiwaniu konkurencyjnej firmy transportowej. Zobaczysz, od razu zaczniesz inaczej śpiewać, gdy mu dasz do zrozumienia, że nie jest jedynym na tym świecie właścicielem ciężarówek.* ◊ Warianty = **ktos będzie inaczej śpiewać, zacząć inaczej śpiewać**.

inne powietrze ‘o zmianie klimatu, środowiska’: *Wyjedźmy nad morze na tydzień. Inne powietrze dobrze nam zrobi.* ◊ Warianty = **odetchnąć innym powietrzem**.

inny świat ‘odmienny, diametralnie inny, autonomiczny’: *Czy znalazłeś jakiś złoty środek między jednoczesnym rozwijaniem u studentów techniki i kreatywności? (...) Kolejne lata przynoszą nowe doświadczenia. Każdy student to inny świat, odmienna wrażliwość, sposób myślenia. Jakiś idealny, uniwersalny wzorzec, który można by zastosować w tak delikatnej dziedzinie, jaką jest nauka improwizacji jazzowej po prostu nie istnieje* (JF 2009/12/51).

i po herbacie ‘skończone, czegoś nie da się już cofnąć’ zob. **i po zawodach**.

i po strachu ‘nie trzeba było się bać; skończyło się’: *Szczepionka jest w strzykawce. Nie bój się. Pani pielęgniarka wbije ci tylko taką małą igielkę. O, widzisz, i po strachu. Nie płacz, przecież nic nie bolało.* ◇ Wariant = **już po strachu**.

i po zabawie ‘skończone, czegoś nie da się już cofnąć’ zob. **i po zawodach**.

i po zawodach ‘skończone, czegoś nie da się już cofnąć’: *Przyszedł Grzegorz i powiedział, że nie mógł już dłużej czekać na naszą decyzję. Sprzedał sklep i po zawodach. Teraz możemy sobie pluć w brodę, bo lokal był nam potrzebny, a on chciał pójść nam na rękę i wziąć na siebie opłaty manipulacyjne.* ◇ Wariant = **po zawodach**. ◇ Synonimy = **i po zabawie**.

iskra boża ‘talent, powołanie, wybitne uzdolnienia’: *W dzisiejszym meczu Ronaldinho zrobił różnicę. Każdy obserwator dostrzeże w tym młodzieńcu iskrę bożą, która powoduje, że piłka go słucha w każdej sytuacji.*

istna wieża Babel ‘o zbiorowości mówiącej różnymi językami’ zob. **wieża Babel**.

iść do Abrahama na piwo ‘umierać’: *Życie jest niezwykle kruche. Jakiś przypadek, i raz dwa i już cię nie ma i idziesz do Abrahama na piwo.* ◇ Wariant aspektowy = **pójść do Abrahama na piwo**. ◇ Synonim staranny = por. **przenieść się na łono Abrahama**. • Poprawne tylko z pisownią imienia wielką literą!

iść do Canossy ^{książkowe} ‘ukazać pokorę, przyznawszy się do błędu’ zob. **pójść do Canossy**.

iść jak w dym ‘bez wahania’ zob. **pójść jak w dym**.

iść z *kimś do łóżka* ‘o akcie seksualnym, często przygodnym’: *Każdy chciał się umawiać z dziewczynami, całować się z nimi, iść z nimi do łóżka, a mało komu spieszyło się, żeby od razu iść do ołtarza* (Z 2009/12/58). ◊ Wariant aspektowy = **pójść** z *kimś do łóżka*.

iść do piachu ‘tracić życie, umierać’ zob. **pójść do piachu**.

iść, gdzie oczy poniosą ‘iść przed siebie, nie mieć wyznaczonego planu podróży’: *Lubię spotykać w Bieszczadach takich spokojnych ludzi, którzy każdego dnia po prostu wstają pakują plecak i idą gdzie ich oczy poniosą. Przyjemnością jest wówczas poczucie wolności, które wynika z bez troski wędrowania*. ◊ Wariant aspektowy = **pójść gdzie oczy poniosą**.

iść jak na skazanie ‘obawiać się czegoś, być przekonanym o swojej porażce’: *Szedł na egzamin jak na skazanie, bo był świadomy tego, że za późno wziął się za powtarzanie materiału*. ◊ Wariant aspektowy = **pójść jak na skazanie**.

iść jak na ścięcie ‘udawać się gdzieś, spotykać się z kimś niechętnie, bez entuzjazmu, bez optymizmu, bez wiary w siebie, w powodzenie’: *Zauważyłam, że mój syn na maturę idzie jak na ścięcie, więc próbowałam dodać mu otuchy dobrym słowem. W głębi duszy modliłam się za niego, bo wiedziałam, że po tym jak stracił pół roku nauki z powodu wypadku, będzie mu bardzo trudno przygotować się do egzaminu dojrzałości*. ◊ Wariant (aspektowy) = **jak na ścięcie, pójść jak na ścięcie**.

iść jak po swoje ‘postępować z pewnością siebie, z przekonaniem o swojej wartości; bezczelnie, z wyrachowaniem’ zob. **jak po swoje**.

iść na całość ‘angażować się w coś bez reszty, całkowicie; nie oglądając się na nic, ryzykować wszystko’: *Po niedawnej, wystrzałowej reedycji dzieł wszystkich The Beatles, to przedsięwzięcie wydawnicze przebija rozmiarem wszystko tego typu, a już na pewno w kategorii jazzu. Po słynnej serii dziesięciu 3-7 kompaktowych boksów, integrujących wszystkie nagrania w wybranych okresach, firma Columbia „poszła na całość” i zaoferowała w jednym pudełku w cienkich tekturowych okładkach wszystkie płyty, jakie firmował Davis pod szyldem Columbii w okresie od 1955 do 1985 r., kiedy nagrywał wyłącznie dla Columbii lub Sony Music* (JF 2009/12/9). ◊ Wariant aspektowy = **pójść na całość**.

iść do kogoś na dywanik ‘być poproszony przez przełożonego na rozmowę, mającą wyjaśnić złe, nie najlepsze, błędne, nieakceptowane zachowanie pracownika’ zob. **wezwać kogoś na dywanik**.

iść na jednego ‘umówić się z kimś na spotkanie towarzyskie, zakładając wspólne picie alkoholu’: *Idziemy z Jarkiem na jednego. Wrócę późno, więc nie czekaj na mnie.*

iść na pierwszy ogień ‘na początku, jako pierwszy’ zob. **pójść na pierwszy ogień**.

iść komuś na rękę ‘pomóc komuś w jakiejś sprawie, być przychylnym komuś przy załatwianiu czegoś; pomijać nieznaczne niedociągnięcia’ zob. **pójść komuś na rękę**.

iść z kimś na udry ‘otwarcie przeciwstawiać się komuś, zdecydować się na konfrontację, świadomie doprowadzić do konfliktu, kłótni’: *Można iść z nimi na udry, ale lepiej spróbować wypracować jakiś kompromis. Porozumienie dziś odwiedzie ich od blokowania naszych ustaw w najbliższej przyszłości.* ◊ Wariant aspektowy = **pójść z kimś na udry**.

iść z kimś na wojnę ^{o publicystyczne} ‘doprowadzić do sytuacji otwartego konfliktu, dążyć do konfrontacji’: *Aby osiągnąć więcej niż dotychczas, trzeba by iść na wojnę ze związkami zawodowymi. Posłowie koalicji nie są politycznymi samobójcami, więc nikt z nich nie zdecyduje się na pozbawienie kilku milionów wyborców przywilejów pracowniczych przed wyborami na tydzień przed wyborami.* ◊ Wariant aspektowy = **pójść z kimś na wojnę**.

iść na zębry ‘zebrać’ zob. **chodzić po prośbie/po proszonym chlebie**.

iść po bandzie ‘postępować ryzykownie; odważnie, nieszablonowo, z brawurą doprowadzać swoje działanie do zamierzonego celu; naruszyć ustalony porządek, nie zważając na konsekwencje swego działania’ zob. **jazda po bandzie**.

iść pod młotek ‘coś jest wystawione na sprzedaż w drodze licytacji’ zob. **pójść pod młotek**.

iść po linii najmniejszego oporu ‘wybierać najłatwiejszą, najprostszą drogę do celu, dochodzić do czegoś bez wysiłku’: *Większość studentów idzie po linii najmniejszego oporu, wykonując zalecenia wykładowców. Niewielu jest takich, którzy – pochłonięci pasją – zaczynają szukać trudno dostępnych materiałów, często obcojęzycznych, na własną rękę, aby zaspokoić swoją ciekawość.* ◊ Wariant aspektowy = **pójść po linii najmniejszego oporu**.

• Uwaga! Niepoprawnie = **iść/pójść po najmniejszej linii oporu**.

iść po prośbie/po proszonym chlebie ‘zebrać’ zob. **chodzić po prośbie/po proszonym chlebie**.

iść po rozum do głowy ‘przemyśleć coś ponownie, zrozumieć swój błąd; znaleźć rozwiązanie’
zob. **pójść po rozum do głowy**.

iść po trupach ‘postępować egoistycznie i bezwzględnie, dążąc do celu’: *Dla tych, którzy idą po trupach nie ma miejsca w gronie moich przyjaciół, bo nigdy nie zrozumieć, jak może być ważniejsza kariera i pieniądze od rozmowy i uczuć drugiego człowieka.*

iść w kimono ‘udać się na spoczynek, zasnąć’ zob. *o*pospolicie **uderzyć w kimono**.

iść w miasto ‘wybrać się do centrum jakiegoś miasta, aby spędzić czas na zabawie, spotkaniach towarzyskich itp.’ zob. **pójść w miasto**.

iść w zaparte ‘obstawać przy swoim, niezależnie od zdroworozsądkowych argumentów; nie chcieć zeznawać, wydać kogoś, czegoś’: *Było widać jak na dłoni, że winny wypadkowi jednego z pomocników jest majster, który skierował do pracy na wysokości uczniów nieposiadających stosownych certyfikatów. Młodzi ludzie nieumiejętnie korzystali z upręży wysokościowej i dwóch z nich spadło z wysokości 20 metrów. Powinni dziękować Panu Bogu, że skończyło się tylko na złamaniach kończyn. Majster nie przyznaje się do winy i idzie w zaparte, tłumacząc się tym, że szkoła poinformowała go o braku przeciwwskazań do pracy na budowie.* ◇ Wariant aspektowy = **pójść w zaparte**.

iść za ciosem ‘korzystając z odniesionego sukcesu, z jakiegoś powodzenia, korzystnego rezultatu, postępować podobnie lub z nasileniem; wykorzystywać szansę, którą niesie wcześniejsze powodzenie, przystąpić do czegoś bardziej intensywnie’: *Osiągnąłeś niebywały sukces, bo twoja debiutancka płyta pokryła się platyną. To naprawdę dobra muzyka, więc musisz iść za ciosem i popробować podbić europejski rynek. Najgorsze, co teraz możesz zrobić, to spocząć na laurach i zaprzestać na ten czas twórczej pracy.* ◇ Wariant aspektowy = **pójść za ciosem**.

iść z duchem czasu ‘dobrze znać najnowsze trendy i postępować zgodnie z najnowszymi tendencjami w jakiejś dziedzinie, dominującymi nurtami światopoglądowymi; zmieniać swoje poglądy w czasie, nie być zacofanym, staromodnym’: *Trzeba iść z duchem czasu i sfinansować uczniom netbooki, z których będą korzystać jak z książki, z zeszytu i zeszytów ćwiczeń. Wydaje się, że w naszych czasach czymś nonsensownym jest obciążanie ucznia kilkukilogramowym tornistrem.* ◇ Warianty (aspektowy) = **pójść z duchem czasu, z duchem czasu, zgodnie/zgodny z duchem czasu**.

i tak w koło/w kółko Macieju ‘tak samo, ciągle to samo’ zob. **w koło Macieju**.

i tak źle i tak niedobrze ‘o sytuacji, w której żadne z rozwiązań nie zadowala; zwrot do osoby: tobie trudno dogodzić’ zob. **tak źle i tak niedobrze**.

i to by było na tyle ‘na zakończenie jakiego wątku, wypowiedzi: tyle miałem do powiedzenia w tej sprawie, więcej nic nie mam do dodania, wyczerpałem temat’: *I to by było na tyle. dziękuję państwu za uwagę i do zobaczenia za tydzień w kolejnym programie z naszego cyklu.*

JJJ

jak amen w pacierzu ‘pewne, na pewno’: *Włosi nie przyjadą w tym roku po jagnięcinę? To trzeba będzie sprzedać owczarnię, jak amen w pacierzu. Z pustego i Salomon nie należy, a kredyty spłacić musimy.*

jak Bóg da ‘jak wszystko pójdzie dobrze, pod warunkiem, że nie zdarzą się niesprzyjające okoliczności’: *Wiem, że mieliśmy opracować dane statystyczne na 14, ale idzie nam jak po grudzie. Co rusz znajdujemy nowe wyjątki, a po wprowadzeniu poprawek, musimy powtarzać symulację oprogramowania. Jak Bóg da, będziemy gotowi na 16.30.* • Zwyczajowo przyjęta wielka litera w wyrazie = **Bóg**.

jak Bóg przykazał ‘zgodnie z tradycją, obyczajem; należyście, przyzwoicie’: *Przeżyli prawie całe życie jak Bóg przykazał i dziadkowi zachciało się rozwodu na stare lata. Podobno odbiło mu na punkcie jakiejś młodej rehabilitantki.* ◇ Wariant = **jak Pan Bóg przykazał**. • Zwyczajowo przyjęta wielka litera w wyrazie = **Bóg**.

jak go Pan Bóg stworzył ‘bez jakiegokolwiek okrycia, zupełnie bez ubrania’: *Krótko po północy udałem się do mojego pokoju do hotelu nad salą balową zadzwonić w ważnej biznesowej sprawie do Bostonu. Kiedy szedłem korytarzem usłyszałem odgłosy kłótni dobiegające z jednego z numerów. Po chwili z niego wyleciał z hukiem jeden z balowiczów tak jak Pan bóg go stworzył. Nie kryłem zażenowania, a on nie krył swego wstydu.* ◇ Warianty **goły jak go Pan Bóg stworzył, nagi jak go Pan Bóg stworzył**. • Zwyczajowo przyjęta wielka litera w wyrazach = **pan, Bóg**.

jakby kij połknął ‘wyprostowany w nienaturalny sposób, z wysiłkiem utrzymujący usztywnioną postawę’: – *Nasz sąsiad jakoś tak dziwnie zaczął chodzić. W windzie stoi jakby kij połknął i prawie nie obraca głowy w moją stronę, kiedy zagaduję jak zwykle. – To ty nie wiesz? On miał ciężki wypadek i chodzi w gorsecie.*

jakby ręką odjął ‘od razu, nagle, najczęściej o przemijaniu bóleści, o przewyciężeniu choroby’ zob. **jak ręką odjął**.

jak chłopcy w piaskownicy ‘zachowanie infantylne, nie przystające do zachowania osób pełniących ważne funkcje publiczne’: *Liderzy partii koalicyjnych nie mogli dojść do porozumienia z niezrozumiałych powodów. Zachowywali się jak chłopcy w piaskownicy. Mijali się przed salą obrad bez słowa, nawet odwracając głowy, a potem skarżyli się*

dziennikarzom, że nie mogą zrozumieć drugiej strony. Raz jeden wychodził do kamery i opowiadał o trudnych rozmowach z partnerem koalicyjnym, potem pokazywał się w innym końcu korytarza drugi i klepał do kamery, że choć do ostatecznych ustaleń jeszcze daleko to właściwie nie ma jakichkolwiek różnic w prezentowanych stanowiskach. ◇ W innym znaczeniu por. **bawić się jak chłopcy z piaskownicy, zachowywać się jak chłopcy w piaskownicy**

jak ciepłe bułki/buleczki ‘o czymś, co cieszy się dużym zainteresowaniem i dlatego rozchodzi się, sprzedaje się szybko’: *Daję głowę, że kolejna płyta Mikołaja Góreckiego pójdzie jak ciepłe bułeczki.* ◇ Wariant = **jak świeże bułki/buleczki**. • Frazeologizm łączący się najczęściej z czasownikami: = **iść, pójść, sprzedawać się**.

jak gdyby nigdy nic ‘bez przywiązywania wagi do czegoś, co się stało wcześniej; nie przejmując się czymś; pewnie, nie martwiąc się o coś, lekceważąc coś, przystąpić do działania; nie zwracając uwagi na coś, co inni uznaliby w jakiejś sytuacji za przeszkodę, trudność, za fakt kompromitujący itp.’: *Wczoraj przyszedł z wielkimi z wielkimi pretensjami, że on sobie nie życzy takiego traktowania w pracy i napisał skargę do kierownika, a dzisiaj jak gdyby nigdy nic przysiadł się w czasie lunchu i z uśmiechem na ustach zaprosił nas na swoje urodziny. Nie czuję się swobodnie w towarzystwie takich osób.*

jak grom z jasnego nieba 1. ‘nagle, niespodziewanie, z zaskoczenia’: *Wiadomość o śmierci naszego burmistrza spadła na nas jak grom z jasnego nieba.* ◇ Warianty = coś **spadło** na kogoś **jak grom z jasnego nieba**, coś **uderzyło** w kogoś **jak grom z jasnego nieba**.

jak grom z jasnego nieba 2. ‘otrzeźwienie, opamiętanie’: *Wystąpienie byłego szefa partii podziało na nich jak grom z jasnego nieba. Przejrzeli na oczy po tej wyczerpującej analizie ich działań na przestrzeni ostatnich czterech lat.* ◇ Wariant = coś **podziało** na kogoś **jak grom z jasnego nieba**.

jak grzyby po deszczu ‘w odpowiednich warunkach czegoś szybko przybywa’: *Jak grzyby po deszczu wyrastają w naszym mieście komisje samochodowe z autami sprowadzanymi z zagranicy.* • Najczęściej w połączeniu z czasownikami = **mnożyć się, powstawać, rosnąć, wyrastać**.

jak jeden mąż 1. ‘wspólnie, razem, wspierając się’: *Wszyscy jak jeden mąż stanęli za swoim kolegą z samorządu szkolnego. Widząc taką solidarność uczniów i uśmiechając się w duchu,*

dyrektor przystał na propozycję swoich podopiecznych. ◇ Często realizowane jako = **wszyscy jak jeden mąż**.

jak jeden mąż 2. ‘jednocześnie; nagle’: *Gdy popłynęły pierwsze dźwięki pieśni, uczestnicy uroczystości wstali jak jeden mąż. Wszyscy odczuwali doniosłość i niepowtarzalność chwil, które dane im było przeżyć.* ◇ Często realizowane jako = **wszyscy jak jeden mąż**.

jak kamień w wodę/w wodzie ‘nic nie wiadomo o kimś, nagle ktoś zniknął’ zob. **przepaść jak kamień w wodę/w wodzie**.

jak księżyc w pełni ‘okrągły; o pełnej, okrągłej twarzy’ zob. **okrągły jak księżyc w pełni**.

jak kulą w płot ‘wypowiedź niezgodna z rzeczywistością, niezręczna; błędne działanie, postępowanie, chybiona, absurdalna decyzja’ zob. **kulą w płot**.

jak na komendę ‘jednocześnie, natychmiast’: *Kiedy zapytałem, kto chciałby pomóc panu woźnemu w pracach porządkowych na szkolnym boisku, jak na komendę zgłosili się wszyscy chłopcy.*

jak na lekarstwo ‘bardzo mało, niewiele, prawie nic’: *Przeglądałem ofertę stacji telewizyjnych na święta i byłem zdegustowany. Same ogrzewane kotlety, a ciekawych programów jak na lekarstwo.* ◇ Synonimy = **ani na lekarstwo (czegoś nie ma), tyle(,) co kot napłakał, tyle co nic**.

jak na skrzydłach ‘lecco, z radością, z przyjemnością’: *Myślałem, że choć dzisiaj, po całym tygodniu męczarni w pracy, odpocznę sobie od życia w ciągłym napięciu, ale nic z tego. Wróciłem z pracy jak na skrzydłach, a tu już na dzień dobry przywitała mnie twarda rzeczywistość. Kajtuś zaraził się w przedszkolu rotawirusem i trzeba będzie walczyć w dzień i w nocy, aby się nie odwodnił. A pewnie i nas dopadnie choroba.* ● Porównanie często łączone z czasownikami **biec, pędzić** itp.

jak na swój wiek, jak na swoje lata ‘o kimś, kto zachowuje się inaczej od osób w swoim wieku’: *Nasza sąsiadka była wczoraj spacerowała w parku ze swoją córeczką. Dziecina ma pewnie już ponad trzy latka. Zagadnąłem ją, czy chodzi do przedszkola. Jest bardzo rezolutna jak na swój wiek i do tego – ładna jak lalka.* ● Frazeologizm odnosi się do osób w każdym wieku.

jak na ścięcie ‘niechętnie, bez entuzjazmu, bez optymizmu’ zob. **iść jak na ścięcie**.

jak na złość ‘w zły czas; nie tak, jakby się chciało; brak czegoś wtedy, kiedy najbardziej potrzeba’: *Jak na złość skończyła się mąka. Nic mi dziś nie idzie. Kochanie, czy mógłbyś wyskoczyć do sklepu po mąkę?*

jak nożem uciął ‘nagle, znenacka, gwałtownie’: *Kiedy profesor Zylewicz wszedł do sali, rozmowy ucichły jak nożem uciął.* • Frazeologizm często łączony z czasownikami **ucichnąć**, **umilknąć**, **urwać**.

jak okiem sięgnąć ‘wszędzie, dookoła, daleko przed i za kimś’: *Dla Europejczyka podróż jeepem przez Saharę to wielkie przeżycie. Sam piasek jak okiem sięgnąć i wszechogarniająca przestrzeń dająca dużo do myślenia.*

jak Pan Bóg przykazał ‘zgodnie z tradycją, obyczajem; należyście, przyzwoicie’ zob. **jak Bóg przykazał**.

jak pączek w maśle ‘szczęśliwie, w dobrobycie; w luksusowych warunkach; bez zmartwień’ zob. **żyć jak pączek w maśle**.

jak Polak z Polakiem ‘szczerze, zgodnie dla dobra ogólnego, wspólnego, obopólnego’ lub ‘napić się wódki na zgodę, po załatwieniu sprawy interesu itp.’ zob. **dogadać się jak Polak z Polakiem** lub **wypić jak Polak z Polakiem**.

jak popadnie ‘byle jak, byle co; przypadkowo, przypadkiem, bez zastanowienia, pierwszy z brzegu itp.’ zob. **co popadnie**.

jak po swoje ‘z pewnością siebie, z przekonaniem o swojej wartości; bezczelnie, z wyrachowaniem’: *Weszli do domu jak po swoje. Niczym się nie przejmowali, włączyli nawet oświetlenie zewnętrzne. Wynieśli wszystkie wartościowe przedmioty, zapakowali na samochód i odjechali nie wiadomo w którą stronę.* ◇ Warianty = **iść jak po swoje**, **przyjść jak po swoje**, **sięgnąć jak po swoje**, **wejść jak po swoje**, **wpaść jak po swoje**.

jak ręką odjął ‘od razu, nagle, najczęściej o przemijaniu bóleści, o przezwyciężeniu choroby’: *Znachor przygotował napar z jakichś ziół i kazał mu wypić wszystko duszkiem. Po chwili ból w nodze minął jak ręką odjął.* ◇ Wariant = **jakby ręką odjął**.

jak równy z równym ‘mimo widocznej nierównorzędności, na tych samym zasadach, na tym samym poziomie; bez kompleksów’: *Wszystkim nam zależy, żeby rozmowy między członkami „starej” i „nowej” Unii były prowadzone jak równy z równym.*

jak rzep psiego ogona zob. **ucześć się jak rzep psiego ogona.**

jak się patrzy ‘doskonały, świetny; doskonale, świetnie’: *Pan młody jak się patrzy. Przystojny, postawny i już na pierwszy rzut oka sympatyczny człowiek.*

jak się powiedziało A, to trzeba powiedzieć B ‘trzeba być konsekwentnym w działaniu, nie można powinno się czegoś przerywać’: *Kupiliśmy działkę nie po to, żeby sadzić drzewka, a żeby zbudować dom. Marek, jak się powiedziało A, to trzeba powiedzieć B.* • Uwaga! Pisownia nieustabilizowana

jak się komuś żywnie podoba ‘jak ktoś chce, po czyjejs myśli’ zob. **co się komuś żywnie podoba.**

jak słoń w składzie porcelany ‘niezgrabnie, niezręcznie’: *Nowy kierownik produkcji czuje się wśród nas jak słoń w składzie porcelany. Wie, że go obserwujemy i czasami niezbyt dobrze ocenia sytuację i przekracza granicę prywatności.* • Często łączy się z czasownikami = **poruszać się, zachowywać się.**

jak spod budki z piwem ‘nieelegancko, pospolicie; prostacko; wulgarnie’: *Naprawdę, nie przystoi dwóm czołowym politykom dyskusja jak spod budki z piwem. Byłem zde gustowany tym programem, więc wyłączyłem radio i puściłem Bacha. Od razu zaczęło mi się lepiej jechać.*

jak spod igły ‘o czymś nowym, ładnym, składnym, ułożonym, eleganckim’: *Samochód mam jak spod igły, po emerycie z Beneluksu. Przez dziesięć ledwo przekroczył sto tysięcy kilometrów.* ♦ Wariant = = **jak z igły, prosto z igły.**

jak spod sztancy ‘o czymś nieoryginalnym, powtarzalnym, z produkcji masowej’: *Półbuty dla mężczyzn są jak spod sztancy. W każdym sklepie taki sam fason.*

jak ślepy o kolorach ‘nie znając się, nie dysponując wiedzą na jakiś temat’ zob. **mówić jak ślepy o kolorach.**

jak świeże bułki/buleczki ‘o czymś, co cieszy się dużym zainteresowaniem i dlatego rozchodzi się, sprzedaje się szybko’ zob. **jak ciepłe bułki/buleczki**.

jak trusia ‘cicho, nieśmiało, udając zawstydzenie’ zob. **siedzieć jak trusia**.

jak u Pana Boga za piecem ‘dobrze, bezpiecznie, bez kłopotów’: *Zawsze dobrze rozumiał się z matką, więc mieszka mu się u niej jak u Pana Boga za piecem.*

jak w dym ^opospolicie ‘bez wahania, z wielką ochotą’ **pójść** *gdzieś/do kogoś* **jak w dym**.

jak z bicza strzelił ‘bardzo prędko, szybko’: *Ten semestr minął jak z bicza strzelił. Nawet się nie obejrzałem, a już trzeba przygotowywać się do sesji.*

jak za dotknięciem czarodziejskiej różdżki ‘nagle; w niewytłumaczalny sposób’: *Czasem mam wrażenie jakby ludzie oczekiwali od życia, by przypominało bardziej wyśnione niż prawdziwe. Gdyby wszelkie kłopoty zniknęły jak za dotknięciem czarodziejskiej różdżki, to łatwiej by się żyło, ale lepiej zejść na ziemię, bo tak lekko na świecie nie ma.*

jakby zły duch *w kogoś* **wstąpił** ‘o człowieku raczej opanowanym, który nagle zaczyna zachowywać się nadpobudliwie, agresywnie, impulsywnie itp.’: *Kiedy usłyszał, że biorą mu syna do wojska, to jakby w niego zły duch wstąpił. Wziął nóż i siekiere i wybiegł z izby z krzykiem na ustach, że on syna na pewną śmierć nie wyda.*

jak z igły ‘o czymś nowym, ładnym, składnym, ułożonym, eleganckim’ zob. **jak spod z igły**.

jak z kamienia ‘niewzruszone, bez uczucia’ zob. **mieć twarz jak z kamienia**.

jak z koziej dupy trąba ^okolokwialnie ‘o kimś’: *Z ciebie stolarz jak z koziej dupy trąba. Nie widzisz, że drzwiczki nachodzą na siebie. Kto cię do zawodu przyuczał?*

jak z nut ‘o artyście: z natchnieniem, bezbłędnie; o sportowcach: bardzo dobrze’ lub ‘nie dając po sobie poznać, z przekonaniem; z wyrachowaniem’ zob. **grać jak /z nut/w transie** lub **kłamać jak z nut**.

jak z obrazka ‘o kimś bardzo ładnym i młodym’: *Chłopcy z pierwszej klasy poprzebierani w mundurki wyglądali jak z obrazka.* ◊ Wariant = **ładny jak z obrazka**.

jak z płatka ‘łatwo, bez problemów; po czyjejs myśli’: *Znalazł w sieci charakterystykę Wokulskiego, więc sprawa wydawała się prosta. Musiał teraz tylko przerobić to na własne kopyto, żeby polonistka nie wyczula innej ręki. Myślał, że pójdzie mu jak z płatka, ale po kilku zdaniach przerwał. Poczul się nieswojo, próbując oszukać nauczycielkę, która tak bardzo w niego wierzyła.* ◊ Warianty = coś **idzie jak z płatka**, coś **pójdzie/poszło jak z płatka**.

janusowe oblicze ‘czyjaś dwulicowość; dwuznaczność czegoś, przeciwstawność zawarta w jednej całości’: *Nie znałem Karola od tej strony. Wydawał mi się godnym zaufania człowiekiem, powiem więcej – godnym przyjaźni. Jego janusowe oblicze wyszło na jaw, gdy przypadkowo pewnego wieczora zajęliśmy stoliki blisko siebie w restauracji. Karol, nie widząc mnie, rozmawiał o mnie i naszych kolegach z branży z kimś przy stoliku. Naprawdę, żałuję, że wtedy znajdowałem się w tamtym miejscu. Wolałbym nigdy nie słyszeć tych obelg, drwin i wyzwisk skierowanych pod moim adresem.*

jazda bez trzymanki 1. ‘iść na żywioł, programowo odrzucając wszelkie rygory w jakiejś działalności, w jakimś zachowaniu’: *Przedstawienia tego performerera to jazda bez trzymanki. Facet nie czuje żadnych ograniczeń w realizacji swoich artystycznych wizji.*

jazda bez trzymanki 2. ‘dobrze się bawić, nie zważając na możliwe ograniczenia’: *W tym roku na polownikach była niezła jazda bez trzymanki. Po części oficjalnej spotkaliśmy się w klubie „Pod klonem” i balowaliśmy do rana.*

jazda po bandzie ‘postępować ryzykownie; odważnie, nieszablonowo, z brawurą doprowadzać swoje działanie do zamierzonego celu; naruszyć ustalony porządek, nie zważając na konsekwencje swego działania’: *Polityczna decyzja o wyrzuceniu całego kierownictwa ważnej instytucji dla funkcjonowania państwa dla posłów koalicyjnych było odważnym posunięciem, a dla posłów opozycyjnych – jazdą po bandzie.* ◊ Warianty = **iść/pójść po bandzie, jechać/pojechać po bandzie**.

jechać do rygi °eufemistycznie ‘wymiotować, zwracać treść żołądkową’: *Studiowaliśmy w dobrych czasach, ale piło się ponad miarę. Jak wspomnę, że na każdej imprezie zawsze ktoś z imprezowiczów jechał do rygi, to wiem, że nikt się nie oszczędzał.* ◊ Wariant aspektowy = °eufemistycznie **pojechać do rygi**; synonim = °pospolicie **puścić pawia**.

jechać na tym samym/na jednym wózku ‘znaleźć się w takiej samej lub podobnej niekorzystnej sytuacji, jak ktoś inny; być uzależnionym od tych samych bądź podobnych

czynników, jak ktoś inny': *Jedziemy na tym samym wózku. Obaj nie byliśmy orędownikami zmian w strukturze zarządzania firmy, a poza tym w przeszłości mieliśmy duże zatargi z jedynym kandydatem do objęcia stanowiska prezesa. Trzeba chyba zacząć myśleć o innej pracy.*

jechać po bandzie 'postępować ryzykownie; odważnie, nieszablonowo, z brawurą doprowadzać swoje działanie do zamierzonego celu; naruszyć ustalony porządek, nie zważając na konsekwencje swego działania' zob. **jazda po bandzie**.

jechać rzemiennym dyszlem 'jechać zbacając z drogi, zatrzymując się po drodze': *W tym roku jechałem nad morze rzemiennym dyszlem. Najpierw wstąpiłem do jednego wujka, potem do drugiego, a na koniec zabawiłem kilka dni u babci. Na szczęście udało mi się jeszcze kilka dni poleżeć plackiem na plaży. Pogoda była wymarzona. ◇ Wariant = **podróżować rzemiennym dyszlem**.*

jechać w ciemno 'udawać się gdzieś bez rozeznania, ryzykując' zob. **w ciemno**.

jeden przez drugiego mówić/krzyczeć/opowiadać itp. 'w tym samym czasie, przekrzykując się': *Proszę, nie mówcie jedne przez drugiego, bo nie mogę zrozumieć, co się stało.*

jeden z drugim 'niepochlebnie bądź z irytacją o człowieku lub grupie ludzi, przeważnie niezbyt licznej': *Jak tu się zachowujecie jeden z drugim! To muzeum, a nie ławka w parku.*

jedno (małe) „ale” 'coś, co burzy idealny obraz czegoś': *Jest tylko jedno małe „ale”. Przyspieszając bieg wydarzeń możecie odebrać sobie pewne bardzo przyjemne oczekiwanie (ŚK 2010/1/98).*

jedyna deska ratunku 'ostateczność; jedyne możliwe rozwiązanie, wyjście z niewygodnej sytuacji' zob. **ostatnia deska ratunku**

jedyna nadzieja *w kimś* 'o kimś, kto może zaradzić w danej sytuacji; o czymś, co może pomóc w danej sytuacji': *Trudno będzie nam przekonać nauczycielkę do przełożenia sprawdziany na przyszły tydzień. Jedyna nadzieja w Mirku. On ma u niej same plusy, więc może da się podejść.*

coś/ktoś **jest diabła wart/warte** 'coś lub ktoś jest małej wartości, coś lub ktoś ma niewielkie znaczenie': *Ta nowa zmywarka jest diabła warta. Miała być oszczędna i lepiej zmywać, a*

tyczasem pobiera więcej wody i pozostawia rdzę na sztuccach. ◇ Wariant = = **diabła wart/warte.**

coś **jest do bani**/^owulgarnie **do dupy/do kitu/do luzu** ‘o czymś nieudanym, do niczego się nienadającym, nic niewartym’: *Współczesne horrory są do bani. Trup ściele się gęsto, a z ekranu płynie morze krwi.*

komuś jest w czymś do twarzy ‘ktoś korzystnie wygląda w czymś; coś do kogoś pasuje’: *Klasyczna czarna sukienka pasuje jak ulał do twojej figury. Zresztą dobrze wiesz o tym, że ze wszystkim ci do twarzy.*

jestem za a nawet przeciw ‘sposób zręcznej wymówki godzącej przeciwstawne poglądy, działania; pozorne przyjmowanie postawy ugodowej’: *Jeśli chodzi o dodatkowy dzień wolny od pracy w styczniu to mogę powiedzieć, że jestem za a nawet przeciw.* Δ Frazeologizm spopularyzowany przez Lecha Wałęsę.

jesteśmy w domu ‘udało się coś, ktoś coś zrozumiał, znalazł rozwiązanie’: *Udało się! No i jesteśmy w domu. Widzisz, trochę trzeba było się wysilić, ale teraz wiesz, jak należy przygotowywać miesięczne rozliczenia firmy.* ◇ Wariant = **być w domu.** • Prawie nieużywane w tym znaczeniu w liczbie pojedynczej (jako przenośnia), czyli zwrot **jestem w domu** znaczy dosłownie (nadawca odnosi się wprost do miejsca zamieszkania; miejscem zamieszkania może także być region lub kraj rodzinny).

u kogoś jest gdzie spać ‘zapropozowanie noclegu’: *Nie ma gadania, przenocujesz u nas. U nas jest gdzie spać, a ty nie będziesz po nocy hotelu szukał.*

coś **jest jak psu z gardła wyjęte/wyciągnięte**, coś **jest jakby ktoś psu z gardła wyjął/wyciągnął** ‘coś jest bardzo wygniecione’: *Kochanie, jak ty się ubrałeś. Proszę, wyprasuj koszulę przed wyjściem, bo teraz to wygląda, jakbyś ją psu z gardła wyjął.*

coś **jest kulą u nogi** ‘coś jest utrudnieniem, przeszkodą; coś staje się czynnikiem, elementem niekorzystnie wpływającym na całość’ zob. **kula u nogi.**

coś **jest kwestią czasu** ‘coś się na pewno stanie, coś musi nastąpić’: *Komisarz od kilku miesięcy deptał mordercy po piętach, więc pojmanie groźnego przestępcy było kwestią czasu.* ◇ Wariant = **(to) kwestia czasu.**

coś/ktoś **jest na czyjejs głowie** ‘ktoś zmusi zadbać o kogoś, coś; ktoś musi poświęcić się dla kogoś, czegoś; ktoś martwi się o kogoś, coś’: *Muszę wziąć urlop, bo czuję, że opadam z sił. Od tygodnia wszystko jest na mojej głowie. Żona wyjechała na delegację do Serbii, dzieci są zaziębione i nie chodzą do szkoły, a w pracy też mamy urwanie głowy z przygotowaniem procedur przetargowych. Naprawdę, nie dają już rady.*

coś **jest na porządku dziennym** ‘coś stale się powtarza; coś jest zwyczajne, powszechne’: *Nauczycielka angielskiego nie dawała sobie rady z najstarszymi rocznikami. Harmider, obelgi, przytyki były na porządku dziennym. Gdy do klasy wkroczył dyrektor i stanowczo powiedział, że nie będzie tolerował takiego zachowania, co w jego słowniku oznaczało relegowanie ze szkoły. Nawet najbardziej niekulturalni uczniowie położyli uszy po sobie. ♦ Wariant = coś **było na porządku dziennym**. • Uwaga! Frazeologizm = **stanać/stawać na porządku dziennym** ma inne znaczenie.*

coś **jest komuś na rękę** ‘coś sprzyja komuś, coś jest korzystne dla kogoś’: *Brak jakiegokolwiek aktywności grupy najmniejszych państw jest niezrozumiała. Obywatele tych państw niewątpliwie wiele tracą przez bezczynność decydentów. Główni gracze unijni z pewnością nie rozpoczną tej dyskusji, gdyż nie jest im to na rękę. To czekanie na Godota może mieć efekt wymierny w postaci kilku miliardów euro mniej w ich narodowych budżetach. • Często w formie zaprzeczonej.*

coś **jest na rozkładzie** ‘coś jest przedmiotem zainteresowania, obiektem działania w danej chwili’ zob. **mieć coś na rozkładzie**.

coś **jest na rzeczy** ‘coś tłumaczy, wyjaśnia, usprawiedliwia itd. sprawę, sytuację, stan rzeczy czyjeś postępowanie’: *Rzeczywiście, może koledzy z laboratorium mają rację, że powinniśmy sprawdzić zachowanie tego związku w niskiej temperaturze. Coś jest na rzeczy, bo kiedy rozmrażaliśmy płyn, tracił swoje właściwości sprzed mrożenia.*

coś **jest na tip-top** ‘coś jest dobrze, doskonale, perfekcyjnie zrobione, przygotowane itp., pewne jest, że coś nie zawiedzie’ zob. **na tip-top**.

ktoś **jest na topie 1**. ‘osiągnąć sukces w jakiejś dziedzinie i stać się z tego powodu bardzo popularnym w jakimś czasie’ zob. **być na topie 1**.

coś **jest na topie 2**. ‘coś jest bardzo modne, popularne w jakimś czasie’ zob. **być na topie 2**.

ktoś **jest** *gdzieś* **nowy** ‘podjąć nową pracę, znaleźć się w nowym otoczeniu, środowisku itp.’ zob. **być** *gdzieś* **nowym**.

coś **jest** **twarde jak podeszwa** ‘o przygotowanym do spożycia mięsie, które nie jest kruche, niełatwe do przekrojania itp.’: *Mam już serdecznie dość jedzenia w internacie. Kotlet znów jest twardy jak podeszwa, a surówka wygląda jakby była zrobiona przed tygodniem.*

coś/ktoś **jest na wagę złota** ‘w jakiś warunkach coś jest deficytowe, coś jest bardzo poszukiwane, ktoś jest bardzo potrzebny, jakiś profesjonalista bardzo by się przydał’: *W tak trudnych warunkach każda dawka antybiotyku jest na wagę złota.*

komuś **jest nie do śmiechu** ‘ktoś znalazł się w niekorzystnej sytuacji, ktoś ma z czymś duży kłopot’ zob. *komuś* **było nie do śmiechu**.

coś **jest nie fair** ‘coś jest nieuczciwe, nieszczerze, podstępne’: *Miałeś jeszcze mleko pod nosem, kiedy ojciec rozpoczął starania o wybudowanie od podstaw w naszym mieście domu kultury. Możesz nie doceniać jego twórczości, ale powinieneś być mu wdzięczny, że w tej dziurze zabitej dechami mamy kilkaset metrów kwadratowych pod dachem ze sceną, małą salą do wystawiania przedstawień, kilka salek na próby i działania plastyczne. Spójrz tylko, jakie macie teraz zaplecze, jaki sprzęt. Założyliście niezależną grupę teatralną, inni grają w zespołach, bawią się w performance. Naprawdę, to jest nie fair, że mu dokuczasz. ◇ Wariant = **być nie fair**.*

komuś **jest z kimś nie po drodze** ‘ktoś ma z kimś sprzeczne interesy; ktoś ma inne przekonania, inne poglądy od kogoś’: *Zawsze było mi nie po drodze z Józefem. Choć musieliśmy ze sobą blisko współpracować, nigdy nawet nie zbliżyliśmy się jako ludzie. Przy pierwszej nadarzającej się okazji, przeszedłem do Reutersa.*

coś **jest niewarte funta kłaków** ‘bez wartości, marnej jakości’: *To całe urządzenie ścierające jest niewarte funta kłaków, a sprzedawca zapewniła mnie, że lepszego na rynku nie ma. ◇ Warianty = **funta kłaków niewarte/warte**, *coś* **jest warte funta kłaków**, *coś* **nie jest warte funta kłaków**.*

coś **jest** *komuś* **nie w smak** ‘ktoś nie ma na coś ochoty, nie przejawia do czegoś chęci; coś nie jest po czyjejś myśli, coś jest niezgodne z czyimiś zamiarami, dążeniami, pragnieniami’: *Na ogłoszenie ostatniej woli mego ojca przybyła o dziwo cała rodzina, traktująca mego ojca raczej za wyrzutka społeczeństwa niż za ich krewnego. Przebywanie w gronie ludzi, których*

on również nie darzył sympatią było mu nie w smak, ale wiedział, że musi te kilka chwil przecierpieć, by potem mieć spokój na całe życie. .

*ktoś **jest pod telefonem** ‘dawać możliwość pewnego kontaktu innym, przebywając w pomieszczeniu z aparatem telefonicznym lub mając przy sobie telefon komórkowy’ zob. **być pod telefonem**.*

*coś **jest ponad** czyjeś **siły** ‘ktoś nie może sobie z czymś dać rady, coś przerasta czyjeś możliwości’: *W pracy jest mi bardzo trudno, bo od kiedy dałem do zrozumienia, że nie interesują mnie ploteczki i obgadywanie kogoś za plecami, koleżanki przestały się odzywać w moim towarzystwie. Traktują mnie jak powietrze i to jest ponad moje siły.**

*coś **jest potrzebne do życia jak tlen** ‘cos jest niezbędne’: *Kilkudniowe wyjazdy do przyjaciół do Macedonii były mu potrzebne do życia jak tlen. Odrywał się od polskiego piekielka na parę chwil. Zawsze wracał w dobrej formie i tryskał humorem.**

*coś **jest pozamiatane** ‘ktoś swoim zachowaniem, działaniem postawił innych przed faktem dokonanym’: *Przyszedł nowy kierownik i chłopcy nie widzieli z nim możliwości współpracy. Teraz już nie da się tego odkręcić. Wszystko jest pozamiatane. Naprawdę, wielka szkoda.**

*coś **jest pozbawione wyrazu** ‘coś jest mało oryginalne, bez wyraźnych akcentów, niedopracowane’: *Ostatnia kolekcja Małgosi jest pozbawiona wyrazu. Przyzwyczaiła nas do fasonów pełnych kobiecego piękna, a tym razem poza cekinami i świecidelkami niewiele można znaleźć ciekawych rozwiązań. ◇ Wariant = **bez wyrazu**.**

*coś **jest proste jak drut** ‘nad wyraz nieskomplikowane, zrozumiałe, łatwe’: *Musisz tylko zaznaczyć całość tekstu w edytorze i włączyć sortowanie od A do Z. Jeżeli oddzielałaś wersy, naciskając enter, to z pewnością będziesz miała wyrazy ułożone w porządku alfabetycznym. Przecież to jest proste jak drut. ◇ Wariant = **proste jak drut**. ◇ Synonimy: **proste jak budowa/konstrukcja cepa**. • Uwaga! Porównanie = zob. **prosty jak drut** ma inne znaczenie.**

*ktoś **jest sam sobie winien/winny** ‘ktoś sam spowodował niekorzystną sytuację, w której się znalazł’: *Spotkanie było umawiane od miesiąca, więc nie rozumiem, dlaczego nie przyszedłeś. Teraz to, czy będziesz w naszym zespole, czy też nie obchodzi mnie jak zeszloroczny śnieg. Uwierz mi, sam jesteś sobie winny.**

coś/ktoś **jest siłą napędową** ‘element, składnik, czynnik warunkujący działanie czegoś; ktoś dynamizujący, aktywizujący jakieś działania’: *Silą napędową naszej społecznej inicjatywy był Marian, który zarażał wszystkich swym optymizmem i wiarą w to, że dla chcącego nie trudnego*. Wariant = **siła napędowa**.

coś/ktoś **jest dla kogoś/do czegoś stworzone** ‘coś lub ktoś idealnie pasuje do kogoś lub do czegoś; coś lub ktoś sprawdza się w danej sytuacji’: *Spodobali się sobie od pierwszego wejrzenia, zresztą nic w tym nie było dziwnego, bo widać było, że są dla siebie stworzeni*.

coś **jest tykającą bombą** *publicystyczne* ‘coś jest wielkim zagrożeniem, coś może stać się zarzewiem konfliktu’: *Nielegalne osiedlanie się w pasie przygranicznym jest tykającą bombą w tym regionie. Miejmy nadzieję, że napiętą sytuację rozładuje mediacja obserwatora OBWE*. ◇ Synonim = **bomba z opóźnionym zapłonem**.

coś **jest warte funta kłaków** ‘bez wartości, marnej jakości’ zob. **coś jest niewarte funta kłaków**.

coś **jest w dobrym tonie** ‘coś jest odpowiednie, coś jest przyjęte w jakimś środowisku, zgodne ze zwyczajem’: *Prezent w postaci znacznej sumy pieniędzy jest w dobrym tonie na przyjęciach weselnych w wielu krajach europejskich*. ◇ Warianty = **coś należy do dobrego tonu, w dobrym tonie**.

coś **jest wodą na czyjś młyn** ‘warunki sprzyjające realizacji czyichś zamiarów’ zob. **woda na młyn**.

coś **jest w rozsypce**, **coś jest w proszku** ‘jakiś plan nie jest dobrze realizowany, harmonogram jakiejś pracy odbiega znacznie od założonego planu, praca wykonana w niewielkim fragmencie, częściowo’: *Zachorował Andrzej i organizacja konferencji jest w rozsypce. Mówią, że nie ma ludzi niezastąpionych, ale w tym wypadku pozwolę sobie nie zgodzić się z mądrością ludową*.

coś **jest w złym tonie** ‘coś jest nieodpowiednie, nie do przyjęcia w jakimś środowisku’: *Zabieranie głosu przed kadrą z wyższą rangą jest w złym tonie*. ◇ Wariant = **w złym tonie**.

coś **jest za pasem** ‘coś nastąpi wkrótce, niedługo się zdarzy, coś się zbliża’ zob. **coś jest za pasem**.

coś **jest zawieszony w próżni** ‘coś jest niepewne realizacji, coś zostało wstrzymane, przerwane, np. projekt, plan itp.; coś czeka na rozwiązanie, na decyzję’: *Czekam na odpowiedź z ministerstwa od dwóch tygodni. Jestem zawieszony w próżni, bo nie wiem, czy przedłużą ze mną kontrakt na tej palcówce. Jeśli ze mnie zrezygnują, to będzie ze mną krucho, bo z dnia na dzień stracę źródło utrzymania, a do tego nie mam żadnych oszczędności.* ◊ Wariant = **coś wisi w próżni, coś zawisło w próżni, coś zostało zawieszony w próżni.**

ktoś jest zawieszony w próżni ‘ktoś jest niepewny o swoją przyszłość; ktoś nie jest w stanie powiedzieć, w którą stronę potoczy się jego życie osobiste lub zawodowe; ktoś czeka na ważne decyzje z nim związane’: *Czekam na odpowiedź z ministerstwa od dwóch tygodni. Jestem zawieszony w próżni, bo nie wiem, czy przedłużą ze mną kontrakt na tej palcówce. Jeśli ze mnie zrezygnują, to będzie ze mną krucho, bo z dnia na dzień stracę źródło utrzymania, a do tego nie mam żadnych oszczędności.* ◊ Wariant = **ktoś wisi w próżni, ktoś zawisł w próżni, ktoś został zawieszony w próżni**

jeszcze będą z kogoś **ludzie** zob. **będą** z kogoś **ludzie**.

jeść aż się uszy trzęsą/trzęsły ‘zajadać z wielkim apetytem, jeść łapczywie’: *Zjedz kolację, mój maluszk. Zobacz, tatuś je sałatkę aż mu się uszy trzęsą.*

jeść chleb z niejednego pieca ‘być doświadczonym, obytym w świecie’: *Wuj Ignac w armii carskiej spędził czterdzieści lat i z niejednego pieca jadł.* ◊ Wariant = **jadać chleb z niejednego pieca.**

jeść jak prosię/prosiak/świnia ‘jest zachłannie, nieestetycznie’: *Siedziałam dzisiaj na lunchu obok faceta, który jadł jak świnia. Musiałam się przesiąść, bo nie mogłam tego znieść.*

jeść sobie z dzióbków ‘wzajemnie sobie słażyć, przymilać się, komplementować siebie na przemian w jakimś gronie’: *Jurek i Klaudyna mogli jeść sobie z dzióbków cały wieczór, kadząc sobie ku zniesmaczeniu innych. Nikt z zaproszonych gości nie brał ich zasług na poważnie, stąd zachowanie naszej wierchuszki było nie do zniesienia.* ◊ Warianty = **pić sobie z dzióbków, wyjadać sobie z dzióbków.**

coś **jeży** komuś **włos na głowie** ‘coś wywołuje u kogoś strach’ zob. **włos się** komuś **na głowie jeży.**

jeść komuś z ręki ‘podporządkowywać sobie kogoś’: *. Był bardzo bogaty i mógł wzbudzać zazdrość i zawiść u innych, ale on przyjął regułę hojności. Dawał na kościół, zbudował salę gimnastyczną z prawdziwego zdarzenia i raz do roku organizował święto gminy. Wszyscy jedli mu z ręki, więc nie obawiał się niczego w swoim małym miasteczku.*

jeść zabeę °publicystyczne ‘ponieść konsekwencje czegoś’ zob. °publicystyczne **zjeść zabeę**.

jeździć na kimś jak na łysej kobyle, jeździć po kimś jak po łysej kobyle ‘jawnie lekceważyć kogoś, traktować kogoś protekcyjnie, przedmiotowo; wykorzystywać kogoś’: *Spróbuj obrócić to w żart. Przecież to blahostka. Kiedyś mu się odgryziesz. A teraz musisz jeszcze wytrzymać, że jeszcze przez jakiś czas będzie jeździł po tobie jak po łysej kobyle.*

jeździć komuś po głowie ‘powodować czyjąś słabość do kogoś; uzależnić kogoś od siebie, wykorzystywać czyjąś słabość do siebie, podporządkować sobie kogoś całkowicie’ zob. **chodzić komuś po głowie**.

języczek u wagi °publicystyczne ‘coś, co rozstrzyga; element przeważający, głos decydujący’: *Podczas uchwalania tej kontrowersyjnej ustawy języczkiem u wagi okazała się decyzja partii kanapowej byłego lidera centrowców, czyli powodzenie koalicji było uzależnione od pięciu głosów.*

język ezopowy ‘zakamuflowany sposób mówienia lub pisania; styl enigmatyczny, zagadkowy’: *Politycy używają często ezopowego języka, gdy przedstawiają sytuację dostaw gazu ziemnego i innych surowców strategicznych.* • Używany także w innym szyku = **ezopowy język**.

język kogoś świerzbi/swędzi ‘ktoś ma ochotę coś powiedzieć; ktoś ma kłopot z utrzymaniem czegoś w tajemnicy’: *Aż mnie język świerzbi, żeby mu wyświecić moją ocenę sposobu jego zachowania wobec uczniów.*

jota w jotę ‘tak samo, identycznie’: *Muszę w końcu napisać to podanie o odłączenie służbowego telefonu w domu, przecież w ogóle z niego nie korzystam, a to zawsze jakieś parę złotych do przodu. Pomożesz mi, Krysiu? – Tu, masz. Ja przepisałam jota w jotę podanie Waldka. Szef mu to przyjął bez uwag i po tygodniu dostał drugą komórkę.*

judaszowe srebrniki/judaszowskie srebrniki ‘korzyści materialne uzyskane w zamian za czyn oceniany negatywnie, za zdradę’: *Uczelnia dawała mu możliwość rozwoju naukowego,*

lecz on sprzedał się za judaszowskie srebrniki jakiejś podrzędnej firmie. Wprawdzie z miejsca zaczęło mu się dobrze powodzić, kupił lepszy samochód, stawia dom i tak dalej, ale trzeba przyznać, że o wolności badań to może zapomnieć już raz na zawsze.

jutro też jest dzień ‘zrobiło się późno; odłóżmy to na jutro; czas zakończyć spotkanie, pracę itp.’: *Trzeba iść spać, bo musimy wypocząć po podróży. Zdążymy się jeszcze sobą nacieszyć przez cały tydzień. Jutro też jest dzień.*

już po strachu ‘nie trzeba było się bać; skończyło się’ zob. **i po strachu**.

KKK

kac moralny ‘wyrzuty sumienia, spowodowane nieetycznym postępkami lub zachowaniem nieobyčajnym’: *Marek nie czuł się dziś najlepiej. Wiedział, że te dwa ostatnie tańce z Iloną nie mogły się spodobać Kasi. Niby nic się nie stało, ale czuł, że nic zaufania została między nimi przzerwana na zawsze.* ◊ Wariant = **mieć moralnego kaca**. • Równie często spotykane w odmiennym szyku = **moralny kac**.

kaczka dziennikarska ‘informacja nieprawdziwa, wprowadzająca w błąd’: *W takich sytuacjach zwykle się mówi o kaczce dziennikarskiej. Wielu jednak nie zdaje sobie sprawy z tego, że człowiekowi z krwi i kości, a nie wymyślonej postaci, można przetrząść życie na długie lata.*

kamień milowy ‘postęp w jakiejś dziedzinie; wielkie osiągnięcie, odkrycie’: *Wynalezienie Internetu było kamieniem milowym w rozwoju społeczeństwa informatycznego.*

kamień na kamieniu nie został/nie pozostał ‘mówiąc o wielkim, doszczętnym zniszczeniu czegoś’: *Po przejściu trąby powietrznej w wiosce nie pozostał kamień na kamieniu. Trzydzieści rodzin jest bez dachu nad głową.*

kamień obraży ‘powód zniewagi, urazy; gest, który uraził; słowo, które obraziło itp.’: *Przemowa lidera opozycji była kamieniem obraży dla znacznej części posłów koalicyjnych. Czuli się tak, jakby ktoś podeptał ich ideały, oskarżając ich jednocześnie o nieuczciwość i zdradę.*

kamień spadł komuś z serca ‘uwolnić się od troski, zmartwienia, ktoś odczuł ulgę’: *Na drugi dzień ojciec po wypadku lekarze wybudzili ojca ze śpiączki farmakologicznej. Kiedy zobaczyłem w jego oczach, że nas rozpoznaje, kamień spadł mi z serca i wierzyłem w to, że szybko wróci.*

kamyczek/kamień/kamyk do czyjzegoś ogródka ‘złośliwa uwaga wypowiedziana pod czyimś adresem niby przypadkiem, mówiąc na inny temat’ zob. **wrzucić kamyczek/kamień/kamyk do czyjzegoś ogródka**.

kamienna twarz ‘nieokazywanie emocji, niewzruszony niczym wyraz twarzy’ zob. **twarz pokerzysty**.

kamień węgielny 1. ‘fundament czegoś; istotna część rozpoczynająca jakąś działalność, zapoczątkowanie czegoś’: *Spisane wykłady szwajcarskiego badacza stały się kamieniem węgielnym współczesnego językoznawstwa.* ◊ Warianty = **kłaść/położyć kamień węgielny** pod coś.

kamień węgielny 2. ‘akt erekcyjny umieszczony w fundamentach nowo powstającego budynku’: *Prezydent miasta wraz z rektorem uniwersytetu wmurowali kamień węgielny pod przyszłą halę widowiskowo-sportową w mieście.* ◊ Warianty = **kłaść/położyć kamień węgielny** pod coś, **wmurować/wmurowywać kamień węgielny** pod coś.

kampania wrześniowa ^{◦środowiskowe} ‘poprawkowa sesja egzaminacyjna odbywająca się we wrześniu’: *Do egzaminu z filozofii muszą sobie przypomnieć całą starożytność od a do zet, a to nie jedyny egzamin w tym tygodniu. Coś mi się wydaje, że szykuje się kampania wrześniowa.*

kapuściana głowa/kapuściany ^{◦pospolicie} **łeb** ‘głupiec, idiota, ktoś niemądry’ zob. **zakuty łeb** ^{◦pospolicie}, **zakuta pała**.

karny z kapelusza ^{◦sportowe} ‘w futbolu: decyzja sędziego o podyktowaniu rzutu karnego na podstawie błędnej oceny sytuacji w polu karnym’: *Zasłużyliśmy na remis, ale sędzia nas skrzywdził dyktując pod koniec drugiej połowy karnego z kapelusza. Staraliśmy się bardzo, lecz przeciwnik zamurował bramkę w ostatnich minutach meczu.*

karać kogoś przykładnie ‘wymierzać komuś surową karę, często dla odstraszenia innych’ zob. **ukarać kogoś przykładnie**.

karczemna awantura ‘kłótnia, burda, najczęściej odsłaniająca najbardziej prymitywny sposób zachowania’: *Tuż po zakończeniu debaty na temat wolności słowa wybuchła karczemna awantura wśród parlamentarzystów zebranych w kularach przez ekranami telewizyjnymi. Zdjęcia deputowanych kłócących się, obrzucających się wyzwiskami, i co tu ukrywać, okładających się wzajemnie czym popadnie pokazały główne serwisy w całej Europie.*

karta przetargowa ‘argument pomocny w negocjacjach, w sporze’: *Kartą przetargową było poparcie kandydata opozycji na stanowisko prezesa konsorcjum.*

kaszka z mlekiem ‘sprawa łatwa, nieskomplikowana’: *Matura z matematyki to była dla mnie kaszka z mlekiem. Mieliliśmy świetną nauczycielkę w technikum. Dodatkowo, większość z nas – oprócz tego, że podskórnie zdawała sobie sprawę ze znaczenia wiedzy matematycznej w przyszłej specjalizacji – po prostu lubiła ten przedmiot w szkole.*

kawał chłopa ‘dobrze zbudowany, wysoki, silny mężczyzna’: *Franek zawsze górował nad swymi kolegami. Był z niego kawał chłopa.*

kawał dobrej nikomu niepotrzebnej roboty ‘o pracy, która wymagała sporego wysiłku i okazała się w rezultacie bezużyteczna’: *Siedziałem nad tymi tabelami dwie noce, a ty mi mówisz, że te opracowania nie będą miały wpływu na wyniki badań. Mogłeś zadzwonić do mnie, żebym rzucił to w diabły, a tak wykonałem kawał dobrej nikomu niepotrzebnej roboty.*

kawał drogi ‘bardzo daleko’: *Do sklepu to jeszcze kawał drogi przed nami.* ♦ Synonim = por. **szmat drogi.**

kawał z (długą) brodą ‘powszechnie znany dowcip opowiadany od dawna, często’ zob. **dowcip z (długą) brodą.**

kawa na ławę ‘powiedzenie coś wprost, bez niedomówień’ zob. **wyłożyć kawę na ławę.**

kątem oka ‘ukradkiem, niepostrzeżenie, podejrzliwie; poruszając jedynie oczami w bok’ zob. **dostrzec/dostrzegać kątem oka.** • Frazeologizm łączący się najczęściej z czasownikami: **dojrzeć, dostrzec/dostrzegać, obserwować, patrzeć, spojrzeć, spostrzec, ujrzeć, widzieć, zauważyć, zerkać/zerknąć.**

kiedyś musi być/jest ten pierwszy raz ‘przyjdzie chwila, kiedy po raz pierwszy przekroczy się jakąś nieprzekraczalną dotychczas granicę, pierwszy raz się coś zrobi, coś osiągnie itp.’: *Polacy potykali się z Niemcami wielokrotnie, ale zawsze schodzili z boiska pokonani. Ale kiedyś musi być ten pierwszy raz. Miejmy nadzieję, że zdarzy się to dzisiaj wieczoru.* ♦ Wariant = **zawsze jest/musi być ten pierwszy raz.**

kielbasa wyborcza ‘obietnice wyborcze składane bez zamiaru ich spełnienia’: *Trudno w czasie kampanii wyłowić te deklaracje polityków, które są realne. Żaden, nawet najbardziej poważny polityk, nie stroni od dawania hojną ręką, lecz na wiecu wyłącznie, wielu grupom społecznym kolejnych przywilejów, podwyżek pensji, rent i emerytur itp. Opinia publiczna*

przyjmuje tę kielbasę wyborczą, ludząc się, że może tym razem będzie lepiej ze słownością przedstawicieli partii, które zdobędą mandaty parlamentarne.

kierować z tylnego siedzenia ‘pełnić faktyczną władzę poprzez oddanych współpracowników na wysokich stanowiskach, najczęściej o zachowaniu lidera politycznego, który usuwa się w cień po wygranych wyborach’ zob. **sterować z tylnego siedzenia**.

kiszki *komuś* **marsza grają** ‘ktoś jest bardzo głodny, komuś z głodu burczy w brzuchu’: *Chodzimy tak od sklepu do sklepu czwartą godzinę. Trzeba wrzucić coś na ruszt, bo mi kiszki marsza grają.*

kisić się we własnym sosie ‘funkcjonować w ramach ustalonego porządku idei, zagadnień, tematów; obracać się w zamkniętej grupie znajomych, współpracowników, branżowców itp.’: *Ponieważ krytyka współczesna, kiszając się we własnym sosie, nie daje nam prostego znaku, co warto poznać, a do czego w ogóle nie sięgać, jesteśmy wręcz skazani na to, by samemu oddzielać ziarno od plew. Na szczęście możemy zajrzeć do Internetu, by znaleźć opinie i porady innych poszukujących.* ◊ Warianty = **gotować się we własnym sosie, smażyć się we własnym sosie**.

klamka zapadła/zapadnie ‘nie da się czegoś cofnąć, nie można zmienić biegu wydarzeń’: *Nie da się już nic zrobić, Komitet Wykonawczy UEFA wybrał cztery polskie miasta. Klamka zapadła. Pozostałe miasta muszą obejść się smakiem.*

kląć jak szewc ‘bardzo przeklinać; wplatać w swoją wypowiedź znaczną liczbę wulgaryzmów’: *Takiego Zdziśka nie znałem, aż się przeraziłem. Okazał się cholerykiem, który umie kląć jak szewc. Oczywiście, można zwrócić uwagę kelnerowi, że potrawa jest za zimna, ale nie trzeba od razu wyzywać go od najgorszych.*

kląć na czym świat stoi ‘bardzo przeklinać; w wielkim wzburzeniu wypowiadać przekleństwa’: *Stanąłem w szczerym polu i kląłem na czym świat stoi. Zamierzałem przed podróżą sprawdzić płyn chłodzący, ale na śmierć zapomniałem. Komputer od dwóch tygodni wskazywał na to, że coś z nim nie tak. Było po północy, a najbliższa wioska oddalona była od tego miejsca o 10 kilometrów.* ◊ Wariant = **przeklinać na czym świat stoi**.

kląć w żywy kamień/w żywe kamienie ‘bardzo przeklinać; złorzeczyć’: *Piotr klął w żywy kamień z powodu tego, że jakiś urzędnik emigracyjny domagał się od niego złotej karty kredytowej. A on chciał tylko spełnić swoje marzenie o wyjeździe do innego świata.*

kleją się *komuś oczy* ‘u kogoś widoczne są objawy zmęczenia, komuś chce się bardzo spać’: *Zosieńce kleją się oczy. Przygotujmy kąpiel i połóżmy ją wcześniej spać niż zwykle. Dzisiejszy dzień obfitował w wiele wrażeń.*

klepać biedę ‘żyć w niedostatku, być biednym’: *W dużych miastach bezrobocie nigdy nie jest wysokie, ale u nas na prowincji w każdym domu jest przynajmniej jeden bez pracy. Niektórzy żyją tylko z tych kilku hektarów i klepią biedę cały rok.*

klepać, co ślina na język przyniesie *pospolicie* ‘mówić bez zastanowienia, często zbyt wiele i bezsensownie’ zob. **mówić, co ślina na język przyniesie.**

klepać kogoś po ramieniu ‘nie sobie nie robić z kogoś, lekceważyć kogoś, pokazywać swoją wyższość’ zob. **poklepywać kogoś po ramieniu.**

kłamać jak z nut ‘mówić nieprawdę, nie dając po sobie poznać, z przekonaniem; z wyrachowaniem’: *Synek sąsiadki wmawiał mi, że nie musi chodzić do szkoły, bo m indywidualny tok nauczania. Oczywiście, kłamał jak z nut, ale ponieważ wiedziałem o jego problemach z rodzicami, udawałem głupiego.* ◊ Wariant = **łgać jak z nut.**

kłaść komuś coś do głowy/*pospolicie do łba* ‘próbować komuś coś wytłumaczyć, z trudem wpajać komuś wybrane idee, wzorce postępowania itp.; uczyć bezkompromisowo’: *Rodzice Janka byli bardzo ambitni w przeciwieństwie do niego samego, więc poświęcali mu wiele czasu. Kładli mu do głowy, że dobre wykształcenie może zaowocować spokojnym i ciekawym życiem w przyszłości.* ◊ Warianty (aspektowy) = **wkładać komuś coś do głowy, kłaść komuś coś łopata do głowy**/*pospolicie do łba.* ◊ Synonimy = **wbijąć/wbić coś komuś do głowy**/*pospolicie do łba.*

kłaść głowę pod ewangelię ‘swym zachowaniem narażać się na niebezpieczeństwo, problemy osobiste itp.’: *Korespondenci wojenni to inna kategoria dziennikarzy. Oni element ryzyka wpisują w swoją pracę i godzą się na to. Kładą głowę pod ewangelię tylko po to, aby każdego wieczora widzieć mógł zobaczyć migawkę ze strzelającym żołnierzem z kilkunastosekundowym komentarzem.* ◊ Warianty (aspektowy) = **położyć głowę pod ewangelię**; niekiedy zwrot ten rozwijany jest rzeczownikiem **zdrowy** i wówczas uzyskuje postać **kłaść/położyć zdrową głowę pod ewangelię**. • Frazeologizm używany najczęściej przez starsze pokolenie użytkowników polszczyzny i osoby z wykształceniem humanistycznym. Zwrot rzadko spotykany w tekstach współczesnych.

kłaść kamień węgielny *pod coś* **1.** ‘dać początek czemuś, zapoczątkować jakąś działalność’ lub **2.** ‘umieścić akt erekcyjny w fundamentach nowo powstającego budynku’ zob. **położyć kamień węgielny** *pod coś* **1 i 2.**

kłaść kres *czemuś* ‘kończyć coś; powodować zaprzestanie oddziaływania czegoś’ zob. **położyć kres** *czemuś.*

kłaść komuś coś łopatą do głowy/^o*pospolicie do łba* ‘próbować komuś coś wytłumaczyć, z trudem wpajać komuś wybrane idee, wzorce postępowania itp.; uczyć bezkompromisowo’ zob. **kłaść komuś coś do głowy**/^o*pospolicie do łba.*

kłaść coś między bajki ‘twierdzić, że coś jest niemożliwe, nieprawdziwe, nieracjonalne’ zob. **włożyć coś między bajki.**

kłaść coś na karb *czegoś* ‘tłumaczyć się czymś, znajdować usprawiedliwienie na coś’: *Niepowodzenie w dzisiejszym meczu kładli na karb presji wywieranej na zawodnikach w środkach masowego przekazu.* ◇ Warianty (aspektowy) = **położyć coś na karb** *czegoś*, **złożyć coś na karb** *czegoś.*

kłaść na (obie) łopatki ‘zdominować kogoś, pokonać kogoś; znacznie przewyższać kogoś w czymś’ zob. **położyć na (obie) łopatki.**

kłaść coś na szali ‘wybierać coś, stawiać na coś, ryzykując’ zob. **rzucić coś na szalę.**

kłaść się spać z kurami ‘dość wcześnie udawać się na wieczorny spoczynek’ zob. **chodzić spać z kurami.**

kłaść tamę *czemuś* ‘przeciwstawić się czemuś, przeszkodzić w realizacji czegoś’ zob. **stawiać tamę** *czemuś.*

kłaść uszy po sobie ‘stawać się potulnym, pokornym, tchórzyc’ zob. **położyć uszy po sobie.**

kłaść zdrową głowę pod ewangelię ‘swym zachowaniem narażać się na niebezpieczeństwo, problemy osobiste itp.’ zob. **kłaść głowę pod ewangelię.**

kłębek nerwów ‘o stanie psychicznym człowieka: roztrzęsienie pod wpływem silnych emocji, bardzo dużego zdenerwowania itp.; na granicy wytrzymałości psychicznej’: *Zbyt wysokie wymagania wobec niej i niska samoocena doprowadziły ją do depresji. Teraz jest kłębkim nerwów i kiedy wraca z pracy zamyka się w pokoju ze słuchawkami na uszach, kołysząc się przy tym jakby cierpiała na chorobę sierocą.*

kłuć w oczy ‘wywołać zawiść, niechęć; drażnić, denerwować kogoś’: Czytając i przysłuchując się różnym dyskusjom, powoli tracę wiarę w pogląd, że człowiek jest istotą obdarowaną inteligencją. Z większości wypowiedzi bije infantylność, a powierzchowność i poślizgłość kłuje w oczy. • Frazeologizm rozwijany do postaci = **aż kłuje w oczy**.

kobieta lekkich obyczajów ‘ prostytutka ’: *Miał ochotę na miłe towarzystwo przy drinku, ale przy barze siedziały tylko dwie kobiety lekkich obyczajów, więc skierował się do szatni po płaszcz. Pomyślał, że spacer odpręży go lepiej od kieliszka koniaku.* ◇ Synonimy = **córa Koryntu**.

kochać inaczej ‘obdarzać uczuciem miłości homoseksualnej’: *W krajach z tolerancją na bakier trudno jest osobą, które kochają inaczej.*

kochać się na zabój ‘zakochać się bardzo mocno’: Antek kochał się na zabój w Joli z III b. Każdego dnia na dużej przerwie rzucał jej pod nogi bukiet kwiatów. ◇ Wariant aspektowy = **zakochać się na zabój**.

kochający inaczej ‘o osobie homoseksualnej’: *W wielu europejskich krajach kochający inaczej, tworzący związki partnerskie, mają takie same prawa jak małżeństwa heteroseksualne.*

kocia muzyka ‘głośna, hałaśliwa, kakofoniczna, zwłaszcza z perspektywy starszego pokolenia’: *Dla mnie heavy metal to kocia muzyka i nie przekonają mnie do tego nawet najbardziej melodyjne ballady Jamesa Hetfielda.*

kocie łby ‘jednia wyłożona kostką z nieobrobionych kamieni’: *Kocie łby są zastępowane przez wylewki asfaltowe, choć zostają jeszcze ważnym elementem estetyki starych rynków wielkich miast.*

koledzy/kolega z piaskownicy/z (jednego) podwórka ‘o znajomości z dzieciństwa; o kolegach z dzieciństwa’ zob. **z jednego podwórka**.

kolega/koleżanka ze szkolnej ławy/z ławy szkolnej ‘znajomy/znajoma z czasów szkolnych’: *Jubileusz półwiecza szkoły był dobrą okazją do spotkania dawnych kolegów z ławy szkolnej.* ◊ Wariant = **przyjaciel/przyjaciółka ze szkolnej ławy/z ławy szkolnej.**

kolorowa prasa ‘czasopisma tzw. kobiece oraz tabloidy’: *Kolorowa prasa śledziła ich na randkach, fani Nergala nie dowierzali. To jednak prawda! Adam kocha czarna muzykę, ale od kilku miesięcy także... królową różu. Teraz wszyscy czekają na ciąg dalszy. Zaręczyny?* (ŚK 2010/1/152).

kolos na glinianych nogach ‘o potężnym państwie, o silnej instytucji, o liczącej się na rynku firmie, których dominacja jest złudna, a wiele przesłanek świadczy o słabości lub rychłemu upadkowi’: *Światowa gospodarka zadrżała w swych podstawach, gdy duże instytucje finansowe okazały się kolosami n glinianych nogach.*

kołdra jest za krótka zob. **krótka kołdra.**

koło zamachowe ‘coś, co powoduje dynamiczną zmianę, przeważnie szybki wzrost w gospodarce’: *Fundusze europejskie są w czasach kryzysu ogólnoświatowego kołem zamachowym polskiej gospodarki.*

koło się zamyka/zamknęło ‘jakieś czynniki uniemożliwiają rozwiązanie jakiegoś problemu, wyjście z sytuacji itp.; coś powraca/powróciło do stanu początkowego, pomimo starań mających na celu zmianę, progres itd.’: *Zakład stanął i nic nie wskazuje na to, aby pracownicy szybko wrócili do pracy. Mieli otrzymać zaległe wynagrodzenia już pod koniec ubiegłego miesiąca, ale dyrekcja uzależniała wypłaty od spłaty długów kontrahentów. Spółki korzystające z naszych usług nie chcą płacić zaległych faktur, tłumacząc się tym, że nie otrzymują z zakładu zamówionych materiałów, które pozwalają im na normalne funkcjonowanie, więc koło się zamyka.* ◊ Wariant = **i koło się zamyka.**

kombinować jak koń pod górkę *żartobliwie* ‘myśleć, zastanawiać się; próbować znaleźć rozwiązanie’: *Nie mogę na to patrzeć. Kombinujesz jak koń pod górkę. Spróbuj użyć kombinerek i zobaczysz, że uda ci się odkręcić tę śrubę.*

konia z rzędem temu, kto... ‘niewielu będzie mogło czegoś dokonać, a ten kto to zrobi będzie z jakichś względów wyjątkowy’: *Konia z rzędem temu, kto wytypuje zwycięzcę zbliżającego się mundialu.*

koniec (i) kropka ‘bez dyskusji; decyzja podjęta i nie ma od niej odwołania’: *Nie pójdziesz dziś do kina. Prosiłam, abys przyciął róże, a ty nawet nie spojrzales na narzędzia, bo bardziej byleś zajęty przejściem kolejnych etapów jakiejś pozbawionej sensu gry. Nawet nie próbuj mnie błagać. Podjęłam decyzję, koniec i kropka.*

koniec pieśni ‘coś się skończyło/skończy; koniec’: *To była niebywała okazja kupna pięknego domu w cudnym zakątku, ale nie dostaliśmy kredytu. Bank nie chciał podjąć ryzyka i nam nie uwierzył. Cóż, koniec pieśni, nie ma co wracać do tego. ◊ Wariant = **cześć pieśni**.*

koniec świata 1. ‘bałagan, zamieszanie, chaos; określenie opisujące niemoc załatwienia jakiejś sprawy ze względu na czyjąś opieszałość, niekompetencję, złośliwość itp.’: *W hotelu, w którym mieli zamieszkać nasi goście, doszło do wybuchu gazu i chwilowo zaprzestął przyjmowania gości i anulował rezerwacje. Co chwila ktoś dzwoni z pytaniem, co robić, a ja nie mogę nic poradzić. Staram się znajdować miejsca zastępcze, ale na razie to mamy tu koniec świata i trudno coś załatwić w takich warunkach.*

koniec świata 2. ‘określenie opisujące coś zdumiewającego, zadziwiającego, poruszającego’: *Trudno sobie wyobrazić, aby jedno z największych miast w naszym kraju zrezygnowało z tak spektakularnego wydarzenia artystycznego. Dosłownie, koniec świata. Jak można być tak krótkowzrocznym. Niedługo miejsca starczy jedynie na kolejne strefy kibica i różową popkulturę.*

końcowe odliczanie ‘niedużo czasu pozostało’: *Rozpoczęło się końcowe odliczanie, bo do ślubu pozostały już tylko 3 tygodnie.*

koń by się uśmieł ‘o czymś śmiesznym, infantylnym, nonsensownym, często ironicznie, z przekąsem’: *Niektórzy politycy mają wielką ochotę na to, aby prasa bulwarowa opisywała ich jako celebrytów. Koń by się uśmieł.*

koń trojański ‘zakamuflowane niebezpieczeństwo, podstęp’: *Wielokrotnie powtarzana w ostatnich latach opinia, że Polska jest koniem trojańskim Stanów Zjednoczonych w Europie, okazała się nieprawdziwa.*

końska dawka ‘duża ilość czegoś, której podanie ma na celu wzmocnienia działania czegoś, najczęściej leku’: *Wziąłem końską dawkę antybiotyku i od stanąłem na nogi.*

końskie okulary ‘brak oryginalności, bardzo wąska interpretacja rzeczywistości, ograniczony ogląd czegoś’: *Najgorsze, co może spotkać kulturę, to polityk, który patrzy na świat przez końskie okulary.*

końskie zaloty ‘pozbawiony subtelności sposób zalecania się do kogoś’: *Końskie zaloty dojrzałych mężczyzn są odbierane jako brak taktu przez większość kobiet i powodują zniesmaczenie towarzystwa.*

końskie zdrowie ‘zdrowie bez zarzutu’: *Janek wychowywał się u babci w Finlandii. Od dziecka kobiecina hartowała wnuczka i wyszło mu to na dobre. Ma teraz końskie zdrowie.*

kopać pod kimś dołki ‘skrycie i podstępnie działać na czyjąś szkodę’: *Koleżanka z pracy kopała pod nim dołki, aby uzyskać awans na jego stanowisko, jak się zresztą później okazało.*

kopać komuś/czemuś grób ‘powodować czyjś upadek, łamać komuś karierę; przyczynić się do niepowodzenia czegoś, do klęski czegoś’ zob. **wykopać komuś/czemuś grób**.

kopę lat ‘bardzo długo’: *Kopę lat się nie widzieliśmy. Co słychać u ciebie?* • Najczęściej podczas rozmowy znajomych, którzy spotykają się przypadkowo.

korona komuś z głowy nie spadnie/nie spadła ‘wykonując coś, nie uchybi się swojej godności, zrobienie czegoś nie będzie poniżające’: *Jeśli pójdziesz wynieść śmieci, to korona co z głowy nie spadnie.*

kosmate myśli ^{◦żartobliwie} ‘nieobyczajne, lubieżne; erotyczne, dotyczące seksu’: *Jakoś tak dziś słodzisz mi bardzo. Coś mi się wydaje, że masz dzisiaj kosmate myśli.* ◊ Warianty = ^{◦żartobliwie} **kudłate myśli**, ^{◦żartobliwie} **włochate myśli**. ◊ Synonim = por. ^{◦żartobliwie} **głupie myśli chodzą komuś po głowie 2**.

kość niezgody ‘element sporny, przyczyna konfliktu’: *Kością niezgody była kamienica po odziedziczona po rodzicach. Jedna z jego ciotek domagała się horrendalnej sumy jako spłaty.*

koziół ofiarny ‘człowiek obarczony winą za coś, czego nie zrobił, do czego się nie przyczynił itp.’: *Jego współpracownicy wykopali dla niego grób jeszcze przed złą sytuacją notować spółki na giełdzie. Gdy wartość akcji firmy spadła o 10 procent, zrobili z niego kozła ofiarnego, ratując tym samym swoje ciepłe posadki.*

kraina łagodności ‘przestrzeń kultury kojarzona z twórczością spod znaku piosenki poetyckiej, autorskiej, turystycznej itp.’: *Twórczość wielu młodych poetów nie sprawdza się w krainie łagodności. Ich drapieżne, arytmiczne teksty, często oparte na nieefektywnym opisie codzienności, w której ukryte są rozterki psychiczne nie są wdzięcznym materiałem do muzycznego opracowania.* Δ Frazelogizm pochodzi ze spopularyzowanego przez program telewizyjny (tematycznie związany ze sceną piosenki autorskiej, poetyckiej itp.) fragmentu tekstu Wojtki Bellona.

Kraj Kwitnącej Wiśni ‘zwyczajowa nazwa Japonii’: *W Kraju Kwitnącej Wiśni urzekła mnie prowincja. Z dala od wielkich miast odnalazłem wspaniałe krajobrazy i spotkałem niezwykle uprzejmych ludzi.*

krakowskim targiem ‘domówić się w jakiejś sprawie, np. sprzedaży w drodze kompromisu, umowa zawarta po obustronnych ustępstwach’: *Ja chcę za auto 16 tysięcy, pan chce dać 14, więc krakowskim targiem niech stanie na 15 tysiącach i każdy będzie zadowolony.*

kreć robotę ‘działanie skryte, podstępne i destrukcyjne’: *Zastanawiałem się długo, z jakich powodów urwał się kontakt z Filipem, który był bardzo zainteresowany współpracą ze mną. Po kilku dniach rozjaśniło mi się w głowie i jestem prawie pewien, że to Karol robi mi kreć robotę.*

kredyt zaufania ‘obdarzenie zaufaniem i przyzwolenie na sposób postępowania dla kogoś, najczęściej dla osoby publicznej w początkowej fazie prowadzenia działalności przez tę osobę’: *W ubiegłorocznych wyborach otrzymali duży kredyt zaufania, gdyż po raz pierwszy od ponad 40 lat przelamali hegemonię dwóch rządzących partii. Wszystko wskazuje na to, że nagradzają swoich wyborców, wykazując m.in. dużą wrażliwość społeczną i wprowadzając odważną politykę prorodzinną.*

krewni i znajomi królika ‘ktoś wykorzystujący protekcję osoby znanej, wpływowej; ktoś korzystający ze znajomości z osobą znaną, publiczną itp.’: *Na szczęście skończyła się już sytuacja, w której przyjmowani byli tylko krewni i znajomi królika, a młodych ludzi z wysokimi kwalifikacjami nawet nie zapraszano na rozmowę kwalifikacyjną.*

kreć się w kimś gotuje/zagotowała ‘o człowieku, który pod wpływem czyjegoś postępowania zaczyna zachowywać się emocjonalnie, impulsywnie, opryskliwie, gniewnie, agresywnie itp.’: *Czekałem w kolejce na stacji benzynowej. W momencie gdy już myślałem, że zbliża się moja kolej, jakiś facet po zatankowaniu i opłacie, wyciągnął telefon komórkowy i*

jak gdyby nigdy nic zadzwonił do kogoś. Krew się we mnie zagotowała, wyszedłem z samochodu i taką puściłem wiazankę w jego stronę, że aż sam się zdziwiłem, iż znam tyle wulgaryzmów .

krew *komuś uderza/uderzyła do głowy* 'ktoś traci/stracił panowanie nad sobą, ktoś przeżywa/przeżył coś bardzo emocjonalnie, tracąc kontrolę nad racjonalnością myślenia': *Kiedy dowiedziałem się o zwolnieniu Julki, krew uderzyła mi do głowy. Zacząłem się motać po pokoju i nie wiedziałem, co zrobić najpierw.*

krew *kogoś zalewa/zalała* 'o czymś mocnym wzburzeniu, wściekłości; ktoś się bardzo zdenerwował z jakiegoś powodu': *Znowu dziś nie działały urządzenia multimedialne. Krew mnie już zalewa, tak przecież nie można normalnie pracować. Wymagania mają, oczywiście, wielkie, ale o serwisowanie i szkolenia nikt nie zadba.*

kręcić lody 'bogacić się, zarabiać sporo bez wielkiego nakładu pracy': *Niektórzy na początku lat 90. wydzierżawili na wiele lat tereny blisko centrum miast, a teraz kręcą lody, prowadząc płatne parkingi.*

kręcić nosem *na coś* 'okazywać swoje niezadowolenie z jakiegoś powodu': *Mieszkańcy od dawna kręcili nosem na decyzje zarządu wspólnoty, ale dziś przystąpili do frontalnego ataku i zgłosili wniosek o odwołanie prezesa.*

krokodyle łzy 'udawany żal, pozorowana skruchę' zob. **wylewać krokodyle łzy.**

krok po kroku 'etapami, po kolei, sukcesywnie, z konsekwencją': *Wybierając zawód muzyka zdawałem sobie sprawę z tego, że łatwo nie będzie. N szczęście miałem w sobie dużo cierpliwości i samozaparacia, by krok po kroku dochodzić do kolejnych poziomów opanowania instrumentu. Dziś siedzę w domu w wygodnym fotelu i to inni dzwonią do mnie.*

krok w krok 'blisko, stale, trzymając się kogoś/czegoś blisko': *Podejrzany mężczyzna szedł krok w krok za Marysią. I nagle się przywitał. Marysi spadł kamień z serca, gdy usłyszała znajomy głos syna sąsiadki z pierwszego piętra.*

krok za krokiem 'powoli, z dużym wysiłkiem': *Zdrętwiała mu lewa ręka i poczuł silny ból w piersi. Z trudem, krok za krokiem, doszedł do telefonu i wezwał pogotowie. Wiedział, że ma zawał serca.*

kropka nad i ‘rozstrzygnięcie czegoś, ostateczne wyjaśnienie czegoś; zwieńczenie dzieła’ zob. **postawić kropkę nad i**.

kropka w kropkę ‘identyczny, tożsamy; identycznie, tak samo’: *Powtórzył mi kropka w kropkę rozmowę z nauczycielem i oniemiałem ze zdumienia.*

kropla w morzu potrzeb ‘niewystarczająca ilość/liczba czegoś’: *Konwoje z pomocą z krajów europejskich dla uchodźców w Afryce to ciągle kropla w morzu potrzeb. Dopóki światowi decydenci nie podejmą próby rozwiązań systemowych, dopóty ludność w tamtych regionach będzie cierpiała.*

krótka koldra ‘zbyt mała ilość środków finansowych do zaspokojenia wszystkich potrzeb’: *Przy pracach nad budżetem zawsze okazuje się, że kasa państwa to krótka koldra i nie można zadowolić wszystkich.* • Często w postaci = **koldra jest za krótka, za krótka koldra**.

krótka ławka ‘odczuwać brak osób wybitnych, wartościowych w jakimś środowisku; nie mieć specjalistów w jakiejś dziedzinie’ zob. **mieć krótką ławkę**.

krótka pamięć ‘zła pamięć; niezdolność lub niechęć do zapamiętywania’ zob. **mieć krótką pamięć**.

krótka piłka ‘bez ogródek, konkretnie, wprost, stanowczo’: *Słuchaj, krótka piłka, ty przygotowujesz na czwartek zeskanowane zdjęcia z najpiękniejszych zakątków południowej Francji,, a ja napiszę kilkanaście dobrych, esencjonalnych tekstów. W piątek się spotkamy z materiałami i do wieczora mamy prospekt gotowy. Co ty na to?*

kruczki prawne ‘zawiłości albo luki w przepisach, sprytnie wykorzystywane do osiągnięcia przewagi w jakimś sporze lub innych korzyści; utrudnienia, przeszkody wynikające z zawiłości przepisów’: *Okazało się, że musimy opuścić kamienicę, pomimo przedstawienia aktów własności. Prawnik właściciela znalazł jakieś kruczki prawne, że niby dokumenty przez nas dostarczone są nieważne w świetle obowiązujących przepisów przedwojennych.*

kruszyć kopie o coś/o kogoś ‘angażować się mocno w sporze o coś lub o kogoś’: *Politycy kruszą kopie w sprawie naszego stanowiska na wrześniowy szczyt Unii Europejskiej. Wiadomo przecież nie od dziś, że Hiszpanie i Włosi wespół z Czechami nie dopuszczą do przegłosowania nowego budżetu w obecnej formie.* • Najczęściej frazeologizm rozwinięty jest do frazy **nie ma o co kruszyć kopii, nie warto/warto o to kruszyć kopii**.

kryć się jak ślimak/żółw w skorupie ‘nie chcieć się angażować się w nic, odizolować się, zdystansować się, nie utrzymywać bliższych kontaktów ze znajomymi, z otoczeniem’ zob. **chować się jak ślimak/żółw w skorupie**.

krzywo patrzeć (*na coś/na kogoś*) ‘być niechętnym, nieprzychylnym, niezyczliwym (czemuś/komuś)’: *Sąsiedzi we wsi krzywo patrzyli na zaloty Jana spod lasu do Helci. Dopiero przed miesiącem męża pochowała, a już chłopca w domu przyjmuje.* • Także w odmiennym szyku = **patrzeć krzywo** (*na coś/na kogoś*). ◊ Synonimy = **patrzeć krzywym/kosym okiem**.

krzyż na drogę ‘wyraz niechęci do kogoś; pożegnanie osoby, za którą się nie przepada’: *Odmawia pomocy wtedy, gdy naprawdę tego potrzebuje. Wyciągałem rękę do niego już kilka razy, ale trzeba już z tym skończyć. Nie będę niańczył dorosłego człowieka, nich robi, co chce. Krzyż na drogę.*

krzyżowy ogień pytań ‘zadawanie wielu różnych pytań w krótkim czasie podczas przesłuchania, wywiadu, konferencji prasowej itp.’: *Kanclerz Niemiec dostał się w krzyżowy ogień pytań na konferencji zaraz po zakończeniu spotkania na szczycie z prezydentem Francji.*

książka do poduszki ‘książka czytana w łóżku, przed zaśnięciem’ zob. **do poduszki**.

książkę można by napisać (o czymś) ‘wiele szczegółów można by o czymś podać, jakaś historia jest bardzo rozbudowana i często zagmatwana’: *Książkę można by napisać o tym, co zaważyło na tym, że dopiero teraz kupiliśmy działkę pod budowę domu.*

kto żyw ‘kto tylko może, wszyscy; żyjący’: *Kiedy huknęła wiadomość, że sam książkę zaszczyli swoją obecnością doroczne polowanie, kto żyw biegł pod las, by choć przez chwilę ujrzeć na własne oczy pełen przepychu orszak.*

kubek w kubek (podobny do) ‘identyczny, taki sam’: *A Dawid to kubek w Lubek podobny do ojca: te same oczy, ta sama postura, a i wysoki, dobrze zbudowany i z wiecznym uśmiechem na twarzy.*

kuchennymi drzwiami/schodami ‘podstępnie, niezauważalnie, w tajemnicy, w sposób nieskupiający na czymś lub na kimś uwagi’: *Powołując się na wymogi prawa europejskiego, dąży się do wymiany wielu dokumentów. Przy okazji wprowadza się kuchennymi drzwiami*

np. zapis danych biometrycznych. ◇ Wariant = **tylnymi drzwiami, wprowadzać kuchennymi/tylnymi drzwiami/schodami.**

kudłate myśli ^{o żartobliwie} ‘nieobyčajne, lubieżne; erotyczne, dotyczące seksu’ zob. ^{o żartobliwie} **kosmate myśli.**

kukulcze jajo ‘obarczenie kogoś innego czymś kłopotliwym, niekorzystnym’ zob. **podrzucić komuś kukulcze jajo.**

kula u nogi ‘utrudnienie, przeszkoda; czynnik, element niekorzystnie wpływający na całość’: *Nierentowne spółki są kulą u nogi Skarbu Państwa, stąd decyzja o powołaniu departamentu w ministerstwie, który ma zająć się jak najszybszym opracowaniem planu prywatyzacji tych podmiotów.* ◇ Wariant rozwinięty: **coś jest kulą u nogi.**

kulą w płot ‘wypowiedź niezgodna z rzeczywistością, niezręczna; błędne działanie, postępowanie, chybiona, absurdałna decyzja’: *Jestem zwolenniczką tradycyjnego stylu życia, więc etykietując mnie mianem przedstawicielki ponowoczesnej frakcji lewicowej, trafiłeś kulą w płot.* ◇ Wariant = **jak kulą w płot.** • Najczęściej w połączeniu z czasownikami = **trafiać/trafić, strzelać/strzelić** oraz z rzeczownikiem = **strzał.**

kulturowy tygiel ‘miejsce, w którym spotykają się różnorodni ludzie, przedstawiciele różnych kultur; miasto, państwo charakteryzujące się wielokulturowością’ *Jednak tak mocno zurbanizowane środowisko, z jakim mamy do czynienia w Nowym Jorku, jest znakomitą pożywką dla kreatywności. Wiele i bardzo szybko się uczysz. To miejsce, do którego od zawsze przybywali i wciąż napływają ludzie z całego świata. Ten kulturowy tygiel, wielość myśli, idei, muzyki sprawia, że ciągle chcesz się uczyć czegoś nowego (JF 2009/10-11/38).*

kupić/kupować kota w worku ‘nabyć coś/nabywać coś, ryzykując, bez rozeznania, bez możliwości oceny powodzenia’: *Masz kilka minut na obejrzenie samochodu z zewnątrz. Sprawdzasz papiery, badanie techniczne i niby jest wszystko w porządku, ale i tak kupujesz kota w worku. Dopiero po wizycie u swojego mechanika dowiadujesz się, jaki jest faktyczny stan sprowadzonego z zagranicy auta.* ◇ Synonim = **kupić/kupować w ciemno.**

kupić/kupować w ciemno ‘nabyć coś/nabywać coś, ryzykując, bez rozeznania, bez możliwości oceny powodzenia’ zob. **w ciemno.**

kura domowa ‘niepochlebnie lub z politowaniem o kobiecie, skupiającej się na obowiązkach domowych, wychowaniu dzieci, nie udzielającej się towarzysko i nie realizującej się zawodowo’: *Muszę w końcu coś ze sobą zrobić. Napisałam doktorat, wychowałam dzieci i siedzę w domu, bo się odzwyczaiłam od ludzi. Moje koleżanki pewnie kura domowa.*

kura znosząca złote jaja/jajka ‘niewymagające szczególnego nakładu własnej pracy lub/i środków przedsięwzięcie biznesowe przynoszące krociowe zyski; niewyczerpane w jakimś czasie źródło wielkich dochodów’: *Firmy sprzątające w dużych miastach były to kury znoszące złote jaja. Trzeba tylko dobrze zorganizować pracę, zainwestować w sprzęt, a kluczem do sukcesu jest obniżenie kosztów pracy, czyli zatrudnienie studentów.* ◇ Synonim = **dojna krowa**.

kurna chata ‘prymitywna chata’: *Ludzie mają teraz różne ekologiczne pomysły, że delikatnie określe ich ekstrawagancję. Niejeden z domorosłych milionerów z nudów marzy o kurnej chacie i naturalnych produktach, a na podwórku i tak stać będzie najlepsza terenówka bądź szalowy pick-up.*

kurze łapki ‘zmarszczki wokół oczu, tuż poniżej skroni’: *Problem kurzych łapek dotyka kobiet po czterdziestce. Współczesna kosmetologia doskonale sobie z tym radzi, proponując całą gamę kremów przeciwzmarszczkowych.*

kurzy się komuś z głowy/^opospolicie **z łba** ‘ktoś jest pijany’: *Janek wracał z pracy, z trudem utrzymując się na chodniku. Z daleka było widać, że kurzy mu się z głowy.*

kusić los ‘ryzykować, wykazywać się brawurą’: *Każda wyprawa w wysokie góry bez przygotowania i odpowiedniego sprzętu to wyraz nieodpowiedzialności. Lepiej nie kusić losu i nie grać twardziela, bo może się to źle skończyć.*

kuty na cztery nogi ‘o człowieku: sprytny, doświadczony, umiejący doskonale sobie radzić’: *Adam jest kuty na cztery nogi. Umie się znaleźć w każdej sytuacji i na wszystkim robi interes. Nie mogłem wyjść z podziwu, gdy na weselu Kasi do oczepin złapał kilku nowych klientów.*

kwadrans akademicki ‘zwyczajowo przyjęty czas spóźnienia na zajęcia, opóźnienia jakiegoś spotkania w środowisku uniwersyteckim’: *Ponieważ kwadrans akademicki już minął, postanowiliśmy czmychnąć z zajęć, ale w tym właśnie momencie zauważyliśmy biegnącego profesora Kaługa z rozwianym włosiem i z uśmiechem na ustach. Kiedy tak patrzyliśmy na*

niego, zdaliśmy sobie sprawę z naszego pełnego uwielbienia jego osoby. Przeczuwaliśmy, że miłość była obopólna.

kwadratura koła *·publicystyczne ‘trudny do rozwiązania problem, sytuacja bez wyjścia’*: *Ciągle manipulowanie przy ustawie medialnej nie przynosi bliskiej wizji jej dopracowania. Podstawowymi spornymi kwestiami pozostaje status ośrodków regionalnych i finansowanie spółki. Gdy koalicja idzie na kompromis w sprawie wzmocnienia decentralizacji, to zamyka drogę do porozumienia w sprawie nakładów z budżetu. Natomiast działania opozycji są odwrotne i tak mamy do czynienia z istną kwadraturą koła. Komentatorzy przypuszczają, że na finał całej sprawy poczekamy do kolejnych wyborów.*

kwaśna mina *‘niezadowolenie uzewnętrznione grymasem na twarzy’* zob. **zrobić kwaśną minę**.

kwaśne winogrona *‘coś pozornie niepożądane przez kogoś i niełatwe do osiągnięcia’*: *Dla wielu nagroda za najlepszą książkę roku to kwaśne winogrona. Na głos nie powiedzą, że należy im się jak psu zupa, ale skrycie o takich honorach marzą.*

kwestia czasu *‘coś się na pewno stanie, coś musi nastąpić’* zob. **coś jest kwestią czasu**.

LLL

lać krokodyle łzy ‘udawać żal, pozorować skruczę’ zob. **wylewać krokodyle łzy**.

lać miód na czyjeś serce ‘mówić komuś miłe rzeczy, zajmować kogoś rozmową o czymś przyjemnym, uspakajającym’: *Lejesz miód na moje serce, przekazując wiadomości o dobrych ocenach naszych przedsięwzięć naukowych.*

lać oliwę na wzburzone fale/morze/wody ‘zręcznie łagodzić napiętą, drażliwą sytuację’: *Ojciec lał oliwę na wzburzone morze, kiedy próbował godzić swe córki. Ponieważ chodziło o wieczorne korzystanie z Internetu, problem był niezmiernie poważny. Obecnie młodzież rezygnuje często z wyjścia z domu na spotkania ze znajomymi, poświęcając całe godziny na korespondencję za pomocą komunikatorów sieciowych.* ◊ Warianty aspektowe = **wylać oliwę na wzburzone fale/morze/wody**.

lać wodę ‘mówić lub pisać ogólnikowo, chcąc zakamuflować niewiedzę; mówić lub pisać ponad miarę, często z premedytacją odbiegając od tematu’: *W moich oczach największy szacunek zyskują ludzie, którzy mówią konkretnie i na temat, a kiedy nie mają nic do dodania, to nie leją wody, żeby za wszelką cenę zapełnić ciszę.*

lało jak z cebra ‘pada ulewny deszcz’ zob. **leje jak z cebra**.

latać jak głupi ‘biegać szybko; zachowywać się chaotycznie, zdradzając niepokój, podekscytowanie’ zob. **biegać jak głupi**.

latać jak kot z pęcherzem ‘z powodu załatwiania wielu spraw naraz sprawiać wrażenie wykonywania nerwowych i chaotycznych działań’ zob. **biegać jak kot z pęcherzem**.

latać jak oszalały/szalony/opętany/wariat ‘biegać szybko; zachowywać się chaotycznie, zdradzając niepokój, podekscytowanie’ zob. **biegać jak oszalały/szalony/opętany/wariat**.

latający Holender ‘o człowieku, który znajduje się w ciągłym ruchu, który nie potrafi na dłużej pozostać w jednym miejscu’: *Bartek to latający Holender. Mieszkał chyba już w całej Europie, imal się każdego zajęcia, a teraz przyszedł czas na Amerykę Południową. Właśnie czytałem na jego blogu, że podjął się pracy stajennego gdzieś w argentyńskiej części Patagonii.*

lata świetlne ‘bardzo dużo, wiele; bardzo daleko; bardzo długo’ *Cale lata świetle dzieliły nas od porozumienia w sprawie rozkładu odpowiedzialności za poszczególne etapy prac wykonawczych. Wydawało się, że nigdy nie dojdziemy do podpisania umowy.* ◇ Synonim = **o lata świetlne.**

lecieć (komuś) przez ręce ‘tracić przytomność, będąc podtrzymywanym bądź trzymanym przez kogoś’: *Wracaliśmy ze spaceru i tuż pod domem Malwinka zaczęła się krztusić. Pomyślałem, że zachłysnęła się śliną, więc wycisnąłem ją z wózka. Po chwili przeraziłem się, bo Malwinka leciała mi przez ręce i robiła się coraz bardziej sina. Potrząsnąłem ją delikatnie i na szczęście złapała oddech. Najadłem się wtedy strachu do tego stopnia, że aż przysiadłem na moment na krawężniku.*

lecieć (sobie) w kulki ‘lekceważyć kogoś, drażnić kogoś swoim zachowaniem’: *Ty chyba sobie w kulki lecisz. Umawialiśmy się, że dziś zaczniesz u mnie remont łazienki, a ty w najlepsze z kolegami popijasz piwko pod sklepem.* ◇ Wariant aspektowy = **grać (sobie) w kulki, pogrywać (sobie) w kulki, polecieć (sobie) w kulki.**

ledwo/ledwie móc związać koniec z końcem ‘żyć na granicy ubóstwa, nie mieć wystarczających środków do życia’ zob. **z trudem wiązać koniec z końcem.**

ledwo/ledwie trzymać się na nogach 1. ‘odczuwać wielkie zmęczenie lub ból kończyn dolnych spowodowany zmęczeniem’: *Kochanie, możemy przelożyć to sprzątnie garażu n weekend? Pracowałem na d książką do późna i dziś ledwo trzymam się a nogach.* ◇ Wariant = **z trudem trzymać się na nogach.**

ledwo/ledwie trzymać się na nogach 2. ‘być kompletnie pijanym’: *Zobacz ten facet ledwo trzyma się na nogach. Zadzwońmy po policję, bo jeszcze gotów wpaść pod samochód.* ◇ Wariant = **z trudem trzymać się na nogach.**

leje jak z cebra ‘pada ulewny deszcz’: *Leje jak z cebra. Ale to bardzo dobrze, bo taka susza była w tym miesiącu, że taki deszcz na pewno się przyda.* ◇ Wariant w czasie przeszłym: **lało jak z cebra.**

lekką ręką ‘z łatwością; lekkomyślnie, nie zważając na konsekwencje’: *Składaliśmy na emeryturę od 25 lat. Czasem z trudem przychodziło nam znalezienie w budżecie domowym kilkuset złotych na wpłatę, ale jakoś się udawało. Kiedy dowiedziałam się, że mój mąż*

wypłacił całość i nie mając pojęcia o inwestowaniu na giełdzie, otworzył rachunek maklerski, po czym zakupił lekką ręką akcje jakiejś firmy mięsnej, której nazwa niewiele mi mówi, była bliska zawahaniu. Teraz odchodzę od zmysłów, bo w jeden dzień możemy stracić oszczędności naszego życia.

lekki jak piórko ‘bardzo lekki’: *Miałeś rację, ten duży koc jest lekki jak piórko. Będzie jak znalazł na plażę.*

lektura do poduszki ‘książka, gazeta itp. czytana w łóżku, przed zaśnięciem’ zob. **do poduszki**.

leń patentowany ‘o człowieku: bardzo leniwy’: *Zacznij się wreszcie uczyć, leniu patentowany. Jesteś zdolny, tylko siedzisz przed tym monitorem cały dzień i całą, grasz w jakieś gry, a potem nie masz siły na nic.* ◊ Wariant = °pospolicie **leń śmierdzący**.

leń śmierdzący °pospolicie ‘o człowieku: bardzo leniwy’ zob. **leń patentowany**.

lepiej już było ‘sytuacja będzie się pogarszać, trzeba przygotować się na większe trudności’: *Ze względu na światowy kryzys w najbliższych latach nie szykuje się podwyżka płac. Lepiej już było i trzeba się przygotować na to, że może dochodzić do obniżki uposażeń w niektórych sferach budżetówki.*

lepszé jutro ‘korzystna przyszłości’ zob. **nadzieja na lepsze jutro**.

leśne dziadki ‘niechętni zmianom i reformom konserwatywni działacze jakiejś organizacji, urzędu itp.’: *Na łamach prasy można było przeczytać w ostatnich dniach o leśnych dziadkach zarządzających związkiem. Czas pokaże, czy w nowych okolicznościach dojdzie do oczekiwanych zmian.*

lew salonowy ‘o człowieku: czujący się świetnie w towarzystwie, wśród elity, kobiet itp.’: *Ambasador Szwecji był lwem salonowym, co rzuciło się w oczy przy pierwszym spotkaniu. Na każdym przyjęciu protokołu dyplomatycznego oczekiwano jego przybycia, szczególnie zaś grono pań ambasadorowych z niecierpliwością wyglądało jego postaci.*

leżeć bykiem ‘leniuchować, próżnować’ zob. **leżeć martwym bykiem**.

leżeć do góry brzuchem ‘nie pracować, leniuchować, odpoczywać po trwającej długo pracy’: *Jeszcze tylko dwa miesiące i kończę projekt. Potem nikt nie zmusi mnie do tego żebym choć palcem ruszył. Będę leżał do góry brzuchem gdzieś w ciepłych krajach w ciszy, z dala od tumultu dużego miasta.*

leżeć i kwiczeć ‘nie radzić sobie; znaleźć się w bardzo trudnym położeniu, sytuacji bez wyjścia itp.’: *Jeżeli na maturze będą zadania z rachunku prawdopodobieństwa to leżę i kwiczę. I mogą mi wmawiać, że to proste, ale widać nie dla mnie.*

leżeć krzyżem ‘leżeć na brzuchu z rozłożonymi rękoma na boki, zwykle modląc się’: *Leżał krzyżem przed kapliczką, dziękując Bogu, że pozwolił mu po tylu latach tułaczki wrócić w rodzinne strony.*

leżeć martwym bykiem ‘leniuchować, próżnować’: *Całą zimę leżeli martwym bykiem, to niech teraz się nie dziwią, że mają tak wielkie zaległości.* ◇ Synonim = por. **leżeć do góry brzuchem**.

leżeć na (obu) łopatkach ‘przegrać, ponieść porażkę; zbankrutować; znaleźć się w bardzo trudnym położeniu’: *Podwyżki paliw oraz wprowadzenie szczegółowych licencji doprowadziło do utraty płynności finansowej wielu firm transportowych. Niektórzy właściciele mówią wprost o tym, że leżą na obu łopatkach..*

leżeć odlogiem ‘zaniedbywać coś, nie przykładać się do czegoś’: *Od jakiegoś roku praca dyplomowa leży odlogiem, bo najpierw ciężko zachorowałem, a jak udało mi się jakoś podreperować zdrowie, to musiałem zakasać rękawy i zacząłem zarabiać na oddanie długów.*

leżeć plackiem ‘leżeć, nie ruszając się’: *Marzę już tylko o jednym: urlop nad morzem w Chorwacji. Jeśli się uda w tym roku wyjechać nad Adriatyk, to będę leżał plackiem trzy tygodnie na plaży i nikt mnie nie namówi na zwiedzanie i czynny wypoczynek.*

leży coś komuś **na sercu** ‘komuś bardzo na czymś zależy; powodzenie czyjeś lub jakiegoś przedsięwzięcia jest dla kogoś bardzo ważne’: *Szczęście dzieci leży na sercu ich rodziców, więc nie może dziwić codzienne poświęcenie większości matek i ojców.*

leży coś komuś **na wątrobie** ‘ktoś się czymś denerwuje, coś nie daje komuś spokoju’: *Nie mógł sobie poradzić ze zmianą nie najlepszych relacji z kolegami z firmy, po tym jak niesłusznie*

oskarżył Janka o nieprzykładanie się do pracy. Leżało mu na to na wątrobie i nie wiedział, co powinien zrobić, by odkupić swoje winy.

licho nie śpi ‘trzeba być przygotowanym na niepomyślny rozwój sytuacji, na coś, czego nie można było się spodziewać’: *Nie mogę dziś przyjechać, bo muszę dać samochód do przeglądu. Niby wszystko jest w porządku i komputer pokładowy nie wskazuje nieprawidłowości, ale ostatnio mam wrażenie, że jak się rozpędzę na trasie to przy prędkości powyżej 100 km/h, to kierownica zaczyna mi jakoś tak dziwnie drgać. Licho nie śpi, więc wolę sprawdzić u mechanika układ zawieszenia.*

liczyć się ze słowami ‘mówić, nie obrażając innych’: *Kierownik zrugął pracowników za niedopilnowanie terminu wysyłki paczek. Nie liczył się przy tym ze słowami, bo od tego zależała wysokość jego premii.* • Częściej w formie zaprzeczonej = **nie liczyć się ze słowami**.

listek figowy ‘przykrywka, zasłona czegoś; świadomie wskazywać na coś innego, co odciąga uwagę od czegoś ważnego, niewygodnego itp.’ *Przyjazne gesty wobec pracowników miały być listkiem figowym złej sytuacji firmy i szykowanej na grudzień fali zwolnień grupowych w europejskich filiach koncernu.* Δ Frazeologizm pochodzenia biblijnego (BT – Rdz 3:7 *A wtedy otworzyły się im obojgu [Adamowi i Ewie – PF] oczy i poznali, że są nadzy; splekli więc gałązki figowe i zrobili sobie przepaski*).

literatura dla kucharek ‘książka o niskich walorach artystycznych’: *Pisanie literatury dla kucharek jest dziś intratnym zajęciem dla wielu niespełnionych pisarzy.* ◇ Warianty = **film dla kucharek, powieść dla kucharek**.

lizać rany 1. ‘wracać do zdrowia’: *Marek lizał rany przez kilka miesięcy po akcji. Koledzy z oddziału odwiedzali go często, życząc powrotu do zdrowia.*

lizać rany 2. ‘wracać do normy po trudnym okresie w życiu, po tragedii, po załamaniu psychicznym itp.’: *Karol wiedział, że będzie lizał rany jeszcze długo po takim szoku. Na razie cały czas w głowie pojawiało się pytanie, dlaczego to właśnie jego to spotkało? Czy gdyby wyjechał trochę później, to nie zderzyłby się z innym samochodem i wtedy nie zginęliby pasażerowie z tamtego auta?*

los chciał, że... ‘jak na złość; zbieg okoliczności wpłynął na coś niekorzystnie’ zob. **pech chciał, że...**

los uśmiechnął się do *kogoś* 'komuś się poszczęściło': *Cale lata mieli w pod górkę: to powódź, to choroba syna, zawsze coś. Wreszcie los uśmiechnął się do nich, okazało się, że te kilka hektarów ziemi, które są w ich posiadaniu, wykupi za dobre pieniądze rząd pod budowę autostrady.*

lwi pazur 'niezwykły talent; dzieło utalentowanego artysty, które wyrasta ponad przeciętność'
zob. **pokazać lwi pazur 2**.

lwia część 'większa część czegoś; większość': *Z rozporządzeń unijnych urzędników wynika, że lwia część dopłat w tym pięcioleciu przypadnie mniejszym rolnikom, którzy zalesiają nieuprawne skrawki swej ziemi.*

ŁŁŁ

łabędzi śpiew ‘ostatnie przejawy czyjejś działalności, zwłaszcza artystycznej’: *Okazało się, że album z początku ubiegłego roku to łabędzi śpiew tego popularnego artysty. Kompozycje nie przypadły do gustu krytykom, choć niektórzy z nich wskazywali na dopracowaną w szczególach orkiestrację.*

łacina kuchenna/podwórkowa ‘mowa wulgarna; wypowiedź naszpikowana wulgaryzmami’: *Nawet nie starał się kryć zaskoczenia, że w takim środowisku spotkał się z łacina podwórkową.*

ładne kwiatki! ‘a to dopiero; wyraz zdziwienia, powodowany czymś nieprzyjemnym, niekorzystnym’: *No, ładne kwiatki! Nic nie mówiłeś, a tu dwa niedostateczne na półrocze, zachowanie naganne. Boże, co się z tobą dzieje, synku?*

ładny jak lala/lalka/ta lala ‘o kimś bardzo ładnym z dziewczęcą urodą’: *Nasza sąsiadka była wczoraj spacerowała w parku ze swoją córeczką. Dziecina ma pewnie już ponad trzy latka. Zagadnąłem ją, czy chodzi do przedszkola. Jest bardzo rezolutna jak na swój wiek i do tego – ładna jak lalka.*

ładny jak z obrazka ‘o kimś bardzo ładnym i młodym’ zob. **jak z obrazka**.

ładować akumulatory ‘nabierać sił; wykazywać chęć do działania pod wpływem czegoś’: *Co roku we wrześniu jeżdżę do zaprzyjaźnionej rodziny pod Tarnów. Tam ładuję akumulatory na cały rok wyteżonej pracy.* ◇ Wariant aspektowy = **naładować akumulatory**. ● Uwaga! Niepoprawnie ***doładować/doładowywać akumulatory**.

łakomy kąsek ‘coś wartościowego; coś atrakcyjnego do zdobycia’: *Bankrutujące zakłady branży cukierniczej to łakomy kąsek dla potencjalnych inwestorów. W każdej z upadających firm produkcję można wznowić w ciągu miesiąca.* ◇ Warianty = **smaczny kąsek, smakowity kąsek**.

łaknąć czegoś jak kania dżdżu ‘bardzo czegoś pragnąć, niecierpliwie na coś czekać’ zob. **potrzebować czegoś jak kania dżdżu**.

łamać sobie głowę (*nad czymś*) ‘długo zastanawiać się nad czymś, z trudem dochodzić do rozwiązania trudnej sytuacji’: *Od wczoraj łamię sobie głowę, czy powinniśmy zaszczepić nasze maleństwo przeciw kleszczom. Czy to na pewno bezpieczne?*

łamać sobie język (*na czymś*) ‘mieć trudności z wymawianiem wyrazów w języku nierodzimym’: *Polskie nazwiska zostały podane w międzynarodowym zapisie fonetycznym, aby urzędnicy unijni nie łamali sobie języka w trakcie dyskusji.*

kogoś **łamię w kościach/w krzyżu** ‘ktoś odczuwa bóle reumatyczne; ktoś narzeka na bóle związane z chorobą sezonową, najczęściej grypą’: *Oj, chyba złapałem grypę, bo łamię mnie w kościach i bolą mnie oczy.*

łapać byka za rogi ‘od razu przystępować do rzeczy, do sedna sprawy’ zob. **chwycić byka za rogi**.

łapać się za głowę ‘zadziwić się czymś bardzo, niedowierzać czemuś’: *Łapałem się za głowę, jak to było możliwe, że nauczyciel WF-u nie zauważył kontuzji syna i nie wezwał pogotowia. Teraz sama rehabilitacja uszkodzonego kręgosłupa zajmie ponad rok, aż strach pomyśleć, co by się stało gdyby ni przytomność umysłu i dojrzałość kolegów z klasy syna.* ◇ Wariant aspektowy = **złapać się za głowę**.

łapać dwie sroki (kilka srok) za ogon ‘mieć ochotę jednym działaniem osiągnąć kilka zamierzonych celów’: *Do tego trzeba cierpliwości i systematyczności, a ty łapiesz dwie sroki za ogon i myślisz, że efekt będzie zadowalający?* ◇ Warianty (aspektowe) = **chwycić/chwytać dwie sroki (kilka srok) za ogon**, ^{°pospolicie} **ciągnąć dwie sroki (kilka srok) za ogon**, **trzymać dwie sroki (kilka srok) za ogon**, **złapać dwie sroki (kilka srok) za ogon**.

łapać *u kogoś* **plus/plusa** ‘wywoływać swoim zachowaniem czyjąś pozytywną reakcję zapewniającą przychylność’ zob. **mieć** *u kogoś* **plus/plusa**.

łapać wiatr w żagle ‘wykorzystać sprzyjające okoliczności’ zob. **złapać wiatr w żagle**.

łapać *kogoś* **za słowa/słówka** ‘złośliwie interpretować czyjąś wypowiedź, przyczepiać się do szczegółów’: *Nie łap mnie za słówka, wiesz dobrze, o co mi chodzi. Zdaję sobie sprawę z tego, że mózg nie działa tak jak komputer. Chciałem tylko porównać dwa ważne elementy, które*

w jakimś sensie decydują o życiu człowieka: z jednej strony naturalny narząd, z drugiej – urządzenie. ◇ Wariant = **chwytać** kogoś **za słowa/słówka**.

łaski bez ‘wyrażenie nazywające irytację z powodu czyjejś odmowy, niechęci itp.’: *Tak więc, nie pożyczysz mi swoich notatek z algebry. Nie to nie, łaski bez. Pójdę do Krzysia, on na pewno nie będzie robił takich problemów.*

łatwa kobieta ‘kobieta szybko nawiązująca nowe znajomości oparte na intymnym kontakcie’: *Rozstańmy się dziś na progu mojego pokoju. Nie chciałabym w poniedziałek rano w pracy dowiedzieć się od kolegów, że koleżanki z pracy szepczą po kątach, że jestem łatwą kobietą.*

łatwy chleb, łatwe pieniądze/łatwy pieniądz ‘środki materialne zdobyte bez trudu, bez wielkiego nakładu pracy’: *Opracowaliśmy procedury ochronne raz a dobrze. Pocztą pantoflową rozeszło się, iż nasz produkt jest dobry, więc posypały się oferty z całego kraju. Bardzo nam to na rękę, bo to łatwy pieniądz do zdobycia i doskonały moment na rozwój firmy.*

ława szkolna zob. **kolega/koleżanka ze szkolnej ławy/z ławy szkolnej**.

ławka rezerwowych ‘o osobach nie z pierwszego szeregu; o kimś nie pełniącym najważniejszych funkcji’: *Zmiana wizerunku partii spowodowała, że na pierwszy plan wysunięto zagadnienia związane z nowoczesną reformą służby zdrowia, z wykorzystaniem funduszy unijnych na rozwój infrastruktury. Nie ma tu miejsca na spory o przeszłość, więc działacze zgromadzeni wokół konserwatywnych liderów zostali przesunięci na ławkę rezerwowych.*

łączyć przyjemne z pożytecznym ‘wypełniać obowiązki, wykonywać jakąś pracę, przy okazji robiąc coś, co sprawia przyjemność, radość, frajdę’: *Wielu emerytów uwielbia pracę na działce, gdyż uważają, że łączą przyjemne z pożytecznym. Największą wartością posiadania ogródka wcale nie są zbiory warzyw i owoców, ale to, że tworzą własnymi rękami enklawę spokoju dla siebie, zachowując przy tym kondycję fizyczną.* ◇ Warianty = **połączyć przyjemne z pożytecznym, przyjemne z pożytecznym**.

łeb jak sklep ‘o kimś mądrym’: *Może i ma swoje lata i trochę nie domaga, ale ciągle ma łeb jak sklep. Jego trafne riposty niejednego jeszcze zadziwią.*

łezka *komuś zakręciła się/kręci się w oku* ‘ktoś odczuwa silne wzruszenie; ktoś jest bliski płaczu; wspominać coś rozrzewnieniem’ zob. **łza** *komuś zakręciła się/kręci się w oku*.

łgać jak z nut ‘mówić nieprawdę, nie dając po sobie poznać, z przekonaniem; z wyrachowaniem’ zob. **kłamać jak z nut**.

łono natury ‘przyroda, miejsce z dala od siedlisk ludzkich’ zob. **na łono natury, na łonie natury**.

łowić ryby w mętnej wodzie ‘wzbogacać się nieuczciwie’: *Połowa z tych biznesmenów w polowie lat osiemdziesiątych łowiła ryby w mętnej wodzie. Takie były czasy.*

łowca/łowcy głów ‘osoba wyszukująca pracowników dla firm’: *Firmy doradztwa personalnego to do niedawna nieznanymi twórcami na polskim rynku. Dziś wydaje się czymś normalnym zatrudnienie łowców głów do znalezienia specjalistów niezbędnych do dobrego funkcjonowania pracowniczej giełdy.*

łowca/łowcy talentów ‘osoba wyszukująca utalentowanych, przeważnie młodych, artystów dla show biznesu’: *Łowcy talentów czasami udaje się przez przypadek wyłowić jakąś perelkę gdzieś na prowincji lub przydrożnym barze, choć takie historie nawet w Stanach Zjednoczonych należą już do rzadkości.*

łóże śmierci ‘bliskość śmierci; łóżko, na którym leży człowiek bliski śmierci’ zob. **na łóżu śmierci**.

łuski spadną/spadły *komuś z oczu* ‘ktoś zrozumiał ukrytą przed nim wcześniej prawdę o czymś, o kimś; coś spowodowało diametralną zmianę w ocenie czegoś lub kogoś’: *W tamtym czasie wydawało się nam, że jest on równie oddany sprawie co my. Dopiero później spadły na nas łuski z oczu, gdy światło dzienne ujrzała wiadomość o jego współpracy z aparatem opresyjnym państwa.* ◇ Synonimy = **bielmo spadło** *komuś z oczu*, **przejrzeć na oczy**.

łut szczęścia ‘niewielka korzystna okoliczność, która wpływa na powodzenie całości’: *W każdym momencie potrzebny jest ten łut szczęścia, żeby przypadkowe decyzje okazały się strzałem w dziesiątkę.*

łydki *komuś drżą/trzęsą się* ‘ktoś odczuwa strach’: *Poczuł, że łydki mu drżą, gdy usłyszał w ciemności w odległości kilku zaledwie centymetrów od siebie czyjś oddech.*

łykać litery ‘popęlniać błąd, opuszczając niektóre litery podczas pisania bądź niektóre głoski podczas mówienia’ zob. **zjadać litery**.

łyсы jak kolano ‘całkowicie pozbawiony włosów ze względów naturalnych’: *Pierwszy raz widziałem księdza łysego jak kolano.*

łyżka dziegiu w beczce miodu ‘niewielki element odbierany nie najlepiej w czymś korzystnym, sprzyjającym’: *W tym roku wszyscy uczniowie naszej szkoły zdali maturę. Łyżką dziegiu w beczce miodu jest jednak niski wynik egzaminów, który plasuje nasze liceum w środku stawki w całym województwie.*

łza *komuś* **zakręciła się/kręci się/stanęła/staje w oku** ‘ktoś odczuwa silne wzruszenie; ktoś jest bliski płaczu; wspominać coś rozrzewnieniem’: *Kiedy przekraczałem granicę, łza zakręciła mi się w oku. Decyzja o emigracji była przemyślana, więc nie spodziewałem się, że tak będę przeżywał ten wyjazd.* ♦ Wariant = **łezka** *komuś* **zakręciła się/kręci się w oku, aż się** **łza/łezka** *komuś* **zakręciła/kręci/stanęła/staje w oku.**

MMM

machnąć ręką *na coś 1.* ‘przestać się czymś interesować, uznać coś za stracone’: *Dawno już machnąłem ręką na zwrot kosztów za tę spartaczoną robotę ekipy budowlanej. Majster zwodził mnie pół roku i pewnie liczył na to, że przestanę w końcu dzwonić. Doczekał się, nie mam zamiaru zaprzętać sobie tym głowy. Mam ważniejsze rzeczy do zrobienia.*

machnąć ręką *na kogoś/na coś 2.* ‘uznać coś za niebyłe, zlekceważyć coś; stracić wiarę w kogoś, przestać pokładać w kimś nadzieję’: *Panie Radosławie, proszę mnie nie przepraszać tak ciągle. Proszę mi wierzyć, machnąłem już na to ręką. Pan jest młodym człowiekiem w gorącej wodzie kąpany, więc byłbym małostkowy, gdybym nie pamiętał, że sam czasami przekraczałem granicę kulturalnej dyskusji.*

maczać *w czymś palce/rece* ‘brać w czymś udział, najczęściej w nieuczciwej, niegodziwej sprawie’ *Wielu menadżerów maczało palce w aferze zachodnich banków.*

ktoś ma czym oddychać ‘o kobiecie z dużym biustem’: *Może zachowam się jak szowinistyczna świnią, ale muszę powiedzieć, że nasza nowa koleżanka z pracy ma czym oddychać.*

madejowe łóżce *◦zartobliwie* ‘niewygodne łóżko’: *Trzeba wreszcie zmienić ten materac, bo mam dość spania na madejowym łóżku. Wczoraj czułem jak sprężyny wbijają mi się w żebra.*

• Zalecana pisownia małą literą. Δ Frazeologizm pochodzi z bajki o zbójcu Macieju, dla którego za karę w piekle przygotowano łóżce nabite gwoździami, kolcami.

mała czarna 1. ‘klasyczna czarna i krótka sukienka’: *Znowu zastanawiasz się co założyć na spotkanie po negocjacjach, a i tak wiesz, że skończy się na małej czarnej bez dodatków. Wyglądasz w niej nieziemsko i nikt nie będzie mógł oprzeć się twemu czarowi.*

mała czarna 2. ‘filiżanka kawy podawanej bez dodatku mleka, śmietany, bitej śmietany, likierów, syropów itp.’: *Dawno cię nie widziałem. Umówmy się na małą czarną po spektaklu, to porozmawiamy o starych dobrych czasach.*

mała stabilizacja ‘względny spokój; niewielki trwały aspekt życia, aktywności zawodowej’: *Nie wiedziałem, czy zdecydować się na porzucenie pracy. Co prawda, czułem, że niszczy mnie psychicznie, ale jednak daje źródło utrzymania mojej rodzinie, taką małą stabilizację. ◊*

Wariant = **nasza mała stabilizacja**. Δ Frazeologizm pochodzi z twórczości Tadeusza Różewicza.

małe kroków ‘stopniowe doskonalenie się, doskonalenie czegoś’ zob. **małe kroki**.

małe piwo ‘błahostka, niewielka sprawa’: *Wykucie rowków na przewody do wieży to małe piwo, ale gdzie ja znajdę teraz na tej wiosce takie przewody dla audiofilów.*

małpia złośliwość ‘zachowanie wyrachowane, podstępne mające na celu zaszkodzenie komuś, oczernieni kogoś itp.’: Na forach internetowych od początku pojawia się małpia złośliwość, ale obecna moda na frontalne bezpardonowe ataki werbalne powinny zająć psychologów społecznych.

małpi gaj ‘park lub miejsce w parku gęsto porośnięte roślinnością’: *Spotykaliśmy się kiedyś na ławce w małpim gaju i rozmawialiśmy tam, przesiadując tam do późna. Daszek ochraniał nas przed deszczem, a duże krzaki i drzewa nie dawały nam zmarznąć. To były stare dobre czasy, a my byliśmy młodzi.*

małpi mózdzek ‘o kimś nierozgarniętym, uznawanym przez innych za niemądrego’ zob. **ptasi mózdzek**.

mały pikuś ‘to jeszcze nic; niewiele znaczące w obliczu całości lub kolejnych faktów, zdarzeń itp.’: *Spędziłem kiedyś zimowy miesiąc w Archangielsku. Tam to jest zima. Mróz w Polsce to mały pikuś przy tamtym na północy.*

mamrotać pod nosem ‘mówić cicho, niewyraźnie’ zob. **bąknąć/bąkać pod nosem**.

manna z nieba ‘coś otrzymane łatwo, bez wysiłku; niespodziewany dar od losu’: – *Weź się wreszcie do roboty. Jak będziesz tak siedział i czekał na mannę z nieba, to życie przejdzie gdzieś obok ciebie.*

mapa drogowa ‘dokładny plan osiągnięcia jakiegoś celu, harmonogram czegoś’: *Premier rządu zapowiedział niedawno, że przedstawi mapę drogową wchodzenia Polski do strefy euro. Przyjęcie europejskiej waluty będzie ostatnim etapem pełnej integracji Polski z pozostałymi krajami tworzącymi Unię Europejską.*

coś **ma ręce i nogi** ‘coś jest dobrze uporządkowane, dobrze zbudowane, spójne’: *Ta praca napisana jest bez ładu i składu. Nie ma wyraźnie zarysowanego wstępu, brak podziału na rozdziały, zakończenie nie zawiera żadnych wniosków. Proszę poprawić tak, żeby to miało ręce i nogi i dopiero przynieść mi do sprawdzenia.* ◇ Antonim = coś **nie ma rąk ani/i nóg**.

marnieć w oczach ‘w szybkim tempie tracić siły, stawać się słabszym’ zob. **ginać w oczach**.

martwe dusze ‘zmyślane nazwiska osób figurujących w dokumentach’: *Jestem ciekawy, w jaki sposób komisja sprawdzi autentyczność podpisów pod listami poparcia. Moim zdaniem kilka procent to zawsze martwe dusze.*

martwy punkt 1. ‘przeszkoda nie do pokonania, zastój’ zob. coś **utknęło w martwym punkcie**.

martwy punkt 2. ‘obszar niewidoczny dla kierującego pojazdem w lusterkach’: *W chwili gdy chciałem wyprzedzić jadący przed mną samochód przemknął tuż obok motor. Kiedy patrzyłem w lusterka, musiał być w martwym punkcie.*

marzenie/marzenia świętej głowy ‘niemożliwe do zdobycia, o czymś nieosiągalnym z racji czyjegoś statusu społecznego, materialnego itp.; niemożliwe do zaistnienia w obecnych realiach’: *Zapomnij w tym roku o podwyżkach. Marzenia świętej głowy. Prędeż ktoś powoła się na kryzys ogólnoswiatowy i obietnie o kilka procent podstawę pensji niż zwiększą poziom zarobków chociaż o te kilka procent, które wynikają z inflacji.*

masz babo placek ^{◦ekspresywnie} ‘wyrażenie ukazujące emocje związane z niekorzystnymi okolicznościami; zaskoczenie czymś nieoczekiwanym, niepożądanym’: *Zostałem zaproszony do wygłoszenia wykładu na temat teorii ewolucji w kontekście najnowszych osiągnięć genetyki i neurobiologii. Przygotowywałem się cały tydzień, ponieważ bardzo zależało mi na zainteresowaniu słuchaczy. A tu masz babo placek! Kiedy przyjechałem na miejsce, okazało się, że nikt z organizatorów nie przewidział, iż może być mi potrzebny projektor multimedialny.* ◇ Synonim = ^{◦ekspresywnie} **masz ci los**.

masz ci los ^{◦ekspresywnie} ‘wyrażenie ukazujące emocje związane z niekorzystnymi okolicznościami; zaskoczenie czymś nieoczekiwanym, niepożądanym’ zob. ^{◦ekspresywnie} **masz ci los**.

matka Polka 'kobieta, której rola społeczna pojmowana jest w sposób tradycyjny': *Jak każda matka Polka mam na głowie cały dom, wychowanie dzieci i tak dalej. A już trochę mniej tradycyjnie, prowadzę własną firmę, pracując po nocach i wcale nie jest mi z tego powodu źle. Przeciwnie, jestem zadowolona i szczęśliwą trzydziestopięcioletnią kobietą, która nie pisze do gazet, by ponarzekać na swój los, niedobrego męża i cały świat.* • Poprawny zapis małą literą w wyrazie = **matka**.

matki boskiej piątej ^{żartobliwe} 'dzień wypłaty': *Jutro jest matki boskiej piątej, więc wróć od razu po pracy do domu, żeby cię nie kusilo.* • Poprawny zapis małą literą w wyrazach = **matka, boski**.

matuzalemany wiek, matuzalemany lata 'o kimś bardzo starym': *Dożycie matuzalemany lat przy dostatecznej sprawności umysłowej i fizycznej pozwala niektórym artystom wznieść się na wyżyny swojego talentu i tworzyć dzieła wielkie i mądre.*

mącić komuś w głowie 'powodować czyjąś nieracjonalną, skrajną itp. ocenę sytuacji, faktów; manipulować kimś': *Nie możesz mu tak mącić w głowie, bo chłopak w końcu nie będzie wiedział, gdzie jest granica moralności. Skrajny liberalizm jest dobry dla dojrzałych ludzi, którzy z łatwością wytwarzają dystans do rzeczywistości.*

mąż opatrnościowy 'człowiek nieprzeciętny, w którym pokładane są nadzieje na korzystny rozwój wypadków; bohater, przywódca obdarzany zaufaniem społecznym': *Wśród części opinii publicznej rodzi się przekonanie o potrzebie pojawienia się na rodzimej scenie politycznej męża opatrnościowego, który podałby wyzwaniom współczesnego świata.*

mąż stanu 'ceniony powszechnie polityk, sprawny dyplomata': *Premierem rządu na te czasy powinien być prawdziwy mąż stanu, człowiek o nieskazitelnej przeszłości i zdolny negocjator.*

mecz o wszystko ^{sportowe} 'mecz decydujący o powodzeniu lub niepowodzeniu drużyny w perspektywie zamierzonego celu': *Polacy nie są w dobrych nastrojach po ostatniej klęsce, a kontuzja naszego wyborowego strzelca przed arcyważnym meczem o wszystko dopełniła miary.*

melodia przyszłości 'coś bardzo odległego w czasie': *Bezprzewodowy i bezpłatny dostęp do Internetu to melodia przyszłości. Na razie trzeba pracować nad znalezieniem takiego*

rozwiązania systemowego, które zwiększy liczbę projektów europejskich umożliwiających aktywizację grupy najuboższych. ◇ Wariant = **pieśń przyszłości**.

metoda kija i marchewki ‘stosowanie naprzemienne nagradzania i karania, wprowadzania rozwiązań korzystnych i niekorzystnych w celu panowania nad zachowaniami i działaniami innych’: *Wychowawca umiejętnie trzymał w swych uczniów w ryzach. Organizował świetne wycieczki, zajęcia pozalekcyjne i chwalił ich zebraniach z rodzicami, ale oceniał ich bardzo surowo, a przy każdym najmniejszym przewinieniu stosował zasadę odpowiedzialności zbiorowej. Metoda kija i marchewki przyniosła szybko spodziewane efekty. Klasa II c była najlepsza w szkole, choć najbardziej inteligentni z uczniów zdawało sobie sprawę z tego, że zachowanie nauczyciela niebezpiecznie przekroczyło granicę manipulacji.*

metoda małych kroków ‘stopniowe doskonalenie się, doskonalenie czegoś’: *Sukces nie przychodzi od razu, ale miejmy nadzieję, że metoda małych kroków pozwoli w nieodległej przyszłości osiągnąć wysoki poziom w naszej piłce.* ◇ Wariant = **małe kroki**.

metoda prób i błędów ‘korzystanie z dostępnych środków, sposobów, często niesprawdzonych wcześniej, w celu osiągnięcia czegoś’: *Metoda prób i błędów nie jest chyba najlepszym sposobem reformowania oświaty.*

męska szowinistyczna świnia ^{•kolokwialnie} ‘mężczyzna dyskryminujący kobiety’ zob. ^{•kolokwialnie} **męska szowinistyczna świnia**.

miarka się przebrała ‘już dość; nie można już dłużej pobłażać czemuś; w pewnym momencie zaprzestać tolerowania nagromadzonego, narastającego czegoś złego’: *Śmiał się z tych wyrostków pod klatką wiele razy. W końcu chyba uznali, że miarka się przebrała i dobrali się do jego skóry. Wylądował w szpitalu ze złamanymi żebrami i przetrąconym nosem. •* Także w odmiennym szyku = **przebrała się miarka**.

mieć bielmo na oczach ‘nie dostrzegać prawdziwego stanu rzeczy’: *Bardzo długo byłem bierny, ale gdy zachowanie Franka godzi we mnie osobiście, musiałem zareagować. Prawdę mówiąc, zwlekałem z reakcją, bo myślałem, że Ewa, jako szefowa, zauważyła co się dzieje i wcześniej czy później przytrze rogów Frankowi. Przekonałem się jednak ostatecznie, że Ewa ma bielmo na oczach, bo zostałem przywołany przez nią do porządku ze względu na brak mojej aktywności we współpracy z Frankiem. Myślałem, że mnie szlag trafi, ale jakoś przełknąłem gorzką pigułkę.*

mieć bzika 'być niezrównoważonym psychicznie, postępować niezgodnie z obowiązującymi normami zachowań społecznych': *Chcesz powiedzieć na egzaminie z filozofii współczesnej, że po prostu nie widzisz sensu pogłębionej refleksji nad kondycją człowieka we popkulturowym świecie. I myślisz, że to przejdzie? Chyba masz bzika, stary. Lepiej tak nie rób, bo wylecisz z dwójką szybciej niż postawisz kropkę w tym zdaniu. Zupełnie ci odbiło.* ◇ Synonimy = **mieć fiksum-dyrdum, mieć fioła, mieć fizia, mieć hopla, mieć hyzia**, ^{°kolokwialnie} **mieć narąbane**, ^{°kolokwialnie} **mieć natrzepane, mieć świra**.

mieć bzika na punkcie *kogoś/czegoś* 'być kimś zafascynowanym, uwielbiać kogoś; być czymś bardzo zainteresowanym, poświęcać się w pełni czemuś, np. jakiemuś hobby, pracy; uporczywie o czymś myśleć': *On ma bzika na punkcie zwyczajów rycerskich w średniowiecznej Europie. Kiedy byłem u niego na kawie w ubiegłym tygodniu, opowiadał mi z pasją o umocnieniach zamków w północnej Francji.* ◇ Synonimy = **mieć fioła na punkcie** *kogoś/czegoś*, **mieć hopla na punkcie** *czegoś*, **mieć świra na punkcie** *kogoś/czegoś*.

mieć cały dom na głowie 'zakresem swych obowiązków obejmować większość spraw gospodarstwa domowego, a ponadto poświęcać czas na wychowanie dzieci, opiekę nad innymi domownikami itp.; prowadzić gospodarstwo domowe, nie mogąc liczyć na ewentualną pomoc partnera z różnych względów': *Kasia pracuje od sześciu miesięcy nad scenariuszem filmu opartym na jej książce autobiograficznej, więc właściwie jej nie ma. Siedzi w swojej pracowni przy werandzie, pisze, pije i pali jak smok, a ja mam cały dom na głowie. Wczoraj załamałem się, bo kiedy zapytałem, czy już kończy, ona odpowiedziała, że na razie to jest w lesie. Jak tak dalej pójdzie, to dzieci będą mówić do mnie „mamo”.* ◇ Wariant = **cały dom jest na czyjejś głowie**.

mieć chłodną głowę 'kalkulować, postępować rozmyślnie, nie dać porwać się emocjom': *Lider lewicy ma chłodną głowę i na pewno weźmie pod uwagę możliwość porozumienia ze wszystkimi sojusznikami, zapominając o animozjach i osobistych urazach.* ◇ Warianty = **zachować/zachowywać chłodną głowę**.

mieć u kogoś/gdzieś chody 'liczyć na znajomości, dobre stosunki z kimś, koneksje, ułatwiające załatwienie czegoś, uzyskanie czegoś': *Rysiek pójdzie do anglistki i załatwi przeniesienie sprawdzianu na przysły tydzień. Nie mamy się czym martwić, on ma u niej chody, bo uczyła jego dwóch braci i wspomina, że to byli najlepsi uczniowie, jakich dotychczas uczyła. Rysio ma problemy z równaniem do swojego rodzeństwa, ale jakoś na razie daje radę.* ◇ Synonim = **mieć plecy**.

mieć chody ‘chodzić bardzo szybko, energicznie’: *Ale masz chody! Boże, poczekaj, jesteśmy na czasach, a nie w pracy. Chciałabym przyjrzeć się tym kamienicom.*

mieć na coś chrapkę ‘bardzo czegoś chcieć, pragnąć czegoś, mieć na coś ochotę’: *Przez te kilka lat wypalił się w tej pracy. Nie był już tak błyskotliwy, więc musiał bardzo uważać, żeby inni nie wysadzili go z siodła. Na jego stołek wielu miało chrapkę.*

mieć ciężką głowę ‘być zmęczonym; odczuwać ból głowy, mieć wrażenie splątania, otumanienia’: *Te spadki ciśnienia dzisiaj bardzo źle wpływają na moje samopoczucie. Mam taką ciężką głowę. Chyba zdrzemnę się trochę.*

mieć ciężką nogę ‘o człowieku jeżdżącym samochodem brawurowo, bardzo szybko’: *Nie lubiłem, gdy Honorata prowadziła auto. Miała ciężką nogę i często przejeżdżała na czerwonym, więc nie czułem się bezpiecznie.*

mieć ciężką rękę ‘być surowym, bezwzględny’ *Dobrze wspominał dzieciństwo. Wprawdzie ojciec trzymał ich na dystans i miał ciężką rękę, ale to szybko wymazał z pamięci. Lubił powracać myślami do zabaw nad rzeką, do wypraw z przyjaciółmi w poszukiwaniu największych ślimaków, robaków i żab.*

mieć ciśnienie *na coś* ‘kolokwialnie ‘przejawiać wielką ochotę, bardzo do czegoś dążyć’: *Dziś rano przed 7 stałem na przystanku i myślałem tylko o wzmacniaczu. Jakie brzmienia, co można wyciągnąć z mojej gitary i takie tam. Mam takie ciśnienie na granie, że chyba wszystko odstawię w kącie i wezmę się na poważnie na muzykę.*

mieć co robić ‘być obciążonym wieloma obowiązkami, nie mieć czasu na inne zajęcia’: *Słuchaj, nie mogę wziąć za ciebie tej pracy. Wiem, że jesteś tu nowy, ale jakoś musisz sobie radzić. Naprawdę, mam co robić, więc wybac mi.*

mieć coś do dodania ‘chcieć coś przekazać, coś wyjaśnić, włączyć się do dyskusji itp.’ zob.
mieć coś do powiedzenia 2.

mieć coś do powiedzenia 1. ‘mieć wpływ na coś, móc o czymś decydować’: *Słuchaj, nie decyduj sam, jakie meble kupimy do pokoju. Chyba ja też mam coś do powiedzenia w tej sprawie.* ◇ Synonim = **mieć wiele do powiedzenia.** ◇ Antonim = **nie mieć nic do powiedzenia**/*pospolicie do gadania.*

mieć coś do powiedzenia 2. ‘chcieć coś przekazać, coś wyjaśnić, włączyć się do dyskusji itp.’: *Czy ma ktoś jeszcze coś do powiedzenia? Nie widzę zgłoszeń, więc na tym kończę dzisiejsze zebranie.* ◊ Synonim = **mieć coś do dodania.**

mieć coś innego na głowie/do roboty ‘mimo niezakończonych działań, prac, przystąpić do rozpoczęcia kolejnych, które wydają się bardziej potrzebne, interesujące itp.; nie mieć już ochoty lub czasu zajmować się czymś’: *przepraszam cię bardzo, że nie zajmę się teraz przygotowaniem tych rozliczeń, ale mam coś innego do roboty.* ◊ Synonimy = **mieć inne rzeczy/sprawy na głowie, mieć ważniejsze rzeczy/sprawy na głowie.**

mieć cykora ‘odczuwać strach’: *Mieliśmy cykora przed wejściem do gabinetu dyrektora, ale czasu już nie cofniemy i witrynek też sami nie naprawimy.*

mieć czas 1. ‘nie popędzać, nie pospieszać; dysponować czasem’: *Proszę się nie denerwować i opowiedzieć całą historię w najdrobniejszych szczegółach. Mamy czas, proszę się nie spieszyć.*

mieć czas 2. ‘być niedojrzałym’: *On ma jeszcze czas, żeby pokazać wszystkie swoje możliwości. Nie rzucajmy go teraz na głęboką wodę, bo jak mu nie wyjdzie, to może się załamać i stracimy prawdziwy diament.* • Często rozwijane do postaci = **mieć jeszcze czas.**

mieć czyste konto ‘przystępować do czegoś bez zobowiązań, bez zaszłości’: *Umówmy się, że masz czyste konto i od teraz pracujesz wyłącznie na siebie. Daję ci wolną rękę w kwestii doboru współpracowników. Zależy mi na tym, by biuro rzecznika prasowego w naszej firmie osiągało najwyższe standardy.*

mieć czyste ręce ‘być uczciwym; postąpić godnie lub zgodnie z prawem w jakiejś sytuacji’: *Mówiłem ci, że musisz inaczej załatwić sprawę tego zakupu. Przygotowałem wszystkie dokumenty, tak jak chciałeś. To nie moja wina, że jeszcze coś tam negocjowałeś, podpisywałeś. W tej sprawie mam czyste ręce, to oni zagrali nie fair.*

mieć czyste sumienie 1. ‘być niewinnym, postępować etycznie, moralnie, zgodnie z przyjętymi zasadami’: *Nie martw się! Nie musisz się nikomu tłumaczyć. Może kilku twoich kolegów odwróci się od ciebie, ale przynajmniej będziesz miał czyste sumienie, że zachowałeś się jak człowiek, a nie jak kanalia.*

mieć czyste sumienie 2. ‘wykonać dobrze pracę na miarę swoich możliwości, nie mając sobie nic do zarzucenia’: *Ja mam czyste sumienie. Miałem zrobić tylko analizę rynku, pozostałe dane powinien dostarczyć dział innowacji technicznych.*

mieć dach nad głową ‘posiadać mieszkanie, dom, schronienie’: *Biedny człowiek, nie miał dachu nad głową. Od miesięcy błąkał się po okolicy, spędzając noce gdzie popadnie. Aż któregoś dnia wszelki ślad po nim zaginął.* ◇ Warianty = **bez dachu nad głową, stracić dach nad głową, znaleźć dach nad głową.** • Częściej w formie zaprzeczonej = **nie mieć dachu nad głową.**

mieć delikatne podniebienie ‘o kimś bardzo wybrednym, przesadnie delikatnym, spożywającym najczęściej wykwintne potrawy’: *Nie będę oszukiwał, że mam raczej delikatne podniebienie i z dala omijam tzw. polską kuchnię.* ◇ Synonim = **francuski piesek.**

mieć długie ręce ‘być złodziejem, kraść przy nadarzającej się okazji’ zob. **mieć lepkie ręce.**

mieć dobrą rękę *do czegoś/do kogoś* ‘o kimś, kto odznacza się intuicją w jakiejś działalności; działania czyjeś przynoszą w jakiejś dziedzinie pozytywne rezultaty’: *Trener reprezentacji ma dobrą rękę do młodych piłkarzy, którzy pod jego okiem rozwijają skrzydła.* ◇ Synonim = **mieć szczęśliwą rękę** *do czegoś/do kogoś.*

mieć dobre oko ‘mieć dobry wzrok’: *Janku, ty masz dobre oko. Zobacz, czy przed nami widać jakieś zabudowania.*

mieć dobrze poukładane w głowie ‘być człowiekiem inteligentnym’ zob. **mieć dobrze poukładane w głowie.**

mieć drugie życie ‘życie z jakichś względów ukrywane, niejawne’ zob. **drugie życie 2.**

mieć dryg *do czegoś* ‘przejawiać zdolności do czegoś’: *Karol miał dryg do interesów, więc nikogo nie dziwiło, że bardzo szybko udało mu się zawojować regionalny rynek swoimi produktami.*

mieć duszę na ramieniu ‘bać się bardzo’: *Tak się nam dobrze rozmawiało, że nim się obejrzałem, minęła północ. Andrzej odprowadził mnie do krzyżówki i tam się pożegnaliśmy. Do domu miałem jeszcze 10 minut drogi, którą przemierzałem w nocy setki razy. Nagle*

usłyszałem za sobą odgłos silnika, odwróciłem się i nie zauważyłem świateł. Ktoś stroił sobie ze mnie żarty, a ja miałem duszę na ramieniu. Naprawdę, było mi nie do śmiechu.

mieć dużą siłę przebicia/mieć duże przebicie ‘umieć przemyślnie dążyć do sukcesu, doprowadzać do oczekiwanego efektu swoich działań przez odważne decyzje i dynamiczne postępowanie’ zob. **mieć większą siłę przebicia**.

mieś z *czymś/z kimś* **duży zgryz** ‘mieć z czymś lub kimś kłopoty, zamartwiać się z jakiegoś lub czyjegoś powodu’: *Mam z nim z nim duży zgryz, bo świetnie się uczy, ale jest bardzo wulgarny i agresywny w stosunku do innych dzieci. Nie wiem, co robić.* ◊ Wariant = **mieć** z *czymś/z kimś* **zgryz**.

mieć dwie lewe ręce (*do czegoś*) ‘nie umieć czegoś wykonać, nie nadawać się do jakiejś pracy; często wyrażając opinię o człowieku leniwym’: *Mąż Zosi ma dwie lewe ręce do pracy. Kiedy było jeszcze wysokie bezrobocie, to mógł ją zwodzić. Teraz praca leży na ulicy i wyszło z niego, że jest śmierdzącym leniem.*

mieć dziurawą pamięć ‘mieć złą pamięć; być niezdolnym lub niechętnym do zapamiętywania’ zob. **mieć krótką pamięć**.

mieć fach w ręku ‘mieć duże umiejętności w jakiejś dziedzinie zawodowej’: *Gotujesz jak prawdziwy mistrz kucharski. Słuchaj, ty masz fach w ręku, więc może zrezygnujesz z pracy w warsztacie.*

mieć fart/farta ‘mieć szczęście; coś dobrze się dla kogoś skończyło, choć zapowiadało się nie najlepiej’: *Ale Janek to ma farta. Umówił się na egzamin akurat w dniu, gdy profesor wyjeżdżał na konferencję. Wchodził ostatni, a profesor miał dla niego pięć minut i po jednym pytaniu zaproponował Jankowi czwórkę. A ja byłem dzisiaj i takiego magla nie przeżyłem jeszcze na studiach. Po dwóch godzinach wyszedłem z trójką i z przeświadczeniem, że o fizyce kwantowej nie mam żadnego pojęcia.*

mieć fiksum-dyr dum ‘być niezrównoważonym psychicznie, postępować niezgodnie z obowiązującymi normami zachowań społecznych’ zob. **mieć bzika**.

mieć fioła ‘być niezrównoważonym psychicznie, postępować niezgodnie z obowiązującymi normami zachowań społecznych’ zob. **mieć bzika**.

mieć fioła na punkcie *kogoś/czegoś* ‘być kimś zafascynowanym, uwielbiać kogoś; być czymś bardzo zainteresowanym, poświęcać się w pełni czemuś, np. jakiemuś hobby, pracy; uporczywie o czymś myśleć’ zob. **mieć bzika na punkcie kogoś/czegoś**.

mieć fizia ‘być niezrównoważonym psychicznie, postępować niezgodnie z obowiązującymi normami zachowań społecznych’ zob. **mieć bzika**.

mieć forsy jak lodu ‘być bogatym, dysponować dużym majątkiem’: *Chyba zgłupiałeś do imentu! Co cię podkusiło, żeby iść z kolegami do kasyna. Oni mają forsy jak lodu i mogą jednej nocy wydać tyle, ile my zarabiamy przez cały rok.* ◊ Wariant = **mieć pieniędzy jak lodu**.

mieć fory (u kogoś) ‘być traktowanym ulgowo, liczyć na czyjeś względy, poparcie’: *Sklepy rodzinne mają fory u miejskich radnych, dostają szybko wymagane pozwolenia i koncesje. Samorządowcy stawiają na przedsiębiorczość tych, którzy do niedawna nawet nie myśleli o własnym interesie.*

mieć gadane ‘posiadać umiejętność swobodnego wypowiadania się na różne tematy, wyróżniać się elokwencją; nie krępować się podczas rozmowy niezależnie od statusu odbiorcy’: *Nie znalazłem dotychczas ojca Krzyśka. Pierwszy raz był u niego na imprezie. Facet zrobił na mnie niesamowite wrażenie. Kulturalny, bez oznak stetryczenia, do tego jeszcze ma gadane i na szczęście nie jest namolny.*

mieć coś/kogoś gdzieś ‘nie traktować czegoś lub kogoś poważnie; lekceważyć coś, kogoś’ *Oczywiście wszyscy spece od wizerunku będą miauczeć, krzyzczeć, opowiadać, że potrzeba mi na przykład fryzjera. Ja mam to gdzieś! Nie rozplaczę się jak panienka w piaskownicy i nie powiem grzecznie: „Teraz muszę się przypodobać i będę robić zupełnie inaczej”. Nie znoszę przymusów (V 2009/24/75).*

mieć głowę na karku ‘być zaradnym, umieć rozwiązywać napotymane problemy, racjonalnie postępować w trudnych sytuacjach, odznaczać się sprytem’: *Gdy prowadzi się własną firmę, to trzeba mieć głowę na karku. Ani na chwilę nie można odpuścić, bo albo wytnie cię konkurencja albo przeoczysz jakiś urzędowy termin oddania wymaganych dokumentów i dostaniesz taki mandat, że zapamiętasz do końca życia.*

mieć głowę nie od parady ‘być mądrym, umieć rozwiązywać napotymane problemy’: *Premier pokazał, że ma głowę nie od parady, przyznając się do błędu na zwołanej naprędce*

konferencji prasowej. Wybrał tym samym mniejsze zło, bo wyprzedził domniemany atak ze strony opozycji.

mieć grubą skórę 'być niewrażliwym, odpornym na krytykę; w polityce: odpornym na agresywne zaczepki i dość ostre, niepochlebne komentarze': *Przewodniczący został zaatakowany bezpardonowo, ale nie zareagował emocjonalnie, bo zdaje sobie sprawę z tego, że każdy polityk musi mieć grubą skórę.*

mieć haka/haki *na kogoś* 'mieć z zanadru materiały, które można wykorzystać przeciw komuś': *Najpoważniejszy kandydat na wakujący urząd rzecznika zrezygnował. Wszyscy zachodzili w głowę, skąd taka decyzja, aż okazało się, że podobno opozycja miała na niego haka.* ◊ Wariant = **znaleźć haka/haki** *na kogoś.*

mieć hopla 'być nie zrównoważonym psychicznie, postępować niezgodnie z obowiązującymi normami zachowań społecznych' zob. **mieć bzika.**

mieć hopla na punkcie *czegoś* 'pasjonować się czymś bardzo, zafascynować się czymś': *Nasz wychowawca ma hopla na punkcie lokomotyw, więc zorganizował wycieczkę do zabytkowej zajezdni. Trzeba przyznać, że mimo wszystko nie nudziliśmy się.* ◊ Synonim = **mieć bzika na punkcie kogoś/czegoś, mieć fioła na punkcie** *kogoś/czegoś.*

mieć hyzia 'być nie zrównoważonym psychicznie, postępować niezgodnie z obowiązującymi normami zachowań społecznych' zob. **mieć bzika.**

mieć inne rzeczy/sprawy na głowie 'uznawać coś za mniej ważne; w danej chwili przyjmować inny priorytet swego postępowania' zob. **mieć ważniejsze rzeczy/sprawy na głowie.**

mieć interes *do kogoś* 'zapytać kogoś o coś, chcieć z kimś coś załatwić': *Mam interes do ciebie. Czy mógłbyś mi pożyczyć wiertarkę na dwa dni, bo chcę przywiesić kilka półek na książki w pokoju Malwiny.* ◊ Synonim = **uśmiechnąć się** *do kogoś.*

mieć interes *w czymś* 'być zainteresowanym czymś, skorzystać na czymś': *Rosja ma w tym swój interes, by rozgrywać sprawę rurociągu do krajów za zachodzie Europy.*

mieć jaja 'zazwyczaj o mężczyźnie: silny, bezkompromisowy, działający według z góry ustalonych zasad dobrze postrzeganych w jakimś środowisku': *Został pan mianowany przez*

górali zbójnikiem. Jakie warunki trzeba spełnić, by taki tytuł uzyskać? – Trzeba być lubianym na Podhalu, mieć jaja i honor (ŚK 2010/1/21).

mieć jakieś „ale” ‘nie zgadzać się z czymś; mieć inny pogląd na jakąś sprawę’: *Ty zawsze musisz mieć jakieś „ale”. Mnie się ten ośrodek podoba, i to dobrze, że jest z dala od centrum Zakopanego, przynajmniej będziemy mieli spokój.*

mieć coś jak w banku ‘coś jest pewne’: *Możesz na mnie liczyć. Pomogę ci z tym oprogramowaniem. Wiem, że bez sprawnego komputera nic nie jesteś w stanie zrobić. Przyjadę do ciebie po pracy i jeszcze dziś wieczorem komputer będziesz miał zrobiony na tip-top, masz to jak w banku.*

mieć klapki na oczach ‘nie zauważać coś za oczywiste; być zacofanym’: *Nie mogę im wyjaśnić, że chodzi mi organizację różnorodnych warsztatów artystycznych, aby zaszczerpić chęć obcowania na co dzień z wysoką kulturą. W gminie zachowują się tak, jakby mieli klapki na oczach. Wymagają ode mnie zezwoleń na prowadzenie zajęć z dziećmi, jakiejś książeczki badań z sanepidu.*

mieć klasę ‘mieć nienaganne maniery, zachowywać się odpowiednio do zaistniałej sytuacji, wyróżniać się wyczuciem i subtelnością’: *Wuj Florian ma klasę. Kiedy na niego patrzę, to wydaje mi się, że oglądam filmy przedwojenne. Od stóp do głów dopracowany ubiór w najmniejszych szczegółach, męski uścisk dłoni, dżentelmen z krwi i kości powodują, że wszyscy w jego otoczeniu jakby szlachetnieli.*

mieć kota na punkcie czegoś ‘pasjonować się czymś bardzo, zafascynować się czymś’: *Mój mąż ma kota na punkcie przedwojennych reklam czekolady. Ostatnio wydał pół wypłaty za jakąś kolekcję, którą kupił od francuskiego zbieracza, poznanego w sieci. ◇ Synonimy = **mieć bzika na punkcie kogoś/czegoś, mieć hopla na punkcie czegoś, mieć fioła na punkcie kogoś/czegoś.***

mieć kota (w głowie) ‘postępować nedorzecznie, nieobliczalnie; być głupim’: *Na pewno nie pozwolę już nigdy, żebyś wspinał się bez uprząży. Ty masz kota w głowie i w ogóle nie liczysz się z konsekwencjami swojego zachowania, a ja jak zwykle robię za tę złą, która na nic się nie godzi. I tak nie dam się przekonać, niezależnie od forteli, których zamierzasz użyć.*

mieć krew na rękach ‘być winnym lub współwinnym czyjejś śmierci’: *Wielu władców ówczesnej Europy miało krew na rękach. Choć często przedstawiani są jako zatroskani ojcowie narodów, to w rzeczywistości okazują się brutalnymi graczami w walce o tron.*

mieć krótką ławkę ‘odczuwać brak osób wybitnych, wartościowych w jakimś środowisku; nie mieć specjalistów w jakiejś dziedzinie’: *Rząd od dawna pozostawia wakat na stanowisku instytutu krajowego, co może budzić podejrzenia, że najliczniejsza partia w sejmie ma krótką ławkę i sprawia jej kłopot znalezienie kompetentnego specjalisty.* ◊ Wariant = **krótka ławka**.

mieć krótką pamięć ‘mieć złą pamięć; być niezdolnym lub niechętnym do zapamiętywania’: *Polacy chyba mają krótką pamięć. Do niedawna sami chcieli otwarcia unijnego rynku pracy, a teraz domagają się specjalnych mechanizmów, które ograniczyłyby możliwość podejmowania zatrudnienia przez emigrantów zarobkowych ze Wschodu.* ◊ Wariant = **krótka pamięć**. ◊ Synonimy = **mieć dziurawą pamięć**, *◦pospolicie* **mieć kurzą pamięć**.

mieć z kimś/czymś krzyż pański ‘zamartwiać się z czyjegoś powodu, mieć z kimś kłopoty; być dręczonym przez kogoś’: *Monika miała z nim krzyż pański, ale zносиła wszystko z pokorą. Wiedziała, że winny jest alkohol i jego okropne dzieciństwo. Cały czas wierzyła w odmianę ich losu, bo bardzo kochała męża.* • Często w innym szyku = **mieć z kimś/czymś pański krzyż**.

mieć kuku na muniu *◦zartobliwie* ‘być niespełna rozumu, głupi’: *Przestań już dorzucać owoce. Marek, chyba masz kuku na muniu, nikt nie zje takiej mieszanki mięs i owoców. Zobaczysz, że nawet pies sąsiadów tego nie ruszy.*

mieć kurzą pamięć *◦pospolicie* ‘mieć złą pamięć; być niezdolnym lub niechętnym do zapamiętywania’ zob. **mieć krótką pamięć**.

mieć kwaśną minę ‘uzewnętrznić niezadowolenie grymasem na twarzy’ zob. **zrobić kwaśną minę**.

mieć lenia ‘nie mieć ochoty zabrać się do pracy’: *Ale mam dzisiaj lenia. Chyba nie włączę komputera, bo i tak nic nie zrobię.*

mieć lepkie ręce ‘być złodziejem, kraść przy nadarzającej się okazji’: *Wiesz, wczoraj złapali na gorącym uczynku syna sąsiadów spod ósemki. Taka porządna rodzina, choć z tego co wiem, już w szkole miał lepkie ręce. Matka miała z nim od dziecka trzy światy.* ◊ Wariant = **mieć długie ręce**.

mieć małą siłę przebicia/mieć małe przebicie ‘nie umieć przemyślnie dążyć do sukcesu, nie doprowadzać do oczekiwanego efektu swoich działań z powodu braku odważnych decyzji i dynamicznego postępowania’ zob. **mieć większą siłę przebicia**.

mieć masło na głowie ‘odczuwać dyskomfort z powodu kłopotów, czuć się winnym’: *Dziennikarze często prowadzą rozmowy z osobami, które mają masło na głowie. Wystarczy, że pojawi się jakieś niewygodne pytanie i wywiad szybko kończy się odmową autoryzacji.*

mieć mętlik w głowie ‘mieć kłopot z racjonalnym wnioskowaniem wskutek nieuporządkowania myśli, otrzymywania różnorodnych niespójnych informacji; odczuwać chaos w myślach, uczuciach itp.’: *Dziewczyny od tych mądrych terminów, poradników i babcinych rad mają mętlik w głowie. Trudno im przepowiedzieć, że młodym matkom nie są potrzebne stopy ulotek, a odpowiednia i łatwo dostępna pomoc lekarska i praktyczne wskazówki dietetyka, co robić, gdy dziecko jest alergikiem.*

mieć miedziane czoło ^{◦rzadkie} ‘być cynicznym; nie mieć honoru, ambicji, wstydu’: *Kiedy podziękował nam wszystkim za współpracę, nie proponując udziału w nagrodzie, byliśmy oburzeni. Stało się dla nas jasne, że prezes ma miedziane czoło i snucie dalszych, wspólnych planów uwłaczałoby naszej godności.* ◊ Wariant = ^{◦rzadkie} **miedziane czoło**. ◊ Synonim = ^{◦rzadkie} **mieć wytarte czoło**.

mieć mieszane uczucia ‘mieć wątpliwości, obawy z powodu czyjegoś postępowania, sposobu bycia, podejmowanych przez kogoś decyzji itp.; coś lub ktoś powoduje wywołanie różnorodnych, niepasujących do siebie odczuć’ zob. **budzić mieszane uczucia**.

mieć mleko pod nosem ‘być niedoświadczonym, młodym, niedojrzałym’: *Miałeś jeszcze mleko pod nosem, kiedy ojciec rozpoczął starania o wybudowanie od podstaw w naszym mieście domu kultury. Możesz nie doceniać jego twórczości, ale powinieneś być mu wdzięczny, że w tej dziurze zabitej dechami mamy kilkaset metrów kwadratowych pod dachem ze sceną, małą salą do wystawiania przedstawień, kilka salek na próby i działania plastyczne. Spójrz tylko, jakie macie teraz zaplecze, jaki sprzęt. Założyliście niezależną grupę teatralną, inni grają w zespołach, bawią się w performance. Naprawdę, to nie fair, że mu dokuczasz.* • Często frazeologizm rozwinięty do postaci **mieć jeszcze mleko pod nosem**.

mieć mętlik w głowie ‘mieć trudności z poukładaniem myśli, z logicznym myśleniem, nie być w stanie wysnuć racjonalnych wniosków’: *Rozmawiałem dzisiaj z Jurkiem w sprawie*

zakupu tych trzech działek obok siebie. Myślałem, że podział jest jasny: jedna dla nich, jedna dla nas i trzecią dzielimy na pół, aby zwiększyć powierzchnię ogrodów. Jurek pokazywał mi plany basenu i w jakichś nieczytelnych dla mnie danych, z których wynikało, że doprowadzenia wody nie da się tak prosto zrobić. Muszę przemyśleć wszystko jeszcze raz na spokojnie, bo teraz mam mętlik w głowie, który nie pozawala mi na logiczne poukładanie tych klocków.

mieć mniejszą siłę przebicia/mieć mniejsze przebicie ‘nie umieć przemyślnie dążyć do sukcesu, nie doprowadzać do oczekiwanego efektu swoich działań z powodu braku odważnych decyzji i dynamicznego postępowania’ zob. **mieć większą siłę przebicia**.

mieć mocną głowę ‘móc dużo alkoholu; kontrolować swoje zachowanie, nie sprawiać wrażenia pijanego, mimo wypicia sporej porcji alkoholu’: *Miał mocną głowę, ale za to serce słabe. Szczęście w nieszczęściu, że tylko skończyło się na zapaści.*

mieć mojra ‘bardzo się czegoś bać, bać się przed czymś’ zob. **mieć stracha**.

mieć monopol *na coś* ‘dominować w czymś, mieć wyłączność na coś; zdominować jakąś sferę życia społecznego, gospodarczego, kulturalnego, ideowego itd.’: *Centrolewica w Europie nie ma monopolu na władzę, choć w pewności wielu polityków tak chciałoby to widzieć.*

mieć moralnego kaca ‘mieć wyrzuty sumienia, spowodowane nieetycznym postępkem lub zachowaniem nieobyčajnym’ zob. **kac moralny**.

mieć muchy w nosie ‘być w złym humorze, dąsać się, złościć się bez wyraźnego powodu’: *Trudno dziś z tobą wytrzymać. Czy coś się stało? Od rana masz muchy w nosie, nic ci się nie podoba i krytykujesz mnie na każdym kroku.*

mieć kogoś na boku ‘spotykać się z kimś poza wiedzą stałego partnera, mieć kochankę, kochanka’: *Życie bardzo go doświadczyło i nauczył się wielkiej pokory. Kiedy dowiedział się, że jego żona ma kogoś na boku, zdecydował się na otwartą i spokojną rozmowę, choć przeczuwał nieuchronność rozstania.*

mieć kogoś nad sobą ‘być czyjś podwładnym; zajmować niższą pozycję w hierarchii’: *Nie mogę sam zdecydować o wypuszczeniu do druku materiałów promocyjnych. Mam nad sobą szefa działu, który odpowiada za kontakty z produkcją. ◇ Antonim = **mieć kogoś pod sobą**.*

mieć *coś/kogoś* **na głowie** ‘zamartwiać się z powodu kogoś lub czegoś, mieć kłopot z kimś lub czymś; przejmować się czymś, coś komuś nie daje spokoju’: *Do końca września muszę mieć dyplom, bo od października zaczynam pracę w Edynburgu, a ciągle mam na głowie dwa egzaminy, no i powinnam wreszcie ruszyć z miejsca z pracą licencjacką.*

mieć *kogoś* **na karku** ‘być śledzonym, znaleźć się w sytuacji zagrożenia związanego z czyimś zachowaniem’: *Ufał władzom federalnym, że system ochrony świadków uczyni jego życie w miarę spokojne. Sielanka trwała niedługo i od kilku miesięcy miał na karku pół mafijnego świata. Czuł, że pętla wokół jego szyi zaciska się coraz mocniej.*

mieć na karku *któryś* **krzyżyk** ‘o kolejnej dekadzie wieku ludzkiego’: *Jurek już tak trzecią noc daje czadu, bawi się na całego, jest duszą towarzystwa, a rano pierwszy melduje się na śniadaniu. Kiedy będę w jego wieku, marzyłbym o takiej kondycji. Jest po prostu nie do zdarcia, a ma przecież na karku szósty krzyżyk.* ◊ Wariant = **dźwigać** *któryś* **krzyżyk**. • Miejsce zmienne *któryś* we frazeologizmie zwykle informuje o wieku dojrzałym lub o jesieni życia, czyli *czwarty, piąty, szósty, siódmy, ósmy, dziewiąty* **krzyżyk**. Nie spotyka się kolokacji (połączeń) z liczebnikami porządkowymi *pierwszy, drugi, trzeci*.

mieć *coś* **na końcu języka** ‘w ostatnim momencie powstrzymać się przed wypowiedzeniem czegoś; próbować sobie coś przypomnieć i mieć wrażenie, że jest się o krok od sukcesu’: *Kiedy ukazała się w drzwiach pokoju, przebrana za choinkę, przynajmniej tak wyglądała moim zdaniem, słowa krytyki miałem na końcu języka. Wziąłem jednak głęboki oddech i przypomniałem sobie obietnicę złożoną samemu sobie, że nie będę prowokował własnego dziecka w okresie buntu, bo skończy się to na pewno źle. Uspokoilem się trochę, uśmiechnąłem i zaprosiłem wszystkich do wyjścia.*

mieć *kogoś/coś* **na muszce 1.** ‘celować w kogoś lub coś z broni palnej’: *Miał porywacza na muszce i był gotowy pociągnąć za spust w razie potrzeby.* ◊ Wariant = **trzymać** *kogoś/coś* **na muszce**.

mieć *kogoś* **na muszce 2.** ‘obserwować czyjeś poczynania, śledzić kogoś’: *Policja dawno miała na muszce trzydziestoletniego mieszkańca podwarszawskiej miejscowości. Kiedy organy ścigania zebrały niepodważalne dowody wskazujące na proceder handlu żywym towarem, zatrzymano niezwłocznie podejrzanego.*

mieć *kogoś/coś* **na oku 1.** ‘być czujnym, uważać na kogoś lub na coś, obserwować czyjeś poczynania; nadzorować kogoś lub coś, pilnować kogoś lub coś’: *Musimy mieć na oku*

poczynania spekulantów giełdowych, aby zareagować w odpowiednim momencie i wzmocnić naszą walutę. ◇ Synonimy = **mieć oko** na kogoś, **nie spuszczać/nie spuścić oka (oczu)** z czegoś/z kogoś, **nie spuszczać/nie spuścić kogoś/czegoś z oka (oczu)**, **patrzeć komuś na ręce**.

mieć kogoś/coś **na oku 2**. ‘upatrzeć sobie kogoś lub coś; uznać, że ktoś lub coś może być przydatne, niezbędne’: *Zastanawiam się nad kupnem małego domku na wsi. Od jakiegoś czasu mam jeden na oku w okolicach Gorzowa.*

mieć narąbane *kolokwialnie* ‘być niezrównoważonym psychicznie, postępować niezgodnie z obowiązującymi normami zachowań społecznych’ zob. **mieć bzika**.

mieć coś **na rozkładzie** ‘zajmować się czymś w danej chwili’: *Właśnie mamy na rozkładzie algebrę. Jeżeli chcesz, to możesz się do nas dołączyć. W przyszłym tygodniu czeka nas egzamin, więc lepiej zacząć się już przygotowywać.* ◇ Wariant = coś **jest na rozkładzie**.

mieć coś **na sumieniu** ‘przeskrobać coś, zawinić w przeszłości’: *Do zakładu poprawczego nie kieruje się młodzieży z niewielkimi problemami wychowawczymi. Każdy z nich ma coś na sumieniu i nie są to błahostki.* ◇ Synonim = **mieć nieczyste sumienie**.

mieć coś **na (swoim) koncie** ‘osiągnąć coś w życiu zawodowym, mieć dorobek; mieć jakieś dokonania’: *Ten młody amerykański prozaik ma na swoim koncie wiele nagród literackich, a jego trzy książki przetłumaczono na kilkanaście języków.*

mieć natrzepane *kolokwialnie* ‘być niezrównoważonym psychicznie, postępować niezgodnie z obowiązującymi normami zachowań społecznych’ zob. **mieć bzika**.

mieć nauczkę (na przyszłość) ‘zostać ukaranym przez kogoś; ktoś uprzykrzył komuś życie za nieodpowiednie zachowanie’ zob. **dać komuś nauczkę**.

mieć na wszystko gotową odpowiedź ‘odpowiadać szybko i sensownie na każde pytanie, umieć się usprawiedliwić, wytłumaczyć’: *Nie daleś dziecku jeść, bo cię nie poprosił? Ty masz na wszystko gotową odpowiedź, ale tu nie chodzi o to, kogo będzie na górze, tylko o to, co jadło dziś na obiad nasze dziecko. Kajtek nie powiedział, że jest głodny, bo ma dopiero dwa lata.*

mieć nerwy jak postronki 'być opanowanym, spokojnym, nie reagować emocjonalnie': *Nauczyciel w szkole musi mieć nerwy jak postronki, aby cierpliwie budować swój autorytet na posiadanych kompetencjach, sprawiedliwej ocenie uczniów i bezpośrednim kontakcie z podopiecznym.*

mieć nieczyste sumienie 'przeszkrobać coś, zawinić w przeszłości' zob. **mieć coś na sumieniu.**

mieć z kimś nie po drodze 'mieć z kimś sprzeczne interesy; mieć inne przekonania, inne poglądy od kogoś' zob. *komuś jest z kimś nie po drodze.*

mieć nie po kolei w głowie 'być nazywanym przez otoczenie niemądrym, nieobliczalnym; być człowiekiem głupim': *Syn Pawła ma nie po kolei w głowie. Dzisiaj wieczorem widziałem, jak na mrozie chodził bez kurtki i w kapciach. Matka wybiegła za nim z domu, a on tylko krzyknął, że się hartuje i wróci nad ranem. Mam nadzieję, że żartował.*

mieć nie wszystkich w domu [•]*rzadkie* 'być nierozsądnym, głupim, niepoważnym': *Myślisz, że ktoś przyjdzie i zainteresuje się twoją nieprzeciętną inteligencją i na wstępie rzuci ci trzy tysiące na rękę. Chyba nie masz wszystkich w domu. Lepiej bierz się za wysyłanie aplikacji, a jeszcze lepiej zrobisz, gdy popytasz znajomych o jakiś wakat.* • Zwrot używany najczęściej w sytuacji oceny czyjegoś nieracjonalnego, nierozsądnego postępowania.

mieć nierówno pod sufitem 'o człowieku nieobliczalnym, głupim': *Nie słuchaj go, on ma nierówno pod sufitem.*

mieć niewyparzoną gębę/niewyparzony język 1. 'mówić o czymś wprost, mówić dosadnie, używając nierzadko słów wulgarnych': *Wuj Anatol nie lubił sztuczności, a do tego miał niewyparzony język. Kiedy spotykał na swojej drodze człowieka, który próbował mamić go okrągłą mową, walił prosto z mostu, co o tym wszystkim sądzi.*

mieć niewyparzoną gębę/niewyparzony język 2. 'nie umieć zachować tajemnicy': *Przez to, że masz niewyparzoną gębę, znowu spotykają nas kłopoty. Jeżeli nie będziesz trzymał języka na wodze, to wylecisz z hukiem.*

mieć nieźle narąbane/natrzepane [•]*kolokwialnie* 'być nieźrównoważonym psychicznie, postępować niezgodnie z obowiązującymi normami zachowań społecznych' zob. **mieć bzika.**

mieć nogi jak z ołowiu ‘iść z trudem’: *Boję się dzisiejszej rozmowy o pracę. Czuję, że mama nogi jak z ołowiu.*

mieć nóż na gardle ‘znaleźć się w niezwykle trudnej, bardzo niekorzystnej sytuacji, zostać zmuszonym do podjęcia decyzji w niekorzystnych warunkach’: *Niestety, nie zostawili nam dużego marginesu błędu. Dodatkowo jeszcze mamy nóż na gardle, bo jeśli nie wywiążemy się ze zobowiązań finansowych do końca miesiąca, przepadnie nam dotacja z funduszy europejskich.*

mieć oczy i uszy (szeroko) otwarte ‘być czujnym, skupionym, uważnym, być dobrze zorientowanym w czymś’: *Mam cały czas oczy i uszy otwarte, więc jeśli pojawi się okazja korzystnego zakupu akcji, to trzeba będzie się śpieszyć i wykorzystać swoją szansę.*

mieć oko *na kogoś* ‘być czujnym, uważać na kogoś lub na coś, obserwować czyjeś poczynania; nadzorować kogoś’ zob. **mieć kogoś/coś na oku 1.**

mieć olej w głowie ‘być człowiekiem mądrym, podejmującym trafne decyzje’: *Widać, że niektórzy dyrektorzy mają olej w głowie i nie pozwalają sobie na poufalość z pracownikami niższego szczebla, bowiem zbyt bliskie kontakty osobiste mogą w przyszłości przeszkodzić w dobrych relacjach w zespole.*

mieć otwartą głowę ‘być człowiekiem mądrym, umiejącym dobrze oceniać zarówno zastaną, jak i zupełnie nową rzeczywistość, łatwo nabywającym nowe umiejętności; przejawiać zainteresowanie wieloma różnymi aspektami życia, nauki, poznania itp.’: *Bardzo lubiłem chodzić na wykłady Piotrowskiego. Był pewnie starszy od węgla, ale umysł działał mu bez zastrzeżeń. Jak na swoje lata, miał otwartą głowę i taki wdzięk, że sala wypełniała się po brzegi studentami z różnych wydziałów. I czuć było u niego ten dystans do wszystkiego, co małostkowe i pozbawione racjonalnych podstaw.*

mieć pański gest ‘okazywać hojność, być rozrzutnym’ zob. **wielkopański gest.**

mieć z kimś/czymś pański krzyż ‘zamartwiać się z czyjegoś powodu, mieć z kimś kłopoty; być dręczonym przez kogoś’ zob. **mieć z kimś/czymś krzyż pański.**

mieć parcie na szkło ‘zabiegać o jak najczęstsze pokazywanie się w telewizji; starać się zyskać popularność wśród publiczności telewizyjnej’ zob. **parcie na szkło.**

mieć pecha ‘ktoś przytrafiają się nieszczęścia’: *Od dziecka miałem pecha, aż tu nagle pierwszy raz od trzydziestu lat kanapka nie spadła mi masłem do dołu!*

mieć pełne ręce roboty ‘ktoś ma dużo pracy; nawał pracy, zajęć nie pozwala komuś na odpoczynek’: *Możemy wrócić do projektu Anki w przyszłym tygodniu. Nie mam teraz do tego głowy, bo w sobotę moja córka wychodzi za mąż i mam pełne ręce.*

mieć piach/piasek w rękawach ‘być leniwym, niechętnym pracy, wypełnianiu obowiązków itp.’: *Porozmawiałem z ogrodnikiem i przemówiłem mu do rozumu. Powiedziałem mu wprost, że widać, iż ma piach w rękawach i nie przykłada się do pracy tak jak w ubiegłym roku. Ma u nas dobrą posadę, dobrą płacę, więc takie zachowanie jest dla mnie całkowicie niezrozumiałe.*

mieć piasek w oczach ‘odczuwać pieczenie pod powiekami z powodu niewyspania, zmęczenia, długiej pracy przy monitorze, reakcji alergicznej’: *Pracowałem wczoraj do trzeciej w nocy i dzisiaj czuję, że mam piasek w oczach.*

mieć pieniędzy jak lodu ‘być bogatym, dysponować dużym majątkiem’ zob. **mieć pieniądze jak lodu**.

mieć pietra ‘łękać się, obawiać się’: *Pierwszy raz miałem pietra przed egzaminem. Pewnie dlatego, że od tych kilku odpowiedzi zależy rozwój mojej kariery lekarskiej.* ◇ Synonim = por. **mieć stracha**.

mieć plan B ‘przygotować alternatywne rozwiązanie trzymane w zanadrzu, na wypadek jakiegoś niepowodzenia lub zmiany sytuacji’: *W życiu trzeba mieć plan B. Jak coś nie wyjdzie, zawsze można uciec. Dla Marcina, choć tak się wzbraniał, planem B stała się Lizbona (V 2009/24/49).* ◇ Wariant = **plan B** • Ze względu na nieustabilizowaną postać zapisu możliwe jest użycie zarówno wielkiej, jak i małej litery = **mieć plan b**.

mieć plecy ‘mieć znajomości, dobre stosunki z kimś, koneksje, ułatwiające załatwienie czegoś, uzyskanie czegoś’: *Nie wierzę, że dostał tę pracę w drodze konkursu. Przecież pamiętam tego obiboka ze studiów. Musiał mieć plecy, bo inaczej, moim zdaniem, nawet nie zaprosiliby go na rozmowę wstępną.* ◇ Synonim = **mieć** u kogoś/gdzieś **chody**.

mieć u kogoś **plus/plusa** ‘wywołać swoim zachowaniem czyjąś pozytywną reakcję zapewniającą przychylność’: *Przyniosłem tę książkę, o którą prosiłem. Masz u mnie plus.* ◇ Synonim = **łapać/złapać** u kogoś **plus/plusa**.

mieć pod górkę ‘napotykać często na trudności, przeszkody w życiu’: *Całe lata mieli w pod górkę: to powódź, to choroba syna, zawsze coś. Wreszcie los uśmiechnął się do nich, okazało się, że te kilka hektarów ziemi, które są w ich posiadaniu, wykupi za dobre pieniądze rząd pod budowę autostrady.*

mieć coś pod kontrolą ‘panować nad czymś’: *Przygotowania do matury mojego syna spędza mi sen z powiek. Chłopak angażuje się w jakieś akcje społeczne, gra w zespole bluesowym, organizuje wystawę młodej szwedzkiej malarki, więc na naukę nie zostaje zbyt wiele czasu. Muszę mu wierzyć na słowo, bo przekonuje mnie, że wszystko ma pod kontrolą.*

mieć coś/ktoś **pod ręką** ‘coś lub ktoś znajduje się blisko, w otoczeniu, obok; można z czegoś skorzystać od razu, można czegoś użyć od razu; można skorzystać z czyjejś pomocy, z czyichś usług od razu’: *Każdy korektor musi mieć pod ręką kilka słowników i dostęp do zasobów sieciowych.*

mieć kogoś **pod sobą** ‘zarządzać ludźmi, mieć podwładnego/podwładnych; zajmować wyższą pozycję w hierarchii’: *Każdy brygadzysta ma pod sobą kilku spawaczy i odpowiada za wypełnianie zadań według przyjętego harmonogramu prac.* ◇ Antonim = **mieć** kogoś **nad sobą**.

mieć czegoś/kogoś **po dziurki w nosie** ‘mieć czegoś dosyć, nie tolerować czyjegoś zachowania, postępowania’: *Karol znowu robi mnie w konia. Od miesiąca mydlił mi oczy, że się przygotowuje i w styczniu będzie mógł zaprezentować prawie całość, a tu nic. Że niby jest chory, że musi gdzieś jechać niespodziewanie. Mam tego po dziurki w nosie. Zaproszę do współpracy kogoś odpowiedzialnego i rzetelnego.* ◇ Wariant = **mieć** kogoś/czegoś **powyżej dziurek w nosie**.

mieć przewracane w głowie ‘być zadufanym, wywyższać się’ zob. *komuś przewracało się w głowie* /*•wulgarnie w dupie* /*•kolokwialnie w tyłku*.

mieć kogoś/czegoś **potąd** ‘nie tolerować od danego momentu kogoś lub czegoś, mieć dosyć’: *Nie będę krył więcej twoich wcześniejszych wyjść przed szefem. Mam już cię potąd, bo potem inni skarżą się, że pracują dodatkowo.*

mieć poukładane w głowie 'być człowiekiem inteligentnym': *Mirek miał dobrze poukładane w głowie, więc nawet cieszyła nas ich dość szybka decyzja o ślubie.* ◇ Wariant = (zwrot rozwinięty przysłówkiem =) **mieć dobrze poukładane w głowie.**

mieć kogoś/czegoś powyżej dziurek w nosie 'mieć czegoś dosyć, nie tolerować czyjegoś zachowania, postępowania' zob. **mieć kogoś/czegoś po dziurki w nosie.**

mieć czegoś powyżej uszu 'mieć dość czegoś nieprzyjemnego': *Mam już powyżej uszu palenia papierosów w moim pokoju w pracy. Jeżeli palące koleżanki nie zrozumieją mojej prośby, to pójdę ze skargą do szefa. Złość koleżanek przeżyję, raka mogę nie przeżyć.*

mieć podwójne życie 'prowadzić życie z jakichś względów ukrywane, niejawne' zob. **podwójne życie.**

mieć coś przed sobą 'coś kogoś czeka, ktoś będzie musiał coś zrobić, w czymś wziąć udział itp.': *Mam przed sobą dwa ważne egzaminy i sesja się skończy dla mnie.*

mieć przyszłość przed sobą 'dobrze się zapowiadać, mieć predyspozycje, szanse na odniesienie sukcesu w życiu zawodowym': *Janek z takim podejściem do nauki ma przyszłość przed sobą.*

mieć pstro w głowie 'o człowieku lekkomyślnym, nieodpowiedzialnym, mającym zwariowane pomysły': *Ona skończyła osiemnaście lat i choć ma jeszcze pstro w głowie, to nie zamierzam zbyt radykalnie ingerować w jej życie. Właśnie teraz uczyć się będzie odpowiedzialności, ale też pozna smak świetnej zabawy w gronie najlepszych przyjaciół.*

mieć pusto w głowie 'być bezmyślnym, niepoważnym': *Wiem, że to są młodzi ludzie i nie zamierzam wybierać znajomych moim dzieciom, ale ten nowy kolega Darka ma pusto w głowie. Boję się, żeby czegoś nie nawywijali na biwaku.*

mieć ręce i nogi zob. **coś ma ręce i nogi.**

mieć rękę *do czegoś* 'o człowieku: zna się na czymś i jeśli będzie miał możliwość zajęcia się tym, to efekty będą zadowalające': *Zawsze miał rękę do talentów. Wiedział jak z nimi postępować, aby z młodych nieoszlifowanych diamentów przerodzili się w prawdziwe gwiazdy, a nie w podrzędnych chałturników, grających po knajpach do kotleta.*

mieć do kogoś romans ‘prosić kogoś o przysługę, chcieć czegoś od kogoś’: *Mam do ciebie romans. Pożyczylbyś mi na weekend rower, bo mój się zepsuł, a obiecałem dzieciakom wycieczkę rowerową za miasto.*

mieć u kogoś same plusy ‘cieszyć się czyjąś przychylnością’: *Trudno będzie nam przekonać nauczycielkę do przelożenia sprawdziany na przyszły tydzień. Jedyna nadzieja w Mirku. On ma u niej same plusy, więc może da się podejść.*

mieć serce jak dzwon ‘mieć zdrowe serce, czuć się zdrowo’: *Mój teść dochodzi prawie sześćdziesiątki, a serce ma jak dzwon. Tłumaczy mi ten fenomen tym, że zawsze cieszył się życiem, dużo się uśmiechał, lubił ludzi i nie zamartwiał się z byle powodu.*

mieć się/u kogoś jak pączek w maśle ‘żyć szczęśliwie, w dobrobycie; w luksusowych warunkach; bez zmartwień’ zob. **jak pączek w maśle**.

mieć się ku sobie ‘o ludziach: kochają się, zapalali uczuciem do siebie’: *Julek z Martą mają się ku sobie. Jak dobrze pójdzie, na wiosnę będzie wesele.*

mieć się na baczności ‘bardzo uważać, pilnować się; być niezwykle ostrożnym, czujnym’: *Uwaga! Wchodzimy na teren patrolowany przez wroga, więc miejcie się na baczności. Od teraz zaprzestajemy rozmów.*

mieć się z pyszna ‘odczuć nieprzyjemnie kłopotliwą sytuację, zostać ukaranym’: *Wiesz, tylko nie mów Majce, że kupiłem płytę. Miłbym się z pyszna, gdyby się o tym dowiedziała. Nie dalej jak wczoraj, długo tłumaczyłem jej w sklepie muzycznym, że nie możemy wydawać pieniędzy nieprzemyślanie.*

mieć siłę przebicia ‘umieć przemyślnie dążyć do sukcesu, doprowadzać do oczekiwanego efektu swoich działań przez odważne decyzje i dynamiczne postępowanie’ zob. **mieć większą siłę przebicia**.

mieć słabą głowę ‘o człowieku, który po niewielkiej dawce alkoholu jest pijany; nie móc wiele wypić’: *Janek ma słabą głowę, więc raczej nie powinien pić drinków. Będziemy mieć z nim kłopot za parę chwil.*

mieć słabą siłę przebicia/mieć słabe przebicie ‘nie umieć przemyślnie dążyć do sukcesu, nie doprowadzać do oczekiwanego efektu swoich działań z powodu braku odważnych decyzji i dynamicznego postępowania’ zob. **mieć większą siłę przebicia**.

mieć do kogoś/do czegoś słabość ‘mieć pociąg do kogoś, komuś podoba się określony typ osób; ktoś coś uwielbia’: *Nasz nowy stażysta jest w moim typie. Mam słabość do wysokich mężczyzn z długimi włosami.*

mieć spokojną głowę ‘nie być zmuszanym do zmartwień, nie zamartwiać się’: *Michał ma spokojną głowę, bo jest już po kontroli wewnętrznej, a my trzęsiemy tyłkami, jeszcze na nią czekając.*

mieć spust ‘być w stanie zjeść duże porcje pożywienia; być w stanie wypić dużo płynów’: *Zobacz, Feliks to ma spust. Taki niepozorny, a po drugą dokładkę naleśników biegnie n jednej nodze.*

mieć stracha ‘bardzo się czegoś bać, bać się przed czymś’: *Zawsze mam stracha przed wizytą u dentysty.* ◇ Warianty = **mieć mojra, mieć pietra**.

mieć swego konika ‘mieć swój ulubiony temat’: *Józek miał swego konika, a wystarczyło tylko wspomnieć o architekturze barokowej, aby nie wrócić do domu przed północą.* ◇ Synonimy = **dosiadać/ dosiąść swego konika, wsiąść/wsiadać na swego konika**. • Do niedawna postać tego frazeologizmu najczęściej realizowana postaci zwrotu **dosiadać/ dosiąść swego konika**; zwrot coraz rzadziej spotykany w tekstach.

mieć swojego konika ‘ulubiony temat, znać się na tym’ zob. **mieć swojego konika**.

mieć swoje lata ‘ktoś jest dorosły; o czymś starym, często wysłużonym’: *Auto dobrze się sprawuje, ale ma już swoje lata i trzeba by rozejrzeć się za czymś lepszym.*

mieć swoje pięć minut ‘krótki okres, w którym ujawniają się czyjeś talenty; odnosić sukcesy w jakimś momencie życia’: *Miałeś wielką szansę na karierę w Polsce, ale nie chwyciłeś byka za rogi w odpowiednim momencie. Mogłeś mieć swoje pięć minut. – Dobra, nie mówmy już o tym, było minęło.*

mieć swoje za uszami ‘mieć coś na sumieniu, coś przeskrobać’: *Rozalski wydaje się dobrym kandydatem do objęcia tego stanowiska, ale trzeba go dobrze sprawdzić. Każdy ma swoje za*

uszami, ale ważne, żeby np. grzechy młodości nie były powodem kompromitacji, kiedy media powyciągają jakieś fakty z jego życia. Szefem instytucji zaufania publicznego musi być człowiek czysty jak lza.

mieć (swój) własny ką ‘mieszkanie własnościowe, dom; miejsce bezpieczne, znane’ zob. **własny ką**.

mieć (swój) własny świat ‘wytworzyć dla siebie bezpieczną przestrzeń życiową; żyć zgodnie z własnymi przyzwyczajeniami, niekoniecznie zrozumiałymi dla innych’: *Damiana cechowało zdystansowanie do wielu spraw, ustawiał się z dala od współczesnych wydarzeń. Chodził swoimi ścieżkami i nigdy nie poddawał się wpływowi obowiązujących mód i obyczajów. Zresztą, nikogo nie dziwiło, że miał swój własny świat. Od początku wyraźnie wyznaczył granice prywatności, której nie pozwalał przekraczać.* ◊ Warianty = **mieć swój świat, mieć własny świat, własny świat**.

mieć szmergla *kolokwialnie* ‘być niezrównoważonym psychicznie, postępować niezgodnie z obowiązującymi normami zachowań społecznych’ zob. **mieć bzika**.

mieć szczęśliwą rękę *do czegoś/do kogoś* ‘o kimś, kto odznacza się intuicją w jakiejś działalności; działania czyjeś przynoszą w jakiejś dziedzinie pozytywne rezultaty’ zob. **mieć dobrą rękę** *do czegoś/do kogoś*.

mieć szeroki gest ‘okazywać hojność, być rozrzutnym’ zob. **wielkopański gest**.

mieć świętą rację ‘czyjeś słowa są odbierane jako nie do podważenia’ zob. **święta racja**.

mieć święty spokój ‘żyć spokojnie, nie zamartwiać się niczym, nie przejmować się niczym’: *Spieniżyłem cały majątek, spakowałem wszystkie rzeczy i z dnia na dzień zdecydowałem o wyjeździe do Portugalii. Kupiłem tam mały domek w wiosce nad oceanem. Mam teraz święty spokój i aż mnie kusi, żeby zacząć pisać autobiografię.* ◊ Wariant = **święty spokój**.

mieć świra ‘być niezrównoważonym psychicznie, postępować niezgodnie z obowiązującymi normami zachowań społecznych’ zob. **mieć bzika**.

mieć świra na punkcie *kogoś/czegoś* ‘być kimś zafascynowanym, uwielbiać kogoś; być czymś bardzo zainteresowanym, poświęcać się w pełni czemuś, np. jakiemuś hobby, pracy; uporczywie o czymś myśleć’ zob. **mieć bzika na punkcie** *kogoś/czegoś*.

mieć talię jak osa ‘kobieta szczupła w części tułowia nad biodrami’: *Czterdziestka jej stuknęła, ale talię ma jak osa.*

mieć *z kimś* **trzy światy** ‘ktoś stwarza ciągle kłopoty, problemy; ktoś jest nie do zniesienia; ktoś naprzykrza się swym zachowaniem’: *On ma trzy światy ze swoją córką. Jest aktywistką jakiejś organizacji, ubiera się jak strach na wróble i co chwila jest zatrzymywana przez policję z powodu jakichś protestów, marszów, demonstracji. Kiedyś nielegalnie przekraczała granicę z Niemcami, żeby ukazać straszny los emigrantów z krajów trzeciego świata, jak to później tłumaczyła.*

mieć twardy orzech do zgryzienia ‘mieć trudny problem do rozwiązania, znaleźć się w kłopotliwej sytuacji’: *Badania nie przyniosły rezultatu, choć na początku wydawało się, że potwierdzenie tezy to czysta formalność. Teraz mamy twardy orzech do zgryzienia i nie wiemy, co począć.*

mieć twarz jak z kamienia ‘nie uzewnętrzniać uczuć, pozostać niewzruszonym; nie dać niczego poznać po sobie’: *Po godzinie obrad otworzyły się drzwi i wyszedł sekretarz komisji. Miał twarz jak z kamienia, więc nadal nie byliśmy pewni wyników. Zaprosił nas do sali, mrugając nieznacznie okiem i wtedy już wiedziałem, że nic złego zdarzyć się nie może.*

mieć urwanie głowy *z czymś* ‘liczne kłopoty, problemy pojawiają się nagle na raz w tym samym czasie, nawarstwiają się’: *Muszę wziąć urlop, bo czuję, że opadam z sił. Od tygodnia wszystko jest na mojej głowie. Żona wyjechała na delegację do Serbii, dzieci są zaziębione i nie chodzą do szkoły, a w pracy też mamy urwanie głowy z przygotowaniem procedur przetargowych. Naprawdę, nie daję już rady.*

mieć urwanie głowy *z kimś* ‘mieć z kimś duże problemy, ktoś utrudnia komuś życie’: *Urwanie głowy mamy z tym sąsiadem zza płotu. Podrzuca swoje śmieci do naszego śmietnika, podlewa drzewa w naszym ogrodzie naftą, kilka razy w tygodniu urządza balangi. Po miesiącu od wprowadzenia się mam ochotę sprzedać ten dom.*

mieć ważniejsze rzeczy/sprawy na głowie ‘uznawać coś za mniej ważne; w danej chwili przyjmować inny priorytet swego postępowania’: *Nie zwracaj mi gitary tym nowym*

żwirkiem do akwarium. Naprawdę, mam ważniejsze rzeczy na głowie, a rybki chyba się na mnie nie obrażą, jak jutro wymienię im to podłoże. ◇ Warianty = **mieć inne rzeczy/sprawy na głowie**. ◇ Synonimy = **mieć coś innego na głowie/do roboty**.

mieć w czubie 'być pijanym': *Janek ma już nieźle w czubie, chyba pójdziemy do domu, bo znowu coś nawywija i będę się za niego wstydzić.*

mieć coś/kogoś w dupie 'wulgarnie 'odnosić się do czegoś z nonszalancją, nie przydawać czemuś wielkiej wartości': *Cypryjczycy mają wszystko w dupie. Oni nie grają za granicą. Im tutaj jest dobrze. Mają zupełnie inne podejście. Nie starają się na siłę być gwiazdami (F 2009/11/79).* ◇ Synonim = **mieć coś/kogoś w nosie**.

mieć coś we krwi 'kogoś bezspornie coś cechuje, ktoś bezsprzecznie m predyspozycje do czegoś; mieć wrodzony talent do czegoś': *Potrzebę estetycznego piękna ma we krwi, stąd jej choreografie są zjawiskowe i zawsze odbijają się szerokim echem, a jej sława wykracza daleko poza granice Francji.*

mieć węża w kieszeni 'o człowieku skąpym': *Firma prosperuje wyśmienicie, więc chciałabym choć trochę użyć życia, ale mój mąż węża w kieszeni. Mam tego dość. Dzieci odchowalam, zrezygnowalam z dobrze zapowiadającej się kariery. Coś mi się od życia należy.*

mieć wiele do powiedzenia 'mieć duży wpływ na coś, móc o czymś decydować' zob. **mieć coś do powiedzenia 1**.

mieć więcej szczęścia niż rozumu 'mieć szczęście, mimo nieodpowiedzialnych, nieprzemyślanych decyzji, popełnianych błędów itp.': *Udało ci się wejść na tę trudną ściankę bez upręży? Nikt cię ni ubezpieczał? To masz więcej szczęści niż rozumu, bo widziałem, że czasami nawet dobry zawodnik odpadnie.*

mieć większą siłę przebicia 'umieć przemyślnie dążyć do sukcesu, doprowadzać do oczekiwanego efektu swoich działań przez odważne decyzje i dynamiczne postępowanie': *Jako że te zapisy dotyczyły nas, kibiców bezpośrednio, pojawił się pomysł powołania wspólnego ciała, które reprezentowałyby wszystkie kluby. Jedna organizacja ma większą siłę przebicia w mediach (F 200/11/18).* ◇ Warianty = **mieć dużą siłę przebicia, mieć duże przebicie, mieć siłę przebicia, mieć większe przebicie, siła przebicia**. ◇ Antonimy = **mieć małą**

siłę przebicia, mieć małe przebicie mieć mniejszą siłę przebicia, mieć mniejsze przebicie, mieć słabą siłę przebicia, mieć słabe przebicie.

mieć coś w kieszeni 'ktoś ma coś zapewnione; osiągnąć coś': *Nie musisz być taki skromny. Z takimi osiągnięciami stypendium doktoranckie masz w kieszeni.*

mieć coś w nogach 'odczuwać zmęczenie, ból nóg' zob. **czuć coś w nogach.**

mieć własny świat 'wytworzyć dla siebie bezpieczną przestrzeń życiową; żyć zgodnie z własnymi przyzwyczajeniami, niekoniecznie zrozumiałymi dla innych' zob. **mieć swój własny świat.**

mieć coś w małym palcu 'znać coś doskonale, świetnie się w czymś orientować': *Matematykę miał w małym palcu, więc nie martwił się o wynik matury pisemnej z tego przedmiotu.*

mieć coś/kogoś w nosie 'odnosić się do czegoś z nonszalancją, nie przydawać czemuś wielkiej wartości': *Nie będę czekał, aż ktoś łaskawie pozwoli mi wejść na łąkę, bo pani z telewizji przyjechała i nagrywa materiał. Mam to w nosie. Miejsca zielone w mieście są dla wszystkich, a znaczek jakichkolwiek mediów nie robi na mnie żadnego znaczenia.* ◇ Synonim = *wulgarnie* **mieć coś/kogoś w dupie.**

mieć wytarte czoło *◦rzadkie* 'być cynicznym; nie mieć honoru, ambicji, wstydu': *Niestety, Marian jest niesłowny i ma wytarte czoło. Przestałem odbierać od niego telefony, bo wiem, że dzwoni tylko wtedy, gdy czegoś mu potrzeba.* ◇ Wariant = *◦rzadkie* **wytarte czoło.** ◇ Synonim = *◦rzadkie* **mieć miedziane czoło.**

mieć wolną rękę 'zachować swobodę i niezależność w podejmowaniu decyzji; nie odczuwać presji wywieranej przez innych': *Bardzo się cieszę, że uzyskałem grant na stworzenie międzynarodowego zespołu. Mam teraz wolną rękę i sam decyduję o wszystkim.* ◇ Synonim = por. **zostawić komuś wolną rękę.**

mieć coś za sobą 'zrobić coś, dokonać czegoś, uporać się z czymś, uczestniczyć w czymś': *Mam za sobą rozmowę kwalifikacyjną i czekam teraz na telefon z firmy.*

mieć za swoje 'zostać słusznie ukaranym; doświadczyć niedogodności z własnej winy; prowokować coś działające na własną szkodę': *Nie założyłeś zimówek, więc masz za swoje. Kto*

jeździ po takim lodzie na letnich oponach? Na szczęście tobie się nic nie stało, ale samochód to mamy do kasacji. ◇ Wariant = **dostać za swoje**.

mieć coś/kogoś z głowy ‘wykonać jakieś zadanie, jakąś pracę i nie przejmować się już tym; spowodować swym działaniem sytuację, w której ktoś lub coś przestaje sprawiać kłopot, umiejętnie wybrnąć z kłopotliwej sytuacji’: *Poświęcę piątkowy wieczór na te slogany reklamowe, to będę miał już to z głowy, a sobotę i niedzielę możemy spędzić poza miastem.*

mieć z czymś/z kimś zgryz ‘mieć z czymś lub kimś kłopoty, zamartwiać się z jakiegoś lub czyjegoś powodu’ zob. **mieć z czymś/z kimś duży zgryz**.

mieć złą prasę ‘być opisywanym w gazetach w nie najlepszym świetle, źle, krytycznie, negatywnie’: *Premier w ostatnich dwóch miesiącach ma złą prasę.*

mieć złote ręce ‘mieć najwyższe umiejętności w jakiejś dziedzinie, świetnie wykonywać swój zawód’: *Pan doktor to ma złote ręce. Pan Bóg nade mną czuwał, gdy zawozili mnie po wypadku do tego szpitala.*

mieć coś z tyłu głowy ‘cały czas pamiętać o czymś, co wpływa na ocenę sytuacji, na interpretację czegoś itp.’: *Musimy mieć z tyłu głowy, że jesteśmy w kraju nieeuropejskim, w którym obowiązują inne obyczaje. Każde nasze zachowanie powinno odzwierciedlać szacunek dla tamtej kultury.*

mieć związane ręce ‘nie móc nic zrobić, mimo przejawiania chęci do tego; znaleźć się w trudnej sytuacji, w której uwarunkowania, wcześniejsze uzgodnienia nie pozwalają na działanie, podjęcie decyzji itp.’: *Ministerstwo ma związane ręce, gdyż musi działać zgodnie z obowiązującymi przepisami, mimo że w tej sytuacji okazało się, że przepisy są niezyciowe, wręcz – absurdalne.* ◇ Synonimy = **związać/związywać komuś ręce**.

mieć za długi język ‘o człowieku niemiejącym dochować tajemnicy; opinia o człowieku, którego nie można obdarzyć zaufaniem ze względu na jego skłonności do plotkowania’: *Ktoś miał za długi język i już wszyscy wiedzą o tym, że Waldi zrezygnuje z usług firmy Piotra i podpisze umowę z kontrahentem z Anglii.*

mieć za złe ‘obwiniać kogoś, oskarżać kogoś o negatywny wpływ na jakąś ważną sprawę’: *Czesi i Słowacy mieli nam za złe, że nie stanęliśmy po ich stronie w dyskusji nad budżetem unijnym na najbliższe lata.* ◇ Warianty = **poczytywać/poczytać za złe, brać/wziąć za złe**.

mieć z kimś na pieńku ‘być z kimś w złych stosunkach, w konflikcie; mieć z kimś nierozwiązane sprawy powodujące animozje’: *Mają ze sobą na pieńku, od kiedy Jarek dość bezczelnie storpedował jego projekt. Musi upłynąć wiele czasu, żeby możliwy był powrót do dawnych koleżeńskich stosunków.*

mieć źle w głowie ‘być nieobliczalnym, nieodpowiedzialnym, wywoływać niepokój innych swoim zachowaniem’: *Ty chyba masz źle w głowie, gdzie ty się wybierasz! Człowieku, masz czterdzieści stopni gorączki i chcesz iść na spotkanie autorskie. Jeśli ktoś kupił twoją książkę, to na pewno zrozumie, że odwołano spotkanie z ważnych przyczyn.*

miedziane czoło *oraz* ‘bycie cynicznym; brak honoru, ambicji, wstydu’ zob. *oraz* **mieć miedziane czoło.**

mieszać komuś szyki ‘przeszkadzać komuś w realizacji zamierzeń’ zob. **pokrzyżować komuś szyki.**

mieszać kogoś z błotem ‘obrażać kogoś, ubliżać komuś, zniesławiać kogoś, najczęściej nie przebierając w słowach’ zob. **zmieszać kogoś z błotem.**

miesza się komuś w głowie ‘ktoś traci zdolność racjonalnego myślenia’: *Nie wiem, jak mogłem przeoczyć we wnioskach wyniki badań laboratoryjnych z sierpnia. Już nic nie wiem, miesza mi się w głowie od tych danych. Chyba trzeba będzie jeszcze raz przebadać grupę pacjentów.*

mieszkać na waleta ‘mieszkać nielegalnie, bez zameldowania gdzieś, najczęściej w domu akademickim’: *Cale studia mieszkał na waleta w akademiku razem ze swoją dziewczyną, ponieważ był spokojnym młodzieńcem, nikt nie miał mu tego za złe.* ◇ Synonim = **dziki lokator.**

mieszkać z kimś przez ścianę ‘sąsiadować z kimś’: *Mieszkam przez ścianę z akordeonistą. Co dzień słucham wspaniałych koncertów w wykonaniu mojego sąsiada.*

między wierszami ‘domyślając się czegoś pośrednio, z przesłanek, sugestii itp.’ zob. **czytać między wierszami.**

miękkie lądowanie ‘wyjść bez przeszkód, bez problemu, bez strat z niekorzystnej sytuacji’: *Młody poseł doprowadził do ostrego konfliktu w koalicji, ale sympatia prezesa partii zapewni mu miękkie lądowanie. Prasa donosi, że niepoprawny poseł zostanie wystawiony na listach wyborczych do Parlamentu Europejskiego, więc może on liczyć na ciepłą posadkę w Brukseli.*

miękki jak futerko/puch ‘bardzo miękki’: *Ten koc jest miękki jak futerko.*

mięso armatnie ‘żołnierze wysyłani na pierwszą linię frontu, do działań, w które wkalkulowane są duże straty w ludziach’: *System wojny zakłada, że część ludzi idzie na rzeź, bo prowadzący wojnę traktują żołnierzy jak mięso armatnie, jak pionki, które potrzebną są do gry. A śmierć i życie człowieka to nie gra.*

mijać się z prawdą ‘kłamać’: *Wielokrotnie w audycjach radiowych posłowie wypominają sobie, że mijają się z prawdą i nie niesie ze sobą żadnych konsekwencji.*

coś **mija się z celem** ‘jakieś postępowanie, działanie jest bezcelowe, bezproduktywne, niepotrzebne’: *Nie będę drukował teraz tabelk z ocenami dla wyróżniających się uczniów, bo to mija się z celem. Inne dzieci będą potem chodzić i prosić o ich arkusze. Przygotuję jeden zestaw na zebranie rodziców i sprawa będzie załatwiona za jednym razem.*

milczeć jak grób/zakłęty/głaz ‘nic nie powiedzieć o czymś, niezależnie od okoliczności’: *Wiedzieliśmy, że nasz dowódca będzie milczał jak głaz i dlatego czuliśmy się bezpiecznie w leśnej kryjówce.*

milowy krok ‘wielkie osiągnięcie, odkrycie, przyczyniające się do postępu w jakiejś dziedzinie’: *Wynalezienie lasera było milowym krokiem w rozwoju wszelkich technologii.*

miłość od pierwszego wejrzenia ‘narodzenie się uczucia miłości w momencie ujrzenia kogoś po raz pierwszy; zakochanie się w kimś natychmiast, od razu’ zob. **od pierwszego wejrzenia**.

mina komuś zrzędła ‘ktoś napotkał nieoczekiwane przeszkody’: *Kiedy usłyszałem, że muszę dostarczyć w ciągu trzech dni kilku pozwoleń, mina mi zrzędła. Przeszedłem wszystkie wymagane etapy konkursu i myślałem, że teraz przyszedł czas na spokojną pracę organizacyjną, a tu masz. Nic to, Basieńka, z biurokracją nie wygrasz.*

minąć się z powołaniem ‘nie nadawać się do czegoś, źle wykonywać pracę’: *Ty się chyba minąłeś z powołaniem. Masz takie podejście do dzieci, że w szkole wszyscy by cię uwielbiali. Może zamienisz dyrektorski stół na salę lekcyjną?*

minuta ciszy ‘chwila ciszy zapowiedziana dla uczczenia czyjejś pamięci’: *Przed rozpoczęciem obrad uczczono minutą ciszy tragicznie zmarłego wójta .*

miodowy miesiąc ‘o młodych małżonkach: pierwszy miesiąc po ślubie’: *Miodowy miesiąc spędziliśmy na urządzaniu naszego gniazdka. Mój ojciec był z nas dumny. Pomagał nam, jak mógł najlepiej, powtarzając w koło Macieju: małe, ciasne, ale własne.*

mleć językiem/°pospolicie jęzorem/°pospolicie ozorem ‘mówić dużo i niepotrzebnie, wypowiedź nonsensowna, nieistotna’: *Można mleć jęzorem do wieczora, ale w ten sposób nie dojdziemy do sedna problemu. Proponuję, aby każdy opracował swoje wnioski w formie skróconej w ciągu dwóch najbliższych dni, a potem spotkamy się raz jeszcze i podyskutujemy o konkretnych .*

mleko prosto od krowy ‘mleko uzyskane bezpośrednio z dojenia, po ściągnięciu wierzchniej warstwy śmietany; niezakupione w sklepie’ *Kiedy zamykała oczy, widziała wioskę wśród łąk i przypominała sobie smak mleka prosto od krowy (ŚK 2010/1/125).*

młoda para ‘świeżo poślubieni małżonkowie’: *Młoda para przyjechała do urzędu dorożką. ◊*
Wariant = **państwo młodzi**.

młode wilki/wilczki ‘niedoświadczeni młodzi ludzie, którzy opierają swoją wartość na brawurze, żywiołowości, sile przebiccia, brakiem kompleksów itp.’: *W kadrze Niemiec i Austrii do drzwi pukają już młode wilczki. Starsi skoczki czują zagrożenie i nie odpuszczają ani na jotę.*

młody gniewny ‘buntownik, młody człowiek sprzeciwiający się zastanemu porządkowi, obowiązującym ideom, okrzepłym nurtom kulturowym itp.’: *Młodzi gniewni we współczesności po okresie buntu bardzo często zaczynają piastować ważne urzędy w państwie, organizują prace stowarzyszeń twórczych i obywatelskich. Ten fenomen można wytłumaczyć predyspozycjami do twórczego myślenia i nabyciem umiejętności przekazywania swoich.*

mniejsze zło ‘z pełnym przekonaniem zdecydować się na coś złego, by nie być zmuszonym do wybrania czegoś bardziej negatywnego’ zob. **wybrać mniejsze zło**.

mocna strona *czyjaś/czegoś* ‘najlepsza, najbardziej wartościowa, cenna cecha; najlepszy, najbardziej wartościowy element, składnik; cecha wyróżniająca, oryginalna’: *Mocną stroną naszej oferty turystycznej jest świetna baza noclegowa o średnim i wysokim standardzie.* ◊ Synonim = **silna strona** *czyjaś/czegoś*. ◊ Antonim = **słaba strona** *czyjaś/czegoś*.

moczyć kij *środowiskowe* ‘łowić ryby’ *Ostatnio przechodziłem nad Wisłą, bo mieszkam n Powiślu, i spotkałem facetów moczących kije. Tak mi się tęskno zrobiło... oczywiście nie za tymi rybami z Wisły (Z 2009/12/46).*

moja chata z kraja ‘nie chcę się mieszać do tego, nic mnie to nie obchodzi’: *Słuchaj, moja chata z kraja. Jeśli masz z nim jakieś zatargi, to załatw to po męsku i mieszaj mnie do waszych porachunków.*

moja lepsza połowa ‘zwykle o partnerce z serdecznością’: *Moja lepsza połowa z pewnością by to wiedziała.* ◊ Synonim = **druga połówka/połowa**. • Niespotykane w odniesieniu do mężczyzny.

moja stara 1. *kolokwialnie* ‘matka’: *Z mojej starej to jest aparatka. Kiedy sąsiad przeklinał nas na czym świat stoi, że wydieramy się pod oknami tak, że nie można telewizji oglądać, to ona mu powiedziała, że to dobrze, bo w telewizja oghupia.* • Odbierany jako brak szacunku do rodziców.

moja stara 2. *pospolicie* ‘małżonka, partnerka’ zob. **towarzyszka życia**.

moja w tym głowa ‘zdajcie się na mnie, biorę na siebie odpowiedzialność’: *Nie martwcie się, że trochę późno wpadliśmy na pomysł, aby wybrać się nad morze. Będzie kłopot z zarezerwowaniem domku, ale już moja w tym głowa, żeby znaleźć dobre lokum.*

po kimś/z kogoś **została mokra plama** ‘ktoś zginął; ktoś został zabity’: *W centrum doszło do zamachu bombowego. Przestępcy zdetonowali ładunek wybuchowy w znanej restauracji, tuż obok stolika jednego z szefów mafii. Bomba miała taką siłę, że z mafiosa została mokra plama.*

mokra robota ‘zabójstwo’: *Nowojorski gang poszukiwał specjalisty od mokrej roboty spoza miasta, aby utrudnić policji dotarcie do zleceniodawców wyroku.*

moralność Kalego ‘o przyjęciu założenia, że jedyną prawidłową postawą w jakiejś sprawie jest dążenie do odniesienia osobistych korzyści, nawet wtedy gdy następuje to ze szkodą dla innych’: *Kiedy mogli obsadzać swoimi ludźmi stanowiska menadżerskie, to postulowali podwyższenie wynagrodzeń dla kadry zarządzającej. Teraz, po wykrystalizowaniu się nowego układu w spółkach, gdy ich ludzie są zastępowani ekonomistami z innego rozdania, do głosu dochodzi moralność Kalego i postulują wprowadzenie kominów płacowych.*

moralny kac ‘wyrzuty sumienia, spowodowane nieetycznym postępkem lub zachowaniem nieobyczajnym’ zob. **kac moralny**.

morda w kubel ^okolokwialnie ‘zamilcz, nie odzywaj się; nie sprzeciwiaj się’: *Nie gadać pod nosem, morda w kubel, bo jeden z drugim pożałuje. Bierzcie się do roboty i nie chęć już słyszeć biadolenia.*

mowa ciała ‘ukazywanie swoich emocji, odczuć, zamierzeń za pomocą gestów, mimiki, ruchów ciała’: *Na pierwszy rzut oka wydawał się spokojny, ale jego mowa ciała zdradzał duże zdenerwowanie.*

można z kimś konie kraść ‘obdarzać kogoś zaufaniem; o kimś przyjaznym, dobrym, komu można zaufać’: *Wiele już razem przeszliśmy z Markiem i nigdy się na nim nie zawiodłem. Nie wiem, na ile go znasz, ale ja bym się nie wahał wejść w ten interes z Markiem, naprawdę z nim można konie kraść.*

można/móc policzyć *coś/kogoś* **na palcach jednej ręki** ‘czegoś lub kogoś jest mało, niewystarczająco’: *Widzów można było policzyć na palcach jednej ręki, a występował najlepszy wiolonczelista zza wschodniej granicy. Organizatorzy postanowili przenieść koncert do małej auli, aby ukryć wrażenie pustki na widowni.* ◊ Wariant = **można zliczyć** *coś/kogoś* **na palcach jednej ręki**.

można się (tutaj) ugotować ‘gdzieś jest bardzo gorąco, np. w pomieszczeniu, w pojeździe’: *wracałem z Warszawy osobowym. Tak grzali, że można było się ugotować.*

można (sobie) o czymś (tylko) pomarzyć ‘nierealne, niemożliwe do spełnienia’: *Wziął kredyt na maszyny, bo myślał, że ruszy z produkcją jeszcze w tym roku i się odkuje. okazało*

się, że przez nieautoryzowane naprawy stracić gwarancję i teraz każda wizyta serwisantów tak bije go po kieszeni, że ledwo starcza na wypłaty. O inwestycjach może sobie pomarzyć, chyba że weźmie udział w jakimś programie Unii Europejskiej. Fundusze europejskie to może być ostatnia deska ratunku dla jego firmy.

można zliczyć *coś/kogoś* **na palcach jednej ręki** ‘czegoś lub kogoś jest mało, niewystarczająco’ zob. **można/móc policzyć** *coś/kogoś* **na palcach jednej ręki**.

móc zjeść konia z kopytami ‘być bardzo głodnym’ zob. **zjeść konia z kopytami**.

mój stary 1. *◦kolokwialnie* ‘ojciec’: *Mój stary był dzisiaj w szkole, więc w domu będzie gęsta atmosfera.* • Odbierany jako brak szacunku do rodziców.

mój stary 2. *◦pospolicie* ‘mąż, partner’ zob. **towarzyszka życia**.

mól książkowy ‘o człowieku czytającym wiele książek, uwielbiającym książki’: *Molem książkowym nigdy nie byłem, choć w młodości ni wyobrażałem sobie wieczoru bez dobrej powieści. Takie były czasy, w telewizji rzadko leciał jakiś ciekawy program, a ponieważ mieszkałem w dziurze zabitej dechami, o kulturze wysokiej można było tylko pomarzyć.* • Uwaga! Niepoprawna postać frazeologizmu = ***mol książkowy**.

mówić, co ślina na język przyniesie ‘mówić bez zastanowienia, często zbyt wiele i bezsensownie’: *Tak nie można! Spotykasz sąsiadów i mówisz co ci ślina na język przyniesie, a nie zdajesz sobie sprawy z konsekwencji swojego postępowania.* ◊ Warianty = *◦pospolicie* **gadać, co ślina na język przyniesie**; *◦pospolicie* **klepać, co ślina na język przyniesie**; **pleść co ślina na język przyniesie**. • Poprawny zapis z przecinkiem po czasownikach **gadać, klepać, mówić, pleść**.

mówić jak do ściany ‘mówić na próżno, być ignorowanym przez słuchacza’: *Słuchaj, czy ja mówię jak do ściany? Natychmiast bierz się za sprzątnięcie swojego pokoju.* Wariant = *◦pospolicie* **gadać jak do ściany**

mówić jak karabin maszynowy ‘mówić bardzo szybko, a przez to niezrozumiale’: *Jurek mówił z prędkością karabinu maszynowego, stąd w rozmowie telefonicznej najpierw wyławiałem co drugie trzecie słowo, a dopiero później próbowałem złożyć z tych puzzli informację, którą chciał mi przekazać.* ◊ Synonim = por. **z szybkością karabinu maszynowego**.

mówić jak ślepy o kolorach ‘nie znać się na czymś, nie dysponować wiedzą na jakiś temat’: *Nikt z nas nie skończył medycyny, więc o chorobie Janka mówimy jak ślepy o kolorach.* ◇
Warianty = °*pospolicie* **gadać jak ślepy o kolorach, jak ślepy o kolorach.**

mówić pod nosem ‘mówić cicho, niewyraźnie’ zob. **bąknąć/bąkać pod nosem.**

mówić prosto z mostu ‘mówić bezpośrednio, wprost, bez ogródek’ zob. **prosto z mostu.**

mówić przez zęby ‘mówić powoli, nie otwierając szeroko ust, szeptem, zwykle robiąc przerwy między wyrazami’: *Siedzący naprzeciwko mnie przy stoliku w restauracji gangster mówił przez zęby, że powinienem nie żyć.*

coś **mówi samo za siebie** ‘coś nie wymaga dopełnień, dodatkowego komentarza, omówienia, wyjaśnienia; coś jest jasne, oczywiste’: *Świetnie się prowadzi ten samochód. Nie ma co się oszukiwać, marka mówi sama za siebie.*

mówić za *czyimiś* **plecami** ‘obmawiać, plotkować’ *A teraz mogę coś powiedzieć w formie poetyckiej prozy: żyłem Tyle lat i nie wiedziałem, co mówią za moimi plecami, jak wy nie wiecie, drodzy czytelnicy (Z 2009/12/28).*

mówi się/mówiło się o czymś **na mieście** ‘w życiu publicznym: o czymś, co przestało być tajemnicą, co nie przedostało się jeszcze do mediów’: *Na mieście mówiło się o tej sprawie od wielu miesięcy.* ◇ Synonim = **wróble na dachu ćwierkają** o czymś.

mówi się trudno (i żyje się dalej) ‘przyjąć coś do wiadomości, nie można poradzić na coś; widocznie tak musi być, tak musiało się stać’: *Skoro nie można wynająć lepszego pokoju, to mówi się trudno. W końcu to tylko dwa dni i jakoś sobie poradzimy bez wygód.*

coś **mrozi (komuś) krew w żyłach** ‘coś przeraża kogoś, ktoś się bardzo czegoś boi’ zob. coś **zmroziło (komuś) krew w żyłach.**

mrozący krew w żyłach ‘przerażający, straszny’: *Na początku filmu nic się nie działo, i pomyślałem sobie, że to nudy na pudy, a nie horror. Powtarzał się ograny schemat ze głównym bohaterem, który po północy zmienia się w wilkołaka, po czym dopada w lesie swoją pierwszą ofiarę, wydając przy tym wrzask mrozący krew w żyłach. Po dwudziestu minutach nie wytrzymałem tej szmiry i wyszedłem z kina.* ◇ Warianty = coś **mrozi/zmroziło (komuś) krew w żyłach**, coś **ścina (komuś) krew w żyłach.**

Mroźek by tego nie wymyślił ‘coś absurdalnego, nonsens’: *Chciałem być szybko, ale przede wszystkim tanio dostać się do stolicy, więc wybrałem lot najtańszymi podobnie liniami w tym kraju, rezygnując z drogiej kolei. Na lotnisku okazało się, że muszę dopłacić 25 procent wartości biletu na rozwój tamtejszych linii kolejowych. Mroźek by tego ni wymyślił. W rezultacie zapłaciłem o kilka dolarów więcej niż wydałbym na bilet kolejowy.* • Poprawna wielka litera w nazwisku **Mroźek**.

mrówcza praca ‘praca mozolna, żmudna, szczegółowa, wymagająca niezwyklej dokładności i cierpliwości’: *Udało im się odtworzyć siedemnastowieczne dzieło w najdrobniejszych szczegółach. Nie byłoby to możliwe, gdyby nie mrówcza praca archiwistów, którzy przerzucali tysiące ksiąg i listów w bibliotekach całej Europy.* ♦ Synonim = **benedyktyńska praca**.

mróz puścił ‘temperatura powietrza wrasta powyżej zera stopni’: *Myślałem, że już w styczniu mróz nie puści. Dawno nie było takiej zimy w naszym regionie.*

mróz trzyma ‘utrzymuje się niska temperatura poniżej zera stopni’: *Przed świętami temperatura zeszła grubo poniżej zera i od tego czasu mróz trzyma i nie chce puścić.*

mruczeć/mruknać pod nosem ‘mówić cicho, niewyraźnie’ zob. **bąknąć/bąkać pod nosem**.

mucha nie siada ‘świetny, doskonały, bez wad’: *Kupiłem sobie taki garnitur, że mucha nie siada. Wygląda jakby był uszyty z wielbłądziej wełny.*

muchy by nie skrzywdził ‘potulny, dobry, spokojny, opanowany’: *Naprawdę, to wielka tragedia. On był wspaniałym człowiekiem, który by muchy nie skrzywdził, więc motyw zemsty tego morderstwa zaprezentowany przez organy ścigania jest absurdalny.*

musztarda po obiedzie ‘stało się; w takiej sytuacji wszelkie działania są bez znaczenia; coś spóźnionego, po czasie’: *Teraz to już musztarda po obiedzie. Trzeba było zainwestować w akcje tego funduszu w poprzednim tygodniu. Ktoś inny liczy zyski.*

mydlenie oczu ‘zwodzenie kogoś, oszukiwanie’: *Nie byłem w stanie skomponować pięciu dobrych utworów w dwa dni. Wiem, że wcześniej nie miałem z tym kłopotów. Nie nazwałbym tego mydleniem oczu, miałem po prostu słabszy okres w swoim życiu twórczym. Czasami*

przychodzi zmęczenie materiału i do przodu ani rusz. ◇ por. wariant zwrotowy = **mydlić** komuś **oczy**.

mydlić komuś **oczy** ‘zwodzić kogoś; oszukiwać’: *Karol znowu robi mnie w konia. Nie będę tego tolerował. Od miesiąca mydlił mi oczy, że się przygotowuje i w styczniu będzie mógł zaprezentować prawie całość, a tu nic. Że niby jest chory, że musi gdzieś jechać niespodziewanie. Mam tego po dziurki w nosie. Zaproszę do współpracy kogoś odpowiedzialnego i rzetelnego.* ◇ Warianty (aspektowe) = **zamydlać/zamydlić** komuś **oczy**, **mydlenie oczu**.

mydło i powidło ‘zbiór rzeczy, produktów różnorodnych’: *Myślałem, że obok naszego domu otwarto cukiernię, ale okazało się, że to sklepik, w którym jest mydło i powidło, od zabawek dla dzieci po płyn do spryskiwaczy do samochodu.*

mysz się nie prześliznie/nie przemknie ‘o czymś dobrze pilnowanym; nikt nie przejdzie’: *Miałem nadzieję, że będzie można spotkać w kuluarach festiwalu znanych aktorów, reżyserów, scenarzystów, ale oczywiście, plebs wyrzucony został poza strefę dla VIP-ów. Ochroniarze tak pilnują przejść, że mysz się nie prześliznie.*

my tu gadu-gadu, a... ‘fraza oznaczająca, że jakieś spotkanie przedłuża się, rozmowa jest zbyt absorbująca i nie pozwala zauważyć czegoś ważnego, istotnego’: *My to gadu-gadu, a zaraz zaczyna się mecz. Proszę, włącz telewizor.*

myśleć na głos ‘zastanawiać się, rozważać, mimochodem dzieląc się z innymi przemyśleniami na jakiś temat’ zob. **głośno myśleć**.

myśleć o niebieskich migdałach ‘marzyć, zamyślać się, zapominać o realnym świecie’: *Natalia dorastała na wsi. Kiedy przeprowadziła się do dużego miasta nie mogła się odnaleźć. Miała ochotę położyć się na jakiejś górze i myśleć o niebieskich migdałach, ale wokół znajdowała tylko wybetonowane alejki przecinające trawniki zabrudzone przez psy i place zabaw, na których rozemocjonowane dzieciaki wspinające się na coraz to bardziej wymyślne przyrządy. To nie był jej świat, więc cały dzień chodziła smutna, włócząc się po obrzeżach osiedla, gdzie mogła odnaleźć choć namiastkę spokoju.*

ktoś **myśli, że pozjadał/zjadł wszystkie rozumy** ‘być zadufanym w sobie, zarozumiałym; być przekonanym o swojej nieomyślności’ zob. **pozjadać wszystkie rozumy**.

NNN

na amen ‘całkowicie, zupełnie’: *Umówiliśmy się w ośrodku nad jeziorem. Zapewniano nas w mejlu, że domki będą dla nas przygotowane. Po przyjeździe pocałowaliśmy klamkę. Wszystko było pozamykane na amen.*

nabić/nabijać kabzę ‘osiągnąć/osiągać duże zyski, zarobić/zarabiać duże sumy’: *Przez pierwsze trzy lata ich firma jako jedyna na rynku produkowała wkłady chłodzące do lodówek przenośnych. Nabili kabzę sobie i przy okazji producentom toreb służących do przechowywania produktów mrożonych.*

nabić/nabijać kogoś w butelkę ‘oszukać/oszukiwać kogoś, nabrać/nabierać kogoś na coś’: *Klienci dewelopera mogą czuć się nabici w butelkę. Zapłacili za garaże po 30 tysięcy, a okazało się, że kruczki prawne pozwoliły inwestorowi na wybudowanie jedynie wiat z miejscami parkingowymi.*

nabić/nabijać sobie czymś głowę ‘nie przestać/nie przestawać czegoś przemyśliwać, przejąć/przejmować się czymś bezustannie’: *Nabiłeś sobie głowę tym, że powinieneś do końca wakacji napisać tę książkę i teraz ta natrętna myśl cię paraliżuje. Musisz dać sobie na luz, to z pewnością od razu lepiej ci pójdzie praca.*

nabrać/nabierać rumieńców ‘coś jest/staje się interesujące, zaczynają być/są widoczne efekty czyjejs pracy’: *Historia dwojga bohaterów na samym początku książki trochę nuży, ale kiedy rodzi się między nimi uczucie fabuła natychmiast nabiera rumieńców, a akcja zdecydowanie przyspiesza.*

nabrać/nabierać wody w usta ‘milczeć na jakiś temat’: *Chciałem dowiedzieć się dziś czegoś na temat rozstrzygnięcia konkursu w sprawie szkolenia pracowników w ministerstwie rolnictwa, bo doszły do mnie wieści, że są jakieś uchybienia formalne i całą procedurę wstrzymano. Niestety, odbiłem się od ściany. Dyrektor departamentu był nieuchwytny, a jego zastępczyni nabrała wody w usta i dawała mi do zrozumienia, że nie ma ochoty na rozmowę o procedurach konkursowych.*

na całego ‘intensywnie, bardzo mocno, w pełni’: *Jurek już tak trzecią noc daje czadu, bawi się n całego, jest duszą towarzystwa, a rano pierwszy melduje się na śniadaniu. Kiedy będę w jego wieku, marzyłbym o takiej kondycji. Jest po prostu nie do zdarcia, a ma przecież na karku szósty krzyżyk.*

na chłopski rozum ‘logicznie, racjonalnie, zdroworozsądkowo’: *Zima była łagodna, więc prawie się nie grzało. Nie dzielimy skóry na niedźwiedziu, Krysiu. Na chłopski rozum to powinniśmy dostać zwrot za centralne, ale nie wiadomo, jaki jest system naliczania kosztów, więc z wydawaniem pieniędzy poczekajmy do rozliczenia.*

na chybcika ‘nierzetelnie, szybko, powierzchownie’: *Tak na chybcika wszystko to jest robione. Nie mogę doszukać się w działaniach zarządzających z góry ustalonego planu pracy. Dla mnie to katastrofa, gdyż jestem perfekcjonistą.*

na chybił trafił ‘przypadkowo, bez zastanowienia’: *Nie działał systematycznie, ponieważ nie miał na to czasu. Wybierał na chybił trafił sztuki do zbadania. Okazało się, że w co trzecim gospodarstwie trzoda chlewna była zakażona wirusem nowej grypy.*

nacierać komuś **uszu** ‘karać kogoś; karcić kogoś’ zob. **natrzeć** komuś **uszu**.

nacisnąć komuś **na odcisk** ‘urazić kogoś, dotknąć kogoś, przekraczając granicę prywatności, intymności’ zob. **nadepnąć** komuś **na odcisk**.

na cudzym podwórku ‘w dziedzinie, w której ktoś jest dyletantem; w obcym środowisku, zwłaszcza ideowo’ zob. **cudze podwórko**.

na czarną godzinę ‘jako zabezpieczenie w potrzebie, w razie znalezienia się w trudnym położeniu, w nieszczęściu, w stanie życiowej tragedii’: *Zaniosłem kilka grafik z początku wieku do skrytki bankowej. Nie zamierzałem ich sprzedawać, bo chciałem mieć coś na czarną godzinę. Nigdy nie wiadomo, co przyniesie nam nowy dzień.* ◇ Warianty = **chować/schować** coś **na czarną godzinę**, **odłożyć/odkładać** coś **na czarną godzinę**, **trzymać** coś **na czarną godzinę**.

na czarno ‘nielegalnie, niezgodnie z prawem’: *Od kiedy większość państw Unii Europejskiej otworzyło rynki pracy dla emigrantów z nowo przyjętych krajów członkowskich, odsetek Polaków zatrudnionych na czarno na Wyspach znacząco uległ obniżeniu.* ◇ Warianty = **pracować na czarno**, **zatrudniać** kogoś **na czarno**.

na czarnym rynku ‘w nielegalnym obrocie towarów i usług’: *Gangsterzy zaopatrują się w broń na czarnym rynku, płacą za nią diamentami i złotem.* ◇ Wariant = **czarny rynek**.

coś **nadaje się (tylko) do kosza** ‘coś jest nieudane, niesprawne, zepsute, coś jest źle zrobione, ułożone, utworzone’: *Wczoraj kupiłem nektarynki, a dzisiaj zobaczyłem, że pleśń na nie nachodzi. Jeśli jedna jest zepsuta, to reszta też pewnie nadaje się do kosza.*

nadawać na tych samych falach ‘dobrze się z kimś rozumieć, wyznawać podobny światopogląd’: *Przypadliśmy sobie do gustu po pierwszym spotkaniu. Nadawaliśmy na tych samych falach, więc szybko wpadliśmy na pomysł, aby zorganizować sesję plakatową promującą sprzątanie po pieskach wśród właścicieli czworonogów. Chodziło o to, żeby zmienić sposób mówienia do ludzi. Zamiast grozić palcem, chcieliśmy zachęcać.* ◇ Synonim = **bratnia dusza**.

nadęty jak paw ‘o kimś dumnym, zarozumiałym; bufon’: *Przez pół roku chodził nadęty jak paw, ale potem widać zabrakło mu kolegów i próbował się wkupić w nasze łaski, zapraszając całą grupę na piwo.*

nadepnąć komuś na odcisk ‘urazić kogoś, dotknąć kogoś, przekraczając granicę prywatności, intymności’: *O dziwo, z tego nieśmiałego, cichego, załężnionego człowieka, naraz przemienił się w dyskutanta całą gębą. Widocznie ktoś musiał nadepnąć mu na odcisk.* ◇ Wariant = **nacisnąć komuś na odcisk**.

nadęty balon ‘podsyczone pragnienia, oczekiwania; przesadnie nagłośniony i przedwcześnie ogłoszony sukces’: *Ten nadęty balon optymizmu musi w końcu pęknąć. Winni zaistniałej sytuacji są dziennikarze, którzy wypisywali dyrdymały o wzroście gospodarczym, o podwyżkach itepe.* ◇ Wariant = **rozdęty balon**. ◇ Synonimy = por. **pompować balon**. • Często łączy się z czasownikami **nakłuć, pęknąć**.

nadgryziony/nadszarpnięty zębem czasu ‘taki, po którym widać niszczące działanie czasu’: *W głębi parku stoi nadgryziony zębem czasu dworek. Na szczęście ostatnio znalazł się prywatny inwestor, który zamierza odrestaurować ten siedemnastowieczny obiekt i uczynić z niego sanatorium dla pacjentów cierpiących na choroby reumatyczne.*

na dobre i na złe ‘w szczęściu i w nieszczęściu, w dobrych i w niekorzystnych warunkach, niezależnie od sytuacji’: *W przyszłym roku obchodzimy 30. rocznicę ślubu i jesteśmy z siebie dumni, że udało nam się przeżyć wspólnie bez większych kłótni. Czasami było ciężko, ale byliśmy ze sobą na dobre i na złe, więc nic nas nie w życiu nie zaskoczy.*

na domiar złego ‘nagromadziły się złe rzeczy, okoliczności itp.; dodatkowo’: *Pociąg dojechał do Krakowa z dwugodzinnym opóźnieniem. Nie było mi to na rękę, bo miałem dziś mnóstwo rzeczy do załatwienia. Na domiar złego rozładowała mi się bateria w telefonie i nie mogłem poinformować moich partnerów o niesprzyjających okolicznościach podróży.*

nadrabiać miną ‘stwarzać pozory, że wszystko jest w porządku, ukrywać swoje prawdziwe emocje’: *Panel dyskusyjny był źle zorganizowany przed wszystkim z powodu nie najlepszego doboru zaproszonych gości. Moderator próbował nadrabiać miną całą sytuację, ale co chwila górę brała wyraźna niechęć do siebie rozmówców, a nawet niczym nieuzasadnione ataki personalne.*

nadstawiać/nadstawić (za coś/za kogoś) karku ‘poświęcać się, narażać się na niebezpieczeństwo; brać za coś lub z kogoś odpowiedzialność’: *Wielokrotnie nadstawiałem karku za swoich podopiecznych, ale za każdym razem wiedziałem, że warto sp@óbować, nawet ryzykując utratą pracy. Czasem spotykała nas klęska i młody chłopak schodził na złą drogę, ale częściej udawało się przerwać patologiczny krąg.*

nadstawiać/nadstawić głowę/głowę ‘ryzykować, narażać się na niebezpieczeństwo’: *Policjanci nadstawiają głowę każdego dnia, patrolując najbardziej niebezpieczne obszary strefy kontrolowanej przez rebeliantów.*

nadstawić/nadstawiać ucha ‘zacząć się przysłuchiwać czemuś; zwrócić uwagę na coś interesującego’: *Para siedząca przy stoliku obok rozmawiała dość szybko, ale na tyle głośno, że mimochodem wyłowilem z tego ciągu dźwięków nazwisko mojego dobrego znajomego. Od dziecka byłem ciekawski i wściubiałem nos w nie swoje sprawy, więc teraz też nadstawiłem ucha, licząc na sensację.*

nadzieja na lepsze jutro ‘przekonanie o korzystnej przyszłości’: *Bezrobocie przekroczyło 15 procent i trudno dostać pracę, ale nie można się załamywać. Nie pozostaje nic innego tylko mieć nadzieję na lepsze jutro. ◊ Wariant = **lepsze jutro, wiara w lepsze jutro.***

na dzień dobry ‘już na samym wstępie, na początku’: *Myślałem, że choć dzisiaj, po całym tygodniu męczarni w pracy, odpocznę sobie od życia w ciągłym napięciu, ale nic z tego. Wróciłem z pracy jak na skrzydłach, a tu już na dzień dobry przywitała mnie twarda rzeczywistość. Kajtuś zaraził się w przedszkolu rotawirusem i trzeba będzie walczyć w dzień i w nocy, aby się nie odwodnił. A pewnie i nas dopadnie choroba.*

na dziko ‘bez pozwolenia, nielegalnie’: *Rozbiliśmy namiot na dziko w odległości kilku metrów ode jeziora.*

na ful ‘bez ograniczeń, z całą mocą, bez umiaru’: *Długo już nie wytrzymamy w tym klubie. Jakiś baran włączył muzykę na ful i jak zaraz nie wyjdziemy to mi bębenki w uszach popękają.*

naga prawda ‘faktyczny stan rzeczy, bez dodatkowych opisów, wyjaśnień, analiz, interpretacji’: *Nic nie zrobiliście, by pomóc mu w wyjściu z nałogu. Taka jest naga prawda i teraz nie szukajcie usprawiedliwienia dla swojej obojętności.*

nagie fakty ‘fakty, wydarzenia brane pod uwagę takimi, jakie są w rzeczywistości, bez dodatkowych opisów, wyjaśnień, analiz, interpretacji’: *Nagie fakty są takie, że mimo nakładów na systemy bezpieczeństwa pracowników, liczba wypadków nie zmniejszyła się.*

nagi jak go Pan Bóg stworzył ‘bez jakiegokolwiek okrycia, zupełnie bez ubrania’ zob. **jak go Pan Bóg stworzył**.

na jedną modłę ^{oz dezaprobatą} ‘identycznie, tak samo i nieatrakcyjnie z powodu tej powtarzalności’: *Chciałem poprosić Witka, aby zaprojektował nam ogród. Dał mi do przejrzania projekty i nie byłem zachwycony, bo on wszystko robi na jedną modłę.* ◇ Synonim = **na jedno kopyto**.

na jednej nodze ‘szybko, od razu, spiesząc się, pilnie’: *Przynieś mi, proszę, faktury z wczoraj z działu zamówień. Tylko tak, wiesz, na jednej nodze.*

na jedno kopyto ^{oz dezaprobatą} ‘identycznie, tak samo i nieatrakcyjnie z powodu tej powtarzalności’: *Przyjęcia przygotowywane przez panią Kasię są świetne, ale dla przyjezdnych. Mnie się wydaje, że niezależnie od gości powtarza się ten sam rytuał, a potrawy są przygotowywane na jedno kopyto, niby wymyślnie uformowane, smakują bardzo podobnie: galareta, ziola oraz pieczenie z czosnkowym lub cytrynowym sosem.* ◇ Synonim = **na jedną modłę**.

najeść się strachu ‘być bliskim czegoś tragicznego; bardzo się czegoś przestraszyć’: *Schodząc ze Świnicy o mały włos nie straciłbym życia. Poślizgnąłem się i ledwie zdołałem utrzymać równowagę. Na szczęście najadłem się tylko strachu.*

najeść się wstydu ‘znaleźć się w niezręcznej, krępującej sytuacji, zwykle powodującej kompromitację’: *Nie możesz tak reagować emocjonalnie na każdą rozmowę przy stole. Zaatakowałeś męża Halinki w taki sposób, że wszyscy przecierali oczy ze zdumienia. N domiar złego było widać, że wypileś o jeden kieliszek za dużo. Musisz uważać z alkoholem, bo to ni pierwszy raz, gdy przez twój brak powściągliwości najadłam się wstydu. Wiesz, jak będę się czuła w poniedziałek w biurze?*

najlepszy pod słońcem ‘ktoś oceniany bardzo dobrze; wartość, jakość czegoś wyróżnia się bardzo w swojej kategorii’: *Co człowiek, to inny smak, ale dla mnie najlepszy pod słońcem jest zapomniany już trochę sok z owoców czarnego bzu.* ◊ Synonim = **najwspanialszy pod słońcem**.

najnormalniej w świecie ‘po prostu, zwyczajnie’: *Teraz najnormalniej w świecie decyzja należy do dyrekcji, my zrobiliśmy wszystko, co w naszej mocy, aby otrzymać dofinansowanie z budżetu samorządowego.*

najslabsze ogniwo ‘element, składnik czegoś, co odbiega swą jakością, wartością od reszty; ktoś najniżej oceniany, najmniej uzdolniony, pracowity, pomysłowy itp., w jakiejś grupie’: *Najslabszym ogniwem systemu zdrowia jest sam sposób finansowania usług medycznych.*

coś **najstarszym góralom się nie śniło**, *czegoś najstarsi górale nie znają*, *czegoś/o czymś najstarsi górale nie pamiętają/nie wiedzą* ‘coś jest nieprawdopodobne; coś bardzo zadziwia; coś niemożliwe do przewidzenia; coś niedawno było nie do pomyślenia’ zob. *coś nawet najstarszym góralom się nie śniło*.

najwspanialszy pod słońcem ‘ktoś oceniany bardzo dobrze na tle innych; wartość, jakość czegoś wyróżnia się bardzo w swojej kategorii’: *Mój mąż jest najwspanialszym facetem pod słońcem.* ◊ Synonim = **najlepszy pod słońcem**.

najwyższych lotów ‘najwartościowsze w swojej kategorii’: *Koledzy zaciągnęli mnie na wieczór autorski podobno najlepszego polskiego współczesnego poety. Ponieważ z dala trzymałem się od form wierszowanych, nigdy nie uczestniczyłem wcześniej w takim wydarzeniu na poły artystycznym, na poły religijnym. Pierwszy raz przeżyłem bliskie spotkania trzeciego stopnia z rozentuzjasmowanym tłumem fanatycznych wyznawców rymowania. Po autorskiej recytacji dwóch pierwszych tekstów miałem gotową diagnozę sytuacji. To była literatura najwyższych lotów.*

najwykleszy/najwyczejniejszy pod słońcem ‘niewyróżniający się niczym; wartość, jakość czegoś nie wyróżnia się w swojej kategorii’: *Dla mnie to był dzień najwykleszy pod słońcem, ale dla wielu moich rodaków czas wielkiej radości. Nigdy nie czulem potrzeby życia wspólnotowego, choć doceniałem ludzi, którzy potrafią zatracić się w pracy dla dobra wszystkich.*

na każdym kroku ‘zawsze; bardzo często’: *Skandynawia jest świetnym pomysłem na wakacyjną podróż. Bardzo dobrze zorganizowana jest baza noclegowa, a informacja turystyczna funkcjonuje wzorowo. Nas urzekli jednak ludzie, gdyż na każdym kroku spotykaliśmy się z serdecznością i niekłamaną życzliwością.*

na kopy ‘w dużej ilości/liczbie, w nadmiarze; bardzo dużo’: *Nie ma się co śpieszyć, nowych wentylów mamy na kopy, więc jeżeli zdecyduje się pan na zmianę opon w przyszłym tygodniu, to na pewno nie będzie pan czekał.*

na krzywy ryj ^opospolicie ‘bez zaproszenia, korzystając z nadarżającej się okazji’: *Marek znowu załapał się na krzywy ryj na imprezę do sąsiada. Oczywiście, nie był zaproszony, a poszedł tylko oddać pożyczoną wcześniej książkę. Kiedy zobaczył wódeczkę na stole, zagadnął, jak to on tylko potrafi, wciskając sąsiadowi, że on kibicuje tej samej drużynie.*

na lewo i (na) prawo 1. ‘wszędzie, każdym miejscu’ lub **2.** ‘bez umiaru, nie zwracając uwagi na konsekwencje działań’ zob. **na prawo i (na) lewo 1. i 2.**

coś **należy do dobrego tonu** ‘coś jest odpowiednie, coś jest przyjęte w jakimś środowisku, zgodne ze zwyczajem’ zob. **coś jest w dobrym tonie.**

należy się jak psu zupa ‘ktoś ma do czegoś prawo’: *Dodatek urlopowy do pensji należy się nam jak psu zupa, więc powinni sobie dać na wstrzymanie i nie opowiadać w koło, jaką to łaskę nam robią.*

na ładne oczy ‘bez wymaganych dokumentów, bez sprawdzenia; nie spodziewając się korzyści, za darmo’ zob. **na piękne oczy.**

na łamach (wszystkich/większości/niewielu) gazet/pism/prasy/tygodników ‘coś zostało opisane w gazecie, jakaś informacja pojawiła się w gazecie’: *Na łamach wszystkich gazet komentuje się dziś wizytę kanclerza w naszym kraju.*

na leb na szyję ‘bardzo szybko, w popłochu’: *Zepsuł się tramwaj, blokując główną aleję, więc teraz pędzili na leb na szyję na skróty uliczkami miasta, żeby zdążyć na początek koncertu.*

na łono natury, na łonie natury ‘w otoczeniu przyrody, z dala od siedlisk ludzkich’: *Weekendy spędzamy na łonie natury. Po tygodniu w wielkim mieście jedynym pragnieniem jest oderwanie się od hałasu i pośpiechu.* ◊ Wariant = **łono na natury**.

na łożu śmierci ‘o kimś bliskim śmierci, w ostatnich chwilach życia; na łóżku, na którym leży człowiek bliski śmierci’: *Dopiero na łożu śmierci wyznał, że kochał ją nad życie.* ◊ Wariant = **łoże śmierci**.

nałykać się prochów *pospolicie* ‘zaaplikować sobie dużo lekarstw; odurzyć się’: *Od niedzieli trzymam mnie wstrętne choróbsko. Nałykałam się prochów, ale nic nie pomogło.*

na maksa ‘bez umiaru, z całej siły, bez reszty, na całą moc’: *Młodzi teraz nie mają czasu, aby zajrzeć w swoje serce, posłuchać swojej duszy. Żyją szybko i niezdrowo, kochają sporty ekstremalne i zabawę na maksa. Każdego dnia uczestniczą w wyścigu szczurów, więc w głowie kołatają się im przeróżne myśli dotyczące ich pozycji w tym pokręconym świecie.*

na marginesie ‘wyrażenie nazywające odrzucenie, utratę pozycji, odsunięcie’ zob. **znaleźć się na marginesie**.

na marginesie mówiąc ‘dodatkowo; przerywać dygresją w tok wywodu, wypowiedź’: *Na marginesie mówiąc, ta ustawa może być niezwykle ważna dla wszystkich podatników, gdyż wprowadza dodatkowe ulgi na edukację.* ◊ Synonim = **nawiasem mówiąc**.

na medal ‘świetnie, doskonale’: *Dyrektor osobiście podziękował mu za zorganizowanie na medal spotkania z zagranicznymi gośćmi.* • Często łączy się z czasownikiem = **spisać się**.

na miejscu 1. ‘od razu, natychmiast, nie tracąc czasu, podczas bezpośredniego spotkania’: *Dopracujmy ten raport, proszę, na miejscu. Boję się, że trudno będzie nam się umówić na spotkanie w ciągu najbliższego miesiąca. Terminy już i tak nas gonią, a ja potem nie chciałbym obudzić się z ręką w nocniku i tłumaczyć się z opóźnienia.*

na miejscu 2. ‘podczas bezpośredniego spotkania’: *Proponuję, abyśmy dogadali się na miejscu, gdy państwo dojadą już do naszego hotelu.*

na mgnienie oka ‘krótko, przez chwilę’: *Na mgnienie oka zamilkłem, nie wiedząc, który sposób argumentacji pozwoli mi przekonać żonę, że nie powinniśmy reagować na razie na buntownicze zachowanie córki.*

na jakąś modłę ‘podobne do czegoś, w jakimś stylu, zgodnie z jakimiś zasadami’: *Miał gest trochę na polską modłę, choć był z krwi i kości Amerykaninem.*

na mur-beton ‘na pewno, nie może być inaczej’: *Sprowadzę ci te spojłery na mur-beton, ale musisz uzbroić się w cierpliwość, bo może to potrwać od dwóch do trzech tygodni.*

na naszych oczach ‘obecnie, w trakcie życia jakiejś wspólnoty’: *Na naszych oczach zmienia się oblicze Europy.*

na czyichś oczach ‘gdy ktoś może coś obserwować, widzieć, w czyjejś obecności’: *Podszedł do mikrofonu i na oczach wszystkich widzów roztrzaskał wręczoną mu wcześniej statuetkę z okrzykiem „precz z komercją”.*

na oko ‘w przybliżeniu’: *Na oko jest tu ze stu demonstrantów, a zapowiadali, że będzie ich kilka tysięcy.*

na ostatnich nogach ‘uczucie wielkiego zmęczenia, wyczerpania, najczęściej pod koniec dnia’ zob. **być na ostatnich nogach**.

na otarcie łez ‘w zamian czegoś oczekiwanego, upragnionego, na pocieszenie’: *Zosia marzyła o sinologii, ale się nie udało, bo zabrakło jej kilku punktów. Anglistyka miała być na otarcie łez, a okazała się strzałem w dziesiątkę.*

napędzić komuś stracha/strachu ‘spowodować, że ktoś się przestraszył, zdenerwował itp.’: *Proszę cię, jeśli chcesz wrócić tka późno do domu jak ostatnio, to daj znać. Napędziłaś mi stracha, zdajesz sobie z tego sprawę?*

napić się jak Polak z Polakiem ‘napić się wódki na zgodę, po załatwieniu sprawy interesu itp.’ zob. **wypić jak Polak z Polakiem**.

na pierwszy rzut oka ‘przy pierwszym spojrzeniu, kierując się pierwszym wrażeniem; oceniając po początkowym poznaniu, zapoznaniu się, z pozoru’: *Pokoiki niczego sobie! A na*

pierwszy rzut oka wydawało się, że ten zajazd raczej nie będzie pięciogwiazdkowy. Może mają zamiar remontować elewację i dlatego wszystko na zewnątrz takie poobdzierane.

na piękne oczy ‘bez wymaganych dokumentów, bez sprawdzenia; nie spodziewając się korzyści, za darmo’: *Czy tam już nie pracuje nikt z zawodowym przygotowaniem? Ta ostatnia relacja z uroczystości zaprzysiężenia nie miała nic wspólnego z warsztatem dziennikarskim: niepowiązane ze sobą fakty, infantylny komentarz. Mam już dosyć tej radosnej twórczości. Teraz do telewizji przyjmują pewnie na piękne oczy.* ♦ Warianty = **na ładne oczy, dla ładnych/pięknych oczu.**

napisać (coś) na kolanie ‘napisać coś, nie przykładając się; napisać coś w pośpiechu, nieestetycznie’ zob. **pisać (coś) na kolanie.**

napluć komuś w kaszę ‘obrazić kogoś, ingerować w czyjeś sprawy’: *Nigdy nie było tak źle w stosunkach między aktorami w moim teatrze. Wszystko zaczęło się od tego, że Mirek napluł w kaszę Michałowi, oskarżając go o nepotyzm. Członkowie zespołu chcą pozostać bezstronni i wielu z nich mówi, że chłopcy powinni to załatwić po męsku.*

napluć komuś w twarz ‘obrazić kogoś, ubliżyć komuś, sponiewierać kogoś’ zob. **pluć/plunąć komuś w twarz.**

na podwójnym gazie *publicystyczne* ‘o kierującym pojazdy mechaniczne będąc pod wpływem alkoholu lub w stanie upojenia alkoholowego’: *W tegorocznej akcji „Znicz” zatrzymano ponad dwa tysiące kierowców na podwójnym gazie.*

na porządku dziennym ‘określenie czegoś stale się powtarzającego; zwyczajne, powszechne’ zob. **coś jest na porządku dziennym.** • Uwaga! Frazeologizm = **stanać/stawać na porządku dziennym** ma inne znaczenie.

na pół gwizdka ‘nie angażując się w pełni’: *Kiedy zobaczyłem, że kierownik projektu nie przygotowuje się rzetelnie do spotkań, ja też zacząłem ograniczać czas poświęcany tej modernizacji. Jak wiadomo, z pracą na pół gwizdka jest tak, że lepiej pewnie sobie odpuścić do końca niż stwarzać fikcję zaangażowania.*

na prawo i (na) lewo 1. ‘wszędzie, każdym miejscu’: *Choć wina pewnie rozkładała się po trosze na wszystkich członków zespołu badawczego, to po premii dostali tylko główni analitycy. I Paweł wziął to na klatę i nie stroił foch, zdawał sobie sprawę z tego, że niedługo*

wszystko wróci do normy. Natomiast Kamil zachowywał się okropnie, oskarżając na prawo i lewo szefa o brak kompetencji, oczerniając przy tym koleżanki i kolegów. • Także w odmiennym szyku =na lewo i (na) prawo.

na prawo i (na) lewo 2. *‘bez umiaru, nie zwracając uwagi na konsekwencje działań’: Ola sprawdziła stan konta karty kredytowej po raz kolejny. To nie mogła być pomyłka! Mieli do spłacenia ponad 40 tysięcy do końca miesiąca. Ona nad każdym zakupem zastanawiała się dwa razy, więc nie miała nic sobie do zarzucenia, ale Marek szastał pieniędzmi na prawo i na lewo, odkąd częściej zaczął się widywać z kolegami z nowej pracy. • Także w odmiennym szyku =na lewo i (na) prawo.*

na przyczepkę *‘dodatkowo, dołączając do kogoś’: Przepraszam cię, ale sam chcę iść na to spotkanie i nie jest mi potrzebny ktoś na przyczepkę.*

przygotować grunt/teren pod *coś ‘przygotować dobre warunki do rozmów, porozumienia itp.; przygotować dobre warunki do zapoczątkowania czegoś, do rozwoju czegoś, do zorganizowania czegoś’: Grunt pod wizytę na najwyższym szczeblu przygotował minister spraw zagranicznych, spotykając się ze swoim odpowiednikami z sąsiednich krajów w swojej rezydencji na Mazurach.*

na przynętę *‘podstępne działanie, pułapka’: Zawsze szukasz dziury w całym, wiesz kochanie. Kolega użycza nam domek nad morzem na miesiąc za grosze, a ty próbujesz mi wmówić, że Karol na pewno ma jakiś niecny plan i będzie chciał od nas coś w zamian. Tak, tylko czeka aż złapiemy się na przynętę.*

napsuć krwi *‘zdenerwować kogoś lub siebie, zepsuć komuś lub sobie humor’: Teraz mówią o nim w samych superlatywach, ale jeszcze rok temu w rozgrywkach napsuł im sporo krwi. Młody wilczek najpierw insynuował w wywiadach, że starsi koledzy nie prowadzą sportowego trybu życia, co doprowadziło do animozji między zawodnikami w drużynie, a później już na boisku w najważniejszym meczu sezonu został usunięty z boiska za brutalny faul w 10 minucie, po którym rywal zdobył bramkę z rzutu karnego. ♦ Wariant = (zwrot) = psuć krew.*

napytać (sobie) biedy *‘wpędzić siebie lub kogoś w tarapaty, narobić sobie lub komuś kłopotów, spowodować nieszczęście’*

na rękę ‘o pieniądzach: netto, po odliczeniu podatków’: *Umowa jest na 500 złotych, więc na rękę będzie ponad 400 złotych. Akurat wystarczy dla dzieci na książki i zeszyty do szkoły.*

narobić w portki/w majtki (ze strachu) ‘bardzo się przestraszyć, być sparalizowanym ze strachu’: *Trudno było nie narobić w portki ze strachu, gdy wyskoczył ten wielki Piotrek z 8b. Wszyscy stanęli i czekali, co teraz będzie. Pierwszy wziął nogi za pas Waldek i reszta w mig poszła za jego przykładem.* ◇ Wariant aspektowy = **robić w portki/w majtki (ze strachu)**.
◇ Synonimy = **portki się komuś trzęsą ze strachu, trząść portkami ze strachu.**

na słowo honoru ‘nietrwale, prowizoryczne’: *Lustro w przedpokoju trzyma się na słowo honoru. Czy mógłbyś wreszcie przykręcić je tymi dużymi wkrętami, proszę. Wiesz, boję się, że kiedyś spadnie ze ściany i dopiero będzie ambaras.*

na starych śmieciach ‘w miejscu, w którym ktoś dobrze się czuje, mieszka od dawna; w miejscu, w którym ktoś żyje od czasów dziecięcych, młodzieńczych, dom rodzinny’: *Mieszkałem już w wielu miejscach na świecie, ale odkąd wróciłem do swego rodzinnego miasteczka, odzyskałem poczucie, że wiem, po co się żyje. Teraz na starych śmieciach próbuję przede wszystkim zapomnieć o pośpiechu otaczającego mnie świata.*

na sto dwa ‘idealnie, lepsze być nie może; w całym słowa tego znaczeniu’: *Dawno nie byłem na tak udanym przyjęciu. Mówię ci – zabawa na sto dwa.*

nasza mała stabilizacja ‘względny spokój; niewielki trwały aspekt życia, aktywności zawodowej’ zob. **mała stabilizacja**.

na szarym końcu ‘na ostatnim miejscu, na ostatnich miejscach w jakiejś rywalizacji’: *Nasi kolarze ukończyli pierwszy etap na szarym końcu.*

na szklanym ekranie ‘w telewizji’: *Pierwszy raz na szklanym ekranie pojawiła się w niewielkim epizodzie.*

na śmierć i życie 1. ‘pojedynek, walka, starcie, bitwa, która ma doprowadzić do śmierci, klęski jednej ze stron’: *Stanęli na przeciwko sobie i spojrzeli sobie prosto w twarz. Oboje zrozumieli, że będzie to pojedynek na śmierć i życie. Dobyli szabel i zaczęli się wolno do siebie zbliżać.*

na śmierć i życie 2. ‘o wielkiej i pewnej przyjaźni, miłości’: *Mogli na siebie liczyć w każdej sytuacji. Łączyła ich przyjaźń na śmierć i życie, więc darzyli się pełnym zaufaniem.*

na święty nigdy ‘na bardzo długo, bez zamiaru realizacji’: *Pożyczam ci tę książkę, ale pamiętaj, że na święty nigdy, bo to jest jedna z moich ulubionych powieści.* ◊ Synonim = **odłożyć** coś **ad Kalendas Greacas.**

na tip-top ‘dobrze, doskonale, perfekcyjnie’: *Wszystko przed wyprawą powinno być przygotowane na tip-top, abym w trakcie wejścia na szczyt nie martwił się o nic.* ◊ Warianty = coś **jest na tip-top, zrobić** coś **na tip-top.** ◊ Wyrażenie łączy się z wieloma różnymi czasownikami i rzeczownikami.

natrzeć komuś **uszu** ‘ukarać kogoś; skarcić kogoś’: *Nauczyciel natarł uczniom uszu na wycieczce szkolnej za nieposłuszeństwo i niestawienie się w umówione miejsce. Miał rację, bo zbliżała się noc i nerwów było co niemiara.* ◊ Wariant (aspektowy) = **nacierać** komuś **uszu, przytrzeć** komuś **uszu.**

na waciki starczy/wystarczy ^{ironicznie} ‘o małej sumie pieniędzy z perspektywy osoby zamożnej; druga pensja w gospodarstwie domowym, najczęściej nieporównywalnie mniejsza od głównej’: *Ja wiem, że się spełniasz w tej pracy. Ile ty tam zarabiasz? Tyrasz po nocach i dostajesz tyle, że na waciki starczy. Załóż własną firmę i rób na swoje.*

nawalony jak smok ^{pospolicie} /**jak stodoła** ^{pospolicie} /**jak szpak** ^{pospolicie} /**w trzy dupy** ^{wulgarnie} ‘bardzo pijany’: *Helcia powinna go wyrzucić z domu na zbity pysk. Od wtorku wraca z gospody nawalony jak stodoła, a ona ani słowa mu nie powie.*

na wariackich papierach ‘bez planowania, bez przygotowania, spontanicznie, bez wcześniejszych ustaleń, bez podstaw prawnych’: *Na początku klub działał trochę na wariackich papierach. Nie mieli pozwolenia z sanepidu, nie mieli koncesji na sprzedaż alkoholu, płacili wykonawcom do ręki siedemdziesiąt procent z wpływów za bilety. To był jeszcze 1989 rok, czas przemian i budzenia się do życia wolności.*

nawarzyć piwa ‘narobić kłopotu, przyczynić się do trudnej sytuacji, sprowokować coś niekorzystnego’: *Nic teraz nie da, że wycofasz się ze swojego stanowiska. Napisałeś artykuł w gazecie, który przedstawiał w złym świetle radnego Łuczaka. Dziś już wiemy, że Łuczak nie zawinił. Nawarzyłeś piwa, to teraz sam je wypij.* • Bardzo często frazeologizm rozwijany frazami, które wskazują na to, iż sprawca problemu niechybnie się z nim zmierzy, np.

nawarzyłeś piwa = to teraz musisz je wypić, = to teraz sam je wypij, = to teraz je wypij.

nawet mi nie mów (, że) ‘wyraz dezaprobaty; nie przyjąć czegoś do wiadomości, nie tolerować czegoś’: *Nawet mi nie mów, że nie wzięłaś ze sobą karty. Czym teraz zapłacimy za zakupy?* ◇ Synonim = **nawet nie chcę słyszeć (, że).**

coś **nawet najstarszym góralom się nie śniło**, *czegoś* **nawet najstarsi górale nie znają**, *czegoś/o* *czymś* **nawet najstarsi górale nie pamiętają/nie wiedzą** ‘coś jest nieprawdopodobne; coś bardzo zadziwia; coś niemożliwe do przewidzenia; coś niedawno było nie do pomyślenia’: *Kto by pomyślał, że świat tak bardzo się skurczy. Jeszcze dwadzieścia lat temu nawet najstarszym góralom się nie śniło, że na przełomie wieków z taką łatwością można połączyć się przez komunikator z każdym miejsce na ziemi, dowiedzieć się jaka jest pogoda w każdym zakątku świata, a za pomocą zdjęć satelitarnych obejrzeć każdy skrawek ziemi.* Warianty = *coś* **najstarszym góralom się nie śniło**, *czegoś* **najstarsi górale nie znają**, *czegoś/o* *czymś* **najstarsi górale nie pamiętają/nie wiedzą.**

nawet nie chcę słyszeć (, że...) ‘wyraz dezaprobaty; nie przyjąć czegoś do wiadomości, nie tolerować czegoś’ zob. **nawet mi nie mów (, że...).**

nawet przez myśl/głowę *komuś* *coś* **nie przejdzie/nie przeszło** ‘trudno było o czymś pomyśleć, nie można było czegoś przewidzieć’: *Lekarz zakazał Bartkowi przesilania się i dźwigania. Ale mój mąż to chojrak i złapał za dwie największe walizki. Tak strzeliło mu w krzyżu, że musiałam od razu zawieźć go do szpitala. Zatrzymają go w szpitalu do końca przyszłego tygodnia. Nawet przez myśl mi nie przeszło, że można w tak głupi sposób zepsuć sobie urlop.* ◇ Synonim = **ani przez myśl/głowę** *komuś* *coś* **nie przejdzie/przeszło.**

nawet się nie zająknąć *o czymś* ‘przemilczeć, nie powiedzieć o czymś’: *Bogiem a prawdą powinniśmy otrzymać dodatek motywacyjny do pensji w tym roku. Z nieznanymi mi powodów nikt nawet nie zająknął się o tym.* Warianty = **ani się zająknąć** *o czymś*, **nie zająknąć się** *o czymś*.

nawiasem mówiąc ‘dodatkowo; przerywać dygresją w tok wyводу, wypowiedź’: *Organizację pozyskiwania funduszy zostaw Stanisławowi, on w tym urzędniczym bałaganie czuje się jak ryba w wodzie. Nawiasem mówiąc, tylko on ma do tego nerwy i zna wszystkie kruczki prawne, ja rzuciłbym załatwianie spraw po pierwszym zderzeniu z przepisami.* ◇ Synonim = **na marginesie mówiąc.**

nawijać makaron na uszy ‘oszukiwać kogoś; mówić, często dużo i szybko, rozmijając się z tematem, mało merytorycznie, pomijając istotną treść danej sprawy’: *Zawsze kiedy chcę wyjść z jakąś inicjatywą przełamującą tradycyjny sposób rozumienia teatru, to ktoś rzuca mi kłody pod nogi. Często wchodzi mi w paradę zastęp urzędników, którzy mnożą wymagane pozwolenia. I tak wiem, o co im chodzi. Nawijają mi makaron na uszy, a rzecz w tym, że boją się konkurencji prywatnej, bo może to pociągnąć za sobą cofnięcie finansowania z budżetu.*

na własną rękę ‘samodzielnie, osobiście, w pełni odpowiadać za podjęte decyzje; bez pomocy innych’ *Dwudziestu trzech artystów miało bazę w hali przy Dworcu Wschodnim. Tam się śpiewało, wymyślało poezję, kręciło filmy... Niestety, pół roku temu straciliśmy to miejsce, bo nie stać nas było na płacenie czynszu – co miesiąc 13 tysięcy, kupa kasy. Teraz na własną rękę szukam nowego (TS 2009/9/42).*

na własnej skórze ‘bezpośrednio, osobiście’: *Wysokie temperatury w całej Europie w sierpniu odczułem na własnej skórze jak nigdy. Akurat wtedy podróżowałem po całej zachodniej części kontynentu, przemierzając dziennie kilkaset kilometrów w pożyczonym w ostatnim momencie samochodzie bez klimatyzacji.* • Najczęściej łączony z czasownikami **doświadczać/doświadczyć, odczuć/odczuwać, poczuć, poznać, przekonać się.**

na własne konto ‘samodzielnie, biorąc za coś pełną odpowiedzialność; bez pomocy innych’ zob. **robić coś na własne konto.**

na własne oczy ‘obserwując coś, uczestnicząc w czymś bezpośrednio’: *Nigdy już chyba nie zatrzymam się na polu namiotowym dla taterników. W nocy przeżyłem coś, co zmroziło mi krew w żyłach. Około północy obudziły mnie jakieś hałasy. Uchyliłem klapę namiotu i ujrzałem na własne oczy, jak niedźwiedź roztrzaskał drzwi szopy, w której przechowywane były produkty spożywcze. Narobiłem w spodnie ze strachu i siedziałem w bezruchu do świtu, bojąc się nawet przelknąć ślinę.* • Najczęściej łączony z czasownikami **oglądać, przekonać się, ujrzeć, widzieć, zobaczyć.**

na własnym podwórku ‘w dziedzinie, w której ktoś się specjalizuje; w rodzimym środowisku, w bezpiecznej przestrzeni życiowej’ zob. **własne podwórko.**

na własny rachunek ‘dla siebie, na siebie; odpowiadać za coś osobiście’: *Zrezygnowałem z propozycji ojca, aby zostać u niego w firmie jako jego prawa ręka. Chciałem wyjść z domu i*

zacząć rozpocząć dorosłe życie na własny rachunek. • Najczęściej łączony z czasownikami **działać, pracować**.

na wołowej skórze by nie spisał ‘zbyt duża liczba/ilość czegoś, czegoś jest bardzo dużo’: *Jego zasług w dziedzinie promocji samorządności na wołowej skórze by nie spisał.*

na wylot ‘na wskroś; przez całość’: *Znałem jej wstrętny charakter dość dobrze, więc przejrzałem ją na wylot.*

nawymyślać komuś **od najgorszych** ‘skłać kogoś bardzo, używając słów wulgarnych, obraźliwych itp.’: *Przedemną w kolejce stało dwóch emerytów, na oko panowie pod siedemdziesiątkę. Byli bardzo niezadowoleni z tego, że kolejka wolno posuwa się naprzód ze względu na przyuczanie do pracy młodej dziewczyny. Na początku tylko coś mruczeli pod nosem, ale po jakimś czasie już na cały głos komentowali sytuację, sięgając po niewybredne żarty na temat inteligencji nowej sprzedawczyni. Widać, że to był bardzo trudny dzień dla dziewczyny, bo w pewnym momencie nie wytrzymała i nawymyślała tym dwóm emerytom od najgorszych. Wszyscy kolejkowicze stanęli po stronie jej stronie, okazując to gromkimi oklaskami. Po takiej reakcji innych ludzi speszeni mężczyźni odłożyli koszyki z zakupami i pospiesznie skierowali się ku wyjściu. ♦ Warianty = **wymyślać** komuś **od najgorszych**, **zwymyślać** komuś **od najgorszych**.*

na zбитy pysk ‘stanowczo i bezwzględnie, bez możliwości powrotu, odwrócenia sytuacji, odwołania’ zob. **wyrzucić na zбитy pysk**.

na zdrowy rozum ‘logicznie myśląc, wszystko wskazuje na coś’: *Na zdrowy rozum to powinno się zainwestować w elektroniczne podręczniki dla uczniów szkół podstawowych. Zamiast ciężkich tornistrów, dzieci nosiłyby w torbie lekkie netbooki i drugie śniadania.*

na złamanie karku ‘spiesząc się bardzo, nie zwracając na niebezpieczeństwo pośpiechu, ile tchu w płucach, ile sił w nogach’: *Jechali na złamanie karku do Krakowa. Ich podróż przypominała jazdę na odcinkach specjalnych w rajdach samochodowych.*

na złość (mamie/mamusi) odmrozić sobie uszy ‘działać na własną szkodę, mając na celu zrobienie komuś na złość’: *Koalicjanci wolą na złość mamusi odmrozić sobie uszy i głosować przeciw projektom rządowym niż pójść na kompromis, wykorzystując przy okazji szansę na zwiększenie swoich notowań wśród mieszkańców wielkich miast.*

nazwać/nazywać (rzecz/rzeczy) po imieniu ‘mówić o czymś wprost, bez krygowania się, nie próbując omijać niewygodnych miejsc’: *Trzeba wreszcie nazwać rzeczy po imieniu. Nawalileś wraz z zespołem na całej linii i na dodatek straciłem do ciebie zaufanie. Kiedy pytałem miesiąc temu, czy wszystko jest na dobrej drodze do finału, twierdziłeś, że idzie jak po maśle. Teraz mówisz o dwumiesięcznym opóźnieniu?*

na zwolnionych obrotach ‘powolnie, wolniej niż zwykle’: *Myślałem dziś na zwolnionych obrotach i z trudem przychodziło mi księgowanie faktur klientów naszego biura.* ◊ Wariant = **pracować na zwolnionych obrotach, robić coś na zwolnionych obrotach.**

nerwy kogoś poniosły ‘ktoś nie umiał opanować emocji, które nim targaly, ktoś zareagował ostro pod wpływem silnego zdenerwowania’: *Przepraszam, trochę mnie nerwy poniosły. Zacząłem krzyczeć na Natalkę, bo któryś raz z kolei wróciła późno do domu. Nie wiedziałem, że ustaliła to z tobą. Pójdę ją przeprosić.*

nerwy komuś puściły/puszczają ‘ktoś stracił panowanie nad sobą pod wpływem silnego wzburzenia; wytracony z równowagi, reaguje emocjonalnie i na ogół gwałtownie’: *Siedziałem w przychodni ponad dwie godziny i czekałem aż ktoś łaskawie zajmie się moim synem. W poczekalni nikogo poza nami nie było. Kiedy Marcinek wymiotował na posadzkę, jedna z pań recepcjonistek przyniosła ręczniki papierowe i bez słowa rzuciła je na krzesło obok. Wtedy puściły mi nerwy. Najpierw nie przebierając w słowach, powiedziałem, co sobie myślę o takim nieludzkim zachowaniu, a potem zapytałem podniesionym głosem, która z pań doktor przyjmie mego syna. Przez chwilę miałem wrażenie, że zaczną się ścigać w wypełnianiu swojej misji.*

nędza zajrzała/zajrzy/zagląda komuś w oczy ‘ktoś nie ma środków do życia, ktoś traci źródło utrzymania’: *Z dnia na dzień stracił pracę, powoli kończyły się oszczędności i nędza zaczęła zaglądać mu w oczy.*

nic dodać nic ująć ‘dobrze powiedziane, wypowiedź doskonale oddająca myśl, trafione w sedno’: *Janek powiedział, co trzeba. Nic dodać nic ująć, zgadzam się z nim we wszystkim. Teraz musimy przestać gadać i wziąć się do roboty.*

nici z czegoś będą/wyszły/wyjda ‘coś nie wyjdzie/nie wyszły, coś się nie uda/nie udało, coś nie dojdzie/nie doszło do skutku’: *Oj, chyba nici będą z naszego wyjazdu nad jezioro w ten weekend. Zapowiadają burze i spadek temperatury.*

nic nowego pod słońcem ‘nic nadzwyczajnego, to żadna nowość, to nie zadziwia’: *Oglądałem wczoraj relację z wojny plemion afrykańskich Niech ręka boska broni przed takimi wynaturzeniami. A oświecona Europa nic nie robi, jak zwykle zresztą. Nic nowego pod słońcem!*

nie bez kozery ‘coś uzasadnionego, nie bez przyczyny’: *Nie bez kozery mówiło się o co najmniej kilku miejscach na podium, ale nikt nie spodziewał się, że worek z medalami rozwiąże się pierwszego dnia.*

niebieski ptak/ptaszek ‘lekkoduch, darmozjad; człowiek żyjący, z własnego wyboru lub z powodu nieodpowiedzialności, poza systemem, na marginesie’: *Codziennie przechadzam się po parku wraz z moją córeczką i w każdy ciepły poranek na ławce pod klombem spotykam niebieskie ptaki. I słyszę: dzień dobry, kierowniku! Może jakąś złotóweczkę zbędną ma pan kierownik na poratowanie spragnionych.*

niebo w gębie ‘o czymś bardzo smacznym, aromatycznym, wyśmienitym, wykwintnym’: *Mówię ci, jaki deser przygotowała mama – niebo w gębie.*

nie było co zbierać ‘czyjeś ciało zostało zmasakrowane w wyniku w wypadku, katastrofy, wybuchu pocisku, miny’: *Tuż obok naszego domu doszło do okropnego wypadku. Motocyklista uderzył w drzewo z taką siłą, że nie było co zbierać .*

coś komuś **nie było pisane** ‘z jakichś powodów ktoś czegoś nie osiągnął, czegoś nie zrobił, coś się nie spełniło, mimo dążeń, chęci, marzeń’: *Nigdy nie mogłem go zrozumieć. Mógł się ustatkować, przyjmując tę pracę w obserwatorium na Florydzie. Niestety, zaledwie po pół roku szukał czegoś innego, pakował się, twierdząc, że do końca swych dni pozostanie niespokojnym duchem. Widać nie było mu pisane odnalezienie stałego punktu odniesienia w życiu. • Także w czasie teraźniejszym por. *coś komuś* **nie jest pisane.***

nie było/nie ma żywego ducha/żywej duszy ‘w jakimś miejscu nikogo nie ma’ zob. **ani żywego ducha.**

niech Bóg broni! ‘uważaj, nawet o tym nie myśl, nie waż się tego robić’ zob. **niech ręka boska broni!**

niech cię głowa o to nie boli ‘nie zajmuj się tym, to moja sprawa; biore to na siebie’: *Niech cię głowa o to nie boli, jakoś poradzę sobie z tą symulacją. Ty masz się zająć przygotowaniem uśrednionych danych.*

niech cię ręka boska broni! ‘uważaj, nawet o tym nie myśl, nie waż się tego robić’: *Nawet nie próbuj prosić go o rękę Kaśki. Niech cię ręka boska broni! Żyjemy z nimi jak pies z kotem, a tobie zachciało się wesela. Wiesz przecież, że jej ojciec donosił na wujka Mariana.*

niech ręka boska broni! ‘co za okropność, jakie to straszne’: *Oglądałem wczoraj relację z wojny plemion afrykańskich Niech ręka boska broni przed takimi wynaturzeniami. A oświecona Europa nic nie robi, jak zwykle zresztą. Nic nowego pod słońcem!* ♦ Synonim = **niech (Pan) Bóg broni!** • Zalecana mała litera w pisowni przymiotnika = **boski**.

niech Pan Bóg broni! ‘co za okropność, jakie to straszne’ zob. **niech ręka boska broni!**.

nie chce mi się z tobą/z wami gadać ‘frazja wyrażająca niechęć, zażenowanie spowodowane zachowaniem, reakcją itp. rozmówcy’: *Nie przypominaj któryś raz z kolei, jak to bardzo jesteś doświadczony przez los. Każdy trochę w życiu zaznaje cierpienia, ale nie każdy w tak wyrachowany sposób próbuje tym cierpieniem grać. Nie chce mi się z tobą gadać.*

coś **nie chciało się** komuś **pomieścić w głowie**/°pospolicie **we łbie** ‘ktoś nie może w coś uwierzyć, coś kogoś bardzo zdumiało, komuś trudno coś zrozumieć uwierzyć, ktoś nie jest w stanie sobie czegoś wyobrazić’ zob. coś **nie mieści się** komuś **w głowie**/°pospolicie **we łbie**.

nie czuć nóg ‘być bardzo zmęczonym po długim chodzeniu, bieganiu’: *Już nigdy nie dam się namówić na zakupy w galerii. Kupiliśmy skarpetki dla malej, książkę dla ciebie, a ja nie czuję nóg.*

nie czuć rąk ‘być bardzo zmęczonym; kogoś bolą ręce z przepracowania’: *Kończę na dzisiaj, bo nie czuję już rąk. Jutro skujemy te płytki do końca i zabierzemy się za wymianę instalacji elektrycznej.*

nie dać ani centa zob. **ani centa**.

nie dać po sobie poznać ‘ukryć swoje emocje, nie ujawnić swoich prawdziwych uczuć’ zob. **nie dawać po sobie poznać**.

nie dać się zwariować ‘zachować trzeźwe myślenie, postępować zdroworozsądkowo, nie pozwolić na wpływ czyjś lub czegoś na własną postawę’: *Słuchajcie, róbtá co chceta, nie dajcie się im zwariować. Przecież nie można żyć cały czas na pasku telewizji. Świat ma inne barwy niż kolory dochodzące z plazmy waszych rodziców.*

nie dać sobie w kaszę dmuchać/napluć ‘umieć postawić na swoim; przeciwstawiać się sposobowi myślenia i postępowania narzucanym przez innych, jasno wyrażając swoje poglądy i wierząc bardzo w swoje umiejętności, przekonania’: *Mogę wiele wziąć na siebie, zostać po godzinach, ale jak ktoś rozwała jednym poleceniem pół roku mojej pracy, to nie mam zamiaru siedzieć cicho. Nie dam sobie w kaszę dmuchać jakimś nierozgarniętym marketingowcom. Jestem specjalistą z dziesięcioletnim stażem, wygrałem kilka konkursów i byle kto nie będzie mi psuł opinii.*

nie dać się zjeść w kaszy ‘twardo obstawać przy swoim, nie poddawać się, bronić swoim racji’: *Przy wyborze ustawienia i umocowania siedzisk w sali widowiskowej bardzo oponował przeciwko przytwierdzeniu na stałe foteli. Zdawał sobie sprawę z tego, że wówczas będą ograniczeni przez nadawcy wygląd sali. Urzędnicy miejscy próbowali pokazywać mu miejsce w szeregu i dawali mu do zrozumienia, że lepiej by było dla niego, gdyby przyjął projekt bez zastrzeżeń. On jednak nie dał się zjeść w kaszy i jeszcze tego samego dnia napisał oficjalne pismo do marszałka województwa, w którym tłumaczył, jak ważne dla przyszłości jego małego miasteczka ma nowy dom kultury i że nie może sobie pozwolić na zatwierdzenie czegoś, co później okaże się niepraktyczne.*

nie dać/nie dawać za coś złamanego grosza ‘uznawać coś za bezwartościowe, nie wyrażać chęci kupna czegoś’: *Nikt nie chciał dać za tę ruderę złamanego grosza, a on nie tylko zdecydował się na kupno, ale i odrestaurował pałacyk. Zorganizował w nim centrum konferencyjne, które teraz jest znane w całej Małopolsce.*

nie dać komuś żyć ‘uprzykrzać komuś życie, przeszkadzać komuś z premedytacją’: *Maryś, dlaczego ty nie dajesz żyć swoim chłopakom. Mają po osiemnaście lat, a trzymasz ich krótko i ni pozwalasz nawet w niedzielę po południu na tańce iść.*

nie dawać po sobie poznać ‘ukrywać swoje emocje, nie ujawniać swoich prawdziwych uczuć’: *Mąż Jadzi to takie ciepłe kluski. Niekiedy widzę, że jego zachowanie doprowadza ją do szału, ale ona nie daje tego po sobie poznać.* ◇ Wariant (aspektowy) = **nie dać po sobie poznać**, (zwroty niezaprzeczone =) **dać/dawać po sobie poznać**.

nie dla psa kielbasa ‘to nie dla ciebie; ktoś na coś nie zasługuje ze względu na zajmowane miejsce w określonej grupie społecznej’: *Nie masz co liczyć na miejsce w pierwszych rzędach. Tam zawsze siadają oficjele i nieistotne jest, czy są melomanami. Nie dla psa kielbasa. Mogę ci zaproponować jedynie trzeci sektor.*

nie dorastać komuś do pięt ‘nie dorównywać komuś pod jakimś względem’: *Nasi napastnicy pod względem wyszkolenia nie dorastają do pięt zawodnikom z klubów angielskich, więc bardzo długo jeszcze poczekamy na naszego reprezentanta w ataku czołowego klubu Premiership.*

nie dostać ani centa zob. **ani centa**.

nie do zdarcia ‘taki, który wytrzyma wiele; wytrzymały, bardzo trwały’: *Jurek już tak trzecią noc daje czadu, bawi się na całego, jest duszą towarzystwa, a rano pierwszy melduje się na śniadaniu. Kiedy będę w jego wieku, marzyłbym o takiej kondycji. Jest po prostu nie do zdarcia, a ma przecież na karku szósty krzyżyk.*

niedzielny kierowca ‘niewprawny kierowca, rzadko jeżdżący samochodem’: *W wakacje wyjeżdżam zawsze przed szóstą, żeby nie natknąć się na niedzielnych kierowców.*

niedźwiedzia przysługa ‘pomoc, która w rezultacie szkodzi/zaszkodzi/zaszkodziła komuś’: *Próba mediacji ponad głowami podwładnych okazała się niedźwiedzią przysługą, gdyż znacznie osłabiła ich pozycję negocjacyjną.* ◊ Warianty **oddać/oddawać niedźwiedzią przysługę**, **wyrządzać/wyrządzić niedźwiedzią przysługę**, **wyświadczać/wyświadczyć niedźwiedzią przysługę**. • Niezalecane ***czynić/uczynić niedźwiedzią przysługę**, ***robić/zrobić niedźwiedzią przysługę**.

nie fair ‘nieuczciwie, nieszczerze, podstępnie’ zob. **coś jest nie fair**.

nie hańbić się pracą ‘być długo na czyimś utrzymaniu, nie mieć ochoty do pracy’ zob. **nie zhańbić się pracą**.

coś komuś nie jest pisane ‘z jakichś powodów ktoś czegoś nie osiągnie, czegoś nie zrobi, coś się nie spełni, mimo dążeń, chęci, marzeń’ zob. *coś komuś nie było pisane*.

coś nie jest warte funta kłaków ‘bez wartości, marnej jakości’ zob. *coś jest niewarte funta kłaków*.

ktos **nie jest z cukru** ‘nie ma co się bać deszczu, deszcz w czymś nie zaszkodzi’: *Chodźmy już, taki lipcowy deszczyk nic nam nie robi, przecież cukru nie jesteśmy.*

nie kiwnąć palcem (w bucie) ‘nie wykazać się najmniejszą nawet aktywnością, nic nie zrobić w jakiejś sprawie’: *Wystarczyłby jeden podpis dyrektora, by przesunąć Jana na stanowisko, na którym elastyczny czas pracy pozwoliłby mu opiekować się swoją niepełnosprawną matką. Ale kierownik zmiany, jego kolega z pracy, nie kiwnął palcem w bute, aby mu pomóc.*

nie liczyć się ze słowami ‘mówić, obrażając innych’ zob. **liczyć się ze słowami.**

nie ma co płakać nad rozlanym mlekiem zob. **płakać nad rozlanym mlekiem.**

nie ma dwóch zdań ‘niewątpliwie, oczywiste, jasne’ zob. **bez dwóch zdań.**

nie ma gadania ‘bez zbędnych tłumaczeń, postanowione’: *Nie ma gadania, przenocujesz u nas. U nas jest gdzie spać, a ty nie będziesz po nocy hotelu szukał.* ◊ Wariant = **bez żadnego gadania.**

nie ma głupich ‘nie dam się na to nabrać, nie dam z siebie zrobić głupka’: *Nawet nie próbuj mi wmawiać, żebym zrezygnował z urlopu w sierpniu. Nie ma głupich, nie dam się zrobić tak jak w tamtym roku. Ty sobie wyjedziesz latem na wczasy, a mi zostanie jedynie termin jesienny. Dzieciaki wtedy chodzą do szkoły i znowu dwa tygodnie będę jeździł popołudniami po okolicznych lasach. Grzybów nazbierałem na pięć lat do przodu.*

когоś **nie ma (już) wśród nas** ‘o zmarłym człowieku, wspominając go z uczuciem straty’: *Jak nietrudno zauważyć, w całym naszym pięknym kraju aż kipi od wszelkiego rodzaju imprez muzycznych. Wiele z nich jest poświęconych artystom, których już wśród nas nie ma. Festiwal Młodych Talentów w Słupsku ma chyba najmocniejszego patrona – wielkiego artystę Czesława Niemena (JF 2009/12/54).*

nie ma lekko ‘ktoś chce podkreślić, że nic ni przychodzi łatwo, żeby coś osiągnąć trzeba się natrudzić; ktoś chce oznajmić, że coś się nie udało’: *Wiele z nas wychowano w przekonaniu, że obowiązki, które się pojawiają, zadania do wykonania po prostu trzeba wziąć na siebie i tyle. „Życie jest ciężkie. Ucz się, że nie ma lekko” – ile razy to słyszałaś, kiedy byłaś mała?*

Nawet jak chciałaś zrobić coś fajnego, dla siebie, zawsze najpierw były obowiązki. I teraz też nierzadko tak jest. Zwykle jednak na to „przyjemne” nie starcza już czasu (ŚK 2010/1/95).

nie ma mocnych *na coś/na kogoś* ‘ktoś lub coś zajmuje dominującą pozycję, ktoś lub coś stale utrzymuje wysoki poziom czegoś; z kimś nie można wygrać’: *Na głupotę jednak nie ma mocnych. Wczoraj wprowadzili zakaz grania w piłkę w parku między drzewami, bo dzieciaki robią podobno za duży hałas i przeszkadza to spacerującym. A gdzie mają się one bawić? Na wybetonowanych placach albo na ulicach? Urzędnicze absurdy doprowadzają mnie czasem do białej gorączki.*

nie ma mowy *(o czymś)* ‘coś nie będzie brane pod uwagę, nie ma zgody na coś, pod żadnym warunkiem’: *Nie ma mowy o dopuszczeniu do miejsc zamieszek zachodnich dziennikarzy. Zresztą zostali oni wszyscy wydaleny w ubiegłym tygodniu z kraju, w dniu, w którym zaczęły się działania sił policyjnych.*

nie ma przebaczyć ‘trzeba się starać, trzeba liczyć na siebie; bez żadnych ustępstw, pomocy, złagodzenia warunków, kryteriów’: *Rzeczywiście ciężko nam będzie w lidze. Tutaj nie ma przebaczyć. Nikt nam się nie położy, a wszyscy chcą bić mistrza (F 2009/11/78).*

coś **nie ma rąk ani/i nóg** ‘coś jest źle uporządkowane, źle zbudowane, niespójne’: *Ten system zmianowy nie ma rąk ani nóg. Musisz go poprawić, bo inaczej będzie po premii.* ♦ Antonim = coś **ma ręce i nogi**.

nie ma sprawy ‘nie przywiązywać do czegoś wagi, nie oczekiwać od kogoś podziękowania, zapłaty itp.’: *Nie musisz mi dziękować za załatwienie leków dla twojej mamy. Naprawdę, nie ma sprawy. Mieszkam przy samej granicy, więc zrealizowałem receptę w aptece przy okazji jakichś większych zakupów po niemieckiej stronie.*

nie mieć ani centa zob. **ani centa**.

nie mieć co do garnka włożyć ‘żyć w biedzie’: *Był taki czas w moim życiu, że nie miałem czego do garnka włożyć. Nauczyło mnie to pokory i szacunku do tego, co się ma.*

nie mieć co do ust/°kolokwialnie gęby włożyć ‘głodować, żyć w biedzie’: *Studenckie czasy wspomina się dobrze i po kilku latach żartuje się nawet z tego, że czasem nie miało się co do ust włożyć. Tak naprawdę, wtedy nie było nam do śmiechu.*

nie mieć dachu nad głową ‘nie dysponować mieszkaniem, domem, schronieniem’ zob. **mieć dach nad głową**.

nie mieć gdzie głowy skłonić/schronić/przytulić ^{◦zartobliwie} ‘nie mieć gdzie przysiąść, odpocząć, gdzie się podziać; nie mieć mieszkania, domu’: *Czeka pan na pana profesora Kozłowskiego z pewnością. Pan profesor dzwonił, że z powodu korków w mieście spóźni się pół godziny i prosił mnie, abym zaprosił pana na kawę. gdyż z pewnością nie ma pan gdzie głowy skłonić.* Δ Frazeologizm pochodzenia biblijnego. W tekstach języka religijnego używany często na zasadzie cytatu z Nowego Testamentu Jana (BT – Mt 8, 20: (...) „Lisy mają nory, a ptaki podniebne – gniazda, lecz Syn Człowieczy nie ma miejsca, gdzie by głowę mógł położyć; zob. także Łk 9, 58). • Poza kontekstami religijnymi frazeologizm używany w odmianie mówionej.

nie mieć głowy do czegoś 1. ‘nie zajmować się czymś z powodu zmęczenia, niechęci lub braku czasu’: *Mozemy wrócić do projektu Anki w przyszłym tygodniu. Nie mam teraz do tego głowy, bo w sobotę moja córka wychodzi za mąż i mam pełne ręce.*

nie mieć głowy do czegoś 2. ‘nie mieć zdolności do nauczenia się czegoś, nie wykazywać talentu w jakiejś dziedzinie, nie podejmując nawet próby zrozumienia czegoś’: *Kiedyś marzyłem o politechnice, ale nie odważyłem się na złożenie papierów. Z perspektywy kilkunastu lat muszę powiedzieć, że podjąłem dobrą decyzję, zresztą nigdy nie miałem głowy do matematyki i żaden byłby ze mnie inżynier.*

nie mieć grosza przy duszy ‘nie mieć pieniędzy, być ubogim’: *Żył tym, co dostał od dobrych ludzi. Nie miał grosza przy duszy i nie zanosilo się na szybką zmianę jego sytuacji życiowej.*
◊ Wariant = **bez grosza przy duszy**.

nie mieć nic do powiedzenia/◦pospolicie do gadania ‘nie mieć wpływu na coś’: *U nas w domu Janka z dzieciakami decydują, gdzie jedziemy na wczasy. Ja nie mam nic do powiedzenia.* ◊ Antonim = **mieć coś do powiedzenia 1., mieć wiele do powiedzenia**.

nie mieć nic do stracenia 1. ‘znaleźć się w tak beznadziejnej sytuacji, że podjęcie decyzji obciążonej wysokim stopniem ryzyka wydaje się jedynym wyjściem’: *Musisz zgodzić się na tę operację, to jedyna szansa na przeżycie. Nie masz nic do stracenia. Jeśli się nie zdecydujesz w każdej chwili może dojść do zatrzymania akcji serca, a lekarze oceniają, że prawdopodobieństwo takiego zdarzenia w ciągu najbliższych dni graniczy z pewnością. Krótko mówiąc, bez operacji tylko cię uratuje.*

nie mieć nic do stracenia 2. ‘zaryzykować, mając świadomość tego, że w razie niepowodzenia i tak nic lub niewiele się traci’: *Zabrakło czasu na lepsze przygotowanie, ale zdecydowałem się przystąpić do konkursu. Byłem pewien, że reprezentowany przeze mnie poziom nie przyniesie mi wstydu i mogę przegrać jedynie z najlepszymi z najlepszych, więc raczej nie miałem nic do stracenia.*

nie mieć rąk ani/i nóg zob. coś **nie ma rąk ani/i nóg**.

nie mieć do kogo **ust**/^okolokwialnie **gęby otworzyć** ‘żyć w osamotnieniu, opuszczeniu; znaleźć się w gronie osób, z którymi z jakichś powodów kontakt jest utrudniony’: *Pojechałem na to stypendium nie z własnej woli i jakoś nie wykazywałem ochoty do nawiązywania bliższych znajomości. Czasami doskwierała mi samotność i wtedy bolało najbardziej to, że nie miałem do kogo ust otworzyć.*

nie mieć czegoś **za grosz** ‘u kogoś ujawnia się brak czegoś, najczęściej jakiejś cechy charakteru’: *Jak możesz w taki sposób odzywać się do ojca i matki? Nie masz za grosz szacunku do rodziców, a oni oddali ci serce.*

nie mieć zielonego pojęcia o czymś ‘nie znać się na czymś, nie orientować się w czymś, nic o czymś nie wiedzieć’: *Spojrzałam na Kaśkę, dla której to był drugi dzień w nowej szkole, aby uśmiechem dodać jej otuchy. Zobaczyłam, że jest cała czerwona, a jej oczy napęcznieły łzami. Okazało się, że nie miała zielonego pojęcia o macierzach, a na dziś matematyczka zapowiedziała sprawdzian. Pocieszyłam Kaśkę, bo przecież z pewnością ma powód do usprawiedliwienia swojego nieprzygotowania.*

coś **nie mieści się** komuś **w głowie**/^opospolicie **we łbie** ‘ktoś nie może w coś uwierzyć, coś kogoś bardzo zdumiało, komuś trudno coś zrozumieć uwierzyć, ktoś nie jest w stanie sobie czegoś wyobrazić’: *Nie mieści mi się w głowie, że dyrektor szkoły zgodził się na ten wyjazd. Kto to widział, żeby na tę samą wycieczkę jechały dzieci z gimnazjum razem z maturzystami. To musiało się źle skończyć.* ◇ Wariant = coś **nie może się** komuś **pomieścić w głowie**/^opospolicie **we łbie**, coś **nie chciało się** komuś **pomieścić w głowie**/^opospolicie **we łbie**.

ktoś **nie może usiedzieć na miejscu**/^owulgarnie **na dupie 1.** ‘o człowieku zmieniającym często miejsce swego pobytu, pracę; o kimś niecierpliwym’: *Nie wiem, jak to się dzieje, ale on może na miejscu usiedzieć. Jeżeli tylko udaje mu się odłożyć trochę grosza, to wsiada w pociąg i zaczyna kolejną wyprawę.* ◇ Synonim = **długo miejsca nie zagrać**.

ktos nie może usiedzieć na miejscu 2. ‘okazywać niepokój, być w ciągłym ruchu; przejmować się czymś bardzo’: – *Czy coś się stało, bo widzę, że nie możesz usiąść na miejscu?*
– *Tak. Moja syn dzisiaj zdaje maturę i trochę się denerwuję z tego powodu.*

coś nie może się komuś pomieścić w głowie/°pospolicie we łbie ‘ktoś nie może w coś uwierzyć, coś kogoś bardzo zdumiało, komuś trudno coś zrozumieć uwierzyć, ktoś nie jest w stanie sobie czegoś wyobrazić’ zob. **coś nie mieści się komuś w głowie/°pospolicie we łbie.**

nie można wszystkiego przeliczać na pieniądze zob. **przeliczać wszystko na pieniądze.**

nie móc oderwać wzroku ‘ktoś patrzy na coś z zainteresowaniem; coś przykuło czyjąś uwagę’: *Kiedy weszła Martyna, nie mogłem oderwać od niej wzroku. Wyglądała zjawiskowo.*

nie móc oprzeć się czyjemuś czarowi/urokowi ‘być pod wrażeniem czyjegoś wyglądu, uroku osobistego, czyjejś inteligencji, czyjegoś sposobu bycia’: *Znowu zastanawiasz się co założyć na spotkanie po negocjacjach, a i tak wiesz, że skończy się na małej czarnej bez dodatków. Wyglądasz w niej nieziemsko i nikt nie będzie mógł oprzeć się twemu czarowi.*

nie móc się rozerwać ‘nie móc podołać wszystkim obowiązkom; nie móc zrobić wielu rzeczy naraz’ zob. **ktos się nie rozerwie.**

nie móc sobie znaleźć miejsca ‘ktoś czuje się nieswojo, ktoś jest niespokojny, nerwowy; często zmieniać miejsce zamieszkania, pracę itp.’: *Po odejściu Karoliny nie mógł sobie znaleźć miejsca. Co pół roku zmieniał pracę, a teraz zdecydował się na wyjazd do Nowego Jorku. Może tam odnajdzie sens życia.*

nie móc wydobyć (z siebie) słowa ‘zaniemówić pod wpływem silnych emocji lub ze zdziwienia’: *Sąsiedzi zaczęli przynosić wszystkie potrzebne rzeczy: jedzenie, ubrania, meble, a nawet całkiem nową pralkę. Janowi odjęło mowę, kiedy to zobaczył. Stał, nie mogąc wydobyć z siebie słowa, i tylko z oczu kapąły mu wielkie łzy. I choć huragan obrócił jego dom wniwecz, to teraz z nadzieją patrzył w przyszłość.* ◇ Synonim = **odjęło komuś mowę.**

nie móc wyjść z osłupienia/podziwu/ze zdumienia ‘być zdziwionym, coś kogoś zaskoczyło, zdumiało; ktoś się czegoś nie spodziewał’: *Adam jest kuty na cztery nogi. Umie się znaleźć w każdej sytuacji i na wszystkim zrobi interes. Nie mogłem wyjść z podziwu, gdy na weselu Kasi do oczepin złapał kilku nowych klientów.*

nie móc związać końca z końcem ‘żyć na granicy ubóstwa, nie mieć wystarczających środków do życia’ zob. **z trudem wiązać koniec z końcem**.

nie musieć komuś powtarzać dwa razy ‘o człowieku sumiennie wykonującym polecenia’ zob. **nie trzeba (było) komuś powtarzać dwa razy**.

nie odkryć, odkrywać (na nowo) Ameryki ‘przedstawić coś powszechnie znane, oczywiste; nie być odkrywczym’ zob. **odkryć/odkrywać (na nowo) Amerykę**.

nie odzywać się do siebie ‘być na siebie obrażonym, mocno skonfliktowanym’ zob. **nie rozmawiać ze sobą**.

nie owijać w bawełnę ‘wprost, nie ukrywając niczego; bez niedomówień’: *Nie owijając w bawełnę powiem ci, że powinnaś wreszcie zadbać o siebie, bo ostatnio nie wyglądasz najlepiej. Ubierasz się bez dawnego błysku i smaku, idziesz do ludzi bez makijażu, często z byle jak ułożoną fryzurą. Wielu naszych znajomych zastanawia się, co się z tobą dzieje.* ♦ Wariant = **bez owijania w bawełnę**. • Używany często w formie imiesłowu jako **nie owijając w bawełnę**.

nie pamiętać o (całym) bożym świecie ‘skupiać całą swoją uwagę na jednym; z powodu ogromnego zainteresowania czymś, oczarowania czymś nie zwracać uwagi na otoczenie, zobowiązania itp.’ zob. **zapomnieć/zapominać o (całym) bożym świecie**.

ktoś nie pierwszej młodości ‘o człowieku dojrzałym’: *Wszyscy lubili Jurka, ale nikt ni spodziewał się, że sprawy się potoczą w tę stronę. Joanna opowiadała nam z zachwytem, w jakich okolicznościach została poproszona o rękę. Jedynie Marta zachowała pewien dystans do emocjonalnej wypowiedzi koleżanki. Przypomniała trzeźwo, że Jurek jest mężczyzną już nie pierwszej młodości, bo przecież za pięć lat stuknie mu pięćdziesiątka.*

niepisane prawo ‘zasady wynikające z obyczaju’ zob. **prawo niepisane**.

nie pisać o czymś ani słowa/słowem/słówka/słówkiem ‘nic o czymś nie powiedzieć, przemilczeć coś’: *Kajetan o wszystkim wiedział, ale nie pisał ani słówkiem. Dla nie go ważniejsza była przyjaźń od nagrody.* ♦ Warianty = **nie wspominać/nie wspomnieć o czymś ani słowa/słowem/słówka/słówkiem**.

komuś z kimś **nie po drodze** ‘ktoś ma z kimś sprzeczne interesy; ktoś ma inne przekonania, inne poglądy od kogoś’ zob. *komuś jest z kimś nie po drodze*.

ktoś nie pociągnie długo ‘ktoś niedługo umrze, komuś stanie się coś złego’: *Odwiedziłem dzisiaj Kamila w szpitalu. Lekarz powiedział mi, że jego stan się szybko pogarsza i on nie pociągnie długo.* • Także w odmiennym szyku = *ktoś długo nie pociągnie*.

nie pokazywać się komuś (więcej) na oczy ‘nie być przez kogoś mile widziany; dawać do zrozumienia, że nie będzie się tolerowało czyjejś obecności’: *Miałeś posprzątać poddasze w ten weekend. Przecież wiesz, jak bardzo Milena marzyła o tym pokoiku z widokiem na gwiazdy. Zaprosiliśmy ją na wakacje, aby mogła sobie popracować w komfortowych warunkach. A teraz będzie miała to samo, co u niej w mieszkaniu – klitkę z niewygodnym biurkiem. Wiesz co, lepiej nie pokazuj mi się na oczy, dopóki mi nie przejdzie.* ◊ Wariant = **żebyś mi się więcej na oczy nie pokazywał**.

niepoprawny optymista ‘o człowieku wierzącym w powodzenie czegoś niezależnie od okoliczności’: *Jan był zawsze niepoprawnym optymistą. Przecież wejście na dwa szczyty w jednym sezonie nie mogło się udać.*

nie potwierdzam i nie zaprzeczam ‘wyrażenie nie dementujące jakiejś informacji w sposób kategoryczny; najczęściej pozorny brak potwierdzenia jakiejś decyzji, informacji’: *Czy nowym dyrektorem budowy zostanie szef regionalnej piątki? – Nie potwierdzam i nie zaprzeczam. Opinia publiczna dowie się o tym w najbliższym czasie.* ◊ Warianty = **nie potwierdzam, nie zaprzeczam; ni potwierdzam ani nie zaprzeczam**

nie powiedzieć marnego/złego słowa (komuś/o kimś) ‘nic nie zarzucać komuś, ni wydawać o kimś złej opinii’: *W wiosce nikt nie powiedziałby złego słowa o młynarzu. Nigdy nie oszukiwał, a kiedy gorszy urodzaj był, mniej za mielenie liczył. Ot, z Ignaca był dobry chłop.*

nie powiedzieć (jeszcze/swego) ostatniego słowa ‘wyrazić się o chwilowej niemocy czyjejs, czyimś paśmie niepowodzeń, spadku formy sportowca itp. z nadzieją na polepszenie sytuacji lub powrót do stanu wcześniejszego’: *Przegrał sromotnie kilka ostatnich pojedynków w turniejach wielkoszlemowych, ale możemy być pewni, że Argentyńczyk nie powiedział jeszcze ostatniego słowa i w przyszłości jeszcze nas zadziwi.*

coś nie przeszło/przejdzie komuś przez gardło ‘coś lub ktoś jest przez kogoś lekceważone, pomijane, niezauważane świadomie, z premedytacją przemilczane’: *Doskonale zdaje sobie*

sprawę z tego, że to dzięki Krystynie udało nam się wygrać batalię z konkurencją, ale nawet przez gardło mu nie przejdzie słowo podziękowania. Przyznałby wtedy do swoich błędnych decyzji.

nie przebierać w słowach ‘mówić wprost, dosadnie, często używając wulgaryzmów’: *Wpadł do biura około południa i zaczął nas rugać. Nie przebierał w słowach, ale w pełni go rozumiem. Straciliśmy przez głupotę najlepszego klienta. Teraz trudno będzie to odkręcić.* ◇ Synonim = **nie liczyć się ze słowami**.

nie przebierać w środkach ‘dążyć do celu za wszelką cenę, wykorzystując wszystkie dostępne sposoby’: *Włosi nie przebierali w środkach, by wywalczyć jak najlepszą pozycję jeszcze przed rozpoczęciem meczu. Ich trener rozpoczął na łamach prasy wojnę psychologiczną, na którą Hiszpanie nie pozostali obojętni.* ◇ Synonim = **chwytać się wszystkiego/różnych sposobów**.

nie puścić/nie puszczać pary z ust/^opospolicie **gęby** ‘dochować tajemnicy’: *Jesteśmy pewni, że nikt nie puści pary z ust, bo wszyscy mamy w tym interes. Pamiętajcie, chodzi nam o to, żeby do jutra do południa informację o zmianach w strukturze własności trzymać w sekrecie.* ◇ Wariant = **ani pary z ust**.

nie robić z czegoś problemu ‘nie przywiązywać wagi do nieistotnych szczegółów; być tolerancyjnym, pobłażliwym’: *Szanowna pani, proszę nie robić problemu z tego, że wróciliśmy trochę później do internatu po koncercie. Skąd mogliśmy wiedzieć, że artyści zdecydują się na kilka bisów.* ◇ Wariant = **robić z czegoś problem**.

nie rodzić się na kamieniu ‘o kimś bardzo oryginalnym, z niezwykłymi zdolnościami, z nieprzeciętnym talentem’: *Tacy poeci jak Zbigniew Herbert nie rodzą się na kamieniu. Dawno nie miałem tego uczucia niepokoju, który wywoływały teksty autora „Struny światła”.*

nie rozmawiać ze sobą ‘być na siebie obrażonym, mocno skonfliktowanym’: *Nie rozmawiamy ze sobą od paru miesięcy, choć żona przekonuje mnie, że powinienem pierwszy wyciągnąć rękę na zgodę.* ◇ Wariant = **nie odzywać się do siebie**.

nie rób wiochy/wioski ‘zwrot napominający, aby nie kompromitować się, swym zachowaniem nie kompromitować innych; aby zachowywać się odpowiednio do sytuacji; aby nie psuć czegoś swoim zachowaniem’ zob. **robić wiochę/wioskę**.

nie ruszyć palcem ‘nic nie robić w jakiejś sprawie, nie zareagować na coś’: *Wiedział, że nieźle narozrabiał, ale czuł żal do wychowawcy klasy, któremu nigdy nie zrobił na złość, że ten nie ruszył palcem, aby mu pomóc. Wystarczyło, żeby jego nauczyciel wstawił się za nim, a z pewnością nie wyleciałby ze szkoły.*

nie spuszczać/nie spuścić oka (oczu) z czegoś/z kogoś, **nie spuszczać/nie spuścić kogoś/czegoś z oka (oczu)** ‘być czujnym, uważać na kogoś lub na coś, obserwować czyjeś poczynania; nadzorować kogoś lub coś, pilnować kogoś lub coś’: *Ujrzała swojego męża w centrum miasta z okna tramwaju wjeżdżającego na przystanek. Bardzo się zdziwiła, bo o tej porze powinien być w pracy w budynku o kilkaset metrów stąd. Nie spuszczać go z oka, wysiadła pośpiesznie z wagonu na najbliższym przystanku i podążyła w ślad za nim . ◇ Synonimy = **mieć kogoś/coś na oku 1.**, **mieć oko** na kogoś, **patrzeć komuś na ręce**.*

niespełna rozumu ‘o człowieku: uznawany za głupiego, szalonego’ zob. **być niespełna rozumu**.

niespokojny duch ‘o człowieku: nie może znaleźć stabilizacji w życiu, nie przyjmuje czegoś na wiarę, ciągle stawiający pytania’: *Nigdy nie mogłem go zrozumieć. Mógł się ustatkować, przyjmując tę pracę w obserwatorium na Florydzie. Niestety, zaledwie po pół roku szukał czegoś innego, pakował się, twierdząc, że do końca swych dni pozostanie niespokojnym duchem. Widać nie było mu pisane odnalezienie stałego punktu odniesienia w życiu.*

nie sprzedać łatwo/tanio swojej skóry ‘mimo wyraźnej słabości, nieporównywalnej siły próbować dorównać komuś, walczyć honorowo, z wielkim zaangażowaniem, starając się za wszelką cenę wznieść się na wyżyny swoich możliwości’: *Szcypiorniści z Azji wprawdzie nie są wysoko notowani, ale na pewno tanio skóry nie sprzedadzą. Dziś nie ma już słabych drużyn. ◇ Synonim = **drogo sprzedać (swoją) skórę**.*

nie stać na straconej pozycji ‘znaleźć się w bardzo niekorzystnej sytuacji, być bliskim niepowodzenia’ zob. **stać na straconej pozycji**.

*ktoś/coś **nie stoi w miejscu*** ‘ktoś rozwija się zawodowo, doskonalili swoje umiejętności, ulepsza swój warsztat’: *Projekt Urbaniaka, ukazujący różne jego oblicza, na pewno znajdzie uznanie zarówno u starszych, jak i całkiem młodych fanów. Pokazuje, że artysta nie stoi w miejscu, wciąż poszukuje i – podobnie jak niegdyś Miles – otwiera się na nowe trendy (JF 2009/12/61).*

nie stracić zimnej krwi ‘zachować przytomność umysłu, wykazać się refleksem i logicznym postępowaniem w sytuacji zagrożenia, nadchodzącego niebezpieczeństwa’ zob. **nie tracić zimnej krwi**.

nie śmierdzieć groszem ‘być ubogim’: *Dopóki pił, nie śmierdział groszem. Na wiosnę zaszła w nim wielka przemiana, przede wszystkim wziął się za siebie, otrzeźwiał i znalazł pracę. Mam nadzieję, że będzie się trzymał swego postanowienia.*

nie tracić zimnej krwi ‘zachowywać przytomność umysłu, wykazywać się refleksem i logicznym postępowaniem w sytuacji zagrożenia, nadchodzącego niebezpieczeństwa’: *Nawet w najtrudniejszej sytuacji nie można tracić zimnej krwi, a zwłaszcza wtedy gdy chodzi o własne życie.* ◇ Wariant aspektowy = **nie stracić zimnej krwi**. ◇ Synonim = **zachować zimną krew**. Antonimy = por. **tracić/stracić zimną krew**.

nie trzeba (było) komuś powtarzać dwa razy ‘o człowieku sumiennie wykonującym polecenia’: *Bardzo lubię współpracować z Krzysztofem, bo traktujemy się po partnersku, a w pracy nie trzeba sobie powtarzać dwa razy, co za każdy z nas jest odpowiada.* ◇ Wariant = **nie trzeba (było) komuś powtarzać dwa razy**.

nie umieć dwóch zdań sklecić ‘nie umieć się wypowiedzieć, być nierozgarniętym, tępym’: *Niestety, nie mogę cię przyjąć do warsztatu. Synku, ty nawet nie umiesz dwóch zdań sklecić, więc w jaki sposób zamierzasz się nauczyć obsługi tych maszyn.*

nie warto płakać nad rozlanym mlekiem zob. **płakać nad rozlanym mlekiem**.

coś/ktoś **nie wchodzi w grę/w rachubę** ‘coś nie jest brane pod uwagę, ktoś nie jest brany pod uwagę’ zob. *coś/ktoś* **wchodzi w grę/ w rachubę**.

nie w ciemną bity ‘niegłupi, sprytny, obrotny, zdolny’: *Grzegorz miał taki styl bycia, że wszyscy uważali go za luzaka, który nie przykłada się do nauki i raczej chce się prześliznąć przez studia. Przy bliższym poznaniu zyskiwał wiele. Tak naprawdę, był nie w ciemną bity, prowadził własne wydawnictwo i sam napisał kilka książek podróżniczych.*

niewidzialna ręka rynku ‘samoczynnie działający mechanizm ekonomiczny w ustroju liberalnym’: *Nie ma się co łudzić, że niewidzialna ręka rynku wytworzy wyższe przychody do budżetu. Niestety, trzeba będzie zacisnąć pasa i ostrożnie przeczekać kryzys.*

nie widzieć *czegoś/kogoś na oczy* ‘nie znać kogoś, nie spotkać się nigdy z kimś’: *Mieszkamy tu już pięć lat, ale gospodarza domu nie widziałem jeszcze na oczy.*

nie wiedzieć, co *komuś w głowie siedzi* ‘nie domyślać się czyichś zamiarów, nie móc przeniknąć kogoś’: *Trudno mi znaleźć kontakt ze swoim synem, odkąd skończył piętnaście lat. Rozmawia ze mną niechętnie, więc nie wiem, co mu tam w głowie siedzi. Boję się, że coś się z nim dzieje, a ja jestem za daleko, aby mu pomóc.*

nie wiedzieć, od czego zacząć ‘mieć zamęt w głowie, działać chaotycznie ze względu na niezorganizowanie, nie móc zdecydować się na coś ze względu na nadmiar elementów ocenianych na równi’: *Dziś na zebraniu mamy tyle spraw do omówienia, że właściwie nie wiem, od czego zacząć. Może ktoś zaproponuje, co weźmiemy pierwsze na warsztat.*

nie wiedzieć w co ręce włożyć ‘mieć na raz wiele do zrobienia wiele’: *Trzeba zrobić obiad, nakarmić Julkę i odebrać Marysię z przedszkola. Słuchaj, aj już nie wiem, w co ręce włożyć. Wiem, że twoja praca bardzo cię absorbuje, ale musisz mi pomóc, bo jestem wykończona i zaczyna się to odbijać na moim zachowaniu i na moich relacjach z dziećmi. Nie mam po prostu do nich tyle cierpliwości, co kiedyś.*

niespokojny duch ‘ktoś żywy, ruchliwy, pomysłowy, ktoś kto nie znosi monotonii, zastoju’: *Wakacje zawsze spędzaliśmy w tym samym gronie przyjaciół. Mieliśmy swoje przyzwyczajenia, ulubione miejsca. Pewnie nic by się nie zmieniło, gdyby nie Janek, nowy chłopak Marty, który okazał się niespokojnym duchem. Zaczął organizować zwariowany wyjazd już na pierwszym wspólnym spotkaniu. Jeszcze rok temu nie uwierzyłbym, gdyby mi ktoś powiedział, że zdecyduje się na miesięczny wypad rowerowy po Skandynawii. Było cudownie. Zamiast siedzenia nad jeziorem i wieczornego ogniska, zafundowaliśmy sobie wakacje życia. Znając Janka, co roku będę tak mówił o każdym wyjeździe.*

nie tędy droga ‘nie w ten sposób, zostały przyjęte złe założenia, trzeba coś zrobić inaczej’: *Uczniowie myśleli, że przynosząc kwiaty swojej wychowawczyni uda im się załagodzić sprawę, ale przekonali się, że nie tędy droga. Nauczycielka skarciła ich raz jeszcze i powiedziała, że oczekuje od nich dojrzałego zachowania, a nie kwiatków i przeprosin. Zrobiło im się głupio, ponieważ dopiero wtedy doszło do nich, że wszyscy w szkole traktują ich jako dorosłych mężczyzn, a nie jak dzieci.*

niewierny Tomasz ‘ktoś nieufny, niedowierzający czemuś lub komuś’: *Zawsze zdarzy się jakiś niewierny Tomasz, który będzie twierdził, że przedstawione rozwiązanie nie daje*

gwarancji sukcesu. W takich wypadkach trzeba zawierzyć własnej intuicji i mimo zgłaszanych uwag, dążyć wytrwale do celu. • Preferowany zapis wielką literą w wyrazie = **Tomasz**.

nie wierzyć własnym oczom ‘bardzo się zdziwić, zdumieć, nie wierzyć w to, co się widzi’: *Nie wierzę własnym oczom! Nasz syn posprzątał w swoim pokoju.*

nie w kij dmuchał ‘o kimś lub o czymś wyróżniającym się na tle innych/innego, dobry w porównaniu z innymi; nie byle co’: *Zaprosili mnie na weekend do siebie domu. Co ja mówię? Raczej do pałacu. Naprawdę uwierz mi, czterysta metrów to nie w kij dmuchał. Do tego jeszcze wielki ogród ze starym sadem.*

nie wskazując palcem ‘mówić o czymś lub o kimś, nie konkretyzując odpowiedzialnego, działającego; nie wymieniając kogoś konkretnego w jakimś kontekście’ zob. **nie wytykając palcem**.

nie wspominać/nie wspomnieć o czymś **ani słowa/słowem/słówka/słówkiem** ‘nic o czymś nie powiedzieć, przemilczeć coś’ zob. **nie pisać o czymś ani słowa/słowem/słówka/słówkiem**

nie wychylać nosa ‘nie pokazywać się, siedzieć w ukryciu; nie wychodzić z jakiegoś pomieszczenia, nie opuszczać jakiegoś terenu’ zob. **nie wytykać nosa**.

nie wylewać za kołnierz ‘nie mieć w zwyczaju odmawiania wypicia alkoholu, mieć skłonność do częstego picia alkoholu’: *Wyjechaliśmy do Balgradu z innymi polskimi artystami na zaproszenie ówczesnych władz jugosłowiańskich. Na miejscu spotkaliśmy kolegów z bratnich narodów, a ponieważ tworzyliśmy silną grupę pod wezwaniem, to nikt się nie oszczędzał. Braliśmy udział we wszystkich przedstawieniach performerów, w jazzowych jam session do rana i dodam, że przy tym nie wylewaliśmy za kołnierz.*

nie wymyślać/nie wymyślić prochu ‘ktoś nie powiedział nic nowego, odkrywczego’: *Drażni mnie słuchanie domorosłych recept na uzdrowienie polskiej gospodarki. Tu nie trzeba wymyślać prochu, tylko postawić na prywatyzację oraz przedsiębiorczość obywateli.*

nie wypaść sroce spod ogona ‘o kimś nieprzeciętnym; o kimś znaczącym, liczącym się w jakimś środowisku’: *Może i nie była najlepsza interpretacja Szekspira, ale bardzo odważna.*

Krytycy podnosili, że adaptacja była bardzo nierówno wyreżyserowana, ale przecież musieli zdawać sobie sprawę z tego, że bułgarski reżyser spektaklu nie wypadł sroce spod ogona.

nie wytknąć/nie wytykać nosa ‘nie pokazywać się, siedzieć w ukryciu; nie wychodzić z jakiegoś pomieszczenia, nie opuszczać jakiegoś terenu’: *Po akcji siedzieli w lesie i nie wytykali nosa nawet wieczorami. Okupanci patrolowali okolicę dniem i nocą.* ◊ Warianty = **nie wychylać nosa, nie wytknąć nosa, nie wyściubiać nosa, nie wyściubić nosa.**

nie wytykając palcem ‘mówić o czymś lub o kimś, nie konkretyzując odpowiedzialnego, działającego; nie wymieniając kogoś konkretnego w jakimś kontekście’: *Odpowiedzialnych za niedopatrzenia i brak inwestycji było, nie wytykając palcem, wielu poprzednich prezesów spółki.* ◊ Wariant = **nie wskazując palcem.**

nie wyściubiać/nie wyściubić nosa ‘nie pokazywać się, siedzieć w ukryciu; nie wychodzić z jakiegoś pomieszczenia, nie opuszczać jakiegoś terenu’ zob. **nie wytykać nosa.**

nie zająknąć się *o czymś* ‘przemilczeć, nie powiedzieć o czymś’ zob. **nawet się nie zająknąć o czymś.**

nie zamykać przed kimś drzwi ‘dawać komuś szansę na coś’: *Czyli ja mam takie same szanse jak tysiąc piłkarzy, którzy grają w polskiej lidze. Więc bardzo się cieszę, że trener nie zamyka przed nikim drzwi. Dobrze, że jest otwarty na wszystkich zawodników (F 2009/11/78-79).*

nie zasypiać gruszek w popiele 1. ‘przystępować do czegoś bez zwłoki; wykonywać jakieś działania, czynności w przewidzianym terminie’: *Wypełnianie zadań budżetowych nie wyglądało najlepiej. Opozycja więc nie zasypiała gruszek w popiele i z wielkim hukiem ogłosiła nowy program naprawy państwa już na początku roku.* • Uwaga! Niepoprawnie **nie zasypywać gruszek w popiele.**

nie zasypiać gruszek w popiele 2. ‘umiejętnie wykorzystywać nadarzające się okoliczności’: *Janek nie zasypiał gruszek w popiele, gdy tylko znalazł się w otoczeniu szefa z miejsca przedstawił mu swoją wizję rozwoju firmy w stronę produktów niszowych. Wiedział, że ryzykuje posadę, ale wiedział też dobrze, że drugi raz życie nie da mu podobnej szansy.* • Uwaga! Niepoprawnie **nie zasypywać gruszek w popiele.**

nie hańbić się pracą ‘być długo na czyimś utrzymaniu, nie mieć ochoty do pracy’: *Karol jest prawdziwym darmozjadem. Trzydziestka na karku i jeszcze żadną pracą się nie zhańbił. Dużo w tym winy jego matki, która przez cały czas trzyma go u siebie.* ◊ Wariant = **nie zhańbić się pracą**.

niezły był z niego herbatnik ^{◦zartobliwie} ‘wyrażając udawany żal po człowieku, w którego życiu dochodzi do radykalnej zmiany, np. wstępuje on w związek małżeński, obejmuje wysokie stanowisko itp., co nie pozwala na kontynuację dotychczasowego stylu życia, zwłaszcza w sferze towarzyskiej’: – *Już tak niewielu nas wolnych zostało. Chłopaki obręczkują się jeden po drugim. – Tak, tak, niezły był z niego herbatnik!* ◊ Wariant = **dobry był z niego herbatnik**.
Δ Frazeologizm pochodzący z cieszącego się dużą popularnością serialu „Alternatywy 4”, zrealizowanego w latach 80. w reżyserii Stanisława Barei.

nie zmrużyć oka ‘nie spać przez określony czas’: *Ale jestem nieprzytomny! Nie zmrużyłem oka dziś w nocy nawet na godzinkę. Julianek miał 40 stopni, bolał go brzusek i zasnął dopiero nad ranem.*

nie znajdować/nie znaleźć wspólnego języka *z kimś* ‘nie dogadywać się/nie dogadać się z kimś, mieć kłopoty ze wzajemnym rozumieniem ze względu na odległą od siebie interpretację świata, odmienne doświadczenia’ zob. **znaleźć wspólny język** *z kimś*.

nie zostawić/nie zostawiać *na kimś/na czymś* **suchej nitki** ‘skrytykować/krytykować kogoś lub coś; obmówić/obmawiać kogoś’: *Minister opuścił zebranie komisji sejmowej, bo wiedział, co się święci. Najprawdopodobniej, posłowie nie zostawiliby na nim suchej nitki po fiasku rozmów z Amerykanami.*

nie z tej ziemi ^{◦ironicznie} lub ^{◦z podziwem} ‘nieprawdopodobny, niesamowity, nieprawdziwy; niezwykły’: *Ten człowiek jest nie z tej ziemi. Przyleciał z Indii do Polski na dwa dni. Wczoraj prowadził warsztaty w liceum plastycznym i przez 18 godzin z uśmiechem na ustach odpowiadał na każde, nawet najgłupsze, pytanie. Dzisiaj jak gdyby nigdy nic wstał rano i po śniadaniu znowu poszedł poprowadzić spotkanie. .*

nigdy nie mów nigdy ‘zawsze można spróbować jeszcze raz; o czymś możliwym do zrobienia, co w danej sytuacji wydaje się stracone, niemożliwe itd.’: – *Przyjął pan z ulgą, ale i ze spokojem wyrok uniewinniający. Po tej kilkumiesięcznej nagonce na pana każdy miałby dość, więc pewnie do polityki pan już nie wróci. – Skądże znowu. Nigdy nie mów nigdy w polityce. Mam coś do udowodnienia tym, którzy mnie potępiali w czambuł.* Δ Frazeologizm pochodzący z

tłumaczonego tytułu filmu *Never Say Never Again*, którego głównym bohaterem jest James Bond (1983).

nigdy w życiu ‘nigdy, w żadnym wypadku; pierwsze słyszę’ zob. **w życiu!**

ni pies ni wydra ‘ni wiadomo jaki, nieokreślony’: *Lewicowemu politykowi w dwudziestym pierwszym wieku nie jest łatwo, właściwie ni pies ni wydra. Z jednej strony jest socjalistyczny, bo walczy o przywileje socjalne, miejsca pracy i prawo pracownicze, a z drugiej – liberalny, bo wierzy w wolny rynek, prywatyzację przedsiębiorstw i fiskalizm.*

ni przypiął ni przylatał, ni przypiął ni wypiął ‘coś pozbawione sensu, niepasujące do czegoś’: *Na konferencji zabrał głos ktoś z jakiegoś instytutu badawczego z południa Europy. Cały czas mówił obok tematu, potem napomknął o potrzebie tworzenia zespołów międzynarodowych, ani słowem nie wspomniał o prognozowanych zmianach klimatu. Mówię ci ni przypiął ni przylatał.*

niskie progi ‘dom, przeciętne gospodarstwo domowe’: *Miło mi gościć państwa w naszych niskich progach. Mamy nadzieję, że przez te dwa tygodnie wypoczynku będą się państwo tutaj czuli jak u siebie w domu.* ◇ Synonim = **za niskie progi** dla kogoś.

ni w pięć ni w dziewięć ‘bezsensownie, niepotrzebnie, z niezrozumiałych powodów’: *Po co w ogóle wspominałeś o naszych trudnościach finansowych. Rozmawialiśmy w najlepsze o sporcie, podróżach, a ty nagle ni w pięć ni w dziewięć o tym zadłużeniu.*

ni w ząb ‘nie umieć czegoś; nie wiedzieć o czymś nic; nie znać się na czymś w ogóle’: *Pytam, rozumiesz, delikwenta, jak by przedstawił interpretację przemiany bohatera w powieści, a on nic. Próbuję naprowadzać, wiesz, z kim był związany autor, w których latach żył, jakie to były czasy. Normalnie, ni w ząb. Postawiłem dwóję, co miałem robić. To jedyny chyba sposób, żeby go zmobilizować przed maturą.* ◇ Także w postaci **ani w ząb**

ni z gruszki ni z pietruszki ‘nagle, zaskakując swym zachowaniem, wypowiedzią itp.’: *Siedzieliśmy tak w miłym gronie i rozmawialiśmy o starych czasach, a tu sąsiad ze stolika obok zagadnął ni z gruszki ni z pietruszki: kupią panowie ser biały, domowy, według tradycyjnej receptury wyrabiany. Zatkalo mnie, zrobiłem wielkie oczy. I wtedy właśnie rozpoznałem w owym jegomościu Grześka z Vb. Śmiechu było co niemiara. Okazało się, że nikt z nas nie pracuje w zawodzie, a skończyliśmy z wyróżnieniem technikum mleczarskie.*

nocne Polaków rozmowy ‘ważne i długie dyskusje, często przy mocnym alkoholu’: *Dawno się nie widzieliśmy, ale rozumieliśmy się jak kiedyś. Pamiętam, gdy w stanie wojennym prowadziliśmy nocne Polaków rozmowy. Każdy miał wtedy wiele marzeń i o dziwo, okazało się, że przyszłość przerosła nasze oczekiwania.*

nocny marek ‘człowiek późno kładący się spać’: *Mój mąż to nocny marek, czyta do późna, coś tam pisze, przegląda portale zagraniczne w poszukiwaniu ciekawych informacji, a ja przeciwnie – około dziesiątej zasypiam w fotelu.* • Poprawny zapis małą literą w wyrazie = **marek**.

noga *czyjaś gdzieś* **nie postanie/nie powstała** ‘z jakichś względów, np. obraźliwych gestów, odczuwanej krzywdy, niemoralności itp., ktoś wyraża swoje oburzenie; ktoś komunikuje swoją decyzję o tym, że zrywa kontakty z jakimiś osobami, z jakimś środowiskiem’: *Zbierajcie się, wracamy do domu. Od kilku godzin, przy rodzinnym stole słyszę tylko kpiny ze mnie. Moja noga więcej tutaj nie postanie.*

noga się *komuś* **powinęła/pośliznęła** ‘komuś coś się nie udało, nie powiodło’: *Noga powinęła mu się na egzaminie maturalnym i teraz stoi przed trudnym wyborem: zacząć studiować na kierunku, o którym wcześniej nie myślał, czy zrezygnować w tym roku i powtórzyć maturę z nadzieją, że następnym razem będzie lepiej.* Polska eliminacje zakończyła na piątym miejscu, najniższym w historii. Wyprzedzić udało się nam tylko San Marino. Pewnym pocieszeniem może być fakt, że innym też powinęła się noga (F 2009/11/4).

noga za nogą ‘wolno, w wolnym tempie’: *Wyczerpany szedł noga za nogą, wierząc, że za kilka chwil usłyszy głosy swoich towarzyszy broni.*

nogi się *pod kimś* **ugięły** ‘ktoś zareagował uczuciem słabości na wieść o czymś niekorzystnym, złym, przykrym; ktoś poczuł się słabo pod wpływem nagłej stresującej sytuacji’: *Kiedy usłyszałem o śmierci Elwiry, nogi się pode mną ugięły. Spadła ze Świnicy, wędrując z grupą znajomych. Miała dopiero dwadzieścia lat i całe życie przed sobą.*

nogi za pas ‘szybko uciekać, uciec’ zob. **wziąć nogi za pas**.

nogi *komuś* **z dupy/z tyłka powyrywać** *•wulgarnie* ‘grozić komuś, ukazać swoje niezadowolenie, zdenerwowanie’: *Jeżeli jeszcze raz zobaczę, że popalasz papierosy, to ci nogi z tyłka powyrywam.*

nosić kogoś na rękach ‘dbać o kogoś, zajmować się kimś ze szczególną starannością; wielbić kogoś’: *W przygotowywaniu innowacyjnych projektów Jacek bił wszystkich na głowę. Nikt nie był mu w stanie dorównać, stąd nie dziwiło nikogo, że szef nosił go na rękach i przymykał oko na jego niepunktualność.*

nosić (jeszcze) koszulę w zębach ‘ktoś jest jeszcze dzieckiem, niedorosłym’: *Kiedy my z dziadkiem Anatolem roznosiliśmy ulotki po okolicznych osiedlach, to ty nosiłeś jeszcze koszulę w zębach, więc nie powiadaj mi, czym jest walka z ustrojem.*

nosić się na biało/na czarno ‘ubierać czarne rzeczy’: *Przedziwne wydaje się to, że niezależnie od czasów, od lat 80. zawsze znajdzie się jakaś młodzieżowa subkultura, która lubi nosić się na czarno.* • Dziś przeważa wariant w pełni czytelny = **ubierać się na biało/na czarno**. • Dużą frekwencją odznacza się wariant z kolorem = **różowym**, jednak i tak jest kilkakrotnie rzadziej spotykany od zwrotów z komponentami = **biały, czarny**. Użycie innych kolorów jest okazjonalne.

nosić się z myślą/nosić się z zamiarem ‘zamierzać coś zrobić w nieodległej przyszłości’: *Kierownik walił we mnie jak w bęben. Okazało się, że jedna niezbyt udana wypowiedź na początku roku spowodowała, że każdy mój pomysł, niezależnie od jego wartości, był nieudany, bezsensowny. Nie mogłem już słuchać ciągłego narzekania na jakość mojej pracy. Moja psychika nie wytrzymała i nosiłem się z zamiarem odejścia z firmy.*

nosić wysoko czoło/głowę ‘być dumnym, być świadomym swojej wartości, czasem okazując jednocześnie brak pokory’: *W życiu trzeba nosić wysoko czoło, choć niekiedy inni mają nam za złe naszą pewność siebie i umiejętność przewyższania niepowodzeń ciężką pracą i wiarą w siebie. Lepiej nawet trochę pocierpieć, aby później być dumnym z własnych osiągnięć, niż siedzieć cicho i wykonywać tylko polecenia przełożonych.*

nowa jakość ‘zamiar lub osiągnięcie czegoś oryginalnego, niespotykanego dotychczas’: *Chcielibyśmy więc, by Studio było miejscem, w którym debiutujący artyści mieliby prawdziwą wolność twórczą i skutecznie zorganizowaną produkcję. Z takiego podejścia do debiutów musi wynikać nowa jakość (K 2009/12/26).*

nowa miotła ‘o człowieku: następca na jakimś stanowisku, który zwalnia z pracy lub degradowuje w hierarchii pracowników wg jakiegoś założenia, najczęściej niemerytorycznego’: *Po zmianach w strukturze rady nadzorczej szybko wprowadzili swojego człowieka na*

stanowisko prezesa. Nowa miotła się sprawdziła: większość złożyła wymówienie jeszcze przed rozmową weryfikacyjną.

nowa twarz 'ktoś wcześniej nieznan w jakimś środowisku': *Nowymi twarzami telewizji mają stać się młodzi, energiczni prowadzący, których autorskie programy zwiększyłyby oglądalność co najmniej o kilka procent w paśmie tzw. prime time'u.*

nowa świecka tradycja 'narodziny jakiegoś zwyczaju, obyczaju, powtarzalnych elementów w celebracji czegoś, w życiu społecznym, w życiu jakiejś grupy społecznej, jakiegoś środowiska itp.': *Spotkania pofestiwalowe to już taka nowa świecka tradycja. Publiczność może wtedy nieskrępowana porozmawiać z aktorami i reżyserami. I trzeba przyznać, że są to rozmowy niezwykle ujmujące.*

nowe rozdzanie *publicystyczne* 'wyraźna zmiana w działaniu, w podejmowaniu decyzji spowodowana wyczerpaniem dotychczasowych możliwości lub pojawieniem się dodatkowych okoliczności warunkujących to działanie': *Nowe rozdzanie w rządzie może zmienić notowania gabinetu urzędującego premiera, ale przede wszystkim przyczyni się do lepszego postrzegania nas za granicą, ponieważ na czele strategicznych resortów staną osoby znane na europejskiej scenie politycznej.* ◇ Synonimy = **nowe otwarcie, nowy początek**. • Używany często w realiach politycznych.

nowe otwarcie *publicystyczne* 'wyraźnie zaznaczony moment zmiany w jakichś stosunkach, najczęściej między państwowymi': *Próba nawiązania kontaktów gospodarczych to nowe otwarcie polityki prezydenta wobec południowego sąsiada.* ◇ Synonimy = **nowe rozdzanie, nowy początek**. • Używany często w realiach politycznych.

nowy początek *publicystyczne* 'wyraźnie zaznaczony moment rozpoczęcia jakiejś działalności odzégnującej się od wcześniejszych ustaleń, niepowodzeń; diametralna zmiana zajmowanego stanowiska; zerwanie z przeszłością i rozpoczęcie nowego etapu życia' *Rozpoczął od ułożenia relacji rodzinnych. Wcześniejsze klótnie zastąpił rozmową, apodyktyczność zamienił na otwartość, w ogóle więcej się śmiał, nie oglądał telewizji. To był nowy początek, i wiedział, że teraz musi się starać, bo drugi raz może już nie dostać od życia szansy.* ◇ Synonimy = **nowe otwarcie, nowe rozdzanie**. • Używany często w realiach politycznych.

nóż się komuś w kieszeni otwiera 'ktoś się czymś bardzo irytuje, ktoś wpada w gniew, coś lub ktoś kogoś bardzo denerwuje, wytrąca z równowagi': *Nóż mi się w kieszeni otwiera, kiedy*

widzę piękne siedziby urzędów i instytucji z grube miliony, a w tym samym czasie słyszę o tym, że ni można sfinansować leków dla dzieci cierpiących na rzadkie choroby.

nudny jak flaki z olejem ‘bardzo nudny’: Wykład z historii idei był nudny jak flaki z olejem. Myślałem, że po pięciu minutach zasnę.

nudy na pudy ‘o czymś bardzo nudnym’: Na początku filmu nic się nie działo, i pomyślałem sobie, że to nudy na pudy, a nie horror. Powtarzał się ograny schemat ze głównym bohaterem, który po północy zmienia się w wilkołaka, po czym dopada w lesie swoją pierwszą ofiarę, wydając przy tym wrzask mrozący krew w żyłach. Po dwudziestu minutach nie wytrzymałem tej szmiry i wyszedłem z kina.

nudzić się jak mops ‘bardzo się nudzić’: Na imprezie u Kaśki nudziłem się jak mops. Wyjątkowo nierozrywkowe towarzystwo przesiadywało nad koniackiem, rozważając przewidywane posunięcia na naszej scenie politycznej i możliwy kierunek polityki zagranicznej. Kiedy dorwałem się do sprzętu, puściłem *The Doors*, ale szalu nie było, muszę przyznać.

być **numerem jeden 1.** ‘ktoś najlepszy w swojej kategorii’: Kiedy interesowałem się muzyką młodzieżową, to dla zawsze Dżem był numerem jeden polskiej sceny bluesowej.

być **numerem jeden 2.** ^{o sportowe} ‘o podstawowym bramkarzu drużyny’: Wojtek Szczęsny – nadzieja polskiej piłki i chłopak, który z kilka lat może być numerem jeden w bramce londyńskiego klubu (F 2009/11/57).

Ooo

obchodzić się z kimś/z czymś **jak z jajkiem** ‘przejawiać delikatność, ostrożność w kontaktach z kimś; postępować z czymś delikatnie, ostrożnie’: *Ten stary zegar z porcelany był w mojej rodzinie od zawsze, dlatego też obchodziłem się z nim jak z jajkiem podczas przeprowadzki. Nie wybaczyłbym sobie, gdybym go uszkodził w trakcie przewożenia do nowego domu.*

coś **obchodzi** kogoś **jak zeszłoroczny śnieg** ‘wcale kogoś nie obchodzi, ktoś się czymś nie ma ochoty zajmować’: *Spotkanie było umawiane od miesiąca, więc nie rozumiem, dlaczego nie przyszedłeś. Teraz to, czy będziesz w naszym zespole, czy też nie obchodzi mnie jak zeszłoroczny śnieg. Uwierz mi, sam jesteś sobie winny.*

obejrzeć się za siebie ‘z refleksją podsumować dotychczasowe działania, wybory życiowe’: *40.urodziny... chcę obejść hucznie. Może zagram koncert, a potem będę pić i tańczyć do upadłego. Obejrzę się za siebie z myślą: Miałam wiele szczęścia, i będę wierzyć, że najlepsze przede mną (TS 09/9/33). ◇ Antonim = por. **nie oglądać się za siebie.***

obejść się smakiem ‘nie otrzymać czegoś pożądanego, atrakcyjnego, wartościowego, choć wiele wskazywało na sukces’: *Nie da się już nic zrobić, Komitet Wykonawczy UEFA wybrał cztery polskie miasta. Klamka zapadła. Pozostałe miasta muszą obejść się smakiem.*

obiecywać gruszki na wierzbie ‘zwodzić kogoś czymś nierealnym, obiecywać coś bez pokrycia’: *Politycy w kampanii obiecują gruszki na wierzbie, ale w zderzeniu z twardą rzeczywistością każdy i tak musi radzić sobie sam. ◇ Wariant = **gruszki na wierzbie.***

obiecywać złote góry ‘zapewniać kogoś o bardzo korzystnym rezultacie czegoś, skutkach czegoś, najczęściej związanych z odniesieniem korzyści materialnych; obiecywać wiele bez pokrycia; oszukiwać kogoś w sprawie finalizacji jakiegoś przedsięwzięcia’: *Mieliśmy zarobić krocie na inwestycji w te fundusze. Doradca finansowy, który obiecywał nam złote góry, okazał się naciągaczem i oszustem. Kilku naszych znajomych prawników padło także jego ofiarą.*

obiło się komuś **o uszy** ‘ktoś o czymś słyszał’: *To dziwne, ale mam wrażenie, że wczoraj na spotkaniu w sprawie tej franszyzy wciskali nam ciemnotę. Nie wierzę ani na jotę w to, co mówili o jakości tych czekoladek. Nigdy jakoś nie obiło mi się o uszy, żeby na wschodzie wyrabiano wyśmienitą czekoladę. ◇ Wariant = **coś obiło mi się o uszy.***

oblały kogoś **siódme poty 1.** ‘reagować/zareagować wystąpieniem zimnego potu na ciele pod wpływem silnej emocji, np. przerażenia, zdenerwowania itp.’: *Kiedy zobaczył zbliżającą się z tyralierę żołnierzy wroga oblały go siódme poty. Jedyne, co mógł w tej sytuacji zrobić, to wejść na drzewo i czekać na zbawienie. Modlił się żarliwie do wszystkich świętych, aby przeciwnik go nie spostrzegł.*

oblały kogoś **siódme poty 2.** ‘pocić się/spocić się bardzo pod wpływem dużego wysiłku fizycznego’: *Oblały go siódme poty na dzisiejszym treningu, jak zwykle zresztą, ale wiedział, że osiągnięcie wielkiego sukcesu wymaga wielkich poświęceń.* ◇ Synonimy = **bija** na kogoś **siódme poty, wyciskać** z kogoś **siódme poty, wylewać** (z kogoś) **siódme poty.**

oblewać/oblać pomyjami ‘oczerniać kogoś, szkalować kogoś’: *Mój były mąż znowu oblewa mnie pomyjami wśród naszych wspólnych znajomych. Będę mu musiała odpłacić pięknym za nadobne, bo mam serdecznie dość dementowania wszystkiego. Kiedy zrozumie, że może uciepieć jego reputacja, z miejsca zlagodzi opowieści o tym, jaką to jestem jędzą.* ◇ Synonimy = **wylać/wylewać** komuś **pomyje (kubel/wiadro pomyj) na (czyjś) głowę.**

oblewają kogoś **siódme poty 1.** ‘reagować/zareagować wystąpieniem zimnego potu na ciele pod wpływem silnej emocji, np. przerażenia, zdenerwowania itp.’ lub **2.** ‘pocić się/spocić się bardzo pod wpływem dużego wysiłku fizycznego’ zob. **oblały** kogoś **siódme poty 1. i 2.**

obładowany jak wielbłąd ‘o kimś, kto ma wiele pakunków, bagaży, toreb; o kimś, kto ma wiele rzeczy w swojej torbie, plecaku itp.’: *Następnym razem na duże zakupy wybierzemy się samochodem. Zapewniałaś mnie, że kupimy tylko herbatę i trochę owoców, a jestem obładowany jak wielbłąd.*

obnosić kogoś **na językach** ‘uczynić kogoś tematem plotek, obmawiać kogoś’: *Ostatnio ta niezależna wokalistka była na językach z powodu romansu z jedną z przebrzmiałych gwiazd Hollywoodu.* ◇ Synonimy = **być na językach, brać/wziąć** kogoś **na języki, dostać się na języki.**

obok tematu ‘nie na temat’: *Na konferencji zabrał głos ktoś z jakiegoś instytutu badawczego z południa Europy. Cały czas mówił obok tematu, potem napomknął o potrzebie tworzenia zespołów międzynarodowych, ani słowem nie wspomniał o prognozowanych zmianach klimatu. Mówię ci ni przypięł ni przylatał.* ◇ Wariant = **być (trochę) obok tematu.**

obraza majestatu ‘wyrażenie nazywające obrażanie się kogoś, kto ma wysokie mniemanie o sobie, kto jest drażliwy’: *Pójdźcie do sklepu z babcią to jest obraza majestatu. Synku, nie żartuj.*

obraz nędzy i rozpaczy ‘bardzo zły stan kogoś lub czegoś, wywołujący współczucie, wzbudzający litość’: *Przyjechaliśmy do obozu uchodźców w kilka dni po jego zorganizowaniu. Warunki sanitarne, które zastaliśmy na miejscu to obraz nędzy i rozpaczy.*

obrona Częstochowy °sportowe ‘zacięta zażarta, a często również chaotyczna, bezładna obrona korzystnego wyniku; odpieranie zmasowanych ataków przeciwnika przez broniącą się drużynę’: *Ostatnie dwa kwadransy meczu to obrona Częstochowy. Wszyscy zawodnicy naszej drużyny murowali bramkę Zawadki, nie angażując się już w akcje ofensywne i wybijając piłkę na hokejowe uwolnienie.*

obrosnąć/obrastać w piórka/pierze ‘stać się/stawać się zamożnym, uzyskać/uzyskiwać wyższy status w swoim środowisku’: *Do niedawna jeszcze byłem miłym gościem w domu mego znajomego. Prowadziliśmy razem interesy, a do tego łączyło nas wspólne hobby. Kiedy Zbyszkowi udało się wejść na wschodni rynek, zaczął obrastać w piórka i powoli nasze kontakty słabły, aż w końcu ustały zupełnie. ◇ Warianty = **porosnąć/porastać w piórka/pierze.***

obrócić wniwecz ‘zniszczyć; zrujnować; skutecznie przeszkodzić w realizacji czegoś’: *Sąsiedzi zaczęli przynosić wszystkie potrzebne rzeczy: jedzenie, ubrania, meble, a nawet całkiem nową pralkę. Janowi odjęło mowę, kiedy to zobaczył. Stał, nie mogąc wydobyć z siebie słowa, i tylko z oczu kapąły mu wielkie łzy. I choć huragan obrócił jego dom wniwecz, to teraz z nadzieją patrzył w przyszłość. ◇ Synonimy = **obrócić w perzynę.***

obrócić w perzynę ‘unicestwić; zniszczyć’: *Dwa oddziały zaciężnych obróciło w perzynę wszystkie wioski na lewym brzegu rzeki.*

obrócić coś w żart ‘nadawać żartobliwy ton wypowiedzi lub postępowaniu, pierwotnie poważnej, ale w jakiś sposób niezręcznej, nieodpowiedniej itp.’: *Spróbuj obrócić to w żart. Przecież to błahostka. Kiedyś mu się odgryziesz. A teraz musisz jeszcze wytrzymać, że jeszcze przez jakiś czas będzie jeździł po tobie jak po łysej kobyle.*

obrót spraw/rzeczy ‘kolejność zdarzeń, faktów’: *Wynająłem cały parter kamienicy w centrum na vipowski klub z francuską kuchnią. W remont i aranżację wnętrza wtopiłem całe oszczędności. Resztą miał zająć się szwagier z kumplem od wyposażenia kuchni po sprzedaż*

kart członkowskich. Nagle po tygodniu bezskutecznych prób skontaktowania się z przyszłymi współnikami dowiedziałem się od siostry, że zamierzają wyjechać z Polski i otworzyć dom czasowy w Bułgarii. Załamalem się, bo zostawili mnie na lodzie, a ja nie byłem przygotowany na taki obrót spraw. Powiedziałem sobie, że co cię nie zabije, to cię wzmocni, zakasałem rękawy i wziąłem się sam do roboty. ♦ Warianty = **porządek rzeczy/spraw**.

obrzucać/obrzucić kogoś/coś **blotem** ‘oczerniać kogoś, mówić o kimś, o czymś źle, zniesławiać kogoś, obmawiać kogoś, coś’: *W gazecie regionalnej dziennikarz obrzucał blotem naszego burmistrza bezkarnie. Wreszcie, po kilku tygodniach, pan Mirosław, samorządowiec od piętnastu lat, ale przede wszystkim człowiek czysty jak lza, na ryneczku przy kościele spotkał pismaka. Przy świadkach powiedział tylko, że wolna prasa jest podstawą demokracji, ale jeżeli nie odczeka tych gazetowych bzdur, to mu policzy wszystkie kości i mu tego nie zdejmie. Pani Jadzia widziała to na własne oczy i mówiła, że dziennikarzyna wyglądał jakby narobił w majtki ze strachu.*

obsadzać kogoś/coś **w roli Czarnego Luda** ‘przyrównywać kogoś lub coś do wymyślanego niczym nieusprawiedliwionego uczucia strachu przed czymś, straszenie czymś, kimś wymyślonym’ zob. **Czarny Lud**.

obserwować kątem oka ‘patrzeć ukradkiem, niepostrzeżenie, podejrzliwie; dojrzeć coś, poruszając jedynie oczami w bok’: zob. **dostrzec/dostrzegać kątem oka**.

obudzić się z ręką w nocniku ‘znaleźć się w niekorzystnej sytuacji z powodu poniechania, zaniedbań, braku przeczności, przewidywania skutków swych działań’: *Dopracujmy ten raport, proszę, na miejscu. Boję się, że trudno będzie nam się umówić na spotkanie w ciągu najbliższego miesiąca. Terminy już i tak nas gonią, a ja potem nie chciałbym obudzić się z ręką w nocniku i tłumaczyć się z opóźnienia.*

obwieszony jak choinka ‘o kimś, kto używa nadmiar dodatków do ubioru, zwłaszcza naszyjników, pierścionków, kolczyków itp.’: *Naprawdę, świat się kończy. Przechodziłem obok szkoły podstawowej i akurat wtedy wyszły na przerwę dzieci. Właśnie, gdyby one wyglądały jak dzieci, ale to były umalowane panny na wydaniu, a każda z nich dodatkowo obwieszona biżuterią jak choinka.*

ocalić głowę 1. ‘nie stracić stanowiska’: *Pomimo wpadki z wdrożeniem systemu refundacji, szef resortu zdrowia ocalił głowę.*

ocalić głowę 2. ‘uniknąć śmierci’: *Reuters donosił, że grupy militarne w południowej części kraju zostawiały za sobą tylko spaloną ziemię. Nie oszczędzali nikogo, a ci, którym udało się ocalić głowę, skrajnie wyczerpani docierali do przedmieść stolicy, prosząc o pomoc.* ◇ Synonim = **zachować głowę.**

oceniać chłodnym okiem ‘oceniać obiektywnie, z dystansem’ zob. **chłodnym okiem.**

o chłodzie i głodzie ‘bez jedzenia, w miejscu niezbyt przyjaznym człowiekowi’ zob. **o głodzie i chłodzie.**

ochy i achy ‘o przesadnie wyrażanych zachwytach na temat czegoś lub kogoś’: *Mają normalny dom z salonem, sypialnią, pokojami dla dzieci i dużym pokojem gościnnym z odrębnym wejściem. Ale kiedy wyszliśmy do ogrodu, to dziewczyny zaczęły swoje ochy i achy o każdej roślince, przystrzyżonej trawce, że pewnie tyle czasu zajmuje pielęgnacja i że trzeba o wszystko tak dbać. Musiałabys widzieć ich miny, kiedy Mariusz wyciągnął piłkę i zaczęliśmy grać w siatkę, a pani domu z miejsca się do nas przyłączyła. Nie oszczędziliśmy żadnego drzewka.* • Także w odmiennym szyku **achy i ochy.**

oczy się same komuś zamykają ‘ktoś odczuwa wielkie zmęczenie, komuś chce się bardzo spać’: *Ten upał mnie wykańcza. Nie mam na nic siły. Muszę zaparzyć kawy, bo mi się oczy same zamykają.*

oczy komuś stanęły/stawały w słup ‘ktoś się czymś przeraził, zadziwił, unieruchamiając wzrok, często wcześniej przewracając oczyma’: *Kiedy zobaczyłem, co wyrabia.* ◇ Warianty = **postawić oczy w słup, stawiać oczy w słup.**

oczyścić stajnię Augiasza ‘uporządkować coś zaniedbanego, naprawić czyjeś błędy’: *Kwestia własności ziem po zachodniej stronie mostu jest mocno pogmatwana. We znaki daje się brak wielu dokumentów, toczące się sprawy spadkowe, niechęć niektórych środowisk do rzetelnej oceny podejmowania decyzji urzędowych na przestrzeni piętnastu lat. W tej sytuacji potrzeba będzie silnej osobowości, która oczyści tę stajnię Augiasza.* ◇ Warianty (aspektowy) = **stajnia Augiasza, czyścić/wyczyścić stajnię Augiasza.** • Poprawny zapis wielką literą = **Augiasz.**

oczy wyszły komuś na wierzch ‘ktoś zdziwił się bardzo, zdumiał się bardzo; ktoś się przestraszył’: *Sprawdzał dyktanda od trzydziestu lat, ale pierwszy raz spotkał się z tym, że w*

prostym dyktandzie najlepsi uczniowie popełnili po 10 błędów. ◇ Synonim = **oczy wyszły/wyjda** komuś z orbit.

oczy wyszły/wyjda komuś z orbit 'ktoś zdziwił się/zdziwi się bardzo; ktoś się przestraszył': *Oczy mu wyjdą z orbit, gdy zobaczy, jaki sobie sprawilem motor.* ◇ Synonim = **oczy wyszły** komuś **na wierzch**.

od Adama i Ewy (zaczynać) '(zaczynać) od początku, od pierwszej przyczyny' zob. **zaczynać od Adama i Ewy**.

od A do Z, od a do z, od a do zet 'od początku do końca, całkowicie, dokładnie wszystko': *Do egzaminu z filozofii muszę sobie przypomnieć całą starożytność od a do zet, a to nie jedyny egzamin w tym tygodniu. Coś mi się wydaje, że szykuje się kampania wrześnieowa.*

od Annasza do Kajfasza zob. **odsyłać od Annasza do Kajfasza** oraz **chodzić od Annasza do Kajfasza**.

od biedy 'ostatecznie, z trudem, za ledwie; w sytuacji braku czegoś lepszego': *Można zalepić od biedy tę dziurę silikonem, ale na długo to nie wystarczy.*

coś **odbija się/odbije się** komuś **czkawką** 'ktoś odczuwa przykre konsekwencje swojego wcześniejszego postępowania': *Nietrafione inwestycje giełdowe Marka do dziś odbijają się nam czkawką. Ze względu na to, że kredytował on zakup akcje, co jakiś czas przychodzą na nasz adres wezwania do zapłaty karnych odsetek.*

odbić/odbijać piłeczkę 'wypowiadać odmienną opinię w dyskusji, w negocjacjach, oczekując na odpowiedź rozmówcy, przeciwnika; zręcznie obarczyć kogoś odpowiedzialnością za coś, odsuwając ją od siebie': *W sprawie ustawy medialnej rząd sprawnie odbija piłeczkę, nie pozostawiając przeciwnikom wielkiego marginesu błędu. Zwiększeniem finansowania można łatwo obarczyć właśnie opozycję. Premier upieklby wówczas dwie pieczenie na jednym ogniu, a mianowicie przeforsowanie niewygodnej ustawy i bardzo prawdopodobny w tej sytuacji spadek poparcia dla politycznych wrogów.*

odbić się/odbijać się od ściany 'być zbywanym, niezauważanym, nie być przez kogoś przyjętym; nie móc przedstawić swojego stanowiska, swojej wizji itp. ze względu na niechęć innych': *Chciałem dowiedzieć się dziś czegoś na temat rozstrzygnięcia konkursu w sprawie szkolenia pracowników w ministerstwie rolnictwa, bo doszły do mnie wieści, że są jakieś*

uchybień formalne i całą procedurę wstrzymano. Niestety, odbiłem się od ściany. Dyrektor departamentu był nieuchwytny, a jego zastępczyni nabrała wody w usta i dawała mi do zrozumienia, że nie ma ochoty na rozmowę o procedurach konkursowych.

coś odbije/odbiło się głośnym/szerokim echem ‘coś jest komentowane w wielu środkach masowego przekazu, w jakimś określonym środowisku, np. naukowców, twórców kultury, polityków, sportowców’: *Potrzebę estetycznego piękna ma we krwi, stąd jej choreografie są zjawiskowe i zawsze odbijają się szerokim echem, a jej sława wykracza daleko poza granice Francji.*

odchodzić do lamusa ‘coś staje się niemodne, przestarzałe, niepotrzebne’: *Kilka lat temu wydawało się, że płyty winylowe odchodzą do lamusa, a ty nagle na rynku nastąpił nieoczekiwany zwrot i stare czarne płyty powróciły do łask. Co ciekawe, ich cena przekracza znaczenie cenę trwalszych płyt CD, a mimo to znajdują wielu miłośników.* ◊ Warianty (aspektowy) = **odejść do lamusa, odłożyć do lamusa, odesłać do lamusa, posłać do lamusa.**

odchodzić od zmysłów ‘panikować, miotać się’: *Gdzie byłeś całą noc? W obserwatorium? Ja już tu odchodziłam od zmysłów. Synku, ty masz dopiero szesnaście lat. Na drugi raz powiedz mi po prostu, dokąd idziesz i o której wrócisz do domu.*

odchodzić z kwitkiem ‘nie załatwić czegoś, nie osiągnąć czegoś, nie kupić czegoś’ zob. **odejść z kwitkiem.**

odcinać kupony *od czegoś* ‘korzystać z dawnej działalności, czerpać korzyści z wcześniejszych osiągnięć’: *Byłem zde gustowany poziomem spektaklu. Czuć było, że wielu z aktorów odcina kupony od swej popularności z czasów PRL-u. Mimo wszystko publiczność serialowa była zachwycona.*

odcisnąć/odcisnąć piętno ‘wpłynąć/wpływać na kogoś lub na coś, pozostawić trwały ślad w kimś lub w czymś’: *Lata spędzone w systemie komunistycznym odcisnęły piętno na ich postępowanie w nowej rzeczywistości.* ◊ Warianty = **wycisnąć/wycisnąć piętno.**

od czasu do czasu ‘czasami, w pewnych odstępach czasowych’: *Od czasu do czasu biegam, ale to na pewno nie jest wystarczająca dawka ruchu w moim wieku.*

odczuć/odczuwać na własnej skórze ‘zaznać/zaznawać czegoś bezpośrednio, osobiście’
zob. **na własnej skórze**.

oddać się czemuś bez reszty ‘być pochłoniętym przez coś zupełnie, w całości’ zob. **bez reszty**.

oddać/oddawać niedźwiedzią przysługę ‘ktoś, chcąc pomóc, w rezultacie szkodzi/zaszkodził komuś’ zob. **niedźwiedzia przysługa**.

oddać ostatnią koszulę ‘poświęcić się; zrezygnować ze wszystkiego w imię czegoś’: *Hospicjum, wybudowane po dziesięciu latach starań, było dziełem jego życia. Przejściowe kłopoty finansowe nie robiły na nim żadnego znaczenia, zresztą sam oddałby ostatnią koszulę, gdyby przyszło ratować hospicjum od upadku.*

oddać coś za miskę soczewicy ‘dla doraźnego zysku zrezygnować z czegoś bardziej wartościowego’: *Marek sprzedał od razu wszystkie swoje akcje, które otrzymał jako pracownik prywatyzowanej spółki. Koledzy przestrzegali go, że oddaje te aktywa za miskę soczewicy, lecz on miał już dość życia na kreskę, a perspektywa wieloletniej inwestycji na giełdzie nie była dla niego zbyt kusząca. Marzył, by pierwszy raz od dziesięciu lat wyjechać z rodziną na wspaniałe wakacje.* ◇ Warianty = **sprzedać coś za miskę soczewicy, za miskę soczewicy**.

oddzielić/oddzielać ziarno od plew ‘umieć wartościować, oceniać, odróżniając dobre od złego, pomocne od szkodzącego itp.’: *Ponieważ krytyka współczesna, kisząc się we własnym sosie, nie daje nam prostego znaku, co warto poznać, a do czego w ogóle nie sięgać, jesteśmy wręcz skazani na to, by samemu oddzielać ziarno od plew. Na szczęście możemy zajrzeć do Internetu, by znaleźć opinie i porady innych poszukujących.* ◇ Warianty = **odróżniać/odróżnić ziarno od plew, odsiewać/odsiać ziarno od plew**.

od deski do deski ‘o czytanej książce, gazecie, pracy pisemnej itp.’: *Przeczytałem każdą książkę Paula Austera od deski do deski i nie żałuję ani minuty spędzonej przy lekturze tej twórczości.*

odejmować sobie od ust ‘odmawiać sobie czegoś, poświęcając się dla kogoś; oszczędzać w jakimś celu’: *Szczęście naszych dzieci było dla nas najważniejsze. Odejbowaliśmy sobie od ust, aby je dobrze wykształcić.*

odejść do lamusa ‘coś stało się niemodne, przestarzałe, niepotrzebne’ zob. **odchodzić do lamusa**.

odejść z kwitkiem ‘nie załatwić czegoś, nie osiągnąć czegoś, nie kupić czegoś’: *Zainteresowanie zawodami rangi mistrzowskiej przerosło wszelkie oczekiwania. Organizatorzy nie byli przygotowani na taką liczbę kibiców, stąd wielu ze stojących w kolejce do kas w rezultacie musiało odejść z kwitkiem.* ◇ Wariant (aspektowy) = **odchodzić z kwitkiem, odesłać/odsylać z kwitkiem, odprawić/odprawiać z kwitkiem**.

odejść jak zmyty ‘odejść ze wstydem, upokorzony’: *Miał wysoką średnią i wielu wykładowców wierzyło w jego wybitne umiejętności. Na konferencji w Mediolanie wszedł w spór z innym młodym naukowcem ze Szwajcarii. W kuluarach kongresu dyskusja toczyła się dalej w gronie kilku zainteresowanych osób. Po wymianie kilku zdań między młodymi badaczami, do dyskusji włączył się któryś ze starych profesorów w ciągu niecałej minuty wyświetlił absurdalność tez obu stanowisk, poczym przeprosił, oddalając się w stronę restauracji. Inni tylko spojrzeli po sobie, nic nie mówiąc, a młodzi adepci nauki odeszli jak zmyci.* ◇ Wariant = **pójść jak zmyty**.

odesłać do lamusa ‘coś stało się niemodne, przestarzałe, niepotrzebne’ zob. **odchodzić do lamusa**.

odesłać z kwitkiem ‘nie załatwić czegoś, nie osiągnąć czegoś, nie kupić czegoś’ zob. **odejść z kwitkiem**.

odetchnąć innym powietrzem ‘zmienić klimat, środowisko’ zob. **inne powietrze**.

odganiać się jak od muchy ‘próbować pozbyć się kogoś natrętnego’: *Widziałem, jak odganiałeś się od tej dziewczyny jak od muchy. Chyba masz dość jej nadskakiwania.*

odgrzewać kotleta/kotlety ‘starać się zainteresować kogoś czymś starym, czymś znanym z przeszłości pod pozorem atrakcyjności, proponowania nowego’: *Przeglądałem ofertę stacji telewizyjnych na święta i byłem zdegustowany. Same ogrzewane kotlety, a ciekawych programów jak na lekarstwo.*

odjęło komuś mowę ‘ktoś zaniemował pod wpływem silnych emocji; ktoś zdziwił się bardzo’: *Sąsiedzi zaczęli przynosić wszystkie potrzebne rzeczy: jedzenie, ubrania, meble, a nawet całkiem nową pralkę. Janowi odjęło mowę, kiedy to zobaczył. Stał, nie mogąc wydobyć z*

siebie słowa, i tylko z oczu kapąły mu wielkie łzy. I choć huragan obrócił jego dom wniwecz, to teraz z nadzieją patrzył w przyszłość. ◇ Synonim = **nie móc wydobyć z siebie słowa**.

odjęło komuś **rozum** ‘ktoś przestał logicznie myśleć, postępować’: *Tak bardzo przejął się tą budową, że prawie mu rozum odjęło. Z zapaleniem płuc jechał doglądać najdrobniejszego szczegółu, nadzorował zakup każdego elementu. Miał szczęście, że skończyło się tylko na kilkudniowym pobycie w szpitalu.*

odkładać coś **na czarną godzinę** ‘odkładać coś jako zabezpieczenie w potrzebie, w razie znalezienia się w trudnym położeniu, w nieszczęściu, w stanie życiowej tragedii’ zob. **na czarną godzinę**.

odkryć/odkrywać karty ‘powiedzieć/mówić wprost o swoich zamiarach; nie ukrywać swoich zamiarów’: *Zgłaszając swoją kandydaturę do konkursu na prezesa stowarzyszenia, odkrył karty. Pokazał tym samym, że chce uniezależnić się od obecnych władz i wytyczyć nowe obszary działalności.*

odkryć, odkrywać (na nowo) Amerykę ‘przedstawić coś powszechnie znane, oczywiste; nie być odkrywczym’: *Wielu słuchaczy lider lewicy nie zachwycił, a tym bardziej nie porwał swoim wystąpieniem. Mówił o wartości pracy jakby chciał na nowo Amerykę odkryć.* • Często w postaci zaprzeczonej = **nie odkryć/nie odkrywać (na nowo) Ameryki**.

od kuchni ‘przyjrzeć się czemuś od strony praktycznej, warsztatowej; zobaczyć coś takim, jakie naprawdę jest w całości w momencie tworzenia, pracy, działania; wejść za kulisy czegoś’: *Na drzwi otwarte do telewizji ściągają tłumy ludzi powodowanych przede wszystkim ciekawością i chęcią zobaczenia z bliska ich ulubieńców. Wszystko jest bardzo interesujące, ale najciekawsze jest to, że można poznać pracę w studiu telewizyjnym od kuchni.* ◇ Warianty = **poznać** coś **od kuchni**, **znać** coś **od kuchni**, **zobaczyć** coś **od kuchni**.

odłożyć coś **ad Kalendas Greacas** ‘na wieczne nigdy; przestać o czymś myśleć, nie podjąć się czegoś, nie przejawiając ochoty zajęcia się tym nawet w odległej przyszłości; odsunąć coś w czasie, by w rezultacie nigdy do tego nie powrócić’: *Niestety, dziś w turnieju drużynowym nasz najmniej doświadczony skoczek wysadził w powietrze całą polską drużynę, oddając dwa krótkie skoki. Ponieważ w ostatnich latach, mimo pojawiających się szans, zawsze zawodziła psychika przynajmniej jednego z naszych reprezentantów, chyba należało by przestać pompować ten balon, a sny o potędze polskich skoków – odłożyć ad Kalendas Greacas.* ◇ Synonim = **na święty nigdy**. • Zalecana pisownia wielkich liter w wyrazach **Kalendas** i

Greacas. • Uwaga! Niepoprawne warianty z czasownikami innymi niż **odłożyć**, np. ***odwlekać** coś *ad Kalendas Greacas*, ***odsuwać** coś *ad Kalendas Greacas*.

odłożyć do lamusa ‘coś stało się niemodne, przestarzałe, niepotrzebne’ zob. **odchodzić do lamusa**.

odłożyć coś **do szuflady** ‘nie zajmować się czymś na jakiś czas, zaprzestać realizacji czegoś’: *Odłożyłem do szuflady wnioski o dofinansowanie modernizacji oczyszczalni ścieków, ponieważ nie znaleźlibyśmy w budżecie środków na wkład własny.* ◊ Wariant = **schować** coś **do szuflady**.

odłożyć coś **na bok** ‘przestać się czymś interesować, uznać coś za nieważne; przestać się czymś zajmować przez jakiś’: *Odlóżmy na bok partyjne spory i zajmijmy się sprawami najważniejszymi dla państwa.*

odłożyć coś **na czarną godzinę** ‘odłożyć coś jako zabezpieczenie w potrzebie, w razie znalezienia się w trudnym położeniu, w nieszczęściu, w stanie życiowej tragedii’ zob. **na czarną godzinę**.

odmówić posłuszeństwa 1. ‘zepsuć się’: *Samochód odmówił mi posłuszeństwa na środku skrzyżowania. Zrobił się taki korek, że pewnie pół miasta mnie teraz przeklina.*

odmówić posłuszeństwa 2. ‘niedomagać, mieć kłopoty ze zdrowiem’: *Za dużo pan pracował, więc serce odmówiło posłuszeństwa. Na szczęście skończyło się na strachu, ale musi pan zadbać o siebie.*

odpalić bombę ‘ujawnić coś nieoczekiwanego, świadomie przekazać informację, która wywoła wielkie zainteresowanie, zamieszanie, chaos itp.’: *Politycy przeciwni wyborowi na prezydenta kandydata z partii demokratycznej, posługując się mediami, odpalili bombę. Z przekazanych informacji wynikało, że istnieją duże niejasności w sprawie finansowania kampanii wyborczej.* ◊ Warianty = *publicystyczne* **bomba pękła/wybuchła**.

od pierwszego wejrzenia ‘w momencie ujrzenia kogoś po raz pierwszy; natychmiast, od razu’: *Spodobali się sobie od pierwszego wejrzenia, zresztą nic w tym nie było dziwnego, bo widać było, że są dla siebie stworzeni.* • Najczęściej z łączony z wyrazami **miłość**, **zakochać się**.

odplacać/odpłacić pięknym za nadobne ‘odwzajemnić się tym samym, odegrać się na kimś’: *Mój były mąż znowu oblewa mnie pomyjami wśród naszych wspólnych znajomych. Będę mu musiała odplacić pięknym za nadobne, bo mam serdecznie dość dementowania wszystkiego. Kiedy zrozumie, że może ucierpieć jego reputacja, z miejsca złagodzi opowieści o tym, jaką to jestem jędzą.*

odpowiadać *za coś* **głową/własnym życiem** ‘być odpowiedzialnym za coś, często będąc związanym dodatkowo danym słowem, zobowiązaniem się do czegoś’: *Odpowiadałem głową na utrzymanie kontaktu z klientem jeszcze przez dwa tygodnie, do czasu kiedy dział kreatywny przygotuje nowe propozycje kampanii produktu.*

odprowić/odprawiać z kwitkiem ‘nie załatwić czegoś, nie osiągnąć czegoś, nie kupić czegoś’ zob. **odejść z kwitkiem**.

od pucybuta do milionera ‘o czyjejsz zawrotnej karierze, rozpoczynającej się od wykonywania pracy mało dochodowej, często pogardzanej przez innych, a dzięki wytrwałości i szczęściu kończącej się na zajęciu uznanej pozycji i osiągnięciu bogactwa’: *Zaczynał karierę od noszenia listów, a teraz jest grubą rybą w hollywoodzkim przemyśle filmowym. Jego historia przypomina amerykański mit od pucybuta do milionera.*

odpukać w niemalowane drewno ‘zwrot wyrażający wiarę w powodzenie czegoś, często połączony z odpowiednim gestem pukania wewnętrzną stroną zamkniętej pięści bądź zagiętym palcem środkowym w znajdującą się w pobliżu mówiącego niepomalowaną powierzchnię drewnianą’: *Mam nadzieję, że uda mi się jutro dostać tę pracę. Odpukam w niemalowane drewno, aby nie zapeszyć.*

odpuścić/odpuszczać sobie ‘zaprzestać jakiejś działalności, nie angażować się w coś, nie zabiegać o coś’: *Kiedy zobaczyłem, że kierownik projektu nie przygotowuje się rzetelnie do spotkań, ja też zacząłem ograniczać czas poświęcany tej modernizacji. Jak wiadomo, z pracą na pół gwizdka jest tak, że lepiej pewnie sobie odpuścić do końca niż stwarzać fikcję zaangażowania.*

od ręki ‘od razu, na miejscu, natychmiast’: *Rozliczenie szkód powypadkowych załatwiłem od ręki.*

odrodzić się jak Feniks z popiołów ‘po okresie niepowodzeń, porażek, upadku doprowadzić do odnowy, aktywności, świetności’: *Po dwóch słabych sezonach nasz skoczek odrodził się jak Feniks z popiołów osiągając wielki sukces na olimpiadzie.*

odróżnić/odróżniać ziarno od plew ‘umieć wartościować, oceniać, odróżniając dobre od złego, pomocne od szkodzącego itp.’ zob. **oddzielić/oddzielać ziarno od plew**.

odsądzać/odsądzić kogoś od czci i wiary ‘potępiać, ostro krytykować kogoś; szargać czyjąś reputację, godność, dobre imię itp.’: *Po dwóch porażkach z rzędu Holender poczuł, czym jest polskie piekielko. Do niedawna był noszony na rękach, dziś pół kraju odsądza go od czci i wiary. Dziennikarskie peany zmieniły się nagle w zajadłe ataki krytykujące jego warsztat trenerski.*

odsiać/odsiewać ziarno od plew ‘umieć wartościować, oceniać, odróżniając dobre od złego, pomocne od szkodzącego itp.’ zob. **oddzielić/oddzielać ziarno od plew**.

od siedmiu boleści ‘o kimś, rzadziej o czymś: kiepski, bardzo mierny, nic nie wart, do niczego’: *Miałem już dość majstrów od siedmiu boleści, więc kiedy zobaczyłem, w jaki sposób robotnik zaczął kłaść kafelki na podłodze w kuchni, wyrzuciłem ich z krzykiem za drzwi.*

odsłaniać/odsłonić rąbka/rąbek tajemnicy ‘ujawniać/ ujawnić fragment, niewielką część jakiegoś sekretu, niejawnej informacji’ zob. **uchylać/uchylić rąbka/rąbek tajemnicy**.

odsłonić przyłbicę ‘wystąpić jawnie, bez skrywania czegoś, bez strachu’ zob. **z otwartą przyłbicą**.

od słowa do słowa ‘w trakcie rozmowy dochodzić do czegoś, doprowadzić do czegoś po kolei, łącząc ze sobą poszczególne części informacji’: *Wprowadzaliśmy się do nowego domu tego samego dnia, co nasi sąsiedzi obok. Podczas przerw w pracy przy rozładowywaniu kolejnych paczek rozmawialiśmy niezobowiązująco. Koniec końców umówiliśmy się na kawę w niedzielne popołudnie. To miała być kurtuazyjna wizyta sąsiedzka. Już na samym początku spotkania zauważyliśmy, że dobrze się nam rozmawia i tak od słowa do słowa doszliśmy do tego, że mamy bardzo dużo wspólnych zainteresowań.*

odstawić, odsunąć kogoś/coś na boczny tor ‘pozbawić kogoś wcześniejszej pozycji, zajmowanego stanowiska, uniemożliwić wpływanie na coś’: *Ponieważ zaliczył ostatnimi czasy*

kilka poważnych wpadek, partyjna wierzuszka niskiego mogła tolerować dłużej zachowania posła i odstawiła go na boczny tor. Otrzymał zakaz występowania w mediach w roli przedstawiciela partii.

od stóp do głów ‘mówiąc o całej postaci’: *Franek wrócił ze szkoły przemoczony od stóp do głów. Takiej ulewy nie było już dawno.*

odsunąć/odsuwać *coś/kogoś* **na dalszy plan** ‘nie zajmować się czymś, zwykle świadomie; bagatelizować coś, lekceważyć kogoś; powodować, że coś przestaje być uznawane za wartościowe, że ktoś traci pozycję, uznanie, wartość’: *Znowu mamy rozmowę na tematy zastępcze, a kluczowe dla Polaków kwestie odsuwane są przez rządzących polityków na dalszy plan.* ◊ Warianty = **schodzić/zejść na dalszy plan, usunąć/usuwać** *coś/kogoś na dalszy plan, spychać/zepchnąć* *coś/kogoś na dalszy plan.*

odsylać *kogoś* **od Annasza do Kajfasza** ‘kierować kogoś od instytucji do instytucji, od urzędu do urzędu itp., utrudniając załatwienie czegoś’: *Nie miałem dziś cierpliwości w urzędzie. Każdy kolejny pracownik odsyłał mnie od Annasza do Kajfasza. Kiedy stanąłem pod piątymi drzwiami w długiej kolejce, pomyślałem, że chyba osiwieję.* ◊ Wariant = **chodzić od Annasza do Kajfasza.** • Poprawny zapis wielkimi literami wyrazów = **Annasz, Kajfasz.**

odsylać z kwitkiem ‘nie załatwić czegoś, nie osiągnąć czegoś, nie kupić czegoś’ zob. **odejść z kwitkiem.**

o dupie Maryni *•wulgarnie* ‘o niczym, o czymś nieznaczącym, błahym’: *Przestać gadać o dupie Maryni i weź się wreszcie do roboty.*

odwalić kite *•kolokwialnie* ‘umrzeć’: *Janek powiedział, że sąsiad spod trójki odwalił kite. Gdzie on się uczy takich wyrażań? To straszne, ale w tym szybkim rozwoju cywilizacyjnym ludzie zapominają o wzajemnym poszanowaniu.*

od wielkiego dzwonu ‘bardzo rzadko, z racji wyjątkowej okazji’: *Raczej nie lubię oglądania transmisji sportowych. Czasem obejrzę rywalizację lekkoatletów, ale to i tak od wielkiego dzwonu przeważnie w trakcie olimpiady.*

odwracać/odwrócić kota ogonem ‘przeinaczać/przeinaczyć coś, zmieniać/zmienić sens czegoś’: *Dziennikarze zapytali wprost o powody, dla których ministerstwo wycofało się z prywatyzacji tego przedsiębiorstwa. Minister jako wprawny mówca odwrócił kota ogonem,*

wmawiając wszystkim, że to pracownicy są winni odstąpienia inwestora strategicznego od podpisania umowy, a potem w sposób niezauważony przez nikogo skierował dyskusję na tematy ogólne. ◇ Warianty = **wykręcać/wykręcić kota ogonem**.

odwracać/odwrócić się plecami do kogoś/do czegoś ‘przestać wspomagać kogoś lub czegoś, nie interesować się kimś lub czymś’: *Kiedy wyszło na jaw, że cierpi na schizofrenię, całe życie przewróciło się do góry nogami. Szukała pomocy u najbliższych przyjaciół i nierzadko spotykała się z odrzuceniem. Dobijała ją też sytuacja w firmie. Prawie wszyscy koledzy z pracy odwrócili się od niej plecami.*

odwrotna strona medalu ‘odmienna, przeciwstawna cecha lub właściwość czegoś, najczęściej niedostrzegana na pierwszy rzut oka negatywna cecha lub właściwość’ zob. **druga strona medalu**.

oddzielić/odkreślić coś **grubą kreską** ‘zaakcentować radykalne odcięcie się od przeszłości, od jej wpływu na przyszłość’ zob. **gruba kreska**.

ogień i woda ‘przeciwności, osoby diametralnie różne pod względem charakteru, usposobienia’: *Janek i Franek byli jak ogień i woda. Nikt nie mógł uwierzyć, że są braćmi.*

ogładać na własne oczy ‘obserwować coś, uczestniczyć w czymś bezpośrednio’ zob. **na własne oczy**.

o głodzie i chłodzie ‘bez jedzenia, w miejscu niezbyt przyjaznym człowiekowi’: *Siedzieliśmy o głodzie i chłodzie w naprędce skleconym szałasie od kilku dni, czekając na pomoc. Śnieg zaskoczył nas o tej porze roku, ale na szczęście wyruszając, zgłosiliśmy trasę i terminarz wejścia odpowiednim służbom ratunkowym, więc mieliśmy nadzieję na rychłe oswobodzenie.* • Także w odmiennym szyku = **o chłodzie i głodzie**.

ognisko domowe ‘rodzina’: *Nie znosił udręki długoterminowych kontraktów. Gdyby tylko mógł, zrezygnowałby z tej pracy. Od pierwszych dni poza domem marzył jedynie o tym, by móc ogrzać się w ciepłe domowego ogniska.*

ogolić się na zero ‘pozbawić się wszystkich włosów na skórze głowy’: *W moich młodzińcych czasach na zero golili się tylko skini.* ◇ Wariant = **ostrzyc się na zero**.

ogólna niemożność (wszystkiego) ‘niezrozumiały brak decyzji związany często z niechęcią jej podjęcia, nakładającymi się zakresami kompetencji wielu osób itp.; niepodejmowanie decyzji z powodów niewygodnych politycznie’: *Kłopoty wielu placówek zdrowia powodowane są nie tylko błędami w zarządzaniu, ale też związane są z brakiem odwagi politycznej i ogólnej niemożności wpisanej w ten system.*

ogrzeć się w czyimś ciepłe ‘skorzystać z czyjejś popularności, z czyichś osiągnięć, z zajmowanej przez kogoś pozycji dla osiągnięcia własnych celów; skorzystać z okazji’: *Wielu kombinatorów, którzy raczej unikają ciężkiej pracy, znajduje się dobrze w towarzystwie salonowym. Ogrzewają się w ciepłe władzy, polityki, show-biznesu, w tym celu słodząc i chwając z premedytacją i wyrachowaniem. Dobrze wiedzą, że celebryci są z natury łasi na piękne słówka..*

oj, będzie się działo ‘wiele się wydarzy; zdarzenie niezwykłe, niecodzienne’ zob. **będzie się działo**.

o jeden most za daleko ‘coś przekraczające czyjeś możliwości; przesada, niepotrzebne działanie ponad miarę, brak umiaru, kończący się zupełnym niepowodzeniem’: *Potyczka z Lazio to był już o jeden most za daleko dla piłkarzy Wisły.* Δ Frazeologizm pochodzący od tytułu dramatu wojennego z 1977 roku w reżyserii Richarda Attenborough (w oryginale „A Bridge too Far”).

ktoś **okazał się (prawdziwym) mężczyzną** ‘mężczyzna hardy, nieustępliwy, stanowczy, silny, energiczny; mężczyzna niebojaźliwy’ zob. **być prawdziwym mężczyzną**.

okłamywać siebie samego ‘nie chcieć racjonalnie ocenić sytuacji, wmawiać coś sobie’: *Nie okłamuj siebie samego, jesteś już stary i musisz trochę zwolnić w życiu.*

okno na świat ‘coś, co umożliwia łączność, kontakt z zagranicą, ze światem’: *W latach osiemdziesiątych radiowa „Trójka” była oknem na świat, a na wieczorze płytowym i liście przebojów wychowały się całe pokolenia Polaków.*

oko cyklonu ‘miejsce niebezpieczne, niespokojne politycznie, zagrażające życiu’ zob. **znaleźć się/znajdować się w oku cyklonu 1. i 2.**

okopy Świętej Trójcy ‘źle oceniana postawa konserwatywna w jakiejś sprawie, w jakiejś dziedzinie; zacofanie, anachronizm w myśleniu’: *Państwowa stacja to nie okopy Świętej*

Trójcy. Kultura powinna być wynikiem poszukiwania indywidualnego każdego człowieka, ale w naszym kraju coraz trudniej napotkać tę ochotę do znalezienia czegoś wartościowego. Matrycowana kultura masowa, w coraz większej mierze medialna, formatuje odbiorcę na prosty i niewymagający odbiór. Przeciętnemu Kowalskiemu nie chce się wstać z fotela, aby wyłączyć telewizor, więc rozmowa o przeżywaniu efektów twórczości innych jest tu nie na miejscu. • Preferowany zapis wielką literą pierwszego członu frazeologizmu, choć w zwyczaju językowym dostrzec można wahanie pomiędzy małą i wielką literą = **okopy** i ***Okopy**.

okopywać się na z góry wyznaczonych pozycjach ‘nieumiejętność dostosowania się do zmieniających się warunków; nie dawać pola do zaistnienia kompromisu’ z uporem nie dopuszczać innych, nawet najbardziej racjonalnych argumentów’: *Nie doszliśmy do porozumienia, gdyż przeciwnicy wybudowania w tym miejscu przejścia podziemnego okopali się na z góry wyznaczonych pozycjach. Okazało się, że ważniejsze od bezpieczeństwa mieszkańców kilku ulic są dwa ogródki działkowe.*

oko *komuś* **zbieleje/zbielało** ‘ktoś się bardzo zdziwił; coś kogoś bardzo zaskoczyło’: *Byłem wtedy pierwszy raz w domu Howarda. Po kurtuazyjny przywitaniu z jego żoną i wspólnej kawie zeszliśmy do podziemi, bo tam ulokował swoje studio. Spodziewałem się klitki z przeszkloną szybą, starym mikserem i kilkoma innymi sprzętami, ale kiedy zobaczyłem, jaki tam stał sprzęt, to aż mi oko zbielało. Wiedziałem, że zaraz zacznie się sensowna praca, a nie zabawa w Janka Muzykanta.*

oko w oko ‘bezpośrednio; wprost’: *Nie miałem na to ochoty, ale wiele osób dążyło do spotkania oko w oko ze mną, aby raz na zawsze zakończyć spekulacje dotyczące obsadzania najwyższych stanowisk w firmie.* ◇ Warianty = **spotkać się** z kimś/z czymś **oko w oko**, **stanać** z kimś/z czymś **oko w oko**, **znaleźć się** z kimś/z czymś **oko w oko**.

okrągła mowa ‘sposób mówienia ogólnikowego, brak konkretów, jasności’: *Wuj Anatol nie lubił sztuczności, a do tego miał niewyparzony język. Kiedy spotykał na swojej drodze człowieka, który próbował mieć go okrągłą mową, walił prosto z mostu, co o tym wszystkim sądzi.*

okrągła rocznica ‘czas liczony w dziesiątkach, setkach lat od upamiętnianego wydarzenia’: *W przyszłym roku przypada okrągła rocznica urodzin wielkiego pisarza świata iberyjskiej literatury. Jego stulecie będzie hucznie obchodzone w wielu miejscach na całym świecie.*

okrągła suma/sumka ‘duża liczba pieniędzy; liczba pieniędzy równa setkom, tysiącom itd.’: *Kiedy podliczyliśmy wszystkie naprawy i wymianę rozrządu, wyszła okrągła sumka, którą trzeba było wyłożyć ponad cenę sprowadzonego samochodu.*

okrągły jak księżyc w pełni ‘o pełnej, okrągłej twarzy’: *Ostatnio przybrałeś sporo na wadze. Brzuszek brzuszkiem, ale buźkę masz okrągłą jak księżyc w pełni.* ◇ Wariant = **jak księżyc w pełni**.

okrągły stół ‘próba porozumienia zwaśnionych stron; rozmowy mające doprowadzić do kompromisu strony konfliktu’: *Grudniowy okrągły stół nie przyniósł spodziewanych efektów. Nie widać wiatru odnowy w polskiej piłce.* Δ Frazeologizm pochodzący od historycznych rozmów przedstawicieli władzy komunistycznej, ruchu obywatelskiego „Solidarność” oraz hierarchów Kościoła katolickiego przy Okrągłym Stole w 1989 roku, które zapoczątkowały zmiany ustrojowe w Polsce i w całym regionie.

okręcić/okręcać kogoś wokół/dookoła (małego) palca ‘uzależnić kogoś od siebie, podporządkować sobie kogoś całkowicie’ zob. **owinać/owijać kogoś wokół/dookoła (małego) palca**.

o lata świetlne ‘o wiele; bardzo’ *Jak wspomina, starała się tutaj wyciągnąć z oryginalnych nut to, czego sam Gil nie mógł przed półwieczem zrealizować. Teraz mając technikę o lata świetlne doskonalszą i liczący 24 osoby zespół wszechstronnie wykształconych wirtuozów dopełnionych jazzową sekcją rytmiczną, wniknęła w smaczki partytury po mistrzowsku (JF 2009/12/63).* ◇ Synonim = **lata świetlne**.

olimpijski spokój ‘opanowany, niewzruszony, niezachwiany’: *Zachowywał olimpijski spokój nawet wtedy, gdy ktoś naruszał jego prywatność i próbował wpływać na jego życie. Wiedział, że najgorsze, co mógłby zrobić w tej sytuacji, to emocjonalna reakcja.*

o mały włos ‘niewiele brakowało’: *Schodząc ze Świnicy, o mały włos nie straciłbym życia. Poślizgnąłem się i ledwie zdołałem utrzymać równowagę. Na szczęście najadłem się tylko strachu.*

omijać szerokim łukiem ‘trzymać się od czegoś z dala, zachowywać bezpieczny dystans’: *Agnieszka omijała szerokim łukiem wszystkie organizacje kobiece, gdyż nie chciała włączać się w życie publiczne. Dla niej najważniejsza była rodzina, przyjaciele i twórcza praca.* ◇ Wariant = **szerokim łukiem**.

o niebo ‘o wiele’: *Na rynku pracy jest teraz o niebo lepiej niż jeszcze przed rokiem.* • Najczęściej w połączeniach = **o niebo lepiej, o niebo lepszy.**

opcja zero/zerowa 1. ‘puszczenie w niepamięć dawnych czyichś win i rozpoczęcie działalności od nowa, od podstaw; także nierozliczanie ludzi związanych z peerelowskim aparatem władzy’: *Opcja zerowa ma wielu przeciwników. Niektórym nawet przez głowę nie może przejść, że ludzie dawnego systemu zasiadać będą w demokratycznych instytucjach samorządowych.*

opcja zero/zerowa 2. ‘umowa między dwoma stronami, zgodnie z którą rezygnuje się ze wzajemnych roszczeń, zwłaszcza finansowych, i zaczyna współpracę od początku’: *W kontaktach międzypaństwowych trzeba zdecydować się na opcję zerową i tym samym budować dobre stosunki sąsiedzkie na pragmatycznej polityce, bez odwoływania się do historycznych zaszłościach.*

opera mydlana ‘typ serialu obyczajowego opartego na prostym i powtarzanym schemacie fabularnym, telenowela’: *Fenomen wysokiej oglądalności oper mydlanych jest faktem, który wskazuje przede wszystkim na nie najlepszy sposób prezentowania sztuki i innych artefaktów estetycznych w edukacji przedszkolnej i szkolnej.*

opinia publiczna ‘w dyskursie politycznym w dobie medialnej określenie obywateli jakiegoś kraju, najczęściej traktowani przedmiotowo’: *Czy nowym dyrektorem budowy zostanie szef regionalnej piątki? – Nie potwierdzam i nie zaprzeczam. Opinia publiczna dowie się o tym w najbliższym czasie.*

opłacić coś z własnej kieszeni ‘na własny koszt, sfinansować coś ze swoich prywatnych środków’ zob. **z własnej kieszeni.**

o pustym żołądku ‘na głodnego, nie posilając się wcześniej’: *Piotr, zatrzymajmy się choć na kawę i małe co nieco. Trochę dziś zaspąłem i wyszedłem z domu o pustym żołądku. Przed nami jeszcze ponad 300 kilometrów, a mnie zaczyna z głodu głowa boleć.* ◇ Wariant = **z pustym żołądkiem.**

opuszczać/opuścić ręce ‘załamywać/załamać się, nie przejawiać ochoty do zajmowania się czymś ze względu na niepowodzenia, trudności, przeszkody; tracić do czegoś cierpliwość’: *Chyba przestanę zajmować się dekoracją mieszkań. Ludzie mają wysokie wymagania, a*

placić chcą jak za ziemniaki. Żona mnie pociesza, że to przejściowy okres, ale ja już opuściłem ręce. Nie wiem, co odpowiedzieć, kiedy słyszę propozycję zaproszenia na kolację w zamian za projekt.

orka na ugorze ‘o działaniach nie przynoszących żadnego skutku, efektu; bezproduktywna praca’: *Praca z tymi poborowymi to orka na ugorze. Żaden z nich nie był w stanie powiedzieć, z czego składa się radiostacja, a tłumaczyłem im to z dziesięć razy.*

o siedmiu zbójach *środowiskowe* ‘bez treści, bez składu; działanie pozbawione sensu; opowieść niewiarygodna’ zob. *środowiskowe* **ballada o siedmiu zbójach**.

osioł dardanelski ‘ktoś tępy, niemądry’: *Ty osie dardanelski! Nie umiesz nawet dobrze napisać nazwiska swojego mocodawcy.*

osobiste wycieczki ‘wplatanie krytycznych uwag na temat osób w wypowiedź o charakterze ogólnym bądź profesjonalnym, np. w dyskusji na tematy zawodowe’ zob. **wycieczki osobiste**.

ostatnia wola ‘życzenie człowieka wypowiedziane tuż przed śmiercią; testament’: *Zgodnie z ostatnią wolą Tadeusza cały jego majątek przeznaczony zostanie na pomoc dla ubogich.*

ostatni dzwonek ‘najwyższy czas, żeby coś zrobić; ostrzeżenie przed konsekwencjami bagatelizowania zbliżającego się zagrożenia dla życia, dla zdrowia itp.’: *Trzeba będzie zacząć zbierać na emeryturę. – Święta racja, to już ostatni dzwonek dla nas. Jeżeli nie postanowimy, że od dziś odkładamy na przyszłe życie, to na wycieczki będziemy jeździć chyba tylko tramwajem po mieście. Ha, ha!*

ostatnie podrygi 1. ‘konwulsje przed śmiercią’: *Pochylił się nad leżącym towarzyszem broni, aby mu pomóc. Zobaczył jednak, że to ostatnie podrygi Johna, więc tylko chwycił go mocno za rękę i zapłakał.*

ostatnie podrygi 2. ‘ostatnie chwile działalności czyjejs lub czegoś, bezskuteczne próby utrzymania, istnienia czegoś’: *Dwudziesty festiwal nie zgromadził tak wielkiej publiczności, jakiej można byłoby się spodziewać jeszcze pięć lat temu. Krytycy zgodnie twierdzą, że są to ostatnie podrygi tego festiwalu i jedynie radykalne zmiana jego formuły bądź przeniesienie do innego miasta mogą obronić go przed całkowitym upadkiem.*

ostatni krzyk mody ‘najmodniejsze; na topie’: *Pończochy w kolorową kratę to ostatni krzyk mody. Do tego należy założyć obowiązkowo rybaczki i buty na wysokim obcasie.*

ostatni Mohikanin ‘człowiek będący ostoją odchodzącej w przeszłość tradycji, jeden z ostatnich przedstawicieli rodu, cechu itp.; epigon’: *Teksty do druku oddawał na pożółkłych kartkach, pisane odręcznie zielonym piórem. W świecie skomputeryzowanym był odbierany jako ewenement, ostatni Mohikanin tradycyjnej formy pracy naukowca.*

ostatnia deska ratunku ‘ostateczność; jedyne możliwe rozwiązanie, wyjście z niewygodnej sytuacji’: *Wziął kredyt na maszyny, bo myślał, że ruszy z produkcją jeszcze w tym roku i się odkuje. okazało się, że przez nieautoryzowane naprawy stracił gwarancję i teraz każda wizyta serwisantów tak bije go po kieszeni, że ledwo starcza na wypłaty. O inwestycjach może sobie pomarzyć, chyba że weźmie udział w jakimś programie Unii Europejskiej. Fundusze europejskie to może być ostatnia deska ratunku dla jego firmy. ♦ Wariant = **jedyna deska ratunku.***

ostatnie słowo należało/należy do kogoś ‘czyjaś decyzja jest ostateczna, wiążąca’: *Nie wiadomo jeszcze, w którym mieście firma ulokuje swoją inwestycję. Ostatnie słowo w tej sprawie należy do członków zarządu koncernu.*

ostatni gwóźdź do trumny ‘coś, co powoduje pogorszenie stanu, co przyczynia się do czyjejś porażki’ zob. **gwóźdź do trumny.**

ostrzyć sobie apetyt *na coś* ‘pragnąć czegoś bardzo, nastawiać się na osiągnięcie czegoś’: *Polscy siatkarze ostrzą sobie apetyty na tytuł mistrzowski, lecz na drodze do finału może stanąć wiele światowych potęg na czele z Brazylią.*

ostrzyć sobie zęby *na coś/na kogoś* ‘pragnąć czegoś bardzo, wiązać z czymś, z kimś nadzieje, plany’: *Polscy rolnicy ostrzyli sobie zęby na dodatkowe finanse z Unii, lecz w obliczu ogólnoświatowego kryzysu muszą o tym zapomnieć.*

ostrzyć sobie zęby *na kogoś/na kimś* ‘być złośliwym w stosunku do kogoś, bardzo krytykować kogoś lub coś’: *Miejscy radni ostrzyli sobie zęby na każdym pomysle burmistrza po tym, gdy okazało się, że ten załatwił swojemu synowi zagraniczny staż.*

ostry jak brzytwa/nóż/żyłetka 1. ‘bardzo ostry’: *Liści juki na brzegach są ostre jak żyłetka.*

ostrzy jak brzytwa/nóż/żyletka 2. ‘o celnych słowach, wypowiedziach osoby bardzo pewnej siebie’: *Wszyscy bali się, co powie Jadwiga. Wiedzieliśmy, że jest ostra jak brzytwa i skrytykuje każdy słaby punkt naszych referatów.*

ostrzyć się na zapalke ‘ostrzyć się na bardzo krótko’: *Ostrzygłem się na zapalke w grudniu i mogłem mieć na głowie najcieplejszą czapkę, a i tak było mi zimno.* ◇ Wariant = **ściąć się na zapalke**.

ostrzyć się na zero ‘pozbawić się wszystkich włosów na skórze głowy’ zob. **ogolić się na zero**.

o suchym pysku 1. ‘na czczo, z uczuciem głodu i pragnienia’: *Krzysiu, napijemy się kawki, jakieś ciasteczko na ruszt wrzucimy i dopiero zabierzemy się do roboty. Prawie zasnęłam dzisiaj, więc jestem o suchym pysku, nawet nie zdążyłam zrobić kanapek.*

o suchym pysku 2. ^{◦zartobliwie} ‘mając ochotę na wypicie alkoholu’: *Panowie, nie będziemy tak siedzieć o suchym pysku przy rozmowie. Proponuję po małym koniaku do kawy.*

oszukać głód/żołądek ‘posilić się niewielką porcją pożywienia, aby nie odczuwać głodu przez jakiś czas’: *Mieliśmy w planach dojechać nad morze przed nocą, więc nie mogliśmy zatrzymać się w przydrożnym barze, aby coś zjeść. Oszukaliśmy żołądek cukierkami, które babcia przezornie schowała do torebki przed wyjazdem.*

ośla ławka ‘odsunięcie kogoś od czegoś za karę, odizolowanie kogoś od innych za karę; ławka, w której sadzano niegdyś niesfornych uczniów’: *Stratedzy partii ponieśli klęskę, gdyż przygotowany przez nich plan kampanii nie przyniósł spodziewanych efektów. Teraz wyłądają pewnie w oślej ławce, choć dziennikarze spekulują, że nie potrwa to długo, gdyż byłoby to ze szkodą dla opozycji.*

otrzymać propozycję nie do odrzucenia ‘znaleźć się w sytuacji, w której nie ma możliwości wyboru; zostać postawionym w sytuacji bez wyjścia’ zob. **propozycja nie do odrzucenia**.

otwarły się komuś oczy na coś ‘ktoś ujrzał faktyczny stan rzeczy’ zob. **otworzą się komuś oczy** na coś.

otwierać przed kimś duszę ‘zwierać się komuś’ zob. **otworzyć przed kimś duszę**.

otwierać komuś oczy (na coś) ‘pokazywać komuś faktyczny stan rzeczy’ zob. **otworzyć komuś oczy** (na coś).

otwierać puszkę Pandory ‘nierozważnie, nieumyślnie doprowadzać do sytuacji stwarzającej niepotrzebne zagrożenie, konflikt itp., które później trudno opanować, załagodzić’ zob. **otworzyć puszkę Pandory**.

otwierać przed kimś serce ‘zwierzać się komuś’ zob. **otworzyć przed kimś serce**.

otworzą się komuś oczy na coś ‘ktoś ujrzy faktyczny stan rzeczy’: *Samotni ojcowie nie mają znikąd pomocy. Może urzędnikom otworzą się oczy na ich trudną sytuację rodzinną i zauważą ten problem społeczny.* ◇ Wariant = **otwarły się komuś oczy** na coś.

otworzyć przed kimś duszę ‘zверить się komuś’: *Znali się wiele lat, ale nigdy nie rozmawiali ze sobą w ten sposób. Joanna otworzyła przed nim duszę, wyjawiając wszystkie najskrytsze myśli. Opowiedziała o swoim nieudanym związku z Kamilem, o próbie samobójczej, o kłopotach z wychowaniem córek i o wielu innych sprawach. Czula, że Marek jej nie skrzywdzi, a ona nie mogła już dłużej dusić tego w sobie.* ◇ Warianty (aspektowy) = **otwierać przed kimś duszę, otwierać/otworzyć przed kimś serce**.

otworzyć komuś oczy (na coś) ‘pokazać komuś faktyczny stan rzeczy’: *Karol zdradzał żonę i nie krył się z tym wśród znajomych. Anita nie zdawała sobie z tego sprawy, była tak w nim zakochana, że nawet dwuznaczne sytuacje interpretowała na korzyść męża, jako wyglupy, zabawę na imprezach itp. Na odwagę zebrała się jej najlepsza przyjaciółka, która otworzyła jej oczy na prawdziwą naturę Karola. Anita przeżyła to strasznie.* ◇ Wariant = **otwierać komuś oczy** (na coś).

otworzyć puszkę Pandory ‘nierozważnie, nieumyślnie doprowadzić do sytuacji stwarzającej niepotrzebne zagrożenie, konflikt itp., które później trudno opanować, załagodzić’: *Posłowie koalicji sami są sobie winny. Otworzyli puszkę Pandory wtedy, gdy nie dopuścili do przegłosowania ustawy o kombatantach.* ◇ Wariant = **otwierać puszkę Pandory, puszka Pandory**. • Poprawny zapis wielką literą w wyrazie = **Pandora**.

otworzyć przed kimś serce ‘zверить się komuś’ zob. **otworzyć przed kimś duszę**.

owczy pęd ‘postępowanie zgodne z obowiązującą modą, bezkrytyczne naśladowanie kogoś’: *Bezrefleksyjne podążanie drogą wyznaczoną przez współczesne demokracje wygląda na owczy pęd skądinąd rozwiniętych społeczeństw. Brak pytań podstawowych w tej rzeczywistości to znak czasu dominacji zamknięcia się w indywidualnym, pragmatycznym podejściu do życia..*

owijać w bawełnę ‘mówić o czymś oględnie, nie wprost, aluzjami’ zob. **nie owijać w bawełnę**.

owinać/owijać kogoś **wokół/dookoła (małego) palca** ‘uzależnić kogoś od siebie, podporządkować sobie kogoś całkowicie’: *Wystarczyło pół roku, by samozwańczy prorok, który pojawił się w naszym miasteczku w połowie jesieni, owinał go wokół małego palca. Mark był na każde skinienie ojca Jakuba, jak o nim mówił, i nigdy nie protestował. Nasz przyjaciel nie był specjalnie religijny, więc to jego nawrócenie wszyscy na początku traktowali z przymrużeniem oka, ale okazało się, że sprawa stała się śmiertelnie poważna. Postanowił przenieść się z rodziną do Alabamy, by zacząć nowe spokojne życie, jak mówił. ♦*
Wariant = **okręcić/okręcać** kogoś **wokół/dookoła (małego) palca**.

o własnych siłach ‘bez niczyjej pomocy’: *Wszedł o własnych siłach na szczyt, mimo swoich osiemdziesięciu lat. Determinacja tego człowieka ujęła mnie bardzo. Pomyślałem sobie wówczas, że najważniejsze w życiu są nie marzenia, ale spełnianie tych marzeń.*

owoc zakazany ‘coś pociągającego, kuszącego, coś wzbudzające pragnienia, ale niedostępne z jakichś względów; tabu’ zob. **zakazany owoc**.

ÓÓó

ósme dziecko stróza *°zartobliwie* ‘o kimś brudnym, ubranym w źle dobrane, pogniecione, rozciągnięte itp. rzeczy’ zob. *°zartobliwie* **wyglądać jak siódme dziecko stróza**.

ósmy cud świata ‘o czymś lub o kimś: piękne, niespotykane, wspaniałe’: *Mazury to ósmy cud świata. Urzekły nas swoim czarem piętnaście lat temu i od tamtego czasu powracamy tu co rok.*

ósmy krzyż ‘ósma dekada wieku ludzkiego’ zob. **mieć na karku** *któryś* **krzyż**.

PPP

padać jak muchy ‘umierać, ginąć w wielkiej liczbie, mdleć’: *W kościele było tak duszno, że ludzie padali jak muchy. A można było pomyśleć i odprawić tę mszę na powietrzu.*

padać jak kawka 1. ‘być bardzo zmęczonym’ lub **2.** ‘nagle znaleźć się w bardzo niekorzystnej sytuacji, uniemożliwiającej działanie; upaść, tracić znaczenie’ zob. **paść jak kawka 1. i 2.**

padać na nos ‘być bardzo zmęczonym, wyczerpanym; nie być w stanie nic więcej zrobić’ zob. **padać na twarz**/^okolokwialnie **na ryj**.

padać na podatny grunt ‘coś znajduje sprzyjające warunki, okoliczności do zaistnienia, zrealizowania, rozwoju itp.’: *Pomysły modernizacyjne Piotra padają na podatny grunt, gdyż większość instytucji i firm stawia na innowacyjność.* ◇ Warianty (aspektowy) = **paść na podatny grunt, trafić/trafić na podatny grunt, znaleźć/znajdować podatny grunt.**

padać na twarz/^okolokwialnie **na ryj** ‘być bardzo zmęczonym, wyczerpanym; nie być w stanie nic więcej zrobić’: *Kochanie, jeśli chcesz iść do Janki, to proszę, idź sama. bo ja padam na twarz po dzisiejszym dniu w pracy.* ◇ Wariant = **padać/paść na nos, paść na twarz**/^okolokwialnie **na ryj**.

komuś **pada/padło na mózg** ‘ktoś zachowuje się nieodpowiedzialnie, nierozsądnie, ktoś traci zdolność racjonalnego myślenia’: *Nie będę pozwolił ci wsiąść za kółko w takim stanie. Człowieku, wypileś całe wino do kolacji. Chyba ci na mózg padło. Samochód zostawisz przed naszym domem, a do siebie wrócisz taksówką. I już nie wracamy do tego.* ◇ Wariant = *komuś* **rzuca się/rzuciło się na mózg.**

palce lizać ‘coś się udało, coś jest świetne, zachwycać się kimś z jakichś powodów’: *Pieczeń udało się mamusi tak, że palce lizać.* ◇ Wariant = **paluszki lizać.**

palca nie ma gdzie wcisnąć/wsadzić/wetknąć ‘panuje tłok, zapelnienie; jest ciasno’ zob. **szpilki nie ma gdzie wcisnąć/wsadzić/wetknąć.**

palcem na/po wodzie pisane ‘o czymś niepewnym, mało prawdopodobnym; coś wydaje się pozorne, budzi wątpliwości’: *Wejście Polski do strefy euro na razie jest palcem na wodzie pisane.* ◇ Wariant = **patykiem na/po wodzie pisane.**

palec Boży/boży ‘znak, przejaw działania sił nadprzyrodzonych, opatrności’: *Swego czasu mówiło się, że wybór papieża Polaka to palec boży. Uznawana za polityczną decyzja katolickich biskupów doprowadziła do wzmocnienia ruchów antykomunistycznych w krajach bloku wschodniego.* • Preferowany zapis wielką literą w wyrazie = **Boży**.

palić jak komin/smok ‘palić bardzo dużo papierosów’: *Wyciągasz już trzeciego papierosa, a siedzimy w kawiarni od pół godziny. Wykończą cię te papierosy, przecież ty palisz jak smok.*

palić kawały/dowcipy ‘opowiadać żarty w sposób nieśmieszny, zdradzając wcześniej puente itp.’ zob. **spalić kawały/dowcipy**.

palić za sobą mosty ‘postępować, działać, decydować w sposób uniemożliwiający powrót do wcześniejszego stanu; swym stanowczym, kategoriycznym itp. postępowaniem zrywać kontakty, znajomości itp.’: *Swymi ostatnimi wystąpieniami na konferencji zaskoczył wszystkich. Zaproponował całkowicie odmienną wizję, można by rzecz – dość dyskusyjną. Zmienił także swój dotychczasowy ton referatów i zaatakował personalnie wiele osób, paląc za sobą mosty tym zachowaniem.* ◊ Wariant aspektowy = **spalić za sobą mosty**.

palma komuś odbiła ‘ktoś zaczął zachowywać się nieobyczajnie, zaskakująco, dziwnie; z niewyjaśnionych powodów ktoś uważany za zrównoważonego zrobił coś wykraczającego poza przyjętą normę zachowania’: – *Czujesz spaleniznę? Coś się chyba pali? – Nie, Krysiu, nie denerwuj się, to sąsiadowi z parteru palma odbiła i urządza grilla z przyjaciółmi na pożegnanie lata. Pamiętasz, nawet nas zapraszał w ubiegłym tygodniu.*

palma pierwszeństwa ‘pierwsze miejsce, nagroda główna; pierwszeństwo, dominacja w jakiejś dziedzinie’: *W tym roku jury konkursu przyznało palmę pierwszeństwa uczniom liceum ogólnokształcącego ze Świdnika za spektakl „Bieguni”.*

palnąć głupstwo ‘zrobić coś głupiego, niekorzystnego w skutkach’: *Palnąłem dziś straszne głupstwo. Przyznałem się, że nie zrobiłem list wydatków, bo miałem chorą córkę. Wiesz przecież, jak szef patrzy na takie sprawy.*

palnąć sobie w łeb ‘popęłnić samobójstwo, strzelając z broni palnej w okolice skroni’ zob. **strzelić sobie w łeb**.

pal sześć ‘niech będzie, nic mi po tym, nieważne’: *Pal sześć, nie podłączam dzisiaj tych przewodów. Nie znam się na tym. Jakoś na pewno wytrzymamy bez światła w garażu dwa tygodnie. Przyjedzie Mirek w przyszłym miesiącu, to zrobi wszystko jak należy.*

paluszki lizać ‘coś się udało, coś jest świetne, zachwycać się kimś z jakichś powodów’ zob. **palce lizać**.

pan młody, panna młoda ‘świeżo poślubieni małżonkowie’ zob. **młoda para**.

panna na wydaniu ‘młoda kobieta w odpowiednim wieku do wyjścia za mąż’: *Wszystkie panny na wydaniu uciekły z naszej wsi do miasta i teraz na gospodarce zostają starzy kawalerowie.*

pan władza ‘policjant’ zob. **stróż prawa**.

pański gest ‘hojność, rozrzutność’ zob. **wielkopański gest**.

państwo młodzi ‘świeżo poślubieni małżonkowie’ zob. **młoda para**.

Państwo Środka ‘zwyczajowa nazwa Chin’: *Państwo Środka strzeże pracowników swoich ambasad jak żrenicy oka. Każdy sygnał potencjalnego niebezpieczeństwa powoduje odwołanie z placówki.* • Poprawny zapis wielkimi literami w wyrazach = **Państwo, Środek**.

papier jest cierpliwy (i wszystko przyjmie) ‘frazja oceniająca czyjś tekst: można napisać wszystko i o wszystkim, niezależnie od wartości, prawdziwości itd. tekstu’: *W lokalnej gazecie znowu oczerniano kupców, którzy co tydzień przyjeżdżają ze swoim towarem na targowisko, oskarżając ich o znowę i niedopuszczanie nowych handlowców do placu. Papier jest cierpliwy i wszystko przyjmie, ale z ludzką cierpliwością już trochę gorzej. Sprzedawcy mają dość, gdyż odbija się to na ich zarobku i relacjach z kupującymi i postanowili podać do sądu dziennikarzy, z którzy zależli im tak za skórę.* ◇ Wariant = **papier wszystko przyjmie**.

papierek lakmusowy ‘coś umożliwiającego sprawdzenie wartości, jakości, znaczenia itp. czegoś; kryterium, wyznacznik, miara czegoś’: *Tegoroczne negocjacje z izbami lekarskimi były papierkiem lakmusowym ministerstwa. Lekarze nie byli pewni, czy zapewnienia szefa resortu to kolejny odcinek z serii „obietnice bez pokrycia”.*

papier wszystko przyjmie ‘fraza oceniająca czyjś tekst: można napisać wszystko i o wszystkim, niezależnie od wartości, prawdziwości itd. tekstu’ zob. **papier jest cierpliwy (i wszystko przyjmie)**.

papuzki nierozłączki ‘przyjaciółki bardzo często widziane razem’: *Nasze żony to takie papuzki nierozłączki. Od samego początku, gdy tylko się poznały, nie rozstają się na krok, kiedy tylko wolny czas im na to pozwala.*

parcie na szkło ‘zabiegać o jak najczęstsze pokazywanie się w telewizji; starać się zyskać popularność wśród publiczności telewizyjnej’: *Uważam, że do telewizji trzeba mieć dystans. Żeby móc w niej funkcjonować i zachować zdrowie psychiczne. Bo tu są ogromne ambicje, pieniądze, popularność... T[wój]S[Tyl]: Tak zwane „parcie na szkło”? G[rażyna]T[orbicka]: Którego ja do końca nie rozumiem. Mnie zawsze pociągało robienie programu, a nie pokazywanie się. Ale czulam, że niektórzy mają odmienne priorytety (TS 09/12/51). ♦ Wariant = **mieć parcie na szkło**.*

parszywa owca ‘o człowieku: przynosi wstyd rodzinie, środowisku; ktoś napiętnowany odrzuceniem’ zob. **czarna owca**.

partia kanapowa *ironicznie* ‘o małej liczebności, reprezentacji jakiejś partii lub innej stowarzyszonej grupy polityków’: *Podczas uchwalania tej kontrowersyjnej ustawy języckiem u wagi okazała się decyzja partii kanapowej byłego lidera centrowców, czyli powodzenie koalicji było uzależnione od pięciu głosów.*

pasuje jak kwiatek do kozucha ‘w ogóle nie pasuje’: *Te talerzyki, które kupiłaś wczoraj w dziennym świetle mają jednak jaśniejszy kolor. Wydaje mi się, że wpadają w pomarańczowy, więc do naszych fajansowych imbryków będą pasować jak kwiatek do kozucha.*

pasuje jak pięść do nosa/oka ‘w ogóle nie pasuje’: *Zmień ten krawat, kochanie, bo pasuje ci do tej koszuli jak pięść do nosa.*

pasuje jak ulał ‘pasuje idealnie; coś świetnie z czymś współgra’: *Klasyczna czarna sukienka pasuje jak ulał do twojej figury. Zresztą dobrze wiesz o tym, że ze wszystkim ci do twarzy.*

pasuje jak wół do karety ‘w ogóle nie pasuje’: *Przemówienie burmistrza n inauguracje roku szkolnego w naszej szkole o rozwoju agroturystyki w naszej gminie pasowało jak wół do karety.*

paść jak kawka 1. ‘być bardzo zmęczonym’: *Wędrowaliśmy od wczesnego rana. Po południu dotarliśmy na Zawrat i wolnym tempem zeszliliśmy do Doliny Pięciu Stawów. Kiedy dotarliśmy do schroniska, od razu się zameldowaliśmy. Chciałem jeszcze pooglądać zachód słońca, bo była wspaniała pogoda, ale Janka padła jak kawka. Była tak wyczerpana, że gdy tylko znalazła trochę miejsca, z miejsca położyła się spać.*

paść jak kawka 2. ‘nagle znaleźć się w bardzo niekorzystnej sytuacji, uniemożliwiającej działanie; upaść, tracić znaczenie’: *Po sensacjach w prasie kandydat na rzecznika padł jak kawka. Nikt nie będzie w takiej sytuacji ryzykował straty w sondażach poparcia.*

paść jak ścięty ‘nagle upaść pod wpływem uderzenia, postrzału itp.’: *Zaatakowali go dwaj dobrze zbudowani młodzi ludzie. Po otrzymaniu mocnego ciosu w tył głowy, padł jak ścięty i osunął się na ziemię.*

paść na nos ‘być bardzo zmęczonym, wyczerpanym; nie być w stanie nic więcej zrobić’ zob. **padać na twarz**/^o*kolokwialnie* **na ryj**.

paść na podatny grunt ‘coś trafiło na sprzyjające warunki, okoliczności do zaistnienia, zrealizowania, rozwoju itp.’ zob. **padać na podatny grunt**.

paść na twarz/^o*kolokwialnie* **na ryj** ‘być bardzo zmęczonym, wyczerpanym; nie być w stanie nic więcej zrobić’ zob. **padać na twarz**/^o*kolokwialnie* **na ryj**.

patrzeć chłodnym okiem ‘przetrzeć na coś obiektywnie, z dystansem; bezrefleksyjnie’ zob. **chłodnym okiem**.

patrzeć jak cielę/wół na malowane wrota ‘patrzeć w bezmyślnym zdumieniu’: *Nauczyciel poprosił nową uczennicę o rozwiązanie zadania zapisanego na tablicy. Stała z kredą w ręku i patrzyła na niego jak cielę na malowane wrota, czekając nie wiadomo na co.*
◇ Wariant = **popatrzeć jak cielę/wół na malowane wrota**.

patrzeć jak sroka w kość/gnat ‘wpatrywać się w jeden punkt, dziwić się czemu, nie ruszając się z miejsca’ zob. **gapić się jak sroka w kość/gnat**.

patrzeć kątem oka/spod oka ‘ukradkiem, niepostrzeżenie, podejrzliwie; poruszając jedynie oczami w bok’ zob. **dostrzec/dostrzegać kątem oka**.

patrzeć krzywo (na coś/na kogoś) ‘być niechętnym, nieprzychylnym, niezyczliwym (czemuś/komuś)’ zob. **krzywo patrzeć** (na coś/na kogoś).

patrzeć krzywym/◦rzadko okiem ‘być niechętnym, nieprzychylnym, niezyczliwym’: *Ojciec Marianki patrzył krzywym okiem na te nasze artystyczne fascynacje, ale nam nie przeszkadzał w ich realizacji. Do czerwoności rozpałała go jednak wiadomość o tym, że jego córka wybiera ASP zamiast ekonomii.* ◊ Synonimy = **krzywo patrzeć** (na coś/na kogoś), **patrzeć krzywo** (na coś/na kogoś).

patrzeć na księżą oborę ◦przestarzałe ‘o człowieku: być bliskim śmierci, być śmiertelnie chorym’: *Waluś od Kowalików to już patrzy na księżą oborę. Wygląda okropnie, ledwo chodzi, a chudy jak szczapa.*

patrzeć komuś na ręce ‘nadzorować kogoś, pilnować kogoś, kontrolować kogoś; podejrzewać kogoś o nieczne zamiary, nieczny uczynek’: *Byłem nowym w pracy i mimo że przeszedłem przez gęste sito testów, nadal nie obdarzali mnie zaufaniem. Czulem, że na każdym kroku patrzą mi na ręce. Z opracowywanymi w zakładzie technologiami wiązały duże nadzieje, więc bardzo bali się wywiadu gospodarczego. Każdy pracownik niższego rzędu był potencjalną wtyczką.* ◊ Synonim = **mieć kogoś/coś na oku 1., mieć oko** na kogoś, **nie spuszczać/nie spuścić oka (oczu)** z czegoś/z kogoś, **nie spuszczać/nie spuścić kogoś/czegoś z oka (oczu)**.

patrzeć przez palce ‘nie zauważać czegoś, tolerować coś, przyzwalać na coś nagannego; być pobłażliwym’: *Egzaminatorzy jeszcze do niedawna patrzyli przez palce na korzystanie ze ściąg na maturze. Chyba tylko n własne życzenie można było zostać wyproszonym z sali.*

patrzeć spode łba ‘być nieufnym, czujnym; być nieprzychylnie do kogoś nastawionym’: *Majster patrzył na dobrze ubranego, młodego człowieka nie spode łba. Nie lubił przyjmować uczniów, którzy wywodzili się z inteligencji wielkomięskiej.*

patrzeć śmierci w oczy ‘być bliski śmierci’ zob. **zaglądać śmierci w oczy**.

patrzeć wilkiem ‘być wrogo nastawionym, być nieprzychylnym komuś, nie tolerować kogoś’: *Nie wiedzieć czemu, ojciec Julka patrzył wilkiem na wizyty jego kolegów z klasy. Byli to wyróżniający się uczniowie, dobrze wychowani przez swoich rodziców. Domyślali się, że powodem złego nastawienia do nich mogła być ich wspólna pasja, czyli motory.*

patykiem na/po wodzie pisane ‘o czymś niepewnym, mało prawdopodobnym; coś wydaje się pozorne, budzi wątpliwości’ zob. **palcem/patykiem na/po wodzie pisane**.

pchać się drzwiami i oknami ‘o ludziach, którzy tłumnie próbują się gdzieś dostać’: *Pierwszy dzień wyprzedaży do galerii handlowej był bardzo dobrze rozreklamowany w mediach. Mimo iż przeceny ni obejmowały tych najbardziej atrakcyjnych produktów, to i tak ludzie pchali się drzwiami i oknami. Pewnym momencie, tuż przed otwarciem, pod naporem tłumu pękły szklane drzwi raniąc niegroźnie kilkoro oczekujących.*

pchać się jak świnie do koryta ‘próbować gdzieś się dostać, nie zważając na innych, rozpychając się, tłumnie; jawnie korzystać z pozycji społecznej, z koneksji politycznych w celu osiągnięcia zysków, objęcia intratnego stanowiska itp.’: *Jeszcze nie umilkły powyborcze komentarze, a już kolejna ekipa polityczna pcha się do władzy jak świnie do koryta.*

pchać się jak bydło ‘próbować gdzieś się dostać, nie zważając na innych, rozpychając się’: *Ludzie nie mogą spokojnie poczekać na swoją kolej. Zawsze jest tak samo. Dla wszystkich wystarczy miejsca w pociągu, bo trzeba wykupić miejscówkę, ale i tak do pociągu pchają się jak bydło.*

pchać się na afisz ‘świadomie przedstawiać siebie w lepszym świetle, przyznawać się do posiadania większych zdolności, sprawności niż to jest w rzeczywistości’: *Mówiłam ci, żebyś nie szedł na to spotkanie. Wcale się nie dziwię, że Kamil robił wycieczki osobiste w twoją stronę. Dostałeś za swoje, może to cię czegoś nauczy i w przyszłości nie będziesz się pchał na afisz.*

pech chciał, że... ‘jak na złość; zbieg okoliczności wpłynął na coś niekorzystnie’: *Nie wiedziałem, że będą pozamykane ulice ze względu na maraton. Pech chciał, że właśnie wtedy wracałem do miasta. Stałem w kilometrowym korku ponad 3 godziny i spóźniłem się na pogrzeb. ◇ Warianty = **los chciał, że...; traf chciał, że...***

pech kogoś **prześladuje** ‘komuś bardzo często przytrafia się nieszczęście; komuś wydaje się, że przykre zdarzenia, niekorzystne okoliczności dotyczą kogoś częściej niż innych’: *Pech nie przestaje prześladować Jlenia w tym sezonie. Po świetnym meczu, w którym strzelił dwa gole, znów przytrafiła mu się kontuzja, tym razem naprawdę poważna.*

pełną parą ‘ze wszystkich sił, z pełnym zaangażowaniem, intensywnie szybko’: *Kampania wyborcza do parlamentu ruszyła pełną parą, mimo że do wyborów jeszcze dwa miesiące.*

pędzić (do kogoś) jak na skrzydłach ‘biec lekko, z radością, z przyjemnością’ zob. **jak na skrzydłach**.

pękać w szwach ‘być nadmiernie zatłoczonym, przeciążonym’: *Rano pociągi dowożące ludzi do pracy pękają w szwach, więc zastanawiają informacje o nierentowności kolei i zawieszaniu wielu połączeń lokalnych.*

pękać ze śmiechu ‘śmiać się bardzo’: *Siedziałem na widowni i pękałem ze śmiechu. Tak dobrego kabaretu już dawno nie oglądałem.*

pępek świata ^{ironicznie} ‘o człowieku, któremu wydaje się, że jest bardzo ważny’: *Jarek zachowuje się jakby był pępkiem świata. Mam serdecznie dość jego bufonady i tego ciągłego strojenia fochów.*

pętla wokół czyjejś szyi zaciska się ‘ktoś znajduje się w sytuacji rosnącego zagrożenia’: *Ufał władzom federalnym, że system ochrony świadków uczyni jego życie w miarę spokojne. Sielanka trwała niedługo i od kilku miesięcy miał na karku pól mafijnego świata. Czuł, że pętla wokół jego szyi zaciska się coraz mocniej. ◇ Synonim = **założyć komuś pętlę na szyję**.*

piąta woda po kisielu ‘o bardzo dalekim pokrewieństwie’ zob. **dziesiąta woda po kisielu**.

piąte koło u wozu ‘niepotrzebny; będący utrudnieniem, przeszkodą’: *Zawsze traktowali mnie jak piąte koło u wozu, bo przez moją chorobę nie mogli jeździć tam, gdzie chcieli, bo ze względu na moje uczulenia mama nie pozwalała im używać kosmetyków i musieli ze mną wychodzić na spacer, kiedy rodzice pracowali. Dobre kontakty między zaczęły powoli rodzić się między nami, gdy wyrosłem trochę z alergii i astmy, a oni dojrżeli emocjonalnie.*

piąte przez dziesiąte ‘powierzchnownie, niedokładnie’: *Nic nie rozumiem z tego, co zlecił nam szef. Mówił piąte przez dziesiąte o jakimś zamówieniu z Niemiec, ale żadnej dokumentacji nie zostawił, więc jesteśmy w kropce. Myślałem, że ktoś z was to pilotuje.*

piąty krzyżyk ‘piąta dekada wieku ludzkiego’ zob. **mieć na karku któryś krzyżyk**.

pic na wodę (fotomontaż) ‘zmyślenie, plotkowanie, wygadywanie głupot’: *I ty wierzysz, że będzie dziesięcioprocentowa podwyżka w przyszłym roku. Stary, nie daj się wkręcić, przecież to pic na wodę fotomontaż.*

pić duszkiem ‘pić coś, nie odrywając ust od naczynia; pić na raz, jednym łykiem’ zob. **wypić/wypijać duszkiem**.

pić na umór ‘upijać się’: *Od początku było widać, że powieli błędy ojca. Bardzo często zaglądał do kieliszka i pił na umór. W bardzo młodym wieku uzależnił się od alkoholu.*

pić piwo, którego się (samemu) nawarzyło/które ktoś nawarzył ‘ponosić konsekwencje swojego/czyjegoś błędu, nieodpowiedzialnego zachowania, nieprzemyślanych decyzji itp.’ zob. **wypić piwo, którego się (samemu) nawarzyło/które ktoś nawarzył**.

pić sobie z dzióbków ‘wzajemnie sobie słodzić, przymilać się, komplementować siebie na przemian w jakimś gronie’ zob. **jeść sobie z dzióbków**.

pić z gwinta ^{°kolokwialne} / **z partytury** ^{°środowiskowe} ‘picie napojów, zwłaszcza alkoholowych, wprost z butelki bez kieliszka, szklanki’: *Młody, skocz po jakieś szkło, przecież nie będziemy pić z partytury.*

piechotą nie chodzi ‘coś dla kogoś jest wartościowe, coś można otrzymać, zdobyć przy niewielkim wysiłku, dopełniając formalności itp., najczęściej o pieniądzach, które można zyskać, zarobić, otrzymać’: *Jeżeli dają zwrot kosztów za podróż, to złóż wniosek. 200 złotych piechotą nie chodzi, a niedługo trzeba będzie kupić buty na zimę.*

pierwsza dama 1. ‘małżonka prezydenta’: *Pierwsza dama włączyła się w akcję promocyjną zdrowy tryb życia wśród dzieci i młodzieży.*

pierwsza dama 2. ‘kobieta najbardziej uznana w jakiejś dziedzinie, wiodąca prym, będąca na szczycie’: *Nasza mistrzyni jest bez wątpienia pierwszą damą sportów zimowych nie tylko w naszym kraju, ale i na całym świecie.*

pierwsza liga ‘ktoś najlepszy w swojej dziedzinie; coś najlepsze w swojej kategorii’: *Do ostatniej minuty nie znika poczucie, że miało tu być ambitnie, świeżo, wizjonersko, i nie da się ukryć, że ambicja Borowskiego jest imponująca. Zgromadził pierwszą ligę rodzimego aktorstwa filmowego (...) za zdjęcia odpowiadał znakomity operator Arkadiusz Tomiak, a rozmiaru tytanicznej roboty, jaką wykonać musiał producent Piotr Dzięcioł, wołę sobie nawet nie wyobrażać (K 2009/12/83).*

pierwsza miłość 1. ‘miłość młodzieńcza, pozostająca w pamięci jako pierwsze prawdziwie przeżyte silne uczucie’: *Jolka była moją pierwszą miłością. Do dziś wspominam jej zwiewną postać na korytarzach naszego liceum. Nie mam pojęcia, co się dziś z nią dzieje. Szukałem jej przez wspólnych znajomych, rozpuściłem wici na portalach społecznościowych, ale przepadła jak kamień w wodę.*

pierwsza miłość 2. ‘młodzieńcza fascynacja’: *Czy potrafisz odpowiedzieć na pytanie, jaki rodzaj muzyki uprawiasz? Działasz gdzieś „ponad podziałami”, ale podstawą tego, co robisz jest nadal jazz, improwizacja (...) Jazz to moja pierwsza miłość, a jak jest z pierwszą miłością – wszyscy wiemy (...) Osobiście jazz jest dla mnie w dalszym ciągu wolnością, wolnością, która najpełniej wyraża się poprzez improwizację artysty. Natomiast muzykę dziełem wyłącznie na dobrą i złą, i dbam o nią, bo – jak mawia Tomek Szukalski – to „Piękna Dama”, lecz trzeba być jej wiernym, zdrady nie wybacza i łatwo utracić jej względy (JF 2009/12/50).*

pierwsza para ‘małżeństwo głowy państwa’: *No, i bomba wybuchła. Claudia chce odejść od Martensa. Komentarze do tego niespodziewanego wydarzenia w życiu pierwszej pary dało się słyszeć wszędzie: od gazet i tygodników opiniotwórczych, przez tabloidy, do codziennych rozmów sąsiadów w windzie i kolegów w pracy.*

pierwsza piątka ^{o sportowe} ‘w koszykówce: zawodnicy, którzy tworzą podstawowy skład zespołu’: *Krzysiek jest kontuzjowany, więc wskoczysz na jego miejsce do pierwszej piątki.*

pierwszej wody ‘pierwszej jakości; prawdziwy, autentyczny’ zob. **czystej wody**.

pierwsze słyszę ‘zdziwienie pod wpływem jakiejś wiadomości; nie dawać wiary czemuś’: *Pierwsze słyszę, żeby teatry były czynne w poniedziałki.*

pierwszy lepszy ‘o czymś dostępnym od ręki; bez przywiązywania większej wagi do czegoś’: *Kupmy jakiś pierwszy lepszy telefon. Przecież w końcu mamy z niego tylko dzwonić.*

pierwszy z brzegu ‘o czymś, o kimś: taki, który akurat się nadarzył, najłatwiej dostępny w danym momencie, nie wybrany, nie przemyślany; którykolwiek, byle jaki’: *Wziąłem pierwszy z brzegu filtr do okapów. Wszystkie są takie same. Przecież nie będę jeździł od sklepu do sklepu, żeby kupić filtr z naklejką firmową.*

pies ci mordę lizał ^opospolicie ‘nikt się nie będzie tobą przejmował; nie ma znaczenia, to co mówisz, myślisz, robisz itp.’: *Jesteś taki pewny, bo myślisz, że wezmę sobie do serca twoje rady. Pies ci mordę lizał. Zjeżdżaj stąd, bo za chwilę inaczej sobie porozmawiamy.*

pieska pogoda ‘deszczowo, pochmurno, przenikliwie zimno’: *Jest taka pieska pogoda, że chyba nie pojedziemy na wycieczkę do zoo. Przełożymy wyprawę na przyszły weeekend.* ◊ Wariant = **psia pogoda**. ◊ Synonimy = **pogoda barowa, pogoda pod (zdechłym) psem, pod psem.**

pies z kulawą nogą nie przyjdzie/nie przyszedł ‘o absencji, o braku ludzi w jakimś miejscu, na jakiejś imprezie kulturalnej, sportowej itp.’: *Mirek w ubiegły piątek miał wernisaż w galerii na Grabskiej. Pracowałem do późna, więc zapowiedziałem się na 22. Przyjechałem na miejsce i okazało się, że pies z kulawą nogą nie przyszedł na otwarcie. Żal mi się okropnie zrobiło Mirka. Pamiętasz, jak z entuzjazmem opowiadał o swoim powrocie do Polski i o takiej dobrej atmosferze twórczej w tym domku na wsi, w którym zamieszkał.*

pieśń przyszłości ‘coś bardzo odległego w czasie’ zob. **melodia przyszłości.**

czyjeś **pięć minut** ‘krótki okres, w którym ujawniają się czyjeś talenty; odnosić sukcesy w jakimś momencie życia’ zob. **mieć swoje pięć minut.**

piękne słowa/słówka ‘obietnice bez pokrycia’: *Miały być podwyżki, podniesienie jakości nauczania, komfort pracy, informatyzacja usług edukacyjnych, ale na razie wszystko to jedynie piękne słówka.* ◊ Synonim = **obiecanki cacanki.**

pięta Achillesa, achillesowa ‘słaba strona’: *Ciągi komunikacyjne to pięta achillesowa Polski. Miejmy nadzieję, że niedługo sytuacja jakości dróg w naszym kraju poprawi się znacznie, gdy powstanie ponad 7000 tysięcy kilometrów dróg ekspresowych i autostrad. Szkopuł w tym, że jeszcze trochę to potrwa.*

pijane dziecko we mgle ‘o kimś zagubionym, kto nie może odnaleźć się w jakiejś sytuacji’ zob. **zachowywać się jak pijane dziecko we mgle.**

pijany jak bela/świnia ‘bardzo pijany’: *Widziałem dziś Mirka i się przeraziłem. Było coś około południa, a on szedł pijany jak bela.* ◊ Synonimy = **pijany w trupa/**^o**wulgarnie w trzy dupy.**

pijany w trupa/^owulgarnie **w trzy dupy** ‘bardzo pijany’ zob. **pijany jak bela**.

pilnować *kogoś/czegoś* **jak oka w głowie/jak źrenicy oka** ‘strzec kogoś, coś bardzo, doglądając wszystkich powinności; czuwać nad kimś, nad czymś nie odstępować kogoś ani na krok’ zob. **strzec** *kogoś/czegoś* **jak oka w głowie/jak źrenicy oka**.

pilnować swego nosa ‘nie wtrącać się w nie swoje sprawy’: *Zostaw nam sprawę ochrony i nie wtrącaj się tam, gdzie nie masz. Pilnuj swego nosa i zajmij się cateringiem.*

piłka wpadła komuś za kołnierz ^osportowe ‘w piłce nożnej: o skierowanej piłce do bramki, zwykle tuż pod poprzeczkę, nad bramkarzem oddalonym od linii końcowej’: *Angielski napastnik strzelił w tak przemyślny sposób, że piłka wpadła naszemu bramkarzowi za kołnierz.* ◇ Wariant = ^osportowe **strzelić komuś za kołnierz**.

pi razy drzwi/oko ‘około, w przybliżeniu, mniej więcej’: *Jeśli pytasz o liczbę uczestników szkoleń, to nie powiem ci dokładnie, ale przez cały rok tak pi razy drzwi przewija się przez naszą placówkę pewnie z 500 kursantów.*

pisać do szuflady ‘zajmować się twórczością pisarską dla siebie, bez zamiaru ukazania czytelnikom efektów swojej pracy’: *To całe moje pisanie jest sobie a muzom. Nigdy nie nastawiałem się na wydawanie książek. Piszę raczej do szuflady i sprawia mi to ogromną przyjemność.*

pisać jak kura pazurem ‘pisać nieelegancko, brzydtko; stawiać koślawe litery’: *Cóż, czas by wziąć się za bary z ostatnimi poprawkami autora. Pisze jak kura pazurem, a na dodatek wprowadza hierarchię w swoje zapiski, oznaczając je różnymi kolorami.* ◇ Warianty = ^opospolicie **bazgrać jak kura pazurem**, ^opospolicie **gryzmolić jak kura pazurem**.

pisać (coś) na kolanie ‘pisać coś, nie przykładając się; pisać coś w pośpiechu, nieestetycznie’: *Od kilku lat zauważam, że uczniowie mniej przykładają się do zadań domowych. Większość prac jest pisana na kolanie, stąd trudno mi ocenić faktyczną sprawność językową moich uczniów.* ◇ Wariant aspektowy = **napisać (coś) na kolanie**. ◇ Synonim = por. **robić coś na kolanie**.

pisać sobie a muzom ‘niepotrzebnie, bez przychylności, uwagi innych; jedynie dla własnej przyjemności, bez nastawienia na zysk’ zob. **sobie a muzom**.

plan B ‘alternatywne rozwiązanie trzymane w zanadru, na wypadek jakiegoś niepowodzenia lub zmiany sytuacji’ zob. **mieć plan B**.

plankton polityczny/sejmowy ^{°publicystyczne} ‘z ironią posłowie, politycy, którzy z różnych powodów nie są członkami żadnej partii, klubów i kół poselskich i z tego powodu nieodgrywający żadnej roli, niemający żadnego znaczenia’: *Po kolejnych kontrowersyjnych głosowaniach, wprowadzających impas na scenie politycznej, liderzy wszystkich partii zaczęli nawet rozmowy z planktonem sejmowym w celu pozyskania ich poparcia.*

pleść androny/banialuki/brednie/bzdury ‘mówić w sposób pozbawiony głębszego sensu; zmyślać’: *Joanna miałaby mówić o nas takie okropieństwa. Posłuchaj się tylko, bzdury pleciesz. Nie można wszystkich oceniać według takiego samego wzorca. Akurat Joanna to bardzo szczerza i oddana przyjaciółka.* ◇ Wariant = **pleść duby smalone**. ◇ Synonim = **pleść jak Piekarski na mękach**. • Możliwa zmiana szyku.

pleść, co ślina na język przyniesie ‘mówić bez zastanowienia, często zbyt wiele i bezsensownie’ zob. **mówić, co ślina na język przyniesie**.

pleść duby smalone ^{°przestarzałe} ‘mówić w sposób pozbawiony głębszego sensu; zmyślać’ zob. **pleść bzdury**.

pleść jak Piekarski na mękach ‘mówić w sposób pozbawiony głębszego sensu; zmyślać’: *Tokarska powiedziała ci, że przesiaduję u kosmetyczki, zamiast zajmować się dzieckiem? Pleciesz jak Piekarski na mękach. Poza tym nie mogłeś spotkać się z Gabą na lunchu, ponieważ po pierwsze – Gabrysia jest twoją szefową, a ona nie utrzymuje kontaktów z pracownikami niższego szczebla, a po drugie – wyjechała tydzień temu na staż do filii w Chicago.* • Poprawna wielka litera w nazwisku **Piekarski**.

pleść od rzeczy ‘wypowiedź pozbawiona głębszego sensu, niedorzeczność’ zob. ^{°pospolicie} **gadać od rzeczy**.

pluć sobie w brodę ‘nie móc sobie wybaczyć niewykorzystanej szansy, żałować nieskorzystania ze sprzyjających okoliczności’: *Przyszedł Grzegorz i powiedział, że nie mógł już dłużej czekać na naszą decyzję. Sprzedał sklep i po zawodach. Teraz możemy sobie pluć w brodę, bo lokal był nam potrzebny, a on chciał pójść nam na rękę i wziąć na siebie opłaty manipulacyjne.*

pluć komuś **w oczy** ‘gardzić kimś’: *Pluli im w oczy tylko dlatego, że byli emigrantami, którzy przyjechali tu za chlebem. Godzili się jednak na nieludzkie traktowanie, gdyż za te kilka zarobionych dolarów ich rodziny w kraju będą mogły najść się do syta choćby samym ryżem.*

pluć/plunąć komuś **w twarz** ‘obrażać kogoś, ubliżać komuś, poniewierać kimś’: *Nie rozumiem, z jakiego powodu Janek plunął mi w twarz. Do dziś nie mogę się pozbierać po tym, gdy zelżył mnie przy wszystkich na zebraniu komitetu wykonawczego. Myślałem, że mam w nim dobrego przyjaciela, a tu przemówiła przez niego zazdrość i frustracja. ◇* Wariant aspektowy = **napluć** komuś **w twarz**.

plus minus ‘mniej więcej, w przybliżeniu’: – *Nie pamiętasz, ile jest dzieci w grupie Danusi, bo chciałabym kupić im lizaki. – Niestety, ale myślę, że tak plus minus dwadzieścioro.*

płacić frycowe ‘ponosić straty spowodowane niedoświadczeniem’: *Przygotował pod winnicę 5 hektarów ziemi i posadził przywiezioną z Włoch winorośl. Właściwie nie przezimowało nawet pięć procent nasadzeń. Po fakcie dowiedział się, że szczep, który przywiózł za nic nie mógł się przyjąć w naszym klimacie. Zapłacić frycowe za swoją niewiedzę, ale przynajmniej teraz wie, na co zwracać uwagę przy zakupie. ◇* Wariant aspektowy = **zapłacić frycowe**.

płacić jak za zboże ‘bardzo dużo’: *W tym roku za owoce trzeba będzie płacić jak za zboże, bo w sadach wymarzło wiele drzew. ◇* Wariant aspektowy = **zapłacić jak za zboże**.

płacić głową za coś **1**. ‘ponieść konsekwencje, np. stracić stanowisko, pracę itp.’ zob. **zapłacić głową** za coś **1**.

płacić głową za coś **2**. ‘zostać zabitym w odwecie, stracić życie’ zob. **płacić głową** za coś **2**.

płacić za coś **z własnej kieszeni** ‘na własny koszt, sfinansować coś ze swoich prywatnych środków’ zob. **z własnej kieszeni**.

placz i zgrzytanie zębów ‘zmartwienie, trudna sytuacja, problem’: *Najpierw sami wpisali w uchwałę szkolenie nauczycieli, a teraz jest płacz i zgrzytanie zębów, bo brakuje pieniędzy w budżecie wojewódzkim.*

plakać jak bóbr ‘plakać rzewnie, intensywnie’: *Nie wiedzieli się ponad dwadzieścia lat. Kiedy wpadli sobie w objęcia, Janek nie wytrzymał i zaczął plakać jak bóbr.*

płakać nad rozlanym mlekiem ‘martwić się, przejmować się czymś, co się stało i czego nie można tego naprawić’: *Postąpiłeś nie fair, wyjawiając szczegóły wniosku. Nie ma co płakać nad rozlanym mlekiem. Musisz przyjąć fał krytyki po męsku i wrócić do normalnego życia.*
◊ Synonim = **co się stało i się nie odstanie**. • Najczęściej frazeologizm rozwinięty do postaci = **nie ma co płakać nad rozlanym mlekiem, nie warto płakać nad rozlanym mlekiem**.

płatać figle/figla ‘coś lub czyjeś działanie kogoś bardzo niemile zaskoczyło, ktoś nie spodziewał się czegoś w danej chwili; ktoś zrobił złośliwe żarty’ zob. **splatać figle/figla**.

pleć piękna ‘ogół kobiet’: *Nie kryje swej słabości do płci pięknej.* ◊ Synonim = **słaba pleć**.

płynąć po prąd ‘przeciwstawiać się przyjętym zasadom, obyczajom, głoszonym powszechnie ideom itp.’: *Był bardzo cenionym artystą wśród koneserów sztuki. Zawsze płynął prąd głównych nurtów w malarstwie współczesnych, nie zważając na głosy niektórych krytyków zarzucających mu kicz.*

plywać jak ryba ‘umieć bardzo dobrze pływać’: *Janek uwielbia spędzać czas nad jeziorem, więc nikogo nie dziwi, że pływa jak ryba.*

po angielsku ‘niepostrzeżenie’ zob. **wyjscie po angielsku**.

pobić na głowę ‘okazać się lepszym od kogoś, zdominować kogoś’: *Nasz uczeń pobił na głowę pozostałych uczestników olimpiady, obalając tym samym mit, że najlepszy poziom prezentują szkoły elitarne bądź wielkomiejskie.* zob. **bić kogoś na głowę**.

pobiec/pobiegnać co/ile sił w nogach ‘pobiec/pobiegnać szybko, spiesząc się bardzo; włożyć wszystkie siły w bieg’ zob. **ile sił w nogach**.

pobożne życzenia ‘pomysły nierealnie, marzenia’: *Liczyliśmy na dobry hotel i czystą plażę, i mnóstwo atrakcji. Na miejscu okazało się, że były to tylko pobożne życzenia. Widok pięciogwiazdkowych hoteli i luksusu sprowadził nas szybko na ziemię. Musielibyśmy zarabiać dziesięć razy więcej, by rozkoszować się w pełni urokami afrykańskiego wybrzeża.*

pocałować klamkę ‘nie zastać kogoś, zastać coś zamknięte’: *Umówiliśmy się w ośrodku nad jeziorem. Zapewniano nas w mejlu, że domki będą dla nas przygotowane. Po przyjeździe pocałowaliśmy klamkę. Wszystko było pozamykane na amen*

pochylić czoła/czoło *przed kimś 1.* ‘okazywać komuś szacunek, podziwiać kogoś’ zob. **chylić czoła/czoło** *przed kimś 1.*

pochylić czoła/czoło/głowę *przed czymś 2.* ‘wyrazić uznanie dla czyichś dokonań, doceniać czyjś kunszt, spostrzegawczość, umiejętności itp.’: *Należy pochylić czoła przed geniuszem Atonio Gaudiego. Przechadzki po Barcelonie są często spacerami wśród dzieł tego artysty i architekta.* ◊ Warianty aspektowe = **chylić czoła/czoło/głowę** *przed czymś 2.*

pociągać za sznurki ‘mieć władzę nad czymś, nad kimś; sterować, kierować, mieć decydujący wpływ na coś’: *Wydawało się, że przewodniczący partii udał się na zasłużoną emeryturę. Dziennikarze dotarli do liderów, pragnących zachować anonimowość, którzy z niesmakiem mówili, że były szef partii nadal pociąga za sznurki i wszystkie decyzje personalne są uzależnione od jego opinii.*

pociągnąć kogoś za język ‘wplynać na kogoś, żeby ktoś wyjawiał coś, wypytać kogoś o coś’ zob. **ciągnąć kogoś za język.**

pocziwy z kośćcami *◦rzadkie* ‘pocziwy, serdeczny, dobry’: *Choć nie brak dziś ludzi życzliwych, to niełatwo trafić na kogoś, kto z natury i przekonania jest człowiekiem na wskroś dobrym. Miałem kiedyś takiego sąsiada w domku obok na Mazurach. Pocziwy z kośćcami pan po siedemdziesiątce z nieodzowną fajką, z którego sączyła się smużka dymu o zapachu wiśni.*

poczta pantoflowa ‘przekazywanie sobie w ust do ust jakiejś wiadomości, plotki itp.’: *Poczta pantoflowa stała się od niedawna jedną z najlepszych dróg promocji nowych produktów. Wykorzystanie tego kanału informacji wymusza na agencjach reklamowych zatrudnianie dodatkowych pracowników, których kompetencje i umiejętności gwarantują sukces marketingowy.*

poczuć bluesa ‘dobrze orientować się w jakiejś sytuacji, wyczuć nastrój, dostosować do panującej gdzieś atmosfery’ zob. **czuć bluesa.**

poczuć chemię (do kogoś) 1. ‘zauroczyć się, zakochać się’: *Jasne było dla wszystkich, że Karol poczuł chemię do Anki. Niby przez przypadek trafił na nią w kawiarence, na korytarzu, wybrał nawet to samo seminarium.* ◊ Wariant = **czuć chemię (do kogoś).**

poczuć chemię 2. ‘zauroczyć się czymś, zafascynować, dzielić ze sobą fascynację’: *Zauważyłam, że muzyka E.S.T. przez dziesięciolecia nie tyle się rozwinęła, co dojrzała, nabrała spójności i głębszego znaczenia. Zapewne muzycy spotykając się po raz pierwszy poczuli tę chemię, która zacieśniła ich więzy i sprawiła, że wystartowali z tak wysokiego pułapu (JF2009/12/67).* ◊ Wariant = **czuć chemię (do kogoś).**

poczuć, co się święci ‘umieć przewidywać rozwój wypadków; orientować się w tym, co nastąpi, na co się zanosz’ zob. **wiedzieć, co się święci.**

poczuć miętę do kogoś ‘być pod czyimś urokiem, podkochiwać się w kimś, czuć pociąg do kogoś’ zob. **czuć miętę do kogoś.**

poczuć na własnej skórze ‘odczuć coś bezpośrednio, osobiście’ zob. **na własnej skórze.**

poczuć pismo nosem ‘przewidzieć coś, domyślić się czegoś, przeczuć coś’ zob. **wyczuć pismo nosem.**

poczuć coś przez skórę ‘wyczuć coś intuicyjnie, domyślić się czegoś; mieć złe przeczucia’ zob. **czuć coś przez skórę.**

czuć się jak młody bóg ‘rzeško, wspaniale, wypoczęty’: *Po odnowie biologicznej poczułem się jak młody bóg.* ◊ Wariant aspektowy = **czuć się jak młody bóg.**

poczuć się jak ryba w wodzie ‘znaleźć się w korzystnym dla siebie położeniu, robić coś, co sprawia przyjemność; robić coś, na czym ktoś dobrze się zna; czuć się bardzo dobrze, swobodnie’ zob. **czuć się jak ryba w wodzie.**

poczuć się jak u siebie (w domu) 1. ‘poczuć się swobodnie, doskonale w jakimś miejscu; zadomowić się gdzieś’ lub **2.** ‘czuć się swobodnie, doskonale w jakimś miejscu; zadomowić się gdzieś’ zob. **czuć się jak u siebie (w domu) 1. i 2.**

poczytywać/poczytać za złe ‘obwiniać/obwinić kogoś, oskarżać/oskarżyć kogoś o negatywny wpływ na jakąś ważną sprawę’ zob. **mieć za złe**.

podać tył/tyły ‘wycofać się, uciec’: *Zza rogu wyszło kilku osilków, którzy chyba nie mieli w stosunku do nas przyjaznych zamiarów. Spojrzeliśmy po sobie i podaliśmy tyły. Schroniliśmy się w przedsiönku jednej z restauracji.*

podbić/podbijać świat 1. ‘stawać się bardzo popularnym, zyskiwać sympatię publiczności na całym świecie’: *Zagrała małą rolę w jakimś serialu amerykańskim, gdzie dostrzegł ją znany hollywoodzki reżyser. Tak zaczęła się jej wielka kariera. W latach sześćdziesiątych podbiła cały świat, grając piękne kobiety w wielkich superprodukcjach tamtych czasów.*

podbić/podbijać świat 2. ‘przeważnie o produktach, rzeczach: coś staje się znane na całym świecie, coś jest używane przez wielu ludzi na całym świecie, jakieś rozwiązanie techniczne święci triumfy’: *W latach dziewięćdziesiątych telefonia komórkowa zaczęła podbijać świat. Dziś nikt sobie nie wyobraża życia bez mobilnego aparatu.*

podbijać komuś bębenka ‘schlebiać komuś, komplementować kogoś, zachęcając do działania’: *Wydawało się to żenujące, zwłaszcza że ten spektakl polityczny dzieje się na naszych oczach już o kilkunastu miesiący. premier podbijał bębenka dwóm liderom partii koalicyjnych, chwalał ich decyzje publicznie. Komentatorzy zastanawiali się, co chce osiągnąć tym zachowaniem. Pojawiło się wiele hipotez i niektóre z nich wydają się bardzo prawdopodobne.* • Uwaga! Niepoprawnie: **podbijać komuś bębenek!**; rzadko spotykane w aspekcie dokonaniem: **podbić komuś bębenka**.

podbramkowa sytuacja ‘moment krytyczny, wymagający podjęcia natychmiastowych decyzji, bezzwłocznego działania; trudne położenie’ zob. **sytuacja podbramkowa**.

podchodzić do czegoś jak pies do jeża ‘zająć się czymś ostrożnie, z podejrzliwością; nie wyrażać chęci zrobienia czegoś, ociągać się’: *Do rozwiązania problemów wizowych państwa wysoko rozwinięte podchodziły zawsze jak pies do jeża. Tymczasem nielegalna imigracja stała się zjawiskiem niezwykle trudnym do opanowania.* ◊ Wariant = **zabierać się do czegoś jak pies do jeża**. • Spotykane formy nieustabilizowane w normie nie są zalecane, por. ***odnosić się do czegoś jak pies do jeża, przymierzać się do czegoś jak pies do jeża**.

podciąć/podcinać korzenie ‘uniemożliwić rozwój, działanie, stłumić czyjąś aktywność, stworzyć od początku niekorzystne warunki dla czegoś lub dla kogoś’: *Urząd gminy podciął*

korzenie świetnej inicjatywie grupy zapaleńców, którzy chcieli zorganizować centrum sztuki objazdowej w ich małym miasteczku. Burmistrz nie chciał przekazać im stojącego odlogiem budynku, który znajduje się w jego gestii, mimo że kilka miesięcy temu im to obiecał.

podciąć/podcinać komuś **skrzydła** ‘zniechęcić/zniechęcać kogoś, przeszkodzić/przeszkadzać komuś’: *Młodzi artyści nie mają kompleksów i często próbują falsyfikować zastane modele teoretyczne w sztuce. Niestety, większości z nich po paru latach przestaje opłacać się walka i poddają się regułom rynkowym. Skrzydła podcinają im krytycy nieprzychylnymi recenzjami i urzędnicy, którzy odrzucają ich wnioski o stypendia rządowe.*

pod dobrą datą ‘być podchmielonym, pijanym’ zob. **być pod dobrą datą**.

pod dyktando ‘według narzuconych zasad, reguł’: *Politycy głośno mówią o tym, że nie można godzić się na pisanie ustaw pod dyktando Unii Europejskiej, bez uwzględnienia specyfiki regionu.* ♦ Warianty = **robić/zrobić** coś **pod** czyjeś **dyktando**.

pod gołym niebem ‘nie w pomieszczeniu, sali; na powietrzu’: *Pomysł wystawiania wielkich oper pod gołym niebem spotkał się z entuzjazmem publiczności.*

podjąć rękawicę (rzuconą przez kogoś) ‘przystąpić do dyskusji z kimś nieprzychylnie nastawionym’: *Zdecydowałem się podjąć rękawicę rzuconą przez jednego z analityków amerykańskich, licząc w duchu na poparcie moich europejskich kolegów.*

pod jednym dachem ‘w tym samym mieszkaniu, domu; mieszkając wspólnie, razem’: *Choć nie jest to popularne w dzisiejszych czasach, młodzi mieszkali pod jednym dachem z rodzicami, bardzo sobie chwaląc tę sytuację.*

podłożyć komuś świnię ‘zaszkodzić komuś z premedytacją’: *Spodziewał się wielu nieprzyjemnych sytuacji, po tym, gdy wprost wypomniał pracownikom lenistwo, wymieniając ich z imienia i nazwiska. Przez dwa tygodnie nikt nie dawał poznać po sobie, że coś się stało. Aż tu nagle, doszły go słuchy o jego rzekomym zwolnieniu ze stanowiska dyrektora działu. Szef wezwał go na dywanik i skrytykował za bierność w kontaktach z nowym klientem. Po dłuższej rozmowie udowodniłem, że ktoś spreparował większość dokumentów, ale nie byłem w stanie powiedzieć, kto ze współpracowników chciał podłożyć mi świnię.*

pod *czymś* **okiem** ‘pod czyjąś opieką, pod czymś nadzorem’: *Doskonali grę na wiolonczeli w konserwatorium moskiewskim pod okiem najlepszych rosyjskich profesorów.*

podpierać się nosem ‘być bardzo zmęczonym’: *Rozmawialiśmy w najlepsze zajęte sobą. Nawet nie zauważyliśmy, jak minęła północ. Spojrzałyśmy w tym samym momencie na mojego męża, który podpierał się nosem sącząc czerwone wino.*

podpisać się/podpisywać się *pod czymś* **rękami i nogami** ‘zgodzić się z czymś, ukazując entuzjazm’: *Jeżeli zmiany pójdą w tę stronę, że największy nacisk położony zostanie na oryginalną twórczość młodych artystów, to podpiszę się pod tym rękami i nogami.* ◊ Wariant = **rękami i nogami**.

pod płaszczykiem *czegoś* ‘pod pozorem’: *Ministerstwo wprowadziło zmiany w ustawie pod płaszczykiem dostosowania do prawa unijnego.*

pod młotek ‘coś wystawione na sprzedaż w drodze licytacji’ zob. **iść pod młotek**.

podnieść/podnosić głowę ‘występować jawnie przeciw jakiejś władzy, jakiejś grupie wpływowych ludzi itp.; buntować się’: *Wiele plemion indiańskich w dziewiętnastym wieku zbyt późno zrozumiało, że tracą bezpowrotnie przestrzeń życiową, zbyt późno zaczęli podnosić głowę, by odwrócić przeznaczenie.*

podnieść/podnosić *kogoś* **na duchu** ‘pocieszyć kogoś; pomóc komuś, rozmawiając z nim’: *Annie nie wiodło się ostatnio, więc trzeba było ją podnieść na duchu, wspomóc dobrym słowem, aby przetrwała trudny okres.* ◊ Synonim = **podtrzymać/podtrzymywać** *kogoś* **na duchu**.

podnieść/podnosić (wysoko) poprzeczkę ‘zwiększyć/zwiększać wymagania, oczekiwania’: *Studenci dość dobrze radzili sobie dotychczas z zadaniami i chyba zauważył to prowadzący, bo na dzisiejszych zajęć podniósł wysoko poprzeczkę.*

podnieść/podnosić rękę *na kogoś* ‘uderzyć kogoś; próbować kogoś uderzyć’: *Od razu po ślubie zaczęło się coś psuć między nimi. Już wtedy odczuwała, że mąż znęca się nad nią psychicznie. Kiedy podniósł na nią rękę, tego samego dnia spakowała się i nie zastanawiając się długo wyjechała do swoich rodziców.*

podobne/podobni *do kogoś/do czegoś* **jak dwie krople wody** ‘o kimś wyglądającym bardzo podobnie, wręcz identycznie’: *Bracia Jamowiczowie byli podobni do siebie jak dwie krople wody, mimo że dzieliły ich dwa lata różnicy.*

pod psem ‘bardzo źle oceniane, źle funkcjonujące’: *Od dłuższego czasu nasze wzajemne stosunki były pod psem. Nie wiem, kiedy zaczęliśmy powoli oddalać się od siebie, ale myślę, że powodem mogła stać się moja decyzja o tym, że nie chce mieć dzieci.* ◊ Synonimy = **pieska/psia pogoda, pogoda pod (zdechłym) psem, pogoda barowa.**

podróżować rzemiennym dyszlem ‘podróżować, zbaczając z drogi, zatrzymując się po drodze’ zob. **jechać rzemiennym dyszlem.**

podrzucić komuś kukułcze jajo kukułcze jajo ‘zręczne obarczyć kogoś odpowiedzialnością za jakiś problem, kłopotliwą sprawę, za coś niekorzystnego’: *Spokojnie sobie pracowałem, nie wadząc nikomu, ale jak zwykle ktoś musiał przerwać tę sielankę. Wystarczyło, że wzięłam wolne na trzy dni, a już pod moją nieobecność podrzucili mi kukułcze jajo. Podobno na wczorajszej odprawie wybrali mnie na przewodniczącego sekcji oceniającej wydajność pracy innych. Teraz to już nawet nikt na kawę nie będzie się ze mną chciał umówić bezinteresownie.* ◊ Wariant = **kukulcze jajo.**

podstawić/podstawiać komuś nogę ‘spowodować czyjś upadek, wystawiając nogę’: *Karolek biegł do klasy najszybciej jak umiał, bo dziś pani od przyrody miała pokazać im piękny zielnik złożony z roślin tropikalnych. Nagle poczuł, że traci równowagę, potykając się o coś. To Mirek, szkolny łobuz, podstawił mu nogę.*

pod telefonem ‘dawać możliwość pewnego kontaktu innym, przebywając w pomieszczeniu z aparatem telefonicznym lub mając przy sobie telefon komórkowy’ zob. **być pod telefonem.**

podtrzymać/podtrzymywać kogoś na duchu ‘pocieszyć kogoś, pomóc komuś rozmawiając z nim’ zob. **podnieść/podnosić kogoś na duchu.**

po dwóch głębszych ‘po wypiciu kilku kieliszków alkoholu’ zob. **po kilku/paru głębszych.**

podwójna gra ‘postępować fałszywie, być dwulicowym, obłudnym’ zob. **prowadzić podwójną grę.**

podwójne życie ‘życie z jakichś względów ukrywane, niejawne’: *Nikt nie podejrzewał go o podwójne życie. Na pierwszy rzut oka normalny facet, dobrze żyjący z sąsiadami, choć niezbyt wylewny, a okazało się, że był agentem obcego wywiadu.* ◊ Warianty = **mieć podwójne życie, prowadzić podwójne życie.** ◊ Synonim = **drugie życie 2.**

podziałać *na kogoś jak/nicznym (czerwona) płachta na byka* ‘zdenerwować kogoś, podrażnić kogoś, zirytować kogoś’ zob. **działać na kogoś jak/nicznym (czerwona) płachta na byka.**

podziałać *na kogoś jak zimny prysznic* ‘coś niespodziewanego spowodowało zmianę oglądu, oceny sytuacji, sprawy itp.; jakieś zdarzenie wpłynęło na otrzeźwienie, na racjonalną ocenę sytuacji’ zob. **zimny prysznic.**

coś podziałało na kogoś jak grom z jasnego nieba ‘coś spowodowało otrzeźwienie, opamiętanie’ zob. **jak grom z jasnego nieba 2.**

pojechać do rygi ‘zwymiotować; zwrócić treść żołądkową’ zob. *eufemistycznie* **jechać do rygi.**

pojechać po bandzie ‘postępować ryzykownie; odważnie, nieszablonowo, z brawurą doprowadzać swoje działanie do zamierzonego celu; naruszyć ustalony porządek, nie zważając na konsekwencje swego działania’ zob. **jazda po bandzie.**

po jednych pieniądzech ‘tacy sami, mający takie same poglądy, tak samo postępujący’ zob. **być po jednych pieniądzech.**

pojedynek Dawida z Goliatem ‘o rywalizacji prowadzonej z pozycji słabeusza; o spotkaniu osób, których wiedza, doświadczenie lub umiejętność z jakiegoś zakresu jest nieporównywalna’ zob. **walka Dawida z Goliatem.**

pospolicie **pogadać jak Polak z Polakiem** ‘porozmawiać szczerze, zgodnie dla dobra ogólnego, wspólnego, obopólnego’ zob. **dogadać się jak Polak z Polakiem.**

pogoda barowa ‘deszczowo, pochmurno, przenikliwie zimno, często kojarzona ze złym samopoczuciem, depresją’: *Ale mamy pogodę barową, na nic nie mam ochoty. Położę się na sofę i pooglądam telewizję.* ◊ Synonimy = **pieska/psia pogoda, pogoda pod (zdechłym) psem, pod psem.**

pogoda ducha ‘o kimś uśmiechniętym, radosnym, wesołym, szczęśliwym, o pogodnym usposobieniu niezależnie od życiowych trosk i kłopotów dnia codziennego’: *Chciałbym mieć taką pogodę ducha jak Marek. Jemu nigdy uśmiech nie schodzi z ust, choćby mu się świat walił na głowę.*

pogoda pod psem ‘bardzo zła pogoda: deszczowo, pochmurno, przenikliwie zimno’: *Dzisiaj nawet do sklepu po bułki nie mam ochoty się wybrać. Na dworze jest okropnie, pogoda pod zdechłym psem.* ◇ Używany w postaci rozwiniętej = **pogoda pod zdechłym psem.** ◇ Synonimy = **pieska/psia pogoda, pod psem, pogoda barowa.**

pogoda w kratkę ‘zmienna pogoda’: *Wyjazd nad morze nie udał nam się do końca, bo mieliśmy pogodę w kratkę. Często padał deszcz i wiał silny wiatr, więc nie było okazji, by wygrzać się porządnie na słońcu.*

pogodzić się ze światem, pogodzony ze światem ‘nie mieć żalu do siebie i innych, nie zamartwiać się, czuć spokój w duszy’: *Umierał pogodzony ze światem w otoczeniu najbliższej rodziny.*

pogonić komuś kota 1. ‘swym działaniem zmusić kogoś do usunięcia się skądś, do opuszczenia jakiegoś miejsca’: *Woźny pogonił kota chłopcom z szóstej klasy. Nie lubił kiedy przesiadywali na dużej przerwie między murkami. Nikt ich wówczas nie kontrolował.* ◇ Wariant = **popędzić komuś kota.**

pogonić komuś kota 2. ‘swym działaniem wymóc na kimś aktywność, spowodować czyjeś działania’: *Patrole strażników miejskich zaskakują coraz częściej właścicieli psów na osiedlach. Nie dalej jak wczoraj widziałem jak popędzili kota sąsiadom spod szóstki. Z miejsca dostali mandat. Wcale im nie współczuję, powinni nauczyć się sprzątać po swoim pupilku.* ◇ Wariant = **popędzić komuś kota.**

pogrywać (sobie) w kulki ‘lekceważyć kogoś, drażnić kogoś swoim zachowaniem’ zob. **lecieć (sobie) w kulki.**

po jakiego grzyba? °pospolicie ‘po co? jaki był cel tego? zob. °pospolicie **po kiego grzyba?**

pojechać po premii ‘z powodu źle ocenianych wyników w pracy stracić część uznaniową wynagrodzenia’ zob. **dostać po premii.**

pojechać w ciemno ‘udać się gdzieś bez rozeznania, ryzykując’ zob. **w ciemno**.

pokazać komuś figę ‘odmówić komuś; dać do zrozumienia, że czegoś się nie zrobi’: *Myślałem, że Marian pomoże mi przy układaniu trawy w ogródku, ale on pokazał mi figę. To nie pierwszy raz, kiedy nie mogę na niego liczyć.* ◇ Synonim = por. **figa z makiem (z pasternakiem)**.

pokazać gdzie raki zimują ‘zemścić się; dokuczyć komuś; odgryźć się komuś; ukazać swoją wyższość’: *W pierwszej połowie nie można było zauważyć, która z drużyn to mistrz kraju. W 50. minucie po wykorzystaniu rzutu karnego beniaminek ekstraklasy był o krok od sprawienia sensacji tego wieczoru. Jednak w ostatnim kwadransie pretendenci do tytułu pokazali przeciwnikom z południa gdzie raki zimują i wbili trzy bramki po pięknych akcjach całego zespołu.*

pokazać lwi pazur 1. ‘ukazać drzemiący w kimś potencjał, wznieść się na wyżyny swoich możliwości; w sporcie: zaskoczyć innych determinacją i walecznością’: *W końcu drugiego seta Agnieszka pokazała lwi pazur, przełamując dwukrotnie serwis Amerykanki. Trzeci set był już tylko formalnością.* ◇ Synonim = **pokazać pazury**.

pokazać lwi pazur 2. ‘o artyście: ujawnić talent, swym dziełem wyrosnąć ponad przeciętność’: *Alek w swej powieści pokazał lwi pazur. Dawno już w polskiej literaturze nie pojawił się autor dobrze opowiadający ciekawą historię, którego nie interesuje eksperyment, margines czy warsztatowa męczarnia z przeszłością.* ◇ Wariant = **lwi pazur**.

pokazać pazury ‘ujawnić ukryte wcześniej możliwości, atuty, drzemiący w kimś, czymś potencjał’: *Dla mistrza Polski wcale nie była to łatwa przeprawa. Po pierwszej bezbramkowej połowie beniaminek ekstraklasy pokazał pazury, wychodząc na prowadzenie w 59 minucie. Obrońcy tytułu musieli wziąć się ostro do pracy, aby najpierw doprowadzić do wyrównania, a później strzelając bramkę w doliczonym czasie gry na 2:1.*

pokazać/pokazywać rogi ‘być/stawać się niepokornym, nieposłusznym, zuchwałym’: *Szedł swoją drogą w życiu i czasami pokazywał rogi. Jego przełożony dobrze o tym wiedział, ale wiedział też, że to najlepszy negocjator na wschód od Odry.*

pokazać/pokazywać komuś **czerwoną kartkę** ‘doprowadzić do zaprzestania czyjejś działalności, często w służbie publicznej’: *Związkowcy pokazali czerwoną kartkę rządowi, ogłaszając dziś rano strajk ogólnopolski.*

pokazać/pokazywać komuś **żółtą kartkę** ‘wysłać/wysyłać komuś sygnał ostrzegawczy, domagając się tym samym poprawy; okazać/okazywać swoje niezadowolenie wynikające z czyjejś działalności publicznej’: *Wyborcy pokazali żółtą kartkę partiom koalicyjnym, nie głosując na nie w wyborach samorządowych.*

pokazywać kogoś **palcami/palcem** ‘wskazywać winnego czegoś; odtrącać publicznie’ zob. **wytykać** kogoś **palcami/palcem**.

po kiego grzyba? ^opospolicie ‘po co? jaki był cel tego?’: *Po kiego grzyba się tu pchasz. Miałeś zostawić to mnie i pilnować domu.* ◊ Wariant = **po jakiego grzyba?**

po kilku głębszych ‘po wypiciu kilku kieliszków alkoholu’: *Podobno balowałem do samego rana i byłem jak John Travolta z „Gorączki sobotniej nocy”. Nic z tego nie pamiętam, przyszedłem na imprezę po 48-godzinnej dyżurze i po dwóch głębszych film mi się urwał na dobre.* ◊ Wariant = = **po paru głębszych**. ◊ Frazeologizm czasem używany jest w wariacie z liczebnikiem *dwa* = **po dwóch głębszych**. • Z innymi liczebnikami raczej niespotykany.

poklepywać kogoś **po ramieniu** ‘nic sobie nie robić z kogoś, lekceważyć kogoś, pokazywać swoją wyższość’: *Opowiadałem rozemocjonowany o moim odkryciu, ale profesor tylko poklepał mnie po ramieniu i powiedział, żebym sobie tym nie zwracał głowy, bo na pewno przede mną jeszcze kilka tysięcy laborantów doszło do podobnych konkluzji.* ◊ Wariant aspektowy = **klepać** kogoś **po ramieniu**.

pokładać się ze śmiechu ‘bardzo się z czegoś śmiać; okazywać radość spontanicznie, bez skrepowania’: *Kiedy przyszedł Marcin z winem i kompletem sztuców pod pachą zaczęliśmy się pokładać ze śmiechu. Zrobił wielkie oczy i dopiero gdy dojrzał na parapecie trzy nowiutkie zestawy noży i widelców, zrozumiał naszą reakcję.*

pokładać w kimś/w czymś **nadzieję** ‘ufać, że się komuś powiedzie w rozwiązaniu jakiejś ważnej sprawy; wierzyć w czyjeś umiejętności, spodziewać się dobrych rezultatów czegoś; zdać się na kogoś lub na coś i czekać na korzystne rozstrzygnięcie’: *Polscy kibice pokładają nadzieję w nowego trenera. Wierzą w dobre wyniki reprezentacji, bo będzie ją prowadził człowiek z charakterem.*

pokrzyżować komuś **szyki** ‘przeszkodzić komuś w realizacji zamierzeń’: *Wybieraliśmy się do Pragi na długi majowy weekend, ale awaria samochodu pokrzyżowała nam szyki. Nic to, Basieńka, powiedziałem do moich dam i zabrałem je do zoo, a wieczorem rozpaliliśmy ognisko w ogrodzie. Śmiechu było co niemiara, piekliśmy kielbaski i śpiewaliśmy piosenki.* ♦ Warianty = **mieszać** komuś **szyki**, **pomieszać** komuś **szyki**, **popsuć** komuś **szyki**. ♦ Synonim = **pokrzyżować** komuś/czyjeś **plany**.

pokrzyżować komuś/czyjeś **plany** ‘przeszkodzić komuś w realizacji zamierzeń’ zob. **pokrzyżować** komuś **szyki**.

polecać/poleciały głowy czyjeś, **polecą/poleciała głowa** czyjaś ‘ktoś straci/stracił stanowisko’ zob. **głowa spadnie** czyjaś.

polecieć po czarnych ^{środowiskowe} ‘mówić dosadnie, wprost, nie ukrywać tego, co się o czymś lub o kimś myśli’: *No, stary, teraz to poleciałeś po czarnych. Nie powinieneś tak do niej mówić. Wiem, że nie przebierasz w słowach, ale tym razem naprawdę przesadziłeś, choć z drugiej strony miałeś rację: talentu w niej za grosz.*

polecieć po premii ‘z powodu źle ocenianych wyników w pracy stracić część uznaniową wynagrodzenia’ zob. **dostać po premii**.

polecieć (sobie) w kulki ‘zlekceważyć kogoś, drażnić kogoś swoim zachowaniem’ zob. **lecieć (sobie) w kulki**.

pole do popisu ‘możliwość wykazania się, pokazania swoich umiejętności’: *Umiejętność sprawnego i poprawnego posługiwania się polszczyzną jest dziś w cenie. Dobrze władających językiem poszukują redakcje, agencje reklamowe i wizerunkowe oraz firmy, których działalność opiera się na zindywidualizowanych kontaktach z klientami. Duże pole do popisu mają zatem absolwenci polonistyki.* • Często w postaci = *ktoś ma duże pole do popisu*.

polegać na kimś jak na Zawiszy ‘ufać komuś bezgranicznie; móc liczyć na czyjąś pomoc, czyjeś wsparcie w każdej sytuacji; być pewnym czyichś umiejętności, kwalifikacji’: *Zjadłem z Markiem beczkę soli, więc nie obawiam się, że mnie wystawi do wiatru. Wiem, że interes to interes i pieniądz często gubi ludzi, ale na Marku mogę polegać jak na Zawiszy.* • Poprawny zapis wielką literą = **Zawiszy**.

pole manewru ‘możliwości działania’: *Sugestie klienta w sprawie palety kolorów znaczenie ograniczyły pole manewru dekoratora wnętrz.*

pole minowe ‘działanie w niesprzyjających warunkach, działanie ryzykowne w trudnej sytuacji’: *Polska, grając na zwłokę w dostawach surowców, wchodzi na pole minowe. Rozgrywka toczy się pomiędzy państwami najbogatszymi, więc może się okazać, że zostaniemy sami na placu boju.*

poletko doświadczalne ‘obszar, dziedzina traktowane jako miejsce dla wypróbowania czegoś w celu sprawdzenia jego przydatności’: *Profilowane szkoły średnie stały się poletkiem doświadczalnym dla wprowadzania e-booków w nauczaniu. Jeśli projekt się powiedzie, to za kilka lat podręczniki szkolne będą dostępne w wersji elektronicznej na stronach ministerstwa.*

policyć komuś (wszystkie) kości/żebra ‘dotkliwie zbić kogoś’ zob. **porachować komuś (wszystkie) kości/żebra.**

poligon doświadczalny ‘zdobywanie doświadczeń w jakiejś sytuacji; wypróbowywanie czegoś’: *Miałem bardzo dużo szczęścia, bo padła komuna i zniesiono monopol państwa. Natychmiast skorzystałem z propozycji, żeby poprowadzić dział dystrybucji Fundacji Sztuki Filmowej i byłem tam przez 3 lata. Prawdziwy poligon doświadczalny. A potem, kiedy Fundacja jakoś naturalnie obumarła, postanowiłem zaryzykować i założyć własny interes (K 2009/12/23).*

polityczna poprawność ‘przestrzeganie zasady liberalnego i nieantagonistycznego traktowania poglądów mniejszości; reguła zachowania politycznego w demokratycznych społeczeństwach, która szczególnie subtelnie ujmuje sprawy równouprawnienia’: *Komentatorzy współczesnej sceny politycznej twierdzą, że wielu polityków cechuje dwulicowość w sprawach rasowych, etnicznych. Z jednej strony, dbają o polityczną poprawność w wypowiedziach publicznych, a z drugiej, wspierają ruchy nacjonalistyczne. •* Także w odmiennym szyku = **poprawność polityczna.**

polityka spalonej ziemi ‘sposób prowadzenia wojny, działań militarnych, polegający na całkowitym zniszczeniu wszystkiego na danym obszarze’ zob. **taktyka spalonej ziemi.**

polowanie na czarownice ‘poszukiwanie winnych na pokaz ze względu na jakąś konfliktową sytuację; zrzucić na kogoś odpowiedzialność za coś’: *Koalicja w mieście obiecywała szybkie uchwalenie planu zagospodarowania przestrzennego, by rozpocząć inwestycje. Minęło już kilkanaście miesięcy i ze względu na kłótnie w radzie nie udało się doprowadzić tego zamierzenia do końca. Zaczyna się polowanie na czarownice .*

polskie piekło/piekielko ‘zawiść, niedocenianie czyjejś wartości, obłuda cechujące życie publiczne w Polsce’: *Po dwóch porażkach z rządu Holender poczuł, czym jest polskie piekielko. Do niedawna był noszony na rękach, dziś pół kraju odsądza go od czci i wiary. Dziennikarskie peany zmieniły się nagle w zajadłe ataki krytykujące jego warsztat trenerski.*

połamać (sobie) zęby *na czymś/na kimś* ‘nie poradzić sobie z czymś, trafić na przeszkodę nie do pokonania’: *Szli jak burza od pierwszego meczu, ale połamali sobie zęby na szczypiornistach ze Skandynawii.*

połączyć przyjemne z pożytecznym ‘wypełnić obowiązki, wykonać jakąś pracę, przy okazji robiąc coś, co sprawia przyjemność, radość, frajdę’ zob. **łączyć przyjemne z pożytecznym.**

po lebkach ‘powierzchnownie, wrywkowo, niedokładnie; wybierając pewne fragmenty’: *Brak nam czasu, aby dokładnie przejrzeć wszystkie punkty, więc spróbujmy tak przelecieć po lebkach, wybierając najważniejsze rozdziały.*

połknąć bakcyła ‘zainteresować się czymś, zafascynować się czymś’: *Któregoś razu wujek zabrał go do stadniny i dla zabawy zapłacił za pierwszą lekcję. I to właśnie tego popołudnia połknął bakcyła jeździectwa. Teraz nie wyobraża sobie dnia bez spotkania z końmi i weekendu bez dłuższej przejażdżki.*

połknąć haczyk ‘dać się sprowokować, pozwolić się podejść, dać się skusić’: *Przestępca połknął haczyk. Zgodził się dostarczyć nam broń, nie zdawał sobie jednak sprawy z tego, że będzie to zakup kontrolowany.*

połknąć litery ‘popęłnić/popęłniać błąd, opuszczając niektóre litery podczas pisania bądź niektóre głoski podczas mówienia’ zob. **zjadać litery.**

położyć coś na ząb ‘przekąsić coś, posilić się’ zob. **coś na ząb.**

położyć głowę pod ewangelię ‘swym zachowaniem narażać się na niebezpieczeństwo, problemy osobiste itp.’ zob. **kłaść głowę pod ewangelię**.

położyć kamień węgielny *pod coś 1.* ‘dać początek czemuś, zapoczątkować jakąś działalność’: *Reformy Balcerowicza położyły kamień węgielny pod gospodarkę rynkową w całym regionie.* ◊ Warianty (aspektowy) = **kłaść kamień węgielny pod coś, kamień węgielny 1.**

położyć kamień węgielny *pod coś 2.* ‘umieścić akt erekcyjny w fundamentach nowo powstającego budynku’: *Biskup diecezjalny położył kamień węgielny pod nowy kościół w naszej parafii.* ◊ Warianty (aspektowy) = **kłaść kamień węgielny pod coś, wmurować/wmurowywać kamień węgielny pod coś, kamień węgielny 2.**

położyć kres *czemuś* ‘zakończyć coś; spowodować zaprzestanie oddziaływania czegoś’: *Jego szybka decyzja o wprowadzeniu zespołowych dodatków motywacyjnych położyła kres niezdrowej rywalizacji w firmie.* ◊ Wariant aspektowy = **kłaść kres** *czemuś*.

położyć krzyżyk *na kimś/na czymś* ‘coś przepadło i nie warto dłużej się czymś lub kimś zajmować, zrezygnować z kogoś lub z czegoś’ zob. **postawić krzyżyk** *na kimś/na czymś*.

położyć coś na karb *czegoś* ‘wytłumaczyć się czymś, znaleźć usprawiedliwienie na coś’: zob. **kłaść coś na karb** *czegoś*.

położyć na (obie) łopatki ‘zdominować kogoś, pokonać kogoś; znacznie przewyższać kogoś w czymś’: *Wystąpienie młodej i bardzo utalentowanej krakowianki położyło słuchaczy na obie łopatki. Później z mównicy wiało nudą.* ◊ Wariant aspektowy = **kłaść na (obie) łopatki**.

położyć coś na szali ‘wybrać coś, postawić na coś, zdając sobie sprawę z ryzyka’ zob. **rzucić coś na szalę**.

położyć rękę/pospolicie łapę *na czymś* ‘zawładnąć czymś, przejąć coś; kontrolować coś’: *Prezesi firmy chcieli zainwestować połowę dochodów w budowę kolejnej fabryki, lecz zarząd centrali położył łapę na pieniądzach wypracowanych przez ich filie w Europie i Azji.*

położyć tamę *czemuś* ‘przeciwstawić się czemuś, przeszkodzić w realizacji czegoś’ zob. **stawiać tamę** *czemuś*.

położyć uszy po sobie ‘stawać się potulnym, pokornym, tchórzyc’: *Nauczycielka angielskiego nie dawała sobie rady z najstarszymi rocznikami. Harmider, obelgi, przytyki były na porządku dziennym. Gdy do klasy wkroczył dyrektor i stanowczo powiedział, że nie będzie tolerował takiego zachowania, co w jego słowniku oznaczało relegowanie ze szkoły. Nawet najbardziej niekulturalni uczniowie położyli uszy po sobie.* ◊ Wariant aspektowy = **kłaść uszy po sobie**.

położyć zdrową głowę pod ewangelię ‘swym zachowaniem narażać się niebezpieczeństwo, problemy osobiste itp.’ zob. **kłaść głowę pod ewangelię**.

połykać litery ‘popępiać błąd, opuszczając niektóre litery podczas pisania bądź niektóre głoski podczas mówienia’ zob. **zjadać litery**.

połykać słowa ‘mówić bardzo szybko, niewyraźnie wypowiadając słowa’: *Jurek mówi bardzo szybko. Gdy zaczyna połykać słowa, to nawet ja czasem nie mogę go zrozumieć, mimo że od wielu lat jesteśmy przyjaciółmi.*

po męsku ‘stanowczo, odważnie, otwarcie, z pełnym przekonaniem; w sposób właściwy mężczyźnie’: *Musisz raz na zawsze wyjaśnić te animozje. Idź do Jonatana i załatw tę sprawę po męsku. Oczyszczysz atmosferę wokół siebie i swojej rodziny i na pewno wyjdzie to wam na dobre w ostatecznym rozrachunku.* • Wyrażenie łączy się w wieloma czasownikami, najczęściej z = °pospolicie **pogadać, porozmawiać, powiedzieć, przyznać/przyznać się, załatwić**.

pomieszać komuś szyki ‘przeszkodzić komuś w realizacji zamierzeń’ zob. **pokrzyżować komuś szyki**.

pomieszanie z poplątaniem ‘nieład, zamieszanie, nieuporządkowanie’: *Wielu krytykom nie przypadła do gustu najnowsza premiera przygotowana przez znaną już na festiwalach niezależnych Grupę Eksperymentalną. Różne filozofie kreowania postaci granych przez aktorów nawet najbardziej wprawny widz odbiera jako pomieszane z poplątaniem, nie zaś jako poszukiwanie w sztuce.*

pomocna dłoń ‘okazywanie pomocy’: *W trudnych chwilach mogę liczyć na pomocną dłoń mojej mamy. Jeszcze nigdy się na niej nie zawiodłem.* ◊ Synonim = **wyciągnąć/wyciągać rękę/dłoń**.

po moim trupie ‘wyrażenie oznaczające niezgodę na coś, protest’: *Żaden robotnik nie wejdzie na moją ziemię. Po moim trupie! Nie pozwolę na zniszczenie ogrodu tylko po to, by zbudować garaż.*

pomoże jak umarłemu kadzidło ‘wcale nie pomoże, działanie bezcelowe’: *Opublikowanie filmu z zabawy suto zaprawianej alkoholem w trakcie wyjazdu służbowego do zaprzyjaźnionego miasta w Niemczech skompromitowało burmistrza wraz z radnymi w oczach mieszkańców. Organizacja przez władze miasta festynu pomoże im jak umarłemu kadzidło, bo i tak w najbliższych wyborach nikt na nich już nie zagłosuje.*

pompować balon ‘podsycać czyjeś pragnienia, oczekiwania’: *Niestety, dziś w turnieju drużynowym nasz najmniej doświadczony skoczek wysadził w powietrze całą polską drużynę, oddając dwa krótkie skoki. Ponieważ w ostatnich latach, mimo pojawiających się szans, zawsze zawodziła psychika przynajmniej jednego z naszych reprezentantów, chyba należało by przestać pompować ten balon, a sny o potędze polskich skoków – odłożyć ad Kalendas Graecas.* ◇ Synonimy = por. **nadęty balon, rozdęty balon.**

ponad podziałami ‘o współpracy ludzi wywodzących się z różnych środowisk, często przeciwstawnych lub skonfliktowanych w jakiejś mierze, w imię wspólnego dobra, gdy przyświeca wyższy cel’: *Ufam, że jesteśmy w stanie uchwalić ustawę zdrowotną w wersji zaproponowanej przez komisję sejmową. Potrzebne jest głosowanie ponad podziałami, bez przywiązywania wagi do barw politycznych.* Δ Frazeologizm spopularyzowany przez Aleksandra Kwaśniewskiego (Prezydent RP w latach 1995-2005).

popadnie co/czym/gdzie/jak ‘byle co, byle czym, byle gdzie, byle jak; przypadkowo, przypadkiem, bez zastanowienia, pierwszy z brzegu itp.’ zob. **co popadnie.**

popamiętać ruski miesiąc ‘zapamiętać na długo poniesioną karę’: *Jeśli zaraz się nie uspokoisz, to wymyślę ci taką karę, że popamiętasz ruski miesiąc.*

po paru głębszych ‘po wypiciu kilku kieliszków alkoholu’ zob. **po kilku głębszych.**

popatrzeć jak cieleń/wół na malowane wrota ‘patrzeć w bezmyślnym zdumieniu’ zob. **patrzeć jak cieleń/wół na malowane wrota.**

popępiać/popępnić faux pas ‘postąpić niestosownie, niezgodnie z przyjętym obyczajem’: *Ostatnia uwaga: na francuskim afiszu filmu nie ma nazwiska Maxime’a Godarta, odtwórcy*

głównej roli. Mam nadzieję, że polski dystrybutor podobnego faux pas nie popełni (K 2009/12/69). ◇ Wariant = **faux pas**.

popędzić *komuś kota* **1.** ‘swym działaniem zmusić kogoś do usunięcia się skądś, do opuszczenia jakiegoś miejsca’ lub **2.** ‘swym działaniem wymóc na kimś aktywność, spowodować czyjeś działania’ zob. **pogonić** *komuś kota*.

poprawność polityczna zob. **polityczna poprawność**.

poprosić o rękę ‘oświadczyć się’: *Tuż po świętach Bożego Narodzenia Jan poprosił o rękę Anny.* ◇ Wariant aspektowy = **prosić o rękę**.

poprzeczka jest wysoko zawieszona ‘zwiększono wymagania, oczekiwania’ zob. **podnieść/podnosić (wysoko) poprzeczkę**

komuś poprzewracało się w głowie/°wulgarnie **w dupie**/°kolokwialnie **w tyłku** ‘być zadufanym, wywyższać się’: *Dostał awans i od razu mu się poprzewracało w głowie. Dziś to już myślałem, że w windzie zacznie mi na pan mówić.* ◇ Warianty = **mieć poprzewracane w głowie, przewraca się/przewróciło się** *komuś w głowie*.

popsuć *komuś szyki* ‘przeszkodzić komuś w realizacji zamierzeń’ zob. **pokrzyżować** *komuś szyki*.

popuścić cugli/cugle *komuś/czemuś* ‘dać więcej swobody, zrezygnować z bezkompromisowej postawy wobec czyjegoś zachowania’: *Zwykle trzymający się swych zasad trener naszych siatkarzy postanowił popuścić cugli swoim zawodnikom w sezonie po zdobyciu medalu na mistrzostwach.*

porachować *komuś (wszystkie) kości/żebra* ‘dotkliwie zbić kogoś’: *Syn sąsiada wygląda okropnie. Sam się o to prosił, by chłopcy z podwórka porachowali mu wszystkie kości. Chyba teraz oduczy się przechwalania się i przedrzeźniania młodszego brata Julka.* ◇ Wariant = **policzyć** *komuś (wszystkie) kości/żebra*.

porosnąć/porastać w piórka/pierze ‘stać się/stawać się zamożnym, uzyskać/uzyskiwać wyższy status w swoim środowisku’ zob. **obrosnąć/obрастаć w piórka/pierze**.

porozstawiać *kogoś po kątach* ‘stanowczo przywołać kogoś do porządku, wyrzucić silną presję na innych w celu podporządkowania kogoś’ zob. **rozstawiać** *kogoś po kątach*.

porozmawiać jak Polak z Polakiem ‘porozmawiać szczerze, zgodnie dla dobra ogólnego, wspólnego, obopólnego’ zob. **dogadać się jak Polak z Polakiem**.

portki się *komuś trzęsą ze strachu* ‘bardzo się przestraszyć, być sparaliżowanym ze strachu’ zob. **narobić w portki (ze strachu)**.

poruszać się jak mucha w smole ‘wykonywać powolne ruchy, nie spieszyć się, powodując tym zachowaniem irytację innych osób’ zob. **ruszać się jak mucha w smole**.

poruszać się jak słoń w składzie porcelany ‘niezgrabnie, niezręcznie’ zob. **jak słoń w składzie porcelany**.

poruszyć niebo i ziemię ‘wykorzystać wszystkie możliwości w celu osiągnięcia czegoś, zdobycia czegoś’: *Polski ambasador poruszył niebo i ziemię, by skontaktować się z porywaczami naszego obywatela*.

porządek rzeczy/spraw ‘kolejność zdarzeń, faktów’ zob. **obrót spraw/rzeczy**.

porwać się/porywać się z motyką na słońce ‘podjąć/podejmować się czegoś, co znacznie przekracza czyjeś możliwości’: *Robert porwał się z motyką na słońce, próbując napisać dwie prace magisterskie w ciągu półrocza. Kiedy zdał sobie sprawę z tego, że jednak mu się to nie uda, złożył podanie o przedłużenie terminu oddania pracy na jednym z kierunków.* ◊ Wariant = **rzucić się/rzucić się z motyką na słońce**.

posiąść wszystkie rozumy ‘być zadufanym w sobie, zarozumiałym; być przekonanym o swojej nieomyślności’ zob. **pozjadać wszystkie rozumy**.

postawić dolary przeciwko orzechom ‘być czegoś pewnym, być przekonanym do swojej racji’ zob. **stawiać dolary przeciwko orzechom**.

postawić krzyżyk *na kimś/na czymś* ‘coś przepadło i nie warto dłużej się czymś lub kimś zajmować, zrezygnować z kogoś lub z czegoś’: *Uznał, że dalsza współpraca z Markiem nie ma sensu, bo natrafia w trakcie kontaktów na coraz to większe trudności i brak zrozumienia. Postawił na nim krzyżyk, ufając własnej intuicji.* ◊ Wariant = **położyć krzyżyk** *na kimś/na czymś*.

postawić kogoś pod pręgierzem ‘otwarcię napiętnować kogoś, publicznie oskarżyć kogoś o coś’ zob. **stawiać kogoś pod pręgierzem**.

postawić kogoś pod ścianą ‘wymusić coś na kimś, nie dając mu wyboru, spowodować, że ktoś znalazł się w trudnej sytuacji’: *Decyzja o zaprzestaniu dostaw surowca ze względu na opieszałość w zapłacie, postawiła pod ścianą niewywiązującego się z międzynarodowych umów sąsiada*. Wariant aspektowy = **stawiać kogoś pod ścianą**.

postawić komuś pomnik (za życia) ‘ukazywać czyjeś dokonania jako nieprzeciętne, otaczać kogoś atencją; upamiętnić kogoś w dowód uznania jego zasług’ zob. **wystawić komuś pomnik (za życia)**.

postawić tamę czemuś ‘przeciwstawić się czemuś, przeszkodzić w realizacji czegoś’: zob. **stawiać tamę czemuś**.

posłać do lamusa ‘coś stało się niemodne, przestarzałe, niepotrzebne’ zob. **odchodzić do lamusa**.

postawić dolary przeciwko orzechom ‘być czegoś pewnym, być przekonanym do swojej racji’ zob. **stawiać dolary przeciwko orzechom**.

postawić kropkę nad i ‘rozstrzygnąć coś, wyjaśnić coś ostatecznie; zwieńczyć dzieło’: *Po kilku tygodniach politycznych podchodów lider demokratów postawił kropkę nad i, przekazując oficjalnie informację o swojej decyzji wyjścia z koalicji*. ◊ Warianty (aspektowy) = **kropka nad i, stawiać kropkę nad i**.

postawić na nogi ‘odbudować coś, doprowadzić coś do zadowalającego stanu’: *Zainwestował w upadającą firmę przed dwoma laty. Najpierw postawił zakład na nogi, a teraz obrona wcześniej strategia zaczyna przynosić spodziewane efekty*. ◊ Wariant aspektowy = **stawiać na nogi**. ◊ Synonim = **stanać na nogi/na nogach 1**.

postawić na nogi 2. ‘przyczynić się do czyjś powrotu do zdrowia’: *Traciliśmy już nadzieję, że nasz syn wróci do zdrowia po wypadku na motorze, ale doktor Wolski postawił go na nogi. Teraz czas na długą rehabilitację*. ◊ Wariant aspektowy = **stawiać na nogi**. ◊ Synonim = **stanać na nogi/na nogach 2**.

postawić *coś na ostrzu noża* ‘domagać się ostatecznych decyzji, rozstrzygnięcia czegoś’ zob. **stawiać** *coś na ostrzu noża*.

postawić na swoim ‘zrealizować swoje zamierzenia, mimo niesprzyjających okoliczności, przeszkód’: *Rodzice nie chcieli zgodzić się na jego wyjazd do szkoły językowej w Australii, ale on przez rok zebrał potrzebne pieniądze i postawił na swoim. Właśnie ukończył pierwszy semestr i zaczął pracę w kawiarni jako kelner.*

postawić oczy w ślup ‘ktoś się czymś przeraził, zadziwił, unieruchamiając wzrok, często wcześniej przewracając oczyma’ zob. **oczy** *komuś stanęły/stawały w ślup*.

postawić *coś pod znakiem zapytania* ‘podać coś w wątpliwość’ zob. **stawiać** *coś pod znakiem zapytania*.

postawić *kogoś przed faktem dokonanym* ‘zakomunikować komuś swoją decyzję, zaskoczyć kogoś swym działaniem niepozwalającym na powrót do stanu wyjściowego’: *Karolina wykupiła wycieczkę do Hiszpanii, nie pytając mnie o zdanie. Postawiła mnie przed faktem dokonanym, uśmiechając się rozbrajająco. Wiedziała, że wtedy nawet największy mój gniew mija w mgnieniu oka.* ◇ Wariant aspektowy = **stawiać** *kogoś przed faktem dokonanym*.

postawić wszystko na jedną kartę ‘zaryzykować’: *I nagroda w konkursie na najlepszy projekt parku rekreacji w centrum to pyrrusowe zwycięstwo naszej pracowni. Postawiliśmy wszystko na jedną kartę, przez dwa lata nie przyjmowaliśmy większych zleceń, na działalność biura i opłacenie pracowników zaciągnęliśmy kredyty bankowe. Nagroda finansowa nie pokryje nawet rachunku za prąd.* ◇ Wariant = **stawiać wszystko na jedną kartę**.

posunąć się za daleko ‘przekroczyć granice przyzwoitości, obyczaju panującego w jakimś środowisku’: *Krytykując ostro politykę wewnętrzną naszych sąsiadów, posunął się za daleko. Na szczęście szybko zareagowało MSZ, które w wydanym komunikacie znacznie łagodziło przedstawione stanowisko, tłumacząc naszego ministra niefortunnym doborem słów.*

posypać się jak z rogu obfitości ‘czegoś jest dużo, coś nagle zdarza się często’: *Przez dwa lata nie mogła znaleźć pracy. Znajomi podpowiedzieli jej, aby zdecydowała się na staż w*

jakiejs gazecie. Po dwóch miesiącach spędzonych w dużym dzienniku ogólnopolskim oferty posypały się jak z rogu obfitości. ◇ Wariant aspektowy = **sypać się jak z rogu obfitości.**

posypać sobie głowę popiołem ‘przyznać się do winy, wyrazić żal, ukorzyć się’: Szef zespołu badawczego oskarżał swojego laboranta o błędy w eksperymencie. Po kilku dniach wyszło na jaw, że to jednak przełożony pomylił się w obliczeniach. Nie pozostało mu nic innego tylko posypać sobie głowę popiołem i przyznać premię rzetelnemu pracownikowi.

coś **poszło jak świeże/ciepłe bułki/buleczki** ‘o czymś, co cieszy się dużym zainteresowaniem i dlatego rozchodzi się, sprzedaje się szybko’ zob. **jak ciepłe bułki/buleczki.**

coś **poszło jak po maśle** ‘łatwo, bez przeszkód, bez problemów’ zob. **coś idzie jak po maśle.**

coś **poszło/pójdzie komuś w pięty** ‘coś kogoś bardzo uraziło, obraziło’: *Do tej pory nie zastanawiał się nad swoim zachowaniem. Myślał, że jego jowialność, rubasność i otwartość są dobrze przyjmowane. Aż tu nagle koleżanka z pracy powiedziała mu, że większość dziewczyn jest zde gustowana poziomem jego dowcipu, a niektóre odczuwają nawet obrzydzenie. Ta szczerza wypowiedź poszła mu w pięty do tego stopnia, że zastanawiał się nad zmianą miejsca pracy, bo nie mógł sobie wyobrazić, jak teraz będzie mógł spojrzeć komuś z biura prosto w oczy.*

coś **poszło w drobny mak** ‘rozsypać się na małe kawałki’ zob. **rozsypać/roztrzaskać się w drobny mak.**

coś **poszło z dymem** ‘coś spaliło się doszczętnie’: *Prawdopodobną przyczyną pożaru kamienicy przylegającej do kościoła ojców franciszkanów było zwarcie instalacji elektrycznej. Z dymem poszedł dobytek całego życia pięciu rodzin. Miasto już rozpoczęło akcję pomocy pogorzelcom.* ◇ Synonimy = **puszczać/puścić coś z dymem.**

poświęcić się czemuś bez reszty ‘poświęcić się czemuś zupełnie, w całości’ zob. **bez reszty.**

potępiać/potępić w czambuł ‘oceniać źle wszystkich, wszystko, w całości, zupełnie’: *Potępanie w czambuł zainteresowań młodego pokolenia tylko dlatego, że wiele hobbystycznych zajęć płynie z Ameryki, jest przejawem myślenia rodem z ciemnogrodu.*

ktoś **potrafi zrobić coś z niczego** ‘być zaradnym, pomysłowym, bez większych nakładów zrobić coś, co przedstawia sobą dużą wartość, co jest dobrej jakości’ zob. **zrobić coś z niczego**.

potraktować *kogoś* **jak człowieka** ‘obejść się z kimś godnie, sprawiedliwie, z szacunkiem’ zob. **traktować** *kogoś* **jak człowieka**.

potraktować *kogoś* **jak dziecko** ‘zlekceważyć kogoś, nie potraktować kogoś poważnie’ zob. **traktować** *kogoś* **dziecko**.

potraktować *kogoś* **jak przedmiot** ‘obejść się z kimś instrumentalnie, wykorzystywać kogoś’: *W pracy jest mi bardzo trudno, bo od kiedy dałem do zrozumienia, że nie interesują mnie ploteczki i obgadywanie kogoś za plecami, koleżanki przestały się odzywać w moim towarzystwie. Traktują mnie jak powietrze i to jest ponad moje siły.* ◊ Wariant aspektowy = **traktować** *kogoś* **jak przedmiot**.

potraktować *kogoś* **jak psa** ‘odnosić się do kogoś źle, pomiatać kimś, być dla kogoś niesprawiedliwym’ zob. **traktować** *kogoś* **jak psa**.

potraktować *kogoś* **per noga/per nogam** ‘odnieść się do kogoś źle, zlekceważyć kogoś, nie liczyć się z kimś, nie uznać czyjejś wartości, być dla kogoś niesprawiedliwym’: *Jego Oddanie Marka dla spraw firmy nie podlegało dyskusji, więc jego zwolnienie z dnia na dzień bez podania przyczyn przyjęto z niekrytym zdziwieniem. Koledzy zaczęli zastanawiać się, czy oni również w pewnym momencie nie zostaną potraktowani per nogam i staną w obliczu utraty środków utrzymania.* ◊ Warianty aspektowe = **traktować** *kogoś* **per noga/per nogam**.

potraktować *kogoś/coś* **po macoszemu** ‘być dla kogoś niesprawiedliwym; nie traktować kogoś lub czegoś na równi z innymi osobami lub z czymś innym’ zob. **traktować** *kogoś/coś* **macoszemu**.

potraktować *kogoś* **jak zabawkę** ‘bawić się czyimś kosztem’ zob. **traktować** *kogoś* **jak zabawkę**.

potrząsać/potrząsnąć kieszę ‘przeznaczyć na coś duże środki finansowe, sfinansować coś kosztownego’: *Miejmy nadzieję, że minister potrząśnie kieszę i system wypłat ruszy jeszcze w tym roku.*

potrząsać szabelką ‘grozić bez pokrycia, prowokować, zaczepiać’ zob. **wymachiwać szabelką**.

potrzebny jak dziura w moście ‘zbędny’: *Ten nowy sklepik na osiedlu potrzebny jest jak dziura w moście.*

potrzebować czegoś jak kania dżdżu ‘bardzo czegoś pragnąć, niecierpliwie na coś czekać’: *Zaangażowana młodzież do określenia samych siebie potrzebuje jak kania dżdżu oryginalnej twórczości, a nie powtarzalnych, plastikowych formatów wyprodukowanych na zachodniej licencji.* ◇ Warianty = **czekać/wyczekiwać czegoś jak kania dżdżu, łaknąć czegoś jak kania dżdżu, wyglądać czegoś jak kania dżdżu.**

poukładać (wszystkie) klocki ‘próbować coś dobrze zorganizować’: *Trzeba zatrudnić kogoś, kto będzie umiał poukładać klocki. Zależy nam przede wszystkim na tym, aby centrum rekreacji przynosiło zyski i stało się konkurencyjnym miejscem wypoczynku dla mieszkańców miasta.*

poważny zawodnik ‘dobrze przygotowany przeciwnik, np. uczestnik rozmowy, negocjacji’: *Szef związków zawodowym to poważny zawodni. Nie da się go zbyć byle jakimi obietnicami.* ◇ Wariant = **trudny zawodnik.**

powiedzieć coś/o czymś (wszystko/o wszystkim) jak na spowiedzi ‘niczego nie ukrywać’: *Zaprosiłem dwóch uczniów, aby wyjaśnili mi, dlaczego robią na złość kierownikowi internatu. Powiedzieli mi o wszystkim, jak na spowiedzi.*

powiedzieć sakramentalne „tak” ‘zawrzeć związek małżeński’: *W sierpniu nasz syn powie sakramentalne „tak” i to pewnie oznacza, że będzie chciał się wyprowadzić z domu.*

powieść dla kucharek ‘książka o niskich walorach artystycznych’ zob. **literatura dla kucharek**.

powietrze uszło z kogoś ‘ktoś stracił energię, wigor, ochotę do działania, do pracy itp.’: *Po przyjeździe Julki jakby powietrze z niego uszło. Ona nigdy nie była dobrze nastawiona do pomysłów Marcina i chyba nie czuł się najlepiej w jej towarzystwie. Szkoda tylko, że wszystko się na nas odbiło. Straciliśmy nagle pomysłodawcę i szefa w jednym, osobę, która panowała nad wszystkim i jakoś nie za bardzo wierzyliśmy już w powodzenie tej akcji.*

powolny jak żółw ‘ślamazarny, flegmatyczny’: *Ten kasjer jest powolny jak żółw, więc zanim wypłacisz pieniądze, to ja zdążę jeszcze zapytać o kredyt w informacji.* ◊ Wariant = **wolny jak żółw**. ◊ Synonim = **w żółwim tempie**.

powołać do *coś życia* ‘zorganizować coś, rozpocząć coś, utworzyć coś’: *Grupka zapaleńców powołała do życia stowarzyszenie miłośników swego miasteczka.*

powracać/powrócić niczym/jak bumerang ‘o czymś, co jest stale aktualne, nie daje spokoju, jest wciąż na nowo rozpatrywane, roztrząsane’ zob. **wracać niczym/jak bumerang**.

powracać/powrócić na łono *czegoś* ‘przystępować/przystąpić do czegoś powtórnie, powracać/powrócić po okresie nieobecności’ zob. **wrócić na łono** *czegoś*.

powrócić z dalekiej podróży *◦sportowe* ‘odzyskać szansę na uzyskanie dobrego rezultatu w trakcie zawodów sportowych, najczęściej meczu w grach zespołowych, poprzez wyrównanie lub doprowadzenie do innego korzystnego w danej chwili wyniku rywalizacji’ zob. *◦sportowe* **wrócić z dalekiej podróży**.

powtórka z rozrywki ‘o czymś powtarzającym się, powielającym jakiś schemat, często z dezaprobatą’: *W każdy piątek mieliśmy powtórkę z rozrywki, gdy przyjeżdżał ojciec koleżanki, z którą dzieliliśmy mieszkanie studenckie. Zawsze rozpoczynał swoją przemowę od przestrzegania przed konsumpcyjnym stylem życia, a potem przekonywał nas do zapisania się do partii politycznej, co miało nam zapewnić świadome uczestnictwo w życiu publicznym.*

po zawodach ‘skończone, czegoś nie da się już cofnąć’ zob. **i po zawodach**.

pozbyć się brzucha/brzuszka ‘schudnąć’: *Nie mogę jakoś pozbyć się brzuszka. Próbowałem już kilkunastu diet, ale żadna nie przyniosła spodziewanego efektu.*

pozjadać wszystkie rozumy ‘być zadufanym w sobie, zarozumiałym; być przekonanym o swojej nieomyślności’: *Ostatnio Karolina jest ni Edo zniesienia. Zrobiła doktorat i wydaje się jej, że pozjadała wszystkie rozumy.* ◊ Warianty = **posiąść wszystkie rozumy, zjeść wszystkie rozumy; ktoś myśli, że pozjadał/zjadł wszystkie rozumy; komuś zdaje się, że pozjadał/zjadł wszystkie rozumy**.

poznać na własnej skórze ‘zaznać czegoś bezpośrednio, osobiście’ zob. **na własnej skórze**.

poznać coś od kuchni ‘przyjrzeć się czemuś od strony praktycznej, warsztatowej; zobaczyć coś takim, jakie naprawdę jest w całości w momencie tworzenia, pracy, działania; wejść za kulisy czegoś’ zob. **od kuchni**.

pozostać/pozostawać na łasce losu ‘być/zostać opuszczonym przez kogoś w potrzebie, w trudnej sytuacji; być/zostać pozostawionym bez potrzebnej opieki’ zob. **pozostawić/pozostawiać kogoś na łasce losu**.

coś **pozostawia wiele/sporo do życzenia** ‘coś wymaga naprawy, nakładów, ulepszenia; stan czegoś nie jest zadowalający’: *Wielu politologów, polityków, ale i pokaźna grupa zwykłym obywateli jest zdania, że ordynacja wyborcza do parlamentu pozostawia sporo do życzenia.*

pozostawić/pozostawiać kogoś na łasce losu ‘opuścić kogoś w potrzebie, w trudnej sytuacji; pozostawić kogoś bez potrzebnej opieki’: *Konkubent oznajmił niespodziewanie, że odchodzi od niej. Pozostawił ją wraz z dwójką małych dzieci na łasce losu, z niezapłaconym czynszem i bez środków do życia.* ◇ Synonimy = **być zdanym na łaskę losu, pozostać/pozostawać na łasce losu, zostać/zostawać na łasce losu**.

pozostawić/pozostawiać kogoś na pastwę losu ‘opuścić/opuszczać kogoś, narażając na niebezpieczeństwo, zagrożenie, na zgubę; pozostawić/pozostawiać kogoś samemu sobie’ zob. **zostawić kogoś na pastwę losu**.

pozostawić komuś wolną rękę ‘nie ingerować w autonomiczność innych; pozwolić komuś podejmować decyzje w jakiejś sprawie, nie wywierać presji na kimś’ zob. **zostawić komuś wolną rękę**.

pozostawić za sobą spaloną ziemię ‘sposób prowadzenia wojny, działań militarnych, polegający na całkowitym zniszczeniu wszystkiego na danym obszarze’ zob. **zostawić za sobą spaloną ziemię**.

pożegnać się ze światem ‘umrzeć’: *Jan pożegnał się ze światem nad ranem.* ◇ Wariant = **żegnać się ze światem, rozstać/rozstawać się ze światem**.

pożerać się wzrokiem ‘patrzeć pożądliwie’: *Nie dało się ukryć, że coś między nimi zaiskrzyło, do dosłownie pożerali się wzrokiem.*

pożyjemy zobaczymy ‘trzeba poczekać na rozwój sytuacji, nie należy się spieszyć, poczekajmy z oceną, decyzja itp.’: *Pierwsze trzy miesiące działalności sklepu można uznać za niewielki sukces. Nie wiem, czy zyski będą zadowalające na tyle, aby z tego dobrze żyć, więc na razie nie chcę zapeszać. Pożyjemy zobaczymy.*

coś **pójdzie jak świeże/ciepłe bułki/buleczki** ‘o czymś, co cieszy się dużym zainteresowaniem i dlatego rozchodzi się, sprzedaje się szybko’ zob. **jak ciepłe bułki/buleczki.**

coś **pójdzie/poszło jak z płatka** ‘coś przyjdzie/przyszło komuś łatwo, bez problemów; coś potoczy się/potoczyło po czyjejś myśli’ zob. **jak z płatka.**

pójść do Abrahama na piwo ‘umrzeć’ zob. **iść na Abrahama na piwo.**

pójść do Canossy ^{książkowe} ‘przyznać się do winy, wyrazić swój żal’: *Burmistrz odnosił się arogancko w stosunku do restauratorów i hotelarzy tego małego kurortu, żyjącego głównie z turystów. Właściciele punktów gastronomicznych jednym głosem wystąpili przeciwko takiemu traktowaniu ich przez władze miejskie i odmawiają obsługi burmistrza, jego rodziny i jego gości służbowych. Trudno jest pokazać walory miejscowości wypoczynkowej bez hoteli i restauracji. Burmistrz poszedł do Canossy, przepraszając wszystkich publicznie w wydrukowanych na własny koszt ulotkach. ◊ Wariant aspektowy = **iść do Canossy.***

pójść z kimś do łóżka ‘o akcie seksualnym, często przygodnym’ zob. **iść z kimś do łóżka.**

pójść do piachu ‘stracić życie, umrzeć’: *Nie mogę uwierzyć w to do dziś. Młody chłopak i poszedł do piachu. Kostucha nie przebiera. ◊ Wariant aspektowy = **iść do piachu.***

pójść, gdzie oczy poniosą ‘pójść przed siebie, nie mieć wyznaczonego planu podróży’ zob. **iść, gdzie oczy poniosą.**

pójść jak na skazanie ‘obawiać się czegoś, być przekonanym o swojej porażce’ zob. **iść jak na skazanie.**

pójść jak na ścięcie ‘udać się gdzieś, spotkać się z kimś niechętnie, bez entuzjazmu, bez optymizmu, bez wiary w siebie, w powodzenie’ zob. **iść jak na ścięcie**.

pójść *gdzieś/do kogoś* **jak w dym** ‘bez wahania, z wielką ochotą’: *Poszli do niego jak w dym, gdyż już wiele razy przekonywali się o tym, że sprawiedliwie oplaca pracowników.* ◊ Warianty (aspektowy) = **iść** *gdzieś/do kogoś* **jak w dym**, *°pospolicie* **walić** *gdzieś/do kogoś* **jak w dym**.

pójść jak zmyty ‘odejść ze wstydem, upokorzony’ zob. **odejść jak zmyty**.

pójść na całość ‘zaangażować się w coś bez reszty, całkowicie; nie oglądając się na nic, zaryzykować wszystko’ zob. **iść na całość**.

pójść *do kogoś* **na dywanik** ‘zostać zaproszony przez przełożonego na rozmowę, mającą wyjaśnić złe, nie najlepsze, błędne, nieakceptowane zachowanie pracownika’ zob. **wezwać kogoś na dywanik**.

pójść na pierwszy ogień ‘na początku, jako pierwszy’: *W dzisiejszym dniu głosowań na pierwszy ogień poszły sprawy najbardziej różniące partie polityczne, czyli ustawa podatkowa i reforma emerytalna.* ◊ Wariant aspektowy = **iść na pierwszy ogień**.

pójść *komuś* **na rękę** ‘pomóc komuś w jakiejś sprawie, być przychylnym komuś przy załatwianiu czegoś; pomijać nieznaczące niedociągnięcia’: *Pójdę panu na rękę i poczekam na zapłatę za towar do końca przysłego miesiąca. Sam kiedyś rozkręcałem biznes i wiem, że na początku nie jest łatwo.* ◊ Wariant aspektowy = **iść** *komuś* **na rękę**.

pójść *z kimś* **na udry** ‘jawnie się komuś przeciwstawić; zdecydować się na otwartą krytykę kogoś, zdając sobie sprawę z konfliktowości takiego postępowania’ zob. **iść** *z kimś* **na udry**.

pójść *z kimś* **na wojnę** *°publicystyczne* ‘doprowadzić do sytuacji otwartego konfliktu, dążyć do konfrontacji’: *Największa partia opozycyjna po wypadce z mediami teraz poszła na wojnę z rządem. Wielu komentatorów podkreśla, że to najlepsze posunięcie na początku kampanii wyborczej, gdyż takie działanie doprowadzi do polaryzacji elektoratu.* ◊ Wariant aspektowy = *°publicystyczne* **iść** *z kimś* **na wojnę**.

pójść po bandzie ‘postępować ryzykownie; odważnie, nieszablonowo, z brawurą doprowadzać swoje działanie do zamierzonego celu; naruszyć ustalony porządek, nie zważając na konsekwencje swego działania’ zob. **jazda po bandzie**.

pójść pod młotek ‘coś jest wystawione na sprzedaż w drodze licytacji’: *Julek zbankrutował i właściwie musi zaczynać od zera. Wszystkie jego nieruchomości idą pod młotek pod koniec miesiąca.* ◊ Wariant aspektowy = **iść pod młotek**.

pójść po linii najmniejszego oporu ‘wybrać najłatwiejszą, najprostszą drogę do celu, dojść do czegoś bez wysiłku’ zob. **iść po linii najmniejszego oporu**.

pójść po rozum do głowy ‘przemyśleć coś ponownie, zrozumieć swój błąd; znaleźć rozwiązanie’: *Na szczęście poszedłem po rozum do głowy i zacząłem powoli inaczej postępować z synem. Trudno mi było do tej pory zrozumieć, że jego bunt jest wyrażaniem emocji, a nie zejściem na złą drogę. Pomyślałem sobie, że czas przypomnieć sobie własną burzliwą nastoletniość.* ◊ Warianty (aspektowy) = **iść po rozum do głowy, sięgnąć po rozum do głowy**.

pójść w kamasze ‘zostać powołanym do wojska’: *Ostatnie roczniki poborowym poszły w kamasze.*

pójść w kimono ‘udać się na spoczynek, zasnąć’ zob. *°pospolicie* **uderzyć w kimono**.

pójść w miasto ‘wybrać się do centrum jakiegoś miasta, aby spędzić czas na zabawie, spotkaniach towarzyskich itp.’: *Przyjechała tu cztery lata temu na koncert. Weszła na scenę, księżyc był w pełni, ciepło, a ludzie niewiarygodnie słuchali. Po koncercie z muzykami poszli w miasto. Włoczyli się ciasnymi uliczkami. Pomyślała: to najpiękniejsze miejsce, jakie widziałam (V 2009/24/45).* Wariant aspektowy = **iść w miasto**.

pójść w tango ‘zacząć pić’: *Heniek znowu poszedł w tango. Wróci, jak zwykle, po paru dniach i będzie zapewniał, że to ostatni raz.*

pójść w tany ‘zacząć tańczyć’: *Wesele rozkręciło się na dobre. Nawet wujek Kazik, który nigdy nie wstawał od stolika, teraz poszedł w tany.*

pójść w zaparte ‘obstawać przy swoim, niezależnie od zdroworozsądkowych argumentów; nie chcieć zeznawać, wydać kogoś, czegoś’ zob. **iść w zaparte**.

pójść za ciosem ‘korzystając z odniesionego sukcesu, z jakiegoś powodzenia, korzystnego rezultatu, postępować podobnie lub z nasileniem; wykorzystywać szansę, którą niesie wcześniejsze powodzenie, przystąpić do czegoś bardziej intensywnie’ zob. **iść za ciosem**.

pójść za *czyimś przykładem* ‘zrobić to samo, co inni; wzorować się na kimś’: *Trudno było nie narobić w portki ze strachu, gdy wyskoczył ten wielki Piotrek z 8b. Wszyscy stanęli i czekali, co teraz będzie. Pierwszy wziął nogi za pas Waldek i reszta w mig poszła za jego przykładem.*

◊ Wariant aspektowy = **iść za** *czyimś przykładem*.

pójść z duchem czasu ‘dobrze rozpoznać najnowsze trendy i postępować zgodnie z najnowszymi tendencjami w jakiejś dziedzinie, dominującymi nurtami światopoglądowymi; zmienić swoje poglądy w czasie, nie być zacofanym, staromodnym’ zob. **iść z duchem czasu**.

pójść z dymem zob. *coś poszło z dymem*.

pójść z torbami ‘zbankrutować, stracić cały majątek, popaść w biedę’: *Musisz wziąć w karby swoje wydatki, ponieważ twój brak odpowiedzialności źle się skończy dla całej rodziny. Jak tak dalej będziesz postępować, to pójdziemy z torbami.* ◊ Synonimy = **puszczać/puścić kogoś z torbami**, *żartobliwie puścić/puszczać kogoś w skarpetkach*.

pół kroku za kimś/za czymś 1. ‘blisko, prawie dorównywać komuś lub czemuś, być w czymś niewiele gorszym od kogoś’: *Polska jest pół kroku za najbardziej rozwiniętymi krajami regionu.*

pół kroku przed kimś/przed czymś 2. ‘blisko, trochę wyprzedzać kogoś lub coś, być w czymś lepszym od kogoś’: *Znowu moda z Nowego Jorku jest pół kroku przed europejską.*

pracować jak dziki osioł/głupi/głupi osioł ‘pracować bardzo dużo, często bez zauważalnych efektów’: *Pracuję jak głupi, a pieniędzy starcza od pierwszego do pierwszego. Może powinniśmy się zastanowić nad otwarciem własnego interesu.* ◊ Warianty = **harować jak głupi/głupi osioł, robić jak głupi, tyrać jak głupi**.

pracować jak koń/wół ‘pracować bardzo ciężko’: *Jeden z uczniów postawił się nauczycielowi i powiedział, że w technikum samochodowym to on chce poznać fach mechanika, a nie kopacza rowów. Po tych słowach rzucił łopatę i usiadł pod płotem.* ◊ Warianty = **harować jak koń/wół, robić jak koń/wół, tyrać jak koń/wół**.

pracować na czarno ‘pracować nielegalnie, niezgodnie z prawem’ zob. **na czarno**.

pracować na własne konto ‘pracować samodzielnie, biorąc za coś pełną odpowiedzialność; nie liczyć na pomoc innych; założyć własną firmę’ zob. **robić coś na własne konto**.

pracować na własny rachunek ‘pracować dla siebie, na siebie; odpowiadać za coś osobiście’ zob. **na własny rachunek**.

pracować na zwolnionych obrotach ‘powolnie, wolniej niż zwykle’ zob. **na zwolnionych obrotach**.

pracowity jak mrówka ‘ktoś pracujący dużo, wytrwale’: *Tadek jest pracowity jak mrówka. Jeśli już się za coś weźmie, to bardzo się do tego przykład.*

prac brudy we własnym domu ‘rozwiązywać kłopoty w gronie rodzinnym, wewnątrz jakiegoś środowiska, np. w miejscu pracy, w partii; nie obnosić się z problemami na zewnątrz’: *Krysiu, proszę cię, nie rozmawiaj o tym ze swoimi koleżankami u fryzjera. To sprawa pomiędzy nami i naszym synem. Wolę prac brudy we własnym domu niż dowiadywać się niestworzonych historii o sobie rano w kolejce po bułki.* • Frazeologizm rozwijany do postaci = **prac swoje brudy we własnym domu**.

prac brudne pieniądze ‘legalizować dochody z nieuczciwych źródeł’: *Dochody ze sprzedaży narkotyków w Ameryce Łacińskiej ustawiły go na wiele lat. Potem bezkarnie prał brudne pieniądze swoich kompanów z gangów narkotykowych w Stanach.*

prac swoje brudy we własnym domu zob. **prac brudy we własnym domu**.

pranie mózgu ‘wymuszać na kimś zmianę poglądów i wyznawanych wartości, wykorzystując do tego celu presję psychiczną, manipulację, dezinformację itp.’: *W systemach opartych na dyktaturze dochodzi do deptania godności ludzkiej na każdym kroku. Władza uderza z chirurgiczną precyzją, aresztując najbardziej wpływowych opozycjonistów, a wtedy stosowanie tortur i pranie mózgu zazwyczaj robi swoje.*

prawa ręka ‘ktoś zaufany, najbliższy doradca, współpracownik’: *Johan był prawą ręką prezesa od samego początku. Kiedy przyszedł trudny czas kryzysu, często zamykali się na długie godziny w gabinecie, opracowując strategie rozwoju firmy. Wszyscy myśleli, że to*

ojciec i syn, a jedynie przed pracownikami ukrywają swoje pokrewieństwo. Okazało się, że prezes po prostu ufał mu, wierzył w wysokie kwalifikacje Johana i wręcz z zazdrością spoglądał na trafność decyzji.

prawdziwa uczta dla oka/dla ucha/dla ducha ‘fascynujące dzieło artystyczne’: *Festiwal teatralny odbywający się w Poznaniu jest prawdziwą ucztą dla ducha. Co roku do stolicy Wielkopolski przybywa kilkadziesiąt tysięcy miłośników teatru alternatywnego.*

prawdziwy mężczyzna ‘mężczyzna hardy, nieustępliwy, stanowczy, silny, energiczny; mężczyzna niebojaźliwy’ zob. **być prawdziwym mężczyzną**.

prawem kaduka ‘bezprawnie, nielegalnie’: *W dawnych czasach odbierano prawem kaduka płody rolne i nikt nie mógł zaprotestować. Wszyscy obawiali się aresztowania za działalność reakcyjną.*

prawo dżungli ‘bezprawie, prawo silniejszego; bez organizacji, bez zasad’: *Teoretycznie mieliśmy dostęp do sali gimnastycznej, ale działało prawo dżungli i salę zajmowały starsze roczniki. Młodszy musieli biegać z piłką po śniegu.*

prawo niepisane ‘zasady wynikające z obyczaju’: *Kwadrans akademicki jest niepisanym prawem każdego wykładowcy.* • Także o odmiennym szyku = **niepisane prawo**.

prędzej czy później ‘w końcu tak się stanie, tak będzie; w nieodległej przyszłości, niedługo, na pewno za jakiś czas’: *Prędzej czy później ludzie pogodzą się z tym, że trzeba otworzyć granice na emigrantów z Azji i Afryki.* ◊ Wariant = **wcześniej czy później**.

prima sort ‘najlepsze w swojej kategorii’: *Materiał był prima sort, tylko podaliśmy zły wzór metki i trzeba będzie jeszcze raz je doszyć.*

prokrustowe łożo ^{•rzadkie} ‘sytuacja niezwykle niekorzystna, wymuszająca dostosowanie się do niej’: *Dla coraz większej grupy ludzi systemy polityczne współczesnego świata są już przeżytkiem. Trudno zaakceptować to prokrustowe łożo, narzucające określony wariant kultury, materializmu i perfekcjonizmu.* • Poprawny zapis małymi literami.

propozycja nie do odrzucenia ‘sytuacja, w której nie zostawia się komuś możliwości wyboru; postawienie kogoś w sytuacji bez wyjścia’: *Szefowie stawiali sprawę jasno: albo rezygnuję z pracy w rozgłośni, albo odchodzę z telewizji. Z jednej strony radio było moją*

pierwszą miłością, a z drugiej pojawianie się na ekranach podwyższało moją gażę i zapewniało codzienną dawkę adrenaliny, więc wybór nie był prosty. Warianty = **dostać propozycję nie do odrzucenia, otrzymać propozycję nie do odrzucenia, złożyć propozycję nie do odrzucenia.**

prosić kogoś na kolanach ‘prosić kogoś usilnie o coś, ponizając się’ zob. **błagać kogoś na kolanach.**

prosić o rękę ‘oświadczyć się’ zob. **poprosić o rękę.**

proste jak budowa/konstrukcja cepa ‘nad wyraz nieskomplikowane, zrozumiałe, łatwe’ zob. **coś jest proste jak drut.**

proste jak drut ‘nad wyraz nieskomplikowane, zrozumiałe, łatwe’ zob. **coś jest proste jak drut.**

prosto z igły ‘o czymś nowym, ładnym, składnym, ułożonym, eleganckim’ zob. **jak spod igły.**

prosto z mostu ‘bezpośrednio, wprost, bez ogródek’: *Nie lubię tych układów i obgadywania innych za plecami. Jeśli mi się coś nie podoba, to mówię prosto z mostu, co mi na wątrobie leży.* ♦ Warianty = **mówić prosto z mostu**, *pospolicie* **przywalić/walić prosto z mostu.**

prosty jak drut ‘bardzo prosty’: *Zobacz jak dziwnie rośnie ten benjaminek. Ma dwie lodygi proste jak drut i nic więcej. Zupełnie jak zwykły fikus.* • Uwaga! Porównanie = zob. **coś jest proste jak drut** ma inne znaczenie.

prosty jak świeca ‘wysmukły, wyprostowany; bardzo prosty’: *Syn Jurgielewicza był przystojny, prosty jak świeca. Nie dziwiło więc nikogo, że nie mógł opędzić się od dziewcząt.*

prowadzić dom otwarty ‘często zapraszać gości, organizować przyjęcia, spotkania przyjacielskie’: *Kiedy prowadzi się dom otwarty, nie ma czasu na nudę. Najprzyjemniejsze jest poznawanie ciekawych ludzi, którzy przychodzą wraz z zaproszonymi gośćmi.* • Także w odmiennym szyku = **prowadzić otwarty dom.**

prowadzić drugie życie ‘życie z jakichś względów ukrywane, niejawne’ zob. **drugie życie 2.**

prowadzić kogoś na manowce ‘spowodować, że ktoś zaczyna żyć niemoralnie, pogrążyć się w nieuczciwości’ zob. **sprowadzić kogoś na manowce**.

prowadzić otwarty dom zob. **prowadzić dom otwarty**.

prowadzić podwójną grę ‘postępować fałszywie, być dwulicowym, obłudnym’: *Dyrektor działu IT przez długi czas prowadził podwójną grę. Organizował świetnie pracę zespołów badawczych, to prawda. Teraz wiemy, że zależało mu na tym dlatego, by móc później przekazać te dane konkurencyjnej firmie, do której miał odejść po nowym roku.* ◊ Wariant **podwójna gra**.

prowadzić podwójne życie ‘prowadzić życie z jakichś względów ukrywane, niejawnie’ zob. **podwójne życie**.

prowadzić kogoś za rączkę/rękę ‘sterować czyimś działaniem, postępowaniem, nie pozwalać na samodzielność’: *Ojciec prowadził Annę za rękę od samego początku jej dorosłego życia. Dopiero życie zmusiło ją do usamodzielnienia się. Zrozumiała, że najważniejsze jest odnalezienie własnej drogi, niezależnie od powodzenia, od wzlotów i upadków.*

próba generalna ‘sprawdzenie funkcjonalności, poprawnego działania, itp’: *Organizacja turnieju przedolimpijskiego była próbą generalną przed imprezą docelową.*

przebiegły jak wąż ‘ktoś bardzo sprytny’: *W rozmowach z Julkiem musisz być przebiegły jak wąż, on się nie da nabrać tak łatwo. Jeśli żart ma się udać, to Julek musi uwierzyć, że Anka zaprosiła go na prywatkę.*

przebierać jak w ulegalkach ‘być wybrednym przy wyborze’: *Trener amerykańskich koszykarzy może przebierać jak w ulegalkach przy kompletowaniu składu kadry, która pewnie znowu sięgnie po tytuł mistrzowski.*

przebrała się miarka zob. **miarka się przebrała**.

przechodzić do historii ‘mijać, być zapamiętanym, uwiecznionym’ zob. **przejsć do historii**.

przechodzić nad czymś do porządku dziennego ‘zignorować coś, nie zwracać uwagi na coś’: *Niektórzy próbują podkopywać reputację pana Michała, wysyłając do jego biura listy*

sugerujące, że zachowuje się od nieprzyzwoicie poza pracą. Pan Michał zwołał zebranie, na którym wytłumaczył pracownikom, że są to głupie żarty. Powiedział też, że on przechodzi nad tym do porządku dziennego i ma nadzieję, iż nadal będzie cieszył się zaufaniem wszystkich współpracowników. ◇ Wariant aspektowy = **przejsć** nad czymś **do porządku dziennego**.

przechodzić samego siebie 1. ‘osiągnąć więcej niż można by się spodziewać’ lub **2.** ‘zachowywać się bardzo źle, negatywnie, w sposób bardziej naganny niż można by się spodziewać; psocić więcej niż zwykle’ zob. **przejsć samego siebie 1. i 2.**

coś **przechodzi (najśmielsze, wszelkie) oczekiwania** ‘coś jest nieprawdopodobne, skala czegoś zadziwia’: *Zainteresowanie niecodziennym koncertem polskiego kompozytora pod gołym niebem przechodzi najśmielsze oczekiwania. Rozdano już kilkanaście tysięcy wejściówek.* ◇ Wariant = coś **przerosło/przerasta (najśmielsze, wszelkie) oczekiwania**.

coś **przechodzi z rąk do rąk** ‘o czymś przekazywanym kolejnym osobom’ zob. **z rąk do rąk**.

przechylić szalę zwycięstwa *na czyjąś korzyść/stronę* ‘spowodować, że ktoś zdobywa przewagę w rywalizacji, pojedynku, walce’: *Rzucenie do walki kawalerii przechyliło szalę zwycięstwa na stronę polskiego wojska.*

przeciąć pępowinę ‘usamodzielnić kogoś, przerwać związki z kimś kontrolującym rozwój czyjs lub czegoś itp.’: *Młodzi działacze lewicy próbują się uniezależnić od starej gwardii, ale trudno im zdecydować się na przecięcie pępowiny, gdyż wówczas musieliby liczyć tylko na samych siebie.*

przeciąć węzeł gordyjski ‘doprowadzić jednym stanowczym działaniem do rozwiązania skomplikowanej sprawy’: *Ambasador Francji dzięki zapraszając zwaśnione strony, przeciął węzeł gordyjski. Odważne dyplomatyczne posunięcie nie mogło zostać zbagatelizowane. O, dziwo okazało się, że narosłe przez lata animozje szybko odeszły w niepamięć przy bezpośrednim spotkaniu, a zajadli adwersarze odnoszą się do siebie z szacunkiem.* ◇ Wariant = **rozciąć węzeł gordyjski**, por. **węzeł gordyjski**.

przeciągać/przeciągnąć strunę ‘przesadzać/przesadzić w czymś, sondować czyjąś granicę wytrzymałości’: *Nie przeciągaj struny, bo możesz się bardzo nieprzyjemnie odczuć na sobie, gdy doprowadzisz mnie do szału.*

przeciąganie liny °publicystyczne ‘polityczna gra polegająca na szermowaniu przez przeciwne siły polityczne tym samym argumentem w celu ukazaniu odmiennych racji’: *Posłowie zdają sobie sprawę z tego, że uchwała obniżająca podatek dochodowy to delikatna materia. Każda nietrafiona wypowiedź może stać się bronią w ręku przeciwnika, stąd mamy do czynienia w ostatnich dniach z przeciąganiem liny. Da się odczuć, że ta spokojna atmosfera to jedynie cisza przed burzą i wyczekiwanie na błąd przeciwnika.* Δ Frazelogizm pochodzi od nazwy zabawy, która polega na rywalizacji dwóch drużyn trzymających końce grubego sznura i próbujących siłą przeciągnąć w swoją stronę oznaczony wstążką punkt środka tegoż sznura poza wyznaczoną linię.

coś **przecieka** komuś **przez palce** ‘ktoś nie umie wykorzystać nadarzającej się okazji, ktoś marnuje życie, pieniądze itp.’: *Przeciętny Kowalski spędza dużo czasu przed telewizorem, wypowiada się schematycznie i nieskładnie, ma powierzchowne relacje z członkami rodziny. Niestety, większość tych statystycznych obywateli żyje w naszych domach i patrzymy, jak życie przecieka im przez palce.*

przecierać oczy ze zdumienia ‘bardzo się czymś zdziwić’: *Nie możesz tak reagować emocjonalnie na każdą rozmowę przy stole. Zaatakowałeś męża Halinki w taki sposób, że wszyscy przecierali oczy ze zdumienia. N domiar złego było widać, że wypileś o jeden kieliszek za dużo. Musisz uważać z alkoholem, bo to ni pierwszy raz, gdy przez twój brak powściągliwości najadłam się wstydu. Wiesz, jak będę się czuła w poniedziałek w biurze?*

przeciętny Kowalski ‘przykładowy Polak’: *Państwowa stacja to nie okopy Świętej Trójcy. Kultura powinna być wynikiem poszukiwania indywidualnego każdego człowieka, ale w naszym kraju coraz trudniej napotkać tę ochotę do znalezienia czegoś wartościowego. Matrycowana kultura masowa, w coraz większej mierze medialna, formatuje odbiorcę na prosty i niewymagający odbiór. Przeciętnemu Kowalskiemu nie chce się wstać z fotela, aby wyłączyć telewizor, więc rozmowa o przeżywaniu efektów twórczości innych jest tu nie na miejscu.* ◇ Warianty = **przysłowiowy Kowalski, statystyczny Kowalski.**

przeciętny zjadacz chleba ‘niewyróżniający się niczym szczególnym, zwykły człowiek; w dyskursie medialnym: statystyczny obywatel, któremu są przydawane lub nie jakieś przykładowe cechy, stany lub działania’ zob. **zjadacz chleba.**

przecisnąć się przez ucho igielne ‘spełnić niezwykle trudne warunki, sprostać niezwykle trudnym wymogom, poddać się trudnej próbie’; z innym czasownikiem zob. **przejść się przez ucho igielne**

przeczuwać, co się święci ‘umieć przewidywać rozwój wypadków; orientować się w tym, co nastąpi, na co się zanosi’ zob. **wiedzieć, co się święci**.

przedstawiać/przedstawić *coś w krzywym zwierciadle* ‘przedstawiać/przedstawić coś w sposób karykaturalny, nieprawdziwy’ zob. **w krzywym zwierciadle**.

przegrać z kretesem ‘ponieść dotkliwą porażkę’ zob. **z kretesem**.

przejąć pałeczkę *po kimś* ‘kontynuować pracę, zajęcie, bezkonfliktowo przejmując czyjeś obowiązki, zajmując czyjeś miejsce’: *Marek właśnie zaczął studiować farmację, więc pewnie to on przejmie pałeczkę po mamie i zajmie się prowadzeniem rodzinnej apteki*.

coś przejdzie komuś koło nosa ‘ktoś będzie bliski osiągnięcia czegoś, zdobycia czegoś, ale z jakichś względów mu się nie powiedzie’ zob. *coś przeszło komuś koło nosa*.

przejrzeć na oczy ‘ktoś zrozumiał ukrytą przed nim wcześniej prawdę o czymś, o kimś; coś spowodowało diametralną zmianę w ocenie czegoś lub kogoś’: *Chłopcze przejrzyj w końcu na oczy. Zapatrzyłeś się w nią i dlatego nie dopuszczasz do siebie prawdy, a ona przyprawia ci rogi. Pół dzielnicy się z ciebie śmieje.* ◇ Synonimy = **bielmo spadło komuś z oczu, łuski spadły/spadną komuś z oczu**.

przejść do historii ‘minąć, zostać zapamiętanym, uwiecznionym’: *Miejmy nadzieję, że XXI wiek przejdzie do historii jako wiek pokoju na świecie.* zob. **przejść do historii**.

przejść nad czymś do porządku dziennego ‘zignorować coś, nie zwracać uwagi na coś’ zob. **przechodzić nad czymś do porządku dziennego**.

przejść samego siebie 1. ‘osiągnąć więcej niż można by się spodziewać’: *Nasz łyżwiarz przeszedł samego siebie, zdobywając brązowy medal olimpijski. Gdyby ktoś jeszcze dziś rano stawiał na Kowalskiego, to z pewnością byłby uznany za człowieka patrzącego na świat z nadmiernym optymizmem.* ◇ Wariant = **przechodzić samego siebie**.

przejsć samego siebie 2. ‘zachowywać się bardzo źle, negatywnie, w sposób bardziej naganny niż można by się spodziewać; psocić więcej niż zwykle’: *Politycy przechodzą już samych siebie w braku wyczucia smaku, dokładając sobie do pensji po kilka tysięcy złotych.*

◇ Wariant = **przechodzić samego siebie.**

przejsć się przez ucho igielne ‘spełnić niezwykle trudne warunki, sprostać niezwykle trudnym wymogom, poddać się trudnej próbie’; z innym czasownikiem zob. **przecisnąć się przez ucho igielne.**

przeklinać na czym świat stoi ‘bardzo przeklinać; w wielkim wzburzeniu wypowiadać przekleństwa’ zob. **kląć na czym świat stoi.**

przekonać się na własnej skórze ‘odczuć coś bezpośrednio, osobiście’ zob. **na własnej skórze.**

przekonać się na własne oczy ‘uczestniczyć w czymś bezpośrednio’ zob. **na własne oczy.**

przekroczyć Rubikon ‘podjąć decyzję, której nie da się cofnąć; postąpić z pełnym przekonaniem, w pełni zdając sobie sprawę z nieodwracalności skutków’: *Słowacki rząd przekroczył Rubikon, decydując się na wejście do strefy euro.* • Poprawny zapis z wielką literą w wyrazie = **Rubikon.**

coś **przelało czarę goryczy** ‘coś spowodowało przekroczenie dopuszczalnych granic’ zob. **coś dopełniło czary goryczy.**

przelewać krew ‘poświęcać życie swoje lub innych w czasie wojny, walki’: *Możni tego świata często beztrósko przelewali krew swoich poddanych.*

przeliczać wszystko na pieniądze ‘być materialistą, mieć kłopoty z dostrzeżeniem wartości życia duchowego’: *Niektórzy przeliczają wszystko na pieniądze, jakby zapomnieli, że szczęście wynika wprost z wnętrza człowieka i z poznania siebie samego.* • Często w postaci zaprzeczonej jako fraza = **nie można wszystkiego przeliczać na pieniądze.**

przełamać/przełamywać pierwsze lody ‘pokonać/pokonywać nieśmiałość w relacjach z innymi’: *Wypatrywali siebie od dawna na każdym zajęciach. Wreszcie Norbert podszedł do Ani, by przełamać pierwsze lody. Po chwili rozmowy czuli się w swoim towarzystwie tak dobrze, jakby od zawsze łączyła ich przyjaźń.*

przelknąć gorzką pigułkę ‘stykając się z nieprzychylną oceną swojej osoby, nie uzewnętrzniać odczuć z tym związanych; słysząc niewybredne dowcipy na swój temat, doznając jakiejś przykrości itp., nie reagować w żaden zauważalny sposób; przemilczeć swoją porażkę, własne niepowodzenie’: *Bardzo długo byłem bierny, ale gdy zachowanie Franka godzi we mnie osobiście, musiałem zareagować. Prawdę mówiąc, zwlekałem z reakcją, bo myślałem, że Ewa, jako szefowa, zauważyła co się dzieje i wcześniej czy później przytrze rogów Frankowi. Przekonałem się jednak ostatnio, że Ewa ma bielmo na oczach, bo zostałem przywołany przez nią do porządku ze względu na brak mojej aktywności we współpracy z Frankiem. Myślałem, że mnie szlag trafi, ale jakoś przelknąłem gorzką pigułkę.* ◊ Wariant = **gorzka pigułka**.

przełożyć kogoś przez kolano ‘ukarać cieleśnie dziecko’: *Ojciec przełożył go przez kolano, by dać synkowi klapsa, ale matka na to nie pozwoliła. Wiedziała, że trzeba ukarać syna za nieposłuszeństwo, ale była przeciwniczką bicia dzieci.*

przemawiać komuś do rozsądku ‘przekonać kogoś; pokazać komuś racjonalne rozwiązanie’
zob. **przemówić komuś do rozsądku**.

przemawiać komuś do serca ‘wpływać na kogoś, odwołując się do czyichś uczuć; wzruszać kogoś’ zob. **przemówić komuś do serca**.

przemoknąć do suchej nitki ‘ktoś bardzo zmoczony deszczem’: *Ale leje! Przemokłem do suchej nitki! Nie wzięłem parasola, bo rano niebo było błękitne i nic nie zapowiadało ulewy. Muszę się napić gorącej herbaty z cytryną, żeby się nie zaziębić.* ◊ Warianty = **przemoczony do suchej nitki, przemoknięty do suchej nitki**.

przemówić komuś do ręki/do kieszeni ‘wręczyć komuś łapówkę, przekupić kogoś’: *Na szczęście w naszym życiu społecznym coraz rzadziej stykamy się z różnymi formami nieuczciwego postępowania ludzi, których obdarzamy zaufaniem. Czasem jednak media donoszą, że ktoś musiał przemówić komuś do kieszeni, aby coś załatwić.*

przemówić komuś do rozsądku ‘przekonać kogoś; pokazać komuś racjonalne rozwiązanie’: *Antek nie chciał zainwestować oszczędności w akcje, ale jego żona przemówiła mu do rozsądku, tłumacząc, że są jeszcze młodzi i powinni zaryzykować, bo może to dać im wygodne życie na emeryturze.* ◊ Wariant aspektowy = **przemawiać komuś do rozsądku**.

przemówić komuś do serca ‘wpłynąć na kogoś, odwołując się do czyichś uczuć; wzruszyć kogoś’: *Akcje organizowane przez fundacje niosące pomoc w krajach trzeciego świata mają przede wszystkim przemówić Polakom do serca i przekonać ich, że każda złotówka może zmienić życie biednych ludzi w najdalszych zakątkach naszego globu.* ◇ Wariant aspektowy = **przemawiać komuś do serca.**

przenieść się na łono Abrahama ‘umrzeć’: *A co z Krzysztofem? Nadal pracuje z trudną młodzieżą? – Nie, to ty nie wiesz... W zeszłym roku przeniósł się na łono Abrahama. Dobry był z niego człowiek, ale z rakiem dobrocią nie wygrasz.* ◇ Synonim = por. ◦ kolokwialnie **iść do Abrahama na piwo.** • Frazeologizm pochodzenia biblijnego (BT Łk 16:22 *Umarł żebrak i aniołowie zanieśli go na łono Abrahama. Umarł także bogacz i został pogrzebany*).

przenieść się na tamten świat ‘umrzeć’ zob. **przenieść się na łono Abrahama.** ◇ Synonimy = **tamten świat, wybierać się na tamten świat, wyprawić kogoś na tamten świat, wysłać kogoś na tamten świat.**

przepaść bez śladu/wieści ‘nie wiadomo o kimś, nagle ktoś zniknął’: *Darek szykował reportaż o juncie wojskowej w tym kraju i jakoś w czerwcu przepadł bez wieści. nasza ambasada ma ograniczone możliwości poszukiwania, ale nie tracimy nadziei na szczęśliwy koniec.* ◇ Warianty = **zagaść bez ślady, zagaść bez wieści.** ◇ Synonimy = **przepaść jak kamfora, przepaść jak kamień w wodę/w wodzie, (wszelki) słuch o kimś/po kimś zagaść, (wszelki) ślad po kimś zagaść.**

przepaść jak kamfora ‘zniknąć nagle’ zob. **ulotnić się jak kamfora**

przepaść jak kamień w wodę/w wodzie ‘nie wiadomo o kimś, nagle ktoś zniknął’: *Zaraz po wakacjach wyjechał do Anglii i pracował jako inżynier w firmie oponiarskiej. Ostatnio chciałem się z nim skontaktować, ale przepadł jak kamień w wodzie. Jego znajomi z byłej pracy nie wiedzą, gdzie się przeniósł, nie zostawił żadnych danych.* ◇ Warianty = **jak kamień w wodę/w wodzie, zniknąć jak kamień w wodę/w wodzie.**

przepaść z kretesem ‘zniknąć, przegrać, zmarnować się itp. całkowicie, zupełnie’ zob. **z kretesem.**

coś **przepelniło czarę goryczy** ‘coś spowodowało przekroczenie dopuszczalnych granic’ zob. coś **dopełniło czary goryczy.**

przepędzić na cztery wiatry ‘z dużą stanowczością i brutalnością zlikwidować coś, zniszczyć coś; wypędzić kogoś zdecydowanym działaniem’ zob. **rozpędzić na cztery wiatry**.

przerobić *coś na swoje/na własne kopyto* ‘na wzór czegoś, według jakiegoś schematu, zgodnie z jakimiś zasadami; upodobnić coś do czegoś’: *Znalazł w sieci charakterystykę Wokulskiego, więc sprawa wydawała się prosta. Musiał teraz tylko przerobić to na własne kopyto, żeby polonistka nie wyczuła innej ręki. Myślał, że pójdzie mu jak z płatka, ale po kilku zdaniach przerwał. Poczul się nieswojo, próbując oszukać nauczycielkę, która tak bardzo w niego wierzyła.* ◇ Synonim = **przerobić** *coś na swą/swoją modłę*.

przerobić *kogoś na swoje/na własne kopyto* ‘manipulować kimś; mieć silny wpływ na czyjeś postępowanie przez wpojenie komuś własnych zasad’: *Marek z Bartkiem nie będą już przychodzić na spotkania, bo w tym czasie podobno mają inne sprawy na głowie. Wróble na dachu ćwierkają o tym, że zaimponował im ten nowy z IIIe. Raz dwa przerobił ich na własne kopyto. Wystarczyło, że przyjechał junakiem w skórze z paczką płyt w amerykańskim wydaniu i z miejsca znalazł sobie nowych, zapatrzonych w niego, kolegów.* ◇ Synonim = **przerobić** *kogoś na swą/ swoją modłę*.

przerobić *coś na swą/swoją modłę* ‘na wzór czegoś, według jakiegoś schematu, zgodnie z jakimiś zasadami; upodobnić coś do czegoś’: *Wziął się za uwspółcześnioną aranżację piosenek ze starych polskich filmów. Nie przestraszył się wyzwania i przerobił 15 utworów na swoją modłę, zapraszając do współpracy młodych wokalistów. Efekt końcowy jest zniewalający.* ◇ Synonim = **przerobić** *coś na swoje/na własne kopyto*.

przerobić *kogoś na swą/swoją modłę* ‘manipulować kimś; mieć silny wpływ na czyjeś postępowanie przez wpojenie komuś własnych zasad’: *Chciał metodycznie przerobić ich na swą modłę, aby łatwiej mu było sterować zespołem, ale podwładni dali mu do zrozumienia, że powodzenie przedsięwzięcia uzależnione jest od zsumowania ich indywidualnej kreatywności.* ◇ Warianty = **urabiać/urobić** *kogoś na swą/swoją modłę*. ◇ Synonim = **przerobić** *kogoś na swoje/na własne kopyto*.

coś **przerosło/przerasta (najśmielsze, wszelkie) oczekiwania** *coś* **przechodzi (najśmielsze, wszelkie) oczekiwania** ‘coś było/jest nieprawdopodobne, skala czegoś zadziwiła/zadziwia’ zob. *coś* **przechodzi (najśmielsze, wszelkie) oczekiwania**.

przerwa w życiorysie ‘okres w życiu, o którym chce się zapomnieć, w którym wydarzyło się coś niekorzystnego, negatywnego’: *Kilka lat temu miałem przerwę w życiorysie, ale nie*

chciałbym do tego wracać. Teraz wyszedłem na prostą i jakoś poukładałem sobie życie na nowo.

przeskakiwać z kwiatka na kwiatek ‘często zmieniać partnerów’ zob. **skakać z kwiatka na kwiatek**.

przestawiać coś na inne tory ‘zmienić kierunek dotychczasowego działania; zdecydować o innym sposobie postępowania, o innych priorytetach, o innych celach itp.; zmienić temat rozmowy, dyskusji’: *Zmieniająca się sytuacja geopolityczna spowodowała, że rząd przestawił politykę zagraniczną na inne tory.* ◊ Warianty = **skierować coś na inne tory**, **zejść z czymś na inne tory**.

ktoś przestraszył się jakby zobaczył ducha ‘bardzo się przestraszyć, bardzo się zdziwić’: – *Co się stało? Przestraszyłeś się jakbyś ducha zobaczył.* – *Nic, nic. Wydawało mi się, że zostawiłem portfel w kawiarni.* ◊ Warianty = *ktoś wygląda jakby zobaczył ducha*, *ktoś wystraszył się jakby zobaczył ducha*.

coś przeszło komuś koło nosa ‘ktoś był bliski osiągnięcia czegoś, zdobycia czegoś, ale z jakichś względów mu się nie powiodło’: *Polacy prowadzili do 80. minuty z Francuzami w eliminacjach do przyszłorocznego turnieju. Szansa na zwycięstwo przeszła im koło nosa, kiedy to po błędzie naszej obrony już w doliczonym czasie gry trójkolorowi doprowadzili do remisu i to oni zajęli premiowane awansem miejsce w grupie.* ◊ Wariant = *coś przejdzie komuś koło nosa*.

przetrzepać komuś skórę ‘zbić kogoś, wymierzyć komuś karę cielesną’ zob. **wygarbować komuś skórę**.

przewracać/przewrócić do góry nogami 1. ‘przeszukać czyjeś mieszkanie, dom’: *Właśnie wróciliśmy z wakacji i zastaliśmy wylamane drzwi. Podczas naszej nieobecności ktoś włamał się do naszego domu i przewrócił wszystko do góry nogami. Na szczęście złodzieje zadowolili się telewizorem i sprzętem hi-fi oraz niewielką sumą pieniędzy.*

przewracać/przewrócić do góry nogami 2. ‘zmieniać/zmienić plany, zasady gry, projekt itp.; z jakichś względów zmieniać/zmienić diametralnie styl życia’: *Bał się szpitala jak diabeł święconej wody. Najbardziej przerażała go wizja niepomyślnej diagnozy, która przewróciłaby mu życie do góry nogami. Wolał już tę nieświadomość zapewniającą jego status quo.* ◊ Warianty = **wywracać/wywrócić do góry nogami**.

przewraca się/przewróciło się komuś w głowie ‘być zadufanym, wywyższać się’ zob. *komuś poprzewracało się w głowie*/^o*wulgarnie w dupie*/^o*kolokwialnie w tyłku*.

przewracać się/przewrócić się w grobie ‘o czymś, co spowodowało niezadowolenie, sprzeciw osoby nieżyjącej; o czymś, co jest sprzeniewierzeniem idei wyznawanych przez osobę zmarłą’: *Wszyscy wielcy liberałowie, którzy stworzyli współczesny porządek gospodarczy, przewracają się pewnie w grobie, widząc, jak rządy wielu państw pompują w gospodarkę pieniądze podatników, sterując tym samym naturalny rytm rynku*.

przewrócić/przewracać komuś w głowie ‘spowodować, że ktoś staje się zarozumiały, ma wysokie mniemanie o sobie itp.’: *Nauczyciele chwalili go bardzo i właściwie przestali go pytać, zakładając, że wszystko umie. I tu zaczęły się kłopoty z naszym synem, bo kiedy tak poprzewracali mu w głowie, to przestał się uczyć, bazując tylko na tym, co usłyszy na lekcjach. Błąd nauczycieli musieliśmy naprawiać sami, próbując pokazywać, że jednak ni pozjadał wszystkich rozumów*. ◇ Synonimy = *komuś poprzewracało się w głowie*/^o*wulgarnie w dupie*/^o*kolokwialnie w tyłku*, **przewraca się/przewróciło się komuś w głowie**.

przewrócił się jak długi ‘upaść całym ciałem’: *Potknął się o próg i przewrócił się jak długi na ziemię*. ◇ Wariant = **runął jak długi**.

przybić piątkę ^o*młodzieżowe* ‘uderzyć się z kimś otwartą dłonią, aby wyrazić powitanie, radość, aby dać znak zgody, ubicia interesu itp.’: *Dobra, chłopaki, przybijcie piątkę i nie kłóćcie się już o to, kto ma większe prawo do nazywania się metalowcem*.

przychodzi *coś komuś do głowy* ‘coś się komuś nasunęło, ktoś wpadł na jakiś pomysł, ktoś przypomniał sobie o czymś’: *Myślę, że nie będzie problemu ze znalezieniem odpowiedniej ramy do tego obrazu. Ze względu na to, że jest to współczesne malarstwo, zbliżone w swej stylistyce do nurtu naiwnego, zaryzykowałbym z obramowaniem wykonanym ze starzonego drewna. Nic innego ni przychodzi mi do głowy*. ◇ Wariant = **przyszło** *coś komuś do głowy*. ◇ Synonimy = **przychodzi/przyszło** *coś komuś na myśl*.

przychodzi/przyszło *coś komuś na myśl* ‘ktoś wpadł na jakiś pomysł, ktoś znalazł wytłumaczenie czegoś’: *Jeżeli miałbym przekonać kogoś do słuchania polskiej muzyki z XX wieku i musiałbym się zdecydować na twórczość jednego kompozytora, to przychodzą mi na myśl dzieła Grażyny Bacewicz*. ◇ Wariant = **przyszło** *coś komuś na myśl*. ◇ Synonimy = **przychodzi/przyszło** *coś komuś do głowy*.

przychodzić w sukurs ‘być gotowym pomóc; być w czymś komuś pomocnym’: *W sprawie polityki zagranicznej skierowanej na wschód rządowi przychodzi w sukurs Unia Europejska. Ta zgoda ponad podziałami powoduje, że głos Polski jest wiarygodny na arenie międzynarodowej.* ◇ Wariant aspektowy = **przyjść w sukurs**.

przychylić komuś nieba ‘być dla kogoś dobrym, serdecznym, spełniać jego zachcianki, odgadywać myśli, pragnienia’: *Po dwudziestu latach małżeństwa zachowywali się tak, jakby byli w przeddzień ślubu. Spacerowali, trzymając się za rękę. Każdego dnia było widać, że cieszą się swoim towarzystwem i chcą przychylić sobie nieba.* ◇ Wariant = **uchylić komuś nieba**.

przyciągać jak magnes ‘pociągać, fascynować kogoś’: *Ludzie nieprzeciętni zawsze mnie przyciągali jak magnes.* ◇ Wariant = **działać jak magnes**.

przycisnąć/przyciskać kogoś do muru ‘zmuszać kogoś do czegoś, swoim działaniem nie dać wielu możliwości wyboru innym’ zob. **przyprzeć/przypierać kogoś do muru/do ściany**.

przyczepić komuś łatkę ‘obmawiać kogoś, szkalować kogoś przed kimś; mówić o kimś uszczypliwie, złośliwie itp.’ zob. **przypiąć/przypinać komuś łatkę**.

przyczepić się jak rzep psiego ogona ‘być namolnym, natrętnym; być nudnym, denerwującym ze względu na powtarzanie czegoś w kółko’ zob. **uczepić się jak rzep psiego ogona**.

przyglądać się czemuś z założonymi rękami ‘nie wykazywać aktywności, być beczynnym, być biernym’ zob. **siedzieć z założonymi rękami**

przyjaciel/przyjaciółka ze szkolnej ławy/z ławy szkolnej ‘znajomy/znajoma z czasów szkolnych’ zob. **kolega/koleżanka ze szkolnej ławy/z ławy szkolnej**.

przyjąć coś na klatę/klatkę ‘bez reakcji, bez emocji, nie zwracając uwagi na przeciwności przejść do porządku dziennego nad czymś, co z jakiegoś względu jest niewygodne’ zob. **wziąć coś na klatę/klatkę**

przyjąć/przyjmować coś za dobrą monetę ‘potraktować/traktować coś poważnie, nie dostrzegając nieprawdy’: *Decyzję o wysłaniu go na urlop, aby mógł odpocząć po trudnych i nieudanych dla firmy negocjacjach przyjął za dobrą monetę. Jego żona była jednak bardziej*

podejrzliwa i ostrzegła go, że może to być dla niego początek końca w firmie. ◇ Warianty = **brać/wziąć** coś za dobrą monetę.

przyjdzie *na kogoś* **kryśka** ‘ktoś się doczeka czegoś nieprzyjemnego; przyjdzie na kogoś kolej, ktoś odczuje coś na własnej skórze; tak potoczą się wypadki, że ktoś nie będzie mógł uniknąć czegoś’: *Zobaczysz, Kowalski, przyjdzie na ciebie kryśka. Dziś ci się udało, bo nie złapałam cię na gorącym uczynku, ale kiedyś nie zdążysz się schować. I tak wszyscy wiemy, że to ty wypisujesz te bezceństwa na drzwiach pokoju nauczycielskiego.* ◇ Wariant = **przyszła** *na kogoś* **kryśka**.

przyjemne z pożytecznym ‘wypełnianie obowiązków, wykonywanie jakiejś pracy wraz z robieniem czegoś, co sprawia przyjemność, radość, frajdę’ zob. **łączyć przyjemne z pożytecznym**.

przyjść jak po swoje ‘postępować z pewnością siebie, z przekonaniem o swojej wartości; bezczelnie, z wyrachowaniem’ zob. **jak po swoje**.

przyjść w sukurs ‘być gotowym pomóc; być w czymś komuś pomocnym’ zob. **przychodzić w sukurs**.

przykręcać/przykręcić śrubę ‘wymagać coraz więcej, nie pozwalać na duży margines błędów’ zob. **dokręcać/dokręcić śrubę/śruby**.

przyłapać *kogoś* **na gorącym uczynku** ‘nakryć kogoś w chwili robienia czegoś złego, popełnienia przestępstwa itp.’ zob. **złapać** *kogoś* **na gorącym uczynku**.

przyłożyć/przykładać *do czegoś* **rękę** ‘współuczestniczyć w czymś, mieć wpływ na coś, ponosić odpowiedzialność za coś’: *Burmistrz przyłożył rękę do likwidacji dwóch wiejskich szkół w swojej gminie. Mieszkańcy tych miejscowości nigdy mu tego nie zapomną, zwłaszcza że jego decyzja przesądziła o przeniesieniu dzieci do innych szkół.*

przymierać głodem ‘biedować’ *Zaraz po wojnie ludność nawet w dużych miastach często przymierała głodem. Przyszły ciężkie zimy, pracy nie było, więc większość żyła w niedostatku.*

przymykać/przymknąć *na coś* **oko/oczy** ‘świadomie nie zauważać czegoś, zazwyczaj czegoś negatywnego; przyzwalać na coś’: *Ojciec przymykał oczy na ich nocne eskapady, bo wiedział,*

że i tak nie uda mu się utrzymać ich w ryzach. Pilnował tylko, aby zawsze informowali go, dokąd się wybierają i przestrzegał przed alkoholem i narkotykami. Wyznawał zasadę, że lepiej być przyjacielem niż wrogiem swoich dzieci. ◊ Wariant = **zamknąć/zamykać oczy** na coś.

przypaść komuś do gustu ‘spodobać się komuś, polubić coś’: *Pierwszy raz byłem na degustacji win z Nowego Świata i muszę powiedzieć, że urugwajskie najbardziej przypadły mi do gustu.*

przypiąć/przypinać komuś łatkę ‘obmawiać kogoś, szkalować kogoś przed kimś; mówić o kimś uszczypliwie, złośliwie itp.’: *Janek to zapatrzony w siebie bigot. Może i przypinam mu łatkę, ale sam tego chciał. Tak głośno rozprawiał o bogactwie duchowym swojego Antka, o urodzonej inteligencji itepe, że naszej Zosi zrobiło się przykro. Ona ma wielkie kłopoty ze swoim synem i jest bliska załamania.* ◊ Wariant **przyczepić komuś łatkę**.

przypominać sobie jak przez mgłę ‘przypominać sobie coś niedokładnie, pamiętać niektóre tylko informacje itp.’: *Proszę mi przypomnieć dokładniej o jaką pracownię chodziło, bo przypominam sobie jak przez mgłę, że umawialiśmy się na oglądanie pani prac.*

przyprawić/przyprawiać rogi ‘o kobiecie lub mężczyźnie w sytuacji zdrady partnerskiej, małżeńskiej’: *Żal mi mojego przyjaciela. Jego żona znowu przyprawiła mu rogi i do tego bezczelnie się zrzucała na niego winę za jej zdradę.*

przyprawiać/przyprawić kogoś o zawrót głowy ‘zadziwić kogoś, zdumieć kogoś’: *W weekend zagościło u nas wesołe miasteczko. Było mnóstwo atrakcji, a już o zawrót głowy przyprawiło nas to, co zaprezentowali motocykliści w becze śmierci.*

przyprzeć/przypierać kogoś do muru/do ściany ‘zmuszać kogoś do czegoś, swoim działaniem nie dać wielu możliwości wyboru innym’: *Minister zdrowia chciał się wykręcić od odpowiedzi, do kiedy uda się w tym roku zakontraktować usługi medyczne we wszystkich województwach, ale dziennikarze przyparli go do muru, wyciągając sprawę strajku lekarzy ze szpitali specjalistycznych na Śląsku.* ◊ Wariant = **przycisnąć/przyciskać kogoś do muru**.

przysiąść fałdów ‘w sposób zorganizowany zabrać się do pracy, zwłaszcza wymagającej wysiłku intelektualnego’: *Już niedługo sesja zimowa, więc trzeba będzie przysiąść fałdów, aby zdać wszystkie egzaminy na dobrym poziomie.*

przysłowiowy Kowalski ‘przykładowy Polak’ zob. **przeciętny Kowalski**.

przyszła na kogoś kryska ‘ktoś się doczekał czegoś nieprzyjemnego; przyszła na kogoś kolej, ktoś odczuł coś na własnej skórze; tak potoczyły się wypadki, że ktoś nie mógł uniknąć czegoś’
zob. **przyjdzie na kogoś kryska**.

przyszło coś komuś na myśl ‘ktoś wpadł na jakiś pomysł, ktoś znalazł wytłumaczenie czegoś’
zob. **przychodzi coś komuś na myśl**.

przy sztucznym świetle zob. **sztuczne światło**.

przytrzeć komuś nosa/rogów ‘ukarać kogoś; zmusić kogoś do posłuszeństwa’: *Bardzo długo byłem bierny, ale gdy zachowanie Franka zaczęło godzić we mnie osobiście, musiałem zareagować. Prawdę mówiąc, zwlekałem z reakcją, bo myślałem, że Ewa, jako szefowa, zauważyła co się dzieje i wcześniej czy później przytrze rogów Frankowi. Przekonałem się jednak ostatecznie, że Ewa ma bielmo na oczach, bo zostałem przywołany przez nią do porządku ze względu na brak mojej aktywności we współpracy z Frankiem. Myślałem, że mnie szlag trafi, ale jakoś przełknąłem gorzką pigułkę.* ♦ Warianty = **utrzyć komuś nosa/rogów**.

przytrzeć komuś uszu ‘ukarać kogoś; skarcić kogoś’ zob. **natrzeć komuś uszu**.

prysnąć/pryskać jak bańka mydlana ‘skończyć/kończyć się nagle’ *Po kilku dobrych skokach został zauważony przez komentatorów i sportową publiczność. Niestety, nie poradził sobie z presją i psychika młodego człowieka nie wytrzymała napięcia. Nie powtórzył swych osiągnięć w kolejnym sezonie, więc przestały się nim się interesować media, a co za tym idzie, zrezygnowali z kontraktów wcześniejsi sponsorzy, popularność prysła jak bańka mydlana.*

przywalić prosto z mostu *•pospolicie* ‘mówić bezpośrednio, wprost, bez ogródek’ zob. **prosto z mostu**.

przywalić z grubej rury *•pospolicie* ‘powiedzieć coś dosadnie, bezpośrednio, zaskakując argumentami’ zob. **wypalić z grubej rury**.

przywołać/przywoływać kogoś do porządku ‘zdyscyplinować/dyscyplinować kogoś, skarcić/karcić kogoś’: *Proszę przywołać swoje dzieci do porządku, bo przeszkadzają innym w zabawie.*

przywiązywać do czegoś **wagę** ‘uznawać coś za ważne, wartościowe’: *Wielu polityków zaczyna przywiązywać wagę do mowy ciała, choć czasem machanie rękami przed kamerą wydaje się śmieszne i sztuczne.*

przywrócić kogoś **do łask** ‘pozwolić komuś na działanie, które w przeszłości zostało z jakichś względów zanegowane’: *Po długiej nieobecności na ekranach telewizorów znowu pojawił się jeden z bardziej znanych publicystów lat dziewięćdziesiątych. Wielu zastanawiało się na początku, co stało się takiego ważnego, że szefostwo przywróciło go do łask. Po kilku przeprowadzonych wywiadach już nie było wątpliwości. Był on klasą samą siebie.*

przy zielonym stoliku ^{publicystyczne} ‘nieformalnie, układając się z kimś, niejawnie, omijając zasady’: *W ostatnich latach ze względu na aferę korupcyjną kilka razy o tym, kto zagra w ekstraklasie, zdecydowano przy zielonym stoliku.* ◇ Warianty = ^{publicystyczne} **decydować/zdecydować przy zielonym stoliku,** ^{publicystyczne} **rozstrzygać/rozstrzygnąć przy zielonym stoliku,** ^{publicystyczne} **ustalać/ustalić przy zielonym stoliku.**

pieska pogoda ‘deszczowo, pochmurno, przenikliwie zimno’: *Jest taka pieska pogoda, że chyba nie pojedziemy na wycieczkę do zoo. Przełożymy wyprawę na przyszły weekend.* ◇ Wariant = **pieska pogoda.**

psie prawo ‘przepisy, zasady, reguły, którym należy bezwarunkowo się podporządkować’: *Takie jest psie prawo klubu. Jeśli nie wyrażają zgody, abyś uczestniczył w sparingach, które nie mają rangi meczu towarzyskiego, to po prostu nie grasz.*

psi obowiązek ‘coś, co musi być wykonane bez dodatkowego polecenia, bez przypominania’: *To jest ich psi obowiązek, żeby nas poinformować, na jakiej podstawie zmieniają ot tak przepisy w umowie kredytowej. Bez tego to mogą mi nagwizdać.*

psim swędem ‘przypadkiem; łatwo’: *Niektórzy politycy psim swędem zdobywają powodzenie, a później dla podtrzymania swojej popularności wręcz prowokują dziennikarzy do zadania im pytania, zrobienia wywiadu bądź choćby zaproszenia do skomentowania jakiegoś wydarzenia.*

psuć komuś **krew** ‘zdeenerwować kogoś lub siebie, zepsuć komuś lub sobie humor’ zob. **napsuć krwi.**

psu na budę ‘na nic, do niczego’: *Wszelkie zabiegi naszej dyplomacji w sprawie zniesienia wiz zdają się psu na budę. Nie pomagają przyjazne gesty, oferta pomocy, naciski. Wielu komentatorów podkreśla, że upatrują szansy we wspólnej polityce zagranicznej Unii Europejskiej.* • Najczęściej w połączeniu z czasownikiem = **zdać się/ zdawać się**.

ptasiego mleka *komuś (tylko) brakowało/będzie brakowało/brakuje* ‘ktoś miał/będzie miał/ma wszystko, czego można w danej sytuacji zapragnąć w granicach rozsądku; ktoś żył/będzie żył/żyje w dostatku’: *Pierwszy raz wyjechałem na zorganizowaną wycieczkę tzw. all inclusive. I rzeczywiście, jedzenia, owoców, napojów, wszystkiego było pod dostatkiem, ile dusza zapagnie. Jeśli chodzi o nasze podniebienia, to tylko ptasiego mleka nam brakowało. Ale nie z tego powodu wyjazd do Tunezji pozostanie w mej pamięci na długo. Urzekli mnie ludzie, a wielkie wrażenie wywołały we mnie oferowane atrakcje turystyczne, zwłaszcza podróż jeepami przez pustynię.*

ptasi mózdzek ‘o kimś nierozgarniętym, uznawanym przez innych za niemądrego’: *No, i wyszło szydło z worka. Wydawało się, że pan Marek po szkoleniu BHP jest świadomy zagrożenia. Trzeba mieć ptasi mózdzek, żeby wylewać chłodziwo do tokarek z całej hali, rozpuszczalnik i inne chemikalia do studzienek kanalizacyjnych, bo mu się wózek widłowy zepsuł i nie miał czym przewozić beczek.* ◊ Wariant = **małpi mózdzek**.

pukać się/puknąć się (palcem) w czoło ‘uznawać coś za pozbawione logiki, nonsensowne, nieracjonalne’: *W jeden dzień chcesz dojechać samochodem z rodziną do Skopje? Puknij się w czoło! Sam przejazd przez Polskę z wybrzeża zabierze ci prawie 10 godzin.* ◊ Synonim = **stukać się w głowę**. • Frazeologizm używany często jako reakcja na czyjeś niedorzeczne zachowanie, wypowiedane bzdury itp. w formie trybu rozkazującego = **puknij się, popukaj się**.

punkt honoru ‘sprawa bardzo ważna dla kogoś, przykładanie do czegoś wielkiej wagi’: *Burmistrz stawiał sobie za punkt honoru wybudowanie w gminie za swoich rządów nowej szkoły i krytego basenu dla mieszkańców.*

punkt widzenia ‘subiektywna ocena, interpretacja; opinia, pogląd’: *Nie wszyscy zgadzają się z punktem widzenia nowego prezesa klubu. Niektórzy członkowie partii mówią na głos o potrzebie przewietrzenia ścisłego zarządu.* ◊ Wariant = **z czyjegoś punktu widzenia**.

punkt wyjścia ‘coś, co rozpoczyna, co jest początkiem czegoś, np. rozmowy, dyskusji, rozważań itp.’: *Punktem wyjścia do dyskusji był poziom finansowania projektów inwestycyjnych przez państwo.*

punkt zaczepienia ‘coś, co pozwala na załatwienie czegoś, co pozwala na odnalezienie związku rzeczy, wydarzeń itp.’: *Nikt nie wiedział, dokąd mógł wyjechać John. Jedynym punktem zaczepienia była wiadomość od informatora, że ktoś w mieście wspominał o przerzucie dużej porcji narkotyków przez granicę meksykańską.*

puste spojrzenie ‘spojrzenie wyrażający brak kontaktu z rzeczywistością, zły stan zdrowia psychicznego, zamyślenie spowodowane tragicznymi wydarzeniami’ zob. **pusty wzrok**.

pusty śmiech *kogoś* **ogarnia** ‘ktoś ma do czegoś stosunek pogardliwy, ironiczny’: *Pusty śmiech człowieka ogarnia, kiedy porównuje się letnią ofertę kulturalną Pragi czy Wiednia i naszymi dużych miast. Poza nielicznymi perełkami większość to przasne festyny.*

pusty wzrok ‘wzrok wyrażający brak kontaktu z rzeczywistością, zły stan zdrowia psychicznego, zamyślenie spowodowane tragicznymi wydarzeniami’: *Janka miał pusty wzrok i siedziała w jednej pozie nieruchomo, odkąd w południe goniec przyniósł tę straszną wiadomość, że jej mąż zginął na froncie.* ◇ Wariant = **puste spojrzenie**.

puszczać farbę ‘wyjawiać coś, co trzymało się w tajemnicy; wydawać, zdradzać kogoś’ zob. **puścić farbę**.

puszczać *coś* **mimo uszu** ‘zlekceważyć/lekceważyć czyjąś wypowiedź, nie zwrócić/nie zwracać uwagi na czyjeś argumenty’: *Spotykały ją częste docinki koleżanek z pracy, dotyczące jej ubioru. Nie nosiła wystrzałowych sukienek i kostiumów modnych firm, bo większość pieniędzy przeznaczala na pasję jej życia, czyli na podróże. Dzielnie puszczała wszystkie uszczypliwości mimo uszu, ponieważ wiedziała, że kiedy koleżanki będą leżeć plackiem na jakiejś plaży, ona będzie poznawała urocze zakątki Indii.* ◇ Wariant aspektowy = **puścić** *coś* **mimo uszu**.

puszczać *do kogoś* **(perskie) oko** ‘dawać komuś do zrozumienia, że nie powinno się czegoś traktować poważnie’: *Producenci piwa puszczały oko do telewizza, reklamując piwo bezalkoholowe.* ◇ Wariant aspektowy = **puścić** *do kogoś* **(perskie) oko**. ◇ Synonim = **robić** *do kogoś* **(perskie) oko**.

puszczać płazem ‘wybaczać coś komuś, nie wyciągać konsekwencji wobec kogoś’ zob. **puścić płazem**.

puszczać w niepamięć ‘wybaczyć coś komuś’ zob. **puścić w niepamięć**.

puszczać wodze fantazji ‘zmyślać; marzyć’ zob. **puścić wodze fantazji**.

puszczać kogoś w skarpetkach ^{◦żartobliwie} ‘doprowadzać kogoś do bankructwa; powodować, że ktoś stracił majątek’ zob. ^{◦żartobliwie} **puścić kogoś w skarpetkach**.

puszczać coś z dymem ‘spalić coś doszczętnie’ zob. **puścić coś z dymem**.

puszczać kogoś z torbami ‘doprowadzać kogoś do bankructwa; powodować, że ktoś popada w biedę, traci majątek’ zob. **pójść z torbami**.

puszka Pandory ‘sytuacja stwarzająca niepotrzebne zagrożenie, konflikt itp., które później trudno opanować, załagodzić’ zob. **otworzyć puszkę Pandory**.

puścić farbę ‘wyjawić coś, co trzymało się w tajemnicy; wydać, zdradzić kogoś’: *Przestępcy myśleli, że unikną odpowiedzialności, licząc na wyciszenie sprawy, ale jeden z nich puścił farbę i policja zaaresztowała całą grupę w zorganizowanej akcji.* ◊ Wariant aspektowy = **puszczać farbę**.

puścić kogoś kantem/w trąbę ‘oszukać kogoś; zawieść czyjeś zaufanie’: *Mieliśmy razem z Jurkiem zrobić interes na sprzedaży drewna, ale on puścił mnie kantem i sam podpisał umowę z kontrahentami.*

puścić coś mimo uszu ‘zlekceważyć czyjąś wypowiedź, nie zwrócić uwagi na czyjeś argumenty’ zob. **puszczać coś mimo uszu**.

puścić pawia ^{◦pospolicie} ‘wymiotować; zwracać treść żołądkową’: *Dziś w tramwaju przeżyłem szok kulturowy. Obok mnie usiadła dobrze ubrana nastolatka, z uśmiechem zapytawszy o wolne miejsce. Odwzajemniłem uprzejmości, ale uszy mi zwiędły, gdy ten podłotek rozpoczął rozmowę telefoniczną. Mówiła głośno i nie przebierała w słowach. Najgorsze było to, w jaki sposób młoda dziewczyna opowiadała o swoim chłopaku, który – jak się dowiedziałem – zjadł tort z salmonellą. Najbardziej subtelny fragment całej wiązanki, którą młoda dziewczyna uraczyła współpodróżnych, informował o tym, że jej biedny narzeczony jako*

pierwszy puścił pawia na przyjęciu weselnym swojej siostry. ◇ Synonim = *◦eufemistycznie*
jechać/pojechać do rygi.

puścić do kogoś (perskie) oko ‘dać komuś do zrozumienia, że nie powinno się czegoś traktować poważnie’ zob. **puszczać do kogoś (perskie) oko.**

puścić płazem ‘wybaczyć coś komuś, nie wyciągnąć konsekwencji wobec kogoś’: *Długo wytrzymywał niezyczliwe zachowanie sąsiadów, ale kiedy zniszczyli jego płot podczas jakiegoś przyjęcia w ogrodzie, to nie mógł już tego puścić płazem i wezwał policję.* ◇ Wariant aspektowy = **puszczać płazem.** • Najczęściej w postaci zaprzeczonej = **nie puścić komuś płazem** czegoś.

puścić w niepamięć ‘wybaczyć coś komuś’: *Nie musisz mnie stale przepraszać za tamtą sprawę. Już dawno puściłem to w niepamięć, przecież każdy może popełnić w życiu błąd. Dla mnie niezwykle ważna jest nasza przyjaźń.* ◇ Wariant aspektowy = **puszczać w niepamięć.**

puścić wodze fantazji ‘zmyślać; marzyć’: *Niektórzy tak bardzo uzależnili się od sieci, że zamiast wyjeżdżać na wakacje do ciepłych krajów, siadają z kawą przy komputerze i surfują w poszukiwaniu wspaniałych widoków. Wystarczy wymyślić sobie najbardziej orientalne miejsce i można puścić wodze fantazji, wyruszając w wirtualną podróż.* ◇ Wariant aspektowy = **puszczać wodze fantazji.**

puścić kogoś w skarpetkach *◦żartobliwie* ‘doprowadzić kogoś do bankructwa; spowodować, że ktoś stracił majątek’: *Obok miejscowej cukierni z ponadstuletnią tradycją sklep z pieczywem i ciastami otworzył biznesmen z miasta powiatowego. Szybko zachwyił podniebienia kupujących. Niemalą wpływ na przejęcie klienteli miały także relatywnie niskie ceny. Potentat puścił w skarpetkach rodzimego cukiernika, który został zmuszony do zamknięcia swojego sklepu ze względu na brak dochodów.* ◇ Wariant aspektowy = *◦żartobliwie* **puścić kogoś w skarpetkach.** ◇ Synonimy = **pójść z torbami, puszczać/puścić kogoś z torbami.**

puścić coś z dymem ‘spalić coś doszczętnie’: *Rebelianci puścili z dymem wszystkie wioski w okolicy w odwecie za zamach na ich przywódcę.* ◇ Wariant aspektowy = **puszczać coś z dymem.** ◇ Synonim = **coś poszło z dymem.**

puścić kogoś z torbami ‘doprowadzić kogoś do bankructwa; spowodować, że ktoś popadł w biedę, stracił majątek’ zob. **pójść z torbami.**

pyrrusowe zwycięstwo ‘pozorne osiągnięcie zamierzonego celu, sukces okupiony zbyt wielkimi wyrzeczeniami; osiągnięcie celu, który nie rekompensuje nakładu sił, pracy itp.’: *I nagroda w konkursie na najlepszy projekt parku rekreacji w centrum to pyrrusowe zwycięstwo naszej pracowni. Postawiliśmy wszystko na jedną kartę, przez dwa lata nie przyjmowaliśmy większych zleceń, na działalność biura i opłacenie pracowników zaciągnęliśmy kredyty bankowe. Nagroda finansowa nie pokryje nawet rachunku za prąd.*

RRR

rachunek sumienia ‘ocena swojego postępowania, zwykle krytyczna i nastawiona na wyciągnięcie wniosków na przyszłość’: *Niestety, jego działania nie przyniosły spodziewanych efektów. Mimo dużych nakładów, wizerunek partii nadal pozostawiał wiele do życzenia. Główny strateg partii nie powinien stronić od rachunku sumienia i odpowiedzieć sobie na pytanie, czy dobrze ocenił zaistniałą sytuację na scenie politycznej.* ◇ Warianty = **robić/zrobić rachunek sumienia.**

radio Erewań ‘coś absurdalnego, coś wykracza poza przyjęte normy zdrowego rozsądku; coś zupełnie innego niż w przekazanej informacji’: *W weekend słyszałem w radiu, że podobno dwupasmówki mają połączyć wszystkie większe polskie miasta w ciągu najbliższych pięciu lat. – Chyba słuchałeś radia Erewań!*

radosna twórczość *ironicznie* ‘działalność wykonywana z wielkim zaangażowaniem, ale chaotycznie i bez przemyślenia, nie przynosząca efektów miarodajnych efektów; działalność przynosząca więcej strat niż korzyści’: *Czy tam już nie pracuje nikt z zawodowym przygotowaniem? Ta ostatnia relacja z uroczystości zaprzysiężenia nie miała nic wspólnego z warsztatem dziennikarskim: niepowiązane ze sobą fakty, infantylny komentarz. Mam już dosyć tej radosnej twórczości. Teraz do telewizji przyjmują pewnie na piękne oczy.*

ranny ptaszek ‘o człowieku: wczesnie wstaje’: *Co widzę? Buleczki, kawka, gazetka... Z ciebie to ranny ptaszek, a ja muszę walczyć, żeby nie zasnąć na stojąco.*

raz kozie śmierć *przysłowie* ‘decydując się na coś, nie analizując wcześniej konsekwencji podjętego działania; a co mi tam, wszystko jedno, niech tak będzie’: *Nie jestem przygotowany tak jakbym sobie tego życzył. Myślałem, że tydzień wystarczy na powtórzenie materiału do egzaminu. A, tam, raz kozie śmierć, podejdę w pierwszym terminie. Co będzie, to będzie..*

raz na zawsze ‘stanowczo coś ustalić; na stałe, na zawsze’: *Uczelnia dawała mu możliwość rozwoju naukowego, lecz on sprzedał się za judaszowskie srebrniki jakiejś podrzędnej firmie. Wprowadzie z miejsca zaczęło mu się dobrze powodzić, kupił lepszy samochód, stawia dom i tak dalej, ale trzeba przyznać, że o wolności badań to może zapomnieć już raz na zawsze.*

raz po raz ‘niekiedy, nieczęsto’: *Mateusz raz po raz zaglądał do sklepu z bławatami. Oczywiście, nie szło mu o tkaniny. Zamawiając po pół metra najtańszego materiału, ukradkiem zawieszał wzrok na Zosi.*

reagować alergicznie *na coś/na kogoś* ‘być czemuś lub komuś niechętny; wzbraniać się przed czymś lub przed kimś’: *Chyba nie pójdę dziś na urodziny Krysi. Jakoś się muszę wykręcić, bo moja żona za nic w świecie nie da się namówić na wyjście. Ona reaguje alergicznie na jej męża. Po prostu nie lubi jego wulgarnego zachowania, i właściwie ją rozumiem i zgadzam się z opinią mojej żony.*

rej wodzić ‘dominować w jakiej grupie, przewodzić, być liderem’: *Spotkanie samorządów szkolnych szkół ponadgimnazjalnych naszego miasteczka prowadził Artur z liceum ogólnokształcącego. Szybko okazało się, że najwięcej pomysłów przedstawiała młodzież z technikum elektronicznego. Wśród nich rej wiodła szesnastoletnia Marylka, która nic nie robiła sobie z tego, że jest najmłodszą uczestniczką spotkania i bez skrępowania dochodziła często do głosu. ♦ Synonim = **wieść prym**. • Rzadziej w odmiennym szyku = **wodzić rej**.*

republika koleśiów *◦środowiskowe* lub *◦publicystyczne* ‘faworyzowanie przez członków rządu znajomych przy przydzielaniu stanowisk w urzędach’: *Miały być ogłaszane konkursy na wszystkie stanowiska w spółkach skarbu państwa, ale nic z tego. Znowu mamy do czynienia z republiką koleśiów. Wielu kandydatów zostało przyniesionych w teczce i nie można oprzeć się wrażeniu, że mamy powtórkę z rozrywki.*

rekin finansjery/finansowy ‘bardzo wpływowa osoba w świecie biznesu; świetny gracz na rynku finansowym’: *Raczkujący jeszcze w dziewięćdziesiątych latach biznes oparty na wykorzystaniu Internetu po kilku zaledwie latach przyciągnął prawdziwe rekiny finansjery.*

ręce opadają ‘załamywać się czymś, być czymś zde gustowanym, być bezsilnym wobec czegoś’: *Poziom literatury współczesnej jest taki, że ręce opadają. Czasami się zastanawiam, czy nikt już nie potrafi opowiedzieć ciekawej historii.*

rękami i nogami zob. **bronić się** *przed czymś* **rękami i nogami**, **podpisać się/podpisywać się** *pod czymś* **rękami i nogami**.

ręka kogoś świerzbi ‘ktoś ma ochotę uderzyć kogoś’: *Nie lubię takich waśniaków. Powiedział, że on nie jest od tego, żeby wypełniać za kogoś wnioski. Prosiłem go o pomoc przy odpowiedniej kwalifikacji działalności gospodarczej. Aż mnie ręka świerzbi, żeby pójść do urzędu raz jeszcze i porachować mu kości.*

ręka komuś **zadrżała** ‘ktoś się zawahał’: *Już miał uderzyć swoją żonę, ale ręka mu zadrżała. Zdał sobie sprawę z absurdalności tej sytuacji, opadł nagle na kolana i zapłakał nad sobą.*

robić z kogoś **balona** ‘oszukiwać kogoś, zwodzić kogoś’ zob. **robić** kogoś **w konia**.

robić bokami 1. ‘być zmęczonym’: *Ostatnio mam tyle pracy, że już robię bokami. Marzę o wypoczynku i nicnierobieniu.*

robić bokami 2. ‘mieć kłopoty finansowe’: *Przy głównej ulicy miasteczka otwarto nową cukiernię wraz z dużą salą kawiarnianą. Ich szeroka oferta i świetna jakość wyrobów spowodowała, że w ciągu kilku dni przekonali wielu klientów. W cukierni i kawiarni na osiedlu z dnia na dzień obroty spadły o 80 procent, a właściciele boją się, że jak tak dalej pójdzie, to niedługo zaczną robić bokami.*

robić cuda ^opospolicie ‘budzić podziw innych, robiąc rzeczy wymagające niezwykłych zdolności, umiejętności’ zob. **dokonać/dokonywać cudów**.

robić dobrą minę do złej gry ‘udawać, że niekorzystna sytuacja nie wpływa negatywnie na samopoczucie, stan psychiczny itp.’: *We wrześnieu został skreślony z listy studentów. Przekonywał nas, że doszedł do wniosku, iż program nie jest aż tak ciekawy, aby mógł się w pełni poświęcić i to mu bardzo nie odpowiada. Wiedzieliśmy, że robił dobrą minę do złej gry, bo o sinologii marzył od kilku lat i wiedział, czego może się spodziewać.*

robić jak głupi ‘pracować bardzo dużo, często bez zauważalnych efektów’ zob. **harować jak dziki osioł/głupi/głupi osioł**.

robić jak koń/wół ‘pracować bardzo ciężko’ zob. **pracować jak koń/wół**.

robić kanty ‘bogacić się nieuczciwie’: *Wielu w mieście podejrzewa, że robił kanty przy okazji skupu zboża i tak się dorobił.*

robić komuś koło pióra ^oeufemistycznie ‘działać skrycie na czyjąś niekorzyść; obmawiać kogoś, oczerniać kogoś, przedstawiać kogoś w złym świetle’: *Podejrzewam, że ktoś w pracy robi mi koło pióra, ponieważ od niedawna zacząłem zauważać zmianę na gorsze w relacjach z niektórymi kolegami. Już nie rozmawiamy tak jak kiedyś. Mam wrażenie, że chcą szybko załatwić sprawę w kilku słowach, by kontakt ze mną nie wychodził poza sferę służbową. • Niezalecane użycie poza kontaktami koleżeńskimi.*

robić kwaśną minę ‘uzewnętrznić niezadowolenie grymasem na twarzy’ zob. **zrobić kwaśną minę**.

robić *coś* **na bezczelnego**/^o*pospolicie* **na chama** ‘postępować z pewnością siebie, brutalnie, zuchwale itp., nie zwracając uwagi na innych;’: *We wrocławskich aptekach podobno młodzi ludzie okradają emerytki i robią to na bezczelnego, wyrywając na siłę torebkę lub portfel. Nie zwracają uwagi na monitoring i na pozostałych klientów.* ◇ Wariant aspektowy = **zrobić** *coś* **na bezczelnego**/^o*pospolicie* **na chama**.

robić *coś* **na czuja** ‘kierować się intuicją w działaniu’: *Nie wiem, czy dobrze udało mi się to zaprogramować. Brak dokumentacji spowodował, że musiałem to robić na czuja.*

robić *coś* **na jedno kopyto** ‘powtarzać coś; robić coś identycznie, tak samo i nieatrakcyjnie z powodu tej powtarzalności’: *W ostatniej dekadzie amerykanie robią seriale kryminalne na jedno kopyto. I nie chodzi tu o powtarzalny schemat fabularny. Rzecz w tym, że widz wymógł na producentach i reżyserach przedstawianie profesjonalnej pracy kryminologów, patologów, antropologów.* ◇ Warianty (aspektowy) = **na jedno kopyto, zrobić** *coś* **na jedno kopyto**.

robić *coś* **na kolanie** ‘nie przykładać się do czegoś; robić coś w pośpiechu, niedokładnie’: *Jacek Fedorowicz wyjaśni zresztą, jak mógł się zrodzić mit, że Bareja robił swoje filmy na kolanie. Mówił na przykład o godzinie 14 na planie: kończcie to ujęcie, bo mi zupa w domu stygnie. Aktorzy się śmiali, bo wiedzieli, że to żarty, ale ktoś z ekipy technicznej albo przypadkowy gość na planie odbierali to jako totalne lenistwo i lekceważenie (K 2009/12/62).* ◇ Synonim = por. **pisać** (*coś*) **na kolanie**.

robić *coś* **na własne konto** ‘działać, postępować samodzielnie, biorąc za coś pełną odpowiedzialność; działać, postępować, nie licząc na pomoc innych; założyć własną firmę’: *Podjęłaś decyzję i staram się zrozumieć cię. Nie pochwalam twojego wyboru, ale nie chcę ingerować w twoje życie, przecież robisz to na własne konto.* ◇ Warianty = **działać na własne konto, na własne konto, pracować na własne konto**.

robić *coś* **na zwolnionych obrotach** ‘powolnie, wolniej niż zwykle’ zob. **na zwolnionych obrotach**.

robić oko *do kogoś* ‘działać tak, aby wybrany odbiorca zinterpretował to jako ukłon w jego stronę; działać w jakiejś sytuacji z nastawieniem na odczytanie tej aktywności jako działanie na korzyść wybranego odbiorcy’: *Odkładając w daleką przyszłość inwestycje w przemysł naftowy, rząd robi oko do naszych sąsiadów. Komunikat jest prosty do odczytania: chcemy zakopać topór wojenny, gdyż żadnej ze stron nie jest on na rękę.*

robić okrągłe oczy ‘zdziwić się bardzo’ zob. **zrobić wielkie oczy**.

robić do kogoś (perskie) oko ‘przymilać się do kogoś, spoufalać się; dawać komuś do zrozumienia, że darzy się tego kogoś szczególną sympatią; flirtować’: *Politycy w każdych wyborach robią oko do swoich wyborców, często przasniewają się bratając i obiecując na potęgę.*

◇ Synonimy = **puszczać/puścić do kogoś (perskie) oko**.

robić coś pod czyjeś dyktando ‘robić coś według narzuconych zasad, reguł’ zob. **pod dyktando**.

robić przedstawienie ‘znajdować się w centrum uwagi z powodu swego zachowania, ubioru itp.’ zob. **robić z siebie przedstawienie**.

robić rachunek sumienia ‘przystąpić do oceny swojego postępowania, zwykle krytycznej i nastawionej na wyciągnięcie wniosków na przyszłość’ zob. **rachunek sumienia**.

robić się na bóstwo *żartobliwie* ‘stroić się, robić sobie makijaż’ zob. **zrobić się na bóstwo**.

robić sobie z kogoś/ z czegoś jaja ‘żartować, dworować sobie z kogoś lub z czegoś’: *Nie rób sobie ze mnie jaj. Wiem, że masz mój klucz w torebce.*

robić walki (na boku) *pospolicie* ‘bogacić się nieuczciwie; dorabiać, wykorzystując możliwości jakie daje mu zakład pracy’: *Robił walki na boku, dopóki szef go nie przejrzał. Na szczęście udało mu się udobruchać właściciela firmy i wszystko rozeszło się po kościach.*

robić komuś wodę z mózgu ‘ogłupiać kogoś; manipulować kimś’: *Za żelazną kurtyną rządu marionetkowe państw zależnych od ZSRR robiły swym obywatelom wodę z mózgu, przekonując ich różnymi sposobami do jedynie słusznego systemu opartego na socjalizmie.*

robić w portki (ze strachu) ‘bardzo się przestraszyć, być sparaliżowanym ze strachu’ zob. **narobić w portki (ze strachu)**.

robić raban ‘buntować się; nagłośnić jakąś sprawę, bezceremonialnie zwracać uwagę na nieprawidłowości’ zob. **zrobić raban**.

robić różnicę ‘stać się czynnikiem przeważającym o jakości czegoś’: *Roberto Carlom na lewym skrzydle hiszpańskiego zespołu robi różnicę. Brazylijski internacjonalista umiejętnie kreuje grę ofensywną, a dodatkowo, obdarzony jest piekielnie mocnym strzałem z dystansu.*
◊ Wariant aspektowy = **zrobić różnicę**.

robić (do kogoś) słodkie oczy ‘wdzięczyć się, kokietować’ zob. **zrobić (do kogoś) słodkie oczy**.

robić swoje ‘postępować zgodnie z sobą, nie oglądając się na innych’: *Panowie, ja się nie wtrącam w wasze sprawy. Po prostu robię swoje i tyle.* Δ Frazeologizm spopularyzowany w piosence autorstwa i w wykonaniu Wojciecha Młynarskiego „Róbmy swoje”.

robić kogoś w balona/w bambuko ‘oszukiwać kogoś, zwodzić kogoś’ zob. **robić kogoś w konia**.

robić wielkie halo ‘o czymś, co z wątpliwych powodów dla nadawcy wypowiedzi wywołało poruszenie, zainteresowanie, stało się ważne; przywiązywanie wagi dla czegoś nieznaczącego’: *Spóźniłam się dwa razy na zajęcia, bo autobus nie mógł przejechać przez miasto przez te korki, a on zaraz wielkie halo zaczął z tego robić. Wspomniał, że będę musiała zaliczyć cały materiał, jeśli chcę mieć wpis w indeksie.* ◊ Warianty (aspektowy) = **zrobić wielkie halo, wielkie halo**.

robić wielkie oczy ‘zdziwić się bardzo’ zob. **zrobić wielkie oczy**.

robić coś w imię wyższych racji ‘poświęcać coś mniej wartościowego dla osiągnięcia czegoś bardziej wartościowego’: *Zrezygnował z założenia rodziny w imię wyższych racji. Zdawał sobie sprawę z tego, że działa w bardzo niebezpiecznych warunkach, więc w pełni oddał się służbie niepodległej ojczyźnie.*

robić wiochę/wioskę ‘kompromitować się, swym zachowaniem kompromitować innych; zachować się nieodpowiednio do sytuacji; psuć coś swoim zachowaniem’: *Stary, nie rób wiochy. Jak nie umiesz się bawić normalnie, to tam są drzewa.* ◊ Najczęściej we frazie **nie rób wiochy/ wioski**.

robić kogoś w konia ‘oszukiwać kogoś, zwodzić kogoś’: *Karol znowu robi mnie w konia. Nie będę tego tolerował. Od miesiąca mydlil mi oczy, że się przygotowuje i w styczniu będzie mógł zaprezentować prawie całość, a tu nic. Że niby jest chory, że musi gdzieś jechać niespodziewanie. Mam tego po dziurki w nosie. Zaproszę do współpracy kogoś odpowiedzialnego i rzetelnego.* ◊ Warianty (aspektowe) = **robić/zrobić z kogoś balona**, **robić kogoś w balona/w bambuko**, **zrobić kogoś w konia/w balona/w bambuko**.

robić komuś wodę z mózgu ‘ogłupiać kogoś, z premedytacją wmawiać określoną wizję czegoś; w prowadzić kogoś w błąd’: *Przebywał w sekcie ponad dwa lata. Musieli mu na okrągło robić wodę z mózgu, bo zmienił się nie do poznania.* ◊ Wariant aspektowy = **zrobić komuś wodę z mózgu**.

robić w portki (ze strachu) ‘bardzo się przestraszyć, być sparalizowanym ze strachu’ zob. zob. **narobić w portki (ze strachu)**.

robić wrażenie (na kimś) ‘wzbudzać zainteresowanie, podziw’: *Wystrój wnętrza ich domu naprawdę robi wrażenie. I nie idzie tu o przepych, ale o drobiazgowo dopasowanie do siebie nawet najmniejszych elementów.* ◊ Wariant aspektowy = **zrobić wrażenie (na kimś)**.

robić wycieczki osobiste ‘wplatać krytycznych uwag na temat osób w wypowiedź o charakterze ogólnym bądź profesjonalnym, np. w dyskusji na tematy zawodowe’ zob. **wycieczki osobiste**.

robić z gęby cholewę ‘złamać dane raz słowo, nie dotrzymać obietnicy’: *Prezydent miasta obiecał dofinansowanie do wyjazdów na ferie dla najuboższych, więc nie będzie robił z gęby cholewy i na pewno wspomże nas hojnie.*

robić coś z głową ‘mądrze, przemyślnie’: *Nie można wprowadzać reform emerytalnych tak chaotycznie, bo łatwo popełnić kardynalne błędy. Należy to robić z głową, sukcesywnie, kontrolując od czasu do czasu już uruchomione przepisy.* ◊ Wariant aspektowy = **zrobić coś z głową**.

robić z igły widły ‘wyolbrzymiać jakiś problem’: *Nic się przecież nie stało. Robisz z igły widły. Chłopak się nauczy na następną lekcję, poprawi jedynkę i wszystko wróci do normy. Po prostu miał ważniejsze rzeczy do roboty niż uczenie się wierszyka na pamięć. Znasz naszego syna na tyle dobrze, że możesz być spokojna o czerwony pasek na koniec roku.*

robić z muchy słonia ‘wyolbrzymiać jakąś sprawę, niepotrzebnie komplikować sytuację’: *To tylko mała stłuczka. Mamy tylko do wymiany lewy reflektor. Facet zapłacił i dla mnie jest po sprawie, ale Anka oczywiście tym gadaniem zaczęła robić z muchy słonia.*

robić z siebie przedstawienie ‘znajdować się w centrum uwagi z powodu swego zachowania, ubioru itp.’: *Proszę rzucać mi się do nóg i nie szlochać. Niechże nie robi pani z siebie przedstawienia. Po prostu zwalnię panią za nieobowiązkowość, niewydajną pracę i permanentne spóźnianie się.* ◇ Warianty = **robić przedstawienie, zrobić przedstawienie, zrobić z siebie przedstawienie.**

robotą głupiego ‘niepotrzebna, bezproduktywna praca’: *Nie ma sensu mycie podłogi na dolnych kondygnacjach, przecież na górze jest cyklinowana podłoga. To robotą głupiego, bo po dwudziestu minutach taka sama warstwa pyłu opada, tworząc cienką podłogę kurzu. Lepiej z myciem poczekać i jutro zrobić to raz a dobrze.* • Także w odmiennym szyku = **głupiego robotą.**

robić z czegoś problem ‘przykładać do czegoś zbyt wielką wagę, przejmować się zbyt bardzo, kłopotząc innych’: *Marek robi problem z tego, że spóźnimy się z całością projektu. Klienci sami mówili, że na dziś potrzebne jest im tylko demo, a nie kompletny program, więc niech nie panikuje.* ◇ Wariant aspektowy = **zrobić z czegoś problem.** ◇ Antonim = **nie robić z czegoś problemu.**

robotą pali się/paliła się komuś rękach ‘ktoś bardzo się stara, pracuje pilnie, z zapalem, szybko dążąc do ukończenia zadania’: *Zajechałem do młynarza jeszcze przed południem. Panu Ignacemu robotą paliła się w rękach, a skrzydła wiatraka śmigaly aż miło.*

rodzoną matkę by sprzedał/sprzeda, rodzzonego ojca by sprzedał/sprzeda ‘nie cofnąć się przed niczym w celu osiągnięcia zysku’: *Dorobił się, to prawda, ale jakim kosztem. On by rodzoną matkę sprzedał, jeśli tego wymagałaby sytuacja.*

rogata dusza ‘o kimś niepokornym, krnąbrnym, przełamującym zastane reguły, zasady’: *Martwię się trochę o mojego nowego doktoranta. To taka rogata dusza. Walczy, zmienia, falsyfikuje, nie zgadza się ze wszystkim, co wydaje mu się nielogiczne. Do tego trzeba mieć grubą skórę, a on jest bardzo wrażliwy i przy pierwszym laniu może się załamać.*

ronić łzy ‘plakać’: *Szedł, roniąc łzy. Po stracie Marty życie przestało mieć dla niego sens.* ◇ Wariant = **uronić łzę.**

rosnąć jak na drożdżach ‘nieprzeciętnie szybko rosnąć, zwiększać coś’: *Twój syn rośnie jak na drożdżach. Widziałem go dwa miesiące temu i wtedy wyglądał jak bobasek, a teraz już biega i zagaduje.*

rozbić na proch/w proch ‘zniszczyć zupełnie, unicestwić, zgładzić’ zob. **zetrzeć na proch/w proch**.

rozbić się/rozbijać się w drobny mak ‘rozsypanie się na małe kawałki’ **rozsypać się/roztrzaskać się w drobny mak**.

rozbierać się (jak) do rosołu ^{◦zartobliwie} ‘rozbierać się prawie do naga; zdjąć z siebie koszulę’ zob. ^{◦zartobliwie} **rozebrać się (jak) do rosołu**.

rozchodzić się w szwach ‘o powolnym niszczeniu czegoś, co wydawało się stabilne, dobrze zbudowane’: *Początkowo bawił ją ten rodzaj teatru, ale szybko zatęskniła za stylem życia, w którym wreszcie będzie sobą. W międzyczasie skończyła studia, urodził córkę, małżeństwo zaczęło rozchodzić się w szwach. Czula, że zmiana jest tuż, tuż (ŚK 2010/1/79).*

rozchodzą się czyjeś drogi ‘współpraca czyjaś, wspólne życie, przyjaźń z jakichś względów staje się niemożliwa’ zob. **rozeszły się czyjeś drogi**.

rozciąć węzeł gordyjski ‘doprowadzić jednym stanowczym działaniem do rozwiązania skomplikowanej sprawy’ zob. **przeciąć węzeł gordyjski**.

rozдуты balon ‘podsyczone pragnienia, oczekiwania; przesadnie nagłośniony i przedwcześnie ogłoszony sukces’ zob. **naduty balon**.

rozdziawić buzię/◦pospolicie gębę/usta ‘bardzo się zdziwić, zrobić głupkowata minę, będąc zaskoczonym czymś’: *Ale dałem plamę! Zapytali mnie, czy umiem obsługiwać programy graficzne. Oczywiście, odpowiedziałem, że nie mam z tym żadnych problemów, że się łatwo uczę i z komputerami jestem za pan brat. Potem posadzili mnie przy stanowisku i poprosili o to, żebym zaprezentował im wykorzystywane przeze mnie w pracy skróty klawiaturowe. Rozdziawiłem tylko gębę i po chwili usłyszałem, że bardzo dziękują za poświęcony im czas i że na pewno się odezwą. ◊ Warianty aspektowe = **rozdziawiać buzię/◦pospolicie gębę/usta**.*

rozdzielać włos na czworo/dwoje ‘rozpatrywać coś, dbając o najmniejsze szczegóły; zbyt drobiazgowo coś analizować’ zob. **dzielić włos na czworo/dwoje**.

rozdzierać szaty *nad czymś/nad kimś* ‘narzekać na coś lub na kogoś, ubolewać na pokaz z jakiegoś, czyjegoś powodu; oburzać się na coś, sprzeciwiać się czemuś’: *Niektórzy posłowie rozdzierają szaty nad reformą szkolnictwa, skupiając się na przykład na obniżeniu wieku szkolnego, co wg nich zabierze naszym pociechom dzieciństwo, przy czym w ogóle nie analizują jakości zmian systemowych.*

rozebrać się (jak) do rosołu ^{◦zartobliwie} ‘rozebrać się prawie do naga; zdjąć z siebie koszulę’: *Coś ty się rozebrał jak do rosołu. W domu wcale nie jest na tyle ciepło, by paradować w podkoszulku i krótkich spodniach.* ◊ Warianty = ^{◦zartobliwie} **być rozebrany (jak) do rosołu**, ^{◦zartobliwie} **rozbierać się (jak) do rosołu**.

coś **rozeszło się/rozejdzie się po kościach** ‘coś, co groziło przykrymi konsekwencjami, nie wpłynęło niekorzystnie na coś lub na kogoś’: *Przygotowany do druku katalog zawierał kilka błędów, ale na szczęście firma odzieżowa poprosiła o przygotowanie nowej wersji z wersją angielskojęzyczną, wycofując polskojęzyczny nakład, więc wszystko rozeszło się po kościach.*

rozeszły się czyjeś drogi ‘współpraca czyjaś, wspólne życie, przyjaźń z jakichś względów stała się niemożliwa’: *Ich drogi artystyczne rozeszły się po nagraniu drugiej płyty. Na promocyjnej trasie koncertowej dochodziło często do kłótni o to, kto jest liderem grupy. Już wtedy było wiadomo, że zespół niedługo się rozpadnie.* ◊ Wariant = **rozchodzą się czyjeś drogi**.

roześmiać się do łez ‘śmiać się bardzo, serdecznie’ zob. **zaśmiewać się do łez**.

roześmiać się komuś (prosto) w oczy/w nos/w twarz ‘drwić z kogoś, lekceważyć kogoś; być bezczelnym wobec kogoś’ zob. **śmiać się komuś (prosto) w oczy/w nos/w twarz**.

rozkladać/rozłożyć ręce ‘być bezsilnym, bezradnym’: *Wiele rodzin egzystujących w okropnych warunkach bytowych nie ma szans na otrzymanie lokali komunalnych. Urzędnicy rozkładają ręce, ponieważ nie dysponują wolnymi mieszkaniami.*

rozmawiać o niczym/o pogodzie ‘niezobowiązujące rozmowy’: *Słyszac rozmowy w windzie, zastanawiam się nad tym, jaka siłą nakazuje ludziom odzywania się w sytuacji, w której nie trzeba nic mówić.*

rozmieniać na drobne ‘niefortunnymi decyzjami tracić swoją pozycję’: *Moim zdaniem powinien już zakończyć karierę, bo grając w prowincjonalnych klubach rozmienia na drobne swoją wielką karierę.* ◊ Synonim = por. **rozmieniać się na drobne**.

rozmieniać się na drobne ‘mając możliwość zrobienia czegoś znaczącego, o dużej wartości, tracić czas i energię na wykonywanie drobnych, szczegółach zajęć’: *Niestety, pod względem rozwoju naukowego, to stanął w miejscu i nic nie wskazuje na to, że będzie próbował to zmienić. Zamiast zrobić habilitację, rozmienia się na drobne.* ◊ Synonim = por. **rozmieniać na drobne**.

rozmowa się nie klei ‘brak nawiązania dobrego kontaktu w trakcie konwersacji wpływa na negatywną ocenę płynności rozmowy; rozmowa się nie udaje, źle się rozmawia’: *Jakoś tak trudno po tych kilku latach znaleźć wspólne tematy. Każdy poszedł w życiu swoją drogą i młodzieńcze fascynacje zwolniły miejsce przeżyciom pokoleniowym, filozoficzne rozważania nad losem człowieka ustąpiły pod naporem siły dojrzałej egzystencji. Rozmowa wyraźnie nam się nie kleiła, w końcu Jurek rzucił prosto z mostu, że nie ma sensu tracić czasu na wspomnianie dowcipów z długą brodą. Przyznałem mu rację i pożegnaliśmy się, chyba już na zawsze.*

coś **rozpada się/rozpadło się jak domek z kart** ‘coś przestaje istnieć, coś żmudnie, skrupulatnie przygotowywane, organizowane itp. traci nagle swoją wartość, okazuje się nietrwałe’: *Z trudem organizowane porozumienie partii z różnych stron sceny politycznej u naszych sąsiadów, która miała przerodzić się w tzw. wielką koalicję, przy pierwszej konfliktowej sytuacji rozpadło się jak domek z kart.* ◊ Warianty = coś **rozsypuje się/sypie się jak domek z kart**, coś **runęło jak domek z kart**.

rozpalić kogoś do białości/do czerwoności ‘zdenerwować kogoś, rozwścieczyć kogoś’: *Ojciec Marianki krzywym okiem patrzył na te nasze artystyczne fascynacje, ale nam nie przeszkadzał w ich realizacji. Do czerwoności rozpaliła go jednak wiadomość o tym, że jego córka wybiera ASP zamiast ekonomii.*

rozpędzić na cztery wiatry ‘z dużą stanowczością i brutalnością zlikwidować coś, zniszczyć coś; wypędzić kogoś zdecydowanym działaniem’: *Każdego wieczora na ławce pod blokiem zbierała się grupa wyrostków, którzy wzbudzali strach wracających do domu mieszkańców. Informowana o tym policja nie mogła nic poradzić, gdyż młodociani nie łamali prawa. Na szczęście jeden z sąsiadów był instruktorem sztuk walki w pobliskim MOK-u. Kiedy zauważył,*

że młodzi ludzie poczuli się zbyt pewnie, zebrał grupę starszych kolegów i rozpędził to szemrane towarzystwo na cztery wiatry. ◊ Wariant = **przepędzić na cztery wiatry**.

coś **rozplywa się/rozplywało się w ustach** ‘o czymś bardzo smacznym, najczęściej o aksamitnej, delikatnej konsystencji’: *I jak pierożki? Smakują? – Pyszne, aż rozplywają się w ustach.*

rozpuścić kogoś/rozpuścić się jak dziadowski bicz ‘rozpieszczać, pozwalać komuś lub sobie na wiele, wszystko’: *Będę musiał się zastanowić, czy w następne wakacje odwiedzisz babcię, bo rozpuściła cię jak dziadowski bicz.*

rozpuścić wici ‘próbować wywiedzieć się o czymś, starać się zdobyć pożądaną informację’: *Jolka była moją pierwszą miłością. Do dziś wspominam jej zwiewną postać na korytarzach naszego liceum. Nie mam pojęcia, co się dziś z nią dzieje. Szukałem jej przez wspólnych znajomych, rozpuściłem wici na portalach społecznościowych, ale przepadła jak kamień w wodę.*

rozpychać się łokciami ‘nie zwracać na innych uwagi, pragnąc osiągnąć zamierzony cel, działać z wyrachowaniem, myśląc jedynie o własnych korzyściach’: *Nie lubię tych, którzy dochodzą do kierowniczych stanowisk, rozpychając się łokciami. Mają oni gorsze predyspozycje zawodowe, ale potrafią dobrze ustawić się w blokach zawsze wtedy, gdy szefowie czegoś potrzebują.*

rozstać/rozstawać się ze światem ‘umrzeć, umierać’ zob. **pożegnać się ze światem**.

rozstawiać kogoś po kątach ‘stanowczo przywoływać kogoś do porządku, wywierać silną presję na innych w celu podporządkowania kogoś’: *Na spotkanie firmowe przyjechał trener technik negocjacyjnych. Tak przejął się rolą prowadzącego szkolenie, że zaczął rozstawiać wszystkich po kątach w czasie wieczornej imprezy.* ◊ Wariant aspektowy = **porozstawiać kogoś po kątach**.

rozstrzygać/rozstrzygnąć przy zielonym stoliku ^{◊publicystyczne} ‘znajdować/znaleźć rozwiązanie nieformalnie, układając się z kimś, niejawnie, omijając zasady’ zob. ^{◊publicystyczne} **przy zielonym stoliku**.

rozszczeplić włos na czworo/dwoje ‘rozpatrywać coś, dbając o najmniejsze szczegóły; zbyt drobiazgowo coś analizować’ zob. **dzielić włos na czworo/dwoje**.

rozsypać się/roztrzaskać się w drobny mak ‘rozsypać się na małe kawałki’: *Lustro w pokoju rozsypała się w drobny mak.* ◇ Warianty = coś **poszło w drobny mak, rozbić się/rozbijać się w drobny mak, w drobny mak.**

coś **rozsypuje się jak domek z kart** ‘coś przestaje istnieć, coś żmudnie, skrupulatnie przygotowywane, organizowane itp. traci nagle swoją wartość, okazuje się nietrwałe’ zob. **coś rozpada się/rozpadło się jak domek z kart.**

rozumieć się bez słów ‘rozumieć się bardzo dobrze’: *Wiedziałem, że mogę zaufać Marzenie, bo rozumieliśmy się bez słów i nie musiałem jej tłumaczyć, w jaki sposób powinna funkcjonować restauracja podczas mojej nieobecności.*

rozumieć się w pół słowa ‘rozumieć się bez zbędnych słów, wyjaśnień’: *Rozumieliśmy się w pół słowa, więc Radek podchwytował każdy mój pomysł i dawał w krótkich słowach zarys sposobu realizacji poszczególnych propozycji.*

coś **rozwiązało/rozwiązuje komuś ręce** ‘coś umożliwia komuś działanie, coś zostawia komuś swobodę w podejmowaniu decyzji’: *Decyzja dyrektora urzędu pozwoliła mu na zwolnienie od dawna źle wykonujących swoje obowiązki pracowników i przyjęcie na ich miejsce kompetentnych i dobrze wykształconych administratorów sieci.*

coś **rozwiązało/rozwiązuje komuś język** ‘coś powoduje, że ktoś zaczyna wyjawiać tajemnice, skrywane dotychczas myśli itp.’: *Spotkanie z Karolem było bardzo owocne. Butelka dobrego wina do kolacji rozwiązała mu język. Ojciec dowiedział się wreszcie, co gryzie jego syna i postara się mu pomóc rozwiązać kłopoty.*

róbta co chceta ‘nieskrępowana i otwarta postawa życiowa młodych ludzi, często poddawana krytyce i uznawana za nieetyczną, niemoralną’: *Słuchajcie, robięta co chceta, nie dajcie się im zwariować. Przecież nie można chodzić cały czas na pasku telewizji. Świat ma inne barwy niż kolory dochodzące z plazmy waszych rodziców.* Δ Frazeologizm spopularyzowany przez Jerzego Owsiaaka.

równać w dół ‘dostosowywać poziom do najsłabszego ucznia, wychowanka, słuchacza itp., obniżać poziom’: *W IB musiałem równać w dół, gdyż większość uczniów nie radziła sobie w nawet z mnożeniem.*

równać w górę ‘dostosowywać poziom do najsłabszego ucznia, wychowanka, słuchacza itp., dbać o wysoki poziom’: *Miałem dość duży problem z angielskim, gdyż prowadząca zajęcia równała w górę, nic sobie nie robiąc z tego, że kilkoro z nas po szkołach prowincjonalnych prezentowała raczej niski poziom.*

równy jak stół ‘o równej powierzchni’: *Ubijaliśmy ziemię aż do momentu, kiedy stwierdziliśmy, że jest równa jak stół. Inni wczasowicze byli bardzo ciekawi, co z tego będzie. Po południu zaspokoiliśmy ich ciekawość, bo narysowaliśmy wielką szachownicę i wyciągnęliśmy z kantorka styropianowe figury.*

ruch w interesie ‘nagle ożywienie czegoś, niespodziewane zintensyfikowanie czegoś, przyspieszenie’: *Zimą w sprzedaż samochodów w komisach nie była na wysokim poziomie, lecz już od kwietnia zaczął się ruch w interesie i importerzy aut z zagranicy mogą liczyć na duże zyski.*

ruja i porubstwo ‘rozpustne zachowania; swoboda seksualna oceniana negatywnie z perspektywy człowieka o konserwatywnych poglądach’: *Wiele osób ze starszego pokolenia patrzy na zachowania młodych ludzi ze zgorszeniem. Sposób bycia przejmowany z wzorców zachodnich do dla naszych dziadków ruja i porubstwo. ◇ Synonim = **sodoma i gomora 2**.*

runął jak długi ‘upaść całym ciałem’ zob. **przewrócił się jak długi**.

coś **runęło jak domek z kart**. ‘coś przestaje istnieć, coś żmudnie, skrupulatnie przygotowywane, organizowane itp. traci nagle swoją wartość, okazuje się nietrwałe’ zob. **coś rozpada się/rozpadło się jak domek z kart**.

rura komuś **zmiękła/zmięknie** ‘ktoś zmniejszył/zmniejszyła swoje wymagania, ktoś osłabił/osłabia swoje stanowisko, ktoś dotychczas bezkompromisowy złagodził/łagodzi swoje warunki pod wpływem działania innych osób, zaistniałych wydarzeń’: *Kiedy lider partii koalicyjnej zagroził wyjściem z rządu, premierowi zmiękła rura i zgodził się na porozumienie w sprawie podwyżek dla budżetówki.*

ruski miesiąc/rok ‘bardzo długo’: *Zapisałem się na zabieg usunięcia zaćmy w prywatnym gabinecie, bo w kolejce w szpitalu czekałbym ruski rok.*

ruszać się jak mucha w smole ‘wykonywać powolne ruchy, nie spieszyć się, powodując tym zachowaniem irytację innych osób’: *Proszę, kochanie, przyspiesz troszeczkę, bo ruszamy się*

jak muchy w smole, a jeszcze przed wieczorem chciałbym zwiedzić stare miasto. ◇ Wariant = **poruszać się jak mucha w smole.**

ruszyć głową ‘zacząć konstruktywnie myśleć, rozwiązać jakiś problem’: *Wiem, że trudno jest pogodzić te dwa etaty, ale mógłbyś ruszyć głową, jak to zrobić, bo bez dodatkowych pieniędzy kredyty nas zjedzą.*

ruszyć z kopyta ‘od razu nadać tempa pracy, działaniu; rozpoczynać coś bez zwłoki’: *Dogadałem się z Krzyśkiem i podzieliliśmy się obowiązkami. Teraz ruszymy z kopyta i będziemy mieć wyniki badań jeszcze przed końcem roku.*

ruszyć z martwego punktu/z miejsca ‘kontynuować coś, pokonawszy przeszkody uniemożliwiające działanie’: *Do końca września muszę mieć dyplom, bo od października zaczynam pracę w Edynburgu, a ciągle mam na głowie dwa egzaminy, no i powinnam wreszcie ruszyć z miejsca z pracą licencjacką.*

rwać (sobie) włosy z głowy ‘rozpaczać, lamentować; wpadać w desperację’: *Mieszkańcy bloków przy parku rwali sobie włosy z głowy, widząc, jak po przecince wyglądają drzewa. Pan Marian, osiemdziesięcioletni emerytowany profesor biologii, z łzami w oczach mówił, że większość z roślin jest już nie do uratowania.* ◇ Warianty = **drzeć (sobie) włosy z głowy, wrywać (sobie) włosy z głowy.**

rychło w czas ‘już jest za późno na coś’: *Rychło w czas zaczęła się leczyć. Przecież zrobiłaś sobie badania już dwa lata temu i wiedziałaś dobrze, że masz wysoki cukier.*

rządy twardej ręki ‘zarządzać czymś bezwzględnie, bezkompromisowo, czasem brutalnie’: *Rządy twardej ręki są charakterystyczne dla partii wodzowskich.*

rządzić z tylnego siedzenia ‘pełnić faktyczną władzę poprzez oddanych współpracowników na wysokich stanowiskach, najczęściej o zachowaniu lidera politycznego, który usuwa się w cień po wygranych wyborach’ zob. **sterować z tylnego siedzenia.**

rzeź niewiniątek ‘egzamin, który dla większości kończy negatywnie’: *Uczę się i uczę, ale nie wiem, czy to ma sens. Przedwczoraj w trzeciej grupie była rzeź niewiniątek. Zdały tylko dwie osoby na osiemnaścioro, które podeszły do egzaminu. Znam wiele z tych osób i większość z nich ma naukowe.*

rzucać cień *na kogoś/na coś* ‘powodować, że kogoś lub coś można ocenić negatywnie; zmniejszać wartość kogoś lub czegoś’: *Jego współpraca ze Służbą Bezpieczeństwa rzuca cień na jego działalność społeczną w wolnej Polsce.* ◊ Wariant aspektowy = **rzucić cień** *na kogoś/na coś.*

rzucać grochem o ścianę ‘mówić coś bez odzewu, mieć wrażenie jakby ktoś, do kogo się mówi, nie miał ochoty słuchać w żaden sposób’: *Powtarzałem wielokrotnie, że nie można włączać zmontowanego układu, zanim go nie skontroluję. Naprawdę, z prądem nie ma żartów. Czasem wydaje mi się, że rzucam grochem o ścianę, choć nie mogę się temu nadziwić. Jesteście już w maturalnej klasie, a zachowujecie się jak małe dzieci.*

rzucać kamieniem *w kogoś* ‘potępiać kogoś; źle kogoś oceniać’: *Niezręcznie było mi w trakcie tej prywatnej rozmowy w gronie specjalistów. Co chwila ktoś rzucał kamieniem w mojego przyjaciela za to tylko, że jego ostatnia książka podejmowała niepopularny, wśród zadufanej w siebie elity, temat pozornej religijności społeczeństw współczesnych.* ◊ Wariant aspektowy = **rzucić kamieniem** *w kogoś.*

rzucać komuś kłody pod nogi ‘przeszkadzać komuś w czymś, utrudniać coś komuś’: *Nie miał łatwo od początku ze względu na swój niewyparzony język i błyskotliwość. Inni często rzucali mu kłody pod nogi, aby zniechęcić go do dalszej pracy, ale on wytrwale dążył do celu i został w końcu zaproszony do uczestnictwa w naradach, na których podejmowano decyzje strategiczne dla rozwoju firmy.* • Uwaga! Niepoprawnie = **kłaść komuś kłody pod nogi.**

rzucać mięsem ‘kłać; wplatać w swoją wypowiedź liczne wulgaryzmy’: *Nie lubię, gdy przychodzi dziewczyna Michała. Niby inteligentna kobieta, ale tak rzuca mięsem, że nie mam ochoty z nią rozmawiać.* ◊ Wariant aspektowy = **rzucić mięsem.**

rzucać kogoś na głęboką wodę ‘stawiać kogoś w nowej dla niego sytuacji, która wymaga wielkiego zaangażowania; stawiać kogoś niedoświadczonego w sytuacji, w której może liczyć na własne umiejętności’: *Po dymisji ministra premier zdecydował, że wakujące stanowisko obejmie mało doświadczony podsekretarz stanu. Szef rządu wiedział, że rzuca młodego człowieka na głęboką wodę, ale przyglądał się mu bardzo uważnie od dłuższego czasu i postanowił zaufać komuś spoza dotychczasowych współpracowników, aby przewietrzyć resort. Premier był przekonany, że młody minister szybko odnajdzie się w nowej rzeczywistości.* ◊ Wariant aspektowy = **rzucić kogoś na głęboką wodę.**

rzucać kogoś na kolana 1. ‘zachwycić’ lub **2.** ‘pokonać kogoś bezapelacyjnie’ zob. **rzucić kogoś na kolana 1. i 2.**

rzucać coś na szalę ‘wybierać coś, stawiać na coś, ryzykując’ zob. **rzucić coś na szalę.**

rzucać okiem (na coś/na kogoś) ‘patrzeć na coś; pilnować coś lub kogoś, sprawdzać coś lub kogoś’ zob. **rzucić okiem.**

rzucać piaskiem w oczy ‘zwodzić kogoś, okłamywać kogoś’ zob. **sypać piaskiem w oczy.**

rzucać rękawicę ‘prowokować kogoś, skłaniać kogoś do reakcji, do działania’ zob. **rzucić rękawicę.**

rzucać się z motyką na słońce ‘podejmować się czegoś, co znacznie przekracza czyjeś możliwości’ zob. **porwać się/porywać się z motyką na słońce.**

rzucać słowa na wiatr ‘obeцywać bez pokrycia, zakładając z góry niespełnienie obietnicy; nie dotrzymywać słowa’: *Na Tadka nie można liczyć. Wielokrotnie przekonałem się, że rzuca słowa na wiatr, a ja potem mam kłopoty z wypełnieniem zobowiązań i muszę tłumaczyć się z opóźnienia prac.*

komuś **rzuca się na mózg** ‘ktoś zachowuje się nieodpowiedzialnie, nierozsądnie, ktoś traci zdolność racjonalnego myślenia’ zob. *komuś* **pada/padło na mózg.**

coś **rzuca się w oczy** ‘coś jest zauważalne, coś szczególnie przykuwa uwagę’: *Słaba znajomość języków obcych rzuca się w oczy szczególnie wtedy, gdy obcokrajowiec pyta o coś napotkanego przechodnia. Nawet młodzi ludzie często nie znają żadnego z języków światowych na poziomie komunikatywnym, choć angielski i niemiecki są najczęściej nauczanyimi językami już w szkołach podstawowych.* ◊ Wariant = *coś* **rzuciło się w oczy.**

rzucić cień *na kogoś/na coś* ‘spowodować, że kogoś lub coś można ocenić negatywnie; umniejszyć wartość kogoś lub czegoś’ zob. **rzucić cień** *na kogoś/na coś.*

rzucić kamieniem *w kogoś* ‘potępić kogoś; źle kogoś ocenić’ zob. **rzucać kamieniem** *w kogoś.*

rzucić mięsem ‘kłać; wpleść w swoją wypowiedź liczne wulgaryzmy’ zob. **rzucać mięsem.**

rzucić kogoś na głęboką wodę ‘stawić kogoś w nowej dla niego sytuacji, która wymaga wielkiego zaangażowania; stawić kogoś niedoświadczonego w sytuacji, w której może liczyć na własne umiejętności’ zob. **rzucać kogoś na głęboką wodę**.

rzucić kogoś na kolana 1. ‘zachwycić’: *Koncert amerykańskich chórzystów rzucił na kolana publiczność zgromadzoną w Sali Kongresowej.* ◇ Wariant aspektowy = **rzucać kogoś na kolana**.

rzucić kogoś na kolana 2. ‘pokonać kogoś bezapelacyjnie’: *Nasi szczypiorniści rzucili na kolana swoich rywali w walce o medal.* ◇ Wariant aspektowy = **rzucać/rzucić kogoś na kolana**.

rzucić coś na szalę ‘wybrać coś, postawić na coś, zdając sobie sprawę z ryzyka’: *Broniąc młodego badacza przed atakami innych naukowców, rzucił na szalę swój autorytet. Był jednak przekonany o tym, że nauka opiera się przede wszystkim na wolności w głoszeniu tez przygotowanych z rzetelnością.* ◇ Warianty (aspektowy) = **kłaść/położyć coś na szali, rzucać coś na szalę**.

rzucić coś na warsztat ‘zająć się czymś zawodowo, skupić się na pracy twórczej’ zob. **wziąć coś na warsztat**.

rzucić okiem (na coś/na kogoś) ‘spojrzeć na coś; przypilnować coś lub kogoś, sprawdzić coś lub kogoś’: *Czy mógłbyś od czasu do czasu rzucić okiem na naszą posesję. Wyjeżdżamy na kilka dni i czulibyśmy się lepiej, wiedząc, że nasz dom pod czujnym okiem sąsiada.* ◇ Wariant aspektowy = **rzucać okiem**.

rzucić rękawicę ‘sprowokować kogoś, skłonić kogoś do reakcji, do działania’: *Twórcy niezależni, pozyskując środki od sponsorów na organizację alternatywnego festiwalu, rzucili rękawicę władzom miasta, którzy zaprosili gwiazdy rodzimego podwórka, opłacając ich występy z budżetu. Widzowie ocenią sami, kto zapewnił im atrakcyjniejszy program.* ◇ Wariant aspektowy = **rzucać rękawicę**.

rzucić się z motyką na słońce ‘podjąć się czegoś, co znacznie przekracza czyjeś możliwości’ zob. **porwać się/porywać się z motyką na słońce**.

rzucić w diabły ‘porzucić coś nagle’: *Siedziałem nad tymi tabelami dwie noce, a ty mi mówisz, że te opracowania nie będą miały wpływu na wyniki badań. Mogłeś zadzwonić do mnie, żebym rzucił to w diabły, a tak wykonałem kawał dobrej nikomu niepotrzebnej roboty.*

coś **rzuciło się w oczy** ‘coś było zauważalne, coś szczególnie przykuło uwagę’ zob. coś **rzuca się w oczy**.

komuś **rzuciło się na mózg** ‘ktoś zachowuje się nieodpowiedzialnie, nierozsądnie, ktoś traci zdolność racjonalnego myślenia’ zob. komuś **pada/padło na mózg**.

rzut beretem/kamieniem ‘niedaleko’: *Na basen mamy rzut beretem i aż wstyd powiedzieć, że od kiedy tu zamieszkaliśmy, jeszcze ani razu nie byliśmy tam popływać.*

rzutem na taśmę ‘wykorzystać ostatnią nadarżającą się okazję przed zakończeniem czegoś’: *Udało im się dostać na warsztaty tańca współczesnego dosłownie rzutem na taśmę. Przy okazji odwiedzin babci wybrali się na kawę do centrum i przez przypadek natknęli się na plakaty informacyjne. Kiedy dotarli do biura, dowiedzieli się, że właśnie zostały jeszcze trzy ostatnie karnety.*

rzut oka ‘krótkie spojrzenie umożliwiające ocenę, analizę sytuacji’: *Wystarczył mu rzut oka, aby wiedzieć, że coś jej dzisiaj nie poszło na sprawdzianie.*

rznąć głupa ‘udawać niewinnego, zapewniać, że nic się nie wie w jakiejś sprawie’: *Nie rznij głupa, że nic nie wiedziałeś o tym, że dziś mija termin składania papierów na uczelnię. Po prostu nie chce ci się studiować, bo ojciec przyzwyczaił cię do tego, że wszystko podsuwa ci pod nos.*

SSs

salomonowy wyrok ‘sprawiedliwy osąd sprawy’: *Sąd w Krakowie orzekł znikomą szkodliwość społeczną czynu lekarki, która pomagając biednym, fałszowała dane na receptach. Prasa doceniła ten salomonowy wyrok, podkreślając, że sędzia nie był wcale w komfortowej sytuacji, mimo sympatii opinii publicznej do oskarżonej.*

sama skóra i kości ‘o kimś, o czymś bardzo chudym; o kimś, o czymś na sam widok w bardzo złym stanie zdrowia, spowodowanym niedożywieniem’ zob. **skóra i kości**.

sam/samotny jak palec/kolek (w płocie) ‘osamotniony, zupełnie sam’: *Wszyscy przyjaciele odwrócili się od niego po tym, gdy okazało się, że nie tylko donosi na nich do służb, bo to by mu jeszcze wybaczyli, ale że to z jego winy upadł wniosek dofinansowania ich teatru amatorskiego z pieniędzy publicznych. Teraz czuł się samotny jak palec w płocie.* ◇ Synonimy: **siedzieć jak palec, stać jak palec**.

ktoś sam jest sobie winien/winny zob. **ktoś jest sam sobie winien/winny**.

samo życie ‘codziennosc, czasem brutalna; takie jest życie, taka jest prawda o życiu’: *To był naprawdę taki miły chłopak, a jak zmarł mu ojciec nie mógł się dogadać z matką. Wystarczyło, że wszedł w złe towarzystwo w szkole i od razu zaczął popalać i popijać, a potem zdarzyły się jakieś pobicia, włamania. Matka oczy wyplakała nad nim, samo życie.*

sam z siebie ‘z własnej woli, przez nikogo nie zmuszany’: *No i dostałem szlaban na debiut. Koledzy od moralnego niepokoju nawet tego nie zauważyli. I wtedy Kieślowski, sam z siebie, bo on taki był, poszedł do tego ubeka i poręczył za młodszego kolegę czyli za mnie. Skrócili mi karę do dwóch lat (K 2009/12/54).*

sapać jak miech/miech kowalski ‘oddychać, z trudem łapiąc powietrze, oddychać ciężko’: *Musisz nabrać kondycji, bo po przejściu dwóch pięter sapisz jak miech kowalski.*

sądny dzień 1. ‘rozgardiasz, kumulacja niekorzystnych zdarzeń; natłok jakichś spraw, powodujący pośpiech, niebывale zamieszanie w pracy, urzędzie itp.’: *Chyba dziś jest sądny dzień. Nie pamiętam, żeby tyle nagle trzeba było załatwiać różnych spraw, jakby się wszyscy umówili. Do tego jutro zaczyna się kontrola i trzeba przygotować wymagane dokumenty, żeby nie dostać mandatu na dzień dobry.*

sądny dzień 2. ‘wydarzenie tragiczne w skutkach dla ludzi, najczęściej związane z działaniami wojennymi, terrorystycznymi, odwetowymi, rzadziej na skutek katastrofy naturalnej’: *11 września zapadnie w pamięci Amerykanów jako sądny dzień w historii Stanów Zjednoczonych.*

schodzić na dalszy plan ‘coś jest bagatelizowane, kogoś się lekceważy; coś przestaje być uznawane za wartościowe, ktoś traci pozycję, uznanie, wartość’ zob. **odsunąć/odsuwać** coś/kogoś **na dalszy plan.**

schodzić na manowce ‘zaczynać żyć niemoralnie, pogrążyć się w nieuczciwości’: *Coraz więcej młodych ludzi z otoczenia dawnej niezależnej grupy artystycznej schodzi na manowce. Kiedy zabrakło pieniędzy na świetlicę środowiskową w dzielnicy, nagle odebrano kilkudziesięciu nastolatkom szansę na wyrwanie się patologicznego scenariusza.* ◊ Wariant aspektowy = **zejść na manowce.** ◊ Synonimy = **sprowadzić/prowadzić/wieść/zwieść** kogoś **na manowce.**

schodzić na psy 1. ‘zbiednieć; tracić na jakości’ lub **2.** ‘podupać moralnie’ zob. **zejść na psy 1. i 2.**

schodzić na złą drogę ‘ktoś zaczyna żyć nieuczciwie, nieetycznie’: *Uważaj, bo schodzisz na złą drogę. Musisz sam wybrać, czy zerwać znajomość z tymi szemranymi kolegami, czy też utrzymywać z nimi bliskie kontakty. Wiemy, że jest ci trudno wrócić do normalnego życia po stracie rodziców. Z babcią na pewno ich nie zastąpimy, ale pragniemy dać ci tyle miłości, ile tylko będziesz gotowy przyjąć.* ◊ Wariant aspektowy = **zejść na złą drogę.**

schodzić komuś z drogi ‘ustępować komuś pod wpływem odczuwania czyjejś dominacji’: *Trząśł całym osiedlem, odkąd wrócił z poprawczaka. Wszystkie nastolatki schodziły mu z drogi, a on się czuł coraz pewniej. Kiedy zaczęły się wymuszenia i zastraszanie, rodzice zaczęli zgłaszać się na policję.* ◊ Wariant = **zejść komuś z drogi.**

schować coś do szuflady ‘nie zajmować się czymś na jakiś czas, zaprzestać realizacji czegoś’ zob. **schować coś do szuflady.**

schować dudy w miech ‘zrezygnować z czegoś, wycofać się; stchórzyć’: *Anarchiści schowali dudy w miech i zaprzestali akcji protestacyjnej, kiedy ujrzeli, że nikt nie zwraca uwagi na ich postulaty.* ◊ Wariant = **dudy w miech.** • Frazeologizm rzadko spotykany w tekstach współczesnych.

schować głowę w piasek ‘uchylić się od odpowiedzialności, uniknąć czegoś, stchórzyć; sprawiać wrażenie, że się w czymś nie uczestniczy, że coś kogoś nie dotyczy itp.’ zob. **chować głowę w piasek**.

schować coś na czarną godzinę ‘schować coś jako zabezpieczenie w potrzebie, w razie znalezienia się w trudnym położeniu, w nieszczęściu, w stanie życiowej tragedii’ zob. **na czarną godzinę**.

schować coś pod korcem (pod korzec) ‘z jakichś powodów nie ujawnić czegoś, utrzymywać coś w tajemnicy’ zob. **chować coś pod korcem (pod korzec)**.

schować coś pod sukno ‘odstąpić od załatwienia jakiejś niewygodnej sprawy lub celowo odłożyć jakąś sprawę na później w celu utrudnienia jej finalizacji’ zob. **chować coś pod sukno**.

schować się jak ślimak/żółw w skorupie ‘nie chce się angażować się w nic, odizolować się, zdystansować się, nie utrzymywać bliższych kontaktów ze znajomymi, z otoczeniem’ zob. **chować się jak ślimak/żółw w skorupie**.

schować się w mysią dziurę/w mysiej dziurze ‘ze względu na strach, nieśmiałość, stan psychiczny pragnąć ukryć się przed kimś lub przed kimś’: *Narobiłam mnóstwo głupstw wczoraj na urodzinach u Mirka. Wypiłam za dużo szampana i podobno było to bardzo widać, a potem ni najlepiej się poczułam. Nie wiem, co mam robić? Najchętniej schowałabym się w mysią dziurę i nikomu nie pokazywała na oczy przez miesiąc.* ◊ Warianty (aspektowy) = **chować się w mysią dziurę/w mysiej dziurze, skryć się w mysią dziurę/w mysiej dziurze**. • Uwaga! Niepoprawne = *zaszyć się w mysiej dziurze.

schwytać kogoś na gorącym uczynku ‘nakryć kogoś w chwili robienia czegoś złego, popełnienia przestępstwa itp.’ zob. **złapać kogoś na gorącym uczynku**.

serce komuś bije jak młot/młotem ‘ktoś odczuwa bardzo mocne uderzenia serca’: *Muszę iść do lekarza, bo chyba coś nie tak z moim ciśnieniem. Wypiłem drugą dziś kawę i serce mi bije jak młot.* ◊ Wariant = **serce komuś wali jak młot/młotem**.

serce komuś bije jak oszalałe ‘ktoś odczuwa bardzo szybkie uderzenia serca’ zob. **serce komuś wali jak oszalałe**.

serce *komuś* **rośnie** ‘być z czegoś zadowolonym; cieszyć się z czegoś’: *Kiedy patrzę na postępy w pracy nad dziećmi w naszym ośrodku, to serce mi rośnie. Zmiana metod była trudna, ale przyniosła.*

serce się *komuś* **kraje** ‘ktoś odczuwa smutek, żal; komuś jest przykro z powodu czyjegoś nieszczęścia, czyjejś tragedii’: *Serce mi się kraje, kiedy oglądam relacje z trzęsienia ziemi w Chinach.*

serce *komuś* **wali jak młot/młotem** ‘ktoś odczuwa bardzo mocne uderzenia serca’ zob. **serce** *komuś* **bije jak młot/młotem.**

serce *komuś* **wali jak oszalałe** ‘ktoś odczuwa bardzo szybkie uderzenia serca’: *Dziś po treningu zrobiło mi się ciemno przed oczami i poczułem, że serce wali mi jak oszalałe i wystraszyłem się nie na żarty.* ◊ Wariant = **serce** *komuś* **bije jak oszalałe.**

sezon ogórkowy ‘okres zastoju w jakiejś dziedzinie’: *Czuć, że nastął już sezon ogórkowy. Dziennikarze piszą o tym, w jaki sposób politycy spędzają wakacje w ciepłych krajach, a nie o tym, nad jaką ustawą pracują.*

siedzieć cicho ‘nie zwracać na siebie uwagi; nie zabierać głosu, nie przeciwstawiać się komuś’: *Lepiej nie wychylaj się i siedź cicho. Pracujesz tu dopiero od miesiąca i nawet nie próbuj ustawiać pracowników z długim stażem, bo będziesz miał samych wrogów od początku i zaręczam ci, że przegrasz.*

siedzieć cichutko jak trusia ‘zachowywać się cicho, nieśmiało, udawać zawstydzenie’ zob. **siedzieć jak trusia.**

siedzieć za kółkiem ‘kierować samochodem’: *Muszę się przespać, bo siedziałem dziś za kółkiem ponad 10 godzin.*

siąść i płakać ‘oznaka rezygnacji, niemocy; nic nie móc poradzić’: *Te deszcze zniszczyły całe uprawy pszenicy. Nic tylko sięść i płakać.*

siedzieć cicho jak mysz pod miotłą ‘starać się nie zwracać na siebie uwagi’: *Jeśli będziesz siedzieć cicho jak mysz pod miotłą, to może mamie przejdzie złość i pozwoli ci jutro pójść z Jolą na koncert.*

siedzieć jak kołek ‘osamotniony, zupełnie sam’ zob. **sam/samotny jak palec/kołek (w płocie)**.

siedzieć jak na rozżarzonych węglach ‘być bardzo zdenerwowanym; niecierpliwie czekać na coś’: *Czekałem na ogłoszenie wyników egzaminu. Siedziałem jak na rozżarzonych węglach, bo od tego może zależeć jego przyszłość.* ◇ Synonim = **siedzieć jak na szpilkach**.

siedzieć jak na szpilkach ‘być niespokojnym, niecierpliwym; nie móc się czegoś doczekać’: *Chodźmy już, bo widzę, że siedzisz jak na szpilkach. To nic nie zmieni, bo samolot i tak odlatuje o 20.15, ale może przynajmniej spacer cię trochę uspokoi. Mogę cię również zapewnić, że będziemy pierwsi do odprawy.* ◇ Synonim = **siedzieć jak na rozżarzonych węglach**.

siedzieć jak na tureckim kazaniu ‘nic nie rozumieć; nie wiedzieć wiele z tego, o czym się mówi, czując w tej sytuacji znudzenie lub brak komfortu’: *Już nigdy nie pójde na kawę do Marka. Mielіśmy się spotkać w gronie przyjaciół, żeby spędzić miło wieczór, a tymczasem przez parę godzin siedziałem jak na tureckim kazaniu, bo rozmowa dotyczyła wschodzących rynków finansowych i ryzyka inwestycji na tamtejszych giełdach.*

siedzieć jak trusia ‘zachowywać się cicho, nieśmiało, udawać zawstydzenie’: *Zawsze siedziała jak trusia na rannej odprawie, a później aż do wyjścia z pracy prawie się nie odzywała. Kiedy na imprezie firmowej po pięciu minutach stała się duszą towarzystwa, przecierałem oczy ze zdumienia.* ◇ Wariant = (zwrot rozwinięty =) **siedzieć cichutko jak trusia**.

siedzieć jak mumia ‘nie ruszać się, nie odezwać się ani słowem; sprawiać wrażenie, że się jest nieobecny, że się czegoś w ogóle nie rozumie’: *Myślałem, że zejde dzisiaj na egzaminie z chemii organicznej. Profesor siedział jak mumia i nawet nie przytakiwał, gdy recytowałem regułki jak z nut.*

siedzieć kamieniem 1. ‘skupiać się nad jakimś zadaniem, poświęcając temu dużo czasu; wytrwale nad czymś pracować’: *Nie mogę obiecać, że odwiedzimy was niedługo. Ada siedzi kamieniem nad zakończeniem badań do habilitacji, więc nie chcę jej rozpraszać.*

siedzieć kamieniem 2. ‘nie ruszać się z miejsca’: *Jestem zły na cały świat. Wszyscy pojechali na majówkę za miasto, a ja siedziałem kamieniem w domu całe piątkowe*

popołudnie, czekając na przesyłkę. I się nie doczekałem, bo kurier miał stłuczkę pod Oleśnicą.

◇ Synonim = **siedzieć kołkiem**.

siedzieć kołkiem ‘nie ruszać się z miejsca’: *Chciałem iść dziś do kina, ale muszę siedzieć kołkiem w domu, bo dzieciaki zachorowały na grypę.* ◇ Synonim = **siedzieć kamieniem 2**.

siedzieć na becze prochu ‘nie być pewnym swej przyszłości’: *Od roku prezydent czuł, że siedzi na becze prochu. Jeden zły ruch, jedna zła decyzja, a sprawa referendum może być przesądzona. I będzie musiał drżeć o wynik do końca.* • Uwaga! Używane wyrażenie **beczka prochu** cechuje inny odcień znaczeniowy; por. **beczka prochu**.

siedzieć na dwóch stołkach ‘o kimś fałszywym, dwulicowym; czerpać korzyści angażując się po dwóch różnych stronach’: *Kiedy dowiedzieli się, że Marian siedzi na dwóch stołkach, zerwali z nim kontakt. Okazało się, że wszedł do zarządu konkurencyjnej firmy i opracowywał podobne zagadnienia do naszych. Powinien się cieszyć, że nie poszli z tym do sądu..*

siedzieć komuś na głowie/na karku ‘zmuszać kogoś do przebywania w swoim towarzystwie; narzucać się komuś, wykorzystując czyjś brak asertywności’: *Mieliśmy w tym roku wyjechać na objazdowe wakacje po polskim wybrzeżu, ale teściowa przyjechała w odwiedziny i siedzi nam na głowie już dwa tygodnie. Trochę w tym mojej winy, bo powiedziałem jej, że może u nas mieszkać tak długo, jak tylko będzie chciała. Nie zdawałem sobie sprawy z tego, że ona potraktuje moją kurtuazyjną wypowiedź na serio i postanowi spędzić z nami cały sezon urlopowy.*

siedzieć na walizkach ‘być przygotowanym do podróży, wyjazdu itp.’: *Już nie mogę się doczekać tego wyjazdu do Stanów. Od wczoraj siedzę na walizkach, zastanawiając się, czy na pewno wszystko spakowałem.* ◇ Synonim = **żyć na walizkach**.

siedzieć okrakiem (na barykadzie) ‘wahać się; stwarzać wrażenie, że przynależy do dwóch różnych porządków jednocześnie, zostawiać sobie możliwość zmiany poglądów w zależności od potrzeb: *Nie można prowadzić polityki rozjemczej i jednocześnie zwalczać przeciwników, a koalicjant zachowuje się właśnie tak, jakby siedział okrakiem na barykadzie.* ◇ Synonim = **stać w rozkroku**.

siedzieć u kogoś w kieszeni ‘być od kogoś zależnym finansowo’: *Połowa miasteczka siedzi u niego w kieszeni, więc z pewnością nikt nie sprzeciwi się wybudowaniu kolejnej hali*

produkcyjnej w pobliżu centrum, choć tereny te miały być przeznaczone na zabudowę komunalną.

siedzieć w ostatniej ławce ‘nie przejawiać zbytnej aktywności, niczym się nie wyróżniać’: *Dość długo zwlekał pan z fabularnym debiutem, ale zaraz po debiucie, do końca lat 80., zrobił pan jeszcze trzy filmy. Skąd ta zwłoka na początku, i czy to późniejsze tempo wynikało z tego, że po prostu znalazł pan wreszcie swój filmowy język? – z tym zwlekaniem to trochę było inaczej. W zespole X siedziałem w ostatniej ławce i nie wyrywałem się naprawiać świat* (K 2009/12/54).

siedzieć z założonymi rękami ‘nie wykazywać aktywności, być beczynnym, być biernym’: *Powinien odpowiedzieć na ataki skierowane wprost w niego, ale on siedział z założonymi rękami. Wszyscy naokoło dziwili się, co nastraszyło tak odważnego człowieka.* ◊ Warianty = **czekać z założonymi rękami, przyglądać się czemuś z założonymi rękami.**

siekierę można powiesić ‘o pomieszczeniu, w którym panuje zaduch’: *Chłopcy, otwórzcie okno, bo siekierę można w pokoju powiesić.*

sięgnąć jak po swoje ‘postępować z pewnością siebie, z przekonaniem o swojej wartości; bezczelnie, z wyrachowaniem’ zob. **jak po swoje.**

sięgnąć po pełną pulę *publicystyczne* ‘zdobyć wszystko, co jest do zdobycia; osiągnąć wielki sukces, zdobyć w czymś ogromną przewagę’ zob. **walczyć o całą/pełną pulę.**

sięgnąć po rozum do głowy ‘przemyśleć coś ponownie, zrozumieć swój błąd; znaleźć rozwiązanie’ zob. **pójść po rozum do głowy.**

ktoś się nie rozerwie ‘nie móc podołać wszystkim obowiązkom; nie móc zrobić wielu rzeczy naraz’: *Proszę, uspokójcie się trochę i bawcie się wspólnie. Nie rozerwę się przecież, muszę przygotować obiad i przewinąć Frania.* ◊ Wariant = **nie móc się rozerwać.**

coś się komuś nie uśmiecha ‘ktoś czegoś nie chce; ktoś nie jest zadowolony, że będzie musiał coś zrobić’ zob. *coś komuś wcale się nie uśmiecha.*

silna grupa pod wezwaniem ‘o ludziach cechujących się oryginalnością, autonomicznością światopoglądową, ekstrawagancją itp., tworzących jakąś grupę, jakiś zespół’: *Wyjechaliśmy do Belgradu z innymi polskimi artystami na zaproszenie ówczesnych władz jugosłowiańskich. Na miejscu spotkaliśmy kolegów z bratnich narodów, a ponieważ tworzyliśmy silną grupę*

pod wezwaniem, to nikt się nie oszczędzał. Braliśmy udział we wszystkich przedstawieniach performerów, w jazzowych jam session do rana i dodam, że przy tym nie wylewaliśmy za kołnierz.

silna strona *czyjaś/czegoś* ‘najlepsza, najbardziej wartościowa, cenna cecha; najlepszy, najbardziej wartościowy element, składnik; cecha wyróżniająca, oryginalna’ zob. **mocna strona** *czyjaś/czegoś*.

silny jak byk/koń/tur ‘ktoś bardzo silny’: *Największe worki niech nosi Waldi. Jest młody i silny jak byk, więc nic mu w krzyżu nie trzaśnie.*

siła napędowa ‘element, składnik, czynnik warunkujący działanie czegoś; ktoś dynamizujący, aktywizujący jakieś działania’ zob. *coś/ktoś jest siłą napędową.*

siła przebicia ‘przemysłne dążenie do sukcesu, doprowadzanie do oczekiwanego efektu swoich działań przez odważne decyzje i dynamiczne postępowanie’ zob. **mieć większą siłę przebicia.**

siła wyższa ‘czynnik, sytuacja, uwarunkowania wpływające na życie, które działają niezależnie od decyzji człowieka’: *Cóż, siła wyższa, nie pojedziemy dalej, bo z pogodą nie wygramy. Tak sypie, że prawie nic nie widać. Musimy przeczekać śnieżycę.*

siódma woda po kisielu ‘o bardzo dalekim pokrewieństwie’ zob. **dziesiąta woda po kisielu.**

siódme dziecko stróża *żartobliwie* ‘o kimś brudnym, ubranym w źle dobrane, pogniecione, rozciągnięte itp. rzeczy’ zob. *żartobliwie* **wyglądać jak siódme dziecko stróża.**

siódmy krzyżyk ‘siódma dekada wieku ludzkiego’ zob. **mieć na karku** *któryś* **krzyżyk.**

skakać komuś/sobie do gardła/do gardeł ‘kłócić się zaciekle; przesadnie emocjonalnie i bardzo agresywnie dyskutować’: *Wszyscy zastanawiali się, jak dwóch zrównoważonych na co dzień dziennikarzy może tak sobie skakać do gardeł. Czasami nawet najbardziej opanowani ludzie nie wytrzymają napięcia spowodowanego konfliktem sympatii politycznych.* ◇ Wariant aspektowy = **skoczyć komuś/sobie do gardła.** ◇ Synonimy = **skakać/skoczyć komuś/sobie do oczu.**

skakać *komuś (sobie) do oczu* ‘kłócić się zaciekle; przesadnie emocjonalnie i bardzo agresywnie dyskutować’ zob. **skakać** *komuś/sobie do gardła*.

skakać po tematach ‘mówić, zmieniając omawiane zagadnienia, często ogólnikowo’: *Czy mógłbym prosić, aby pan nie skakał po tematach, bo żadnej sprawy nie uda nam się omówić do końca. Proponuję odłożyć to spotkanie na za tydzień. Proszę przygotować choćby ogólny konspekt pana projektu i przesłać mi go na dzień przed terminem. Myślę, że wtedy nasza rozmowa będzie konstruktywna i doprowadzi do jakiś ustaleń.*

skakać z kwiatka na kwiatek ‘często zmieniać partnerów’: *Jola skakała z kwiatka na kwiatek. Jej koleżanki próbowały jej tłumaczyć, że w ten sposób nigdy nie założy rodziny, ale ona chyba lubiła takie życie.* ◇ Warianty = **przeskakiwać z kwiatka na kwiatek, z kwiatka na kwiatek**.

skierować *coś na inne tory* ‘zmienić kierunek dotychczasowego działania; zdecydować o innym sposobie postępowania, o innych priorytetach, o innych celach itp.; zmienić temat rozmowy, dyskusji’ zob. **przestawić** *coś na inne tory*.

składać *coś na karb* *czegoś* ‘tłumaczyć się czymś, znajdować usprawiedliwienie na coś’ zob. **kłaść** *coś na karb* *czegoś*.

skoczyć na równe nogi ‘wstać nagle, poderwać się’ zob. **zerwać się na równe nogi**.

skoczyć *komuś/sobie do gardła/do gardeł* ‘kłócić się zaciekle; przesadnie emocjonalnie i bardzo agresywnie dyskutować’ zob. **skakać** *komuś/sobie do gardła/do gardeł*.

skoczyć *komuś (sobie) do oczu* ‘kłócić się zaciekle; przesadnie emocjonalnie i bardzo agresywnie dyskutować’ zob. **skakać** *komuś/sobie do gardła*.

skoczyć *za kims w ogień* ‘być bardzo oddanym komuś, bardzo komuś wierzyć, ufać’: *W naszych czasach rzadko można spotkać się z takim autorytetem w gronie nauczycieli. Jego jedyną wadą jest to, że uważnie słucha swych wychowanków i z tego powodu zdarza mu się nie zrealizować programu. Skromny wychowawca jest tak oddany pracy z uczniami, że oni gotowi są skoczyć za nim w ogień.*

skok na głęboką wodę ‘zdecydować się na rozpoczęcie działalności na najwyższym poziomie, pomimo braku doświadczenia’: *W szkole teatralnej miałam problem z klasycznym*

repertuarem, profesorowie twierdzili, że moja uroda, głos, rodzaj emocji bardziej pasują do współczesnego repertuaru. Ja sama lepiej się w nim czuję. Być może to zauważył Grzegorz Jarzyna, który wyłowił mnie na drugim roku. Zaproponował udział w eksperymencie nazwanym Teren Warszawa. Z grupą młodych adeptów staliśmy się aktorami do zadań specjalnych. Robiliśmy spektakle w trzy tygodnie w przestrzeniach pozateatralnych, np. na dworcu. To był skok na głęboką wodę. Po takich harcach ciężko było wracać do krakowskiej PWST, krainy łagodności (TS 09/9/39). ◇ Synonim = **rzucić kogoś na głęboką wodę**.

skok na kasę ‘próba przejścia ważnych i intratnych stanowisk’: Kolejne ekipy rządzących bez zmruczenia oka powołują na wysokie stanowiska swoich kandydatów. Ten skok na kasę nie byłby możliwy, gdyby prywatyzacja objęła większość spółek państwowych.

skok w bok 1. ‘zdrada małżeńska, rzadziej zdrada stałego partnera, partnerki’: Po kilku latach wspólnego życia wiele par boryka się z kryzysem we wzajemnych relacjach, który związany jest z odczuwanym znużeniem monotonią życia. Wtedy też większość tłumaczy sobie, że za ich skok w bok odpowiada partner, nie wykazując aktywności i ochoty do zmian.

skok w bok 2. ‘krótkotrwała zmiana w życiu, epizodyczne odejście od swych zwykłych działań, zainteresowań, pracy itp.’: Nie można cały czas zajmować się komponowaniem utworów dla wymagających melomanów. Od czasu do czasu potrzebny jest skok w bok, aby zyskać niezbędny dystans do własnej pracy. Dla mnie najlepsza jest wtedy ucieczka w muzykę filmową.

skończyć ze sobą ‘popęłnić samobójstwo’: Chciał skończyć ze sobą po kilku nieudanych znajomościach z kobietami. ◇ Synonim = **targnąć się na swoje/czyjeś życie**.

coś **skończyło się happy endem** ‘coś zakończyło się szczęśliwie, choć w niektórych wypadkach wcale na to się nie zapowiadało’: Wyjechaliśmy z miasta, by spędzić weekend w naszym górskim domku. Gdy wjeżdżaliśmy na mostek nad jednym z potoków, urwało nam się koło i samochód nie utrzymał się na drodze, spadając z kilku metrów w wodę. Potok nie miał silnego nurtu i nie był też specjalnie głęboko, więc bez przeszkód wydostaliśmy się na brzeg. Byliśmy tylko trochę poobijani. Choć wszystko skończyło się happy endem, to od tego dnia już nigdy nie zdecydowałam się na podróż w góry.

skóra cierpnie/cierpła/ścierpła na kimś/komuś ‘kogoś ogarnia przerażenie, strach’: Wracała do domu wieczorem. Nagle zgasło oświetlenie ulicy i szła w zupełnej ciemności. Każdy niezidentyfikowany dźwięk powodował, że cierpła na niej skóra..

skóra i kości ‘o kimś, o czymś bardzo chudym; o kimś, o czymś na sam widok w bardzo złym stanie zdrowia, spowodowanym niedożywieniem’: *Widziałem Janka. Choroba zmieniła go nie do poznania. Mówię ci, sama skóra i kości.* ◊ Warianty = **sama/tylko skóra i kości.**

skradać się jak kot ‘bardzo cicho’: *Ale mnie przestraszyłeś! Skradasz się jak kot, nie słyszałam, kiedy wszedłeś do domu.*

skrobać marchewki ‘pocierać czubkiem swego buta tylne części buta kogoś idącego przed sobą’: *Na spacerze pierwsze zaloty chłopców polegały na skrobaniu marchewek dziewczętom.* ◊ Wariant = **strugać marchewki.**

skroić komuś **kurte** ^{o dawne} ‘zbić kogoś’: *Jeden z ochroniarzy zachowywał się w stosunku do obozowiczów. Mielśmy zamiar skroić mu kurte, ale moja żona używał bardziej cywilizowanych środków nacisku, dzwoniąc bezpośrednio do szefa firmy. Po chwili zjawił się przełożony naszego ochroniarza i w kilka sekund ustawił go do pionu.*

skryć się jak ślimak/żółw w skorupie ‘nie chcieć się angażować się w nic, odizolować się, zdystansować się, nie utrzymywać bliższych kontaktów ze znajomymi, z otoczeniem’ zob. **chować się jak ślimak/żółw w skorupie.**

skryć się w mysią dziurę/w mysiej dziurze ‘ze względu na strach, nieśmiałość, stan psychiczny pragnąc ukryć się przed kimś lub przed kimś’ zob. **schować się w mysią dziurę/w mysiej dziurze.**

coś **skupia się/skupi się/skupiło się jak w soczewce** ‘coś się koncentruje w czymś, coś jest reprezentatywne, coś się intensyfikuje’: *Niedawne starcia różnych sił politycznych w parlamencie podczas głosowań nad ważnymi ustawami okołobudżetowymi skupiły jak w soczewce sedno sporu między poglądami prawicy i lewicy.*

słaba płeć ‘ogół kobiet’ zob. **płeć piękna.**

słaba strona *czyjaś/czegoś* ‘wada, niedoskonałość, nieumiejętność, brak zdolności w czymś; niedoskonały element większej całości, która oceniana jest jako poprawna; dziedzina wymagająca poprawy’: *Słabą stroną naszej oferty turystycznej jest niedostateczna baza noclegowa o średnim i wysokim standardzie.* ◊ Antonimy = **mocna strona** *czyjaś/czegoś*, **silna strona** *czyjaś/czegoś.*

słodka idiotka 'kobieta atrakcyjna, lecz nieobdarzona zbyt wysokim poziomem inteligencji': *Mojemu koledze bardzo spodobała się przeurocza kobieta, którą spotykaliśmy często w windzie w naszym biurówcu. Któregoś dnia odważył się zaprosić ją na lunch. Wrócił z przerwy załamany. Powiedział tylko krótko, że już po minucie rozmowy wiedział, że to słodka idiotka.*

słodki jak miód 'bardzo słodki; miły nad miarę': *Kiedy rozmawiasz z Jankiem, jest słodki jak miód, ale gdybyś mogła go słyszeć, co opowiada za twoimi plecami, to na pewno zmieniłabyś o nim zdanie.*

słoma *komuś z butów wychodzi/wystaje* / *pospolicie wylazi* 'o kimś nieumiejącym się zachować, o prostackich, prymitywnych manierach; o dorobkiewiczu, który wszedł do warstwy ludzi zamożnych i nieumiejętnie ich naśladuje': *Myślał, że ubranie za kilka tysięcy od razu zrobi z niego konesera sztuki, ale tak łatwo to w życiu nie ma. Wystarczy posłuchać, w jaki sposób próbuje włączyć się do rozmowy i od razu widać, że mu słoma z butów wystaje.*

słomiana wdowa 'żona, której mąż opuścił dom na jakiś czas' zob. **słomiany wdowiec**.

słomiany ogień/zapał 'szybko mijające zainteresowanie czymś, zaangażowanie w coś': *Chciał robić już chyba wszystko, lecz same chęci nie wystarczą. Trzeba włożyć jeszcze dużo żmudnej, warsztatowej pracy w coś, żeby osiągnąć wysoki poziom. Ponieważ jest bardzo zdolny, po jakimś czasie wydaje mu się, że już jest w czymś dobry i zatrzymuje się w miejscu. Ten jego słomiany zapał powoduje, że nigdy nie przekroczy granicy amatorszczyzny.*

słomiany wdowiec 'mąż, którego żona opuściła dom na jakiś czas': *Żona wyjechała z dziećmi nad morze, więc przez najbliższe dwa tygodnie będę słomianym wdowcem.*

słona cena 'wysoka cena': *Słona cena za wakacje zimowe w zagranicznych kurortach narciarskich podyktowana jest osłabieniem się złotego.*

słoń *komuś nadepnął na ucho* 'o kimś, kto nie przejawia talentu muzycznego, kto nie ma słuchu, kto fałszuje, nie rozpoznając odległości między dźwiękami': *Słuchaj, nie pomógłbyś mi wybrać zespołu na wesele mojej córki. Wiesz, mnie słoń nadepnął na ucho i nie jestem w stanie ocenić jakości muzyków, a nie chciałbym chałturników.* ♦ Synonim = **głuchy jak pień**

2.

słowo ciałem się stało ‘coś nabrało realnych kształtów, coś jest faktem, zdarzyło się, choć nie dawano wielkich szans na powodzenie’: *Nikt nie wierzył, że uda się w pięciotysięcznej miejscowości wybudować ozonowany basen, a jednak słowo ciałem się stało. Burmistrz wraz ze stowarzyszeniem „Basen dla naszych dzieci” zebrali potrzebne środki finansowe na rozpoczęcie inwestycji i finansowanie w 60 procentach z Unii Europejskiej.*

słowo po słowie ‘powoli dochodzić do czegoś, próba stopniowego wytłumaczenia czegoś, zrozumienia czegoś, ułożenia czegoś’: *Zaczął opowiadać słowo po słowie, jak sobie przypominał sytuację, w której ktoś go zniecka zaatakował.*

słowo w słowo ‘o tekście, wypowiedzi, wiadomości: tak samo, dokładnie, tymi samymi słowami’: *Dzieci mają niesamowitą wręcz pamięć. Mój trzylatek potrafi poprawić mnie, gdy przekręcę jeden wyraz w bajce. Wystarczy kilka razy przeczytać jakąś opowieść i już po chwili Kajetan może powtórzyć słowo w słowo całą historię.*

śluch o kimś/po kimś **zaginał** ‘ktoś zniknął; nie można kogoś znaleźć’ zob. **wszelki ślad** po kimś/po czymś **zaginał**.

śługa boży ‘ksiądz; człowiek uznany za kogoś szczególnie wierzącego, moralnego itp.’: *Przemierzałem rzadko odwiedzane tereny w Ameryce i w jednym z bardzo niedostępnych miejsc spotkałem służę bożego z naszego kraju, który próbował organizować na miejscu w misji niewielki ośrodek edukacyjny.*

smaczny/smakowity kąsek ‘coś wartościowego; coś atrakcyjnego do zdobycia’ zob. **łakomy kąsek**.

smalić cholewki *przestarzałe* ‘zalecać się, ubiegać się o względy kobiety’: *Rotmistrz od dawna smalił cholewki do Maryli, a ona była mu przychylna.*

smążyć się we własnym sosie ‘funkcjonować w ramach ustalonego porządku idei, zagadnień, tematów; obracać się w zamkniętej grupie znajomych, współpracowników, branżowców itp.’ zob. **kisić się we własnym sosie**.

sny o potędze ‘mrzonki; niczym nie uzasadnione marzenia o czyjeś sile, wartości, jakości’: *Niestety, dziś w turnieju drużynowym nasz najmniej doświadczony skoczek wysadził w powietrze całą polską drużynę, oddając dwa krótkie skoki. Ponieważ w ostatnich latach, mimo pojawiających się szans, zawsze zawodziła psychika przynajmniej jednego z naszych*

reprezentantów, chyba należało by przestać pompować ten balon, a sny o potędze polskich skoków – odłożyć ad Kalendas Graecas. Δ Frazeologizm pochodzi od wydanego w 1901 roku debiutanckiego tomiku wierszy Leopolda Staffa zatytułowanego właśnie „Sny o potędze”.

sobie a muzom ‘niepotrzebnie, bez przychylności, uwagi innych; jedynie dla własnej przyjemności, bez nastawienia na zysk’: *To całe moje pisanie jest sobie a muzom. Nigdy nie nastawiałem się na wydawanie książek. Piszę raczej do szuflady i sprawia mi to ogromną przyjemność.* ◇ Warianty = **pisać sobie a muzom, śpiewać sobie a muzom.**

sodoma i gomora 1. ‘wielkie zamieszanie, chaos; nieporządek’: *Nie można was zostawić nawet na dwa dni. Co wy tutaj wyrabialiście? Jadę do sklepu po zakupy, a wy w tym czasie posprzątajcie w kuchni i w pokojach, bo tu jest taka sodoma i gomora, że własnego domu ni epoznaję.*

sodoma i gomora 2. ‘rozpustne zachowania; swoboda seksualna oceniana negatywnie z perspektywy człowieka o konserwatywnych poglądach’: *Wybacz mi, moja droga, ale nie pozwolę ci iść na dyskotekę do klubu, bo z tego, co mówią ludzie w mieście, tam jest sodoma i gomora.* ◇ Synonim = **ruja i porubstwo.**

sodówka odbija/uderza *komuś* *środowiskowo* ‘pod wpływem powodzenia w jakiejś dziedzinie stać się zarozumiałym, zadufanym, zapatrzonym w siebie; pod wpływem sukcesu zawodowego lub finansowego porzucić dotychczasowy tryb życia na rzecz hulaszczego, rozrzutnego bądź elitarnego’: *Nie da się robić kariery tak, by nie odbiła sodówka. Ja nie byłem gotowy na popularność* (TS 09/9/45). ◇ Wariant = (frazą rozwinięta =) **sodówka uderzyła do głowy** *komuś*. Δ Zwrot utworzony od innego frazeologizmu = por. **woda sodowa** *komuś* **uderzyła do głowy.**

sodówka uderzyła do głowy *komuś* *środowiskowo* ‘pod wpływem powodzenia w jakiejś dziedzinie stać się zarozumiałym, zadufanym, zapatrzonym w siebie; pod wpływem sukcesu zawodowego lub finansowego porzucić dotychczasowy tryb życia na rzecz hulaszczego, rozrzutnego bądź elitarnego’: *Po kapitalnym sezonie 2002/2003 do głowy uderzyła mu sodówka. Zaczęło się menedżerskie mamienie pieniędzmi Naiwny Kalu tak bardzo uwierzył w transfer do Ajaksu Amsterdam, że się zbuntował i wyjechał z Krakowa* (F 2009/11/50). ◇ Warianty = **sodówka odbija/uderza** *komuś*. Δ Zwrot utworzony od innego frazeologizmu por. **woda sodowa** *komuś* **uderzyła do głowy.**

sorry Winnetou ‘bardzo mi przykro, ale tak już jest i nic na to nie poradzisz’: *George, nie umawiam się już z tobą, bo wiele razy wystawiałeś mnie do wiatru. Przychodziłem, angażowałem się, inwestowałem w sprzęt, a ty jak zwykle po kilku koncertach uderzysz w gaz i tyle będzie z grania. Sorry, Winnetou, ale ja nie mam ochoty brać na siebie odpowiedzialności za odkręcanie kontraktów.*

sól ziemi ‘najlepsi, najbardziej wartościowi ludzie w jakimś społeczeństwie’: *Niegdyś młodzi, dobrze wykształceni z niepokojem patrzyli na otaczającą ich rzeczywistość. Przejmowali się losem innych ludzi bardziej niż swoim i tworzyli przestrzeń dla idei. Dziś to są solą ziemi. Kreują życie społeczne, kulturalne i artystyczne.*

spać jak kamień/suseł/zabity ‘spać głęboko, twardo’: *Marek pracował do czwartej i teraz śpi jak zabity. Był tak zmęczony, że nawet jakbym krzyczała mu do ucha, to nie obudziłby się.*
◇ Synonim = **spać snem sprawiedliwego**.

spać jak zajac ‘spać czujnie, płytko’: *Kochanie, rozmawiajmy ciszej, bo Franek śpi jak zajac. Przebudził się już kilka razy, odkąd ułożyłam go do snu.*

spać na pieniądzach ‘być zamożnym’: *Znowu kupiłeś kilka książek? Pamiętaj, że nie śpimy na pieniądzach i kredyty same się nie splacą, a jeść też coś trzeba.*

spać na stojąco ‘być bardzo zmęczonym, dawać widoczne oznaki znużenia’ zob. **zasnąć na stojąco**.

spać snem sprawiedliwego ‘spać spokojnie, głęboko’ zob. **spać jak kamień/suseł/zabity**.

spać snem wiecznym ‘nie żyć’: *Niejeden z moich szkolnych kolegów śpi snem wiecznym. Cóż, co roku jest nas coraz mniej.*

spać spokojnie ‘nie mieć powodów do zmartwień’: *Przebadalem się na wszystkie możliwe sposoby i wyniki mam świetne. Mogę więc spać spokojnie, bo okazało się, że prowadzę zdrowy tryb życia.*

spadać (jak kot) na cztery łapy ‘wychodzić bez szwanku z trudnej, niekorzystnej sytuacji’: *Wielokrotnie wypominano mu, że nie ma żadnych efektów jego pracy, grożąc mu między wierszami zwolnieniem. Zawsze spadał na cztery łapy, bo co jakiś czas jego przełożeni*

otrzymywali awans, zapominając o wcześniejszym stolku. ◊ Wariant aspektowy = **spaść (jak kot) na cztery łapy.**

coś spadło na kogoś jak grom z jasnego nieba ‘nagle, niespodziewanie, z zaskoczenia’ zob. **jak grom z jasnego nieba 1.**

coś spadło na czyjeś barki ‘ktoś nagle stał się za coś odpowiedzialny; ktoś nagle został obarczony jakimś zadaniem do wykonania’: *Adam, niestety, nawalił za pięć dwunasta i załatwienie miejsc hotelowych dla ponad pięćdziesięciu gości spadło na moje barki.*

spalić kawał/dowcip ‘opowiadać żarty w sposób nieśmieszny, zdradzając wcześniej puentę itp.’: *Znowu spaliłem kawał. Lepiej będzie, gdy zacznę słuchać, jak ktoś opowiada dowcipy, bo mi dziś coś nie idzie.* ◊ Warianty = **palić kawały/dowcipy.**

spalić na panewce ‘zakończyć się niepowodzeniem, coś się nie udało, coś nie doczekało się realizacji’: *Budżetową czarną dziurą większości nadawców europejskich okazały się inwestycje w kanały tematyczne, przeznaczone dla niszowego odbiorcy. Kołem zamachowym tych inwestycji miały stać się wyspecjalizowane reklamy, ale pomysł spalił na panewce.*

spalić się ze wstydu ‘bardzo się zawstydzić’: *Mam siedzieć razem nią przy jednym stoliku. Tak mi zależy, żeby mnie zauważyła, ale jak siebie znam, to spalę się ze wstydu i zapomnę języka w gębie na cały wieczór.*

spalić za sobą mosty ‘postąpić, zadziałać, zdecydować w sposób uniemożliwiający powrót do wcześniejszego stanu; swym stanowczym, kategorycznym itp. postępowaniem zerwać kontakty, znajomości itp.’ zob. **palić za sobą mosty.**

spaść (jak) z nieba ‘pojawić się nieoczekiwanie’: *Zwrot podatku spadł mi jak z nieba, gdyż właśnie trzeba było zapłacić ratę za mieszkanie, a w portfelu już tylko wiatr wiał.*

spaść (jak kot) na cztery łapy ‘wyjść bez szwanku z trudnej, niekorzystnej sytuacji’ zob. **spadać (jak kot) na cztery łapy.**

spełznąć na niczym ‘coś się nie udało, mimo dobrej prognozy’: *Plan wypracowania regionalnej strategii edukacyjnej na poziomie szkół wyższych spełznął na niczym z powodu braku dofinansowania z budżetu województwa.*

spędzać/spędzić *komuś sen z powiek* ‘coś kogoś niepokoi, nie daje spokoju; ktoś czymś się przejmuje’: *Przygotowania do matury mojego syna spędza mi sen z powiek. Chłopak angażuje się w jakieś akcje społeczne, gra w zespole bluesowym, organizuje wystawę młodej szwedzkiej malarki, więc na naukę nie zostaje zbyt wiele czasu. Muszę mu wierzyć na słowo, bo przekonuje mnie, że wszystko ma pod kontrolą.*

spiec raka ‘zacerwienić się na twarzy, najczęściej ze wstydu’: *Do kawiarni wszedł Jacek i usiadł przy stoliku obok. Zwrócił głowę w naszą stronę i serdecznie się uśmiechnął. Anka spuściła głowę nisko, ale i tak wszyscy widzieli, że spiekła raka.* • Uwaga! Nie mylić z frazeologizmem o podobnej postaci = zob. **spiec się na raka**.

spiec się na raka ‘opalić się bardzo w taki sposób, że skóra przybrała kolor czerwony’: *Zasnęłam na plaży i spiekłam się na raka, mimo że byłam nasmarowana dobrym mleczkiem do opalania.* • Uwaga! Nie mylić z frazeologizmem o podobnej postaci = zob. **spiec raka**.

spijać śmietankę ‘korzystać z czyjejś pracę, z czyichś osiągnięć’: *Najbardziej rozśmieszające jest to, że często licytując się, kto co zrobił dla swoich rodaków, politycy oskarżają się nawzajem o spijanie śmietanki z pracy przeciwników.*

spisać/spisywać *coś/kogoś na straty* ‘uznać/uznawać coś za nieużyteczne, uznać/uznawać kogoś za niespełniającego pokładanych w nim nadziei; uznać/uznawać, że ktoś nie wykorzystał swojej szansy’: *Buty z poprzedniego sezonu spisałem już na straty, ale myślałem, że kombinezon jeszcze w tym sezonie będzie mi służył na stoku. Niestety, wisiał na mnie jak worek, bo zrzuciłem kilkanaście kilogramów w tym roku. Nie wiedziałem, czy śmiać się czy płakać.*

spisać się na medal zob. **na medal**.

spiskowa teoria (dziejów) ‘alternatywne, nieobowiązujące w powszechnym obiegu wytłumaczenie czegoś, najczęściej pełne insynuacji i niedopowiedzeń’: *Nie można im pozwolić na zamiatanie tych spraw pod dywan. Jeżeli były jakieś nieprawidłowości przy prywatyzacji zakładów mięsnych, to trzeba je wyjaśnić, by nie pozwolić na żadne spiskowe teorie.*

splacić dług wdzięczności ‘odwdziżyć się za przysługę, za okazaną życzliwość’: *John podjął się tej pracy, by splacić dług wdzięczności wobec właściciela tawerny.*

splatać figle/figla ‘coś lub czyjeś działanie kogoś bardzo niemile zaskoczyło, ktoś nie spodziewał się czegoś w danej chwili; ktoś zrobił złośliwe żarty’: *Pogoda splatała figla wczasowiczom. Prognozy wskazywały na bezdeszczowy, upalny początek sierpnia, a tu okazało się, że pierwszy tydzień nad morzem minął pod znakiem deszczu i chłodu.* ◊ Warianty aspektowe = **platać figle/figla**.

coś **splynęło/splywa** *po kimś* **jak woda po gęsi/po kacze** ‘ktoś się czymś nie przejął, coś nie robi na kimś wielkiego wrażenia’: *Mogłem się godzić na to, że jest indywidualistą i autsajderem, ale nie znosiłem tego, jakim był flejtuchem. Wszelkie docinki z naszej strony dotyczące ubrania, bałaganu w jego pokoju splywały po nim jak po gęsi.*

spocić się jak/niczym mysz (w pòłogu) ‘oblać się potem z powodu silnego zdenerwowania, z przejęcia’: *Marku, obudź się. Musisz zmienić pidżamę, bo spociłeś się jak mysz w pòłogu. Nie przejmuj się tak. Wiem, że jutrzejsza matura wywołuje duże emocje, ale każdy zdawał lub będzie zdawał maturę i nie ma co tu się denerwować. Zresztą uczyłeś się dobrze przez całe liceum, więc na pewno pójdzie ci dobrze.*

spocząć/spoczywać na laurach ‘po osiągnięciu pierwszych sukcesów w jakiejś dziedzinie nie rozwijać się, nie ćwiczyć; zadowolić się pierwszymi sukcesami, po czym nie przejawiać ochoty do dalszej aktywności, działalności w tej dziedzinie’: *Wygrał konkurs dla młodych stylistów w Londynie, ale nie spoczął na laurach, wręcz przeciwnie, zaczął poświęcać się wyłącznie pracy. Wiedział, że wielki sukces wymaga poświęceń.*

coś **spoczywa/spoczywało na** *czyichś* **barkach** ‘ktoś jest za coś odpowiedzialny, ktoś został do czegoś zobowiązany’: *Organizacja trasy koncertowej młodej amerykańskiej gwiazdy soulu miała spoczywać na barkach szefa naszej agencji muzycznej. Menadżer artystki nie zdecydował się jednak na podpisanie kontraktu, gdyż uważał, że nie dajemy mu wystarczającej gwarancji na wypełnienie dużych sal widowiskowych.*

spod ciemnej gwiazdy ‘o złym człowieku, nie cofającym się przed żadną podłością’ zob. **typ spod ciemnej gwiazdy**.

spod oka ‘ukradkiem, niepostrzeżenie, podejrzliwie; poruszając jedynie oczami w bok’ zob. **dostrzec/dostrzegać kątem oka**. • Frazeologizm łączący się najczęściej z czasownikami: **patrzyć, spojrzeć**.

spojrzeć chłodnym okiem ‘spojrzeć na coś obiektywnie, z dystansem; bezrefleksyjnie’ zob. **chłodnym okiem**.

spojrzeć jak na idiotę/wariata ‘z wielkim zdumieniem, zdziwieniem, czasem z politowaniem’: *Karol spojrział na mnie jak na idiotę i wygarnął, że już od dwóch tygodni wiadomo, jak się rozkłada grafik urlopów i nie mam co liczyć na wakacje w lecie.*

spojrzeć na kogoś kątem oka/spod oka ‘ukradkiem, niepostrzeżenie, podejrzliwie; poruszając jedynie oczami w bok’ zob. **dostrzec/dostrzegać kątem oka**.

spojrzeć prawdzie w oczy ‘racjonalnie ocenić rzeczywistość, zdawać sobie sprawę z niekorzystnej sytuacji, nieemocjonalnie przyjąć złe wiadomości’: *Spójrzmy prawdzie w oczy – starzejemy się. Nowe teorie nie wchodzą tak łatwo do głowy, jak kiedyś. Technika powoli zaczyna wyprzedzać naszą zdolność przystosowania się.*

spojrzeć śmierci w oczy ‘być bliski śmierci’ zob. **zaglądać śmierci w oczy**.

spokojna głowa ‘nie martw się o to; wszystko w porządku’: *Po względem nastawienia na cele, sprawności działania i ambicji kobiety coraz bardziej przypominają mężczyzn. Czy to znaczy, że mężczyźni przestaną być już potrzebni? Spokojna głowa, bez nich ani rusz (Z 2009/12/52).*

spoko wodza ^{◦młodzieżowe} ‘w porządku, wszystko będzie dobrze’: *Spoko wodza, na kolokwium nie będzie obowiązywało dużo materiału, więc na pewno sobie poradzimy.*

spotkać się z kimś/z czymś oko w oko ‘spotkać się z kimś bezpośrednio’ zob. **oko w oko**.

sprawa sercowa/sprawy sercowe ‘dotyczące uczuciowych związków damsko-męskich’: *Mam pięćdziesiąt lat i sprawy sercowe nie interesują mnie już wcale.*

sprawa się ryła ‘prawda wyszła na jaw; jakieś przedsięwzięcie nie powiodło się’: *No i sprawa się ryła. A miało być tak pięknie, znaleźliśmy prawie wszystkie zestawy egzaminacyjne.*

sprawić komuś (tęgie) lanie/łaźnię ‘zbić kogoś’: *Antek wydał dziś w szkole trójkę wagarujących kolegów, zdradzając ich tajemne miejsce spotkania. Chłopcy nie pozostali mu dłużni i następnego dnia na podwórku sprawili mu tęgie lanie.*

sprowadzać kogoś do parteru ‘dyscyplinować kogoś, zmuszać kogoś do posłuszeństwa; ukazywać swoją wyższość, dominację’ zob. **sprowadzić kogoś do parteru**.

sprowadzać *coś do wspólnego mianownika* ‘uznawać różne sprawy za podobne, możliwe do potraktowania na równi, wspólnie; łączyć różne sprawy, poglądy przy ich analizowaniu, interpretacji, wyjaśnianiu’ zob. **sprowadzić** *coś do wspólnego mianownika*.

sprowadzać *kogoś na manowce* ‘powodować, że ktoś zaczyna żyć niemoralnie, pogrążyć się w nieuczciwości’ zob. **sprowadzić** *kogoś na manowce*

sprowadzać *kogoś na ziemię* ‘ukazywać komuś faktyczny stan rzeczy; uzmysłowiać komuś nierealność czyichś marzeń, dążeń itp.’ zob. **sprowadzić** *kogoś na ziemię*.

sprowadzać *kogoś na złą drogę* ‘przyczyniać się do niewłaściwego, niemoralnego zachowania innych osób’ zob. **sprowadzać** *kogoś na złą drogę*.

sprowadzić *kogoś do parteru* ‘zdyscyplinować kogoś, zmusić kogoś do posłuszeństwa; ukazać swoją wyższość, dominację’: *Przewodniczący sprowadził do parteru grupę młodych posłów, którzy nabrali pewności siebie i zaczęli coraz śmieiej krytykować władze partii, oskarżając je o zacofanie.* ◇ Wariant aspektowy = **sprowadzać** *kogoś do parteru*.

sprowadzić *coś do wspólnego mianownika* ‘uznać różne sprawy za podobne, możliwe do potraktowania na równi, wspólnie; łączyć różne sprawy, poglądy przy ich analizowaniu, interpretacji, wyjaśnianiu’: *Wiem, że chciałbyś sprowadzić do wspólnego mianownika popkulturę i globalizację, ale tak prosto się nie da wytłumaczyć zawilosci przekształcania się współczesnej kultury w jakiś dziwny twór ładnie opakowany i opatrzony metką z ceną.* ◇ Wariant aspektowy = **sprowadzać** *coś do wspólnego mianownika*. • Niezalecana postać frazeologizmu = **sprowadzać/sprowadzić** *coś do jednego mianownika*.

sprowadzić *kogoś na manowce* ‘spowodować, że ktoś zaczął żyć niemoralnie, pogrążył się w nieuczciwości’: *Był zawsze świetnie poukładanym chłopakiem. Skończył dobre liceum, a potem studiował architekturę. Wynajął w Warszawie stancję z zapoznanym dopiero co na studiach kolegą. I wtedy zaczęły się alkohol, rozboje, kradzieże. Jeśli ktoś nie ma odpornej psychiki, to jeden dominujący kolega może łatwo sprowadzić na manowce nawet najlepiej wychowanego dzieciaka.* ◇ Warianty (aspektowy) = **prowadzić** *kogoś na manowce*, **sprowadzać** *kogoś na manowce*, **wieść/zwieść** *kogoś na manowce*. ◇ Synonimy = **schodzić/zejść na manowce**.

sprowadzić *kogoś na ziemię* ‘ukazać komuś faktyczny stan rzeczy; uzmysłwić komuś nierealność czyichś marzeń, dążeń itp.’: *Kiedy skończyłem technikum, chciałem się spakować i tak po prostu wyprowadzić się do Kanady. Rodzice kumpla szybko sprowadzili mnie na ziemię, wyjaśniając, że jest to trochę bardziej skomplikowane niż sobie wyobrażałam, że nie można sobie ot tak zamieszkać w Montrealu.* ◊ Wariant aspektowy = **sprowadzać** *kogoś na ziemię*.

sprowadzić *kogoś na złą drogę* ‘przyczynić się do niewłaściwego, niemoralnego zachowania innych osób’: *Pochodził ze spokojnej, kochającej się rodziny, więc wszyscy zastanawiali się, jak to się stało, że dopuścił się tak okrutnego przestępstwa znęcania się nad starszym człowiekiem. Większość oskarżała kolegów, którzy sprowadzili go na złą drogę.* ◊ Wariant aspektowy = **sprowadzać** *kogoś na złą drogę*.

sprzątać/sprzątnąć *komuś coś sprzed nosa* ‘pozbawić kogoś czegoś upragnionego, pożądanego w ostatniej chwili, gdy ktoś się tego nie spodziewał, gdy ktoś był pewien osiągnięcia czegoś’: *Tak bardzo chciałem mieć tę płytę w mojej kolekcji. Przygotowali jedynie 100 egzemplarzy w wersji DVD, z podpisami, zdjęciami, nagranyymi specjalnie na te okazje wywiadami – naprawdę pięknie wydane. A tu masz, ktoś mnie przebił o dwa tysiące i w ostatniej minucie aukcji sprzątnął mi ją sprzed nosa.*

sprzedać *coś za miskę soczewicy* ‘dla doraźnego zysku zrezygnować z czegoś bardziej wartościowego’ zob. **oddać** *coś za miskę soczewicy*.

coś sprzedaje się jak świeże/ciepłe bułki/bułeczki ‘o czymś, co cieszy się dużym zainteresowaniem i dlatego rozchodzi się, sprzedaje się szybko’ zob. **jak ciepłe bułki/bułeczki**.

sprężenie zwrotne ‘efekt czegoś zasila, nasila przyczynę jakiegoś procesu’: *Pracownicy coraz rzadziej wykorzystują swoje wyuczone umiejętności na rynku pracy, a częściej wierzą w intuicję i wrodzone umiejętności. Nie może to zastanawiać, gdyż pracodawcy przyzwyczajeni do kandydatów dobrze wykształconych i z odpowiednim doświadczeniem sami ogłaszają chęć zatrudnienia kogoś oryginalnego na rynku pracy. To zindywidualizowanie ofert jest przyczyną sprężenia zwrotnego między oczekiwaniami firmy i potencjałem przyszłego pracownika.*

spuszczać zasłonę milczenia ‘nie zamierzać wspominać czegoś niestosownego, nie chcieć o czymś mówić, najczęściej przykrym, nie licującym z sytuacją, żenującym’ zob. **spuścić zasłonę milczenia**.

spuszczać z tonu ‘tracić pewność siebie, pokornieć, potulnieć’ zob. **spuszczać z tonu**.

spuścić komuś manto ‘zbić kogoś’: *Koledzy z klasy spuścili mu manto, bo wygadał, że to oni zrobili woźnemu kawał, chowając klucze od sali gimnastycznej.*

spuścić zasłonę milczenia ‘nie zamierzać wspominać czegoś niestosownego, nie chcieć o czymś mówić, najczęściej przykrym, nie licującym z sytuacją, żenującym’: *Spuścimy zasłonę milczenia nad zachowaniem kilku działaczy. Interesuje nas wynik sportowy i nocne harce osób towarzyszących nie mogą być najważniejszymi wiadomościami z mistrzostw.* ◊ Wariant aspektowy = **spuszczać zasłonę milczenia**.

spuścić nos na kwintę ‘posmutnieć, stracić dobry humor’: *Próbował wiele razy narysować domek, ale za każdym razem coś mu nie wychodziło i zaczynał od nowa. Wreszcie wrzucił kredki do pudełka, usiadł na foteliku i spuścił nos na kwintę. Zaniepokojona matka zapytała, dlaczego tak nagle posmutniał. Kiedy maluch wytłumaczył, o co chodzi, mama zaproponowała, aby tym razem zabrali się wspólnie za ten domek. Na twarzy synka pojawił się od razu szeroki uśmiech.* ◊ Wariant = **zwiesić nos na kwintę**.

spuścić z tonu ‘stracić pewność siebie, spokornieć, spotulnieć’: *Kiedy międzynarodowe instytucje zagroziły wprowadzeniem sankcji gospodarczych, władze republiki spuściły z tonu i obiecały, że do końca miesiąca wypuści wszystkich więźniów politycznych.* ◊ Wariant aspektowy = **spuszczać z tonu**.

spychać coś/kogoś na dalszy plan ‘nie zajmować się czymś, zwykle świadomie; bagatelizować coś, lekceważyć kogoś; powodować, że coś przestaje być uznawane za wartościowe, że ktoś traci pozycję, uznanie, wartość’ zob. **odsunąć/odsuwać coś/kogoś na dalszy plan**.

stać jak kolek ‘osamotniony, zupełnie sam’ zob. **sam/samotny jak palec/kolek (w płocie)**.

stać jak posąg ‘nie ruszać się’: *Kamil stał jak posąg zafascynowany widokiem z wieży.*

stać murem *za kimś* ‘opowiadać się po czyjejs stronie, angażować się w obronie kogoś, popierać kogoś zdecydowanie’: *Pracownicy urzędu powiedzieli, że będą murem stać za swoim szefem i nie pozwolą, by jakiś przedstawiciel wojewody z partyjnego rozdania zajął miejsce tak oddanemu pracy i innym człowiekowi.* ◊ Wariant aspektowy = **stanać murem** *za kimś*.

stać komuś na drodze ‘przeszkodzić komuś; być się dla kogoś przeszkodą w realizacji jakiegoś celu, w wykonaniu jakiegoś zadania itp.’ zob. **stanać komuś na drodze**.

stać jak/niczym słup soli ‘nieruchomieć z powodu przerażenia, zadziwienia, zdumienia itp.’ zob. **stanać jak/niczym słup soli**.

stać nad grobem ‘o człowieku zbliżającym się do kresu swego życia’: *Ostatnią książkę pisał, kiedy stał już nad grobem. Może z tego powodu dzieło to ma niesamowity klimat i ciepło.*

stać komuś nad głową ‘przyglądać się czyjejs pracy, czynnościom wykonywanym przez kogoś, powodując tym irytację’: *Proszę, nie stój mi nad głową, kiedy pracuję przy komputerze. Rozpraszasz mnie. Jak tak dalej pójdzie, to nigdy nie skończę tej powieści, a wiesz przecież, że bardzo mi na tym zależy.*

stać na posterunku być na posterunku ‘wypełniać należycie swoje obowiązki’ zob. **być na swoim posterunku**.

stać na straconej pozycji ‘znaleźć się w bardzo niekorzystnej sytuacji, być bliskim niepowodzenia’: *Musimy trzymać rękę na pulsie, bo niedługo będzie rozpisany nowy konkurs na opracowanie strategii rozwoju miasta na najbliższe lata. Warto skonfrontować naszą propozycję z innymi agencjami wizerunkowymi i muszą powiedzieć, że nie stoimy na straconej pozycji.* • Często używane w postaci zaprzeczonej = **nie stać na straconej pozycji**.

stać na swoim posterunku być na posterunku ‘wypełniać należycie swoje obowiązki’ zob. **być na swoim posterunku**.

stać na świeczniku ‘zajmować wysokie stanowisko, być osobą publiczną’ zob. **być na świeczniku**.

stać się narzędziem w czyichś rękach ‘dać się kierować, postępować nieświadomie, zgodnie z narzuconym przez innych planem’ zob. **być narzędziem w czyichś rękach**.

stać się obiektem *czyichś westchnień* ‘budzić w kimś uczucie, podobać się komuś bardzo’
zob. **być obiektem** *czyichś westchnień*.

stać się (czyimś) oczkiem w głowie ‘być kimś ważnym dla kogoś; obdarzać kogoś szczególnymi względami, opiekować się kimś’ zob. **być (czyimś) oczkiem w głowie**.

stać się przedmiotem *czyichś westchnień* ‘budzić w kimś uczucie, podobać się komuś bardzo’ zob. **być obiektem** *czyichś westchnień*.

stać się ślepym narzędziem *w czyichś rękach* ‘dać się kierować, postępować nieświadomie, zgodnie z narzuconym przez innych planem’ zob. **być narzędziem** *w czyichś rękach*.

stać w rozkroku ‘wahać się; stwarzać wrażenie, że przynależy do dwóch różnych porządków jednocześnie, zostawiać sobie możliwość zmiany poglądów w zależności od potrzeb’ zob. **siedzieć okrakiem (na barykadzie)**.

stajnia Augiasza ‘porządkowanie czegoś zaniedbanego, naprawa czyichś błędów’ zob. **oczyszczyć stajnię Augiasza**.

stalowy ptak ‘samolot’: *Przyglądałem się stalowym ptakom z ławeczki przed domem. Co dzień próbowałem je zliczyć, ale tak po przekroczeniu trzydziestki zawsze mi się coś kręciło i potem już nie wracałem do rachowania.*

stało się i się nie odstanie ‘martwić się, przejmować się czymś, co się stało i czego nie można tego naprawić, zmienić itp.’ zob. **co się stało, się nie odstanie; co się stało, to się nie odstanie**.

stanąć jak/niczym słup soli ‘znieruchomieć z powodu przerażenia, zadziwienia, zdumienia itp.’: *Kiedy usłyszeli groźne charczenie dobiegające zza drzwi, stanęli niczym słup soli. Dopiero po chwili zjawił się właściciel domu, uspokajając ich, że Burek ma chorą krtań i tylko wydaje się, że ma ochotę wszystkich zjeść.* ◊ Wariant aspektowy = **stać jak/niczym słup soli**.

stanąć jak wryty ‘zatrzymać się nagle, znieruchomieć, najczęściej z powodu zdziwienia, zdumienia’: *Wróciłem do domu trochę wcześniej niż zwykle. Zobaczyłem, że drzwi od mieszkania są uchylone. Wszedłem szybko do środka, podejrzewając włamanie i stanąłem*

jak wryty. Moja sąsiadka z naprzeciwka stała na środku mojej kuchni ze szklanką cukru w ręku. Nie przypomniałem sobie, abym jej zostawił klucz do mieszkania, więc obecność tej kobiety moim mieszkaniu była trudna do wytłumaczenia.

stanać komuś kością/ością w gardle 1. ‘dokuczyć komuś, przeszkodzić komuś; mieć czegoś lub kogoś dość, powyżej uszu’ lub **2.** ‘o pokarmach: coś się komuś sprzykrzyło, przejadło’ zob. **stawać komuś kością/ością w gardle 1. i 2.**

stanać murem *za kimś* ‘opowiedzieć się po czyjejs stronie, zaangażować się w obronie kogoś, poprzeć kogoś zdecydowanie’ zob. **stać murem** *za kimś*.

stanać komuś na drodze ‘przeszkodzić komuś; stać się dla kogoś przeszkodą w realizacji jakiegoś celu, w wykonaniu jakiegoś zadania itp.’: *Na drodze do zdobycia olimpijskiego złota stanął naszemu zawodnikowi aktualny wicemistrz świata.* ◇ Warianty (aspektowy) = **stać komuś na drodze, stanać komuś na drodze.** ◇ Synonim = **wchodzić/wejść komuś w drogę.**

stanać na głowie ‘wykorzystać wszystkie możliwości, próbować za wszelką cenę dopiąć celu’ zob. **stawać na głowie.**

stanać na nogi/na nogach 1. ‘poprawić sytuację własną, firmy itp. po okresie trudnym, po niepowodzeniach, po bankructwie itp.’: *Robert stanął na nogi po dwóch latach dużych kłopotów finansowych. Jego firma upadła po tym, jak zniesiono cła dla importerów.* ◇ Wariant aspektowy = **stawać na nogi/na nogach.** ◇ Synonim = **postawić na nogi 1.**

stanać na nogi/na nogach 2. ‘wrócić do zdrowia’: *Długo to trwało, zanim lekarze zdiagnozowali przyczynę choroby. Na szczęście po podaniu odpowiednich antybiotyków błyskawicznie stanął na nogi.* ◇ Wariant aspektowy = **stawać na nogi/na nogach.** ◇ Synonim = **postawić na nogi 2.**

stanać na porządku dziennym ‘coś, o czym się dyskutuje; zawrzeć coś w planie dnia’: *Sprawa bilingów stanęła na porządku dziennym obrad komisji śledczej.* ◇ Wariant aspektowy = **stawać na porządku dziennym.** • Uwaga! Frazeologizm = **coś jest/było na porządku dziennym** ma inne znaczenie.

stanać na równe nogi ‘wstać nagle, poderwać się’ zob. **zerwać się na równe nogi.**

stanąć na rzęsach ‘starać się bardzo, wykorzystywać wszystkie możliwości’: *Choćbym stanął na rzęsach, to i tak nie uda mi się zdążyć ze złożeniem tej powieści przed świętami. Nie mogę wymyślić dobrego zakończenia historii.* ◊ Wariant aspektowy = **stawać na rzęsach**.

stanąć na wysokości zadania ‘zachować się tak, jak oczekiwano; wypełnić dobrze swoje obowiązki, podołać wysokim wymaganiom’: *Nasz kierowca spodziewał się, że zachował mało szans na kontynuowanie jazdy na jutrzejszych odcinkach specjalnych. Pokładał nadzieję w mechaniku. I nie zawiodł się na swym współpracowniku, bo ten stanął na wysokości zadania i doprowadził samochód do pełnej sprawności.*

stanąć okoniem ‘stanowczo nie zgadzać się na coś, z czymś; przeciwstawić się czemuś, zaprotestować’: *Premier stanął okoniem i nie zgodził się na kolejną ustawę obciążającą budżet. Pozostawał niewzruszony na argumentację środowisk twórczych.* ◊ Wariant aspektowy = **stawać okoniem**.

stanąć z kimś/z czymś oko w oko ‘zmierzyć się z kimś bezpośrednio; wprost’ zob. **oko w oko**.

stanąć w szranki ‘współzawodniczyć, walczyć z kimś’: *Reprezentanci Włoch stanęli dziś w szranki z zawodnikami niemieckimi. Mają nadzieję na zwycięstwo i poprawę niekorzystnego bilansu w spotkaniach obu tych drużyn.* ◊ Wariant aspektowy = **stawać w szranki**.

coś **stanęło w martwym punkcie** ‘czegoś nie można kontynuować; pojawiły się trudności zatrzymujące tok jakiejś sprawy’ zob. **coś utknęło w martwym punkcie**

stara gwardia ‘grupa ludzi znających się od dawna, związana więzami koleżeńskimi, wspólnymi doświadczeniami, wyznawaniem podobnego światopoglądu itp.’: *Młodzi działacze lewicy próbują się uniezależnić od starej gwardii, ale trudno im zdecydować się na przecięcie pępowiny, gdyż wówczas musieliby liczyć tylko na samych siebie.*

stara panna ‘kobieta niemłoda, która nie zdecydowała na zwiążanie się z mężczyzną’: *Moje dwie ciotki to stare panny, ale tak przemiłe, że przypominają mi się bohaterki jednej z powieści Agaty Christie. Mam nadzieję, że one nie mają wobec mnie niecných zamiarów.*

stara śpiewka ‘frazes; powtarzająca się wymówka; argumentacja wielokrotnie wcześniej przytaczana’: *Miał oddać pracę w terminie, ale nagle przestała mu działać drukarka? Skąd my to znamy – stara śpiewka. Do kolekcji powinien dodać chorobę swoją lub babci, pękniętą*

rurę w łazience sąsiada i manifestacje cyklistów. ◇ Warianty = **ciągle ta sama śpiewka, wciąż ta sama śpiewka, znowu ta sama śpiewka.**

starcie Dawida z Goliatem ‘o rywalizacji prowadzonej z pozycji słabeusza; o spotkaniu osób, których wiedza, doświadczenie lub umiejętność z jakiegoś zakresu jest nieporównywalna’ zob. **walka Dawida z Goliatem.**

stare dobre czasy ‘mówiąc z rozrzewnieniem o przeszłości’: *Spotykaliśmy się kiedyś na ławce w małym gaju i rozmawialiśmy tam, przesiadując tam do późna. Daszek ochraniał nas przed deszczem, a duże krzaki i drzewa nie dawały nam zmarznąć. To były stare dobre czasy, a my byliśmy młodzi.*

stary, ale jary ‘ktoś posunięty w latach, ale wykazujący się kondycją, przytomnością umysłu itd.’: *Słuchaj, ten facet ma już prawie sześćdziesiątkę, a po przebiegnięciu połowy maratonu nie widać po nim zmęczenia. Niebawem! Stary, ale jary i ma szansę na wynik poniżej 3 godzin.*

stary jak świat ‘istniejące od zawsze, bardzo stare’: *Pragnienie władzy jest stare jak świat, więc trudno się dziwić, że tak wielu ludzi na drodze do osiągnięcia sukcesu politycznego holduje zasadzie, że cel uświęca środki. Zrobią wszystko by wejść na szczyt drabinki społecznej.*

stary kawaler ‘mężczyzna niemłody, która nie zdecydował się na związanie się z kobietą’: *Wszystkie panny na wydaniu uciekły z naszej wsi do miasta i teraz na gospodarce zostają starzy kawalerowie.*

stary koń ‘mężczyzna, młodzieniec zachowujący się nieodpowiednio do swego wieku’: – *Taki stary koń i nie wie, że trzeba zakręcić dopływ wody, kiedy pralka przestanie pracować. Teraz mamy powódź w domu i sąsiada nagłowie, bo zalaliśmy mu całą łazienkę. Ciśnienie było pewnie za duże i nie wytrzymała uszczelka.*

stary portfel *publicystyczne* ‘stare zasady regulowania przez państwo zobowiązań finansowych w stosunku do obywateli’: *Najwięcej problemów przynosi zrównanie poziomu życia emerytów ze starego portfela, z tymi którzy mają już naliczane świadczenia według nowych zasad.*

starej daty ‘o człowieku z zasadami, które doświadczenie życiowe i zawodowe wynika wprost z dobrych tradycji niewspółczesnych obyczajów’: *Mam w życiu wielkie szczęście do ludzi, którzy zważyli na mojej karierze. Moich przewodnikiem i nauczycielem był profesor Grzegorkowski, człowiek starej daty, niezwykle skrupulatny i taktowny.*

starszy od węgla ^{ożartobliwie} ‘o człowieku bardzo starym, ale utrzymującym dobry stan umysłu’: *Bardzo lubiłem chodzić na wykłady Piotrowskiego. Był pewnie starszy od węgla, ale umysł działał mu bez zastrzeżeń. Jak na swoje lata, miał otwartą głowę i taki wdzięk, że sala wypełniała się po brzegi studentami z różnych wydziałów. I czuć było u niego ten dystans do wszystkiego, co małosłowne i pozbawione racjonalnych podstaw.*

stary cap ^{o dezaprobatę} ‘o starym, zazwyczaj lubieżnym mężczyźnie, najczęściej z dezaprobatą’: *- Słyszałaś, w jaki sposób sprzedawca rozmawiał z tymi studentkami. Coś okropnego! A to ci, stary cap.*

stary grzyb/piernik ‘z pogardą o kimś starym’: *Wypominali Claptonowi, że jest już starym piernikiem, ale koncertem na festiwalu „Crossroads” udowodnił aktualność swojej twórczości.*

stary lis ‘ktoś doświadczony i sprytny’: *Ten stary lis dobrze wiedział, jak popłynąć, żeby nie trafić na niepomysłny wiatr. Zyskałbym samym kilka minut nad resztą stawki.*

stary wyga ‘ktoś bardzo doświadczony’: *On wie, jak się zachować w każdych warunkach. To stary wyga, przejechał chyba cały świat wzdłuż i wszerz.*

stawać dęba ‘buntować się, przeciwstawiać się zdecydowanie komuś’: *Mateusz jest bardzo dobrze wychowany i trzyma się konserwatywnych zasad w relacjach międzyludzkich. Jego zdaniem wiele z zachowań nauczycieli jest nie do przyjęcia i dlatego często staje dęba.*

stawać komuś kością/ością w gardle 1. ‘dokuczyć komuś, przeszkodzić komuś; mieć czegoś lub kogoś dość, powyżej uszu’: *Zachowanie uczniów staje mi już kością w gardle. W wakacje muszę poszukać nowego zajęcia, bo chyba nie nadają się do pracy w szkole.* ◊ Wariant aspektowy = **stanać komuś kością/ością w gardle.**

stawać komuś kością/ością w gardle 2. ‘o pokarmach: coś się komuś sprzykrzyło, przejadło’ zob. : *Już mi stają kością w gardle ten drób. Cały czas jemy kurczaki i indyki. Doceniam, że dbasz o nas, ale to, że w gazecie napisano, że powinniśmy unikać czerwonego mięsa, nie jest*

jednoznaczne z tym, aby przyrządzać te biedne kurczaki na tysiąc sposobów. Są jeszcze np. ryby i potrawy wegetariańskie. ◇ Wariant aspektowy = **stanać** komuś **kością/ością w gardle**.

stawać komuś **na drodze** ‘przeszkodzić komuś w działaniu, w osiągnięciu zamierzonego celu itp.’ zob. **stanać** komuś **na drodze**.

stawać na głowie ‘wykorzystać wszystkie możliwości, próbować za wszelką cenę dopiąć celu’: *Stawałem na głowie, żeby przekonać Joannę do przeprowadzki na Cypr, ale ona twardo obstawała przy swoim. Trochę ją rozumiałem, ja miałem zapewnioną tam pracę na kilka lat, a ona musiałaby wszystko zaczynać od początku.* ◇ Wariant aspektowy = **stanać na głowie**.

stawać na nogi/na nogach 1. ‘poprawić sytuację własną, firmy itp. po okresie trudnym, po niepowodzeniach, po bankructwie itp.’ lub **2.** ‘wrócić do zdrowia’ zob. **stanać na nogi/na nogach 1. i 2.**

stawać okoniem ‘stanowczo nie zgadzać się na coś, z czymś; przeciwstawiać się czemuś, protestować’ zob. **stanać okoniem**.

stawać na porządku dziennym ‘coś, o czym się dyskutuje; zawierać coś w planie dnia’ zob. **stanać na porządku dziennym**.

stawać na rżęsach ‘starać się bardzo, wykorzystywać wszystkie możliwości’ zob. **stanać na rżęsach**.

stawać się (czyimś) oczkiem w głowie ‘być kimś ważnym dla kogoś; obdarzać kogoś szczególnymi względami, opiekować się kimś’ zob. **być (czyimś) oczkiem w głowie**.

stawać w szranki ‘współzawodniczyć, walczyć z kimś’ zob. **stanać w szranki**.

stawiąć komuś/czemuś **czoło/czoła** ‘opierać się komuś lub czemuś, odważnie przeciwstawiać się komuś lub czemuś’ zob. **stawić** komuś/czemuś **czoło/czoła**.

stawiąć dolary przeciwko orzechom ‘być czegoś pewnym, być przekonanym do swojej racji’: *Mariola z Krystianem przyjadą w sobotę na kolację. – Mogę postawić dolary przeciwko orzechom, że ani w ten, ani w żadne następne weekendy nie przyjadą. Ile razy to*

już nas odwiedzają? Przekonasz się, że najdalej w piątek zadzwonią i nagle coś im wypadnie.

◇ Wariant aspektowy = **postawić dolary przeciwko orzechom**.

stawiać kogoś do pionu ‘dyscyplinować kogoś, upominać kogoś; podporządkowywać kogoś sobie’ zob. **ustawiać/ustawić kogoś do pionu**.

stawiać kropkę nad i ‘rozstrzygać coś, wyjaśniać coś ostatecznie; wieńczyć dzieło’ zob. **postawić kropkę nad i**.

stawiać na nogi 1. ‘odbudować coś, doprowadzić coś do zadowalającego stanu’ lub **2.** ‘przyczynić się do czyjegoś powrotu do zdrowia’ zob. **postawić na nogi 1. i 2.**

stawiać coś na ostrzu noża ‘domagać się ostatecznych decyzji, rozstrzygnięcia czegoś’: *Związkowcy stawiają sprawę na ostrzu noża i jeżeli inwestor nie zagwarantuje im pakietu socjalnego, to rozpoczną strajk okupacyjny.* Wariant aspektowy = **postawić coś na ostrzu noża**. • Najczęściej schemat frazeologizmu wypełnia rzeczownik = **sprawa**.

stawiać oczy w ślup ‘ktoś się czymś przeraził, zadziwił, unieruchamiając wzrok, często wcześniej przewracając oczyma’ zob. **oczy komuś stanęły/stawały w ślup**.

stawiać pierwsze kroki 1. ‘zaczynać chodzić, uczyć się chodzenia po chorobie, po wypadku’: *Nasza córka późno zaczęła stawiać pierwsze kroki, bo dopiero w trzynastym miesiącu życia.*

stawiać pierwsze kroki 2. ‘być niedoświadczonym w jakiejś dziedzinie, dopiero coś zaczynać’: *Stawiał pierwsze kroki w zawodowej armii, więc dopiero uczył się skomplikowanej specyfiki hierarchii.*

stawiać kogoś pod pręgierz/pod pręgierzem ‘otwarcie piętnować kogoś, publicznie oskarżać kogoś o coś’: *Kiedy wyszła na jaw jego ukrywana współpraca ze służbami poprzedniego systemu, z dobrego gospodarza miasta zmienił się w wyrachowaną kanalię. Media stawiały go pod pręgierzem opinii publicznej i bez litości niszczyły jego dotychczasową karierę.* ◇ Wariant aspektowy = **postawić kogoś pod pręgierz/pod pręgierzem**.

stawiać kogoś pod ścianą ‘wymuszać coś na kimś, nie dając mu wyboru; przyczyniać się do tego, że ktoś znajduje się w trudnej sytuacji’ zob. **postawić kogoś pod ścianą**.

stawiać *coś pod znakiem zapytania* ‘podawać coś w wątpliwość’: *Działania lidera laburzystów, stawiają pod znakiem zapytania jego wiarygodność.* ◊ Wariant aspektowy = **postawić** *coś pod znakiem zapytania.*

stawiać *komuś pomnik (za życia)* ‘ukazywać czyjeś dokonania jako nieprzeciętne, otaczać kogoś atencją; upamiętniać kogoś w dowód uznania jego zasług’ zob. **wystawić** *komuś pomnik (za życia).*

stawiać *kogoś przed faktem dokonany* ‘komunikować komuś swoją decyzję, zaskakiwać kogoś swym działaniem niepozwalającym na powrót do stanu wyjściowego’ zob. **postawić** *kogoś przed faktem dokonany.*

stawiać tamę *czemuś* ‘przeciwstawiać się czemuś, przeszkadzać w realizacji czegoś’: *Związkowcy stawiali tamę zmianom w prawie pracy, ale na nic to się zdało. Stanowcze działania rządu doprowadziły do zniesienia większości przywilejów emerytalnych.* ◊ Wariant aspektowy = **kłaść tamę** *czemuś*, **położyć tamę** *czemuś*, **postawić tamę** *czemuś.*

stawiać wszystko na jedną kartę ‘ryzykować’ zob. **postawić wszystko na jedną kartę.**

stawiać zamki na lodzie ‘wierzyć w realizację niemożliwego, tworzyć nierealne wizje; opierać się na błędnych założeniach przy realizacji jakichś planów’ zob. **budować zamki na lodzie.**

stawić *komuś/czemuś czoło/czoła* ‘oprzeć się komuś lub czemuś, odważnie przeciwstawić się komuś lub czemuś’: *Wojska polskie dzielnie stawiały czoła potędze krzyżackiej.* Wariant aspektowy = **stawiać** *komuś/czemuś czoło/czoła.*

stentorowy głos ‘donośny, słyszalny, tubalny’: *Prym na zebraniach wiódł Zenon. Jego stentorowy głos docierał do każdego zakamarka Sali świetlicowej, uciszając wszystkich w jedną chwilę.*

sterować z tylnego siedzenia ‘pełnić faktyczną władzę poprzez oddanych współpracowników na wysokich stanowiskach, najczęściej o zachowaniu lidera politycznego, który usuwa się w cień po wygranych wyborach’: *Wysuwając kandydaturę nikomu nieznanego uniwersyteckiego profesora do objęcia teki premiera, lider partii, która odniosła wyborczy sukces, sam wystawia się na ciosy opozycji. Z pewnością niedługo pojawią się zarzuty pod adresem nowego rządu, że nie podejmuje decyzji autonomicznie, i że przewodniczący partii*

steruje z tylnego siedzenia ich poczynaniami. ◇ Warianty = **kierować z tylnego siedzenia, rządzić z tylnego siedzenia.**

strach jechać/mówić/patrzeć/pomyśleć/powiedzieć ‘coś wzbudza ogromny strach’
zob. **aż strach jechać/mówić/patrzeć/pomyśleć/powiedzieć.**

strach kogoś **zdjął** ‘przestraszyć się, przerazić się’: *Nie miałem zajęczego serca, ale napotykając na swej drodze w nocy pośród pól dwóch mężczyzn, dających wyraźne znaki, żebym się zatrzymał, zdjął mnie strach. Okazało się, że to mieszkańcy pobliskiej wsi, wracający z potańcówki. Poprosili o pomoc, bo jeden z nich nieszczęśliwie skręcił nogę. Uwierzyłem w tę historię dopiero wtedy, gdy ujrzałem okropny grymas bólu i łzy na twarzy młodego chłopaka, siedzącego na poboczu.*

strachy na Lachy ‘o wyimaginowanym niebezpieczeństwie, którego nie można brać na poważnie; o bezprzedmiotowym działaniu, mającym na celu wywołanie uczucia niepewności, niepokoju, strachu, przerażenia itp.’: *Od wielu lat słyszymy o zagrożeniu konfliktem na tle religijnym w Europie. Dla przeciętnych ludzi takie przewidywania to strachy na Lachy i nie sobie z tego nie robią, tworząc wielokulturowe społeczeństwa.* • Poprawny zapis wielką literą wyrazie = **Lachy.**

stracić dach nad głową ‘utracić mieszkanie, dom, schronienie’: *W wyniku nieustającego konfliktu zbrojnego w tym rejonie świata wielu ludzi straciło dach nad głową.* ◇ Warianty = **bez dachu nad głową, mieć dach nad głową, znaleźć dach nad głową.**

stracić głowę 1. ‘nie panować nad sytuacją’: *Chyba straciłem głowę, ale wziąłem kredyt na drugi samochód. Co mi tam, raz się żyje!* ◇ Wariant aspektowy = **tracić głowę.**

stracić dla kogoś głowę 2. ‘zakochać się w kimś bardzo, podporządkowywać swoje życie osobie kochanej’: *Poznali się przypadkiem na przyjęciu urodzinowym wspólnego znajomego. Robert stracił głowę dla Marty i po dwóch tygodniach poprosił ją o rękę.* ◇ Wariant aspektowy = **tracić dla kogoś głowę.**

stracić grunt pod nogami ‘odczuć zagrożenie zajmowanej pozycji, stracić pewność’ zob. **tracić grunt pod nogami.**

stracić twarz ‘stracić szacunek, poważanie; skompromitować się; ktoś przestał cieszyć się dobrą opinią’: *Zachowanie angielskiego lorda spowodowało, że musiał zrezygnować z*

zajmowanego stanowiska. Po publikacji kompromitujących go materiałów, po prostu stracił twarz. ◇ Wariant aspektowy = **tracić twarz**.

stracić rezon ‘nagle przestać być pewnym siebie, być śmiałym z jakichś powodów’: *Kiedy spotkał się ze starszymi kolegami po fachu, stracił rezon. Obserwując ich w pracy, podpatrując ich mechaniczne wręcz zachowanie, wynikające z dużego doświadczenia, zobaczył, jak daleka droga przed nim.* ◇ Wariant aspektowy = **tracić rezon**.

stracić wątek ‘zapomnieć o tym, co mówiło się przed chwilą, przed przerwą, przed dygresją itp.’ zob. **zgubić wątek**.

stracić zimną krew ‘nie zachować przytomności umysłu, nie wykazać się refleksem i logicznym postępowaniem w sytuacji zagrożenia, nadchodzącego niebezpieczeństwa’: *Niestety, na dwa okrążenia przed końcem wyścigu niemiecki kierowca stracił zimną krew i spowodował kolizję, która odebrała podium nie tylko jemu, ale i naszemu kierowcy.* ◇ Wariant aspektowy = **tracić zimną krew**. ◇ Antonimy = por. **nie tracić/nie stracić zimnej krwi, zachować zimną krew**.

stracić kogoś z oczu ‘nagle przestać kogoś spotykać, nie widzieć kogoś długo, nie mieć pojęcia, gdzie ktoś się znajduje; nie wiedzieć, co się z kimś stało’: *Straciłem go z oczu w ubiegłym roku, krótko po ukończeniu aplikacji. Było to dla mnie dziwne, bo zapowiadał się na dobrego adwokata. Podobno wrócił do rodzinnego miasteczka, ale nie jest to takie pewne.* ◇ Wariant aspektowy = **tracić kogoś z oczu**. ◇ Synonim = **zniknąć komuś z oczu**.

straszyć kogoś/coś Czarnym Ludem ‘przyrównywać kogoś lub coś do wymyślanego niczym nieusprawiedliwionego uczucia strachu przed czymś, straszenie czymś, kimś wymyślonym’ zob. **Czarny Lud**.

strategia spalonej ziemi ‘sposób prowadzenia wojny, działań militarnych, polegający na całkowitym zniszczeniu wszystkiego na danym obszarze’ zob. **taktyka spalonej ziemi**.

stroić fochy ‘grymasić, kaprysić, obrażać się’: *Choć wina pewnie rozkładała się po trosze na wszystkich członków zespołu badawczego, to po premii dostali tylko główni analitycy. I Paweł wziął to na klatę i nie stroił foch, zdawał sobie sprawę z tego, że niedługo wszystko wróci do normy. Natomiast Kamil zachowywał się okropnie, oskarżając na prawo i lewo szefa o brak kompetencji, oczerniając przy tym koleżanki i kolegów.*

stroić koperczaki *°przestarzałe* ‘zalecać się do kogoś’: *Przystojniak z sąsiedztwa stroił koperczaki do mojej córki, ale szybko wybiłem mu to z głowy. Nie dla psa kielbasa.* ◊ Wariant = *°przestarzałe* **uderzyć w koperczaki**.

stroić się (w cudze) piórka ‘starać się przedstawiać siebie jako innego niż się jest naprawdę, z jakichś powodów podszywać się pod kogoś; pokazywać się w innym świetle’: *Bardzo się zdziwiłam, gdy ktoś mi powiedział, że Jan wcale nie jest adwokatem. Podobno prowadzi dobrze prosperującą firmę transportową. Do dziś nie mogę zrozumieć, dlaczego w towarzystwie stroi się w cudze piórka, przecież to żaden wstyd być biznesmenem zainteresowanym sztuką i żadna nobilitacja być adwokatem i koneserem malarstwa polskiego.* • Częściej spotykana forma rozwinięta = **stroić się w cudze piórka**.

stroić sobie *z kogoś/z czegoś żarty* ‘żartować z kogoś, uprzykrzać komuś życie, wyśmiewając go’: *Tak się nam dobrze rozmawiało, że nim się obejrzałem, minęła północ. Andrzej odprowadził mnie do krzyżówki i tam się pożegnaliśmy. Do domu miałem jeszcze 10 minut drogi, którą przemierzałem w nocy setki razy. Nagle usłyszałem za sobą odgłos silnika, odwróciłem się i nie zauważyłem światła. Ktoś stroił sobie ze mnie żarty, a ja miałem duszę na ramieniu. Naprawdę, było mi nie do śmiechu.*

stróż prawa ‘policjant’: *Wezwany na miejsce domniemanego przestępstwa stróż prawa spisał dane wszystkich świadków i poprosił o rozejście się do domów.*

strugać marchewki ‘pocierać czubkiem swego buta tylne części buta kogoś idącego przed sobą’ zob. **skrobać marchewki**.

strugać wariata ‘udawać głupiego, niezorientowanego; udawać, że nie ma się o czymś pojęcia’: *Waldi strugał z siebie wariata, że to nie on miał załatwić bilety na piątkowe przedstawienie, zamiast przyznać się, że po prostu wyleciało mu z głowy nasze weekendowe spotkanie.*

strusia polityka ‘uchylanie się od odpowiedzialności w działalności politycznej, udając, że nie zauważa się istotnego problemu’: *Nauczyciele stażyści otrzymują głodowe pensje, potem także wcale nie wiedzie im się najlepiej. Trudno w takich warunkach mówić o wielkim entuzjazmie przyszłych pedagogów. Kolejne rządy prowadzą strusią politykę, a przecież wszystkim powinno zależeć na tym, by do tego zawodu trafiali najlepsi z najlepszych.*

strusi żołądek ‘o kimś, komu nie szkodzi nawet ciężkostrawne pokarmy; o kimś, kto może zjeść wszystko’: *Dziadek ma ponad 80 lat, ale trzyma się świetnie. Sam mówi, że to dlatego, że dużo się śmieje, ma strusi żołądek i pije codziennie od 60 lat filiżankę, wyśmienicie zaparzonej przez babcię, brazylijskiej kawy.*

strzał do własnej bramki ‘działanie na własną szkodę’ zob. **strzelić gola do własnej bramki**.

strzał kulą w płot ‘wypowiedź niezgodna z rzeczywistością, niezręczna; błędne działanie, postępowanie, chybiona, absurdałna decyzja’ zob. **kulą w płot**.

strzał w dziesiątkę ‘nie można było lepiej, bardzo udanie’: *W każdym momencie potrzebny jest ten łut szczęścia, żeby przypadkowe decyzje okazały się strzałem w dziesiątkę.*

strzał w stopę ‘zachowanie, działanie, wypowiedź, którą ktoś sobie zaszкодził, nadszarpnął własny wizerunek w oczach innych’ zob. **strzelać sobie w nogę/stopę/kolano**.

strzec kogoś/czegoś jak oka w głowie/jak źrenicy oka ‘strzec kogoś, coś bardzo, dogłdając wszystkich powinności; czuwać nad kimś, nad czymś nie odstępować kogoś ani na krok’: *Państwo Środka strzeże pracowników swoich ambasad jak źrenicy oka. Każdy sygnał potencjalnego niebezpieczeństwa powoduje odwołanie z placówki.* ◇ Warianty = (zwroty porównawcze =) **pilnować kogoś/czegoś jak oka w głowie/jak źrenicy oka**.

strzelać bez prochu ‘mylić się, mówić bez zastanowienia; kłamać’: *Podczas wczorajszego programu publicystycznego zaraz po wieczornym filmie spierali się dwaj politycy największych partii obecnych w parlamencie. Chcąc obnażyć nieudolność władzy, poseł opozycji strzelał bez prochu, podając nieprawdziwe dane.*

strzelać gola do własnej bramki ‘działać na własną szkodę’ zob. **strzelić gola do własnej bramki**.

strzelać (jak) kulą w płot ‘mówić niezgodnie z rzeczywistością, niezręcznie; działać, postępować błędnie; podejmować chybioną, absurdałną decyzję’ zob. **kulą w płot**.

strzelać Panu Bogu w okno ‘strzelać niecelnie’: *Jaworski! Wiem, że to są tylko ćwiczenia, ale nie strzelać Panu Bogu w okno, bo dzięciolom dzioby zeszlifujesz. Postaraj się trafić w tarczę!* ◇ Wariant aspektowy = **strzelić Panu Bogu w okno**. • Zwrot często używany w

realiach sportowych, np. jako podsumowanie niecelnego strzału na bramkę w piłce nożnej. •
Poprawny zapis z wielkimi literami = **Pan Bóg**.

strzelać sobie samobójczego gola ‘działać na własną szkodę’: *Proponując likwidację ubezpieczenia rolniczego, koalicja strzela sobie samobójczego gola tuż przed wyborami samorządowymi.* ◊ Wariant aspektowy = **strzelić sobie samobójczego gola**. ◊ Synonimy = **strzelać/strzelić gola do własnej bramki**.

strzelać sobie w nogę/stopę/kolano ‘swym zachowaniem, działaniem, wypowiedzią zaszkodzić sobie, nadszarpnąć własny wizerunek w oczach innych’: *Aby osiągnąć więcej niż dotychczas, trzeba by iść na wojnę ze związkami zawodowymi. Posłowie koalicji nie są politycznymi samobójcami, więc nie będą sobie strzelać w stopę, decydując się na pozbawienie kilku milionów wyborców przywilejów pracowniczych na tydzień przed wyborami.* ◊ Warianty (aspektowy) = **strzelić sobie w nogę/stopę/kolano, strzał w stopę**.

strzelać z grubej rury ‘mówić coś dosadnie, bezpośrednio, zaskakując argumentami’ zob. **wypalić z grubej rury**.

strzelić z byka ‘pomylić się, popełnić błąd’: *Ale dziś strzeliłem byka na sprawdzianie. Napisałem, że Kazimierz Wielki zmarł w 1570 roku. Wstyd mi bardzo, bo przecież takie rzeczy wiedzą wszyscy.*

strzelić gola do własnej bramki ‘działać na własną szkodę’: *Wypuszczając na rynek kolejny model w tym segmencie koncern strzelił sobie gola do własnej bramki. Konstrukcja właściwie pozostała bez zmian, a na dodatek jest już trochę przestarzała. Zresztą, z tego między innymi powodu, załamała się sprzedaż w tego auta w Europie. Wygląd zewnętrzny tak przypomina swojego poprzednika, że raczej ta propozycja nie spotka się z dużym zainteresowaniem klientów.* ◊ Warianty (aspektowy) = **strzelać gola do własnej bramki, strzał do własnej bramki**.

strzelić (jak) kulą w płot ‘powiedzieć coś niezgodnie z rzeczywistością, niezręcznie; działać, postępować błędnie; podjąć chybioną, absurdalną decyzję’ zob. **kulą w płot**.

strzelić Panu Bogu w okno ‘strzelić niecelnie’ zob. **strzelać Panu Bogu w okno**.

strzelić sobie w łeb/w głowę ‘popęlić samobójstwo, strzelając z broni palnej w okolice skroni’: *Stała się wielka tragedia. Po odmowie Elżbiety Jan wrócił do domu, zamknął się w swoim pokoju i poprosił służbę, aby mu nie przeszkadzać. Nagle huk!. Strzelił sobie w łeb i nic nie można było już zrobić.* ◇ Wariant = **palnąć sobie w łeb/głowę**.

strzelić sobie w nogę/stopę/kolano ‘swym zachowaniem, działaniem, wypowiedzią zaszkodzić sobie, nadszarpnąć własny wizerunek w oczach innych’ zob. **strzelać sobie w nogę/stopę/kolano**.

strzelić sobie samobójczego gola ‘działać na własną szkodę’ zob. **strzelać sobie samobójczego gola**.

strzelić komuś za kołnierz ^{◦sportowe} ‘w piłce nożnej: skierować piłkę do bramki, zwykle tuż pod poprzeczkę, nad bramkarzem oddalonym od linii końcowej’ zob. ^{◦sportowe} **piłka wpadła komuś za kołnierz**.

strzelić z grubej rury ‘powiedzieć/mówić coś dosadnie, bezpośrednio, zaskakując argumentami’ zob. **wypalić z grubej rury**.

coś **strzeliło komuś do głowy**/^{◦pospolicie} **do łba** ‘ktoś wpadł na szalony pomysł’: *Co ci strzeliło do głowy, żeby się kąpać w morzu pod koniec marca? Jak dostaniesz zapalenie płuc, to nawet nie myśl, że będę się tobą opiekowała. Czy ty masz 18 lat? Stary facet, rodzina na karku i zachciało się szaleństw z kolegami. Oni wcale nie są lepsi.*

strzępić (sobie) język (po próżnicy) ‘wypowiadać się niepotrzebnie na jakiś temat; mówić o czymś, nie osiągając zamierzonego skutku bądź nie będąc zrozumianym ze względu na bierną lub antagonistyczną postawę odbiorcy’: *Dziś na wykładzie w domu kultury miałem wrażenie, że nikt mnie nie słucha. Chybnym pomysłem jest sprowadzanie na siłę grupy licealistów, aby wysłuchali tak wąsko pomyślanego wystąpienia. Już nigdy nie zgodzę się na takie spotkanie, bo nie mam ochoty strzępić sobie języka po próżnicy, tylko dlatego, żeby w jakiejś szkole odbębniiono lekcję z kultury.*

stukać/stuknąć się w głowę ‘uznawać coś za pozbawione logiki, nonsensowne, nieracjonalne’ zob. **pukać się/puknąć się (palcem) w czoło**.

suchy jak pieprz ‘coś bardzo suchego’: *Nie było nas tylko tydzień, a ziemia w kwiatkach jest sucha jak pieprz.*

suchy prowiant ‘przygotowane wcześniej pożywienie na wycieczkę, w podróży itp., jedzenie gotowe do spożycia od razu, np. w warunkach poligonu, w podróży’: *Przed wyjazdem zgłosiliśmy się po suchy prowiant. Kucharki przygotowały nam paczuszki, które zawierały cztery kanapki, pomidora, ogórka i jabłko.*

suszyć komuś głowę ‘być namolnym, naprzykrzać się komuś, stale pytać o coś kogoś, coś od kogoś chcieć’: *Kolega znowu suszył mu głowę, żeby poszukał starych zdjęć szkolnych, bo przygotowuje album na jubileusz.*

suszyć zęby ‘śmiać się; okazywać radość’: *Do stolika w restauracji podszedł niski jegomość. Na początku nie wiadomo było, dlaczego cały czas suszył zęby. Okazało się, że poznali się przed kilkoma laty na wyprawie w Mongolii.*

święta racja ‘prawda, czyjeś słowa są odbierane jako nie do podważenia’: *Trzeba będzie zacząć zbierać na emeryturę. – Święta racja, to już ostatni dzwonek dla nas. Jeżeli nie postanowimy, że od dziś odkładamy na przyszłe życie, to na wycieczki będziemy jeździć chyba tylko tramwajem po mieście. Ha, ha!* ◇ Synonim = por. **mieć świętą rację**.

swoją drogą ‘niezależnie od głównego wątku; a właściwie, mimo wszystko’: *Codziennie wyprowadzał rano psa, a potem budził dzieci do szkoły. Swoją drogą, Malwinka mogłaby od czasu do czasu wstać wcześniej i pójść na spacer ze swoim pupilem, to przecież ona tak nalegała, aby przygarnąć Burka.*

swój chłop ‘mężczyzna godny zaufania, sympatyczny; ktoś szczerzy, otwarty, porządny’: *Jarek to swój chłop. Zawsze można na niego liczyć.*

syn marnotrawny ‘o człowieku: opuścił swoje środowisko, rodzinę, przyjaciół; ukorzył się po dokonaniu czegoś niegodnego, nieporządnego i rokuje poprawę’: *Wiele mieliśmy z nim kłopotów i nikogo nie dziwiło, że któregoś dnia wyjechał z miasta. Nie dawał znaku życia przez dłuższy czas. Po dwóch latach wrócił odmieniony wraz z dziewczyną, którą przedstawił jako swoją narzeczoną. Rodzina powitała syna marnotrawnego z otwartymi rekami, mając nadzieję, że uporządkował wszystkie sprawy.*

sypać czymś jak z rękawa ‘z łatwością i w wielkiej obfitości przytaczać, wyliczać, podawać coś, np. przykłady, kawały, żarty itp.’: *Kiedy na imprezie pojawił się Zenek, od razu zrobiła się dobra atmosfera. Był to bardzo wesoły człowiek, a do tego sypał kawałami jak z rękawa.*

sypać piaskiem w oczy ‘zwozić kogoś, okłamywać kogoś’: *Od pół roku mieszkańcy kamienicy czekali na naprawę instalacji gazowej. Właściciel, który przyjeżdżał raz w miesiącu po czynsz, sypał im piaskiem w oczy, twierdząc beczelnie, że zgłosił tę sprawę fachowcom i trzeba czekać, bo kolejka jest długa.* ◊ Wariant = **rzucać piaskiem w oczy**.

sypać się jak z rogu obfitości ‘czegoś jest dużo, coś nagle zdarza się często’ zob. **posypać się jak z rogu obfitości**.

coś **sypie się jak domek z kart** ‘coś przestaje istnieć, coś żmudnie, skrupulatnie przygotowywane, organizowane itp. traci nagle swoją wartość, okazuje się nietrwałe’ zob. **coś rozpada się/rozpadło się jak domek z kart**.

sytuacja podbramkowa ‘moment krytyczny, wymagający podjęcia natychmiastowych decyzji, bezzwłocznego działania; trudne położenie’: *Mógł rzucić wszystko i iść do domu, ale to była sytuacja podbramkowa, więc został po godzinach i wykonał rzetelnie analizy rynku metali szlachetnych. Jeszcze nie stracili ważnego klienta, ale jeśli nie dadzą mu do pomocy choćby dwóch stażystów, to za miesiąc nie będzie w stanie sam przerobić tego materiału i widmo braku zamówień spojrzy im prosto w oczy.* • Używane w odmiennym szyku = **podbramkowa sytuacja**.

szyfowa praca ‘działania nie przynoszące korzyści, mimo wielkiego zaangażowania, nakładu sił i środków’: *Przeganianie szpaków z czereśni to szyfowa praca. Kiedy opukuję drzewa z jednej strony ogrodu, to te wstrętne ptaszyska lecą w na drugą stronę i tam sobie uczują w najlepsze.*

szajba *komuś* **odbiła/odbija** ‘ktoś zaczął zachowywać się nieodpowiedzialnie, agresywnie, hałaśliwie itp.’: *Ostatni raz byłem na imprezie w akademiku. Maćkowi znowu szajba odbiła i wrzeszczał tak, że nie można było normalnie pogadać z nikim.*

szaleju się *ktoś* **opił/napił/najadł się** ‘ktoś zaczyna zachowywać się w sposób niezrównoważony’: *Ty się dzisiaj szaleju najadłeś? Zachowujesz się okropnie, носи cię po całym domu i przeklinasz. Pewnie miałeś zły dzień w pracy, ale to nie powód, abyś wyżywał się na mnie.*

szara eminencja ‘o człowieku, który ma wielki wpływ na funkcjonowanie czegoś, szczególnie na wszelkiego rodzaju decyzje w sferze politycznej, społecznej, finansowej itp.’: *John Brown*

jest szarą eminencją światowych instytucji finansowych. Niektórzy twierdzą, że bez jego przyzwolenia nie można sprzedać.

szara mysz/myszka ‘osoba cicha, niepozorna, nieskupiająca na sobie uwagi’: *Jolka z naszej grupy była bardzo spokojna i nigdy nie narzucała nikomu swego towarzystwa. Wszyscy lubili tę szarą myszkę, bo miała niezwykły talent, który dla nastolatków targanych emocjami był skarbem. Umiała słuchać innych.*

szara strefa ‘działalność nieopodatkowana, zatrudnianie osób bez umów o pracę itp.’: *Obniżenie podatków znacznie zmniejszyło szarą strefę.*

szczerzyć zęby ‘śmiać się głupkowato’: *I co szczerzysz zęby? Naprawdę, to nie jest śmieszne. Zużyłeś baterie w tym swoim odtwarzaczu i teraz nie będziemy mogli zrobić zdjęć na wycieczce.*

szczęka komuś **opadła/opadnie** ‘ktoś jest zdziwiony, zdumiony, zaskoczony’: *Dzisiaj na lekcji odpowiadał Mirek, który najczęściej nic nie umiał i pod koniec semestru dostawał tzw. ostatnią szansę. Całej klasie opadła szczęka, kiedy nasz Mireczek recytował jak z nut daty koronacji polskich królów. Na przerwie rozwił jednak nasze nadzieje na to, że zaczął się uczyć. Opowiedział nam, że akurat wczoraj wieczorem zajęty był nową grą strategiczną, w której w pierwszym etapie pojawiała się plansza bitew średniowiecznej Polski z datami koronacji przy zdjęciu każdego króla.*

szczęście uśmiechnęło się do kogoś ‘ktoś miał wielkie szczęście, komuś coś się udało’: *Kupię los na loterię. Do wygrania jest ponad dziesięć milionów. Kto wie, może szczęście uśmiechnie się właśnie do mnie.*

szczwany lis ‘o człowieku: sprytny, przebiegły’: *Zmieniał się zarząd, właściciel, a ten szczwany lis od dwudziestu lat pracował na intratnym stanowisku kierownika administracji. Po prostu wiedział, gdzie konfitury stoją i szybko próbował zaskarbić sobie przyjaźń osób decyzyjnych.*

szemrane towarzystwo ‘podejrzana grupa ludzi. często o ludziach będących na bakier z prawem’: *Wychowywał się w nie najlepszym środowisku, gdzie szemrane towarzystwo wiodło prym. Niestety, błędy młodości czasami są nie do naprawienia i ciągną się za kimś przez całe życie.*

szeroki gest ‘hojność, rozrzutność’ zob. **wielkopański gest**.

szerokim łukiem ‘z dala, zachowując bezpieczny dystans’ zob. **omijać szerokim łukiem**.

szewska pasja *kogoś ogarnia/ogarnęła* ‘ktoś bardzo się złości/zezłościł’: *Długo nie otrzymywałem odpowiedzi z banku na temat anulowania odsetek. Wpłacałem co miesiąc ratę, ale ze względu na błąd systemu jego przelewy nie były realizowane. Zadzwoiłem, aby dowiedzieć się, jak tę sprawę chce rozwiązać bank. Znowu usłyszałem, że jego podanie jest rozpatrywane przez centralę i musi uzbroić się w cierpliwość. Ogarnęła go szewska pasja, bo czuł, że ktoś wykorzystuje swoją pozycję, za ni siebie mając małych.*

szklany ekran ‘telewizja’ zob. **na szklanym ekranie**.

szklić oczy *komuś* ‘zwozić kogoś, okłamywać kogoś’: *Poprosiłem Tadeusza, aby oddał nam książki. Zaczął szklić nam oczy, że jeszcze ich potrzebuje, bo pisze referat. Miałem dziwne przeczucie, że on te książki zgubił i boi się teraz do tego przyznać.*

szkoła rodzenia ‘zorganizowane przez specjalistów spotkania dla przyszłych rodziców w celu jak najlepszego przygotowania matki i ojca do porodu i wczesnego okresu życia niemowlęcia’: *Chodziliśmy do szkoły rodzenia, więc nie wystraszyliśmy się, kiedy Marzena zaczęła mieć pierwsze skurcze i ze spokojem zamówiliśmy taksówkę.*

szlag *kogoś trafia/trafił* ‘ktoś bardzo się denerwuje/zdenerwował, ktoś się wścieka/wściekł; ktoś zostaje/został wyprowadzony z równowagi’: *Bardzo długo byłem bierny, ale gdy zachowanie Franka zaczęło godzić we mnie osobiście, musiałem zareagować. Prawdę mówiąc, zwlekałem z reakcją, bo myślałem, że Ewa, jako szefowa, zauważyła co się dzieje i wcześniej czy później przytrze rogów Frankowi. Przekonałem się jednak ostatecznie, że Ewa ma bielmo na oczach, bo zostałem przywołany przez nią do porządku ze względu na brak mojej aktywności we współpracy z Frankiem. Myślałem, że mnie szlag trafi, ale jakoś przełknąłem gorzką pigułkę.*

coś **szło jak ciepłe bułki/buleczki** ‘o czymś, co cieszy się dużym zainteresowaniem i dlatego rozchodzi się, sprzedaje się szybko’ zob. **jak ciepłe bułki/buleczki**.

coś **szło jak po maśle** ‘łatwo, bez przeszkód, bez problemów’ zob. **coś idzie jak po maśle**.

coś **szło jak świeże bułki/buleczki** ‘o czymś, co cieszy się dużym zainteresowaniem i dlatego rozchodzi się, sprzedaje się szybko’ zob. **jak ciepłe bułki/buleczki**.

coś **szło jak woda** ‘wielki popyt na jakiś produkt, towar’ zob. **coś idzie jak woda**.

szmat drogi ‘bardzo daleko’: *Do Lublina to jeszcze szmat drogi. Może położysz się na tylnym siedzeniu, przykryjesz się kocem i zdrzemniesz się na trochę. Kiedy będziemy dojeżdżać, to cię obudzę cię.*

szósty krzyżyk ‘szósta dekada wieku ludzkiego’ zob. **mieć na karku** *któryś* **krzyżyk**.

szósty zmysł ‘umiejętność przewidywania’: *Wszedł do polityki jako prowincjonalny samorządowiec, ale ma szósty zmysł i już po roku został udało mu się wygrać wybory do sejmu.*

szpakami karmiony ‘sprytny, o jasnym umyśle’: *Po Jarku można było się spodziewać, że szybko uda mu się rozwinąć interes. Szpakami był karmiony, więc nie nikt się nie zdziwił, gdy w krótkim czasie otworzył sklepy w Warszawie, Krakowie i czeskiej Pradze.*

szpilki nie ma gdzie wcisnąć/wsadzić/wetknąć ‘panuje tłok, zapelnienie; jest ciasno’: *Świetny klub, ale ma jedną wadę. Na parkiecie do tańca szpilki nie ma gdzie wcisnąć.* ◇
Wariant = **palca nie ma gdzie wcisnąć/wsadzić/wetknąć**. Używany w postaci rozwiniętej = **szpilki nie można (gdzieś) wcisnąć/wsadzić/wetknąć, szpilki nie da się (gdzieś) wcisnąć/wsadzić/wetknąć**.

statystyczny Kowalski ‘przykładowy Polak’ zob. **przeciętny Kowalski**.

stłumić zarodku ‘przeciwdziałać niebezpieczeństwu od razu, nie dopuszczając do jego rozwoju’ zob. **zdusić w zarodku**.

sztuczne światło ‘światło z żarówki, świetlówek itp.’: *Nie mogę czytać przy sztucznym świetle, bo szybko męczą mi się oczy.*

sztuka dla sztuki *◦pogardliwie* ‘działanie niepraktyczne, strata czasu’: *Twoje analizy reklam to jedynie sztuka dla sztuki. Inteligentne i ze swadą, ale poza literacką zabawą nic z tego nie wynika. Lepiej byś zrobił, gdybyś sprawdził wyniki sprzedaży i zestawił je z kampaniami dotyczącymi konkretnych produktów.*

szukać dziury w całym ‘szukać kłopotów, niedociągnięć, braków czymś dobrym, wartościowym; usilnie starać się skomplikować klarowną sytuację’: – *Zawsze szukasz dziury w całym, wiesz kochanie. Kolega użył nam domek nad morzem na miesiąc za grosze, a ty próbujesz mi wmówić, że Karol na pewno ma jakiś niecny plan i będzie chciał od nas coś w zamian. Tak, tylko czeka aż złapiemy się na przynętę.*

szukać guza ‘zachowywać się prowokacyjnie, nieodpowiedzialnie, ściągać na siebie gniew innych’: *Proszę cię, kochanie, nie jesteśmy w swojej dzielnicy, więc nie zachowuj się tak głośno. Znowu szukasz guza, a jak coś się stanie, to czasu nie da się cofnąć. Przemyśl to, żebyś potem nie żałował. Jest wieczór i komuś z miejscowych może się nie spodobać, że głośno rozmawiamy.*

szukać igły w stogu siana ‘próbować coś znaleźć, mając niewielkie szanse powodzenia’: *Ten list może być wszędzie. Nie pamiętam, gdzie go włożyłem. Mam wrażenie, że szukam igły w stogu siana.*

szukać ze świecą/ze świeczką ‘o kimś lub o czymś nieprzeciętnym, rzadko spotykanym, oryginalnym’: *Takiego kompana to ze świecą szukać. Prawdziwy człowiek renesansu: pisywał wiersze, grywał pięknie na fortepianie, malował cudowne portrety, a na dodatek był koneserem literatury i zawsze wiedział, co warto przeczytać, by nie dać się ogłupić tabloidalnemu światu.*

szukaj wiatru w polu ‘nie można kogoś lub czegoś znaleźć’: *Był tu na chwilę, przepakował plecak i wyszedł. Musisz przyjść na początku miesiąca, bo wtedy n kilka dni zamyka się w pokoju i porządkuje notatki. Teraz to nie masz szans, jak wpadł na trop jakiegoś rzadkiego gatunku to szukaj wiatru w polu.*

swój człowiek ‘przyjazny, szczerzy, oddany’: *Piotr to swój człowiek, zawsze dobrze się rozumieliśmy. Wiem, że mogę na nim polegać w każdych okolicznościach.*

szare komórki ‘umysł, inteligencja’: *Zapisałem się na kurs psychologii. Pomyślałem sobie, że nie zaszkodzi na starość ruszyć szare komórki.*

szczęście w nieszczęściu ‘coś spowodowało lepszą interpretację jakiegoś negatywnie ocenianego wydarzenia, zdarzenia, niekorzystnej sytuacji, w której ktoś się znalazł itp.’: *Tak nieszczęśliwie dziś schodziłem ze schodów, że zwichnąłem sobie nogę. Było to szczęście w*

nieszczęściu, bo okazało się, że autobus, którym zwykle dojeżdżałem do pracy miał wypadek i wiele osób zostały rannych

szklane oczy ‘błyszczące, lekko zażawione, zaczerwienione oczy’: *Synku, czy ty się dobrze czujesz? Masz takie szklane oczy, że podejrzewam u ciebie gorączkę.*

szklić komuś oczy ‘oszukiwać kogoś’: *Janek dziś szklił mi oczy, że może sprzedać mi auto za pół ceny. Pewnie chce mnie na coś naciągnąć.*

szowinistyczna świnią ^{◦kolokwialnie} ‘męczyzna dyskryminujący kobiety’: *Dobrze, że wyszliśmy z imprezy. Nie wiedziałam, że z Norberta jest taka szowinistyczna świnią, Robiło mi się niedobrze, gdy opowiadał te swoje wulgarne kawały.* • Często rozwijany do postaci = **męska szowinistyczna świnią.**

szybki numererek ^{◦pospolicie} ‘z nonszalancją o akcie seksualnym, najczęściej przygodnym, bez zaangażowania emocjonalnego’: *Kiedyś najlepiej sprzedawały się lolity w różowych sweterkach i białych kozaczkach, teraz w cenie jest naturalność. – Chcesz złapać frajera, który w zamian za szybki numererek kupi ci dzinsy za 200 zeta? (ŚK 2010/1/58).*

szyc buty komuś ‘podstępnie działać na czyjąś niekorzyść; szkodzić komuś’: *Nie zdawałem sobie sprawy z tego, że Franek szyl buty naszemu kierownikowi od dawna. Okazało się, że wiele na tym nie zyskać, bo po ujawnieniu sprawy nikt niw chciał już z tym farbowanym lisem współpracować.* ◊ Wariant aspektowy = **uszyć buty komuś.**

ŚŚŚ

ściana płaczu 1. ‘miejsce wielkiego cierpienia ludzi, zdarzenie wywołujące udrękę, stan cierpienia’: *Obozy uchodźców we wschodniej Afryce stają się ścianą płaczą dla wielu milionów ludzi, którzy nie wierzą w to, że coś może się zmienić na lepsze.* ◇ Synonim = por. **ściana płaczu 2.**

ściana płaczu 2. ‘miejsce, w którym można przedstawić swoje żale, troski; rzadziej osoba, której można się wyżalić, opowiedzieć o cierpieniu itp.’: *Przed plebanią często można było ujrzeć obrazek zlorzeczących na swych mężów kobiet. Proboszcz miał dość już tej ściany płaczu w obejściu i postanowił coś zrobić ze sklepem, w którym pod ladą sprzedawano tanią wódkę.* Δ Frazeologizm pochodzący ze skojarzenia z jerozolimską Ścianą Płaczu. W szczelinach zachowanego muru świątyni wyznawcy judaizmu umieszczają kartki z wypisanymi prośbami. ◇ Synonim = por. **ściana płaczu 1.**

ściąć zakręt ‘zjechać na przeciwny pas ruchu bliższy wewnętrznej stronie pokonywanego zakrętu’ zob. **ścinać zakręt.**

ściąć się na zapalkę ‘ostrzyć się na bardzo krótko’ zob. **ostrzyć się na zapalkę.**

ściągać/ściągnąć *komuś kogoś/coś na głowę* ‘przyczynić się do pojawienia się kogoś lub czegoś niepożądanego, kogoś nieproszonego; spowodować zaistnienie niekorzystnej sytuacji’: *Jestem ciekawy, który z przyjaznych sąsiadów ściągnął nam na głowę kontrolę skarbową. Pewnie nie mogli znieść, że wyremontowałem podjazd dla gości i rozbudowałem werandę, aby można było posiedzieć latem przy kolacji na zewnątrz. Człowiek haruje, splaca z trudem kredyty, a inni, zamiast cieszyć się z powodzenia innych, szukają tylko sposobów uprzykrzenia komuś życia za wszelką cenę.*

ściągać/ściągnąć *komuś kłopoty/nieszczęście na głowę, ściągać/ściągnąć na kogoś kłopoty/nieszczęście* ‘przyczynić się do czyjejs niekorzystnej, niewygodnej sytuacji’: *Nie mogłem zrozumieć, dlaczego Mirek tak upierał się, że będzie zachowywał się po europejsku w tym kraju, który znany był z tego, że tutejsi ludzie nie przymykają oczu na łamani ich zasad wynikających z nakazów religijnych. Wcześniej czy później Mirek ściągnąłby na nas nieszczęście, więc zagroziłem mu, że jeżeli nie zmieni swego postępowania, to wrócę do domu pierwszym samolotem rejsowym. Wiedziałem, że mam go w garści, gdyż nie znał żadnego języka i trudno mu byłoby samemu spędzić tu trzy tygodnie.*

ściągnąć kogoś z łóżka ‘zmusić kogoś do wstania, najczęściej po nocnym spoczynku’ zob. **wyciągnąć** kogoś z łóżka.

ścierać na proch/w proch ‘zniszczyć zupełnie, unicestwić, zgładzić’ zob. **zetrzeć na proch/w proch**.

ścieżka zdrowia ‘trasa biegu, marszobiegu wytyczona w parku lub w lesie z przygotowanymi przystankami do wykonywania ćwiczeń’: *Uwielbiam marszobiegi w nadmorskich parkach. Ścieżki zdrowia przygotowane są tam z myślą o kuracjuszach, więc nie są one zbyt trudne dla przeciętnego wczasowicza.*

ścinać zakręt ‘zjechać na przeciwny pas ruchu bliższy wewnętrznej stronie pokonywanego zakrętu’: *Od czasu kiedy cudem uniknąłem wypadku na ostrym łuku w okolicach domu, nie ścinam zakrętów.* ♦ Wariant aspektowy = **ściąć zakręt**.

coś **ścina** (komuś) **krew w żyłach** ‘coś przeraża kogoś, ktoś się bardzo czegoś boi’ zob. **coś zmroziło** (komuś) **krew w żyłach**.

ślad po kimś/po czymś **zaginął** ‘ktoś zniknął; nie można kogoś znaleźć’ zob. **wszelki ślad** po kimś/po czymś **zaginął**.

ślepa uliczka ‘mylne rozumowanie; trudna sytuacja’: *Próby porozumienia z mocarstwem wschodnim podejmowane były przez cały okres panowania dynastii. Historia pokazała, że była to ślepa uliczka.* ♦ Wariant = **zabrnąć w ślepa uliczkę**. ♦ Synonim = **ślepy zaułek**.

ślepy i głuchy na coś ‘obojętny, niechętny czemuś; programowo nieprzyjmujący czegoś do wiadomości’: *Ojciec był ślepy i głuchy na prośby, więc musiałam sama sobie zarabiać na plenery. Musiałam też te wyjazdy trzymać w tajemnicy. W jego wyobrażeniach miałam być wziętą panią adwokat, a nie biegającą ze sztalugą nikomu niepotrzebną artystką ze spalonego teatru. Na szczęście mogłam liczyć na pomocną dłoń mojej kochanej babuni.* •
Także w odmiennym szyku = **głuchy i ślepy** na coś.

ślepy jak kret ‘krótkowidz, o kimś, kto ma słaby wzrok’: *Zastanawiam się, jak Marian jeździ samochodem, bo przecież on jest ślepy jak kret.*

ślepy zaulek ‘mylne rozumowanie; trudna sytuacja’: *Zastosowanie metod behawioralnych to ślepy zaulek. Okazało się, że stan pacjentów pogorszył się znacznie.* ◇ Wariant = **zabrnać w ślepy zaulek**. ◇ Synonim = **ślepa uliczka**.

śliny/ślinka komuś **cieknie/leci** ‘pragnąć zjeść coś smacznego’: *Ale mi ślinka cieknie na te twoje pierogi. Chyba możemy spróbować po jednym przed obiadem.*

ślizgać się po tematach ‘nie zagłębiać się w szczegóły zagadnień, mówiąc ogólnikami’: *Politycy ślizgają się po tematach z wielu powodów. Po pierwsze, nie chcą poruszać spraw niewygodnych dla ich ugrupowania, po drugie, nie mają o czymś zielonego pojęcia, po trzecie, ponieważ to ich czas antenowy, więc mówią byle co, po to, by choć przez chwilę znaleźć się na ekranach telewizorów.*

śmiać się do łez ‘śmiać się bardzo, serdecznie’ zob. **zaśmiewać się do łez**.

śmiać się do rozpuku ‘śmiać się bardzo, serdecznie’: *Waldek śmiał się do rozpuku, widząc przygotowania do przyjęcia. Nigdy się nie spodziewał, że wizyta rodziców córki wprowadzi popłoch w poczynania jego żony. Przyglądał się temu z boku i błaznował, by rozładować atmosferę napięcia.*

śmiać się jak głupi do sera ‘śmiać się bez przyczyny; śmiać się niezrozumiałych przez innych powodów’: *I co się śmiejesz jak głupi do sera? Wylałeś pół puszki farby przez swoje pajacowanie. Łap się za ścierkę i wycieraj podłogę, a potem pomyśl, skąd wziąć białą farbę do sufitu w sobotni wieczór.*

śmiać się komuś **(prosto) w oczy/w nos/w twarz** ‘drwić z kogoś, lekceważyć kogoś; być bezczelnym wobec kogoś’: *Uczniowie śmiali się mu prosto w twarz, okazując brak szacunku. Nic sobie nie robili z nauczyciela angielskiego, choć ten przykładał się do każdej lekcji jak żaden inny. Chyba nie miał odpowiedniego charakteru do pracy dydaktycznej.* ◇ Warianty (aspektowe) = **roześmiać się komuś (prosto) w oczy/w nos/w twarz**.

śmiać się w kulak ‘wyśmiewać kogoś, obśmiewać coś; lekceważyć kogoś’: *Jan śmiał się w kulak z kierownika i nic sobie z tego nie robił, że w towarzystwie było kilku popleczników zwierchnika.*

śmiech homerycki, homeryczny ‘śmiech donośny, gwałtowny, niepohamowany’: *Po dziwnej odpowiedzi posła na pytanie o podstawy złożenia wniosku do komisji jeden z dziennikarzy nie mógł się powstrzymać i wybuchnął homerycznym śmiechem. Wkrótce i cała sala poszła w jego ślady.* • Częściej w odmiennym szyku = **homerycki, homeryczny śmiech**.

śmiech na sali ‘o sytuacji niespodziewanej, dziwacznej, ośmieszającej; degustującej, denerwującej’: *Normalnie, śmiech na sali. Dyrektorka szkoły przekonywała nas, że słabe wyniki z testów gimnazjalnych, nie świadczą źle o umiejętnościach nauczycieli. Załapałem się za głowę, bo już dawno ktoś nie wciskał mi kitu tak bezceremonialnie.*

śmiechu warte ‘żenujące, niski poziom czegoś; błażostka’: *Mechanik powiedział, że naprawa samochodu wyniesie ponad 3 tysiące. Zapytałem go, dlaczego tak dużo co jest takie drogie? A on na to, że części kosztują ok. 1800, ale robocizna pochłonie prawie drugie tyle, bo muszą ileś tak części rozmontować i tak dalej. Mówię ci, śmiechu warte. Położyłem na stół 2300 i dałem mu chwilę do zastanowienia.*

śmiech zaraźliwy ‘szczególny rodzaj śmiechu, który powoduje rozśmieszenie innych’: *Z tym swoim zaraźliwym śmiechem mógłbyś występować w kabarecie. Nie musiałbyś nawet przygotowywać skeczy.* • Częściej w odmiennym szyku = **zaraźliwy śmiech**.

śmierć zagląda/zaglądała komuś w oczy, śmierć zajrzała komuś w oczy ‘ktoś jest/był bliski śmierci, cudem uniknął śmierci; ktoś znalazł się/znajduje się w niebezpiecznej sytuacji, grożącej utratą życia’: *Nie mógł oddychać, a ucisk w klatce piersiowej mówił, że nie jest dobrze. Po raz pierwszy w życiu śmierć zajrzała mu w oczy. Przewyciężył ogromny ból i ostatkiem sił wy dostał się ze zwałowiska.*

śmietanka towarzyska ‘grono osób najbardziej wartościowych, wykształconych, wpływowych, zamożnych itp.’: *Na balu charytatywnym pojawiła się cała śmietanka towarzyska naszego miasta.*

śpiąca królewna ‘o nastolatce, młodej kobiecie powolnej, flegmatycznej, zagubionej’: *Nie wiedziałam, co począć z tą śpiącą królewną, bo znowu nie udało jej się znaleźć sali lekcyjnej. Rok szkolny zaczął się dwa miesiące temu, a ona nie nauczyła się poruszać się w murach swojej szkoły.*

śpiewać sobie a muzom ‘niepotrzebnie, bez przychylności, uwagi innych; jedynie dla własnej przyjemności, bez nastawienia na zysk’ zob. **sobie a muzom**.

średnia przyjemność ‘coś, do czego ktoś się nie garnie; coś niezbyt przyjemnego, miłego’: *Wybacz, ale czy nie może ktoś mnie zastąpić na tym spotkaniu. Negocjowanie warunków umowy z byłą teściową to raczej średnia przyjemność.* ◇ Warianty = **wątpliwa przyjemność, żadna przyjemność**.

średnio na jeża ‘tak sobie; nie tak źle, ale też nie najlepiej; może być; bez większego entuzjazmu’: *Byłem wczoraj na otwartych drzwiach w liceum na sąsiednim osiedlu i muszę powiedzieć, że mam mieszane uczucia. Tak jest średnio na jeża, bo widać, że uczniowie zadowoleni, utrzymują kontakty ze szkołami z Niemiec i Holandii, ale np. poza angielskim i niemieckim innego języka nie ma w programie.*

świata bożego nie widzieć *poza kimś/czymś* ‘kochać kogoś, coś ponad wszystko’: *Znają się z od dziecka, a od pięciu lat są po ślubie. Wydawać by się mogło, że powinni się trochę sobą nudzić, ale jest inaczej, oni świata bożego nie widzą poza sobą nie widzą.*

światowy człowiek ‘ktoś często bywający w towarzystwie; ktoś obyty w świecie, często podróżujący, znający realia i kulturę różnych stron świata’ zob. **człowiek światowy**.

świat się kończy ‘frazja nazywająca stan przerażenia, uczucie zgorszenia, zwykle wynikające z konserwatywnej postawy’: *Naprawdę, świat się kończy. Przechodziłem obok szkoły podstawowej i akurat wtedy wyszły na przerwę dzieci. Właśnie, gdyby one wyglądały jak dzieci, ale to były umalowane panny na wydaniu, a każda z nich dodatkowo obwieszona biżuterią jak choinka.*

świat komuś ucieka ‘ktoś jest w czymś zapóźniony, nienowoczesny’: *Kiedy inni inwestowali w naukę, u nas trudno było przeforsować obniżenie wieku szkolnego. Powoli świat nam ucieka i niedługo możemy obudzić się z ręką w nocniku, gdy stracimy nasz wielki potencjał, tkwiący w młodym pokoleniu.*

świecić oczami/oczyma ‘odczuwać wstyd za kogoś’: *Janek trochę przesadził z winem na urodzinach u znajomych i Helena musiał na drugi dzień świecić za niego oczyma.*

świecić odbitym światłem ‘korzystać z czyichś zdolności, aby zdobyć sławę, powodzenie, popularność; być zauważonym ze względu na współpracę z kimś nieprzeciętnym,

uzdolnionym': *Jak Salieri, zostałem pozbawiony wielkiego talentu, ale obdarzony darem rozpoznawania geniuszu. Za to Ania jest utalentowana niewyobrażalnie i nie przeszkadzało mi, że świecę światłem odbitym, że swoje muzyczne ambicje realizuję przez nią* (V 2009/24/54).

świecić przykładem 'być wzorem dla innych': *W naszej klasie zawsze Jola świeciła przykładem. Była bardzo zdolna, a do tego niezwykle skromna i chętnie pomagała innym.*

świecić pustkami/pustką 'w jakimś miejscu jest niewielu ludzi': *Od miesiąca widownia świeciła pustkami, więc dyrektor teatru zastanawiał się nad zmianą strategii doboru repertuaru.*

świecić *czymś w oczy* 'denerwować kogoś, drażnić kogoś, przechwalając się czymś bezpodstawnie': *Lider opozycji świecił w oczy swoim przeciwnikom politycznym wypowiedziami, z których wynikało, że przestrzegał dużo wcześniej przed niekorzystnymi trendami w gospodarce światowej.*

świeżej daty 'nowe, nowoczesne, oryginalne': *Prym w literaturze XXI wieku wiodą pisarze świeżej daty. Ich proza oddaje w szczególach specyfikę zawilego świata stosunków międzyludzkich w popkulturowych realiach.*

świeżo upieczony 'bez doświadczenia, bez stażu, dopiero co kimś się stać': *Byliśmy wtedy świeżo upieczonymi małżonkami i myśleliśmy, że cały świat należy do nas. Na ziemię sprowadziła nas odmowna decyzja kredytowa z banku. Marzyliśmy, że niedługo będziemy na swoim, jak to mawiał mój ojciec: małe ciasne, ale własne.*

święta krowa 'o kimś cieszącym się przywilejami, specjalnym sposobem traktowania; ktoś, kogo z jakichś względów nie można krytykować, oceniać': *Powinieneś poprawić ten kosztorys. Myślałeś, że jesteś świętą krową i nic ci nie powiem. Wyliczenie, które mi podrzuciłeś, to kompletna fuszerka. Proszę, przyłóż się do pracy, bo będziesz musiał zostać po godzinach. I nie dostaniesz ani centa za nadgodziny.*

święta prawda 'prawda, czyjeś słowa są odbierane jako nie do podważenia' zob. **święta racja**.

święta racja ‘sąd, któremu trudno odmówić racji’: *Tak, święta racja, trzeba uważać w tę wiosnę, aby nie wystawić za szybko roślin do ogrodu. Jeszcze mogą przyjść zimne noce.* ◇
Synonimy = **święta prawda, święte słowa.**

święta wojna ‘wykreowany konflikt w jakimś środowisku; zaciekle spór ideologiczny’: *Spontaniczność reakcji, desperacja, rozpacz, po prostu krzyk ludzi, którzy mają dość nędznej gry reprezentacji i braku awansu na mundial. Robią tu świętą wojnę, której wcale nie muszą wygrać. Obrażają prezesa, wygwizdują tymczasowego selekcyjera, łatwo darują grzechy swym ulubieńcom – piłkarzom, nie potrafią realnie ocenić Leo Beenhakkera (F 2009/11/21).*

święte słowa ‘prawda, racja; sąd, któremu nie sposób odmówić racji’: *Święte słowa, Panie Kazimierzu, musimy skosztować malinowej naleweczki. Marylka, przynieś, proszę, kieliszeczki.* ◇ Synonimy = **święta racja, święta prawda.**

święty Boże nie pomoże ‘sytuacja beznadziejna, nic nie poprawi złego stanu rzeczy, niekorzystnych warunków’: *Burmistrz rekomendował przyjęcie wniosku stowarzyszenia „Rowerzyści” do akceptacji, lecz niestety, radni miejscy odrzucili projekt ścieżki rowerowej w centrum miasta. Teraz to już święty Boże nie pomoże i przez najbliższy rok nie uda się nic z tym zrobić.*

święty obowiązek ‘konieczność, powinność’: *Dokładne omówienie popełnionych przez ucznia błędów na sprawdzianie to święty obowiązek każdego nauczyciela.*

święty spokój ‘życie spokojnie, bez zmartwień, bez powodów do zdenerwowania’ zob. **mieć święty spokój.**

świński blondyn ‘mężczyzna o blond włosach, zaroście, najczęściej o czerwonym kolorze twarzy’: – *Wiesz, kto będzie teściem Marzeny? – Nie mam pojęcia. – A pamiętasz właściciela hiszpańskiej restauracji? – Taki niski, dobrze zbudowany świński blondyn?*

świńskie oczka/oczy ‘obraźliwe ‘małe ludzkie oczy wtopione w twarz o czerwonym kolorze’: *Widziałaś kierowcę? Ma małe świńskie oczka i brzuch jak wieloryb.*

świń z kimś nie paść/nie pasać ‘ostrzeżenie: nie spoufalaj się tak’: *Żeby było jasne, robimy tylko interesy i nie mam zamiaru przenosić tej znajomości na życie prywatne. Świń z tobą nie pasłem, więc zachowaj odpowiedni dystans i nie poklepuj mnie po ramieniu przy moich pracownikach, jeśli nie chcesz stracić dobrego odbiorcy.*

TTT

tajemnica poliszynela ‘informacja powszechna, o której nikt z jakichś względów nie mówi tajemnica; pozornie niejawna informacja’: *Tajemnicą poliszynela jest, że ponad połowa uczniów m kontakt z narkotykami już w najmłodszym wieku.*

tajna broń ‘niespodziewane działanie, nieujawniany od razu dodatkowy argument, dające przewagę’: *Tajną bronią prezesa okazała się przewodnicząca okręgowej struktury partii na Podbeskidziu. Swoją osobą wniosła ona przede wszystkim wrażenie odświeżenia, dość anachronicznego nie oszukujmy się, wizerunku lidera, a także przyciągnęła do partii młodych, niezależnie myślących, aktywistów.* ◊ Synonimy = **as z rękawa, wyciągnąć asa z rękawa.**

ktoś tak ma ‘taki jest już czyjś styl bycia’: *Tłumaczę się sama przed sobą, że żyje w taki sposób, bo wymusza to na mnie rodzaj pracy. Bardzo nieregularny. Życzliwi tak mówią: „artyści tak mają”. A ja im wierzę (Z 2009/12/240).* ◊ Wariant = **ten typ tak ma.**

taktyka spalonej ziemi ‘sposób prowadzenia wojny, działań militarnych, polegający na całkowitym zniszczeniu wszystkiego na danym obszarze’: *Na tych terenach można stosować jedynie taktykę spalonej ziemi, inaczej w zdobytych już regionach pojawiają się jak grzyby po deszczu małe grupy dywersyjne.* ◊ Warianty = **polityka spalonej ziemi, strategia spalonej ziemi.** ◊ Synonimy = **pozostawić/zostawić za sobą spaloną ziemię.**

tak źle i tak niedobrze ‘o sytuacji, w której żadne z rozwiązań nie zadowala; zwrot do osoby: tobie trudno dogodzić’: *Dokładnego zamiennika tej części nie ma, więc bojler może szwankować. Z drugiej strony kupowanie nowego podgrzewacza jakoś mi się nie uśmiecha. Pieniądze na ulicy nie leżą. Och, jejku! Tak źle i tak niedobrze.* ◊ Wariant = **i tak źle i tak niedobrze.**

tam gdzie diabeł mówi dobranoc ‘z dal od miast, terenów zamieszkałych przez większe skupiska ludzkie; głęboka prowincja’: *Ten domek jest tam gdzie diabeł mówi dobranoc. Trudno będzie do niego pewnie trafić, ale za to będziemy mieć ciszę i naokoło dziką przyrodę* . • Preferowana pisownia bez przecinka między wyrazami **tam** i **gdzie**.

tam są drzwi ‘wyjdz, opuść pomieszczenie’: *Nie będziemy więcej już o tym rozmawiać. Nie mam ochoty wysłuchiwać po raz kolejny tłumaczeń. Kiedy przestaniesz pić, to możesz wrócić*

do pracy. Powinieneś iść na odwyk, długo tak nie pociągniesz. Proszę, tam są drzwi. ◇
Synonim = **zamknąć drzwi z drugiej strony**.

tamten świat ‘zaświaty, po śmierci’ zob. **przenieść się na tamten świat, wybierać się na tamten świat, wyprawić kogoś na tamten świat, wysłać kogoś na tamten świat**.

taniec chocholi ^{publicystyczne} ‘o kimś biernym, niepodejmującym decyzji, uległym, słabym’: *Rząd chciałby przerwać ten chocholi taniec wokół tematu opłat za studia wyższe, organizując konsultacje społeczne w tej sprawie.*

taniec na wulkanie ‘beztroskie zachowanie, mimo widocznego zagrożenia’ zob. **tańczyć na wulkanie**.

tani jak barszcz ‘bardzo tani’: *Kupiłem dzisiaj kilka koszulek firmowych w outlecie obok ronda. Były tanie jak barszcz, więc długo się nie zastanawiałem. W sklepie w centrum dałbym za jedną więcej niż za wszystkie.*

tanim kosztem ‘bez dużych nakładów finansowym; łatwo, bez trudu’: *Urządziliśmy sobie ciepłe gniazdko na strychu kamienicy na wprost ratuszowej wieży. Udało nam się zaadaptować trzy pomieszczenia tanim kosztem, bo wszystko robiliśmy sami.*

tańczyć na wulkanie ‘zachowywać się beztrosko w obliczu widocznego zagrożenia’: *Rząd tańczy na wulkanie, próbując dogadać się ze związkami zawodowymi.* ◇ Wariant = **tańczyć na wulkanie**.

ktoś **tańczy, jak mu** *ktoś* **zagra/jak mu zagrają** ‘ktoś w pełni podporządkowuje się komuś, ktoś postępuje zgodnie z czyimiś zaleceniami; ktoś zostaje zdominowany przez kogoś’: *Naszą współpracę przekreśliła jego zależność od kilku wyżej postawionych oficjeli. Na początku nie wiedziałem o tym, ale szybko zdałem sobie sprawę z tego, że on tańczy, jak mu szefowie zagrają. Żadna z jego decyzji nie była samodzielna.*

targnąć się na swoje/czyjeś życie ‘popęlić samobójstwo; zamordować kogoś’: *Statystyki są przerażające. Mimo bogacenia się społeczeństwa, wielu młodych ludzi decyduje się targnąć na swoje życie.* ◇ Synonim = **skończyć ze sobą**.

taryfa ulgowa ‘bez żadnych ustępstw, pomocy, złagodzenia warunków, kryteriów’ zob. **bez taryfy ulgowej**.

teatralny gest zob. **gest teatralny**.

telefony urywały się/urywają się, telefon się urywa ‘o wielu telefonach w jakiejś sprawie; ktoś zmuszony jest do odbierania telefonów co chwila’: *Od dziś ruszyła sprzedaż biletów na jedyny spektakl „Les artes saut” i telefony się urywają. Zainteresowanie występem francuskiego zespołu quasi-cyrkowego przerosło najśmielsze oczekiwania.*

temat rzeka ‘można by o czymś dużo mówić, zagadnienie bardzo obszerne’: *Kupmy to hiszpańskie wino, bo nie mamy zbyt wiele czasu, a słyszę, że zaczynasz mówić o dobieraniu wina do potraw. Wszyscy wiemy, że to temat rzeka, szczególnie wtedy, gdy spotyka się dwóch koneserów i smakoszy.*

temat zastępczy ‘szeroko komentowane zdarzenie, wydarzenie o niewielkiej wadze, które ma odwrócić uwagę od ważnych tematów, decyzji, zdarzeń itp.’: *Znowu mamy rozmowę na tematy zastępcze, a kluczowe dla Polaków kwestie odsuwane są przez rządzących polityków na dalszy plan.*

ten typ tak ma ‘taki jest już czyjś styl bycia’ zob. *ktoś tak ma*.

termin/terminy kogoś gonią ‘kończy się ustalony czas na wykonanie czegoś; zbliża się moment oddania czegoś’: *Dopracujmy ten raport, proszę, na miejscu. Boję się, że trudno będzie nam się umówić na spotkanie w ciągu najbliższego miesiąca. Terminy już i tak nas gonią, a ja potem nie chciałbym obudzić się z ręką w nocniku i tłumaczyć się z opóźnienia.*

tkwić w czymś po uszy ‘angażować się w coś, być czymś całkowicie pochłoniętym; być w coś zamieszonym’: *Janek tkwił po uszy w działalności podziemnej i był głównym organizatorem akcji ulotowych w naszym mieście.*

coś tkwi w martwym punkcie ‘czegoś nie można kontynuować; pojawiły się trudności zatrzymujące tok jakiejś sprawy’ zob. *coś utknęło w martwym punkcie*.

tkwić w objęciach Morfeusza ‘spać’ zob. **w objęciach Morfeusza**.

tłuc głową w mur/o mur, tłuc głową w ścianę/o ścianę *pozpolicie* ‘bez powodzenia zabiegać o coś, dążyć do czegoś’ zob. **bić głową w mur/o mur**.

tluc się jak Marek po piekle ‘chodzić w zamyśleniu, jakby w amoku, bez celu’: *Trzeba coś zrobić z redaktorem, bo tłucze się jak Marek po piekle, zamiast przygotowywać kolejne katalogi produktowe.* ◇ Wariant = **chodzić jak Marek po piekle**. • Zalecana pisownia wielką literą w wyrazie = **Marek**.

tlumaczyć się gęsto ‘usprawiedliwiać się’: *Paweł gęsto się tłumaczył z tego, dlaczego nie zrealizował zlecenia klienta.*

to jest myśl ‘dobry pomysł, dobre rozwiązanie’: *Masz rację powinniśmy przesunąć fotele pod okno. To jest myśl. I teraz nie będzie wrażenia, że się nam pokój wydłużył.*

to kwestia czasu ‘coś się na pewno stanie, coś musi nastąpić’ zob. **coś jest kwestią czasu**.

to dla kogoś nie pierwszozna ‘coś jest dobrze znane; ktoś zna coś dobrze z własnego doświadczenia; coś nie przysporzy komuś kłopotów’: *Do negocjacji z nowym klientem wysłaliśmy Marka. Pierwsze spotkanie musi poprowadzić ktoś zaprawiony w boju. Dla Marka to nie pierwszozna i nawet na moment nie sparaliżuje go myśl, że to największa firma w tej branży w Europie.*

to inna para kaloszy ‘o sprawach, rzeczach, pomysłach niezwiązanych ze sobą’: *Doszedłem szczytowego momentu kariery w młodym wieku. Ile kosztowało mnie to pracy i ile poświęceń to już inna para kaloszy. Najważniejsze jest uczucie, że robię, to co mnie pasjonuje i jeszcze ktoś mi za to płaci.*

to se nevrati ^z *czeskiego* ‘z sentymentem o czymś z przeszłości’: *Początek lat dziewięćdziesiątych był bardzo sprzyjającym okresem na założenie działalności gospodarczej. Niestety, dla tych, którzy urodzili się odrobinę za późno, to se nevrati.*

towarzystwo wzajemnej adoracji ‘z dezaprobatą o zamkniętej grupie ludzi, którzy w sposób przesadny okazują życzliwość, nadskakują sobie, popierają się, dbają wyłącznie o własne potrzeby, interesy’: *W instytucjach zarządzających kulturą coraz większą rolę odgrywają uznani artyści, którzy raczej nie dopuszczają młodości. Wypada przewietrzyć to towarzystwo wzajemnej adoracji, bo wiek nie świadczy o wielkości, tylko o dojrzałości i doświadczeniu.*

towarzysz broni ‘kolega, z którym walczy się ramię w ramię, podejmuje się walkę w tym samym celu itp.; kolega z wojska, z partyzantki w czasie działań wojennych; żołnierz z tej samej

formacji wojskowej': *Pochylił się nad leżącym towarzyszem broni, aby mu pomóc. Zobaczył jednak, że to ostatnie podrygi Johna, więc tylko chwycił go mocno za rękę i zapłakał.*

towarzystka życia 'małżonka, partnerka': *Moja towarzystka życia pięknie ułożyła ambitny plan zagranicznych podróży na lata naszej emerytury. Rozbawiła mnie tym bardzo, gdyż wyprawę do podnóża Himalajów zaplanowała na czas, gdy będziemy mieć po 80 lat.* • Rzadziej używany w odniesieniu do mężczyzn = **towarzyst życia**. ◇ Synonim = *pospolicie* **moja stara 2.**

towarzyst życia 'mąż, partner' zob. **towarzystka życia**. ◇ Synonim = *pospolicie* **mój stary 2.**

tracić głowę 'nie panować nad sytuacją' zob. **stracić głowę 1.**

tracić dla kogoś głowę 'zakochać się w kimś bardzo, podporządkowywać swoje życie osobie kochanej' zob. **stracić dla kogoś głowę 2.**

tracić grunt pod nogami 'odczuwać zagrożenie zajmowanej pozycji, tracić pewność': *Czuł, że traci grunt pod nogami. Jego sytuacja była nie do pozazdroszczenia, ponieważ zamiast spodziewanego awansu został przesunięty na stanowisko kierowniczego o mniejszym znaczeniu niż to, które zajmował dotychczas.* ◇ wariant aspektowy = **stracić grunt pod nogami.**

tracić rezon 'nagle przestać być pewnym siebie, być śmiałym z jakichś powodów' zob. **stracić rezon.**

tracić twarz 'tracić szacunek, poważanie; kompromitować się; ktoś przestaje cieszyć się dobrą opinią' zob. **stracić twarz.**

tracić wątek 'zapomnieć o tym, co mówiło się przed chwilą, przed przerwą, przed dygresją itp.' zob. **zgubić wątek.**

tracić kogoś z oczu 'nagle przestać kogoś spotykać, nie widzieć kogoś długo, nie mieć pojęcia, gdzie ktoś się znajduje; nie wiedzieć, co się z kimś stało' zob. **stracić kogoś z oczu.**

tracić zimną krew ‘nie zachować przytomności umysłu, nie wykazywać się refleksem i logicznym postępowaniem w sytuacji zagrożenia, nadchodzącego niebezpieczeństwa’ zob. **stracić zimną krew**.

traf chciał, że... ‘jak na złość; zbieg okoliczności wpłynął na coś niekorzystnie’ zob. **pech chciał, że...**

trafić (jak) kulą w płot ‘mówić coś niezgodnie z rzeczywistością, niezręcznie; działać, postępować błędnie; podejmować chybioną, absurdalną decyzję’ zob. **kulą w płot**.

trafić na podatny grunt ‘coś znajduje sprzyjające warunki, okoliczności do zaistnienia, zrealizowania, rozwoju itp.’ zob. **padać na podatny grunt**.

trafić w dziesiątkę ‘niezwykle udane działanie, rozwiązanie czegoś, nad wyraz fortunnie coś zrobić, powiedzieć itp.’ zob. **trafić w dziesiątkę**.

trafić/trafić w sedno ‘ujmować coś celnie, zwracać uwagę na najważniejsze elementy czegoś’: *Długa i bezowocna dyskusja mogła przerodzić się w kłótnię, gdyby nie rozważny głos jednego z uczestników konferencji. W kilku słowach podsumował dotychczasowe wypowiedzi i wskazał na proste rozwiązanie konfliktu, trafiając w sedno sprawy.* ◊ Wariant = **trafić w sedno**.

trafić (jak) kulą w płot ‘powiedzieć coś niezgodnie z rzeczywistością, niezręcznie; działać, postępować błędnie; podjąć chybioną, absurdalną decyzję’ zob. **kulą w płot**.

trafić los na loterii ‘mieć wielkie szczęście, być szczęściarzem’ zob. **wygrać los na loterii**.

trafić na afisz ‘zostać obsadzonym w spektaklu’: *Mirek wreszcie trafił na afisz. Poznał dobrze swój fach, ale po szkole teatralnej nie szło mu najlepiej.*

trafić na ciepłe nóżki. ◦dawne ‘zastać kogoś w łóżku lub krótko po wstaniu’: *Widzę, że trafiliśmy na ciepłe nóżki. Byliśmy przejazdem, więc wpadliśmy bez zapowiedzi na pół godzinki. Chyba nie masz nam tego za złe?* ◊ Wariant = **ciepłe nóżki**.

trafić na podatny grunt ‘coś znalazło sprzyjające warunki, okoliczności do zaistnienia, zrealizowania, rozwoju itp.’ zob. **padać na podatny grunt**.

trafić w dziesiątkę ‘niezwykle udane działanie, rozwiązanie czegoś, nad wyraz fortunnie coś zrobić, powiedzieć itp.’: *Organizatorzy pikniku naukowego trafili w dziesiątkę. Zainteresowanie imprezą przerosło ich najśmielsze oczekiwania.* ◇ Wariant aspektowy = **trafić w dziesiątkę**.

trafić w dobre ręce ‘znaleźć się pod czyjąś opieką; coś znalazło się tam, gdzie powinno, w obszarze zainteresowań, w zakresie kompetencji odpowiednich osób’: *Wiersze młodego poety trafiły w dobre ręce. Wydawca zorientował się, że ma do czynienia z nieprzeciętnym talentem i zdecydował się na publikację debiutanckiego tomiku w znanej serii, co umożliwi dotarcie tej subtelnej literatury do szerokiego grona odbiorców.*

trafić z deszczu pod rynnę ‘znajdować się w sytuacji gorszej niż poprzednia, pogorszyć swoje położenie’ zob. **wpaść z deszczu pod rynnę**.

trafić w czyjąś czułą strunę ‘poruszyć temat nieobojętny dla kogoś’ zob. **uderzyć w czyjąś czułą strunę**.

trafić w sedno ‘ujmować coś celnie, zwracać uwagę na najważniejsze elementy czegoś’ zob. **trafić w sedno**.

coś **trafiło pod strzechy** ‘coś znalazło się w powszechnym obiegu, coś jest dostępne przeciętnemu odbiorcy’: *Dzięki letnim festiwalom plenerowym alternatywny teatr trafił pod strzechy.* ◇ Wariant = coś **zblądziło pod strzechy**.

coś **trafiło w niepowołane ręce** ‘jakaś rzecz, często z jakichś względów ważne dokumenty, dostały się w posiadanie osób niechcianych’: *Przez nieuwagę pracowników dokumentacja z danymi osobowymi świadków mogła trafić w niepowołane ręce. Prokuratura wszczęła śledztwo w sprawie niedopełnienia obowiązków służbowych.* ◇ Warianty = coś **dostało się w niepowołane ręce**, coś **wpadło w niepowołane ręce**.

traktować kogoś jak człowieka ‘obchodzić się z kimś godnie, sprawiedliwie, z szacunkiem’: *Kiedyś to żaden urzędnik nie traktował cię jak człowieka, teraz to co innego, zwłaszcza w ostatnich latach bardzo dużo się zmieniło na lepsze.* ◇ Wariant aspektowy = **potraktować kogoś jak człowieka**.

traktować kogoś jak dziecko ‘lekceważyć kogoś, nie traktować kogoś poważnie’: *Proszę, nie traktuj mnie jak dziecko. Widzę przecież, co się święci. Próbujesz znaleźć pretekst, żeby tylko*

wrócić kilka dni wcześniej do domu, żeby umówił się z kolegami. ◇ Wariant aspektowy = **potraktować** kogoś **dziecko**.

traktować kogoś **jak powietrze** 'lekceważyć kogoś, programowo kogoś nie zauważać': *W pracy jest mi bardzo trudno, bo od kiedy dałem do zrozumienia, że nie interesują mnie ploteczki i obgadywanie kogoś za plecami, koleżanki przestały się odzywać w moim towarzystwie. Traktują mnie jak powietrze i to jest ponad moje siły.* ◇ Wariant aspektowy = **traktować** kogoś **jak powietrze**.

traktować kogoś **jak przedmiot** 'obchodzić się z kimś instrumentalnie, wykorzystywać kogoś' zob. **potraktować** kogoś **jak przedmiot**.

traktować kogoś **jak psa** 'odnosić się do kogoś źle, pomiatać kimś, być dla kogoś niesprawiedliwym': *Problem bezdomnych jest wielkim problemem społecznym. Najbardziej zastawia jednak, że w wielu wypadkach traktuje się tych biednych ludzi jak psa, odzierając ich z ostatnich człowieczeństwa.* ◇ Wariant aspektowy = **potraktować** kogoś **jak psa**.

traktować kogoś **jak zabawkę** 'bawić się czymś kosztem': *Trzeba coś zaradzić, bo Jarek traktuje Ankę jak zabawkę, a ona jest tak zapatrzona w niego, że nie ocenia tej sytuacji racjonalnie.* ◇ Wariant = **potraktować** kogoś **jak zabawkę**.

traktować kogoś **per noga/per nogam** 'odnosić się do kogoś źle, lekceważyć kogoś, nie liczyć się z kimś, nie uznawać czyjejś wartości, być dla kogoś niesprawiedliwym' zob. **potraktować** kogoś **per noga/per nogam**.

traktować kogoś/coś **po macoszemu** 'być dla kogoś niesprawiedliwym; nie traktować kogoś lub czegoś na równi z innymi osobami lub z czymś innym': *Grupę emerytów traktowano po macoszemu przy podziale owoców transformacji ustrojowej. Dopiero po kilku latach zainteresowano się nimi bardziej, zwracając uwagę przede wszystkim na wykluczenie społeczne najslabiej uposażonych.* ◇ Wariant aspektowy = **potraktować** kogoś/coś **macoszemu**.

coś/ktoś **trąci myszką** 'coś jest przestarzałe, niemodne, ktoś jest staroświecki, czyjeś zachowanie nie ewoluuje': *Pisanie o Polakach jako o narodzie szczególnym z jakichś względów trąci myszką. Dziś od romantyzmu ważniejszy jest pragmatyzm na arenie międzynarodowej.*

trochę techniki i ktoś (człowiek) się gubi *ironicznie* ‘frazą wyrażającą sytuację, w której ktoś ma kłopoty z jakimś urządzeniem, mechanizmem’: *Trochę techniki i człowiek się gubi! Gdzie tutaj jest wyłącznik? Ostatni raz w życiu kupuję telewizor. A przy instrukcji to można zdrowie stracić.*

trudny do przelknięcia ‘drażliwy, niewygodny temat’: *Zostaw też dla siebie opinie na temat jego rodziny. To, że ktoś cię drażni, czy twoim zdaniem nie jest taki, jakim chce być postrzegany nic nie zmieni. A krytyka bliskich może być rzeczą trudną do przelknięcia dla twego ukochanego, szczególnie jeśli często sobie na nią pozwalasz. Teściów i tak nie zmienisz, jak i stosunku męża do nich. Lepiej więc ugryź się w język, a twój mąż to doceni* (ŚK 2010/1/92).

trudny zawodnik ‘dobrze przygotowany przeciwnik, np. uczestnik rozmowy, negocjacji’ zob. **poważny zawodnik**.

trup w szafie *publicystyczne* ‘skrętnie skrywana tajemnica; zaszłości, sprawy, dokumenty, które mogą być przyczyną niepowodzenia czegoś, najczęściej działań w sferze publicznej’: *Co jakiś czas, na potrzeby walki partyjnej wyciągane są kolejne trupy z szafy, szczególnie z początków zmiany ustrojowej, które mają za zadanie zdyskredytować przeciwników politycznych.*

trwać na (swoim) posterunku ‘wypełniać należycie swoje obowiązki’ zob. **być na swoim posterunku**.

tryskać humorem ‘być w świetnym nastroju, żartować’: *Kilkudniowe wyjazdy do przyjaciół do Macedonii były mu potrzebne do życia jak tlen. Odrywał się od polskiego piekielka na parę chwil. Zawsze wracał w dobrej formie i tryskał humorem.*

trząść portkami ze strachu ‘bardzo się przestraszyć, być sparaliżowanym ze strachu’ zob. zob. **narobić w portki (ze strachu)**.

trząść się jak galareta ‘uzewnętrzniać widocznym objawem drżenia ciała uczucie wielkiego lęku lub zdenerwowania’: *Stary, trzęsiesz się jak galareta. Daj spokój! Przecież to tylko egzamin.* • Poprawne także w rozwiniętym wariacie = **trząść się cały jak galareta**.

trząść się w podstawach ‘o naruszeniu jakiegoś porządku prawnego, ustroju, systemu, o zmianach ustrojowych itp.’ zob. **zachwiać się posadach**.

trzeba znać swoją cenę/wartość ‘cenić się, nie dać sobą pomiatać, nie pozwolić na lekceważące traktowanie siebie’: *Nie możesz pozwolić na to, żebyś za swoją pracę dostawał marne grosze. Trzeba znać swoją wartość i nie powinieneś pozwolić, by ktoś traktował cię po macoszemu tylko dlatego, że jesteś młody.* ◊ Synonim = **cenić** kogoś/coś **wysoko**. ◊ Antonim = **cenić** kogoś/coś **nisko**.

trzecie zęby ◊*artobliwie* ‘sztuczna szczeka’: *Odkąd zrobiłem sobie trzecie zęby, nie mam kłopotów z jedzeniem lodów, więc korzystam z życia.*

trzeźwy jak świnia ◊*artobliwie* ‘o kimś, kto nie wypił nawet najmniejszej porcji alkoholu; o kimś, kto nie jest pijany’: *Następnym razem nie prowadzę. Zawsze jedziemy moim samochodem do centrum, wy bawicie się w najlepsze, a ja siedzę trzeźwy jak świnia i nawet lampki wina nie mogę się napić.*

trzęsienie ziemi ‘nieoczekiwane, zaskakujące, drastyczne działanie, proces, postępowanie przeobrażające dotychczas dominujące poglądy, utrwalony stan rzeczy itp.; nagłe wprowadzenie w życie diametralnie odmiennych rozwiązań od dotychczas stosowanych w jakimś środowisku’: *Wystąpienie jednego ze współpracowników profesora było istnym trzęsieniem ziemi. Dziś wszyscy jeszcze komentują ten głos w dyskusji i choć oceniany jako nowatorski, to jednak zbyt nachalny w swych atakach i arogancki wobec wielu uznanych autorytetów. Nikt nie wie, jakie konsekwencje poniesie ten śmiałek.*

trzymać dwie sroki (kilka srok) za ogon ‘mieć ochotę jednym działaniem osiągnąć kilka zamierzonych celów’ zob. **łapać dwie sroki (kilka srok) za ogon**.

trzymać fason ‘mimo niesprzyjających okoliczności, zachowywać spokój, postępując zgodnie z przyjętymi w jakimś środowisku normami; nie ujawniać na zewnątrz znalezienia się w niekomfortowej sytuacji’: *Środowisko nauczycielskie, które miał reprezentować, nie kryło swej nieprzychylności do osoby narzuconej im z partyjnego nadania. On jednak trzymał fason i postanowił, że poświęci wszystko, by przekonać ich do siebie i do własnej wizji zreformowania struktur administracyjnych.*

trzymać gębę na kłódkę ‘dochowywać tajemnicę’: *Któryś już raz wygadał się przed dziennikarzami, co spowodowało nieuzasadnione ataki z różnych stron sceny politycznej. Rzecznik ministerstwa powinien trzymać gębę na kłódkę, jeśli prace nad rozwiązaniami*

legislacyjnymi są jeszcze w fazie wstępnych założeń przed przedłożeniem ich do konsultacji społecznych. ◇ Synonim = **trzymać język za zębami**.

trzymać język na wodze ‘nie mówić o czymś pochopnie, ważyć swoje wypowiedzi; nie przekazywać wszystkich informacji na raz; powstrzymać się od przedwczesnych wypowiedzi na jakiś temat’: *Przez to, że masz niewyparzoną gębę, znowu spotykają nas kłopoty. Jeżeli nie będziesz trzymał języka na wodze, to wylecisz z hukiem.* ◇ Synonim = **trzymać język na uwięzi**.

trzymać język na uwięzi ‘nie mówić o czymś pochopnie, ważyć swoje wypowiedzi; nie przekazywać wszystkich informacji na raz; powstrzymać się od przedwczesnych wypowiedzi na jakiś temat’: *Musisz trzymać język na uwięzi, bo przez twoje emocjonalne zachowania tracimy dobrą pozycję negocjacyjną.* ◇ Synonim = **trzymać język na wodze**.

trzymać język za zębami ‘dochować tajemnicy, nie odzywać się niepotrzebnie’: *Karol trzymał cały czas język za zębami i Natalia nie mogła nic z niego wyciągnąć. Spodziewała się, że szykują coś na jej jubileusz pięćdziesięciolecia pracy artystycznej, ale jak dotąd udaje się jej kolegom w teatrze zachować wszystko w sekrecie.* ◇ Synonim = **trzymać gębę na kłódkę**.

trzymać kciuki *za kogoś/za coś* ‘kibicować komuś, dobrze życzyć komuś, wierzyć w powodzenie jakiegoś przedsięwzięcia’: – *Kiedy masz tę rozmowę o pracę?* – *Jutro. Trzymaj za mnie kciuki.* – *Ma się rozumieć.*

trzymać coś na czarną godzinę ‘trzymać coś jako zabezpieczenie w potrzebie, w razie znalezienia się w trudnym położeniu, w nieszczęściu, w stanie życiowej tragedii’ zob. **na czarną godzinę**.

trzymać kogoś na dystans ‘zachowywać oficjalność w relacjach z kimś; podchodzić z dużą dozą ostrożności do kogoś, nie okazywać poufałości; nie okazywać emocji w stosunku do kogoś, nie być wylewnym’: *Był dobrym ojcem, ale trzymał dzieci na dystans, stąd kiedy jego córki dorosły, nie potrafił znaleźć z nimi wspólnego języka.*

trzymać kogoś/coś na muszce ‘celować w kogoś lub coś z broni palnej’ zob. **mieć kogoś/coś na muszce 1**.

trzymać nerwy na wodzy ‘nie uzewnętrzniać swego zdenerwowania, tłumić emocje’: *Naucz się trzymać nerwy na wodzy, bo inaczej w przyszłości będziesz miał problemy z sercem. Za bardzo się we wszystko angażujesz emocjonalnie. Musisz brać przykład z tych, którzy do wielu rzeczy podchodzą na chłodno.* ◇ Warianty (aspektowe) = **utrzymać/utrzymywać nerwy na wodzy.**

trzymać Pana Boga za nogi ‘być bardzo zadowolonym z powodu odniesienia sukcesu; czuć się bardzo szczęśliwym’ zob. **chwycić Pana Boga za nogi.**

trzymać kogoś pod kloszem ‘chronić kogoś przed niebezpieczeństwami płynącymi z różnych źródeł, być nadopiekuńczym’ zob. **chować kogoś pod kloszem.**

trzymać kogoś/coś pod kluczem ‘więzić kogoś; schować coś w zamkniętym pomieszczeniu, w zamkniętym miejscu’: *Swoje cenne zbiory numizmatyczne trzymał pod kluczem, żeby nie dobrały się do nich dzieci.*

trzymać coś pod korcem ‘z jakichś powodów nie ujawniać czegoś, starać się utrzymać coś w tajemnicy’ zob. **chować coś pod korcem (pod korzec).**

trzymać kogoś przy życiu ‘przyczyniać się do utrzymywania optymizmu w niebezpiecznej, niekorzystnej sytuacji’: *Przy życiu trzymała mnie jedynie myśl, że kiedy uda się wyjść z tej pułapki, to zobaczę pierwszy raz na oczy swoją córkę, która urodziła się przed tygodniem.*

trzymać rękę na pulsie ‘być z czymś na bieżąco, interesować się czymś przez cały czas, doglądać czegoś, nie tracić orientacji w jakiejś sprawie’: *Musimy trzymać rękę na pulsie, bo niedługo będzie rozpisany nowy konkurs na opracowanie strategii rozwoju miasta na najbliższe lata. Warto skonfrontować naszą propozycję z innymi agencjami wizerunkowymi i muszę powiedzieć, że nie stoimy na straconej pozycji.*

trzymać się czegoś jak pijany płotu ‘twardo obstawać przy swoim, nie chcieć zmienić swojego zdania’: *Spróbuj choć na chwilę spojrzeć na to z innej strony, a zauważysz zapewne, że wcale nie musisz mieć racji. Jeśli będziesz trzymał się jak pijany płotu swojego toku rozumowania, to nigdy nie dojdziemy do kompromisu.*

trzymać się kupy 1. ‘tworzyć całość, zachowywać porządek logiczny; utrzymywać zdolność umysłową, stan fizyczny na zadowalającym poziomie w niesprzyjających okolicznościach, w

groźnych dla życia i zdrowia sytuacjach’: *Jego wywody dotyczące globalnego ocieplenia nie trzymają się kupy.* • Często z przeczeniem = coś **nie trzyma się kupy.**

trzymać się kupy 2. ‘utrzymywać zdolność umysłową, stan fizyczny na zadowalającym poziomie w niesprzyjających okolicznościach, w groźnych dla życia i zdrowia sytuacjach’: *Trzymaj się kupy, stary. Za chwilę nadejdzie pomoc. Nie mogę cię wyciągnąć z samochodu, bo podczas wypadku wygięły się drzwi.*

trzymać się pańskiej klamki ‘żyć na koszt kogoś wyżej postawionego, utrzymywać się, wykorzystując pozycję, zamożność kogoś innego’: *W najtrudniejszej sytuacji są mieszkańcy małych miasteczek, w których bezrobocie sięga 20 procent. W niektórych gminach funkcjonują średnie firmy należące do miejscowych krezusów. Wyznaczają oni poziom życia wielu rodzin, które muszą się trzymać pańskiej klamki i w głębi duszy dziękują Bogu, że mają co włożyć do garnka i za co się ubrać.* ♦ Warianty = **czepiać się pańskiej klamki, wisieć u czyjejs klamki, wisieć u pańskiej klamki.** ♦ Synonimy = °przestarzałe **czepiać się czyichs klamek/czyjejs klamki, wieszając się czyichs klamek/czyjejs klamki.**

trzymać się razem ‘tworzyć zwartą grupę; związać się mocnymi więzami przyjacielskimi’: *Zawsze trzymaliśmy się razem z Piotrem. Teraz po wielu latach mogę powiedzieć, że nigdy się nie zawiodłem na moim przyjacielu i mam nadzieję, że on ma podobne zdanie o mnie.*

trzymać z kimś sztamę ‘utrzymywać z kimś dobre stosunki, opowiadać się za kimś, wspomagać kogoś’: *Zawsze trzymaliśmy sztamę z liceum, więc kiedy wpadliśmy na pomysł zorganizowania Festiwalu Piosenki Wesołej, Smutnej i Takiej Sobie, wiedzieliśmy, że możemy liczyć na ich wsparcie. Pierwsze trzy edycje festiwalu okazały się wielkim sukcesem, o późniejszych wiem niewiele, bo skończyłem już technikum i wyjechałem z miasteczka na studia.*

trzymać w ryzach ‘swym bezkompromisowym postępowaniem powodować czyjąś karność; wymuszać posłuszeństwo’: *Wychowawca umiejętnie trzymał w swych uczniów w ryzach. Organizował świetne wycieczki, zajęcia pozalekcyjne i chwalił ich zebraniach z rodzicami, ale oceniał ich bardzo surowo, a przy każdym najmniejszym przewinieniu stosował zasadę odpowiedzialności zbiorowej. Metoda kija i marchewki przyniosła szybko spodziewane efekty. Klasa II c była najlepsza w szkole, choć najbardziej inteligentni z uczniów zdawało sobie sprawę z tego, że zachowanie nauczyciela niebezpiecznie przekroczyło granicę manipulacji.* ♦ Warianty = (zwroty =) **utrzymać/utrzymywać w ryzach.**

trzymać kogoś w szachu ‘mieć nad kimś przewagę, która pozwala na kontrolowanie i utrudnianie czyichś działań, zamierzeń; ograniczać czyjąś swobodę życia, utrzymując kogoś w stanie niepewności, zagrożenia itp.’: *Importerzy ropy trzymają w szachu małe państwa, które w pełni są zależne od ich działań na rynku. Grożąc zakreśnieniem przysłowiowego kurka, trzymają w szachu swoich dłużników.*

trzymać (kogoś) za mordę ^{°pospolicie} ‘dyscyplinować, podporządkowywać coś, kogoś jakimś regułem’: *Niektórzy mówili, że trzymał ich za mordę, a nawet znęcał się nad nimi. Oni widzieli to trochę inaczej i rozumieli, że bez twardej ręki trenera nigdy nie zaszliby tak daleko.*
Warianty = ^{°pospolicie} **brać/wziąć (kogoś) za mordę.**

trzymać kogoś za słowo ‘mieć nadzieję, że ktoś dotrzyma obietnicy’: *Liczę na to, że w tym roku nie opuścisz naszego turnieju pingpongowego. Obiecałeś pokazać się razem ze swoją rodziną. Trzymam cię zatem za słowo.*

trzymać się z dala ^{od czegoś/od kogoś} ‘unikać czegoś; nie darzyć czegoś sympatią’: *Koledzy zaciągnęli mnie na wieczór autorski podobno najlepszego polskiego współczesnego poety. Ponieważ z dala trzymałem się od form wierszowanych, nigdy nie uczestniczyłem wcześniej w takim wydarzeniu na poły artystycznym, na poły religijnym. Pierwszy raz przeżyłem bliskie spotkania trzeciego stopnia z rozentuzjasmowanym tłumem fanatycznych wyznawców rymowania. Po autorskiej recytacji dwóch pierwszych tekstów miałem gotową diagnozę sytuacji. To była literatura najwyższych lotów.*

turystyka aborcyjna ‘zjawisko społeczne polegające na wyjeździe z kraju objętym rygorystycznym prawem w zakresie usuwania ciąży do innego kraju w celu dokonania aborcji’: *Socjologowie alarmują, że turystyka aborcyjna staje coraz bardziej popularna wśród wykształconych kobiet.*

tylko skóra i kości ‘o kimś, o czymś bardzo chudym; o kimś, o czymś na sam widok w bardzo złym stanie zdrowia, spowodowanym niedożywieniem’ zob. **skóra i kości.**

tylnymi drzwiami ‘podstępnie, niezauważalnie, w tajemnicy, w sposób nieskupiający na czymś lub na kimś uwagi’ zob. **kuchennymi drzwiami/schodami.**

typ spod ciemnej gwiazdy ‘o złym człowieku, nie cofającym się przed żadną podłością’: *Na moim podwórku co drugi to typ spod ciemnej gwiazdy. Zaczynali jeszcze w szkole od drobnych kradzieży, po kilku latach dochodziły pobicia i rozboje. Tu nie działała zasada,*

mówiąca o tym, że człowiek z wiekiem dojrzeje do podejmowania racjonalnych decyzji. zob. typ spod ciemnej gwiazdy.

twardo chodzić/stąpać po ziemi ‘zachowywać się racjonalnie, chłodno oceniać rzeczywistość’: *Jadwiga twardo stąpa po ziemi, więc z pewnością nie będzie ekscytować się tym chwilowym sukcesem. Jest przekonany, że woda sodowa nie uderzy jej do głowy, bo dobrze wie, że niedługo będzie musiała wrócić do normalnego życia.*

twardy orzech do zgryzienia ‘problem, którego rozwiązanie nastrecza dużych trudności’: *Okazało się, że znalazł się nagle właściciel gruntu, na którym miała zostać zbudowana nowa szkoła. Włodarze miasta mają trudny orzech do zgryzienia, bo byli święcie przekonani o tym, że to oni są właścicielami terenu, a inna lokalizacja z przyczyn obiektywnych nie wchodzi w grę. • Niepoprawne w postaci = *ciężki orzech do zgryzienia. • Niezalecane w postaci = trudny orzech do zgryzienia.*

twarz pokerzysty ‘nieokazywanie emocji, niewzruszony niczym wyraz twarzy’: *Urzędnik bankowy miał twarz pokerzysty, gdy zapytałem wprost, w którym miejscu znajdują się punkty niekorzystne dla klienta. ◇ Wariant = z twarzą pokerzysty. ◇ Synonimy = kamienna twarz, z kamienną twarzą.*

twarzą w twarz ‘bezpośrednio, wprost’: *Ofiara przemocy spotkała się ze swoim oprawcą twarzą w twarz podczas konfrontacji.*

twój cyrk, twoje małpy ‘inaczej: teraz sam się martw, to jest twoja sprawa, ty za to odpowiadasz’: *Nie będę się wtrącał do tego, w jaki sposób ustawiasz relacje między sobą a pracownikami. Twój cyrk, twoje małpy.*

tyle(,) co kot napłakał ‘bardzo mało, niezauważalnie’: *Myślałem, że świętujemy dziś wydanie twojej pierwszej powieści, a widzę, że tu wina tyle, co kot napłakał. Ale ponieważ jestem przewidujący, przyniosłem dwie butelki wyjątkowego bordeaux. ◇ Synonimy = ani na lekarstwo (czegoś nie ma), jak na lekarstwo, tyle co nic.*

tyle co nic ‘bardzo mało, niewiele, prawie nic’: *Jedzenie naprawdę mają smaczne, choć szafranu w paelli jest tyle co nic. ◇ Synonimy = ani na lekarstwo (czegoś nie ma), jak na lekarstwo, tyle(,) co kot napłakał.*

tylko bić i patrzeć, czy równo puchnie ‘wypowiadać się z dezaprobatą o czyimś zachowaniu’ zob. **bić i patrzeć, czy równo puchnie**.

tyrać jak głupi ‘pracować bardzo dużo, często bez zauważalnych efektów’ zob. **harować jak dziki osioł/głupi/głupi osioł**.

tyrać jak koń/wół ‘pracować bardzo ciężko’ zob. **pracować jak koń/wół**.

UUU

ubić/ubijać interes ‘doprowadzać do końca korzystne negocjacje, podpisać umowę, porozumieć się z kimś na temat sprzedaży, kupna, zamiany, wypożyczenia itp.’: *Azerowie chcieliby ubić interes na dostawach swej ropy do państw europejskich.*

ubogi krewny ‘podobny do kogoś bardziej uznanego; zbliżony do czegoś bardziej wartościowego’: *Nasz festiwal sztuki to tylko ubogi krewny większych spotkań artystycznych w liczących się ośrodkach kulturalnych w zachodniej Europie.*

coś **uchodzi komuś na sucho/płazem** ‘ktoś uniknął kary, ktoś nie odczuje konsekwencji swych czynów’ zob. **coś uszło komuś na sucho/płazem.**

uchylić komuś nieba ‘być dla kogoś dobrym, serdecznym, spełniać jego zachcianki, odgadywać myśli, pragnienia’ zob. **przychylić komuś nieba.**

uciec, gdzie pieprz rośnie ‘uciec w popłochu, daleko’ zob. **uciekać, gdzie pieprz rośnie.**

uciec grabarzowi spod łopaty *ironicznie* ‘powrócić do zdrowia po przebyciu ciężkiej choroby, po ciężkim wypadku itd.; uniknąć prawie pewnej śmierci’: *Wujek Roman wygląda już lepiej, choć jeszcze pół roku temu nie można go było poznać. Udało mu się uciec grabarzowi spod łopaty, ale już do końca życia musi się kontrolować.*

ucieczka do przodu ‘nie zważając na tradycję w jakimś środowisku zawodowym, uparte dążenie do zrealizowania wyznaczonego celu; zdystansowanie się od wpływu postępowania innych osób w realizacji własnych zamierzeń’: *Panie Michale, musi pan obronić ten doktorat jak najszybciej. Taka ucieczka do przodu otworzy przed panem możliwość spokojnej pracy naukowej przez kilka najbliższych lat. Wtedy na pewno pan odetchnie i poczuje pan komfort niepośpiesznej pracy twórczej.* ◊ Wariant = **uciekać do przodu.**

uciekać aż się kurzyło/kurzy ‘bardzo szybko skądś uchodzić’: *Jak tylko zobaczył właściciela, przeskoczył przez płot i w długą. Mówię ci, uciekał aż się kurzyło!* ◊ Warianty = **aż się kurzyło, zwiewać aż się kurzyło.**

uciekać co/ile sił w nogach ‘uciekać szybko, spiesząc się bardzo; włożyć wszystkie siły w bieg’ zob. **ile sił w nogach.**

ucichnąć jak nożem uciął ‘ktoś nagle zamilkł; coś znenacka ucichło’ zob. **jak nożem uciął**.

uchylać/uchylić rąbka/rąbek tajemnicy ‘ujawniać/ujawnić fragment, niewielką część jakiegoś sekretu, niejawnej informacji’: *Autor uchylał rąbka tajemnicy, przedstawiając w wywiadzie sylwetkę głównego bohatera swojej nowej powieści, którą pisze na zamówienie filmowców amerykańskich. Wciąż jeszcze nie można powiedzieć, czy książka, mająca stanowić podstawę scenariusza kolejnej superprodukcji, okaże się bestsellerem na europejskim rynku.* ◊ Warianty = **odslaniać/odslonić rąbka/rąbek tajemnicy**.

uciec/uciekać jak/niczym szczury z tonącego okrętu ‘ratować się przed niebezpieczeństwem, przez niekorzystną sytuacją’: *Nagle nikt nie chce znać prezesa, gdy postawiono mu prokuratorskie zarzuty, a jego najbliżsi współpracownicy uciekają jak szczury z tonącego okrętu.*

uciekać do przodu ‘nie zważając na tradycję w jakimś środowisku zawodowym, uparcie dążyć do zrealizowania wyznaczonego celu; zdystansować się od wpływu postępowania innych osób w realizacji własnych zamierzeń’ zob. **ucieczka do przodu**.

uciec/uciekać, gdzie pieprz rośnie ‘uciekać w popłochu, daleko’: *Latem dwóch wyrostków z innej dzielnicy każdego popołudnia robili sobie z naszego placu zabaw rowerowy tor wyścigowy. Maluchy z kamienicy bały się same wychodzić z klatki schodowej. Dłużej nie można było tego tolerować. Przegoniliśmy ich z podwórka razem z dziećmi sąsiadki. Uciekali gdzie pieprz rośnie.* ◊ Warianty = **wiać, gdzie pieprz rośnie; zmykać, gdzie pieprz rośnie; zwiewać/zwiewać, gdzie pieprz rośnie**. • Poprawny zapis z przecinkiem po czasowniku.

uczeni/uczony w piśmie *zartobliwie* ‘człowiek odczytany, wykształcony’: *Spotkania dotyczące współczesnej kultury odbywały się u mnie w każdy pierwszy wtorek miesiąca. Ponieważ znaliśmy się od dawna, nikt nie musiał nikogo przekonywać, że ma do czynienia z uczonym w piśmie.*

uczepić się jak rzep psiego ogona ‘być namolnym, natrętnym; być nudnym, denerwującym ze względu na powtarzanie czegoś w kółko’: *Nie męcz mnie już więcej. Uczepiłeś się jak rzep psiego ogona tego wyjazdu, ale moja decyzja jest nieodwołalna.* ◊ Warianty = **czepiać się jak rzep psiego ogona, przyczepić się jak rzep psiego ogona**.

udawać Greka/głupiego ‘zgrywać się, pozorować swoją niewiedzę, niekompetencję itp.’: *Nie udawaj greka. Wiedziałeś dobrze, że masz puste konto. Będziemy musieli o tym porozmawiać wieczorem w domu. Na szczęście wzięłam ze sobą moją kartę.* • Zalecana wielka litera w wyrazie = **Greki**.

uderza/uderzy/uderzyło *kogoś po kieszeni* ‘coś powoduje istotne z jakichś względów, najczęściej niezaplanowane, wydatki, odczuwane jako obciążenie; coś powoduje straty materialne’ zob. *coś bije kogoś po kieszeni*.

uderza/uderzyło *coś komuś do głowy* ‘pod wpływem sukcesu finansowego, zawodowego, artystycznego itp. ktoś staje się/ stał się zadufany w sobie, traktuje innych z góry, wywyższa się’: *Zagrał kilka ról serialowych i od razu uderzyła mu sława do głowy.*

uderzać po oczach ‘coś jest oczywiste, interpretowane jednoznacznie’ zob. **bić po oczach/w oczy 2**.

uderzać się/uderzyć się w piersi ‘przyznawać się/przyznać się otwarcie do winy, okazywać/okazać skruchę; wyrażać/wyrazić żal z powodu swego złego postępowania, działania’ zob. **bić się w piersi**.

uderzyć na alarm ‘zwrócić uwagę na negatywne zjawisko’ zob. **bić na alarm**.

uderzyć w czyjąś czułą strunę ‘poruszyć temat nieobojętny dla kogoś’: *Mówiąc o niedocenianej twórczości, uderzył w czułą strunę Joli.* ◊ Warianty = **trafić/ut trafić w czyjąś czułą strunę**.

uderzyć we właściwą strunę ‘poruszyć temat odpowiadający rozmówcy’ zob. **uderzyć w niewłaściwą strunę**.

uderzyć w kimono *•pospolicie* ‘udać się na spoczynek, zasnąć’: *Zaraz po powrocie do bazy uderzyliśmy w kimono.* ◊ Warianty = *•pospolicie* **iść/pójść w kimono**.

uderzyć w gaz ‘upić się; być w ciągu alkoholowym’: *Z Marysiem to, naprawdę, już jest cieniutko. Uderzył w gaz już przed wyjściem po bulki.* ◊ Wariant = **dać (sobie) w gaz**.

uderzyć w koperczaki *•przestarzałe* ‘zalecać się do kogoś’ zob. *•przestarzałe* **stroić koperczaki**.

uderzyć w niewłaściwą strunę ‘poruszyć niewygodny, drażliwy dla kogoś temat’: *Kiedy Józek zaczął opowiadać o walce z ustrojem w rodzinie i uderzył w czulą strunę Grzegorza. Ten bowiem nie miał ochoty słuchać po raz kolejny, jak to ich ojciec za ideały siedział za czasów komuny, bo tak nie było. Ojciec chłopaków był pospolitym złodziejem w PRL-u. Grzegorz był wtedy w podstawówce i pamięta do dziś docinki kolegów i swój wielki wstyd, płacz po nocach i strach przed biedą.*

uderzyć kogoś z bałki *mlodzieżowe*/z **byka** ‘uderzyć kogoś głową’: *Gdy jeden z ochroniarzy zaczął mu stanowczo zwracać uwagę, ten postanowił, że nie będzie tolerował tego typu zaczepki i uderzył go z byka. Krótka piłka – komentowali zebrani (F 2009/11/5).*

coś **uderzyło** w kogoś **jak grom z jasnego nieba** ‘nagle, niespodziewanie, z zaskoczenia’ zob. **jak grom z jasnego nieba 1.**

ugryźć się w język ‘wstrzymać się z wypowiedzeniem czegoś niestosownego w danej chwili, zamilknąć w odpowiednim momencie’: *Już miałem wyrazić swoje zdanie o nie najwyższym poziomie wykształcenia nauczycieli w miejscowej szkole, ale ugryzłem się w język w porę, bo przypomniało mi się, że żona Józka uczy chyba w tej właśnie podstawówce matematyki.*

ująć/ujmować w karby ‘zdyscyplinować/dyscyplinować, podporządkować coś/porządkowywać coś lub kogoś jakimś regułem’ zob. **wziąć w karby.**

coś **ujdzie** komuś **na sucho/płazem** ‘ktoś uniknie kary, ktoś nie odczuje konsekwencji swych czynów’ zob. coś **uszło** komuś **na sucho/płazem.**

ujdzie w tłoku ‘do przyjęcia, z braku lepszego może być’: *Wiem, że to nie najciekawszy kolor tapicerki, ale ujdzie w tłoku. W końcu najważniejsze, że nie wydaliśmy fortuny na te fotele do pracowni.*

coś **ujrzało światło dzienne** ‘ujawniono jakąś tajemnicę, ’: *W tamtym czasie wydawało się nam, że jest on równie oddany sprawie co my. Dopiero później spadły na nam łuski z oczu, gdy światło dzienne ujrzała wiadomość o jego współpracy z aparatem opresyjnym państwa.*

ujrzeć kątem oka ‘patrzeć ukradkiem, niepostrzeżenie, podejrzliwie; dojrzyć coś, poruszając jedynie oczami w bok’ zob. **dostrzec/dostrzegać kątem oka.**

ujrzeć na własne oczy ‘zobaczyć coś, uczestniczyć w czymś bezpośrednio’ zob. **na własne oczy**.

ujść z życiem ‘uratować się, będąc w śmiertelnym niebezpieczeństwie’: *Najeźdźcy zaskoczyli mieszkańców osady w nocy. Tylko nieliczni tubylcy uszli z życiem.*

ukarać kogoś przykładnie ‘wymierzyć komuś surową karę, często dla odstraszenia innych’: *Przestępcy zostali ukarani przykładnie. Otrzymali najwyższe możliwe wyroki, ale też ich czyny były okropne.* ◊ Wariant aspektowy = **karać kogoś przykładnie**.

ukazać/ukazywać rąbka/rąbek czegoś ‘ujawnić/ujawniać fragment, niewielką część jakiegoś czegoś’: *Mówiąc o nieplanowanych kosztach restrukturyzacji firm molochów, minister ukazał rąbek prawdy, świadczący o dużych komplikacjach tego procesu.* ◊ Synonimy = **uchylać /uchylić rąbka/rąbek tajemnicy, odsłaniać/odsłonić rąbka/rąbek tajemnicy**.

ukazywać/ukazać coś w krzywym zwierciadle ‘ukazywać/ukazać coś w sposób karykaturalny, nieprawdziwy’ zob. **w krzywym zwierciadle**.

ukąszenie heglowskie ^{◦książkowe} ‘fascynacja marksizmem, dialektyką’: *Pokolenie wchodzące w najbardziej twórczy wiek w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych poczuło na sobie ukąszenie heglowskie.* Δ Frazeologizm autorstwa Czesława Miłosza.

ukręcić łeb czemuś ‘przerwać jakiś plan, projekt itp.; skutecznie zatrzymać realizację czegoś; usunąć coś, pozbyć się czegoś’: *W pracach komisji posłowie koalicji skutecznie ukręcili łeb ustawie antynikotynowej.* • Uwaga! Nie mylić z frazeologizmem o podobnej postaci = zob. **ukręcić łeb sprawie/śledztwu/aferze**.

ukręcić łeb sprawie/śledztwu/aferze ‘próbować coś zatuszować, zakończyć bez szwanku niewygodną z jakichś względów sprawę; wstrzymać niekorzystny rozwój sytuacji, osłabiając zainteresowanie jakąś sprawą’: *Widać, że niektórzy próbują wyciszyć atmosferę wokół nieprawidłowości w ratuszu. Dziennikarze nie pozwolą, by poplecznicy włodarza miasta ukręcili łeb sprawie.* • Uwaga! Nie mylić z frazeologizmem o podobnej postaci = zob. **ukręcić łeb czemuś**.

ukryć/ukrywać coś pod korcem (pod korzec) ‘z jakichś powodów nie ujawniać/nie ujawnić czegoś, starać się utrzymać/utrzymywać coś w tajemnicy’ zob. **chować coś pod korcem (pod korzec)**.

ulotnić się jak kamfora ‘zniknąć nagle’: *Napastników było dwóch. Sterroryzowali obsługę sklepu i zabrali utarg z całego dnia. Odjechali zielonkawym polonezem w stronę ulicy Ramkowej. Tam porzucili samochód i ulotnili się jak kamfora.* ◊ Warianty = **przepaść jak kamfora, zniknąć jak kamfora**.

coś **umarło śmiercią naturalną** ‘coś zakończyło się, przestało działać ze względu na brak zainteresowania, skostniała forma itp.’: *Festiwal w Brodnicy umarł śmiercią naturalną. Przyjeżdżało coraz mniej słuchaczy, a to pociągnęło za sobą mniejsze zainteresowanie sponsorów i tak po wielu latach spotkania muzyczne zakończyły swój żywot.*

umarł w butach ‘przepadło, nie ma wyjścia’: *Nie kupiłaś kaparów, to umarł w butach. Sklepy już zamknięte. Nic się nie stało, dodamy coś innego do salatk.*

ktoś **umie zrobić coś z niczego** ‘być zaradnym, pomyslowym, bez większych nakładów zrobić coś, co przedstawia sobą dużą wartość, co jest dobrej jakości’ zob. **zrobić coś z niczego**.

umierać z nudów ‘nudzić się bardzo’: *Miała być ładna pogoda i plażowanie, a tu deszcz i deszcz całe dni. Jeśli jutro nie ujrzę słońca, to wyjeżdżam, bo nie mam zamiaru umierać z nudów na urlopie.*

umilknąć jak nożem uciał ‘ktoś nagle zamilkł; coś zniemacka ucichło’ zob. **jak nożem uciał**.

coś **umknęło czyjejs uwadze** ‘ktoś pominął coś znaczącego, nie zauważyć czegoś w natłoku innych zdarzeń, ze względu na inne okoliczności’ zob. coś **uszło czyjejs uwadze**.

umysł chłonny jak gąbka ‘o kimś nadzwyczaj łatwo przyswajającym wiedzę’: *Bardzo dobrze pracuje mi się z Frankiem. On ma umysł chłonny jak gąbka, więc w dwa miesiące przygotował się do olimpiady z fizyki.*

umywać ręce ‘nie brać za coś odpowiedzialności; marginalizować swoją rolę w czymś’: *Najłatwiej powiedzieć, że się nie brało w tym udziału, umywać ręce i zachowywać się jakby nic się nie stało.* • Uwaga! Niepoprawne w postaci z aspektem dokonanym = **umyć ręce**.

uniknąć czegoś jak diabeł święconej wody ‘wystrzegać się czegoś; bać się czegoś’: *Unikał jak diabeł święconej wody klientów z wyższym wykształceniem. Więcej było gadania niż zarobku, więc umiejętnie ich splawiał.*

uniknąć jak ognia ‘przemilczać coś; z jakichś powodów nie poruszać w rozmowie jakiegoś tematu’: *Cały czas bolało go odrzucenie, ni uporał się z tym jeszcze, dlatego unikał jak ognia wspomnień z dzieciństwa.*

upadać na duchu ‘nie widząc pomyślnego rozwoju sytuacji, marnieć psychicznie i fizycznie, tracić wiarę w siebie, tracić zaufanie do innych; psychicznie nie radzić sobie z przeciwnościami dnia codziennego’: *Widziałem, jak upadał na duchu, ale nic nie mogłem zrobić. Nie pozwalał sobie pomóc. Nie mógł zrozumieć, dlaczego Zosia go porzuciła i z tego powodu cały czas się zamartwiał.* ◊ Wariant aspektowy = **upaść na duchu**.

uparty jak osioł ‘ktoś bardzo uparty’: *Męczysz się z tymi rurkami od południa. Wiesz, jesteś uparty jak osioł. Zadzwońmy po hydraulika, bo sam sobie nie poradzisz z tym odpływem.*

upaść na duchu zob. **upadać na duchu**.

upaść na głowę ‘zachować się nieodpowiedzialnie, nieracjonalnie’: *Nie mów nikomu o swojej chorobie. Upadłeś na głowę? Przecież cię zaszczyją w pracy, w mieście tak, że stracisz ochotę do życia.*

upiec dwie pieczenie przy/na jednym ogniu ‘jednym posunięciem załatwić kilka spraw, przy okazji decyzji dotyczącej jednego zagadnienia rozwiązać jeszcze inne sprawy, odnosząc korzyści’: *Dziś w urzędzie spotkałem na korytarzu szefa wydziału, więc udało mi się z nim porozmawiać w sprawie dofinansowania placówek kulturalnych w naszej gminie. Upięknem dwie pieczenie przy jednym ogniu, bo akurat przygotowane były umowy na remont sal gimnastycznych i od razu je podpisałem. Referent zapewnił mnie, że wybrana firma budowlana rozpocznie prace już w przyszłym tygodniu.*

upiec własną pieczeń przy czyimś ogniu ‘odnieść korzyść, spożytkowując nadarżającą się okazję; załatwić coś dla siebie, wykorzystując załatwianie sprawy przez kogoś innego’: *Janek poprosił dziś na zebraniu o przychylenie się do jego wniosku o udzielenie mu zgody na wyjazd stypendialny do Niemiec. Ponieważ nie było to na rękę dyrekcji ze względu na braki kadrowe, upięknem własną pieczeń przy tym ogniu. Zagrałem dyplomatycznie i zrzekłem się swego*

urlopu na rzecz wyjazdu Janka. Wszyscy przyklasnęli mojej propozycji, a ja byłem zachwycony, że będę mógł teraz wziąć wolne, kiedy tylko sobie zażyczę.

urabiać/urobić kogoś na swą/swoją modłę ‘manipulować kimś; mieć silny wpływ na czyjeś postępowanie przez wpojenie komuś własnych zasad’ zob. **przerobić kogoś na swą/swoją modłę**.

urabiać/urobić sobie ręce po łokcie ‘pracować bardzo ciężko; pracować ponad swoje siły’: *Zacząłbyś wreszcie szukać pracy. Ja sobie urabiam ręce po łokcie, a jaśnie pan z piwkiem przy telewizorze pasjonuje się Ligą Mistrzów. Wstydzilibyś się, wszyscy twoi koledzy znaleźli robotę.*

urodzić się pod szczęśliwą gwiazdą ‘mieć w życiu szczęście; bez żadnych przeszkód odnosić sukcesy w życiu osobistym i zawodowym’: *Urodziłem się pod szczęśliwą gwiazdą, więc nie mam powodów do narzekań na zły los. Wszystko mi się w życiu udaje.* ◇ Synonimy = *•dawne* **urodzić się ze srebrną łyżką w ustach, w czepku urodzony**. ◇ Antonim = **urodzić się pod złą gwiazdą**.

urodzić się pod złą gwiazdą ‘nie mieć w życiu szczęścia; ponosić porażki w życiu osobistym i zawodowym’: *Mariana było mi szczerze żal. Czegokolwiek by się nie tknął, zawsze się nie udawało. On sam powtarzał zresztą z pokorą, że nic nie jest w stanie go dobić, bo ma pełną świadomość, że urodził się pod złą gwiazdą.* ◇ Antonimy = **urodzić się pod szczęśliwą gwiazdą**.

urodzić się ze srebrną łyżką w ustach *•dawne* ‘urodzić się w zamożnej rodzinie i mieć z tego powodu zapewnione szczęście w życiu’ zob. **urodzić się pod szczęśliwą gwiazdą**.

urodzony w niedzielę ‘leniwy, nieskory do pracy’: *Nawet nie sprawdzaj, czy już wstał. On jest urodzony w niedzielę. Zanim się zabierze za przycinanie drzewek, przyjdzie czas na kolację.*

uronić łzę ‘zapłakać, wzruszyć się’ zob. **ronić łzy**.

urwać jak nożem uciął ‘ktoś nagle zamilkł; coś zniemacka ucichło’ zob. **jak nożem uciął**.

urwanie głowy 1. ‘ogrom spraw do załatwienia’: *Mam dzisiaj urwanie głowy w pracy, więc pewnie nie zdążę na kolację.*

urwanie głowy 2. ‘stałe kłopoty z kimś lub z czymś’: *Nie poznaję w te wakacje mojego wnuczka. Urwanie głowy mam z tym chłopakiem. Skarży, przychodzi z płaczem, narzeka na wszystko.*

ustalać/ustalić przy zielonym stoliku *publicystyczne* ‘nieformalnie, układając się z kimś, niejawnie, omijając zasady’ zob. *publicystyczne* **przy zielonym stoliku.**

ustawiać/ustawić *kogoś do pionu* ‘dyscyplinować/zdyscyplinować kogoś, upominać/upomnieć kogoś; podporządkowywać/podporządkować kogoś sobie’: *Jeden z ochroniarzy zachowywał się w stosunku do obozowiczów. Mieliliśmy zamiar skroić mu kurtę, ale moja żona używał bardziej cywilizowanych środków nacisku, dzwoniąc bezpośrednio do szefa firmy. Po chwili zjawił się przełożony naszego ochroniarza i w kilka sekund ustawił go do pionu.* ♦ Wariant aspektowy = **stawiać kogoś do pionu.**

ustawić się w blokach *publicystyczne* ‘zająć pozycję umożliwiającą panowanie nad sytuacją’: *Nie lubię tych, którzy dochodzą do kierowniczych stanowisk, rozpychając się łokciami. Mają oni gorsze predyspozycje zawodowe, ale potrafią dobrze ustawić się w blokach zawsze wtedy, gdy szefowie czegoś potrzebują.*

usunąć/usuwać *coś/kogoś na dalszy plan* ‘nie zajmować się czymś, zwykle świadomie; bagatelizować coś, lekceważyć kogoś; powodować, że coś przestaje być uznawane za wartościowe, że ktoś traci pozycję, uznanie, wartość’ zob. **odsunąć/odsuwać** *coś/kogoś na dalszy plan.*

usunąć/usuwać się w cień ‘trzymać się z boku; świadomie ukrywać swoją obecność’: *Brak motywacji do dalszej pracy i śmierć męża spowodowała, że usunęła się w cień na kilka lat.*

coś uszło czyjejs uwadze ‘ktoś pominął coś znaczącego, nie zauważyć czegoś w natłoku innych zdarzeń, ze względu na inne okoliczności’: *Nie zdawałem sobie sprawy z tego, że koncert podzielony jest na trzy różne części. Kiedy czytałem pobieżnie program uszło to mojej uwadze. Przepraszam, kochanie.* ♦ Wariant = *coś umknęło czyjejs uwadze.*

coś **uszło** komuś **na sucho/płazem** 'ktoś uniknął kary, ktoś nie odczuje konsekwencji swych czynów': *Dobrze, że skończyło się tylko na naganie. Ty to masz farta, Tomek. Wszyscy wyszliśmy w nocy z internatu, ale tylko tobie to uszło na sucho.* ◇ Warianty = coś

uchodzi/ujdzie komuś **na sucho/płazem**. • Często w przeczeniu = coś **nie uszło** komuś **na sucho/płazem**.

uszyć buty komuś 'podstępnie działać na czyjąś niekorzyść; zaszkodzić komuś' zob. **szyć buty** komuś.

uszy go góry! 'pocieszając kogoś: nie martw się': *Uszy do góry! Następnym razem na pewno uda ci się przebiec ten dystans poniżej czterech godzin. W końcu to dopiero twój drugi maraton.* ◇ Synonim = por. **głowa do góry!**

uszy wiadną od czegoś 'słuchanie czegoś lub o czymś nie jest przyjemne dla odbiorcy z jakichś powodów; złe wrażenie, które pozostawia w słuchaczu wypowiedź zawierająca liczne brutalizmy i wulgaryzmy' zob. **aż uszy wiadną**.

uśmiechnąć się do kogoś 'zapytać kogoś o coś, chcieć z kimś coś załatwić': *Uśmiechnij się do Piotra. On na pewno ma dobre notatki z psychologii.* ◇ Synonim = **mieć interes** do kogoś.

uśmiech nie schodzi z *czyichś* **ust** 'o kimś zawsze uśmiechniętym, radosnym, wesołym, szczęśliwym, o pogodnym usposobieniu': *Chciałbym mieć taką pogodę ducha jak Marek. Jemu nigdy uśmiech nie schodzi z ust, choćby mu się świat walił na głowę.*

coś **utknęło w martwym punkcie** 'czegoś nie można kontynuować; pojawiły się trudności zatrzymujące tok jakiejś sprawy': *Straż pożarna nie chce odebrać sali widowiskowej po remoncie, ponieważ uważa, że źle została położona instalacja elektryczna i nie spełnia podstawowych zasad ppoż. Ponieważ burmistrz nie może przeznaczyć więcej środków finansowych na remont przed sądowym rozstrzygnięciem oceny niedociągnięć inwestora, sprawa utknęła w martwym punkcie i końcowy etap przygotowania do otwarcia domu kultury znacznie oddalił się w czasie.* ◇ Warianty = **martwy punkt 1.**, coś **stanęło w martwym punkcie**, coś **tkwi w martwym punkcie**.

utopić kogoś **w łyżce wody** 'zyczyć komuś bardzo źle; nienawidzić kogoś': *Aż oczy przecierałem ze zdumienia, gdy dowiedziałem się, że oni są braćmi. Marek wcale nie kryje tego, że utopiłby Grześka w łyżce.* • Frazeologizm używany najczęściej w trybie przypuszczającym w postaci = ktoś **utopiłby** kogoś **w łyżce wody**.

utrafić w czyjąś czułą strunę ‘poruszyć temat nieobojętny dla kogoś’ zob. **uderzyć w czyjąś czułą strunę**.

utrzeć komuś nosa/rogów ‘ukarać kogoś; zmusić kogoś do posłuszeństwa’ zob. **przytrzeć komuś nosa/rogów**.

utrzymać/utrzymywać nerwy na wodzy ‘nie uzewnętrznic/uzewnętrzniać swego zdenerwowania, stłumić/tłumić emocje’ zob. **trzymać nerwy na wodzy**.

utrzymać/utrzymywać w ryzach ‘swym bezkompromisowym postępowaniem spowodować/powodować czyjąś karność; wymusić/wymuszać posłuszeństwo’ zob. **trzymać w ryzach**.

utrzymać się/utrzymywać się na afiszu ‘utrzymywać popularność czegoś przez dłuższy czas’: *Sztuka młodego polskiego pisarza utrzymywała się na afiszu w londyńskim teatrze od wielu miesięcy. To niewątpliwie wielki sukces naszej współczesnej dramaturgii.*

utrzymać się/utrzymywać się na fali ‘od momentu zyskania popularności cieszyć się zainteresowaniem’: *Pomimo pojawienia się wielu nowych nurtów w muzyce rozrywkowej, prosty, soczysty rock, oparty na gitarowych riffach stale utrzymuje się na fali.*

uwić sobie gniazdko ‘założyć rodzinę; urządzić mieszkanie, dom’: *Byli parą od lat, ale nie zdecydowali się na wspólne zamieszkanie, stąd większość ich znajomych nie kryła zdziwienia, gdy uwili sobie w końcu gniazdko.*

uwijać się jak w ukropie ‘robić coś w szybkim tempie, spieszyć się, wykonując coś’: *Uwijali się jak w ukropie, bo chcieli zdążyć ze zwożeniem siana do wieczora.* ◊ Wariant = **zwijać się jak w ukropie**.

uwierzyć komuś na słowo ‘nie wymagać od kogoś dowodów na potwierdzenie czegoś; wierzyć w czyjeś dobre intencje’: *Zazwyczaj proszę o przygotowywanie kolejnych rozdziałów, aby przedyskutować szczegółowo realizację założonego planu opracowania podjętego zagadnienia. Ale jeżeli dobry student ma swój rytm i styl pracy, to muszę uwierzyć mu na słowo, skoro zapewnił mnie, że przyniesie ukończoną pracę magisterską 15 maja.* ◊ Wariant aspektowy = **wierzyć komuś na słowo**.

uzbroić się w cierpliwość ‘zrozumieć, że sytuacja wymaga dużej dozy cierpliwości’: *Sprowadzę ci te spojlerzy na mur-beton, ale musisz uzbroić się w cierpliwość, bo może to potrwać od dwóch do trzech tygodni.*

ktoś **uzbrojony po zęby** ‘o kimś, kto posiada dużo broni, ładunków wybuchowych itp.’: *Akcję grupy antyterrorystycznej zaplanowano w najdrobniejszych szczegółach, gdyż dysponowano informacją o tym, że gangster, na którego zastawiono pułapkę, najprawdopodobniej będzie uzbrojony po zęby.*

użyć/używać sobie *na* kimś ‘zadręczać/dręczyć kogoś, dokuczać/dokuczyć komuś’: *Gimnazjaliści ze starszych klas używali sobie na woźnym. Ponieważ nie przekraczali granicy wulgarności, poczciwy emeryt nie zwracał na to w ogóle uwagi. Doświadczenie życiowe podpowiadało mi, że większość z tych chłopców wyrośnie na wspaniałych ludzi.*

użyć/używać życia/świata ‘spełnić/spełniać swoje zachcianki, zrealizować/realizować marzenia; skorzystać/korzystać z możliwości przeżywania przyjemności’: *Firma prosperuje wyśmienicie, więc chciałabym choć trochę użyć życia, ale mój mąż węża w kieszeni. Mam tego dość. Dzieci odchowalam, zrezygnowalam z dobrze zapowiadającej się kariery. Coś mi się od życia należy.*

WWW

walczyć o całą/pełną pulę *publicystyczne* ‘próbować zdobyć wszystko, co jest do zdobycia; być bliskim osiągnięcia wielkiego sukcesu, zdobycia w czymś ogromnej przewagi’: *Sondaże wskazywały na to, że partia rządząca będzie walczyć o pełną pulę. Pierwsze wyniki plebiscytu świadczą jednak o tym, iż wyborcy nie chcą dopuścić do monopolizacji sceny politycznej.* ◊ Warianty = zob. **grać o całą/pełną pulę, sięgnąć po pełną pulę, zgarnąć całą/pełną pulę.**

walczyć z wiatrakami ‘dążyć do czegoś, co z góry skazane jest na porażkę, beznadziejnie zmagać się z czymś’ zob. **walka z wiatrakami.**

walić głową w mur/o mur, walić głową w ścianę/o ścianę *pospolicie* ‘bez powodzenia zabiegać o coś, dążyć do czegoś’ zob. **bić głową w mur/o mur.**

walić w kogoś/(w coś) jak w bęben *pospolicie* **1.** ‘nie dawać komuś szans na wyrażenie swoich poglądów; zaciekle kogoś krytykować, bezpardonowo kogoś atakować’ lub *pospolicie* **2.** ‘uderzać silnie w kogoś lub w coś’ zob. **bić w kogoś/(w coś) jak w bęben 1. i 2.**

walić gdzieś/do kogoś jak w dym *pospolicie* ‘bez wahania, z wielką ochotą’ **pójść gdzieś/do kogoś jak w dym.**

walić prosto z mostu *pospolicie* ‘mówić bezpośrednio, wprost, bez ogródek’ zob. **prosto z mostu.**

walić z grubej rury *pospolicie* ‘mówić coś dosadnie, bezpośrednio, zaskakując argumentami’ zob. **wypalić z grubej rury.**

walka Dawida z Goliatem ‘o rywalizacji prowadzonej z pozycji słabeusza; o spotkaniu osób, których wiedza, doświadczenie lub umiejętność z jakiegoś zakresu jest nieporównywalna’: *Dzisiejszy mecz to walka Dawida z Goliatem. Karel Polotny, czyli 132 zawodnik na liście ATP, spotka się z pierwszą rakieta świata – Melchiorem Antonoviciem.* ◊ Warianty = **pojedynek Dawida z Goliatem, starcie Dawida z Goliatem.** Δ Frazeologizm utworzony na kanwie historii biblijnej • Imiona zawsze pisane wielkimi literami.

walka na noże ‘zaciekła konfrontacja, często wymykająca się przyjętym regułom społecznym i obyczajom’: – *Mecze pomiędzy Standardem i Anderlechtem to jest walka na noże* –

opowiada Włodzimierz Lubański, były napastnik reprezentacji Polski, który mieszka w Belgii (F 2009/11/24).

walka z wiatrakami ‘dążenie do czegoś, co z góry skazane jest na porażkę, beznadziejne zmaganie się z czymś’: *Próbowałem wielokrotnie wpisać mamę na listę oczekujących na leczenie eksperymentalne, ale urzędnicy są nieugięci. Choć odnoszę wrażenie, że to walka z wiatrakami, to złożyłem sprawę do sądu, gdyż nie mogę przyjąć do wiadomości, że dla osoby po 55 roku życia system służby zdrowia nie przewiduje opłacania rozwiązań, które mogą znaczeni polepszyć stan zdrowia pacjenta.* ◊ Wariant = **walczyć z wiatrakami**.

walnąć kielicha, walnąć po kielichu ^{◦pospolicie} ‘napić się wódki’: *Walnęliśmy po kielichu z Maćkiem, bo była okazja. Dziś zwieliśmy wiechę na moim domu.*

ważą się losy ^{czegoś/czyjś} ‘czas bliski podjęciu decyzji, ustaleniu czegoś, rozwiązania czegoś’: *Właśnie ważą się losy mojego wyjazdu do Anglii. Jeśli nie dostanę angażu w teatrze, to jadę do Londynu. Koleżanka załatwiła mi tam pracę na stanowisku asystenta stylisty.*

wąchać kwiatki od dołu/spodu ^{◦zartobliwie lub ◦kolokwialnie} ‘nie żyć’: *W wojnie rodzin mafijnych kilku wysoko postawionych w hierarchii gangsterów zostało wyprawionych na tamten świat i teraz wachają kwiatki od dołu.*

wąskie gardło 1. ‘element powodujący opóźnienia, utrudnienia zakończenia jakiegoś projektu, procesu’: *Możliwości kredytowania to wąskie gardło tej inwestycji. Banki podają bowiem w wątpliwość terminowość ukończenia prac.*

wąskie gardło 2. ‘ulica dojazdowa charakteryzująca się dużym nasileniem ruchu pojazdów, skrzyżowanie o słabej przepustowości’: *Ulica św. Michała tuż przed rondem to wąskie gardło i już od rana tworzą się tam wielkie korki. Miejscy urzędnicy w raz z drogowcami zastanawiają się, jak rozwiązać ten problem komunikacyjny, ale na razie nie widać światelka w tunelu.*

wątpliwa przyjemność ‘coś, do czego ktoś się nie garnie; coś niezbyt przyjemnego, miłego’
zob. **średnia przyjemność**.

w biały dzień ‘otwarcie, jawnie, zuchwale, nie kryjąc się z niczym; w dzień, gdy jest widno’: *Bezczelność złodziei przekroczyła już wszelkie granice. Wyrywają oni portfele, szczególnie najstarszych, klientów wrocławskich aptek, kiedy ci chcą uregulować należność za*

farmaceutyki i biorą nogi za pas. Nie przejmują się ochroną, monitoringiem, więc mieszkańcy czekają na reakcję ze strony policjantów i strażników miejskich.

wbić gwóźdź do trumny ‘spowodować pogorszenie stanu, przyczynić się do czyjejś porażki’
zob. **gwóźdź do trumny**.

wbić komuś nóż w plecy ‘zdradzić kogoś, podstępnie zrobić coś na czyjąś niekorzyść’: *Komisja odrzuciła raporty, więc nie mogłem liczyć na przychylność jej członków kolejnych etapach postępowania. Zachodziłem w głowę, co stało u podstaw tak radykalnej zmiany frontu grona wybitnych działaczy. Dowiedział się dopiero po kilku miesiącach, że mój serdeczny przyjaciel ze studiów wbił mi nóż w plecy, przesyłając niczym niepoświadczony donos o mojej rzekomej współpracy ze służbami PRL.* ◊ Warianty (aspektowy) = **wbijać komuś nóż w plecy**, **wsadzić/wsadzać komuś nóż w plecy**.

wbić komuś nóż w serce ‘sprawić komuś przykrość, sprawić komuś ból’: *Ojciec wbił mamie nóż w serce, gdy powiedział przy wszystkich, że nigdy jej nie kochał.*

wbić coś komuś do głowy/°pospolicie do łba ‘próbować komuś coś wytłumaczyć, z trudem wpajać komuś wybrane idee, wzorce postępowania itp.; uczyć bezkompromisowo’: *Szacunek do munduru rodzice wbijali mu do głowy od dziecka. Na zasadzie młodzieńczego buntu przeciwstawił wysławianiu wojskowości pacyfizm.* ◊ Wariant aspektowy = **wbijać sobie coś komuś do głowy/°pospolicie do łba**. ◊ Synonimy = **kłaść/wkładać coś komuś do głowy/°pospolicie do łba**, **kłaść komuś coś łopata do głowy/°pospolicie do łba**.

wbić sobie coś do głowy 1. ‘zapamiętać coś dobrze’: *Czy naprawdę tak dużo wymagam od ciebie. Chcę tylko, żebyś wbił sobie do głowy, że w dużym mieście nie można ot tak zostawiać niezamkniętych drzwi na klucz. Pamiętaj, okazja czyni złodzieja!* ◊ Wariant aspektowy = **wbijać sobie coś do głowy**.

wbić sobie coś do głowy 2. ‘upierać się przy jakiejś nieprawdziwej myśli, będąc przekonanym o jej prawdziwości’: *Nie wiem sam, dlaczego wbiłem sobie do głowy, że „Anielkę” napisał Sienkiewicz. Jeżeli zdam tę maturę, to chyba oszaleję ze szczęścia.* ◊ Wariant aspektowy = **wbijać sobie coś do głowy**.

wbić zęby w ścianę ‘nie mieć pieniędzy na utrzymanie’ zob. **wbijać zęby w ścianę**.

wbijać gwóźdź do trumny ‘powodować pogorszenie stanu, przyczyniać się do czyjejs porażki’ zob. **gwóźdź do trumny**.

wbijać komuś nóż w plecy ‘zdradzać kogoś, podstępnie robić coś na czyjąś niekorzyść’ zob. **wbić komuś nóż w plecy**.

wbijać coś komuś do głowy/°pospolicie do łba ‘próbować komuś coś wytłumaczyć, z trudem wpajać komuś wybrane idee, wzorce postępowania itp.; uczyć bezkompromisowo’ zob. **wbić sobie coś komuś do głowy/°pospolicie do łba**.

wbijać sobie coś do głowy 1. ‘zapamiętać coś dobrze’ lub **2.** ‘upierać się przy jakiejś nieprawdziwej myśli, będąc przekonanym o jej prawdziwości’ zob. **wbić sobie coś do głowy 1. i 2.**

wbijać zęby w ścianę ‘nie mieć pieniędzy na utrzymanie’: *Na studiach wolalem kupić parę książek od paru bułek, dlatego często wbijałem zęby w ścianę. Na szczęście miałem dobre koleżanki, które widząc, jak głoduję, częstowały mnie kanapkami.* ◊ Wariant aspektowy = **wbić zęby w ścianę**.

coś komuś wcale się nie uśmiecha ‘ktoś czegoś nie chce; ktoś nie jest zadowolony, że będzie musiał coś zrobić’: *Andrzejku, słuchaj, przelóżmy spotkanie na jutro. Zimno jak diabli, a ja trochę jestem zaziębiony i wcale mi się nie uśmiecha spacer do miasta w ten mróz.* ◊ Wariant = *coś się komuś nie uśmiecha*.

coś/ktoś wchodzi jak w masło ‘bardzo łatwo, bez przeszkód’: *Wiertła z dobrego stopu powinny wchodzić w beton jak w masło.* ◊ Warianty aspektowe = *coś/ktoś weszło/weszli jak w masło*, *ktoś wszedł jak w masło*. • Frazeologizm używany często poza kontekstem wskazującym na rzeczy, narzędzia, materiał itp.

wchodzić w butach *w coś* ‘nadmiernie, niekulturalnie interesować się aspektami czyjegoś życia; ingerować w czyjeś życie’: *Tabloidy bardzo często wchodzi butami w intymność gwiazd, przekraczając tym samym granicę smaku.*

wchodzić w czyjeś/jakieś buty ‘zastąpić (godnie) kogoś; zająć czyjeś miejsce; przejąć czyjeś obowiązki; przyjąć czyjąś postawę; podzielać oglądy swoich poprzedników’ zob. **wejść w czyjeś/jakieś buty**.

wchodzić komuś w drogę ‘przeszkadzać komuś; być dla kogoś przeszkodą w realizacji jakiegoś celu, w wykonaniu jakiegoś zadania itp.’: *Nie wchodź mi w drogę, bo pożałujesz. Jestem tak zdeterminowany, by w końcu zorganizować tę wystawę w naszym mieście. Zdaję sobie sprawę z tego, że może ona wywołać głosy sprzeciwu, ale nic i nikt nie wpłynie na zmianę mojej decyzji.* ◊ Wariant aspektowy = **wejść komuś w drogę**. ◊ Synonim = **stać/stanąć komuś na drodze**.

wchodzić komuś w paradę ‘przeszkadzać komuś; psuć czyjeś plany, niweczyć realizację zamierzeń’: *Zawsze kiedy chcę wyjść z jakąś inicjatywą przelamującą tradycyjny sposób rozumienia teatru, to ktoś rzuca mi kłody pod nogi. Często wchodzi mi w paradę zastęp urzędników, którzy mnożą wymagane pozwolenia. I tak wiem, o co im chodzi. Nawijają mi makaron na uszy, a rzecz w tym, że boją się konkurencji prywatnej, bo może to pociągnąć za sobą cofnięcie finansowania z budżetu.* ◊ Wariant aspektowy = **wejść komuś w paradę**.

wchodzić w czyjąś skórę ‘zrozumieć czyjeś odczucia, myśli itp.; postawić się w czyimś położeniu’ zob. **wejść w czyjąś skórę**.

coś/ktoś wchodzi w grę/w rachubę ‘coś jest brane pod uwagę, ktoś jest brany pod uwagę’: *Zepsuł się nam samochód, więc weekendowy wypad w góry musimy przenieść na przyszły tydzień. Zostaniemy w takim razie w mieście i w grę wchodzi wypad do teatru lub na jakiś koncert.* • Często z przeczeniem = *coś/ktoś nie wchodzi w grę/ w rachubę*.

wciąż ta sama śpiewka ‘frazes; powtarzająca się wymówka; argumentacja wielokrotnie wcześniej przytaczana’ zob. **stara śpiewka**.

w cichości ducha ‘nie ubierając w słowa, rozważyć coś, podjąć decyzję, dokonać oceny itp. w swoich myślach’: *W cichości ducha próbował godzić się ze światem w te ostatnie dni. Lekarze, kiedy zdiagnozowali u niego raka, dali mu trzy miesiące życia. Dziękował Bogu za dobre życie i oddanych przyjaciół, ale i tak było mu przykro i żal, bo tak wiele pomysłów i marzeń nie udało się zmaterializować.* ◊ Warianty = **w głębi ducha/duszy, w skrytości ducha**.

w ciemno ‘ryzykując, bez rozeznania, bez możliwości oceny powodzenia’: *Pierwszy raz wybieraliśmy się nad morze całą rodziną. Nie pytaliśmy znajomych o tzw. sprawdzone miejsca. Przejrzenie ofert internetowych niewiele dało, więc stwierdziliśmy, że jakoś to będzie. Pojechaliliśmy w ciemno do Darłowa, licząc na to, że na miejscu uda nam się znaleźć coś na miarę naszych oczekiwań i zasobności portfela.* ◊ Frazeologizm rozwijany najczęściej czasownikami = **grać, kupować/kupić, jechać/pojechać, brać/wziąć**.

wciskać ciemnotę ‘wmawiać coś komuś, przekazywać nieprawdziwe, nieprawdopodobne lub bezsensowne informacje’: *To dziwne, ale mam wrażenie, że wczoraj na spotkaniu w sprawie tej franszyzy wciskali nam ciemnotę. Nie wierzę ani na jotę w to, co mówili o jakości tych czekoladek. Nigdy jakoś nie obito mi się o uszy, żeby na wschodzie wyrabiano wyśmienitą czekoladę.* ◇ Synonim = **wciskać kit**.

wciskać kit ‘wmawiać coś komuś; oszukiwać kogoś’: *Nie wciskaj mi kitu. Dobrze wiedziałeś, że nie zdążysz w terminie napisać recenzji. Teraz mam puste dwie kolumny, a w banku tekstów mam same nieciekawe artykuliki.* ◇ Synonim = **wciskać ciemnotę**.

wczasy pod gruszą ‘wypoczynek zorganizowany indywidualnie, we własnym zakresie’: *Turnusy pracownicze i wycieczki zagraniczne nie są dla mnie. Jestem sam sobie sterem i okrętem, więc wybieram wczasy pod gruszą, gdzieś w gospodarstwie agroturystycznym, z dala od zatłoczonych morskich plaż i górskich szlaków.*

wczasy w siodle ‘wypoczynek połączony z atrakcjami związanymi z jazdą na koniu’: *W tym roku wybieramy się na wczasy w siodle. Żona jeździ wyśmienicie, natomiast z moimi umiejętnościami jest o wiele gorzej, ale mam nadzieję, że wrócę do domu w jednym kawalku.*

w czepku urodzony ‘ktoś mający wyjątkowe szczęście w życiu, komu zawsze się wszystko udaje’: *Janek ułożył sobie wspaniałe życie. Wyjechał do Stanów, ma cudną żonę, z którą prowadzi agencję artystyczną w Nowym Jorku. Ale nie ma się co dziwić, przecież on jest w czepku urodzony i nigdy nie zdarzyło się, żeby miał pod górkę.* ‘mieć w życiu szczęście; bez żadnych przeszkód odnosić sukcesy w życiu osobistym i zawodowym’: *Urodziłem się pod szczęśliwą gwiazdą, więc nie mam powodów do narzekań na zły los. Wszystko mi się w życiu udaje.* ◇ Synonimy = **urodzić się pod szczęśliwą gwiazdą**, ^{o dawne} **urodzić się ze srebrną łyżką w ustach**. ◇ Antonim = **urodzić się pod złą gwiazdą**.

wcześniej czy później ‘w końcu tak się stanie, tak będzie; w nieodległej przyszłości, niedługo, na pewno za jakiś czas’ zob. **prędzej czy później**.

w cztery oczy ‘bezpośrednio, sam na sam; bez świadków, na osobności’: *Spotkanie przywódców w cztery oczy trwało ponad pół godziny. Komentatorzy przypuszczają, że mogło ono dotyczyć sytuacji politycznej na Bliskim Wschodzie.*

w dobrej wierze 'kierując się dobrymi pobudkami, z przekonaniem o słuszności swej decyzji': *Ustalałem rozkład tegorocznych zajęć w dobrej wierze i nie dochodziły do mnie głosy niezadowolonych, stąd jestem bardzo zdziwiony, że nagle ktoś próbuje wmówić mi, iż jednym szedłem na rękę, a innym – z premedytacją chciałem utrudnić życie.* ◇ Synonim = **w najlepszej wierze**.

w dobrym tonie 'odpowiednie, przyjęte w jakimś środowisku, zgodnie ze zwyczajem' zob. **coś jest w dobrym tonie**.

wdowi grosz 1. 'niewielka kwota przeznaczona na szczytny cel, na pomoc innym itp. przez osobę niezamożną': *Do budowy kaplicy dołożył się prawie każdy mieszkaniec naszego miasteczka. Ksiądz Marek skrzętnie wszystko zapisywał, traktując na równi kwoty składane przez okolicznych biznesmenów, jak i wdowi grosz od najstarszych parafian.*

wdowi grosz 2. 'niewielkie środki finansowe przeznaczone na coś lub będące w czyimś posiadaniu, zazwyczaj osób starszych, niezamożnych': *Mój starszy brat jest na emeryturze od 20 lat. Jego oszczędności to wdowi grosz, więc nie poradzi sobie ze sfinansowaniem operacji. Trzeba będzie mu pomóc, ale o czego mam się rodzinę.*

w drobny mak 'na małe kawałeczki' zob. **rozsypać się/roztrzaskać się w drobny mak**.

w drodze wyjątku 'w szczególnych okolicznościach, wyjątkowo': *W drodze wyjątku pozwolę pani na jeszcze jedno podejście do egzaminu, ponieważ mogła pani nie zrozumieć dwóch poleceń ze względu na barierę językową.*

w drugim obiegu 'nieoficjalna działalność wydawnicza w systemie totalitarnym' zob. **drugi obieg**.

komuś coś **w duszy gra** 'ktoś postrzega coś, odczuwa coś w określony sposób': *Na ostatnim spotkaniu przekonaliśmy się, co komu w duszy gra. Trudno było to wypowiedzieć, ale chyba już nie mamy wspólnego celu w naszej działalności. Każdy musi iść już własną drogą.*

wejść jak po swoje 'postępować z pewnością siebie, z przekonaniem o swojej wartości; bezczelnie, z wyrachowaniem' zob. **jak po swoje**.

wejść komuś na głowę 'zupełnie kogoś uzależnić od siebie, pozwalać sobie na wszystko': *Młodzi teraz nie dają sobie rady z wychowaniem, tak jak kiedyś. Jedni pozwalają swoim*

dzieciom wejść sobie na głowę i spełniają wszystkie zachcianki swoich pociech, a inni znowu nie umieją sobie znaleźć się w rodzicielstwie i zaczynają stosować przemoc.

wejść w czyjeś/jakieś buty ‘zastąpić (godnie) kogoś; zająć czyjeś miejsce; przejąć czyjeś obowiązki; przyjąć czyjąś postawę; podzielać oglądy swoich poprzedników’: *Minister zdrowia wszedł w buty swoich poprzedników i nic nie wskazuje na to, aby sytuacja miała się poprawić.* ◊ Wariant aspektowy = **wchodzić w czyjeś/jakieś buty**. ◊ Synonim = **wskoczyć w czyjeś/jakieś buty**.

wejść w czyjąś skórę ‘zrozumieć czyjeś odczucia, myśli itp.; postawić się w czyimś położeniu’: *Aby dowiedzieć się czym jest walka z chorobą nowotworową, trzeba by wejść w skórę nie tylko chorego, ale i jego najbliższych.* ◊ Wariant aspektowy = **wchodzić w czyjąś skórę**.

wejść komuś w drogę ‘przeszkodzić, zaszkodzić komuś; stać się dla kogoś przeszkodą w realizacji jakiegoś celu, w wykonaniu jakiegoś zadania itp.’ zob. **wchodzić komuś w drogę**.

wejść komuś w paradę ‘przeszkodzić komuś; zepsuć czyjeś plany, zniweczyć realizację zamierzeń’ zob. **wchodzić komuś w paradę**.

wersja elektroniczna ‘teksty dokumentów, książek, gazet, obliczeń itp. zapisane w plikach komputerowych’: *Profilowane szkoły średnie stały się poletkiem doświadczalnym dla wprowadzania e-booków w nauczaniu. Jeśli projekt się powiedzie, to za kilka lat podręczniki szkolne będą dostępne w wersji elektronicznej na stronach ministerstwa.*

coś/ktoś **weszło/weszli jak w masło** ‘bardzo łatwo, bez przeszkód’ zob. **coś/ktoś wchodzi jak w masło**.

coś **weszło komuś w krew** ‘ktoś ma coś w zwyczaju robić, coś jest czyimś nawykiem’: *Długie dyskusje z oponentami weszły mu już w krew. Kiedy inni udawali się na prośzone kolacje, on jeszcze w kularach toczył polityczne spory.*

wetknąć kij w mrowisko ‘wprowadzić zamieszanie, wywołać spór’: *Prezydent zaproponował zwiększenie wydatków na administrację. Wetknął tym samym kij w mrowisko, bo wielu kongresmanów było przekonanych o decyzji przesunięcia środków na edukację.* ◊ Wariant = **wsadzić kij w mrowisko**.

wetknać kij w szprychy *publicystyczne* ‘przeszkodzić, zaszkodzić z premedytacją, sabotować czyjeś działania’ zob. *publicystyczne* **wkładać kij w szprychy**.

wetknać nos *w coś/gdzieś/w nie swoje sprawy* zob. **wściubiać/wściubić tykać nos** *w coś/gdzieś/w nie swoje sprawy*.

wet za wet ‘zaatakować tymi samymi argumentami, tym samym działaniem itp.’: *Miał moralne prawo oddać wet za wet w takiej sytuacji. Czuję, że przekroczenie granicy ataków personalnych nie wróży nic dobrego tej kampanii.*

wezwać kogoś na dywanik ‘zostać zaproszony przez przełożonego na rozmowę, mającą wyjaśnić złe, nie najlepsze, błędne, nieakceptowane zachowanie pracownika’: *Spodziewał się wielu nieprzyjemnych sytuacji, po tym, gdy wprost wypomnił pracownikom lenistwo, wymieniając ich z imienia i nazwiska. Przez dwa tygodnie nikt nie dawał poznać po sobie, że coś się stało. Aż tu nagle, doszły go słuchy o jego rzekomym zwolnieniu ze stanowiska dyrektora działu. Szef wezwał go na dywanik i skrytykował za bierność w kontaktach z nowym klientem. Po dłuższej rozmowie udowodniłem, że ktoś spreparował większość dokumentów, ale nie byłem w stanie powiedzieć, kto ze współpracowników chciał podłożyć mi świnię.* ◇ Warianty = **iść/pójść do kogoś na dywanik**.

coś **wędruje z rąk do rąk** ‘o czymś przekazywanym kolejnym osobom’ zob. **z rąk do rąk**.

węzeł gordyjski ‘bardzo skomplikowana sprawa, problem, który wydaje się niemożliwy do rozwiązania’: *Sytuacja na Kaukazie jest szczególnie zagmatwana. Nie widać przestrzeni do rozmów, stąd trudno nie dostrzegać, że to kolejny węzeł gordyjski współczesnej Europy i jej obrzeży.* ◇ Warianty = **przeciąć/rozciąć węzeł gordyjski**.

w głębi ducha/duszy ‘nie ubierając w słowa, rozważyć coś, podjąć decyzję, dokonać oceny itp. w swoich myślach’ zob. **w cichości ducha**.

w głowie się komuś miesza zob. **miesza się komuś w głowie**.

w godzinie próby ‘o sytuacji, która wymaga odpowiedniej decyzji; o sytuacji, w której okazuje się, jakie drzemią w kimś możliwości; ujawnienie się faktycznej wartości jakiegoś człowieka’: *Wojna budowała osobowość i szlifowała charakter. W godzinę próby każdy musiał odpowiedzieć sobie na pytanie, o najważniejsze wartości w życiu człowieka i narodu.* ◇ Wariant = **godzina próby**.

w gorącej wodzie kąpany ‘o człowieku: niecierpliwy, rozemocjonowany, postępujący pod wpływem chwili’: *Robert jest w gorącej wodzie kąpany. On chciałby w trzy dni założyć restaurację. A tu najpierw trzeba przygotować biznesplan, potem postarać się o potrzebne zezwolenia i koncesje, pomyśleć nad wystrojem i przemyśleć jeszcze tysiąc różnych spraw.*

wiać, gdzie pieprz rośnie ‘uciekać w popłochu, daleko’ zob. **uciekać, gdzie pieprz rośnie**.

wiadomości o śmierci *kogoś/czegoś są przedwczesne* ‘ktoś dementuje pogłoski klęsce czyjejs lub czegoś, o fiasku czegoś, o zwolnieniu, o dymisji kogoś’: *Wiadomości o mojej śmierci są przedwczesne i mogę zapewnić wszystkich, że w najbliższym roku nadal będę prowadził pierwszą drużynę ze stolicy.*

wiało nudą ‘coś bardzo nudne’: *Wystąpienie młodej i bardzo utalentowanej krakowianki położyło słuchaczy na obie łopatki. Później z mównicy wiało nudą.* ◊ Wariant = **wieje nudą**.

wiara w lepsze jutro ‘przekonanie o korzystnej przyszłości’ zob. **nadzieja na lepsze jutro**.

wiatrem podszyty ‘o ubraniu: zniszczonej, niskiej jakości’: *Karol nosił wiatrem podszyty płaszcz, a w jego kieszeni filozoficzną książkę. Był inny od kolegów z roku. Spokojny, opanowany, grzeczny, a przede wszystkim umiał słuchać.*

wiązać koniec z końcem zob. **z trudem wiązać koniec z końcem**.

wić się jak piskorz ‘uchylać się na wszystkie sposoby od odpowiedzi’: *Kiedy zapytałem Jarka po lekcji, z których książek korzystał przy opracowywaniu tematu, zaczął kręcić. Zauważyłem, że coś jest niw tak, więc nie dając nic po sobie poznać, naciskałem dalej, ale on wił się jak piskorz, byle tylko rozmowa potoczyła się w innym kierunku.*

widać jak na dłoni ‘coś jest oczywiste, jasne, nie wymaga wyjaśnień’: *Znowu ktoś ma pretensje o spóźnienia, a tu przecież widać jak na dłoni, że to sekretariat nie dopełnił formalności.*

widzieć białe myszki ‘mieć omamy spowodowane nadmiernym spożyciem alkoholu i długotrwałym działaniem alkoholu w organizmie’: *Zdzisiek pije już od świąt. Kiedy ostatnio*

go odwiedziłem, żeby zanieść mu zupe, to opowiadał, że się przestraszył, bo już widział białe myszki. Tak mówi, ale pić nie przestanie.

widzieć kątem oka ‘patrzeć ukradkiem, niepostrzeżenie, podejrzliwie; dojrzyć coś, poruszając jedynie oczami w bok’ zob. **dostrzec/dostrzegać kątem oka**.

widzieć na własne oczy ‘obserwować coś, uczestniczyć w czymś bezpośrednio’ zob. **na własne oczy**.

widzieć *coś* **oczyma duszy** ‘wyobrażać sobie, wybiegać myślami w przyszłość’: *Do emerytury było blisko. Oczyma duszy widziałem portugalski brzeg oceanu i malutką chatkę z werandą, a na tej werandzie siebie śpiewającego fado.*

widzieć, co się święci ‘umieć przewidywać rozwój wypadków; orientować się w tym, co nastąpi, na co się zanosz’ zob. **wiedzieć, co się święci**. • Najczęściej w postaci z imiesłowem = **widząc, co się święci**.

widzieć światełko w tunelu ‘dostrzec możliwość wyjścia z trudnej sytuacji, rozwiązania trudnego zadania’: *Dla mnie sprawa odszkodowania była przegrana, on jednak widział światełko w tunelu. Postanowił powołać się na precedens z innego stanu, choć przedmiot sporu nie był identyczny.* ◊ Warianty = **widać światełko w tunelu, światełko w tunelu, zobaczył światełko w tunelu, pojawiło się światełko w tunelu**.

widzieć *coś* **w krzywym zwierciadle** ‘widzieć coś w sposób karykaturalny, nieprawdziwy’ zob. **w krzywym zwierciadle**.

wieczny student ‘ktoś korzystający z zawilosci regulaminów studiów w celu jak najdłuższego utrzymania statusu studenta’: *Biseptol był chyba ostatnim wiecznym studentem na naszej uczelni przed wejściem w życie systemu bolońskiego do szkolnictwa wyższego.*

wieczór kawalerski, wieczór paniński ‘spotkanie przed ślubem, zwykle w ostatnim dniu przed uroczystością, w gronie przyjaciół i kolegów przyszłego męża lub w gronie przyjaciółek i koleżanek przyszłej żony’: *Nigdy chyba jeszcze nie byłem na tak nudnym wieczorze kawalerskim. Ponieważ pięciu starych przyków wspominało kilka godzin czasu podstawówki, więc po paru głębszych wymówiłem się nieskończoną pracą, której nie mogę odłożyć na inny dzień, po czym wyszedłem z imprezy.*

wiedzieć, co jest grane ‘dobrze orientować się w sytuacji; znać się na czymś’: *Poprosiłem o dokumentację symulacji oprogramowania, bo lubię wiedzieć, co jest grane, kiedy będziemy negocjować przedłużenie umowy na następne trzy lata.* • Zalecany przecinek przed zaimkiem = **co**.

wiedzieć, co się święci ‘umieć przewidywać rozwój wypadków; orientować się w tym, co nastąpi, na co się zanosi’: *Minister opuścił zebranie komisji sejmowej, bo wiedział, co się święci. Najprawdopodobniej, posłowie nie zostawiliby na nim suchej nitki po fiasku rozmów z Amerykanami.* ◇ Warianty = **czuć/poczuć, co się święci; przeczuwać, co się święci, widzieć, co się święci.** • Zalecany przecinek przed zaimkiem = **co**.

wiedzieć, co w trawie piszczy ‘dobrze znać uwarunkowania jakiejś sprawy; domyślać się czegoś’: *Producenci dobrze wiedzą, co w trawie piszczy i już przygotowują się na zmianę składu paliw. Ustawa o obowiązkowym dodatku estrów roślinnych na pewno ich nie zaskoczy.* • Zalecany przecinek przed zaimkiem = **co**.

wiedzieć, gdzie konfitury stoją ‘być przewidującym, umieć przygotować się na zmiany’: *Zmieniał się zarząd, właściciel, a ten szczwany lis od dwudziestu lat pracował na intratnym stanowisku kierownika administracji. Po prostu wiedział, gdzie konfitury stoją i szybko próbował zaskarbić sobie przyjaźń osób decyzyjnych.* • Zalecany przecinek przed zaimkiem = **gdzie**.

wiedzieć swoje ‘mieć odrębne zdanie, upierać się przy swoim rozumieniu czegoś’: *Próbowałam ci tłumaczyć wiele razy, że dobre apartamenty w Trogirze trzeba rezerwować już zimą, a najdalej wczesną wiosną, ale, oczywiście, ty wiesz swoje. Teraz zapłacimy dwa razy więcej za pokój z łazienką w miarę blisko morza.*

wieje nudą ‘coś bardzo nudne’ zob. **wiało nudą**.

wiek balzakowski ‘o kobiecie atrakcyjnej pomiędzy 30. a 40. rokiem życia’: *Kobiety w wieku balzakowskim właśnie zaczynają odgrywać coraz większą rolę w życiu publicznym.*

wiele hałasu o nic ‘mówić o czymś, komentować coś w sposób nieadekwatny do niewielkiego znaczeniu sprawy, wydarzenia, faktu itp., o czymś nieznaczącym, błałym, a w jakiś sposób wyolbrzymionym’: *Wiele hałasu o nic. Naprawdę, jestem rozczarowany. Straciliśmy czas i pieniądze na tę szmirę. Świetna obsada, dobry reżyser, ale fabuła z obszarów zabili go i uciekł. Okropnie się wynudziliśmy.* ◇ Warianty = **dużo hałasu o nic, wiele krzyku o nic.**

wiele krzyku o nic ‘mówić o czymś, komentować coś w sposób nieadekwatny do niewielkiego znaczeniu sprawy, wydarzenia, faktu itp., o czymś nieznaczącym, błahym, a w jakiś sposób wyolbrzymionym’ zob. **wiele hałasu o nic**.

wiele (jeszcze) wody w Wiśle upłynie ‘w odległej przyszłości’: *Optymizm zawitał na giełdzie po coraz częstszych deklaracjach, że gospodarka światowa wychodzi z kryzysu. Wiele firm poprawiła swoje wyniki finansowe, ale większość z nich nadal jest pod kreską i wiele jeszcze wody w Wiśle upłynie, by wróciły czasy prosperity.* ◊ Wariant = **dużo (jeszcze) wody w Wiśle upłynie**.

wielka płyta ‘bloki zbudowane z dużych betonowych płyt’: *Mieszkania w wielkiej płycie straciły na wartości.*

wielki człowiek ‘ktoś wybitny, nieprzeciętny, zasłużony’: *Wielcy ludzie czasami odchodzą w zapomnieniu i dopiero po jakimś czasie okazuje się, że mieliśmy do czynienia z jednostką wybitną, zmieniającą na trwałe bieg historii.*

wielkie halo ‘o czymś, co z wątpliwych powodów dla nadawcy wypowiedzi wywołało poruszenie, zainteresowanie, stało się ważne; przywiązywanie wagi dla czegoś nieznaczącego’ zob. **robić wielkie halo**.

wielkopański gest ‘hojność, rozrzutność’: *Nikt nie spodziewał się, że Miron zdobędzie się na wielkopański gest i sfinansuje nowy plac zabaw dla dzieci. Był znany raczej ze skąpstwa, i – co tu dużo ukrywać – z chamstwa, więc taka postawa może zadziwiać. Niektórzy mówią wprost, że chciał się pokazać, gdyż zabiega o względy Helenki od Ćwiertaków. Pół miasta trochę śmieje się pod nosem, bo jest między nimi ze trzydzieści lat różnicy. Cóż, chłopu na stare lata przypomniało się o żeniaczce.* ◊ Warianty = **pański gest, szeroki gest; mieć pański gest, mieć szeroki gest**.

wierzchołek góry lodowej ‘widoczna, ujawniona niewielka część jakiejś sprawy, często afery, uświadamiany fragment jakiegoś problemu’: *Wyniki badań dotyczących niezrozumienia krótszych tekstów prasowych przez uczniów gimnazjum to jedynie wierzchołek góry lodowej. Proces wtórnego analfabetyzmu najmłodszego pokolenia jest tylko jednym z elementów nieumiejętności dostosowania edukacji do wyzwań współczesnego świata.* ◊ Wariant = **czubek góry lodowej**.

wiercić *komuś dziurę w brzuchu* ‘nudzić, uporczywie domagać się czegoś od kogoś, nalegać, by ktoś coś zrobił’: *Mam nadzieję, że nie trzeba będzie wiercić dziury w brzuchu Piotrowi, żeby przygotował dla wszystkich świąteczny obiad. Wiem, że on z przyjemnością obarczył kogoś innego tym obowiązkiem, ale już się to przyjęło, że pierwszy dzień świąt spędzamy u niego w domu.*

wierutna bzdura/kłamstwo ‘niedorzeczność, nonsens’: *Karol miałby wejść na miejsce Tomka i pokierować zespołem? Nie wierz temu, to wierutna bzdura.*

wierzgać przeciw ościeniowi ‘sprzeciwiać się, buntować się bezskutecznie przeciwko czemuś nieuchronnemu, co z pewnością nastąpi’: *Moja decyzja jest nieodwołalna i gadaniem nic nie wskórasz. Wszystkie twoje argumenty są nieprzekonujące, więc nie wierzgaj przeciw ościeniowi.*

wierzyć *komuś na słowo* ‘nie wymagać od kogoś dowodów na potwierdzenie czegoś; wierzyć w czyjeś dobre intencje’ zob. **uwierzyć** *komuś na słowo*.

wieszać psy *na kims/na czymś* ‘obmawiać kogoś, obrażać kogoś za plecami; zniesławiać kogoś’: *Wielu rodziców wieszało psy na dyrektorze szkoły, ponieważ ten wymyślił, że dzieci zamiast na zieloną szkołę pojedą oglądać inscenizowane pojedynki średniowiecznych rycerzy. Na zwołanym naprędce nieformalnym spotkaniu rodzice nie przebiali w słowach i postanowili wysłać protest w tej sprawie do kuratorium.*

wieszać się *czyichś klamek/czyjejś klamki* ‘zabiegać o pomoc, wsparcie kogoś wyżej postawionego, osoby wpływowej’ zob. **trzymać się pańskiej klamki**.

wieść *kogoś na manowce* ‘spowodować, że ktoś zaczyna żyć niemoralnie, pogrążyć się w nieuczciwości’ zob. **sprowadzić** *kogoś na manowce*.

wieść prym ‘przewodzić, dominować, być pierwszym’: *Na polskiej scenie muzycznej prym wiodą młode wokalistki spod znaku pop.* ◊ Synonim = **rej wodzić**.

wieża Babel ‘o zbiorowości mówiącej różnymi językami’: *Korytarze instytucji unijnych to istna wieża Babel, choć najczęściej słyszy się łacinę naszych czasów, czyli angielszczyznę.* Δ Frazeologizm nawiązujący do opowieści biblijnej o pomieszaniu języków przez Boga (BT – Rdz 11:9 *dlatego to nazwano je [miasto –PF] Babel, tam bowiem Pan pomieszał mowę mieszkańcom całej ziemi*) • Zalecany zapis wielką literą nazwy mitycznego miasta = **Babel**.

wieża z kości słoniowej ‘miejsce odosobnienia, sprzyjające twórczej pracy, ważnym przemysłeniom’ zob. **zamknąć się w wieży z kości słoniowej**.

wilczy apetyt ‘wielkie pragnienie jedzenia’: *Mogę przez cały dzień nie jeść, ale wieczorem dostaję wilczy apetyt i nie zamykam lodówki do północy.* Synonim = **wilczy głód**.

wilczy bilet ‘zakaz wstępu gdzieś dla kogoś; dokument z negatywną opinią wydawany osobie wyrzuconej z pracy, ze szkoły itp., uniemożliwiający przyjęcie do innej pracy, szkoły itp.’: *Janek z Tomkiem wzięli na siebie organizację akcji ulotkowej w szkole. Ponieważ mieli już ponad 18 lat, to dyrektor, który trząśł portkami przed bezpieczeńką, wyrzucił ich ze szkoły z hukiem. Otrzymali wilczy bilet, więc nie mieli czego szukać w innej szkole.*

wilczy głód ‘wielkie pragnienie jedzenia’ zob. **wilczy apetyt**.

wilk morski ‘marynarz, żeglarz z długim stażem’: *Byliśmy pierwszy raz na Mazurach. Zamieszkaliśmy w pokojach gościnnych w domu u fascynującego człowieka, starego marynarza, który osiadł tam na starość wraz z rodziną. Stary wilk morski raczył nas opowieściami z mórz i oceanów. To były wspaniałe, niezapomniane wieczory.*

wiocha/wioska zabita dechami/deskami zob. **dziura zabita dechami/deskami**.

coś **wisi w powietrzu** ‘coś niedługo się stanie’: *Coraz goręcej robi się na Bliskim Wschodzie. Niektórzy twierdzą nawet, że konflikt zbrojny wisi w powietrzu.*

wisieć na/przy telefonie ‘rozmawiać długo lub często przez telefon’: *Aniu, proszę, pożegnaj się z koleżanką. Wisisz na telefonie od godziny, a równie dobrze mogłybyście się umówić gdzieś na dworze, aby pogadać.*

wisieć u pańskiej/ u czyjejś klamki ‘uzależniać swój byt od życia na koszt kogoś wyżej postawionego; utrzymywać się, wykorzystując pozycję, zamożność kogoś innego’ zob. **trzymać się pańskiej klamki**.

wisielczy humor ‘bardzo zły nastrój; ironiczne podejście do niełatwych, trudnych, niekorzystnych wydarzeń’: *Patrzę na ciebie od rana i widzę, że dziś chyba nie wyjdziemy do klubu. Masz wisielczy humor, a to nie wróży dobrej zabawy, więc lepiej zostańmy w domu.*

wisienka na torcie ‘nadzwyczajny, wyborny, świetny dodatek do czegoś dobrego’: *Ostatnie opowiadanie, zamykające cały tom, to wisienka na torcie. Na dziesięciu stronach autor ukazał maestrię subtelności i prostoty opisu dojrzałego uczucia dwojga starych ludzi.*

coś **wisi** nad kimś/nad czymś **jak miecz Damoklesa** ‘coś stale komuś zagraża’: *Po operacji i chemioterapii wrócił do zdrowia, ale lekarze przestrzegają, że trzeba poczekać jeszcze trochę, aby wykluczyć reemisję nowotworu. Dla niego już w tej chwili to było drugie życie, niezależnie od tego, jak długo potrwa. Jeszcze do niedawna czuł, że śmierć wisi nad nim jak miecz Damoklesa.*

coś **wisi** na kimś **jak worek** ‘o ubraniu: za szerokie, za obszerne’: *Buty z poprzedniego sezonu spisałem już na straty, ale myślałem, że kombinezon jeszcze w tym sezonie będzie mi służył na stoku. Niestety, wisiał na mnie jak worek, bo zrzuciłem kilkanaście kilogramów w tym roku. Nie wiedziałem, czy śmiać się czy płakać.*

coś **wisi na włosku** ‘coś złego może się wydarzyć, coś jest niepewne, zagrożone’: *Po tragicznym wypadku samochodowym dalsza kariera młodego i dobrze zapowiadającego się polityka lewicy wisi na włosku. ◇ Wariant = coś **zawisło na włosku**.*

coś **wisi w próżni** ‘coś jest niepewne realizacji, coś zostało wstrzymane, przerwane, np. projekt, plan itp.; coś czeka na rozwiązanie, na decyzję’ zob. **coś jest zawieszony w próżni**.

ktoś wisi w próżni ‘ktoś jest niepewny o swoją przyszłość; ktoś nie jest w stanie powiedzieć, w którą stronę potoczy się jego życie osobiste lub zawodowe; ktoś czeka na ważne decyzje z nim związane’ zob. **ktoś jest zawieszony w próżni**.

w jednej chwili ‘natychmiast, nagle, przez moment’: *Kiedy zrozumieli, że mogą ich z łatwością wyrzucić z pracy, bo nie są związkowcami, a dołączyli się do strajku, na zebraniu z kierownictwem zaczęli cienko śpiewać. Postulaty pracownicze w jednej chwili przestały być dla nich ważne.*

w każdym calu ‘w pełni, całkowicie, od początku do końca, pod każdym względem’: *We współczesnym świecie filmowym nie ma miejsca na eksperymenty. Reżyser komercyjny musi być perfekcyjny w każdym calu i na długo przed rozpoczęciem zdjęć powinien umieć opisać skalę sukcesu swojego produktu.*

wkładać komuś coś **do głowy**/[°]pospolicie **do łba** ‘próbować komuś coś wytłumaczyć, z trudem wpajać komuś wybrane idee, wzorce postępowania itp.; uczyć bezkompromisowo’ zob. **kłaść** komuś coś **do głowy**/[°]pospolicie **do łba**.

wkładać do jednego worka ‘przykładać tę samą miarę do czegoś różnego; traktować jednakowo elementy z odmiennych porządków, płaszczyzn, obszarów’ zob. **wrzucać do jednego worka**.

wkładać kij w szprychy [°]publicystyczne ‘przeszkadzać, szkodzić z premedytacją, sabotować czyjeś działania’: *Przeprowadzenie zmian w szkolnictwie wyższym może się opóźnić. Opozycja wkłada kij w szprychy rządowi, prosząc w świetle kamer o debatę publiczną, wyciągając straszaka w postaci odpłatności za studia dzienne.* Warianty (aspektowe) = [°]publicystyczne **wetknąć/wtykać kij w szprychy**, [°]publicystyczne **włożyć kij w szprychy**, [°]publicystyczne **wsadzić/wsadzać kij w szprychy**.

wkładać coś komuś **w usta** (**jakieś/czyjeś słowa**) ‘przypisywać komuś jakąś wypowiedź; wmawiać komuś wypowiedź, której ten ktoś nie jest autorem’: *Często w ferworze walki politycy niby mimochodem wkładają w usta swoich przeciwników słowa, których tamci nigdy w życiu by nie wypowiedzieli.* ◊ Wariant aspektowy = **włożyć** coś komuś **w usta** (**jakieś/czyjeś słowa**).

w koło/w kółko Macieju ‘tak samo, ciągle to samo’: *Miodowy miesiąc spędziliśmy na urządzaniu naszego gniazdka. Mój ojciec był z nas dumny. Pomagał nam, jak mógł najlepiej, powtarzając w koło Macieju: małe ciasne, ale własne.* ◊ Warianty = **i tak w koło/w kółko Macieju**. • Zwyczajowo używana jest wielka litera w imieniu **Maciej**.

w krótkich abcugach ‘szybko, w krótkim odstępie czasu; błyskawicznie, natychmiast’: *Doścignęli ich w krótkich abcugach pewnie dlatego, że mieli wypoczęte konie.*

w krzywym zwierciadle ‘w sposób karykaturalny, nieprawdziwy’: *Społeczeństwo obywatelskie w Polsce jest jeszcze w powijakach, więc nie można się dziwić, że ludzie w małych miejscowościach skupieni są na codzienności i jeśli już zwracają uwagę na plan ogólny, państwowy, to raczej widzą ten świat w krzywym zwierciadle, opierając się na wytworzonym modelu medialnym.* ◊ Warianty = **przedstawiać/przedstawić** coś **w krzywym zwierciadle**, **ukazywać/ukazać** coś **w krzywym zwierciadle**, **widzieć** coś **w krzywym zwierciadle**, **zobaczyć** coś **w krzywym zwierciadle**.

w kwiecie wieku ‘w pełni sił witalnych’: *Wielu ludzi w kwiecie wieku rozmyśla już o swojej starości, odkładając ciężko zarobione pieniądze na rachunkach oszczędnościowych.*

coś **własnej roboty** ‘coś przygotowane własnym sumptem, w domu, własnoręcznie’ zob. **coś własnej roboty**.

własne podwórko ‘dziedzina, w której ktoś się specjalizuje; rodzime środowisko, bezpieczna przestrzeń życiowa’: *Pozwolisz, że nie będę się wypowiadał na tematy socjologiczne, bezpieczniej się czuję na własnym podwórku. Jeśli zapytasz, jaki jest stan współczesnej kultury, to z chęcią ci pomęcę moimi wywodami.* ◇ Antonim = **cudze podwórko**.

własny kąć ‘mieszkanie własnościowe, dom; miejsce bezpieczne, znane’: *Dla młodych ludzi na dorobku wzięcie kredytu w całości pokrywającego koszt nowego mieszkania jest jedynym wyjściem na własny kąć.* ◇ Wariant = **mieć (swoj) własny kąć**.

własnym sumptem ‘na własny koszt, sfinansować coś ze swoich prywatnych środków’: *Pierwszy tomik swoich poezji wydał własnym sumptem.* ◇ Synonim = **z własnej kieszeni**.

własny świat ‘wytworzona dla siebie bezpieczna przestrzeń życiowa; życie zgodne z własnymi przyzwyczajeniami, niekoniecznie zrozumiałymi dla innych’ zob. **mieć (swoj) własny świat**.

włochate myśli ^{◦zartobliwie} ‘nieobyčajne, lubieżne; erotyczne, dotyczące seksu’ zob. ^{◦zartobliwie} **kosmate myśli**.

włos komuś z głowy nie spadł/nie spadnie ‘wyjść/wychodzić bez szwanku z jakiejś sytuacji’: *Nie musisz się niczego bać. Obiecuję, że włos ci z głowy nie spadnie.*

włos się komuś na głowie jeży ‘ktoś odczuwa strach’: *Pierwszy raz widzę coś tak okropnego. Gdy patrzę okrutne oblicze człowieka w czasie wojny, to włos mi się na głowie jeży.* ◇ Warianty = **coś jeży komuś włos na głowie** **coś zjeżyło komuś włos na głowie**.

włosy stają/staną komuś dęba na głowie ‘ktoś się bardzo przestraszył; ktoś się panicznie czegoś boi’: *Kiedy postanowiliśmy wrócić do domu, była już ciemna noc. Nagle usłyszeliśmy jakiś przeraźliwy skowyt. W świetle latarni zauważyłem, że Marcinowi włosy stanęły dęba.*

włożyć do jednego worka ‘przyłożyć tę samą miarę do czegoś różnego; potraktować jednakowo elementy z odmiennych porządków, płaszczyzn, obszarów’ zob. **wrzucać do jednego worka**.

włożyć kij w szprychy *publicystyczne* ‘przeszkodzić, zaszkodzić z premedytacją, sabotować czyjeś działania’ zob. *publicystyczne* **wkładać kij w szprychy**.

włożyć coś między bajki ‘stwierdzać, że coś jest niemożliwe, nieprawdziwe, nieracjonalne’: *Twoje opowieści o wyprawie dookoła świata możesz włożyć między bajki. Teraz jesteś zajęty pracą i spłacaniem kredytów, a za jakiś czas będziesz już za stary na takie eskapady.* ◇ Wariant aspektowy = **kłaść coś między bajki**.

włożyć coś komuś w usta (jakiś/czyjeś słowa) ‘przypisać komuś jakąś wypowiedź; wmówić komuś wypowiedź, której ten ktoś nie jest autorem’ zob. **wkładać coś komuś w usta (jakiś/czyjeś słowa)**.

w mgnieniu oka ‘natychmiast, szybko, w jednej chwili’: *Spojrzałem w stronę huśtawki wśród drzew, bo zadziwił mnie odgłos łamanych gałęzi. Po chwili ujrzałem, jak z krzaków wybiega jakiś zwierz. W mgnieniu oka przebiegł przez podwórko i przeskoczył przez płot. Do dziś nie wiem, z czym miałem do czynienia.*

wmówić dziecko w brzuch ‘skłonić kogoś do uznania czegoś za swoje, np. słów, poglądów, działań’: *Nie twierdziłem, że sprzedaż akcji, to najlepsze wyjście w tym momencie, więc nie umawiaj mi dziecka w brzuch.*

wmurować/wmurowywać kamień węgielny *pod coś* ‘umieścić akt erekcyjny w fundamentach nowo powstającego budynku’ zob. **położyć kamień węgielny** *pod coś* **2.** i **kamień węgielny 2.**

w najlepszej wierze ‘uczciwie, chcąc nieść pomoc, z dobrymi intencjami’: *Zapytałem, czy ci nie pomóc w najlepszej wierze. Nie sądziłem, że zrezygnowałaś ze studiów.* ◇ Synonim = **w dobrej wierze**.

wnętrzości komuś przyrastają/przyrosły do krzyża ‘ktoś jest bardzo głodny’ zob. **żołądek komuś przyrasta/przyrósł do krzyża**.

w objęciach Morfeusza ‘we śnie’: *Spojrzeni za Mirka, ale on już był w objęciach Morfeusza, więc przykryli go kocem i na paluszkach wyszli z pokoju.* • Poprawny zapis wielką literą wyrazie = **Morfeusz**. • Frazeologizm często łączony z czasownikami **być, tkwić, znaleźć się**.

w oczach ‘szybko, błyskawicznie’: *Chyba dałem za dużo drożdży, bo ciasto rośnie w oczach. Minęło dopiero pięć minut, a ono wystaje poza brzeg miski.*

woda na młyn ‘warunki sprzyjające realizacji czyichś zamiarów’: *Niepowodzenia przy ustawie medialnej to woda na młyn przeciwników zrewolucjonizowania rynku nadawców publicznych.* • Często w postaci = coś **jest wodą na czyjś młyn**.

woda sodowa ‘okres w życiu, w którym ktoś odnosi wielki sukces, staje się sławny itp.; sytuacja, w której ktoś pod wpływem sukcesu staje się zarozumiałym, zadufanym, zapatrzonym w siebie, zrywając najczęściej z wcześniejszym otoczeniem’: *Cały czas obcuje z tymi samymi osobami, które mnie pamiętają od zawsze, więc też wiedzą, jaki byłem kiedyś i kim jestem dzisiaj. A fakt, że nadal mogą mnie traktować naturalnie, świadczy o tym, że woda sodowa nie zabiła tego, co najważniejsze w moim charakterze: spontaniczności, szczerości, idealizmu i bycia sobą* (ŚK 2010/1/22). ◊ Wariant = **woda sodowa komuś uderzyła do głowy**.

woda sodowa komuś uderzyła do głowy ‘pod wpływem powodzenia w jakiejś dziedzinie stać się zarozumiałym, zadufanym, zapatrzonym w siebie; pod wpływem sukcesu zawodowego lub finansowego porzucić dotychczasowy tryb życia na rzecz hulaszczego, rozrzutnego, elitarnego’: *Wiesiowi woda sodowa uderzyła do głowy, odkąd zaczęli ich grać w kilku topowych rozgłośniach. Co poniedziałek spotykaliśmy się na kawie w małej knajpce w centrum miasta, teraz jakoś od stycznia nie możemy się umówić. Podobno wszedł na dobre w plastikowe środowisko gwiazd i gwiazdeczek. Cóż, szkoda faceta. A niezły był z niego herbatnik, że tak powiem.* ◊ Wariant = **woda sodowa**.

wodzić oczyma/oczami *za kimś/za czymś* ‘podążać za kimś lub za czymś wzrokiem, pragnąć kogoś lub czegoś’: *Do klubu wszedł mężczyzna około trzydziestki. Był przystojny i ubrany ze smakiem, więc nikogo z ans nie dziwiło, że nasze koleżanki wodziły za nim oczyma przez jakiś czas, zapominając o nas zupełnie..*

wodzić rej ‘dominować w jakiej grupie, przewodzić, być liderem’ zob. **rej wodzić**.

wodzić się za lby ‘kłócić się, walczyć ze sobą’: *Spotkanie u Marty skończyło się małym zgrzytem. Ich mężowie przeszli w pewnym momencie na tematy polityczne i na nieszczęście, nie zgadzali się ze sobą. Zaczęli się wodzić za lby do tego stopnia, że groziło to rękoczynami.*

wodzić kogoś za nos ‘zdominować kogoś, uzależniać kogoś od siebie, manipulować kimś’: *Całkiem świadomie dawał się wodzić za nos swojej żonie. Nie czuł się z tym niekomfortowo, gdyż z doświadczenia wiedział, że ona dokonywała prawie zawsze trafnych wyborów.*

w ogniu krytyki ‘w obliczu zarzutów płynących z wielu stron’ zob. **znaleźć się w ogniu krytyki**.

wojna domowa ‘kłótnia rodzinna, nieprzyjemna atmosfera ciągłego oskarżania o coś wśród członków rodziny; ostry konflikt na scenie politycznej, konflikt różnych grup w obrębie jednej partii politycznej’: *Nieprzerwana od lat 90. wojna domowa na scenie politycznej nie sprzyja konstruktywnemu działaniu, np. w dostosowywaniu prawa do wymagań współczesnego świata.*

wojna na górze ‘rozgrywka polityczna, konflikt wśród rządzących’: *Kolejne wybory mogą doprowadzić do wojny na górze.* Δ Frazeologizm autorstwa Lecha Wałęsy.

wojna nerwów ‘stwarzanie poczucia zagrożenia, niepewności w celu osiągnięcia psychicznej przewagi’: *Do rozpoczęcia meczu toczyła się wojna nerwów. Nikt nawet nie domyślał się jaką taktykę przygotuje na to spotkanie trener naszej jedenastki i czy zagra w niej nasz wyborowy strzelec.*

wojna psychologiczna ‘wywieranie presji, nacisku na kogoś, wykorzystując propagandę, środki masowego przekazu itp.’: *Włosi nie przebierali w środkach, by wywalczyć jak najlepszą pozycję jeszcze przed rozpoczęciem meczu. Ich trener rozpoczął na łamach prasy wojnę psychologiczną, na którą Hiszpanie nie pozostali obojętni.*

wolna amerykanka ‘absolutny brak reguł’ *Nikt nie czuwał nad jakością i liczbą samochodów używanych sprowadzanych do Polski. Panowała wolna amerykanka i każde auto niezależnie od sprawności mogło stać się własnością przysłowiowego Kowalskiego.*

wolna miłość ‘idea nieskrępowanej miłości wyznawanej przez ruch hipisowski’: *Wolna miłość była jednym z najważniejszych haseł niesionych na ustach młodych ludzi pod koniec lat 60.*

wolne żarty ‘wyraz niedowierzania czemuś, absurd’: *Rząd zakłada podwyżkę podatków o 3 procent? Wolne żarty, mieliśmy się rozwijać gospodarczo, a nie robić krok wstecz.*

wolny jak ptak ‘ceniący swobodę życia, niezależny’: *Dopiero kiedy przeniosłem się na stałe na Mazury, poczułem się wolny jak ptak. Oczywiście, żyłem z tantiem za teksty piosenek, więc nie czułem zobowiązań związanych ze zwykłą pracą.*

wolny jak żółw ‘ślamazarny, flegmatyczny’ zob. **powolny jak żółw**.

wolny temat ‘wybrany przez ucznia temat wypracowania, wypowiedzi; niezobowiązujące rozmowy’: *Siedzieliśmy tak przy kawie, czekając na Jurka. Rozmowa toczyła się na wolne tematy, choć czuło się, że nie jest to pogadanka dobrych przyjaciół.*

wołanie na puszczy/na pustyni ‘bezszykowne, lekceważone uwagi, przestrogi, słowa; wypowiedzi pozostawiane bez jakiegokolwiek odzewu’ zob. **głos wołającego na puszczy/na pustyni**.

coś **woła o pomstę do nieba** ‘coś oburza, coś zasługuje na potępienie, upomnienie’: *Jakość wody wmieście woła o pomstę do nieba. Człowiek zaparza herbatę, a znad filizanki unosi się nieprzyjemny zapach chloru.*

w oplakany stan ‘w bardzo złym stanie, w bardzo złej kondycji’: *Zwiedzając okolice, trafiliśmy na mały dworek z przełomu wieków. Był w oplakany stan, ale gdzieś tam dostrzegaliśmy jego nadgryzione zębem czasu piękno.*

wpadać jak po ogień ‘zawitać gdzieś na krótko, przychodzić gdzieś na w chwilę, spiesząc się, nie mając nigdy dużo czasu’: *Zawsze wpadasz jak po ogień. Usiadłbyś na chwilę, zjadłbyś obiad w spokoju. A ty ciągle jesteś w biegu, z pracy do pracy, z próby na próbę.* ◊ Wariant aspektowy = **wpaść jak po ogień**.

wpadać w furję ‘wściekać się’ zob. **wpaść w furję**.

wpadać w koleiny ◊publicystyczne ‘znajdować się w niekorzystnej sytuacji’: *Rząd znowu wpada w koleiny, ogłaszając rozpoczęcie prac nad likwidacją przywilejów emerytalnych dla wielu chronionych wcześniej grup zawodowych.* ◊ Wariant aspektowy = ◊publicystyczne **wpaść w koleiny**.

wpadać komuś w oko ‘przypadać komuś do gustu, podobać się komuś’ zob. **wpaść komuś w oko**.

wpadać komuś w ręce ‘coś wchodzi w czyjeś posiadanie, często przypadkiem’ zob. **wpaść komuś w ręce**.

wpadać w czyjeś/jakieś ręce ‘zostać przez kogoś złapanym, aresztowanym itp.’ zob. zob. **wpaść w czyjeś/jakieś ręce**.

wpadać komuś w słowo ‘przerywać komuś wywód, wypowiedź, aby podzielić się własną opinią, sugestią na jakiś temat, aby dodać coś, co akurat przyszło na myśl’ zob. **wpaść komuś w słowo**.

wpadać z deszczu pod rynnę ‘znajdować się w sytuacji gorszej niż poprzednia, pogorszyć swoje położenie’ zob. **wpaść z deszczu pod rynnę**.

wpadać z jednej koleiny w drugą/w inną *publicystyczne* ‘znaleźć się w równie niekorzystnej sytuacji, co poprzednio, pogorszyć swoje położenie’ zob. **wpaść z deszczu pod rynnę**.

coś wpada/wpadło w ucho ‘odnosi się wrażenie specyficznej harmonii, gdy słuca się ciągu wymówionych dźwięków, piosenki bądź melodii, łatwe do zapamiętania’: *Na nowej płycie naszego eksportowego duetu znajduje się kilka piosenek, które łatwo wpadają w ucho. Można powiedzieć bez pudła, że ten krążek okaże się sukcesem kasowym.*

coś wpadło w niepowołane ręce ‘jakaś rzecz, często z jakichś względów ważne dokumenty, dostały się w posiadanie osób niechcianych’ zob. *coś trafiło w niepowołane ręce*.

wpakować do jednego worka ‘przyłożyć tę samą miarę do czegoś różnego; potraktować jednakowo elementy z odmiennych porządków, płaszczyzn, obszarów’ zob. **wrzucić do jednego worka**.

wpaść jak po ogień ‘zawitać gdzieś na krótko, przychodzić gdzieś na w chwilę, spiesząc się, nie mając nigdy dużo czasu’ zob. **wpadać jak po ogień**.

wpaść jak po swoje ‘postępować z pewnością siebie, z przekonaniem o swojej wartości; bezczelnie, z wyrachowaniem’ zob. **jak po swoje**.

wpaść jak śliwka w kompot ‘znaleźć się w bardzo niekorzystnych warunkach, znaleźć się na straconej pozycji’: *Przecież mówiłeś, że nie zgodzisz się na tę propozycję współpracy, bo po prostu nie znajdziesz czasu na kolejne obowiązki. Wpadłeś jak śliwka w kompot i teraz będziesz się musiał martwić sam, jak z tego wybrnąć.*

wpaść na trop ‘natrafić na ślad, dotrzeć do informacji potrzebnych do wyśledzenia kogoś lub czegoś’: *Wpadli na trop groźnego przestępcy przypadkiem, gdy analizowali dane w innej sprawie.* ◊ Synonim = **być na tropie**.

wpaść w furję ‘wściec się’: *Żałuj, że nie widziałeś, jak dziś Danek potraktował Jarka. Kiedy szef zauważył, że nasz Jareczek się objaja, wpadł w furję i zagroził, że go wyrzuci na zbity pysk.* ◊ Wariant aspektowy = **wpadać w furję**.

wpaść w koleiny *publicystyczne* ‘znaleźć się w niekorzystnej sytuacji’ zob. *publicystyczne* **wpadać w koleiny**.

wpaść komuś w oko ‘przypaść komuś do gustu, spodobać się komuś’: *Już w pierwszym tygodniu na uczelni wpadła mi w oko dziewczyna z innej grupy. Spotykałem ją tylko na wykładzie, ale jej urok osobisty pozostawiał dziwne uczucie radości na cały dzień.* ◊ Wariant aspektowy = **wpadać komuś w oko**.

wpaść komuś w ręce ‘coś weszło w czyjeś posiadanie, często przypadkiem’: *Plany zniszczenia linii kolejowych wpadły w ręce okupanta, więc partyzanci nie wiedzieli o szykowanej na nich zasadzce.* ◊ Wariant aspektowy = **wpadać komuś w ręce**.

wpaść w czyjeś/jakieś ręce ‘zostać przez kogoś złapanym, aresztowanym itp.’: *Poszukiwany europejskim listem gończym terrorysta wpadł w ręce francuskiej policji.* ◊ Wariant aspektowy = **wpadać w czyjeś/jakieś ręce**.

wpaść komuś w słowo ‘przerwać komuś wywód, wypowiedź, aby podzielić się własną opinią, sugestią na jakiś temat, aby dodać coś, co akurat przyszło na myśl’: *Przepraszam, że ci wpadnę w słowo, ale w mojej rodzinie był podobna historia.* ◊ Wariant aspektowy = **wpadać komuś w słowo**.

wpaść z deszczu pod rynnę ‘znaleźć się w sytuacji gorszej niż poprzednia, pogorszyć swoje położenie’: *Przyparty do muru przez związkowców minister zdrowia zasugerował zmiany w sposobie kontraktowania usług medycznych, zostawiając je w gestii centrali NFZ-u. Okazało się jednak, że wpadł z deszczu pod rynnę, bo związkowcy oczekiwali prostych rozwiązań, a nie komplikowania już istniejących zasad.* ◊ Warianty (aspektowy) = (zwroty) **trafić z deszczu pod rynnę, wpadać z deszczu pod rynnę.** ◊ Synonim = *publicystyczne.*

wpaść z jednej koleiny w drugą/w inną *publicystyczne* ‘znaleźć się w równie niekorzystnej sytuacji, co poprzednio, pogorszyć swoje położenie’ zob. **wpaść z deszczu pod rynnę.**

wpatrywać się w martwy punkt ‘patrzeć w zamyśleniu w jednym kierunku; patrzeć bezmyślnie w jednym kierunku’: *Janek siedział tka od dwóch godzin, wpatrując się w martwy punkt. Masza wiedziała, że rana w sercu męża po stracie ukochanego brata nigdy się nie zablizni*

wpędzać/wpędzić *kogoś do grobu* ‘uprzykrzać/uprzykrzyć komuś życie; zasmucać/zasmucić kogoś’: *Sąsiedzi wpędzą mnie kiedyś do grobu. Przez tyle lat było świetnie, ale któregoś dnia pan Karol zaczął pić. Dowiedziałam się, że do tego czasu był trzeźwym alkoholikiem przez ponad piętnaście lat. Co drugą noc odbywają się libacje, a znajomi pana Karola zalatwiają swoje potrzeby fizjologiczne na klatce. Nie odpowiadało mi to, że mam sodomę i gomorę naprzeciwko i raz tam zapukałam, aby pomóc i powiedzieć, żeby pan Karol się opamiętał. I od tego się zaczęło. Czego ja się od tej pory nie nasłuchałam na własny temat. Boje się już nawet wychodzić do sklepu.*

wprowadzać kuchennymi/tylnymi drzwiami/schodami ‘podstępnie, niezauważalnie, w tajemnicy, w sposób nieskupiający na czymś lub na kimś uwagi’ zob. **kuchennymi drzwiami/schodami.**

wpuścić/wpuszczać *kogoś w kanał* *pospolicie* ‘spowodować/powodować, że ktoś znalazł/znajduje się w niekorzystnej dla siebie sytuacji, oszukać kogoś, zwieść kogoś podstępnie’ zob. **wpuścić/wpuszczać kogoś w maliny.**

wpuścić/wpuszczać *kogoś w maliny* ‘oszukać kogoś, zwieść kogoś podstępnie’: *Darek znowu wpuścił mnie w maliny, mówiąc, że nie wejdzie w ten interes z niemieckim kontrahentem. Teraz on liczy zyski, a mi przepadło dobre zamówienie.* ◊ Synonimy = *pospolicie* **wpuścić/wpuszczać kogoś w kanał.**

wracać do łask ‘o czymś, co zaczyna być popularne, a co uległo zapomnieniu, co nie było dawno używane, wykorzystywane, czego nie spotykało się od dłuższego czasu’ zob. **wrócić do łask**.

wracać do normy ‘coś zaczyna zachowywać się przewidywalnie, zwyczajowo, tak jak zwykle po okresie nieoczekiwanej zmiany, niezwykłego stanu itp.’ zob. **wrócić do normy**.

wracać jak (niczym) bumerang ‘o czymś, co jest stale aktualne, nie daje spokoju, jest wciąż na nowo rozpatrywane, roztrząsane’: *Ciągle wraca jak bumerang pytanie o formę naszych piłkarzy. Miejmy nadzieję, że ni powtórzy się sytuacja z ostatnich mistrzostw, kiedy gołym okiem było widać, jak odstają kondycyjnie od swoich przeciwników.* ◇ Warianty (aspektowe) = **powracać/powrócić niczym/jak bumerang, wrócić niczym/jak bumerang**.

wracać na łono *czegoś* ‘przystępować do czegoś powtórnie, powracać po okresie nieobecności’ zob. **wrócić na łono** *czegoś*.

wracać na stare śmieci ‘powracać do swojego dawnego miejsca zamieszkania; powracać do środowiska z lat dziecięcych, młodzieńczych’ zob. **wrócić na stare śmieci**.

wracać z dalekiej podróży *°sportowe* ‘odzyskać szansę na uzyskanie dobrego rezultatu w trakcie zawodów sportowych, najczęściej meczu w grach zespołowych, poprzez wyrównanie lub doprowadzenie do innego korzystnego w danej chwili wyniku rywalizacji’ zob. *°sportowe* **wrócić z dalekiej podróży**.

wróble (na dachu) ćwierkają *o czymś* ‘coś stało się powszechnie znane; w życiu publicznym: o czymś, co przestało być tajemnicą, ale jeszcze nie przedostało się do mediów’: *Wróble na dachu ćwierkają o tym, że zostanie pan dyrektorem instytutu na kolejną kadencję.* ◇ Synonim = **mówi/mówiło się** *o czymś* **na mieście** • Niektóre źródła podają przestarzałą postać zwrotu = **wróble świergocą** *o czymś* (zob. W. Reymont, *Chłopi*, t. 3. rozdział 7).

wrócić do łask ‘o czymś, co zyskuje popularność, a co uległo zapomnieniu, co nie było dawno używane, wykorzystywane, czego nie spotykało się od dłuższego czasu’: *Cieszę się, że różnego rodzaju robotki ręczne wróciły do łask. Przecież o wiele ciekawiej jest zrobić samemu szalik czy sweter niż kupować je gotowe w sklepie* (ŚK 2010/1/47). ◇ Wariant aspektowy = **wracać do łask**.

wrócić do normy ‘coś zaczyna zachowywać się przewidywalnie, zwyczajowo, tak jak zwykle po okresie nieoczekiwanej zmiany, niezwykłego stanu itp.’: *Po chwili niepewności, która towarzyszyła inwestorom w czasie wakatu na stanowisku prezesa spółki, wszystko wróciło do normy. Większych wahań cen akcji nie należy się spodziewać w najbliższych tygodniach.* Wariant aspektowy = **wracać do normy**.

wrócić na łono *czegoś* ‘przystąpić do czegoś powtórnie, powrócić po okresie nieobecności’: *Nie wszyscy żołnierze walczący na wszystkich frontach II wojny światowej wrócili na łono ojczyzny. Wielu z nich pozostawało na emigracji, licząc na rychłą zmianę porządku politycznego w Polsce.* ◇ Warianty (aspektowy) = **powrócić na łono** *czegoś*, **wracać/powracać na łono** *czegoś*.

wrócić niczym/jak bumerang ‘o czymś, co jest stale aktualne, nie daje spokoju, jest wciąż na nowo rozpatrywane, roztrząsane’ zob. **wracać niczym/jak bumerang**.

wrócić na stare śmieci ‘powrócić do swojego dawnego miejsca zamieszkania; powrócić do środowiska z lat dziecięcych, młodzięcych’: *Po studiach pracowałem przez dziesięć lat w stolicy. Mam już dość tego pędu, ciągłego pośpiechu, czas na zmiany. Zdecydowałem się wrócić na stare śmieci, bo tam można zauważyć, że się żyje.* ◇ Wariant aspektowy = **wracać na stare śmieci**.

wrócić na tarczy ‘wrócić jako przegrany, ponosząc porażkę’: *Nasi zawodnicy wrócili z turnieju mistrzowskiego na tarczy. Smuci postawa naszej drużyny, gdyż nie udało im się wygrać żadnego meczu.* ◇ Wariant = **na tarczy**.

wrócić z dalekiej podróży ^{°sportowe} ‘odzyskać szansę na uzyskanie dobrego rezultatu w trakcie zawodów sportowych, najczęściej meczu w grach zespołowych, poprzez wyrównanie lub doprowadzenie do innego korzystnego w danej chwili wyniku rywalizacji’: *I mamy 1:1. Jeszcze przed chwilą pierwsze miejsce w grupie wydawało się stracone, ale po pięknej akcji całego zespołu zakończoną efektowną bramką wróciliśmy z dalekiej podróży.* ◇ Warianty (aspektowe) = ^{°sportowe} **powrócić z dalekiej podróży**, ^{°sportowe} **wracać z dalekiej podróży**.

wrócić z tarczą ‘wrócić jako zwycięzca, odnosząc sukces’: *Rząd wrócił z Brukseli z tarczą. Premierowi udało się przekonać europejskich przyjaciół do naszych projektów.* Wariant = **z tarczą**.

wróg publiczny (numer jeden) ‘ktoś najbardziej niebezpieczny, groźny dla społeczeństwa, dla struktur państwa; coś bardzo groźnego dla życia społecznego, dla ogółu obywateli’: *Nałóg palenia papierosów to wróg publiczny numer jeden. Koszty leczenia chorób wywołanych tym złym przyzwyczajeniem są horrendalne.*

wróżyć z fusów ‘wnioskować na podstawie niedostatecznych materiałów, na podstawie poszlak, przesłanek’: *Rozmowa o decyzji państw natowskich jest dziś wróżeniem z fusów. Moim zdaniem, nigdy nie dowiemy się, jakie argumenty przeważą za tym, że na to ważne stanowisko nie został powołany polski generał.* • Często używane z postaci wyrażenia = **wróżenie z fusów**.

wrzucać do jednego worka ‘przykładać tę samą miarę do czegoś różnego; traktować jednakowo elementy z odmiennych porządków, płaszczyzn, obszarów’: *Nie można wrzucać wszystkich szpitali do jednego worka i na tej podstawie wnioskować o złym stanie tych placówek medycznych w kraju. Są wśród nich takie, które w nowej rzeczywistości radzą sobie doskonale, a są też i takie, które nie oferują usług na najwyższym poziomie.* ◊ Warianty (aspektowy = **włożyć/wkładać do jednego worka, wpakować do jednego worka, wrzucić do jednego worka**).

wrzucać kamyczek/kamień/kamyk do czyjegoś ogródka ‘wypowiadać złośliwe uwagi pod czyimś adresem niby przypadkiem, mówiąc na inny temat’ zob. **wrzucić kamyczek/kamień/kamyk do czyjegoś ogródka**.

wrzucać na luz ‘przestawać się denerwować, przejmować czymś bardzo’ zob. **dać sobie na luz**.

wrzucać coś na ruszt ‘jeść coś, przekąsać’ zob. **wrzucić coś na ruszt**.

wrzucić do jednego worka ‘przyłożyć tę samą miarę do czegoś różnego; potraktować jednakowo elementy z odmiennych porządków, płaszczyzn, obszarów’ zob. **wrzucać do jednego worka**.

wrzucić kamyczek/kamień/kamyk do czyjegoś ogródka ‘wypowiedzieć złośliwe uwagi pod czyimś adresem niby przypadkiem, mówiąc na inny temat’: *W trakcie swojego wystąpienia na temat rozwoju wsi, wrzucił kamień do ogródka ministra infrastruktury, sugerując, że brak zdecydowanych działań resortu powoduje wykluczenie technologiczne wielu rejonów*

rolniczych. ◇ Warianty (aspektowy) = **kamyczek/kamień/kamyk** do czyjegós **ogródka**,
wrzucać kamyczek/kamień/kamyk do czyjegós **ogródka**.

wrzucić na luz ‘przestać się denerwować, przejmować czymś bardzo’ zob. **dać sobie na luz**.

wrzucić coś **na ruszt** ‘zjeść coś, przekąsić’: *Chodzimy tak od sklepu do sklepu czwartą godzinę. Trzeba wrzucić coś na ruszt, bo mi kiszki marsza grają.* ◇ Wariant aspektowy = **wrzucać** coś **na ruszt**.

wsadzić kij w mrowisko ‘wprowadzić zamieszanie, wywołać spór’ zob. **wetknąć kij w mrowisko**.

wsadzić/wsadzać kij w szprychy ^{publicystyczne} ‘przeszkodzić/przeszkadzać, zaszkodzić/szkodzić z premedytacją, sabotować czyjeś działania’ zob. ^{publicystyczne} **wkładać kij w szprychy**.

wsadzić/wsadzać komuś nóż w plecy ‘zdradzić/zdradzać kogoś, podstępnie zrobić/robić coś na czyjąś niekorzyść’ zob. **wbić komuś nóż w plecy**.

wsiąść na swego/swojego konika zob. **dosiadać/dosiąść swego/swojego konika**.

w sile wieku ‘w wieku dojrzałym’: *Wiesz, wysoki, lekko lysawy, w sile wieku. Wcale się nie dziwię, że oczarował Bożenkę.*

wskazywać kogoś palcami/palcem ‘wskazywać winnego czegoś; odtrącać publicznie’ zob. **wytykać kogoś palcami/palcem**.

wskoczyć na czyjeś miejsce ‘zastąpić kogoś, zająć czyjeś stanowisko’: *Krzysiek jest kontuzjowany, więc wskoczysz na jego miejsce do pierwszej piątki.*

wskoczyć w czyjeś/jakieś buty ‘zastąpić (godnie) kogoś; zająć czyjeś miejsce; przejąć czyjeś obowiązki; przyjąć czyjąś postawę; podzielać poglądy swoich poprzedników’: *Pracując nad książką, musiał się Pan przelamać. Bo to wszystko o Panu. Wskakuje Pan w buty literata. Od początku miałem [W. Pszoniak] z tą książką problem. Najpierw miała być moja od początku do końca. No ale widzi pani, nie jestem pisarzem. Nie mam nawet jego temperamentu ani charakteru. Literat to człowiek, który siada i pisze, regularnie, niezależnie od natchnienia. Ma na to czas, bo on temu poświęca życie. Ja mam dużo zajęć – teatr, film, przygotowanie*

się do roli, teraz zajęcia Akademii Teatralnej. Gdzie tu miejsce na pisanie książki? (TS 09/12/62). ◇ Warianty **wejść/wchodzić w** czyjeś/jakieś **buty**.

w skrytości ducha ‘nie ubierając w słowa, rozważyć coś, podjąć decyzję, dokonać oceny itp. w swoich myślach’ zob. **w cichości ducha**.

wstać lewą nogą ‘być w złym humorze’: *Chyba wstałeś dziś lewą nogą, bo jesteś nie do zniesienia. Marudzisz cały czas i nic ci się nie podoba.*

w stanie spoczynku ‘już niepracujący, na emeryturze’: *Wykład na temat historii średniowiecznej wygłosił jakiś major w stanie spoczynku. Opowiadał niezwykle interesująco, więc wszyscy słuchacze byli bardzo zadowoleni z kolejnego spotkania w domu kultury.*

w stroju Adama/Ewy ‘nago’: *Wynajęliśmy cudowny domek nad jednym z tysiąca fińskich jezior. W okolicy nie było żywego ducha, więc każdego dnia mogliśmy wskakiwać do chłodnej wody w stroju Adama, nie czyniąc zgorszenia.*

wstrzymać oddech ‘bardzo się czymś przejmować, oczekując na rozwiązanie czegoś, na dalsze wydarzenia z jakichś względów niezwykle ważnych w danej chwili; zastygać w oczekiwaniu’: *Cała Polska na chwilę wstrzymała oddech, nasłuchując wieści z Watykanu.*

w szczerym polu ‘o terenach uprawnych; teren z dala od miejsc zamieszkałych’: *Stanąłem w szczerym polu i kląłem na czym świat stoi. Zamierzałem przed podróżą sprawdzić plyn chłodzący, ale na śmierć zapomniałem. Komputer od dwóch tygodni wskazywał na to, że coś z nim nie tak. Było po północy, a najbliższa wioska oddalona była od tego miejsca o 10 kilometrów.*

ktoś wszedł jak w masło ‘bardzo łatwo, bez przeszkód’ zob. *coś/ktoś wchodzi jak w masło*.

wszelkie znaki na niebie i ziemi ‘wiele przesłanek wskazuje na to, że coś się stanie, coś się wydarzy itp.; zapowiedź czegoś’ zob. **wszystkie znaki na niebie i ziemi**.

wszelki ślad o kimś/po kimś **zaginął** ‘ktoś zniknął; nie można kogoś znaleźć’ zob. **wszelki ślad** po kimś/po czymś **zaginął**.

wszelki ślad po kimś/po czymś **zaginął** ‘ktoś zniknął; nie można kogoś znaleźć’: *Wyszedł z domu pod wieczór i wszelki ślad po nim zaginął.* ◇ Wariant = **(wszelki) słuch** o kimś/po kimś

zaginał. ◇ Synonimy = **przepaść bez śladu/wieści, przepaść jak kamfora, przepaść jak kamień w wodę, zaginać bez ślady, bez wieści.**

w sztucznym świetle zob. **sztuczne światło.**

wszyscy jak jeden mąż **1.** ‘wspólnie, razem, wspierając się’ lub **2.** ‘jednocześnie; nagle’ zob. **jak jeden mąż.**

wszystkie znaki na niebie i ziemi ‘wiele przesłanek wskazuje na to, że coś się stanie, coś się wydarzy itp.; zapowiedź czegoś’: *Pilkarze Lecha są teraz w gazie. Wygrali wszystkie dotychczasowe mecze w rundzie wiosennej. Widać dobrze przepracowali okres przygotowawczy, a początkowe sukcesy dają im psychiczną przewagę nad rywalami. Wszystkie znaki na niebie i ziemi wskazują na to, że będą się liczyć w walce o tytuł mistrzowski.* ◇ Wariant = **wszelkie znaki na niebie i ziemi.**

wszystko *na czyjejs* **głowie** ‘ktoś jest odpowiedzialny za wiele różnych spraw; ma nadmiar obowiązków’

wszystko leci/leciało *komuś z rąk* ‘nic się nie udaje z jakiegoś powodu; ze względu na stan psychiczny ktoś nie może się skupić na wykonywaniu nawet najprostszych czynności’: *Nie mogę dziś normalnie funkcjonować. Wszystko leci mi z rąk, odkąd dowiedziałem się o wypadku Marcina.*

wściubiać/wściubić tykać nos *w coś/gdzieś/w nie swoje sprawy* ‘zajmować się sprawami dotyczącymi innych osób; wtrącać się w czyjeś sprawy’: *Para siedząca przy stoliku obok rozmawiała dość szybko, ale na tyle głośno, że mimochodem wyłowilem z tego ciągu dźwięków nazwisko mojego dobrego znajomego. Od dziecka byłem ciekawski i wściubiałem nos w nie swoje sprawy, więc teraz też nadstawiłem ucha, licząc na sensacje.* ◇ Warianty = **wetknąć/wtykać nos** *w coś/gdzieś/w nie swoje sprawy.*

wte i wewte *•pospolicie* ‘to w jedną stronę, to w drugą; tam i z powrotem’: *Chodziliśmy po rynku wte i wewte, szukając jakiegokolwiek miejsca w ogródku. Chcieliśmy już zrezygnować, gdy nagle wyrósł jak spod ziemi Antek, zapraszając nas do stolika.* • Preferowany zapis wzorcowy w postaci = **w tę i we w tę.**

w telegraficznym skrócie ‘szybkie przekazanie najważniejszych informacji o czymś; przekazanie informacji w zwartej formie’: *Postaram się przekazać Państwu wszystko w telegraficznym skrócie, aby nie przedłużać niepotrzebnie zebrania.*

w to komuś graj ‘coś bardzo komuś odpowiada, coś idzie po czyjejs myśli’: *Piękne rozdanie. W to mu graj. Dostał wspaniałego dziadka. Mogłeś wylicytować nawet szlemika w bez atu.*

wtrącać/wtrącić swoje trzy grosze swoje trzy grosze ‘wtrącać się/wtrącić się; odzywać się/odezwać się, będąc nieproszonym’: *Sylwek zawsze musi wtrącić woje trzy grosze, a on akurat powinien siedzieć najciszej, bo to jego dział przyniósł największe straty.* ◊ Warianty = **dokładać/dolożyć swoje trzy grosze, dorzucić/dorzucąc swoje trzy grosze.**

wtykać kij w szprychy ^{o publicystyczne} ‘przeszkadzać, szkodzić z premedytacją, sabotować czyjeś działania’ zob. ^{o publicystyczne} **wkładać kij w szprychy.**

wtykać nos w coś/gdzieś/w nie swoje sprawy zob. **wściubiać/wściubić tykać nos w coś/gdzieś/w nie swoje sprawy.**

w tym szaleństwie jest metoda ‘z pozoru chaotyczne działania przynoszące dobre rezultaty’: *Bardzo denerwowało go nieuporządkowanie menadżera klubu, ale musiał przyznać, że w tym szaleństwie jest metoda, bo takich gwiazd sceny nie udawało się zakontraktować żadnej agencji artystycznej w kraju.*

wujek dobra rada ^{o żartobliwie} ‘o człowieku, do który doradzi, pomoże w każdej sytuacji’: *Michał to był taki wujek dobra rada. Mówił, jak najlepiej zachować się na egzaminie w zależności od rozwoju sytuacji, a jak trzeba było to list wierszowany do narzeczonej napisał. I to za każdym razem inny. Pewnie kilka żon moich kolegów zakochała się właśnie w Michałowem poezji.* Δ Frazeologizm pochodzący od przydomku oficera MO (w tej roli Stanisław Mikulski), który udzielał porad dzieciom w programie telewizyjnym w filmie „Miś” Stanisława Barei z 1980 roku.

wybrać mniejsze zło ‘z pełnym przekonaniem zdecydować się na coś złego, by nie być zmuszonym do wybrania czegoś bardziej negatywnego’: *Premier pokazał, że ma głowę nie od parady, przyznając się do błędu na zwołanej naprędce konferencji prasowej. Wybrał tym samym mniejsze zło, bo wyprzedził domniemany atak ze strony opozycji.* ◊ Wariant = **mniejsze zło.**

wybić *kogoś do nogi* ‘w działaniach wojennych, w walce: zabić wszystkich przeciwników’: *Oddział Bolesława wpadł w pułapkę około południa. Nie mieli żadnych szans. W przeciągu godziny wybito ich do nogi.* ◊ Synonim = **wyciąć w pień**.

wybić/wybijać *komuś z głowy* *coś/kogoś* ‘wyperswadować komuś coś; spowodować osłabienie zainteresowania jakąś osobą, szczególnie w relacjach zakochanych nastolatków, młodych ludzi’: *Przystojniak z sąsiedztwa stroił koperczaki do mojej córki, ale szybko wybiłem mu to z głowy. Nie dla psa kielbasa.*

wybić/wybijać *kogoś z rytmu* ‘przeszkodzić komuś w wykonywaniu czegoś wymagającego skupienia, dokładności; zdekoncentrować kogoś’: *Nie mogę tak pracować. Muszę mieć chwilę spokoju, żeby pisać, a tu ciągle za ścianą wiercenie, kucie, wycie psów, na klatce biegają wrzeszczące bachory, pięćdziesiąt razy ktoś puka do drzwi, bo chce mi sprzedać cebulę, dywany, koszule w dwupaku. To mnie tak wybija z rytmu, że gubię wątek kilka razy na minutę.*

wybierać *za kogoś kasztany z ognia* ‘posłużyć komuś do załatwienia czegoś trudnego, skomplikowanego, niebezpiecznego, zostać wykorzystanym przez kogoś’ zob. **wyciągać kasztany z ognia** *czyjimiś rękami/rękoma*.

wybierać kasztany z ognia *czyjimiś rękami/rękoma* ‘wysługiwać się kimś w trudnej sytuacji, posłużyć się kimś w jakimś celu, wykorzystać kogoś dla osiągnięcia czegoś’ zob. **wyciągać kasztany z ognia** *czyjimiś rękami/rękoma*.

wybierać się na tamten świat ‘sprawiać wrażenie jakby się miało niedługo umrzeć’: *A co to? Ojciec się już na tamten świat wybiera. Jedziemy do lekarza, jak w piersiach ciśnie, to konował na pewno zaradzi.* ◊ Synonimy = **przenieść się na tamten świat, tamten świat, wyprowadzić kogoś na tamten świat, wysłać kogoś na tamten świat**.

wychodzenie z szafy ‘publiczne ujawnienie swej orientacji homoseksualnej’ zob. *z angielskiego coming out*.

coś wychodzi *komuś bokiem* ‘coś komuś zaszkodziło w dłuższej perspektywie, coś obróciło się przeciw komuś; ktoś ma dosyć czegoś’ zob. *coś wyjdzie* *komuś bokiem*.

wychodzić na swoje ‘w końcowym rozrachunku uzyskiwać zadowalający rezultat’ zob. **wyjscie na swoje**.

wychodzić nogami do przodu ‘umrzeć’ zob. **wyść nogami do przodu**.

wychodzić z czegoś **obronną ręką** ‘coś zakończyło się dla kogoś szczęśliwie, pozytywnie, mimo niekorzystnej sytuacji, niebezpieczeństwa, problemów itp., nie ponieść strat w niesprzyjających okolicznościach’ zob. **wyść** z czegoś **obronną ręką**.

wychodzić za mąż ‘poślubić mężczyznę’ zob. **wyść za mąż**.

wychodzić ze skóry ‘robić wszystko, co w ludzkiej mocy, wykorzystać wszystkie możliwości’: *Wychodziłem ze skóry, żeby przygotować fundamenty dobrego małżeństwa, a ona rzuciła mnie dla jakiegoś rockmana w wytartych dżinsach. Boże, ty widzisz i nie grzmisz!* ◇ Wariant aspektowy = **wyść ze skóry**.

wychodzić z roli ‘przestawać się zachowywać przewidywalnie, zgodnie z obranymi zasadami’ zob. **wyść z roli**.

wychodzić z szafy ‘publicznie ujawnić swą orientację homoseksualnej’ zob. *z angielskiego coming out*.

coś **wychodzi** komuś **na zdrowie** ‘coś działa na kogoś dobrze’ zob. coś **wyjdzie** komuś **na zdrowie**.

wychwalać kogoś/coś **pod niebiosa** ‘z przesadą mówić o kimś, o czymś; w samych superlatywach przedstawiać kogoś’: *Krytycy wychwalają pod niebiosa młodą aktorkę i opisują jej rolę jako przełomową w historii kina. Osobiści uważam, że zagrała dobrze, nawet bardzo dobrze, ale te peany bardziej są wynikiem pustostłwia i tabloidyżacji współczesnej przestrzeni medialnej niż zjawiskowej sztuki aktorskiej.* ◇ Wariant = **wynosić** kogoś/coś **pod niebiosa**.

wychylić duszkiem ‘wypić coś, nie odrywając ust od naczynia; wypić na raz, jednym łykiem’ zob. **wypić/wypijać duszkiem**.

wyciąć w pień ‘w działaniach wojennych, w walce: zabić wszystkich przeciwników’: *W potyczce nad strumieniem żołnierze wycięli w pień najlepsze zastępy Irokezów.*

wyciągnąć asa z rękawa ‘nieujawniany od razu dodatkowy argument, niespodziewane działanie, dające przewagę’ zob. **as z rękawa**.

wyciągać kogoś za uszy ‘pomagać słabszemu w trudnej dla niego sytuacji coś osiągnąć, np. uczniowi, podopiecznemu, podwładnemu’ zob. **ciągnąć kogoś za uszy**.

wyciągać kasztany z ognia *czyimiś rękami/rękoma* ‘wysługiwać się kimś w trudnej sytuacji, posłużyć się kimś w jakimś celu, wykorzystać kogoś dla osiągnięcia czegoś’: *Nauczyciel zorganizował uczniowski protest przeciwko dyrektorowi w sprawie złego traktowania kadry pedagogicznej. Nie wszystkim kolegom podobało się to, że próbuje wyciągać kasztany z ognia cudzymi rękami.* ◇ Warianty = **wybierać kasztany z ognia** *czyimiś rękami/rękoma*, **wyjmować kasztany z ognia** *czyimiś rękami/rękoma*. ◇ Antonimy = **wybierać za kogoś kasztany z ognia**, **wyciągać za kogoś kasztany z ognia**, **wyjmować za kogoś kasztany z ognia**. • Często używany w postaci = **wyciągać kasztany z ognia cudzymi rękami/rękoma**.

wyciągać rękę/dłoń ‘pomagać komuś’ zob. **wyciągnąć rękę/dłoń**.

wyciągać rękę (na zgodę/do zgody) ‘wyrażać chęć pogodzenia się’ zob. **wyciągnąć rękę (na zgodę/do zgody)**.

wyciągać za kogoś kasztany z ognia ‘posłużyć komuś do załatwienia czegoś trudnego, skomplikowanego, niebezpiecznego, zostać wykorzystanym przez kogoś’ zob. **wyciągać kasztany z ognia** *czyimiś rękami/rękoma*.

wyciągnąć nogi/°pospolicie kopyta ‘o człowieku: umrzeć’: *Widziałeś tego żulika z drugiego piętra, bo jest mi winien ze dwie setki. – To ty nic nie wiesz? Wyciągnął nogi w ubiegłym tygodniu, serce mu nie wytrzymało.*

wyciągnąć rękę/dłoń ‘pomóc komuś’: *Zebrałiśmy potrzebna sumę na operację Martynki w trzy miesiące, ale nie mieliśmy z czego sfinansować naszego wyjazdu do Chin. Pomocną dłoń wyciągnęła fundacja zajmująca się organizacją pobytu rodziców w czasie hospitalizacji ich pociech w zagranicznych szpitalach.* ◇ Warianty aspektowe = **wyciągać rękę/dłoń**. • Zwrot często rozwijany do postaci = **wyciągnąć/wyciągać pomocną dłoń**.

wyciągnąć rękę (na zgodę/do zgody) ‘wyrazić chęć pogodzenia się’: *Jest strasznie, nie wiem, jak dłużej zniosę tę napiętą atmosferę w domu. Od tygodnia mamy z Norbertem ciche*

dni i na razie nie zanosi się na to, żeby ktoś pierwszy wyciągnął rękę. ◇ Warianty aspektowe = **wyciągać rękę (na zgodę/do zgody)**.

wyciągnąć się jak struna ‘wyprostować całe ciało w pozycji stojącej; w sporcie: o bramkarzu, który prostuje swoje ciało, wyciągając przy tym ręce jak najdalej’: *Nasz bramkarz wyciągnął się jak struna, przenosząc mocno kopniętą piłkę nad poprzeczkę.*

wyciągnąć kogoś za uszy ‘pomagać słabszemu w trudnej dla niego sytuacji coś osiągnąć, np. uczniowi, podopiecznemu, podwładnemu’ zob. **ciągnąć kogoś za uszy**.

wyciągnąć kogoś z łóżka ‘zmusić kogoś do wstania, najczęściej po nocnym spoczynku’: *Marian wyciągnij chłopców już z łóżka, bo już po 10. Rozumiem, że zaczęły się wakacje, ale są pewne granice przyzwoitości.* ◇ Wariant = **ściągnąć kogoś z łóżka**.

wycieczki osobiste ‘wplatanie krytycznych uwag na temat osób w wypowiedź o charakterze ogólnym bądź profesjonalnym, np. w dyskusji na tematy zawodowe’: *Mówiłam ci, żebyś nie szedł na to spotkanie. Wcale się nie dziwię, że Kamil robił wycieczki osobiste w twoją stronę. Dostałeś za swoje, może to cię czegoś nauczy i w przyszłości nie będziesz się pchał na afisz.* ◇ Wariant = **robić wycieczki osobiste**. • Także w odmiennym szyku = **osobiste wycieczki**.

wycierać sobie kimś/czymś buzię/pospolicie gębę ‘deprecjonować kogoś lub coś, mówić o kimś lub o czymś bardzo źle’: *Jego koledzy wycierali sobie nim buzię, a w pracy udawali, że wszystko jest w najlepszym porządku.*

wyciskać z kogoś siódme poty ‘zmuszać kogoś do dużego wysiłku fizycznego lub umysłowego’: *Trener wyciskał z nich siódme poty na każdym treningu w okresie przygotowawczym, dlatego też w trakcie sezonu nie mają kłopotów kondycyjnych.* ◇ Synonimy = **bijać na kogoś siódme poty, oblały kogoś siódme poty 2., wylewać (z kogoś) siódme poty**.

wycisnąć kogoś jak cytrynę ‘wykorzystać kogoś bez skrupulów’: *Dopóki Marian mógł swoimi znajomościami napędzać klientów, dopóty był dobrym kolegą Roberta. Robert wycisnął go jak cytrynę i kiedy sam znalazł dojście do potentatów na rynku zostawił Mariana na lodzie.*

wycisnąć/wyciskać piętno ‘wplynać/wpływać na kogoś lub na coś, pozostawić trwały ślad w kimś lub w czymś’ zob. **odcisnąć/odcisnąć piętno**.

wycofać się na z góry upatrzone pozycje ‘zaprzestać działania ryzykownego’: *Kiedy Marek zdał sobie sprawę z tego, że jego dość liberalne poglądy na temat związków partnerskich nie są dobrze odbierane przez większość dyskutantów, wycofał się na z góry upatrzone pozycje, łagodząc zakończenie swojego wystąpienia.*

wycofać się rakiem ‘stchórzyc; zrezygnować z planów pod wpływem zagrożenia, niekorzystnej sytuacji itp.’: *Minister chciał wprowadzić odpłatność za studia dzienne, ale po jednym dniu dyskusji w mediach, zaczął wycofywać się rakiem, tłumacząc się, że chciał jedynie wprowadzić ten temat w przestrzeń dyskusji publicznej.* ◊ Wariant aspektowy = **cofać się rakiem.**

wyczekiwać czegoś jak kania dżdżu ‘bardzo czegoś pragnąć, niecierpliwie na coś czekać’ zob. **potrzebować czegoś jak kania dżdżu.**

wyczuć pismo nosem ‘przewidzieć coś, domyślić się czegoś, przeczuć coś’: *Minister zdrowia wyczuł pismo nosem i zastosował obronę sycylijską. Zwołał konferencję prasową, na której winą za niedopracowanie zasad refundacji przyjmowania chorych w placówkach prywatnych obarczył poprzedników, zapowiadając jednocześnie rozpoczęcie prac nad odpowiednią ustawą.* ◊ Wariant = **czuć pismo nosem, poczuć pismo nosem, zwąchać pismo nosem.**

wyczuć coś przez skórę ‘wyczuć coś intuicyjnie, domyślić się czegoś; mieć złe przeczucia’ zob. **czuć coś przez skórę.**

wyczyniać cuda *◊zartobliwie* lub *◊z podziwem* ‘robić niezwykle, dziwaczne rzeczy; bardzo się starać coś osiągnąć, często niekonwencjonalnie’ zob. *◊zartobliwie* lub *◊z podziwem* **wyprowadzić czynić cuda.**

wyczyścić stajnię Augiasza stajnia Augiasza ‘uporządkować coś zaniedbanego, naprawić czyjeś błędy’ zob. **oczyścić stajnię Augiasza.**

wczytać między wierszami ‘domyślić się czegoś pośrednio, z przesłanek, sugestii itp.’ zob. **czytać między wierszami.**

wydać/wydawać kogoś w czyjeś ręce ‘zdradzić kogoś, spowodować, że ktoś został pojmany, złapany’ zob. **dostać się w czyjeś ręce.**

wygarbować komuś skórę ‘zbić kogoś, wymierzyć komuś karę cielesną’: *Zaraz ci wygarbuje skórę, gówniarzu. Ile razy mam powtarzać, że nie zagina się gałęzi młodych drzewek przy zbieraniu owoców.* ◇ Synonim = por. **przetrzepać komuś skórę**.

ktoś **wygląda jakby zobaczył ducha** ‘bardzo się przestraszyć, bardzo się zdziwić’ zob. *ktoś przestraszył się jakby zobaczył ducha*.

wyglądać jak dziecko stróża ^{◦żartobliwie} ‘o kimś brudnym, ubranym w źle dobrane, pogniecione, rozciągnięte itp. rzeczy’ zob. ^{◦żartobliwie} **wyglądać jak siódme dziecko stróża**.

wyglądać czegoś jak kania dżdżu ‘bardzo czegoś pragnąć, niecierpliwie na coś czekać’ zob. **potrzebować czegoś jak kania dżdżu**.

wyglądać jak ósme dziecko stróża ^{◦żartobliwie} ‘o kimś brudnym, ubranym w źle dobrane, pogniecione, rozciągnięte itp. rzeczy’ zob. ^{◦żartobliwie} **wyglądać jak siódme dziecko stróża**.

wyglądać jak pączek w maśle ‘o wyglądzie człowieka dorosłym: zdrowy, szczęśliwy, dobrze odżywiony; o małym dziecku: pulchne, zdrowe’: *Ma pięć miesięcy i wygląda jak pączek w maśle. Na początku najadłam się nerwów, bo maluszek nie chciał jeść i musiałam bardzo się starać, żeby nie stracić pokarmu. Teraz nie sposób go odstawić od piersi.* ◇ Synonimy = **czuć się jak pączek w maśle, jak pączek w maśle, mieć się/u kogoś jak pączek w maśle, żyć jak pączek w maśle**.

wyglądać jak siódme dziecko stróża ^{◦żartobliwie} ‘o kimś brudnym, ubranym w źle dobrane, pogniecione, rozciągnięte itp. rzeczy’: *Co ty masz na głowie? Uczesz się, bo wyglądasz jak siódme dziecko.* ◇ Warianty = ^{◦żartobliwie} **ósme dziecko stróża**, ^{◦żartobliwie} **siódme dziecko stróża**.

wyglądać jak śmierć na chorągwi ‘o kimś źle wyglądającym’: *Pan Antoni wygląda jak śmierć na chorągwi. Może spytamy, czy nie trzeba w czymś mu pomóc.*

wyglądać jak z krzyża zdjęty ‘być bardzo zmęczony, wyczerpany’: *Wyglądasz jak z krzyża zdjęty. Już chyba nie możesz zarywać nocek. Starość nie radość, wyspać się trzeba.* ◇ Wariant = **czuć się jak z krzyża zdjęty**.

wygrać los na loterii ‘mieć wielkie szczęście, być szczęściarzem’: *Twoja żona jest wspaniała. Wygrałeś los na loterii, stary.* ◇ Wariant = **trafić los na loterii**.

wygrać na gorącym terenie ^{o sportowe} ‘osiągnąć sukces sportowy, wygrywając mecz na boisku rywala, który słynie z zaciekłości zawodników oraz z żywiołowego dopingu kibiców’: *Udało nam się wygrać na gorącym terenie w Warszawie w ostatniej kolejce, więc myślę, że możemy otwarcie już mówić o utrzymaniu się w najwyższej klasie rozgrywkowej.* ◇ Warianty (aspektowy) = **grać na gorącym terenie, zagrać na gorącym terenie, zremisować na gorącym terenie, zwyciężyć na gorącym terenie**.

wygrać w cuglach ‘wygrać jakąś rywalizację z ogromną przewagą, niebywale łatwo’: *Aleksander Kwaśniewski wygrał w cuglach wybory prezydenckie w 2000 roku, uzyskując w pierwszej turze ponad połowę oddanych głosów.*

wyjadać sobie z dzióbków ‘wzajemnie sobie słaodzić, przymilać się, komplementować siebie na przemian w jakimś gronie’ zob. **jeść sobie z dzióbków**.

wyjąć *coś komuś z ust* ‘powiedzieć coś, co ktoś inny chciał powiedzieć; użyć słów, które wyrażają myśl rozmówcy’: *Właśnie chciałem powiedzieć, że do tej pomarańczowej sofy będzie pasował oliwkowy kolor. Wyjąłeś mi to z ust.*

coś wyjdzie komuś bokiem ‘coś komuś zaszkodzi w dłuższej perspektywie, coś obróci się przeciw komuś; ktoś będzie miał dosyć czegoś’: *Nie krytykuj tak ostro i otwarcie swoich kolegów w pracy, bo zobaczysz, że jeszcze wyjdzie ci to bokiem. Oni pewnie mają już tego dość.* ◇ Warianty (aspektowe) = *coś wychodzi komuś bokiem, coś wylazi/wylezie komuś bokiem*.

coś wyjdzie na jaw ‘coś przestanie być tajemnicą’ zob. *coś wyszło na jaw*.

coś wyjdzie komuś na zdrowie ‘coś podziała na kogoś dobrze’: *Zostawmy dziś samochód na parkingu i chodźmy na spacer do centrum. Trochę ruchu na pewno wyjdzie nam na zdrowie.* ◇ Warianty aspektowe = *coś wychodzi/wyszło komuś na zdrowie*.

wyjechać nogami do przodu ‘umrzeć’ zob. **wyjsć nogami do przodu**.

wyjmować *za kogoś kasztany z ognia* ‘posłużyć komuś do załatwienia czegoś trudnego, skomplikowanego, niebezpiecznego, zostać wykorzystanym przez kogoś’ zob. **wyciągać kasztany z ognia** *czyimiś rękami/rękoma*.

wyjmować kasztany z ognia *czyjimiś rękami/rękoma* ‘wysługiwać się kimś w trudnej sytuacji, posłużyć się kimś w jakimś celu, wykorzystać kogoś dla osiągnięcia czegoś’ zob. **wyciągać kasztany z ognia** *czyjimiś rękami/rękoma*.

wyjściowa jedenastka *˚sportowe* ‘w piłce nożnej: zawodnicy, którzy tworzą podstawowy skład zespołu’: *W wyjściowej jedenastce zabraknie dziś naszego eksportowego napastnika.*

wyjść na ludzi ‘stać się prawym, wartościowym człowiekiem; o młodym człowieku: podnieść się po upadku moralnym’: *Wystarczy dać szansę tzw. trudnej młodzieży, nie ustawać w pracy u podstaw, a na pewno większość z nich wyjdzie na ludzi.*

wyjść na swoje ‘w końcowym rozrachunku uzyskać zadowalający rezultat’: *Załatwiłem dziś regon i wszystkie pozwolenia. Od jutra zaczynamy na całego. Przeliczyłem wszystko raz jeszcze, bo zapomnieliśmy o dodaniu kosztów energii. To dodatkowe kilka złotych, ale i tak wyjdziemy na swoje.* ◊ Wariant aspektowy = **wychodzić na swoje**.

wyjść nogami do przodu ‘umrzeć’: *Za długo mnie tu już trzymają. Mieli operować przed tygodniem, ale miałem bardzo złe wyniki. Teraz też wcale nie rokuję dobrze, więc pewnie wyjdę stąd nogami do przodu.* ◊ Warianty (aspektowy) = **wychodzić nogami do przodu**, **wyjechać nogami do przodu**.

wyjść z czegoś obronną ręką ‘coś zakończyło się dla kogoś szczęśliwie, pozytywnie, mimo niekorzystnej sytuacji, niebezpieczeństwa, problemów itp., nie ponieść strat w niesprzyjających okolicznościach’: *Zamieszanie wokół postępowania posłanki groziło wykluczeniem jej z klubu, lecz udało się jej wyjść z tej sprawy obronną ręką.* ◊ Wariant aspektowy = **wychodzić z czegoś obronną ręką**.

wyjść po angielsku ‘opuszczać niepostrzeżenie spotkanie, przyjęcie itp.’: *Zabawa na przyjęciu urodzinowym Marka rozkręciła się na dobre. Wyszliśmy więc po angielsku, aby nie robić niepotrzebnego szumu wokół siebie.*

wyjść za mąż ‘poślubić mężczyznę’: *Jola wyszła za mąż w sierpniu, a ja wcale o tym nie wiedziałam.* ◊ Wariant aspektowy = **wychodzić za mąż**.

wyjść ze skóry ‘zrobić wszystko, co w ludzkiej mocy, wykorzystać wszystkie możliwości’ zob. **wychodzić ze skóry**.

wyjść ze skóry ‘zrobić wszystko, co w ludzkiej mocy, wykorzystać wszystkie możliwości’ zob. **wychodzić ze skóry**.

wyjść z roli ‘przestać się zachowywać przewidywalnie, zgodnie z obranymi zasadami’: *Teściowa nie chce wyjść z roli dobrej mamusi i co tydzień zaprasza nas na obiad do siebie. Prawdę mówiąc, ma lepsze pomysły na spędzanie niedzielnego popołudnia.* ◊ Warianty (aspektowy) = **wychodzić z roli, wypadać/wypaść z roli**.

wyjść z twarzą ‘zachować godność, dobre imię, mimo bardzo niesprzyjających okoliczności, działających na czyjąś niekorzyść’: *Prokurator stanowy miał postawić mu zarzuty korupcyjne, ale Jack wyprzedził jego decyzję i sam zrezygnował z kandydowania do Kongresu. Starał się wyjść z twarzą z tej niezbyt dla niego przyjemnej sytuacji, lecz dziennikarze także byli już w posiadaniu informacji o wykrytym przestępstwie.*

wykapana mama/mamusia/matka, wykapany ojciec/tata/tatuś ‘o wyglądzie zewnętrznym i/lub o cechach charakteru dziecka: bardzo przypomina rodzica’: *Maciuś, to wykapany tatuś. Kiedy wraca z pracy, od razu kładzie się na sofie z gazeta w ręku i myśli pewnie, że obiad sam się ugotuje, a dom sam się posprząta.* • W miejsce wyrazu *matka* i *ojciec* może pojawić się inny rzeczownik odnoszący się do osoby, jednak o wiele rzadziej niż rzeczownik nazywający jednego z rodziców, np. **wykapany dziadek, wykapany Lenin, wykapany Rumburak**.

wykladać karty na stół ‘przedstawić coś jawnie; wprost, bez krygowania się’ zob. **wyłożyć karty na stół**.

wykladać kawę na ławę ‘mówić coś wprost, bez niedomówień’ zob. **wyłożyć kawę na ławę**.

wykopać komuś/czemuś grób ‘spowodować czyjś upadek, złamać komuś karierę; przyczynić się do niepowodzenia czegoś, do klęski czegoś’: *Jego współpracownicy wykopali dla niego grób jeszcze przed złą sytuacją notowań spółki na giełdzie. Gdy wartość akcji firmy spadła o 10 procent, zrobili z niego kozła ofiarnego, ratując tym samym swoje ciepłe posadki.* ◊ Wariant aspektowy = **kopać komuś/czemuś grób**.

wykopać kogoś/coś spod ziemi ‘nieoczekiwanie znaleźć kogoś wartościowego, najczęściej w trudnej sytuacji; znaleźć coś, czego inni nie spodziewają się’: *Wykopałeś chyba tego faceta*

spod ziemi. Gdzie on się uchował? Naprawdę, dawno nie miałem do czynienia z tak rewelacyjnym grafikiem. I jeszcze w ogóle kłopotu nie sprawiają mu programy, w których środowisku dotąd nie pracował.

wykopać/wykopywać topór wojenny ‘doprowadzić do kłótni, sporu’: *To nie moja wina, że nie zrozumieli moich intencji. Nie mam nic sobie do zarzucenia, to oni wykopali topór wojenny.* ◇ Antonim = **zakopać/zakopywać topór wojenny**.

wykręcać/wykręcić kota ogonem ‘przeinaczać/przeinaczyć coś, zmieniać/zmienić sens czegoś’ zob. **odwracać/odwrócić kota ogonem**.

wykręcić się/wykręcać się sianem ‘sprytnie, umiejętnie uniknąć skutków czegoś; wymigać się od czegoś’: *Grupa rodziców żądała rozmowy z nauczycielem, który bezpodstawnie krzyczy na ich dzieci, często je do tego obrażając. Zagadnięty przez nich pedagog próbował wykręcić się sianem, że musi iść już a lekcję, ale jedna z matek dobrze sprawdziła plan i fortel mu się nie powiódł. Teraz nauczyciel będzie musiał stanąć twarzą w twarz z rodzicami i wytłumaczyć swoje postępowanie.*

wykuć na blachę/blaszkę ‘nauczyć się czegoś na pamięć’: *Wykułem na blachę całą literaturę romantyczną, ale ni spodziewałem się, że dostanę pytanie o daty wydań dzieł Krasińskiego.*

wylać oliwę na wzburzone fale/morze/wody ‘zręcznie załagodzić napiętą, drażliwą sytuację’ zob. **lać oliwę na wzburzone fale/morze/wody**.

wylać dziecko z kąpielą ‘działając nieprzemyślanie, usunąć wraz z czymś złym, szkodliwym, negatywnym czynniki, składniki, cechy pozytywne, dobre, całkiem nieszkodliwe’: *Odrzucając tę ustawę, posłowie wylali dziecko z kąpielą. Ze względu na jeden sporny punkt nie tylko na marne poszła kilkumiesięczna praca w parlamencie, ale także przede wszystkim urzędy nie otrzymały dobrego prawa.* ◇ Wariant aspektowy = **wylewać dziecko z kąpielą**.

wylać kubel/wiadro zimnej wody komuś na (czyjąś) głowę/na kogoś ‘dość stanowczo spowodować czyjąś racjonalną ocenę sytuacji, otrzeźwić kogoś’: *Jarek z kolegami chcieli zrobić akcję performance w centrum miasta, która polegałaby na wypisywaniu nazwisk więźniów politycznych z różnych krajów świata na frontowych drzwiach restauracji i klubów. Na swoje szczęście nie kryli się bardzo z tym pomysłem. Ojciec Jarka, gdy się o tym dowiedział, złapał się za głowę. Postraszył ich sprawami sądowymi, które na pewno wytoczą im*

właściciele lokali. W dobrym momencie wylał im kubel zimnej wody na głowę, bo nie wiadomo, jak by się wszystko mogło skończyć. ◊ Wariant aspektowy = **wylewać kubel/wiadro zimnej wody komuś na (czyjś) głowę/na kogoś**.

wylać komuś pomyje (kubel/wiadro pomyj) na (czyjś) głowę ‘oczernić kogoś, szkalować kogoś’: Pytam sam siebie, czy w jakikolwiek sposób nadepnąłem mu na odcisk? Wczoraj w pracy dowiedziałem się, że Grzegorz wylał kubel pomyj na moją głowę. Nie wiem, czym sobie zasłużyłem na takie potraktowanie przez najlepszego kumpla z pracy. ◊ Wariant aspektowy = **wylewać komuś pomyje (kubel/wiadro pomyj) na (czyjś) głowę**. ◊ Synonimy = **oblewać/oblać pomyjami**.

coś **wyleciało komuś z głowy** ‘ktoś o czymś zapomniał’: Przepraszam, że nie przyniosłem ci obiecanych książek. Miałem dziś mnóstwo pracy przed południem i zupełnie wyleciało mi to z głowy.

wylecieć z hukiem ‘zostać zwolnionym z pracy’: Nie dotrzymywał obowiązków służbowych, a do tego odlewał sobie paliwo do prywatnego auta, więc wyleciał z hukiem od nas. Miał szczęście, że szef nie chciał sobie robić kłopotów, bo sprawa mogła skończyć się na komisariacie.

wylewać dziecko z kąpielą ‘działając nieprzemyślanie, usunąć wraz z czymś złym, szkodliwym, negatywnym czynnikami, składnikami, cechy pozytywne, dobre, całkiem nieszkodliwe’ zob. **wylać dziecko z kąpielą**.

wylewać krokodyle łzy ‘udawać żal, pozorować skruchę’: Najpierw doniósł na mnie szefowi, opowiadając, że pół dnia się obijam i przeglądam portale internetowe, a teraz wylewa krokodyle łzy, że dostałem po premii. ◊ Warianty = **krokodyle łzy**, **pospolicie lać krokodyle łzy, ronić krokodyle łzy**. • Uwaga! Niepoprawnie w znaczeniu *‘okazywać wielki żal, płakać po kimś, po czymś’. • Rzadko używane z wariantywnym komponentem przymiotnikowym = **krokodylowy** w postaci = **wylewać/ronić/lać krokodylowe łzy**. • Nie zaleca się używania wyrażenia = **krokodylowe łzy**.

wylewać kubel/wiadro zimnej wody komuś na (czyjś) głowę/na kogoś ‘dość stanowczo spowodować czyjś racjonalną ocenę sytuacji, otrzeźwić kogoś’ zob. **wylać kubel/wiadro zimnej wody komuś na (czyjś) głowę/na kogoś**.

wylewać komuś **pomyje (kubel/wiadro pomyj) na (czyjąś) głowę** ‘oczerniać kogoś, szkalować kogoś’ zob. **wylać** komuś **pomyje (kubel/wiadro pomyj) na (czyjąś) głowę**.

wylewać (z kogoś) siódme poty ‘zmuszać samego siebie lub kogoś do dużego wysiłku fizycznego lub umysłowego’: *Pilkarze wylewali z siebie siódme poty na każdym treningu w okresie przygotowawczym, dlatego też w trakcie sezonu nie mieli kłopotów kondycyjnych.* ◇ Synonimy = **bija** na kogoś **siódme poty**, **oblały** kogoś **siódme poty 2.**, **wyciskać** z kogoś **siódme poty**.

coś **wylezie/wyłazi** komuś **bokiem** ‘coś komuś zaszkodzi/zaszkodziło w dłuższej perspektywie, coś obróci/obróciło się przeciw komuś; ktoś będzie miał/ma dosyć czegoś’ zob. coś **wyjdzie** komuś **bokiem**.

wyłożyć karty na stół ‘przedstawić coś jawnie; wprost, bez krygowania się’: *Premier wyłożył karty na stół, przedstawiając plan gospodarczy na najbliższe trzy lata.* ◇ Wariant aspektowy = **wykladać karty na stół**.

wyłożyć kawę na ławę ‘powiedzieć coś wprost, bez niedomówień’: *Poszedłem do niej i wyłożyłem kawę na ławę. Albo kupuje od nas ten dom, albo wystawiamy go na sprzedaż w Internecie. Wiem, że to nasza koleżanka, ale zależy mi na czasie i nie zamierzam dłużej czekać.* ◇ Warianty (aspektowy) = **kawa na ławę**, **wykladać kawę na ławę**, *kolokwialnie* **wywalać/wywalić kawę na ławę**.

wymachiwać szabelką ‘grozić bez pokrycia, prowokować, zaczepiać’: *Przewodniczący związków zawodowych znany był z tego, że lubił wymachiwać szabelką przed kamerami telewizyjnymi, by utrzymać poparcie dla siebie wśród członków. Poza kamerami potrafił wypracować kompromis z każdym i imponował zawsze poziomem merytorycznej dyskusji.* ◇ Wariant = **potrząsać szabelką**.

wymyślać komuś **od najgorszych** ‘przeklinać kogoś bardzo, używając słów wulgarnych, obraźliwych itp.’ zob. **nawymyślać** komuś **od najgorszych**.

wynieść/wynosić kogoś **na piedestał/piedestały** ‘uznać/uznawać czyjąś wielkość, wartość, chwalić/wychwalać czyjeś cnoty’: *Wynosimy na piedestały bohaterów walk wyzwoleniczych, zapominając często o poszanowaniu każdego człowieka.*

wynosić *kogoś/coś pod niebiosa* ‘z przesadą mówić o kimś, o czymś; w samych superlatywach przedstawiać kogoś’ zob. **wychwalać** *kogoś/coś pod niebiosa*.

wynosić/wynieść *kogoś na ołtarze* ‘uznać jakiegoś zmarłego człowieka za świętego na mocy aktu kanonizacji’: *Papież Benedykt XVI wyniósł na ołtarze arcybiskupa Zygmunta Szczęsnego Felińskiego*.

wypadek przy pracy ‘niezwykłe i niekorzystne zdarzenie, przypadkowe i incydentalne pomyłka, niepowodzenie zawodowe’: *Miejmy nadzieję, że ta porażka w sparingu to jedynie wypadek przy pracy naszej reprezentacji*.

wypadać z obiegu ‘tracić na znaczeniu, na popularności; być pomijanym przy czymś’ zob. **wypaść z obiegu**.

wypadać z gry ‘tracić swoją pozycję; tracić na znaczeniu; być zastąpionym przez kogoś’ zob. **wypaść z gry**.

wypadać z roli ‘przestawać się zachowywać przewidywalnie, zgodnie z obranymi zasadami’ zob. **wyjscie z roli**.

coś wypadło komuś z głowy ‘ktoś zapomniał o czymś, czegoś’: *Zupełnie wypadło mi z głowy, kochanie, że miałam wejść do drogerii po zmywacz do paznokci. Czy byłbyś tak miły i kupiłbyś mi go kiedy będziesz szedł na trening?*

wypalić z grubej rury ‘powiedzieć coś dosadnie, bezpośrednio, zaskakując argumentami’: *Szef marketingu wypalił z grubej rury, wypominając agencji reklamowej, że zaproponowana kampania reklamowa przypomina zabawy licealistów na kółku polonistycznym*. ◇ Warianty = **przywalić z grubej rury, strzelić/strzelać z grubej rury, walić z grubej rury, wystrzelić z grubej rury, z grubej rury**.

wypaść z obiegu ‘stracić swoją pozycję; stracić na znaczeniu; być zastąpionym przez kogoś’: *Po serii porażek najlepsza drużyna poprzedniego sezonu wypadła z gry w walce o tytuł mistrza*. ◇ Wariant aspektowy = **wypaść z gry**. ◇ Synonim = **wypaść/wypadać z obiegu**.

wypaść z gry ‘stracić swoją pozycję; stracić na znaczeniu; być zastąpionym przez kogoś’ zob. **wypadać z gry**.

wypaść z roli 'przestać się zachowywać przewidywalnie, zgodnie z obranymi zasadami' zob. **wyjscie z roli**.

wypić jak Polak z Polakiem 'napić się wódki na zgodę, po załatwieniu sprawy interesu itp.': *Udało nam się omówić kontrakt, to teraz wypijmy jak Polak z Polakiem za powodzenie naszych wspólnych interesów.* ◊ Warianty = **jak Polak z Polakiem, napić się jak Polak z Polakiem.** ◊ Synonimy = **dogadać się jak Polak z Polakiem, jak Polak z Polakiem, porozmawiać**/^o*pospolicie* **pogadać jak Polak z Polakiem.**

wypić/wypijać duszkiem 'wypić coś, nie odrywając ust od naczynia; wypić na raz, jednym łykiem': *Znachor przygotował napar z jakichś ziół i kazał mu wypić wszystko duszkiem. Po chwili ból w nodze minął jak ręką odjął.* ◊ Warianty (aspektowy) = **pić duszkiem, wychylić duszkiem.**

wypić piwo, którego się (samemu) nawarzyło/które ktoś nawarzył 'ponieść konsekwencje swojego/czyjegoś błędu, nieodpowiedzialnego zachowania, nieprzemysłanych decyzji itp.': *Odradzałem ci drukowania tych insynuacji bez sprawdzenia informatora. Teraz musisz wypić piwo, które nam nawarzyłeś przez swoją głupotę, bo inaczej wszyscy, jak tu stoimy, pójdziemy z torbami.* ◊ Wariant aspektowy = **pić piwo, którego się (samemu) nawarzyło/które ktoś nawarzył.**

wypisz wymaluj 'ktoś bardzo do kogoś podobny; tak samo, takie samo': *Jego syn wypisz wymaluj, Janusz, nieprawdaż. Postura, inteligencja i maniery tatusia.*

wyplakać się/wyplakiwać się *komuś w kamizelkę/w mankiet/w rękaw* 'żalić się/wyżalać się komuś': *Bardzo ją bolało odrzucenie przez matkę. Wyplakiwała się w kamizelkę Jurka, a on pocieszał ją spokojnie. Wiedział jednak, że dużą winę ponosi również jego żona.*

wyplynać na czyste wody 'zmierzyć się z powodzeniem z przeciwnościami losu, zwalczyć przeszkody, wyjść z trudnej sytuacji': *Popadł w długie przez swoją głupotę. Na domiar złego odeszła od niego narzeczona, z którą planował wspólne życie. Zakasał jednak rękawy i powoli jego sytuacja zaczynała się poprawiać. Miał nadzieję, że poradzi sobie także z bólem, który nosi w sercu. Los w końcu musi się odmienić i wtedy wypłynie na czyste wody.*

wyplynać/wyplwać na szerokie (wielkie) wody 'odnieść sukces zawodowy; zyskać popularność': *Zaraz po studiach przez dwa lata był asystentem szefa banku, który nota bene*

recenzował jego pracę dyplomową. Teraz zaproponowano mu wysokie stanowisko, czym bardzo się zdziwił. Wiedział, że wypływa na szerokie wody, ale odczuł niepokój, gdyż tu już nie będzie miejsca na potknięcie.

wyproważać cuda *zartobliwie* lub *z podziwem* ‘robić niezwykle, dziwaczne rzeczy; bardzo się starać coś osiągnąć, często niekonwencjonalnie’: *Artysta z Korei wyproważał cuda na równoważni. Byłem już kilka razy w cyrku, ale ten występ zrobił na mnie wielkie wrażenie.*
◊ Synonim = **czynić cuda** • Uwaga! Frazeologizmy = **dokonać/dokonywać cudów, robić cuda** nie są synonimami zwrotów **wyczyniać cuda, wyproważać cuda** nie są i używane są w innym znaczeniu.

wyproważić kogoś na tamten świat ‘przyczynić się do czyjejś śmierci’: *W wojnie rodzin mafijnych kilku wysoko postawionych w hierarchii gangsterów zostało wyproważonych na tamten świat i teraz wążają kwiatki od dołu.* ◊ Warianty = **wysłać kogoś na tamten świat.**
◊ Synonimy = **przenieść się na tamten świat, tamten świat, wybierać się na tamten świat.**

wyprowadzić kogoś w pole ‘zmylić kogoś, sprytnie oszukać kogoś’: *Artur był świetnym graczem, więc trudno było wyprowadzić go w pole. Do trzydziestego posunięcia na szachownicy nie się właściwie nie działo i wtedy wystarczył jeden niekonwencjonalny ruch skoczkiem i zostałem zmuszony do poddania partii.* ◊ Wariant: **wywieść kogoś w pole.**

wypruwać komuś flaki ‘zabić kogoś’: *W serialach sensacyjnych od jakiegoś czasu króluje naturalizm. Nie dalej jak wczoraj oglądałem przypadkiem jak późniejszy główny podejrzany wypruł flaki swojemu koledze od kieliszka. Później rekonstruowali tę scenę wielokrotnie z perspektywy różnych świadków. Ten sam człowiek zginął tego wieczora chyba z dziesięć razy.*

wypruwać z kogoś flaki ‘zmuszać kogoś do wyteżonej pracy, do nadmiernego wysiłku’: *Selekcjoner wypruwał z nas flaki na treningach, ale nikt nie pisał nawet słówkiem o odpoczynku czy przerwie na uzupełnienie płynów.*

wypruwać z siebie/sobie żyły ‘bardzo dużo pracować, być wyczerpanym ze względu na przepracowanie’: *Wypruwam sobie żyły, by zapewnić byt mojej rodzinie, ale czuję, że życie przecieka mi przez palce.*

wyrosnąć jak spod ziemi ‘pojawić się nagle’: *Chodziliśmy po rynku wte i wewte, szukając jakiegokolwiek miejsca w ogródku. Chcieliśmy już zrezygnować, gdy nagle wyrósł jak spod ziemi Antek, zapraszając nas do stolika.*

wyrównać/wyrównywać z kimś **rachunki** ‘wyjaśnić/wyjaśniać, załatwić/załatwiać zaległe sprawy, zaszłości, nierozwiązane sytuacje konfliktowe’: *Barry wyrównał rachunki z przywódcą gangu z sąsiedniej dzielnicy, rozbijając mu samochód.*

wyrywać (sobie) włosy z głowy ‘rozpaczać, lamentować; wpadać w desperację’ zob. **rwać (sobie) włosy z głowy**.

wyrządzać/wyrządzić niedźwiedzią przysługę ‘ktoś, chcąc pomóc, w rezultacie szkodzi/zaszкодził komuś’ zob. **niedźwiedzia przysługa**.

wyrzucać z siebie słowa z prędkością/z szybkością karabinu maszynowego ‘mówić bardzo szybko, gwałtownie’ zob. **z szybkością karabinu maszynowego**.

wyrzucić kogoś za burtę ‘wyłączyć kogoś z jakiejś grupy społecznej, swoim postępowaniem zniwelować czyjś wpływ na bieg spraw’: *Młodzi pracownicy swoim zaangażowaniem i dynamicznością wyrzucili go za burtę. Musiał się nieźle nagimnastykować, żeby nie stracić wszystkiego.*

wyrzucić kogoś z siodła ‘przyczynić się do utraty stanowiska przez kogoś, osłabić znaczenie czyjeś, pozycję czyjąś’ zob. **wysadzić kogoś z siodła**.

wyrwać się jak filip z konopi ‘zrobić coś, powiedzieć coś, zaskakując innych; zrobić coś, powiedzieć coś niespodziewanego’ zob. **wyskoczyć jak filip z konopi**.

wyrzucać/wyrzucić pieniądze w błoto ‘być rozrzutnym, kupować/kupić coś bez zastanowienia, tracić/stracić niepotrzebnie pieniądze na coś bezwartościowego’: *Nowa zwywarka popsula się już trzeci raz w tym miesiącu. Znowu wyrzuciliśmy pieniądze w błoto. Następnym razem trzeba dołożyć parę groszy i kupić sprzęt jakiejś znanej marki.*

wyrzucić na zbity pysk ‘wyrzucić kogoś, zwolnić kogoś z pracy w sposób stanowczy i bezwzględny, bez możliwości powrotu, odwrócenia sytuacji, odwołania’: *Helcia powinna go wyrzucić z domu na zbity pysk. Od wtorku wraca z gospody nawalony jak stodoła, a ona ani słowa mu nie powie.* ♦ Wariant = **na zbity pysk**.

wysadzić *coś/kogoś w powietrze* ‘spartaczyć coś, przyczynić się do porażki, klęski, niepowodzenia’: *Niestety, dziś w turnieju drużynowym nasz najmniej doświadczony skoczek wysadził w powietrze całą polską drużynę, oddając dwa krótkie skoki. Ponieważ w ostatnich latach, mimo pojawiających się szans, zawsze zawodziła psychika przynamniej jednego z naszych reprezentantów, chyba należało by przestać pompować ten balon, a sny o potędze polskich skoków – odłożyć ad Kalendas Greacas.*

wysadzić *kogoś z siodła* ‘przyczynić się do utraty stanowiska przez kogoś, osłabić znaczenie czyjeś, pozycję czyjąś’: *Przez te kilka lat wypalił się w tej pracy. Nie był już tak błyskotliwy, więc musiał bardzo uważać, żeby inni nie wysadzili go z siodła. Na jego stołek wielu miało chrapkę.* ◇ Wariant = **wyrzucić** *kogoś z siodła*.

wyskoczyć jak diabeł z pudełka ‘pojawić się niespodziewanie, nagle, bez zapowiedzi; zaskoczyć kogoś’: *Wszystko było dograne, mieliśmy podpisywać papiery i już szykowałem się do adaptacji tej kamienicy na potrzeby domu handlowego, a tu jak diabeł z pudełka wyskoczył jakiś spadkobierca, mieszkający na stałe w Szwajcarii. Myślałem, że chwyciłem Pana Boga za nogi, właśnie miało spełnić się moje największe życiowe marzenie: wielopoziomowa restauracja z prawdziwego zdarzenia, a tu jakiś dziesiąta woda po kisielu wnuczek się znalazł.*

wyskoczyć jak filip z konopi ‘zrobić coś, powiedzieć coś, zaskakując innych; zrobić coś, powiedzieć coś niespodziewanego’: *Na zebraniu dyskutowaliśmy o zmianach w strukturze instytutu. W którymś momencie Marcin wyskoczył jak filip z konopi, pytając o to, czy zebranie musi zawsze toczyć się w tak sformalizowanej formie, bo on odczuwa niedosyt normalnych relacji międzyludzkich, zwłaszcza jeśli chodzi o najmłodszych pracowników. Zrobiliśmy wielkie oczy i nie mogliśmy ukryć swego zażenowania, choć Bogiem a prawdą, wszyscy dobrze znaliśmy Marcina z takich niekonwencjonalnych zachowań.* ◇ Wariant: **wyrwać się jak filip z konopi**. • Poprawny zapis małą literą w wyrazie = **filip**.

wysłać *kogoś na tamten świat* ‘przyczynić się do czyjejś śmierci’ zob. **wyprowadzić** *kogoś na tamten świat*.

wysłać *kogoś w szeroki świat* ‘przyczynić się do czyjegoś wyjazdu do większego miasta, do innego kraju’: *Z Tolmezzo rodzina Spinottich przeniosła się pod koniec lat 50. do Mediolanu. Dante nie radził sobie z nauką w tutejszym liceum, toteż ojciec i dziadek przekonali matkę, że*

lepiej będzie wysłać chłopca w szeroki świat. Dante cieszył się z takiego obrotu sprawy: nie będzie musiał chodzić do szkoły! (K 2009/12/14).

wysokie progi ‘dom zamożny, wyższa sfera, śmietanka towarzyska’: *W wysokich progach rodziców swojej wybranki czuł się skrepowany, więc unikał dłuższych konwersacji i odliczał czas do wyjścia. Zastanawiał się tylko, czy jego narzeczona będzie umiała z tego wszystkiego zrezygnować.* ◇ Synonim = **za wysokie progi** dla kogoś.

wysoko mierzyć ‘dążyć do osiągnięcia czegoś znaczącego; aspirować do wysokich stanowisk’: *W polskiej polityce coraz częściej dochodzi do głosu przekonanie, że powinniśmy zabiegać o kluczowe stanowiska w Unii Europejskiej. Pozbyliśmy się już dawnych kompleksów i przestaliśmy być postrzegani jako kopciuszek. Wielu dygnitarzy twierdzi, że powinniśmy wysoko mierzyć, gdyż nasi kandydaci są bardzo kompetentni.*

wyssać coś z **palca** ‘zmyślić coś’: *Jak zwykle był duszą towarzystwa i właśnie opowiadał przekonująco o Hawanie. Nie przypuszczał jednak, że w towarzystwie znajduje się osoba, która spędziła kilka lat na placówce dyplomatycznej w stolicy Kuby i dobrze wiedziała, że jego historia jest wyssana z palca.*

wyssać coś z **mlekiem matki** ‘wykonywać coś z niebywałą łatwością, wykazywać się wrodzonymi zdolnościami w jakiejś dziedzinie’: *Piotr został przewodniczącym samorządu szkolnego w technikum pod koniec pierwszej klasy. Nie dziwiło to nikogo z jego kolegów, bo umiejętności organizacyjne wyssał z mlekiem matki.*

wystawić/wystawiać kogoś **do wiatru** ‘oszukać kogoś, zawieść kogoś; zwieść kogoś’: *Zjadłem z Markiem beczkę soli, więc nie obawiam się, że mnie wystawi do wiatru. Wiem, że interes to interes i pieniądz często gubi ludzi, ale na Marku mogę polegać jak na Zawiszy.*

wystawić/wystawiać kogoś **na próbę** ‘sprawdzić/sprawdzać czy ktoś nadaje się do czegoś; spowodować/powodować, że ktoś znajduje się w sytuacji zmuszającej go do określonej reakcji, do podjęcia trudnej decyzji itp.’: *Polacy, remisując z Kazachstanem do 60. minuty, wystawili swoich kibiców na próbę.*

wystawić komuś **pomnik (za życia)** ‘ukazywać czyjeś dokonania jako nieprzeciętne, otaczać kogoś atencją; upamiętnić kogoś w dowód uznania jego zasług’: *Niektórzy chcieliby mu postawić pomnik za życia, lecz nestor lewicy nie jest tak jednoznacznie oceniany.* ◇ Wariant = **postawić** komuś **pomnik (za życia), stawiać** komuś **pomnik (za życia).**

ktoś **wystraszył się jakby zobaczył ducha** ‘bardzo się przestraszyć, bardzo się zdziwić’ zob. *ktoś* **przestraszył się jakby zobaczył ducha**.

wystrychnąć *kogoś na dudka* ‘zmylić, oszukać kogoś; ośmieszyć kogoś, najczęściej sprytnym zachowaniem’: *Mieliśmy ubrać się całą naszą paczką na kolorowo, żeby było wesoło, a tu widzę wszystkich w garniturach. Wystrychnęli mnie na dudka i wcale się nie czuję z tym dobrze. Trochę mi głupio samemu paradować w zielonych spodniach i czerwonej koszuli.*

wystrzelić z grubej rury ‘powiedzieć coś dosadnie, bezpośrednio, zaskakując argumentami’ zob. **wypalić z grubej rury**.

wysuszyć na pieprz ‘wysuszyć coś bardzo’: *Słońce wysuszyło te kamyczki przed domem na pieprz i teraz kurzy się tak, że nie można przejść. Proszę, polej podwórko wodą, aby opadł pył, bo inaczej nie wypuszczę psa na dwór.*

coś **wyszło/wyjdzie** *komuś na dobre* ‘coś, czasami niezbyt przyjaznego lub niezgodnego z pragnieniami osoby, o której mowa, okaże się/okazało się mu pomocne, przydatne w przyszłości’: *Wiem, że nie lubisz uczyć się matematyki, ale wyjdzie ci to jeszcze na dobre, zobaczysz.*

coś **wyszło na jaw** ‘coś przestało być tajemnicą’: *Nie wiedzieć czemu przez od dwóch dni nie można było się dodzwonić do biura podróży. Wielu klientów, zgłaszających się po bilety lotnicze, pocałowało klamkę. Po interwencji w wojewódzkiej izbie turystycznej wyszło na jaw, że firma jest niewypłacalna i zmuszona została do zawieszenia działalności. ◇ Wariant aspektowy = *coś* **wyjdzie na jaw**.*

coś **wyszło** *komuś na zdrowie* ‘coś podziało na kogoś dobrze’ zob. *coś* **wyjdzie** *komuś na zdrowie*.

coś **wyszło spod** *czyjegoś dłuta/pędzla/pióra* ‘jakieś dzieło jest autorstwa danego artysty’: *Kolejna powieść, która wyszła spod pióra Pawła Atanazji, przynosi piękną powieść opowiadająca o prostym życiu gdzieś na prowincji Francji.*

wyścig szczurów ‘rywalizacja wśród młodych wykształconych ludzi w sferze zawodowej’: *Młodzi teraz nie mają czasu, aby zajrzeć w swoje serce, posłuchać swojej duszy. Żyją szybko i niezdrowo, kochają sporty ekstremalne i zabawę na maksa. Każdego dnia uczestniczą w*

wyścigu szczurów, więc w głowie kołatają się im przeróżne myśli dotyczące ich pozycji w tym pokręconym świecie.

wyścig z czasem ‘starać się zdążyć przed wyznaczonym terminem ostatecznym, próbować zrobić coś w krótkim czasie’: *Organizatorzy próbują wygrać wyścig z czasem. Muszą przygotować jeszcze trybuny dla pięciu tysięcy widzów, a firma, której zlecono montaż metalowej konstrukcji zgłasza problemy związane z niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi panującymi w mieście.*

wyświadczać/wyświadczyć niedźwiedzią przysługę ‘ktoś, chcąc pomóc, w rezultacie szkodzi/zaszkodził komuś’ zob. **niedźwiedzia przysługa**.

wytarte czoło ^{◦rzadkie} ‘bycie cynicznym; brak honoru, ambicji, wstydu’ zob. ^{◦rzadkie} **mieć wytarte czoło**.

wytrzymać próbę czasu ‘okazać się trwałym, nie stracić na wartości, mimo upływu czasu’: *Piotr wyjechał do Australii na kilka lat. Wrócił niedawno i obawiałem się, czy nasza przyjaźń wytrzymała próbę czasu, ale po pierwszym uścisku dłoni wiedziałem, że wszystko jest po staremu.*

wytykać kogoś palcami/palcem ‘wskazywać winnego czegoś; odtrącać publicznie’: *Kiedy sąd orzekł wyrok skazujący, wiedział, ludzie w wiosce mu nie darują. Nie przekona ich mowa o sfingowanym procesie, o politycznych naciskać na prokuraturę. Od dziś wszyscy będą wytykać go palcami, bo nikt mu nie uwierzy, że nie zbezczeszczył ołtarza w kaplicy na cmentarzu.* ◊ Warianty = **pokazywać kogoś palcami/palcem**, **wskazywać kogoś palcami/palcem**.

wywalać/wywalić kawę na ławę ^{◦kolokwialnie} ‘mówić/powiedzieć coś wprost, bez niedomówień’ zob. **wyłożyć kawę na ławę**.

wyważać otwarte drzwi ‘niepotrzebnie robić coś, co już ktoś wcześniej zrobił, dowodzić czegoś, co zostało już wcześniej udowodnione’: *Nie ma sensu wywazać otwartych drzwi, nie wracamy już do starego logo. Ustaliliśmy, że propozycja naszego grafika jest dobra, a poza tym klient też zaakceptował wszystkie zmiany.*

wywietrzało *coś komuś z głowy* ‘ktoś o czymś zapomniał, ktoś zaprzestał czegoś’: *Mam nadzieję, że wywietrzało ci już z głowy trenowanie boksu. Obijanie głowy innych nie jest dobrym zajęciem dla nastolatka.*

wywieść kogoś w pole ‘zmylić kogoś, sprytnie oszukać kogoś’ zob. **wyprowadzić kogoś w pole.**

wywinąć kozła/koziółka ‘wywrócić się; wykonać przewrót w przód lub w tył’ zob. **fikać/fiknąć kozła/koziółka.**

wywinąć orła ‘przewrócić się’: *Pierwszy śnieg jest bardzo niebezpieczny. Na nieposypanych piaskiem chodnikach łatwo wywinąć orła.* ◇ Synonimy = **fikać/fiknąć kozła/koziółka, wywinąć kozła/koziółka.**

wywoływać/wywołać wilka z lasu ‘prowokować coś swym zachowaniem, wypowiedzią’: *Wcale nie musi się to źle skończyć. Mogę przecież jechać bez wspomagania kierownicy. Wiem, że będzie mi trudno prowadzić, ale lepiej nie wywołuj wilka z lasu, jak chcesz dojechać do hotelu w jednym kawalku.*

wywoływać/wywołać mieszane uczucia ‘mieć wątpliwości, obawy z powodu czyjegoś postępowania, sposobu bycia, podejmowanych przez kogoś decyzji itp.; coś lub ktoś powoduje wywołanie różnorodnych, niepasujących do siebie odczuć’ zob. **budzić mieszane uczucia.**

wywracać/wywrócić do góry nogami ‘zmieniać/zmienić plany, zasady gry, projekt itp.; z jakichś względów zmieniać/zmienić diametralnie styl życia’ zob. **przewracać/przewrócić do góry nogami 2.**

wyzionąć ducha ‘umrzeć’: *Szamotanina z włamywaczem trwała parę sekund. Nagle stracili równowagę i stoczyli się ze schodów. Antek wstał od razu, trzymając się za zakrwawioną głowę, a jego napastnik leżał na podłodze i nie dawał żadnych oznak życia. Podeszli do niego bliżej i było jasne, że wyzionął ducha.*

wyzywać kogoś od najgorszych ‘wypowiadać się o kimś, używając licznych wulgaryzmów; stygmatyzować kogoś wulgaryzmami’: *Takiego Zdziśka nie znałem, aż się przeraziłem. Okazał się cholerykiem, który umie kląć jak szewc. Oczywiście, można zwrócić uwagę kelnerowi, że potrawa jest za zimna, ale nie trzeba od razu wyzywać go od najgorszych.*

wyższa szkoła jazdy ‘biegłość w jakiejś dziedzinie’: *Widzę, że podłączenie tych wszystkich przewodników to wyższa szkoła jazdy. Wierzę w pana umiejętności, bo ja bym chyba sobie z tym nie poradził, choć ukończyłem technikum mechaniczne.*

wzbudzać/wzbudzić mieszane uczucia ‘mieć wątpliwości, obawy z powodu czyjegoś postępowania, sposobu bycia, podejmowanych przez kogoś decyzji itp.; coś lub ktoś powoduje wywołanie różnorodnych, niepasujących do siebie odczuć’ zob. **budzić mieszane uczucia**.

wziąć byka za rogi ‘od razu przystąpić do rzeczy, do sedna sprawy’ zob. **chwycić byka za rogi**.

wziąć coś na ząb ‘przekąsić coś, posilić się’ zob. **coś na ząb**.

wziąć górę ‘przeważać, wygrać, zdobyć lepszą pozycję’ zob. **brać górę**.

wziąć kogoś na języki ‘uczynić kogoś tematem plotek, obmawiać kogoś’ zob. **brać kogoś na języki**.

wziąć coś na klatę/klatkę ‘bez reakcji, bez emocji, nie zwracając uwagi na przeciwności przejść do porządku dziennego nad czymś, co z jakiegoś względu jest niewygodne’: *Choć wina pewnie rozkładała się po trosze na wszystkich członków zespołu badawczego, to po premii dostali tylko główni analitycy. I Paweł wziął to na klatę i nie stroił foch, zdawał sobie sprawę z tego, że niedługo wszystko wróci do normy. Natomiast Kamil zachowywał się okropnie, oskarżając na prawo i lewo szefa o brak kompetencji, oczerniając przy tym koleżanki i kolegów.* ♦ Wariant = **przyjąć coś na klatę/klatkę**.

wziąć kogoś na muszkę 1. ‘celować w kogoś lub coś z broni palnej’ lub **2.** ‘obserwować czyjeś poczynania, śledzić kogoś’ zob. **mieć kogoś/coś na muszce 1. i 2.**

wziąć coś na rozum ‘zastanawiać się nad czymś, rozmyślać nad czymś, próbować znaleźć rozwiązanie’ zob. **brać coś na rozum**.

wziąć coś na warsztat ‘zająć się czymś zawodowo, skupić się na pracy twórczej’: *Literaturę i jej adaptację na potrzeby filmu wykladał będzie gdański pisarz – Paweł Huelle: - Weźmiemy na warsztat wybitne dzieła, które zaadaptowali znakomici reżyserzy. Zbadamy, dlaczego z drugorzędnej powieści Thomasa Hardy’ego „Tess” Roman Polański nakręcił arcydzieło, a z drugiej strony, Andrzej Wajda z wybitnej noweli Jerzego Andrzejewskiego „Wielki Tydzień”*

zrobił nie najlepszy obraz (K 2009/12/93). ◇ Wariant aspektowy = **brać** coś **na warsztat**, **rzucić** coś **na warsztat**.

wziąć kogoś **na spytki** ‘starać się uzyskać od kogoś informacje o czymś, wypytywać kogoś o coś’ zob. **brać** kogoś **na spytki**.

wziąć coś **pod lupę** ‘analizować coś bardzo dokładnie’: *Śledczy wzięli pod lupę działania policji na miejscu wydarzeń i dopatrzyli się pewnych zaniedbań.* ◇ Wariant aspektowy = **brać** coś **pod lupę**.

wziąć kogoś **pod włos** zob. **brać** kogoś **pod włos**.

wziąć poprawkę *na* coś ‘uwzględnić coś’: *Mówiłeś, że podróż zabierze nam około sześciu godzin, ale nie wziąłeś poprawki na pogodę i roboty drogowe. Myślę, że do Pragi dojedziemy pod wieczór.* Wariant aspektowy = **brać poprawkę** *na* coś.

wziąć w karby ‘zdyscyplinować, podporządkować coś, kogoś jakimś regułem’: *Musisz wziąć w karby swoje wydatki, ponieważ twój brak odpowiedzialności źle się skończy dla całej rodziny. Jak tak dalej będziesz postępować, to pójdziemy z torbami.* ◇ Warianty (aspektowe) = **brać w karby**, **ująć/ujmować w karby**.

wziąć kogoś **w obroty** ‘skłonić kogoś do czegoś; wymóc na kimś określone zachowanie’: *Śledczy wzięli go w obroty i po kilku godzinach nieprzerwanego ciągu pytań udało się wyciągnąć od podejrzanego miejsce ukrycia łupu.* ◇ Wariant = **brać** kogoś **w obroty**.

wziąć coś **w swoje/we własne ręce** ‘być odpowiedzialnym za coś, odpowiadać za coś’: *Jesteś już dorosła, więc pora byś zdecydowała się, co będziesz dalej robić. Musisz wziąć życie we własne ręce, bo inaczej za bardzo uzależnisz się od innych.* ◇ Wariant aspektowy = **brać** coś **w swoje/we własne ręce**.

wziąć nogi za pas ‘szybko uciekać, uciec’: *Zobaczył przed sobą małe dziki, czyli gdzieś musi tu być także locha. Nagle zauważył ogromne zwierzę zмирzające wprost na niego, więc czym prędzej wziął nogi za pas. Nie oglądał się za siebie, a gdy dobiegł do samochodu szybko się w nim schował, odpalił silnik i odjechał.* ◇ Warianty (aspektowe) = **brać nogi za pas**, **nogi za pas**.

wziąć sobie coś do serca ‘przejąć się czymś bardzo, rozpamiętywać coś; odczuwać coś bardzo’
zob. **brać sobie coś do serca**.

wziąć sobie coś na głowę ‘przejmować jakieś zobowiązania; odpowiadać za coś’: *Nie wiem, czy podołam wszystkim obowiązkom, chyba za dużo sobie wzięłam na głowę. Skąd mogłem wiedzieć, że spadnę ze schodów i będę wyłączony na miesiąc z normalnego życia.* ◊ Wariant aspektowy = **brać sobie coś na głowę**.

wziąć się z czymś za bary ‘próbować coś zrozumieć, przystąpić do rozwiązania jakiegoś problemu; przeciwstawić się czemuś’: *Cóż, czas by wziąć się za bary z ostatnimi poprawkami autora. Pisz jak kura pazurem, a na dodatek wprowadza hierarchię w swoje zapiski, oznaczając je różnymi kolorami.* ◊ Wariant aspektowy = **brać się z czymś za bary**.

wziąć w ciemno ‘zdecydować się na coś, ryzykując, bez rozeznania, bez możliwości oceny powodzenia’ zob. **w ciemno**.

wziąć kogoś w dwa ognie 1. ‘osaczyć rozmówcę, przytaczając wiele różnych argumentów’: *Kręcił i kręcił, w końcu śledczy wzięli go w dwa ognie, przytaczając fragmenty obciążających go zeznań innych podejrzanych.*

wziąć kogoś w dwa ognie 2. ‘w warunkach wojennych: osaczyć przeciwnika’: *Partyzanci nie mieli szans, okupanci wzięli ich w dwa ognie w otwartej przestrzeni.*

wziąć coś na swoje/swe barki ‘zobowiązać się do czegoś, przejmować się czymś’: *Był wyczerpany, więc praca nie szła mu dobrze. Niestety, za dużo wziął na swoje barki, ale nie mógł się wycofać z raz danego słowa.* ◊ Wariant aspektowy = **brać coś na swoje/swe barki**.

wziąć coś na tapetę ‘uczynić coś tematem dyskusji; zacząć nad czymś pracować, rozmyślać’: *Dziennikarze wzięli na tapetę temat ordynacji wyborczej. W wielu gazetach pojawiły się zarzuty, że koalicja nie chce wprowadzić okręgów jednomandatowych, choć z tym postulatem na ustach szła do wrześniowych wyborów.* ◊ Wariant aspektowy = **brać coś na tapetę**.

wziąć się w garść ‘próbować opanować emocje; przezwyciężyć trudności’: *Musisz wziąć się w garść i iść do przodu. Niepowodzenia się zdarzają, a żyć trzeba dalej.* ◊ Wariant aspektowy = **brać się w garść**.

wziąć w karby ‘zdyscyplinować, podporządkować coś, kogoś jakimś regułom’ zob. **brać w karby**.

wziąć coś za dobrą monetę ‘potraktować coś poważnie, nie dostrzegając nieprawdy’ zob. **przyjąć/przyjmować coś za dobrą monetę**.

wziąć (kogoś) za mordę *°pospolicie* ‘dyscyplinować, podporządkowywać coś, kogoś jakimś regułom’ zob. *°pospolicie* **trzymać (kogoś) za mordę**.

wziąć za złe ‘obwinić kogoś, oskarżyć kogoś o negatywny wpływ na jakąś ważną sprawę’ zob. **mieć za złe**.

wziąć coś z sufitu ‘zmyślić coś, podać nieprawdziwe informacje, dane itp.’: *Nic mi się nie zgadza w tych obliczeniach. Chyba ktoś wziął z sufitu wyniki analiz.* ◊ Wariant aspektowy = **brać coś z sufitu**.

w złym tonie ‘nieodpowiednio, nie do przyjęcia w jakimś środowisku’ zob. **coś jest w złym tonie**.

wzruszać/wzruszyć ramionami ‘okazywać obojętność, niechęć, brak zainteresowania’: *Kiedy pytałem o wspólny wypad nad jezioro, Antek wzruszył ramionami i nic nie odpowiedział. Może się za coś obraził na mnie, ale nie przypominam sobie takiej sytuacji.*

w żółwym tempie ‘bardzo wolno, często będące powodem zniecierpliwienia, zdenerwowania itp.’: *Prace przy budowie obwodnicy przebiegają w żółwym tempie. Mieszkańcy śmieją się pod nosem, że to inwestycja w przyszłe pokolenia.* ◊ Wariant = **żółwie tempo**. ◊ Synonimy = **powolny/wolny jak żółw**.

w życiu ‘nigdy, w żadnym wypadku; pierwsze słyszę’: *W życiu nie spotkałem się z tak okropną obsługą w restauracji.* ◊ Wariant = **nigdy w życiu**. ◊ Synonim = **za żadne skarby (świata)**.

w żywe oczy ‘bezczelnie; bezpośrednio’: *Pan kłamie w żywe oczy, twierdząc, że poinformował mnie odrębnym listem o terminie spłaty ustawowych odsetek.*

ZZZ

zabawa w Czarnego Luda ‘przyrównywać kogoś lub coś do wymyślanego niczym nieusprawiedliwionego uczucia strachu przed czymś, straszenie czymś, kimś wymyślonym’ zob. **Czarny Lud**.

zabawa w kotka i myszkę ‘będąc w lepszym położeniu wykorzystywać swoją pozycję do manipulowania kimś; droczyć się z kimś, oszukiwać kogoś, wmawiając zachowanie zgodne z przyjętym obyczajem społecznym’ zob. **bawić się w kotka i myszkę**.

zabawa w policjantów i złodziei ‘celowe omijanie przepisów, łamanie prawa ze świadomością bliskości zagrożenia jego wyegzekwowania; podejmowanie ryzyka działania na granicy prawa’: *Kolejne nowelizacje ustawy antynarkotykowej nie dają rezultatów, a właściciele sklepów z niedozwolonymi substancjami chemicznymi zachowują się tak, jakby ich ulubionym zajęciem była zabawa w policjantów i złodziei.* ◊ Warianty = **bawić się w policjantów i złodziei gra w policjantów i złodziei**.

zabawić się czyjims/cudzym kosztem ‘naśmiewać się z kogoś, dokuczyć komuś dla zabawy, robiąc z kogoś nieudacznika, pośmiewisko’ zob. **bawić się czyjims/cudzym kosztem**.

zabierać się do czegoś jak pies do jeża ‘zająć się czymś ostrożnie, z podejrzliwością; nie wyrażać chęci zrobienia czegoś, ociągać się’ zob. **podchodzić do czegoś jak pies do jeża**.

zabij mnie, ale... ‘naprawdę, szczerze; w dobrej wierze; nie mogę sobie nic zarzucić’ zob. **żebyś mnie zabił**.

zabili go i uciekł ‘lekceważąco o niezbyt ciekawym bądź schematycznym filmie sensacyjnym’: *Wiele hałasu o nic. Naprawdę, jestem rozczarowany. Straciliśmy czas i pieniądze na tę szmirę. Świetna obsada, dobry reżyser, ale fabuła z obszarów zabili go i uciekł. Okropnie się wynudziliśmy.*

zabity dechami/deskami ‘emocjonalnie i zazwyczaj pogardliwie o jakiejś miejscowości ze względu na prowincjonalność zachowań jej mieszkańców, brak dostępu do dóbr kultury lub niski poziom oferty kulturalnej w ocenie mówiącego’ zob. **dziura zabita dechami/deskami**.

zabrać (ze sobą) do grobu ‘o jakiejś tajemnicy, której ktoś nie zdążył lub nie chciał wyjawić za życia; o okolicznościach jakichś zdarzeń, o których nie wiadomo ze względu na śmierć

naocznego świadka tych wydarzeń': *Nigdy nie dowiedział się, kto był jego biologicznym ojcem. Matka zabrała to ze sobą do grobu.*

zabrnąć w ślepa uliczkę 'mylnie rozumować; znaleźć się w trudnej sytuacji' zob. **ślepa uliczka**.

zabrnąć w ślepy zaułek 'mylnie rozumować; znaleźć się w trudnej sytuacji' zob. **ślepy zaułek**.

coś **zabrzmiało jak wyrok** 'wypowiedź, wiadomość, która informuje o czymś tragicznym, strasznym, nieubłagany': *Dowiedziałem się, że Alinka ma raka. Na początku zabrzmiało to jak wyrok, ale po kilku dniach wiedziałem, że nie można się poddawać i należy stoczyć tę walkę z życiem i śmiercią.* ◊ Wariant = coś **zabrzmiało jak wyrok**.

zachodzić w głowę 'bardzo się nad czymś zastanawiać, mieć trudność w prawidłowej interpretacji zaistniałej sytuacji': *Dziś dopiero spostrzegł, że plan wykonania zadania zawiera w sobie wszystkie potrzebne elementy. Zachodził w głowę, jak to możliwe, żeby ktoś nie dysponując wystarczającymi danymi, mógł tak dokładnie zorganizować tak skomplikowaną pracę.*

zachodzić komuś za skórę 'dokuczać komuś, szkodzić komuś, uprzykrzać komuś życie; swym postępowaniem sprawiać komuś przykrość' zob. **zaleźć komuś za skórę**.

zachować/zachowywać chłodną głowę 'kalkulować, postępować/postępować rozmyślnie, nie dać/ nie dawać porwać się emocjom' zob. **mieć chłodną głowę**.

zachować głowę 'uniknąć śmierci': *Uciekaliśmy, ile sił w nogach, a kule świszczały złowrogo nad naszymi głowami. Tym razem udało nam się zachować głowę, choć wywieszenie flagi na budynku komendy policji okupanta było samobójstwem.* ◊ Synonim = **ocalić głowę 2**.

zachować linię 'być zgrabnym; mieć atrakcyjną sylwetkę, mimo upływu lat': *Kiedy siedzi się 8 godzin w biurze przy biurku trudno zachować linię, więc choć dwa razy w tygodniu zmuszam się do ćwiczeń.*

zachować twarz 'uniknąć kompromitacji; być wiernym sobie, swoim zasadom, postępować godnie': *Naszym zawodnikom udało się zachować twarz w ostatnim meczu mistrzostw. Po*

wspanialej grze pokonali Amerykanów przewagą dwóch bramek. ◇ Antonimy = por. **tracić/stracić twarz.**

zachować/zachowywać zimną krew ‘zachować/zachowywać przytomność umysłu, wykazać się/wykazywać się refleksem i logicznym postępowaniem w sytuacji zagrożenia, nadchodzącego niebezpieczeństwa’: *Każdy skok to zmierzenie się z własnymi słabościami, obawami. Dwa razy Amelia lądowała na spadochronie zapasowym. Zachowała zimną krew, wszystko poszło sprawnie* (ŚK 2010/1/79). ◇ Synonimy = **nie tracić/nie stracić zimnej krwi.**

zachowywać się jak chłopcy w piaskownicy ‘zachowywać się infantylnie, w sposób nie przystający do zachowania osób pełniących ważne funkcje publiczne’ zob. **jak chłopcy w piaskownicy.**

zachowywać się jak pijane dziecko we mgle ‘okazywać oznaki zagubienia w jakiejś sytuacji, w jakichś okolicznościach, nie móc się odnaleźć w jakiejś sytuacji’: *Wielu europarlamentarzystów wspomina, że na początku zachowywali się jak dziecko we mgle w całej sieci różnych instytucji w Brukseli.* ◇ **zachowywać się jak pijane dziecko we mgle.**

zachowywać się jak słoń w składzie porcelany ‘niezgrabnie, niezręcznie’ zob. **jak słoń w składzie porcelany.**

zachwiać się posadach ‘o naruszeniu jakiegoś porządku prawnego, ustroju, systemu, o zmianach ustrojowych itp.’: *Komunizm zachwiał się posadach najmocniej w latach 80. XX wieku.* ◇ Warianty = **chwiać się posadach, drżeć/zadrzeć posadach, trząść się/zatrząść się posadach.**

zaciągnąć kogoś do łóżka ‘skłonić kogoś do współżycia’: *Zaciągnęła go do łóżka, licząc na to, że się z nią ożeni, ale on ją odtrącił.*

zaciągnąć kogoś do ołtarza ‘skłonić kogoś do zawarcia związku małżeńskiego’: *Marlenka żyje z Frankiem na kocią łapę i się nie przejmuje. Są szczęśliwi, wychowują trójkę dzieci i jakoś z niczym nie mają problemów, a ty mnie chcesz zaciągnąć do ołtarza. I to tylko dlatego, żeby rozliczać wspólnie podatki, zastanów się, kochanie, o czym ty mówisz.*

zacierać ręce ‘być z czegoś bardzo zadowolonym, coś się komuś udało’: *Zacierał ręce z radości. Tak dawno czekał na spotkanie z kolegami przy brydżu, że aż stracił nadzieję, ale wreszcie się doczekał.*

zaciskać/zacisnąć pasa ‘oszczędzać, żyć skromniej niż dotychczas’: *Nie ma się co łudzić, że niewidzialna ręka rynku wytworzy wyższe przychody do budżetu. Niestety, trzeba będzie zacisnąć pasa i ostrożnie przeczekać kryzys.*

zaciskać/zacisnąć zęby ‘nie zważając na kłopoty, przeciwności, dążyć do celu, realizować plany’: *Zacisnęli zęby i udało im się zakończyć pracę przed końcem roku, choć kosztowało to ich wiele sił i nerwów.* ◊ Wariant = **z zaciśniętymi zębami**.

zacząć/zaczynać inaczej śpiewać ‘spokornieć/pokornieć pod wpływem strachu; zmienić/zmieniać zdanie’ zob. **inaczej śpiewać**.

zaczynać od Adama i Ewy ‘zaczynać od początku, od pierwszej przyczyny’: *Nie musisz zaczynać od Adama i Ewy, przecież znam się trochę na elektryce. Powiedz mi tylko, czy w każdym gniazdku mam zrobić to uziemienie?* ◊ Wariant = **od Adama i Ewy (zaczynać)** • W poprawnym zapisie wymagane wielkie litery w imionach = **Adam, Ewa**.

zaczynać od zera ‘rozpocząć coś od początku bez jakiegokolwiek wiedzy na jakiś temat, bez umiejętności itp., często bez żadnej pomocy, wkładu kapitału itp.’: *To był moment. Firma upadła w trzy miesiące. Nic tylko usiąść i płakać. Niespłacone długi, kredyty. Znowu trzeba będzie zaczynać od zera.*

zaczynają się/zaczęły się schody ‘zwiększają/zwiększyły się wymagania, będzie/jest trudniej niż dotychczas/wcześniej’: *Liceum przeszła jak burza, bez żadnych przeszkód. Wszyscy w domu byli z niej dumni, gdy dostała się na studia medyczne. Rodzice byli przekonani, że ich córka będzie wyróżniającą się studentką, ale ona wiedziała, że dopiero teraz zaczynają się schody.*

zadanie bojowe ^{◊zartobliwe} ‘coś do zrobienia, zwykle to, czego nie wykonuje się co dzień’: *Dzieciaki, macie zadanie bojowe na dziś. Trzeba pomóc babci w przygotowaniach do przyjęcia urodzinowego.* • Także w odmiennym szyku = **bojowe zadanie**.

zadawać/zadać kłam ‘ukazywać/ukazać fałszywość, zdementować/dementować nieprawdziwe informacje’: *Stacja grała tylko polską muzykę i w ciągu dwóch miesięcy jej*

sluchalność wzrosła kilkukrotnie. Dyrektorzy radia, decydując się na takie posunięcie, zadali kłam powszechnej opinii, że trzeba opierać się na światowych hitach, aby utrzymać słuchacza przy odbiorniku.

zadawać szyku ‘wzbudzać u innych podziw swoim modnym ubiorem, ogląda towarzyską; imponować komuś’: *W naszym małym Witkowie odbywały się coroczne bale charytatywne, na których zadawali szyku młody kapitan wraz ze swoją żoną. Wszyscy czekali na ich przyjazd wspaniałym powozem przyozdobionym pięknymi różami.*

zadbać o linię ‘podjąć starania w celu osiągnięcia ładnego, zdrowego wyglądu, zgrabnej sylwetki’: *Muszę zadbać o linię, bo ostatnio się trochę zapuściłam i przybyło mi kilka kilogramów.* ◊ Wariant aspektowy = **dbać o linię**.

zadzierać nosa ‘wywyższać się; być zarozumiałym’: *Odkąd zaczęło mu iść w interesach, zaczął zadzierać nosa. Koledzy go nie poznają, bo nagle z milego, otwartego faceta, stał się oschłym biznesmenem, pokazującym na każdym kroku zasobność swojego portfela.*

zadrzeć się posadach ‘o naruszeniu jakiegoś porządku prawnego, ustroju, systemu, o zmianach ustrojowych itp.’ zob. **zachwiać się posadach**.

za frajer, za friko ‘za darmo’: *Kochanie, ma świetną wiadomość. Dostałem za friko wejściówki na premierę Mrożka w Teatrze Polskim.*

zagadać kogoś na śmierć ‘swoim nieprzerwanym mówieniem zdominować kogoś, nie dopuszczać kogoś do głosu, mówić bardzo dużo, często zmieniać temat, nie pozwalając rozmówcy na wyrażenie swojego zdania, swojej opinii’: *Przepraszam za spóźnienie, ale dopadła mnie Marta, a wiesz przecież, że ona potrafi zgadać każdego na śmierć.*

zagadać się na śmierć ‘stracić poczucie czasu, rozmawiając z kimś’: *Oh! To już trzecia. Boże, zagadałam się na śmierć. Przepraszam cię, ale muszę lecieć, bo o wpół do czwartej odbieram Bartusia z przedszkola.*

zaglądać śmierci w oczy ‘być bliskim śmierci’: *Przeszedł kilka operacji po wypadku. W ciągu tygodnia zaglądał śmierci w oczy tyle razy, że rodzina pogodziła się już z tym, że może w każdej chwili umrzeć.* ◊ Wariant aspektowy = **zajrzeć śmierci w oczy, patrzeć/spojrzeć śmierci w oczy**.

zagłaskać (kota) na śmierć ‘troszczyć się o coś lub o kogoś zbyt, dbać o coś lub kogoś ponad miarę; udawać, że przykłada do czegoś wielką wagę’: *Słuchaj, nie pilnuj tak na każdym kroku Nataszy, bo zagłaszysz ją na śmierć. Musisz dać jej trochę przestrzeni do pracy. Ona czuje, że jest pod twoją opieką i będzie trudno jej się usamodzielnąć. Już czas, by odpowiadała za swoje słowa.*

zagiąć parol *na kogoś* ‘uwziąć się na kogoś, postanowić coś względem kogoś i zawzięcie próbować doprowadzić do tego’: *Wydawało się, że burmistrz zagiął parol na sprzedawców z miejskiego targowiska. Próbował przewalczyć uchwałę, by kupcy zakupili jednakowe budki, co tłumaczył potrzebą estetyzacji targowiska. Rzecz jasna, sprzedawcy nie mieli zamiaru wydawać kilku tysięcy złotych na spełnienie widzimisię burmistrza. Kupcy stanęli okoniem i z pełnym przekonaniem poszli na wojnę z gospodarzem miasta.*

zaginać bez śladu/bez wieści ‘nic nie wiadomo o kimś, nagle ktoś zniknął’ zob. **przepaść bez śladu/wieści.**

zaglądać komuś w metrykę ‘sprawdzać, w jakim ktoś jest wieku’: *Nie będziemy zaglądać w metrykę bramkarzowi angielskiego mistrza, ale każdy sezon może być dla niego tym ostatnim.*

zagotowało się w kimś jak w kotle ‘ktoś bardzo się zdenerwował, wzburzył’: *Kiedy dowiedział się, że znowu kilku pracowników odmówiło pracy, zagotowało się w nim jak w kotle.* ◊ Wariant aspektowy = **gotuje się w kimś jak w kotle.**

zagotowało się gdzieś jak w kotle ‘gdzieś jest bardzo niespokojnie, niebezpiecznie’: *Wkrótce po sfalszowanych wyborach w stolicy zagotowało się jak w kotle.* ◊ Wariant aspektowy = **gotuje się gdzieś jak w kotle.**

zagrać na gorącym terenie ^{°sportowe} ‘osiągnąć sukces sportowy, wygrywając mecz na boisku rywala, który słynie z zaciekłości zawodników oraz z żywiołowego dopingu kibiców’ zob. ^{°sportowe} **wygrać na gorącym terenie.**

zagrać komuś na nosie ‘zadrwić z kogoś, okazać komuś lekceważenie’: *Zagrał na nosie wszystkim zawistnikom z produkcji, bo nie mówiąc nikomu, a przede wszystkim nie prosząc o jakiegokolwiek wsparcie, wystartował w konkursie i zdobył pierwszą nagrodę. Trzeba było widzieć ich twarze, gdy dowiedzieli się, że Johnny na przekór wszystkim przeciwnościom sam*

zrealizował projekt, który został odrzucony już we wstępnym etapie w jego własnej firmie. ◇

Wariant aspektowy = **grać komuś na nosie**

zagrać na zwłokę ‘świadomie, umyślnie coś opóźnić w celu zyskania na czasie’ zob. **grać na zwłokę**.

zagrać w otwarte karty ‘postąpić uczciwie, jasno przedstawić swój punkt widzenia’ zob. **grać w otwarte karty**.

za jednym zamachem ‘na raz, od razu; załatwić, zrobić coś przy okazji’: *Jeśli już jesteśmy w urzędzie, to złożmy wnioski o wymianę paszportów. I tak będziemy musieli to zrobić za pół roku, a tak skorzystamy z okazji i za jednym zamachem załatwimy wszystkie nowe dokumenty. Zdjęcia możemy zrobić tu w holu.*

zajrzeć śmierci w oczy ‘być bliskim śmierci’ zob. **zaglądać śmierci w oczy**.

zajść komuś za skórę ‘dokuczyć komuś, zaszkodzić komuś, uprzykrzyć komuś życie; swym postępowaniem sprawić komuś przykrość’ zob. **zaleźć komuś za skórę**.

zakasać rękawy ‘ochoczo wziąć się do pracy, zacząć coś robić’: *Wynająłem cały parter kamienicy w centrum na VIP-owski klub z francuską kuchnią. W remont i aranżację wnętrza wtopiłem całe oszczędności. Resztą miał zająć się szwagier z kumplem od wyposażenia kuchni po sprzedaż kart członkowskich. Nagle po tygodniu bezskutecznych prób skontaktowania się z przyszłymi współnikami dowiedziałem się od siostry, że zamierzają wyjechać z Polski i otworzyć dom wczasowy w Bułgarii. Załamane się, bo zostawili mnie na lodzie, a ja nie byłem przygotowany na taki obrót spraw. Powiedziałem sobie, że co cię nie zabije, to cię wzmocni, zakasałem rękawy i wziąłem się sam do roboty.*

zakazany owoc ‘coś pociągającego, kuszącego, coś wzbudzające pragnienia, ale niedostępne z jakichś względów; tabu’: *Granica wieku, w której nastolatki po raz pierwszy sięgają po zakazany owoc seksu, narkotyków, alkoholu, w ostatnich latach znacznie się obniżyła. ●* Także w odmiennym szyku = **owoc zakazany**.

zakiwać się na śmierć ‘swoimi działaniami doprowadzić do zamętu, w swoich wywodach doprowadzać ich wymowę do absurdu, w wypowiedzi używać natłoku często wykluczających się argumentów’: *Właściwie to nie wiadomo, czy stronnictwo chadeckie jest za czy przeciw ustawom okołobudżetowym. Liderzy próbują dojść do porozumienia z rządem, a w tym*

samym czasie partyjny dół odsądza całą koalicję od czci i wiary. Na dodatek w ostatnich dniach pojawiła się informacja, że szykuje się porozumienie z zielonymi. Komentatorzy podkreślają, że takim zachowaniem czołowi politycy stronnictwa zakuwali się na śmierć, dając wyraźny sygnał swoim wyborcom, że nie są poważnym graczem krajowej na scenie politycznej.

zakładać komuś/sobie pętlę na szyję ‘ktoś znalazł się w sytuacji zagrożenia z powodu czyjegoś przemyślanego działania’ zob. **założyć komuś/sobie pętlę na szyję.**

zakochać się bez pamięci ‘zakochać się w kimś bardzo’: *Karol zakochał się w Marysi bez pamięci, choć ona na początku nie była do niego przekonana.*

zakochać się od pierwszego wejrzenia ‘zakochać się w momencie ujżenia kogoś po raz pierwszy; zakochać się w kimś natychmiast, od razu’ zob. **od pierwszego wejrzenia.**

zakochać się po uszy ‘zakochać się bardzo mocno’: *Joanna zakochała się po uszy w Marku.*

zakochać się na zabój ‘zakochać się bardzo mocno’ zob. **kochać się na zabój.**

za kołnierz zob. *°sportowe* **piłka wpadła komuś za kołnierz.**

zakopać/zakopywać topór wojenny ‘łagodzić kłótnie; doprowadzić do zgody’: *Na szczęście wszystko się wyjaśniło i mimo różnic, możemy przystąpić do konstruktywnych rozmów. Czas już zakopać topór wojenny i usiąść do stołu. Zgoda buduje, niezgoda rujnuje!*

za króla Ćwieczka ‘bardzo dawno temu’: *Tak szybko zmienia się świat, że ręczne pisało się za króla Ćwieczka.* • Zwyczajowo przyjęty zapis wielką literą w wyrazie = **Ćwieczek.**

za krótką kołdra zob. **krótka kołdra.**

zakulisowa gra, zakulisowe przepychanki ‘knowania, układanie się itp.; niejawne rozmowy’: *W partii rządzącej trwają zakulisowe przepychanki, choć tajemnicą poliszynela jest fakt, że w tym tygodniu premier ogłosi rekonstrukcję swojego gabinetu.*

zakuty leb *°pospolicie*, **zakuta pała** ‘głupiec, idiota, ktoś niemądry’: *Nie będę się wdawał w dyskusję z tym facetem od ubezpieczenia, bo to widać zakuta pała. Uważam, że powinni nam zwrócić całą kwotę za naprawę samochodu. W końcu to nie była nasza wina, że jakiś*

szaleniec wyprzedzał nas na skrzyżowaniu. ◇ Warianty = **barania głowa, barani łeb, kapuściana głowa, kapuściany łeb**. *pospolicie* **łeb**.

zalać/zalewać pałę/robaka/robala *pospolicie* ‘upić się’: *Dziś zaczyna się Liga Mistrzów. Można by się spotkać i zalać robala przy okazji dobrego widowiska.*

zalać/zalewać komuś sadła za skórę ‘dokuczyć/dokuczać komuś, zadrećać/dręczyć kogoś’: *Zakazem palenia w miejscach publicznych sejm zalał nałogowcom sadła za skórę. Miłośnicy palenia będą teraz musieli się chować po kątach, za to ludzie bez nałogu wreszcie nie będą skazani na wdychanie tego nieprzyjemnego i niezdrowego dymu.*

zalać się w trupa *pospolicie* / **w trzy dupy** *wulgarnie* ‘upić się bardzo’: *Już nigdy nie pojedę na spotkanie klasowe po latach. Miałem ochotę porozmawiać sobie z kilkoma kolegami, których dawno nie widziałem, ale chłopaki narzuciły takie tempo, że nikt nie dałby rady. Większość chłopaków zalała się trupa i przed północą na palcu boju zostały już tylko niedobitki.*

zaleźć komuś za skórę ‘dokuczyć komuś, zaszkodzić komuś, uprzykrzyć komuś życie; swym postępowaniem sprawić komuś przykrość’: *Marcinek z IIIb mocno zalał jej za skórę. Poprawiał ją na każdej lekcji z geografii gospodarczej. Najgorsze, że często miał rację, ale robił to w tak niekulturalny sposób, że czuła się poniżona.* ◇ Warianty (aspektowy) = **zachodzić/zajść komuś za skórę**.

zalaćmywać/zalaćmywać ręce ‘rozpaczać, być u kresu wytrzymałości psychicznej; zniechęcać się/zniechęcić się do czegoś, zrażać się/zrazić się do czegoś’: *Naprawdę, nie wiem, co mam jeszcze zrobić, żeby ojciec przestał mnie oskarżać. Zalamuję ręce i chyba się poddam, bo już nie mam siły dalej tak żyć.*

zalać komuś/sobie pętlę na szyję ‘ktoś znalazł się w sytuacji zagrożenia z powodu czyjegoś przemyślanego działania’: *Sprzeciwem wobec postępowania starszych pracowników, opartym na układach koleżeńskich, zalał sobie pętlę na szyję. Kiedy emocje opadły, zdał sobie sprawę, że teraz pod byle pretekstem wywalą go na zbity pysk.* ◇ Wariant aspektowy = **zakładać/sobie komuś pętlę na szyję**. ◇ Synonim = **pętla wokół czyjejś szyi zaciska się**.

za nic (na świecie/w świecie) ‘w żadnym razie, nigdy, pod żadnym warunkiem’: *Chyba nie pójdę dziś na urodziny Krysi. Jakoś się muszę wykręcić, bo moja żona za nic w świecie nie da*

się namówić na wyjście. Ona reaguje alergicznie na jej męża. Po prostu nie lubi jego wulgarnego zachowania, i właściwie ją rozumiem i zgadzam się z opinią mojej żony.

zamiatać coś **pod dywan** ‘starać się coś ukryć, zataić, zatuszować przed kimś’: *Nie można im pozwolić na zamiatanie tych spraw pod dywan. Jeżeli były jakieś nieprawidłowości przy prywatyzacji zakładów mięsnych, to trzeba je wyjaśnić, by nie pozwolić na żadne spiskowe teorie.* ◊ Wariant aspektowy = **zamieść** coś **pod dywan**.

zamieniać się/zamienić się w słuch ‘uważnie kogoś słuchać’: *Proszę przedstawić sprawę ze wszelkimi szczegółami. Nigdzie nam się nie spieszy. Proszę mówić, a ja zamieniam się w słuch.* ◊ Wariant = **cały zmieniać się/zamienić się w słuch**.

zamienić się w słup soli ‘nieruchomieć z powodu przerażenia, zadziwienia, zdumienia itp.’
zob. **stać jak/niczym słup soli**.

zamieść coś **pod dywan** ‘starać się coś ukryć, zataić, zatuszować przed kimś’ zob. **zamiatać** coś **pod dywan**.

za miskę soczewicy ‘dla doraźnego zysku zrezygnować z czegoś bardziej wartościowego’ zob.
oddać coś **za miskę soczewicy**.

zamki na lodzie ‘coś niemożliwego, nierealne wizje; błędne założenia przy realizacji jakichś planów’ zob. **budować zamki na lodzie**.

zamknąć buzię/*pospolite* **gębę** ‘zamilknąć pod czyimś naciskiem’: *I znowu to samo. Zamknij buzię, dobrze? Chcę w spokoju obejrzeć film. Naprawdę, uwierz mi. Nikt nie ma ochoty słuchać twoich wynurzeń na temat kostiumów aktorów.*

zamknąć komuś drzwi przed nosem ‘nie dopuścić kogoś do czegoś lub do kogoś, nie wpuścić kogoś do pomieszczenia’: *Chciałem porozmawiać z Dankiem o tym przykrym nieporozumieniu, ale kiedy zauważyłem go na korytarzu wchodzącego do swego pokoju i poprosiłem o chwilę rozmowy, zamknął mi drzwi przed nosem bez jednego słowa.* ◊ Wariant aspektowy = **zamykać** komuś **drzwi przed nosem**.

zamknąć drzwi z drugiej strony ‘wyprosić kogoś stanowczo z pomieszczenia, wyrzucić kogoś za drzwi’: *Myślę, że w tej sytuacji nagana i obcięcie premii to i tak łagodna kara. Na*

dziś skończyliśmy rozmowę. Gdybyś był uprzejmy zamknąć drzwi z drugiej strony. ◇
Synonim = **tam są drzwi**.

zamknąć oczy/powieki ‘umrzeć’: *Dziadek zamknął oczy tuż przed świtem. Pokój jego duszy.*

zamykać oczy/oko *na coś* ‘świadomie nie zauważać czegoś, zazwyczaj czegoś negatywnego; przyzwalać na coś’ **przymknąć/przymykać oczy/oko** *na coś*.

zamknąć się w wieży z kości słoniowej ‘odizolować się, aby w spokoju popracować nad czymś w zamierzeniu doniosłym, znaczącym, ważnym; unikać kontaktów, poświęcając się pracy’: *Piotr wyjechał nad morze na kilka miesięcy i zapowiedział, że wróci dopiero, jak będzie pewny efektów swojej pracy. Zamknął się w wieży słoniowej, by spełnić swe marzenie o napisaniu książki. Jest przy tym bardzo tajemniczy.* ◇ Warianty (aspektowy) = **wieża z kości słoniowej, zamykać się w wieży z kości słoniowej**.

zamknąć komuś usta ‘zmusić kogoś do milczenia’: *Widać było, że nie może znieść tego populizmu w wypowiedziach przewodniczącego partii. Kiedy zabrał głos na konwencji wyborczej, ostro skrytykował prezesa, podając najnowsze dane sondażowe, które obnażyły nieudolność kierownictwa partii. Gdyby poprzestał tylko na krytyce, to wierchuszka by go zjadła, ale on poszedł o krok dalej, przedstawiając własny, na pierwszy rzut oka bardzo sensowny, program. Zamknął tym usta wszystkim jego przeciwnikom, zbierając przy okazji największe oklaski tego dnia.* ◇ Wariant aspektowy = **zamykać komuś usta**.

zamknąć kogoś w domu/pokoju bez klamek ‘przetrzymanywać w szpitalu psychiatrycznym’: *Zamiast pomóc jemu i jego rodzinie, zastosowano najprostsze rozwiązanie. Zamknęli ich w domu bez klamek, po uprzednim ubezwłasnowolnieniu całej rodziny.* ◇ Warianty = **dom bez klamek, zamykać kogoś w domu/pokoju bez klamek**.

zamknąć się/zamykać się w czterech ścianach ‘odizolować się od otoczenia, zerwać kontakty z ludźmi’: *Dawno nie spotkałem Marianki. Podobno po śmierci męża zmieniła się nie do poznania. Nagle zamknęła się w czterech ścianach i nikt ze znajomych nie ma do niej dostępu.*

zamknięty na cztery spusty ‘zamknięty dokładnie, szczelnie, na głucho’: *Jak co tydzień, wybraliśmy się do naszego ulubionego klubu jazzowego. Spotkała nas niemiła niespodzianka, ponieważ na miejscu okazało się, knajpa jest zamknięta na cztery spusty.*

zamykać komuś drzwi przed nosem ‘nie dopuścić kogoś do czegoś lub do kogoś, nie wpuścić kogoś do pomieszczenia’ zob. **zamknąć komuś drzwi przed nosem**.

zamykać się w wieży z kości słoniowej ‘odizolowywać się, aby w spokoju popracować nad czymś w zamierzeniu doniosłym, znaczącym, ważnym; unikać kontaktów, poświęcając się pracy’ zob. **zamknąć się w wieży z kości słoniowej**.

zamykać kogoś w domu/pokoju bez klamek ‘przetrzymywać w szpitalu psychiatrycznym’ zob. **zamknąć kogoś w domu/pokoju bez klamek**.

zamykać komuś usta ‘zmuszać kogoś do milczenia’ zob. **zamknąć komuś usta**.

zamydlać/zamydlić komuś oczy ‘zwodzić kogoś; oszukiwać/oszukać kogoś’ zob. **mydlić komuś oczy**.

zamykać oczy/oko *na coś* ‘świadomie nie zauważać czegoś, zazwyczaj czegoś negatywnego; przyzwalać na coś’ **przymknąć/przymykać oczy/oko** *na coś*.

z angielską flegmą ‘wolno, obojętnie, z opanowaniem’: *Niecierpliwilem się bardzo, gdy sprzedawca pakował każdą czekoladkę w osobny papierek i potem z angielską flegmą układał je w kartoniku, dbając o to, by nie stykały się ze sobą. Potem jeszcze dokładał sianko z kokardkami pomiędzy zapakowane czekoladki. Po kilku minutach zaczęłam odliczać do dziesięciu i już żałowałam, że wymyśliłam na niespodziankę dla babci belgijskie pralinki. Mogłam wejść do sklepu i kupić wielką bombonierę. ♦ Wariant = z angielską flegmą.*

za niskie progi *dla kogoś* ‘jakikolwiek związek z przeciętnym, ustawionym niżej w hierarchii społecznej, środowiskiem ludzi jest uważane za niewłaściwe, uwłaczające godności’ zob. **za niskie progi**.

zanudzić kogoś/się na śmierć ‘być czymś bardzo znudzonym, znudzić kogoś bardzo’: *Współczesne kabarety są za bardzo studenckie, bym mógł poczuć się zadowolony po występie któregoś z nich. Zanudziłam się dzisiaj na śmierć, słuchając dziesiąty raz te same odgrzewane skecze.*

zapadła dziura ‘negatywne określenie prowincjonalnej miejscowości’: *Wróciłam po dwudziestu latach do mojej rodzinnej miejscowości z pragnieniem osiedlenia się w*

spokojnym miejscu. I nie zawiodłem się. Nadal była to ta sama zapadła dziura, z której wyjechałem na studia. Dziś jednak o tym marzyłem, a wtedy to przeklinałem. Uwielbiałem to miasteczko, gdzie diabeł mówi dobranoc. ◇ Synonim = **dziura zabita dechami/deskami**.

zapamiętać coś **do końca życia** ‘pamiętać o czymś zawsze; odczuć coś bardzo’: *Gdy prowadzi się własną firmę, to trzeba mieć głowę na karku. Ani na chwilę nie można odpuścić, bo albo wytnie cię konkurencja albo przeoczysz jakiś urzędowy termin oddania wymaganych dokumentów i dostaniesz taki mandat, że zapamiętasz do końca życia.*

coś **za pasem** ‘wkrótce, niedługo, coś się zbliża’: *Co się gapisz jak sroka w gnat? Woreczki na plecy i nosimy, tutaj nie ma windy. Chłop jak się patrzy, a 25 kilogramów cementu nie uniesie. Byś się wstydził, popatrz na Wieśka: emerytura za pasem, a dźwiga aż miło.* ◇ Wariant = coś **jest za pasem**.

zapaść się pod ziemię ‘zniknąć gdzieś, schować się’: *Zadał mi najprostsze pytanie o wydobycie węgla na świecie, a ja stanęłam jak głupia i robiłam słodkie oczy. Nagle wszystko wypadło mi z pamięci i myślałam, że zapadnę się pod ziemię ze wstydu, bo przecież zapisałam się do tego profesora na seminarium magisterskie. Co on sobie o mnie pomyśli.*

ktoś **zapatrzony w siebie** ‘narcyz, egoista’: *Janek to zapatrzony w siebie bigot. Może i przypinam mu latkę, ale sam tego chciał. Tak głośno rozprawiał o bogactwie duchowym swojego Antka, o wrodzonej inteligencji itepe, że naszej Zosi zrobiło się przykro. Ona ma wielkie kłopoty ze swoim synem i jest bliska załamania.* ◇ Wariant = **być zapatrzonym w siebie**.

zapędzić/zapędzać kogoś **w kozi róg** ‘postawić kogoś w sytuacji bez wyjścia, pokazać swoją przewagę nad kimś’: *Dziennikarze zaczęli zadawać posłowi różne pytania, dopytując się o główne przyczyny wprowadzenia dyscypliny klubowej w głosowaniu nad ustawą. Wreszcie zapędzili parlamentarzystę w kozi róg i przyznał, że odbyły się rozmowy z koalicją, na których doszło do kompromisu. Nie chciał jednak wyjawiać, co otrzymają z zamian za poparcie tej ustawy.*

zapiąć coś **na ostatni guzik** ‘doprowadzić organizację czegoś do końca; przygotować coś doskonale’: *Konferencja na pewno odbędzie się bez żadnych przeszkód. Wszystko jest zapięte na ostatni guzik, więc mamy nadzieję, że uczestnicy sympozjum będą zadowoleni.*

za pięć dwunasta ‘na ostatnią chwilę, w ostatnim momencie’: *Mieliśmy już oddawać do druku to wydanie gazety, ale za pięć dwunasta redaktor naczelny wycofał najważniejszy artykuł, nie wyjaśniając powodów swojej decyzji.*

zapisać coś na swoje/czyjeś konto, zapisać coś na swoim koncie ‘osiągnąć coś, zdobyć coś’: *Nasz młody skrzypek zapisał pierwszy sukces na swoim koncie, zdobywając grand prix na konkursie skrzypcowych w Moskwie.*

za psi grosz/pieniądz, za psie pieniądze ‘śmiesznie tanio, za bezcen’: *Kupiłem podłokietnik do samochodu za psie pieniądze na aukcji internetowej. W salonie dałbym pewnie za niego kilkaset złotych.*

zapłacić frycowe ‘ponieść straty spowodowane niedoświadczeniem’ zob. **płacić frycowe**

zapłacić jak za zboże ‘bardzo dużo’ zob. **zapłacić jak za zboże.**

zapłacić głową za coś **1.** ‘ponieść konsekwencje czegoś, np. stracić stanowisko, pracę itp.’: *Za nieudane wprowadzenie na rynek nowych modeli koncernu szef firmy na Amerykę zapłacił za to głową.* ◊ Wariant aspektowy = **płacić głową** za coś **1.**

zapłacić głową za coś **2.** ‘zostać zabitym w odwecie, stracić życie’: *Wielu zwykłych ludzi zapłaciło głową za sprzyjanie partyzantom.* ◊ Wariant aspektowy = **płacić głową** za coś **2.**

zapłacić za coś **z własnej kieszeni** ‘na własny koszt, sfinansować coś ze swoich prywatnych środków’ zob. **z własnej kieszeni.**

zapomnieć/zapominać języka w gębie ‘zaniemówić lub mówić mało z powodu zawstydzenia, zmieszania, silnych emocji itp.’: *Mam siedzieć razem nią przy jednym stoliku. Tak mi zależy na tym, żeby mnie zauważyła, ale jak siebie znam, to spalę się ze wstydu i zapomnę języka w gębie na cały wieczór.*

zapomnieć na śmierć ‘zapomnieć o czymś ważnym’: *Zapomniałem na śmierć, że miałem zapłacić za kablówkę. Jutro zapłacę w kasie, to może nam nie odłączyć sygnału.*

zapomnieć/zapominać o (całym) bożym świecie ‘skupiać całą swoją uwagę na jednym; z powodu ogromnego zainteresowania czymś, oczarowania czymś nie zwracać uwagi na otoczenie, zobowiązania itp.’: *Kiedy formuję nowe bonsai, zapominam o całym bożym*

świecie. Najbardziej lubię pierwsze dni obserwacji jeszcze nieukształtowanej rośliny. Wtedy próbuję sobie wyobrazić stare drzewo w naturalnym otoczeniu. • Preferowana mała litera w zapisie przymiotnika **boży**.

zaprawiony w boju ‘o człowieku: doświadczony, umie sobie poradzić w trudnym położeniu, w niesprzyjającej sytuacji itp.’: *Do negocjacji z nowym klientem wysłaliśmy Marka. Pierwsze spotkanie musi poprowadzić ktoś zaprawiony w boju. Dla Marka to nie pierwszorzędna i nawet na moment nie sparaliżuje go myśl, że to największa firma w tej branży w Europie.*

zaprzątać sobie *czymś/kimś głowę* ‘nieustannie o czymś, o kimś myśleć; myśleć o kimś, o czymś z troską’: *Dawno już machnąłem ręką na zwrot kosztów za tę spartaczoną robotę ekipy budowlanej. Majster zwodził mnie pół roku i pewnie liczył na to, że przestanę w końcu dzwonić. Doczekał się, nie mam zamiaru zaprzętać sobie tym głowy. Mam ważniejsze rzeczy do zrobienia.*

z aptekarską dokładnością ‘z dbałością o każdy szczegół, bardzo dokładnie’: *Arbiter sędziuje dziś mecz z aptekarską dokładnością i przerywa bardzo często akcje, co niestety, obniża jakość widowiska.* ◊ Wariant = **z aptekarską dokładnością**.

zapuścić/zapuszczać korzenie ‘związać się z jakimś miejscem, czuć silną więź emocjonalną z jakimś miejscem, grupą ludzi itp.’: *Trudno było mu zżegnać się z Lizboną. Zapuścił korzenie w tym pięknym mieście, stąd pochodziła jego żona. Przeżył tu ponad połowę swego życia. Był przybyszem z zewnątrz, ale nikt nigdy nie dał mu odczuć, że traktują go tu jakoś inaczej. Wręcz przeciwnie, miał oddanych przyjaciół, na których mógł zawsze liczyć.*

zaraźliwy śmiech zob. **śmiech zaraźliwy**.

zaryć *w coś nosem* ‘przewrócić się, uderzając twarzą o podłoże’: *Jechaliśmy dość szybko na rowerze. Piotrek wjechał w jakąś dziurę, przeleciał nad kierownicą i zarył nosem w ziemię. Upadek był bolesny, ale na szczęście skończyło się tylko na kilku obtarciach.*

zasięgać/zasięgnąć języka ‘dowiedzieć się czegoś, wywiedzieć się’: *Trzeba by zasięgnąć języka w tej sprawie u źródeł. Nie chce mi się wierzyć, że Janek mógł dopuścić do chorego nieprzeszkolony w tym zakresie personel.*

zasłona dymna ‘próbować ukryć czymś jakieś działania, przedsięwzięcia itp.; o działaniach, które mają ukryć coś ważnego, często kompromitującego, nielegalnego’: *Opublikowane wyniki*

wzrostu gospodarczego to zasłona dymna, która ma przesłonić rzeczywisty stan budżetu państwa.

zasnąć/zasypiać na stojąco 'być bardzo zmęczonym, dawać widoczne oznaki znużenia': *Co widzę? Bułeczki, kawka, gazetka... Z ciebie to ranny ptaszek, a ja muszę walczyć, żeby nie zasnąć na stojąco.* ◇ Wariant = **spać na stojąco**.

zaśmiewać się do łez 'śmiać się bardzo, serdecznie': *Żart o kogucie poszukującym żony jest przedni, powiedział dziadek, zaśmiewając się do łez.* ◇ Warianty = **śmiać się do łez, roześmiać się do łez**.

coś **zatoczyło koło** 'coś wróciło do początku, coś zaczyna się powtarzać': *A już chodzenie do sklepu z własną siatką było odbierane jako brak elegancji, czyli kompletny obciach. To się skończyło! Moda zatoczyła koło (ŚK 2010/1/45).* ◇ Wariant = **historia zatoczyła koło**.

zatrudniać kogoś na czarno zob. 'zatrudniać kogoś nielegalnie, niezgodnie z prawem' zob. **na czarno**.

zatrząść się posadach 'o naruszeniu jakiegoś porządku prawnego, ustroju, systemu, o zmianach ustrojowych itp.' zob. **zachwiać się posadach**.

zawiesić oko *na czymś/na kimś* 'zainteresować się czymś lub kimś': *Wspaniale wyglądają dziś nasi koledzy. Minęło dwadzieścia lat, odkąd skończyliśmy szkołę, a na niektórych można oko zawiesić.*

zawiesić *na kimś/na czymś* **wzrok** 'interesować się kimś, czymś, zwracać uwagę na kogoś, na coś, zauważyć coś interesującego': *Mateusz raz po raz zaglądał do sklepu z bławatami. Oczywiście, nie szło mu o tkaniny. Zamawiając po pół metra najtańszego materiału, ukradkiem zawieszał wzrok na Zosi.* ◇ Wariant = **zawieszać** *na kimś/na czymś* **wzrok**.

zawiesić *coś na kołku* 'zakończyć jakąś działalność': *Zeszłej wiosny zawiesił buty na kołku i po jakimś czasie zdał sobie sprawę, że zbyt pochopnie podjął decyzję o wycofaniu się z czynnego uprawiania futbolu.*

coś **zawisło na włosku** 'coś złego może się wydarzyć, coś jest niepewne, zagrożone' zob. **coś wisi na włosku**.

coś **zawisło w próżni** ‘coś jest niepewne realizacji, coś zostało wstrzymane, przerwane, np. projekt, plan itp.; coś czeka na rozwiązanie, na decyzję’ zob. **coś jest zawieszono w próżni**.

ktoś zawisł w próżni ‘ktoś jest niepewny o swoją przyszłość; ktoś nie jest w stanie powiedzieć, w którą stronę potoczy się jego życie osobiste lub zawodowe; ktoś czeka na ważne decyzje z nim związane’ zob. **ktoś jest zawieszony w próżni**.

zawracać komuś głowę/gitarę ‘przeszkadzać komuś, natrętnie wypytywać o coś, co często nie jest istotne, naprzykrzać się komuś’: *Słuchaj, nie zawracaj mi gitary o tę łódkę, bo i tak ci jej nie sprzedam.*

zawracać kijem Wisłę ‘wysilać się niepotrzebnie; wziąć się za coś, co nie może przynieść powodzenia’: *Praca w małym miasteczku w domu kultury to zawracanie kijem Wisły, chyba że trafi się na grupkę dzieciaków z wielką pasją. Raz spotkałem takich czterech chłopaków, którzy zapragnęli podbić scenę muzyczną w naszym kraju. Działo się to w czasach, w których niełatwo było o sprzęt i instrumenty, ale oni mieli w sobie tę młodzieńczą wiarę w siebie i to pozwalało im wierzyć, że to co robią ma sens.*

zawracać sobie głowę ‘zajmować się niepotrzebnymi, nieistotnymi sprawami’: *Postanowiłem, że od dziś nie będę sobie zawracał głowy tym, czy komuś się podoba, jak dobieram repertuar do mojego teatru. Jeśli ktoś uważa, że mój wybór jest nietrafny, to niech nie przychodzi.*

zawracać/zawrócić komuś w głowie 1. ‘wywołać w kimś uczucie miłości; zafascynować kogoś’: *Anka zawróciła w głowie Michałowi do tego stopnia, że zrezygnował nawet ze swoich podróży, by być przy niej.*

zawracać/zawrócić komuś w głowie 2. ‘zajmować/zająć kogoś czymś, powodować/spowodować czyjąś dezorientację’: *Nie wiem, jak teraz załatwić tę sprawę pożyczki, bo tak mi zawróciłaś w głowie, że zaczęłam się zastanawiać, czy kredyt konsolidacyjny to dobre wyjście.*

zawsze jest/musi być ten pierwszy raz ‘przyjdzie chwila, kiedy po raz pierwszy przekroczy się jakąś nieprzekraczalną dotychczas granicę, pierwszy raz się coś zrobi, coś osiągnie itp.’ zob. **kiedyś musi być/jest ten pierwszy raz**.

za wszelką cenę ‘wykorzystując wszelkie dostępne środki, wszystkimi możliwymi sposobami’: *Musimy zdobyć ten kontrakt za wszelką cenę, bo inaczej pójdziemy z torbami.*

za wysokie progi *dla kogoś* ‘środowisko ludzi z wyższej sfery niedostępne dla kogoś z niższych sfer społecznych’ zob. **za wysokie progi**.

za żadne skarby (świata) ‘za nic, nigdy, w żadnym wypadku’: *Za żadne skarby świata nie zgodzę się na twój wyjazd na stypendium. Gdyby to jeszcze było gdzieś blisko, ale Malezja? Mamy małe dziecko. Jak sobie wyobrażasz tę kilkumiesięczną rozłąkę. Tomek nie pozna cię po powrocie.* ◊ Synonimy = **nigdy w życiu, w życiu!**

za żelazną kurtyną ‘blok państw socjalistycznych’: *Za żelazną kurtyną rządy marionetkowe państw zależnych od ZSRR robiły swym obywatelom wodę z mózgu, przekonując ich różnymi sposobami do jedynie słusznego systemu opartego na socjalizmie.* Δ Określenie odnosi się do sytuacji politycznej w Europie od zakończenia II wojny światowej do 1989 roku.

zażyć kogoś z mańki ‘zaskoczyć kogoś, sprytnie podejść kogoś’: *Nie spodziewałem się tego na prezentacji projektu. Klient zażył mnie z mańki, pytając o wyniki analizy rynku i symulacji sprzedaży.*

zbić kogoś z pantałyku ‘zdezorientować kogoś swoim działaniem, pozbawić kogoś pewności siebie; wprawić kogoś w zakłopotanie’: *Pan minister czuła się bardzo pewnie podczas konferencji prasowej poświęconej zmianom w szkolnictwie wyższym. Dziennikarze zbili go z pantałyku, gdy zwrócili mu uwagę, że przedstawiany plan podwyżek dla nauczycieli akademickich w tym roku jest niezgodny z zapisami ustawy budżetowej. Minister nie mógł ukryć zmieszania i próbował bronić się tym, że to jedynie wstępny zarys projektu.* ◊ Synonim = **zbić kogoś z tropu**.

zbić kogoś z tropu ‘zdezorientować kogoś swoim działaniem, pozbawić kogoś pewności siebie; wprawić kogoś w zakłopotanie’ zob. **zbić kogoś z pantałyku**.

zbijać baki ‘leniuchować; nie wykazywać ochoty do pracy’: *Wziąłbyś się wreszcie za ogródek, bo od rana nic tylko zbijasz baki.*

coś **zblądziło pod strzechy** ‘coś znalazło się w powszechnym obiegu, coś jest dostępne przeciętnemu odbiorcy’ zob. coś **trafiło pod strzechy**.

zbląkana owca, owieczka 1. *◦religijne* ‘o człowieku, który odszedł od wiary, zagubionym’: *Każdy ma prawo zgrzeszyć, a powinnością chrześcijanina jest pomóc takiej zbląkanej owcy.*

zbląkana owca, owieczka 2. ‘o człowieku, który postępuje niezgodnie z obyczajem w jakiejś grupie, niechętnym do przystosowania się’: *Marek wydawał się na początku zbląkaną owieczką, ale po jakimś czasie okrzyknął i zaczął odgrywać coraz większą rolę w naszym stowarzyszeniu. Myślę, że za rok wybiorą go na prezesa.*

z bolącym sercem ‘z żalem, z przykrością, ze smutkiem, nie kryjąc zmartwienia’ zob. **z bólem serca.**

z bożej łaski 1. ‘o człowieku: zdolny, utalentowany, wybitny’: *Marysia miała dopiero 16 lat, ale jej nauczyciele wiedzieli, jest artystką z bożej łaski. W mig łapała podpowiedzi, a na dodatek już było widać w jej kresce coś bardzo oryginalnego.* ◊ Antonim = **z bożej łaski 2.**

- Uwaga! Frazeologizm w tej samej postaci ma również przeciwne znaczenie.
- Najczęściej łączy się z rzeczownikami nazywającymi osoby parające się twórczością artystyczną = np. **aktor, artysta, malarz, pisarz, poeta.**

z bożej łaski 2. ‘o człowieku: nie przejawiający zdolności w jakiejś dziedzinie, nieutalentowany; gamoń, fajtłapa’: *Trudno nam było przygotować dobry program z tym saksofonistą z bożej łaski. Łapaliśmy się za głowę, pytając siebie, kto go zatrudnił do zespołu. On sam nie krył, że zdecydował się na kontrakt zagraniczny, bo miał w planach wymianę okien w domu. Śmialiśmy się przez łzy, gdy pytał lidera zespołu w trakcie utworu, w którym momencie ma zacząć grać.* ◊ Antonim = **z bożej łaski 1.**

- Uwaga! Frazeologizm w tej samej postaci ma również przeciwne znaczenie.
- Najczęściej łączy się z rzeczownikami nazywającymi osoby parające się twórczością artystyczną = np. **aktor, artysta, malarz, pisarz, poeta.**

z bólem serca ‘z żalem, z przykrością, ze smutkiem, nie kryjąc zmartwienia’: *Oddawaliśmy naszego pieska z bólem serca, mimo że wiedzieliśmy, że bierzemy go tylko na wychowanie. Okaze się na pewno wiernym przyjacielem osoby niepełnosprawnej, której będzie służył.* Warianty = **z bolącym sercem, z ciężkim sercem.**

z braku laku ‘coś może być, mimo że nie spełnia wszystkich warunków, że jest gorszej jakości’: *Czy możesz mi podać śrubokręt? Jeśli nie masz, to z braku laku może być nóż. jakoś sobie poradzę.*

z chirurgiczną precyzją ‘dokładnie, idealnie; trafiać w sedno’: *Kawaleria powietrzna wraz z jednostkami specjalnymi miały uderzać z chirurgiczną precyzją w małe grupy rebeliantów w celu uniknięcia ofiar wśród miejscowej ludności. Zadanie okazało się trudne do wykonania, gdyż zbrojne bojówki chowały się w wysokich górach, a jeśli już opuszczali swoje kryjówki, to zamieszkiwali w wiejskich chatach wraz z ich domownikami.*

z cicha pęk 1. ‘o człowieku bardzo inteligentnym, zdolnym, kto nie ujawnia od razu swoich możliwości’: *Jeżeli ktoś nie zna Marka, to dziś zdziwił się jego śmiałą propozycją niebywale. On zawsze był z cicha pęk, taki wycofany, wykonujący polecenia bez zastrzeżeń, ale widać, że miał już dość tej nieproduktywnej koncepcji.*

z cicha pęk 2. ‘nagle; z zaskoczenia’: *Małgosia Mularska zaczęła na spotkaniu wyciągać z cicha pęk coraz to nowe fakty dotyczące okoliczności podejmowania decyzji o rozbudowie infrastruktury przygranicznej. Wszystkim się wydawało, że sprawa została przedyskutowana w trakcie poprzedniego zebrania, ale okazuje się, iż byli w błędzie.*

z ciężkim sercem ‘z żalem, z przykrością, ze smutkiem, nie kryjąc zmartwienia’ zob. **z bólem serca**.

zdać egzamin ‘wykazać się dobrą, oczekiwaną postawą; dobrze spełnić swój obowiązek’: *Śląscy samorządowcy zdali egzamin z wrażliwości społecznej, przyznając osieroconym dzieciom górników stypendia naukowe.* ◊ Wariant aspektowy = **zdawać egzamin**.

zdać egzamin z życia ‘osiągnąć sukces w życiu osobistym lub zawodowym, sprawdzić się w życiu’ zob. **zdać życiowy egzamin**.

zdać się *na czyjąś łaskę (i niełaskę)* ‘podporządkować się czyjejś woli, czyimś wytycznym itp.’ zob. **zdawać się** *na czyjąś łaskę (i niełaskę)*.

zdać się psu na budę ‘na nic, do niczego’ zob. **psu na budę**.

zdać sobie *z czegoś sprawę* ‘uświadomić coś sobie, zrozumieć coś’ zob. **zdawać sobie** *z czegoś sprawę*.

zdać życiowy egzamin ‘osiągnąć sukces w życiu osobistym lub zawodowym, sprawdzić się w życiu’: *Marek z Zosią zdali życiowy egzamin, przechodząc przez trudną próbę choroby ich córki.* ◊ Wariant = **zdać egzamin z życia**.

komuś **zdaje się, że pozjadał/zjadł wszystkie rozumy** 'być zadufanym w sobie, zarozumiałym; być przekonanym o swojej nieomyślności' zob. **pozjadać wszystkie rozumy**.

zdawać egzamin 'wykazywać się dobrą, oczekiwaną postawą; dobrze spełnić swój obowiązek' zob. **zdać egzamin**.

zdawać egzamin z życia 'osiągać sukces w życiu osobistym lub zawodowym, sprawdzać się w życiu' zob. **zdać życiowy egzamin**.

zdawać sobie z czegoś sprawę 'uświadamiać coś sobie, rozumieć coś': *Nawet nie zdajesz sobie sprawy z tego, jak bardzo cię kocham, więc nie odbieraj źle moich słów krytykujących czasem twoje postępowanie. Trzymam się zasady, aby mówić zawsze to, co się ma na myśli.* ◇
Wariant aspektowy = **zdawać sobie z czegoś sprawę**.

zdawać się na czyjąś łaskę (i niełaskę) 'podporządkowywać się czyjejś woli, czyimś wytycznym itp.': *Pracownicy nie ustalają grafiku zmian, więc muszą zdawać się na łaskę i niełaskę swoich przełożonych, jeśli chodzi o wolne dni w święta.* ◇ Wariant aspektowy = **zdać się na czyjąś łaskę (i niełaskę)**.

zdawać się psu na budę 'na nic, do niczego' zob. **psu na budę**.

zdawać życiowy egzamin 'osiągać sukces w życiu osobistym lub zawodowym, sprawdzać się w życiu' zob. **zdać życiowy egzamin**.

zdechł pies 'i po sprawie, nie udało się; wszystko stracone': *Mieliśmy założyć pierwszą pierogarnię w dzielnicy, ale ty się ociągałeś, a teraz pies zdechł. Karnolski wynajął parter domu na Grodzkiej i w najlepsze serwuje nasze pierogi!*

zdecydować przy zielonym stoliku *publicystyczne* 'znaleźć rozwiązanie nieformalnie, układając się z kimś, niejawnie, omijając zasady' zob. *publicystyczne* **przy zielonym stoliku**.

zdjąć komuś bielmo z oczu 'spowodować, że ktoś zrozumiał ukrytą przed nim wcześniej prawdę o czymś, o kimś; spowodować u kogoś diametralną zmianę w ocenie czegoś lub kogoś': *Byłem zapatrzoną w ruch wolnościowy jak w obrazek. Dopiero Stefan zdjął mi bielmo w oczu i ukazał alternatywną rzeczywistość, w której czarne jest czarne, a białe jest białe.*

zławić w zarodku ‘przeciwdziałać niebezpieczeństwu od razu, nie dopuszczając do jego rozwoju’ zob. **zdusić w zarodku**.

z dnia na dzień 1. ‘niespodziewanie, nagle’: *Z dnia na dzień stracił pracę, po miesiącu skończyły się oszczędności, więc musiał zwolnić pokój. Wylądował na ulicy i głód zaglądał mu w oczy coraz częściej.*

z dnia na dzień 2. ‘powoli wprowadzać zmiany, w kolejnych etapach’: *W ostatnim czasie stopniowo poszerzamy ofertę naszych usług i trzeba powiedzieć, że z dnia na dzień zwiększa się liczba klientów, którzy nam zaufali.*

zniszczyć w zarodku ‘przeciwdziałać niebezpieczeństwu od razu, nie dopuszczając do jego rozwoju’ zob. **zdusić w zarodku**.

zdobyć ostrogi ‘osiągnąć coś, nabyć umiejętności’: *Wszyscy są zadowoleni, że nasz wychowanek zdobył ostrogi, prowadząc swój pierwszy wywiad w telewizji.*

zdrów i cały zob. **cały i zdrów**.

zdrowy/zdrów jak koń ‘bardzo zdrowy’: *Nigdy nie chorował. Przynajmniej ja nie pamiętam takiej sytuacji. Zawsze był zdrowy jak koń.* ◇ Synonim = **zdrów/zdrowy jak ryba**.

zdrów/zdrowy jak ryba ‘bardzo zdrowy’: *Może pan odstawić preparaty witaminowe. Odżywia się pan wzorcowo i jest pan zdrów jak ryba, więc chemiczne mieszanki są zbędne.* ◇ Synonim = **zdrów/zdrowy jak koń**.

z drugiej ręki 1. ‘na rynku wtórnym, nie wprost od producenta, nie ze sklepu’: *Bardzo chciałam mieć profesjonalny aparat. Upatrzonego nikona kupiłam z drugiej ręki, jest u mnie do dziś (TS 09/12/34).*

z drugiej ręki 2. ‘za pośrednictwem, niebezpośrednio’: *Podobno Joasia chce wyemigrować do Belgii. Mam tę wiadomość z drugiej ręki, więc nie wiem, ile w tym prawdy.*

z drżeniem serca ‘z obawą, niepewnie, ze strachem związanym z brakiem wiary w siebie, własne umiejętności itp.’: *Szedłem na egzamin na prawo jazdy z drżeniem serca. Moja*

narzeczona dodawała mi otuchy, przekonując mnie, że na pewno wszystko skończy się dobrze.

z duchem czasu ‘zgodnie/zgodny z najnowszymi trendami i zgodnie/zgodny z najnowszymi tendencjami w jakiejś dziedzinie, dominującymi nurtami światopoglądowymi; zmieniając swoje poglądy w czasie, nie być zacofanym, staromodnym’ zob. **iść z duchem czasu**.

zdusić w zarodku ‘przeciwdziałać niebezpieczeństwu od razu, nie dopuszczając do jego rozwoju’: *Władze Pakistanu zdusiły w zarodku bunt najbardziej radykalnych ugrupowań, nie dopuszczając do zaognienia sytuacji.* ◇ Warianty = **stłumić w zarodku, zdławić w zarodku, zniszczyć w zarodku**.

z duszą na ramieniu ‘odczuwając strach’: *Szedłem na egzamin lekarski z duszą na ramieniu. Czulem, jak wali mi serce i nijak nie mogłem się uspokoić. Zdawałem sobie sprawę z powagi sytuacji, przecież od tej godziny zależy całe moje przyszłe życie.*

z dziada pradziada ‘od dawna, od zawsze; zgodnie z tradycją rodu, rodziny, narodu’: *Jarząbkowie z dziada pradziada byli myśliwymi.*

zdzierać skórę *z kogoś* ‘wykorzystywać kogoś materialnie; sprzedawać coś komuś drogo’: *Przestanę robić zakupy w naszym sklepie. Nie mają wstydu, żeby tak zdzierać skórę z klientów. Zapłaciłem za kilogram pomidorów 8 złotych, a na straganach te same pomidory kosztują 6 złotych.* ◇ Wariant aspektowy = **zedrzeć skórę** *z kogoś*.

zdzierać sobie gardło 1. ‘ochrypnąć’: *Ten ciężki rockowy aranż jest daleki od stylistyki, w której czuję się najlepiej. Trzeba to zmienić, bo nie zamierzam zdzierać sobie gardła tylko dlatego, że nagrywamy program dla telewizji.* ◇ Wariant (aspektowy) = **zedrzeć sobie gardło**.

zdzierać sobie gardło 2. ‘czyjś głos nie jest brany pod uwagę w jakiejś sprawie, mimo stanowczo wypowiedzanego stanowiska’; w aspekcie niedokonanym, zob. **zedrzeć sobie gardło**.

zebrać *coś/kogoś do kupy* ‘zgromadzić coś lub kogoś w jednym miejscu’: *Przestań się objać i zbierz drużynę do kupy. Wracamy do obozu na kolację.*

zebrać się na odwagę ‘odważyć się na coś, przełamać nieśmiałość’: *Wreszcie któregoś dnia zebrałem się na odwagę i podszedłem do niej zaraz po mszy. Odpowiedziała mi uśmiechem.*

zedrzyć sobie gardło 1. ‘ochrypnąć’ lub **2.** ‘czyjś głos nie jest brany pod uwagę w jakiejś sprawie, mimo stanowczo wypowiedzanego stanowiska’ zob. **zdzierać sobie gardło 1. i 2.**

zedrzeć skórę *z kogoś* ‘wykorzystać kogoś materialnie; sprzedać coś komuś drogo’ zob. **zdzierać skórę** *z kogoś*.

zejść na dziady ‘pogarsza się sytuacja czyjaś, zwłaszcza materialna’: *Ludzie często mówią, że ktoś z ich otoczenia zszedł na dziady, widząc, jak ten przestaje się schludnie ubierać, dbać o siebie. Drwiąc tak np. z własnego sąsiada, nie zdają sobie sprawy z tego, że może to ostatni moment na to, aby pospieszyć komuś z pomocą.* ◊ Wariant aspektowy = **schodzić na dziady**.

zejść z czymś na inne tory ‘zmienić kierunek dotychczasowego działania; zdecydować o innym sposobie postępowania, o innych priorytetach, o innych celach itp.; zmienić temat rozmowy, dyskusji’ zob. **przestawić coś na inne tory**.

zejść na manowce ‘zaczynać żyć niemoralnie, pograżać się w nieuczciwości’ zob. **schodzić na manowce**.

zejść na psy 1. ‘zbiednieć; tracić na jakości’: *Publicystyka w mediach dawno już zeszła na psy. Czym się oni zajmują? Że jakiś polityk trzeciego garnituru wyjechał na wakacje do ciepłych krajów i nie było go na głosowaniach? Nie ma ważniejszych spraw na świecie?* ◊ Wariant = **schodzić na psy**.

zejść na psy 2. ‘podupać moralnie’: *Kiedyś, pamiętasz, ideał, prymus, każdy chciał być jego kolegą. Ale jak się przyspawał do stołka, zaczął bywać na salonach, to szybko zapomniał, skąd pochodzi. Teraz bez lepszej butelki, to nawet nie kiwnie palcem. Nie mogę uwierzyć, że tak zszedł na psy.* ◊ Wariant = **schodzić na psy**.

zejść na złą drogę ‘ktoś zaczyna żyć nieuczciwie, nieetycznie’ zob. **schodzić na złą drogę**.

zejść (z obłoków) na ziemię ‘zacząć żyć praktycznie, przestać marzyć’ *Czasem mam wrażenie jakby ludzie oczekiwali od życia, by przypominało bardziej wyśnione niż prawdziwe. Gdyby wszelkie kłopoty znikaly jak za dotknięciem czarodziejskiej różdżki, to*

łatwiej by się żyło, ale lepiej zejść na ziemię, bo tak lekko na świecie nie ma. ◇ Wariant = **wrócić na ziemię.**

zejść komuś z drogi ‘ustąpić komuś pod wpływem odczuwania czyjejś dominacji’ zob. **schodzić komuś z drogi.**

zejść na dalszy plan ‘coś jest bagatelizowane, kogoś się lekceważy; coś przestaje być uznawane za wartościowe, ktoś traci pozycję, uznanie, wartość’ zob. **odsunąć/odsuwać coś/kogoś na dalszy plan.**

zejść komuś z oczu ‘zniknąć z czyjegoś otoczenia, nie drażnić kogoś swoim widokiem, przestać komuś zawadzać’: *Jeśli nie umiesz normalnie żyć i wziąć na siebie choć niewielki fragment odpowiedzialności za rodzinę, to zejdź mi z oczu. Nie chcę cię więcej widzieć w tym domu.*

ze łzami w oczach ‘będąc bliskim płaczu; cierpiąc’: *Marysia powiedziała mi ze łzami w oczach o nieuleczalnej chorobie jej ojca.*

zepchnąć coś/kogoś na dalszy plan ‘nie zajmować się czymś, zwykle świadomie; bagatelizować coś, lekceważyć kogoś; powodować, że coś przestaje być uznawane za wartościowe, że ktoś traci pozycję, uznanie, wartość’ zob. **odsunąć/odsuwać coś/kogoś na dalszy plan.**

zerwać się/zrywać się na równe nogi ‘wstać nagle, poderwać się’: *Kiedy usłyszeliśmy czyjś przeraźliwy krzyk dobiegający z ulicy przez otwarte okno, zerwaliśmy się na równe nogi, aby sprawdzić, co się dzieje.* ◇ Warianty (aspektowy) = **skoczyć na równe nogi, stanąć na równe nogi, zrywać się na równe nogi.**

ze stoickim spokojem ‘z dużym opanowaniem, mimo przeciwności losu i niepowodzeń’: *Odmowę u kolejnego pracodawcy przyjął ze stoickim spokojem. Szukał już pracy dwa lata, ale jakoś sobie radził.*

zeszło z kogoś powietrze ‘ktoś stracił entuzjazm, dynamizm, ktoś się zniechęcił do czegoś’: *Dopóki były pieniądze na świetlicę, przychodziło wielu terapeutów. Potem straciliśmy dotację i w jednej chwili odeszli od nas prawie wszyscy. Zostaliśmy w dwójkę z grupką młodzieży licealnej do pomocy. Wtedy zeszło ze mnie powietrze i wiedziałem, że przydałby się mi duży kop.*

zetrzeć na proch/w proch ‘zniszczyć zupełnie, unicestwić, zgładzić’: *Cesarstwo musiało zetrzeć na proch armię barbarzyńców, aby zabezpieczyć swoje szlaki handlowe.* ◊ Warianty (aspektowy) = **ścierać na proch/w proch, rozbić na proch/w proch.**

ze zmiennym szczęściem ‘jednym razem osiągając sukces, a innym ponosząc porażkę’: *W eliminacjach do mistrzowskiej imprezy nasza reprezentacja grała ze zmiennym szczęściem. W rezultacie zajęła drugie miejsce w grupie, które oznaczało, że o zakwalifikowaniu się do turnieju zadecydują mecze barażowe.*

zgarnąć całą/pełną pulę *publicystyczne* ‘próbować zdobyć wszystko, co jest do zdobycia; być bliskim osiągnięcia wielkiego sukcesu, zdobycia w czymś ogromnej przewagi’ zob. **walczyć o całą/pełną pulę.**

z głową ‘mądrze, z rozmysłem’: *Ktoś zorganizował system wypłat z głową, nawet z domu nie trzeba wychodzić. Po rejestracji przez Internet i sprawdzeniu wszystkich formalności otrzymuje się decyzję urzędu i w ciągu dwóch dni pieniądze są przelewane na konto.*

z głupia frant ‘sprawiając wrażenie nieuświadomienia sobie konsekwencji postępowania; bardzo sprytnie coś zrobić, powiedzieć, udając naiwność’: *Dyrektor przy okazji poinformował nas tak z głupia frant o likwidacji pionu wizerunkowego. Na początku nikt nie odnosił tego do siebie, ale po chwili doszło do większości, że chodzi o dział marketingu i wtedy dopiero wielu uświadomiło sobie, co się stało.*

zgodnie/zgodny z duchem czasu ‘zgodnie/zgodny z najnowszymi trendami i zgodnie/zgodny z najnowszymi tendencjami w jakiejś dziedzinie, dominującymi nurtami światopoglądowymi; zmieniając swoje poglądy w czasie, nie być zacofanym, staromodnym’ zob. **iść z duchem czasu.**

z gołymi rękami ‘bez ochrony rąk, bez narzędzi; bez broni’: *Rzuciła się na włamywacza z gołymi rękami. Była tam zdeterminowana w swoim działaniu, że opryszek uciekł w popłochu.*

z górki ‘z łatwością; prosto, łatwo, bez przeszkód’: zob. **mieć z górki.**

z grubej rury ‘dosadnie, bezpośrednio, zaskakując argumentami’ zob. **wypalić z grubej rury.**

zgrzytać zębami ‘złościć się, gniewać się bardzo’: *Marian zgrzytał zębami, gdy widział, jak dzieciaki grają w piłkę na podwórku w miejscu, w którym niedawno posiał świeżą trawę.*

zgubić wątek ‘zapomnieć o tym, co mówiło się przed chwilą, przed przerwą, przed dygresją itp.’: *O czym to ja mówiłem? Przez te dygresje znowu zgubiłem wątek.* ◊ Warianty (aspektowy) = **gubić wątek, tracić/stracić wątek.**

z hakiem ‘z dodatkiem, o wiele więcej niż trzeba’: *Mamy jeszcze oszczędności na tydzień z hakiem. Jeśli uda nam się porozmawiać z kilkoma ciekawymi ludźmi, to myślę, że będziemy dość materiałów do napisania reportażu o Macedonii.* ◊ Synonim = **z okładem.**

zielona granica ‘granica państwa poza wytyczonymi przejściami granicznymi’: *Przez naszą zieloną granicę na zachód próbuje się przedostać wielu emigrantów z krajów azjatyckich.*

zielona szkoła ‘wycieczka uczniowska, która łączy wypoczynek na łonie natury z poznawaniem przyrody’: *Organizacja zielonych szkół ratuje budżet gospodarstw agroturystycznych poza sezonem urlopowym.*

zielone płuca ‘lasy, tereny zielone’: *Radni ni zgodzili się na likwidację parków pod budowę obwodnicy, tłumacząc, że są to zielone płuca miasta.*

zielone światło ‘wprowadzenie udogodnień, uprzywilejowanie’ zob. **dać zielone światło.**

zielony rynek ‘targowisko ze straganami z warzywami i owocami’: *Kupiłem dziś na zielonym rynku szparagi. Są młode, więc może przygotujemy je z bułką tartą na obiad. Będą pasować do piezonego indyka.*

ziemia obiecana ‘miejsce, które ma przynieść dobrobyt’: *Zaczynał karierę od noszenia listów, a teraz jest grubą rybą w holywoodzkim przemyśle filmowym. Jego historia przypomina amerykański mit od pucybuta do milionera.*

ziemia pali się komuś pod nogami/pod stopami ‘ktoś znajduje się w niebezpieczeństwie; sytuacja zmusza kogoś do podjęcia decyzji’ zob. też **grunt pali się komuś pod nogami/pod stopami**

zimna krew ‘przytomność umysłu, refleks i logiczne postępowanie w sytuacji zagrożenia, nadchodzącego niebezpieczeństwa’ zob. **nie tracić zimnej krwi, stracić zimną krew, zachować zimną krew.**

zimno jak diabli *°pospolicie ‘bardzo zimno’: Andrzejku, słuchaj, przełożmy spotkanie na jutro. Zimno jak diabli, a ja trochę jestem zaziębiony i wcale mi się nie uśmiecha spacer do miasta w ten mróz.*

zimno jak w lodówce/lodowni/psiarni *°pospolicie ‘przenikliwie zimno, bardzo zimno’: Znowu oszczędzasz na ogrzewaniu? Zimno tu jak w psiarni.*

zimny prysznic ‘coś niespodziewanego, co powoduje zmianę oglądu, oceny sytuacji, sprawy itp.; zdarzenie, które wpłynęło na otrzeźwienie, na racjonalną ocenę sytuacji’: *Pierwsza rozmowa kwalifikacyjna to był zimny prysznic dla optymistycznie dotąd patrzącego na świat Bartka. Okazało się, że nie jest taki wspaniały, wykształcony jak myślał, a co gorsze – takich jak on spotkał kilkunastu na korytarzyku agencji headhunterskiej. Wszyscy mieli za sobą staż w zagranicznym banku, praktykę w firmie w jednym z krajów UE, o piątce na dyplomie, asertywności, umiejętności przystosowywania się do zmiennych warunków pracy itd. nawet nie ma co wspominać. ◇ Warianty = **działać na kogoś jak zimny prysznic, podziałać na kogoś jak zimny prysznic.***

z innej bajki ‘coś nie pasuje do czegoś; odmienne, diametralnie różne’: *Spójność frazowania i artykulacji Beckera z tym, co wygrywają jego koledzy, zdumiewa. Wybitnie też wypada analiza tego, jak trębacz przedstawił kompozycje Linsa, Gila, Bosco i Djavana. To nie kolejna interpretacja standardów bossa novy, tylko wizja muzyka z bogatym doświadczeniem w muzyce funky, r’n’b, soul, fusion i jazz-rocku. (...) Ale są tu też dwa utwory jakby z innej bajki (JF 2009/10-11/63). ◇ Synonim = **z innej parafii/wsi.***

z innej beczki ‘zmieniając temat rozmowy; zmieniając sposób działania; zaczynając z innej strony’: *Opowiadałeś o wspaniałych ludziach, których spotkałeś w Peru, a ja zadam pytanie z innej beczki. Ile trzeba przeznaczyć funduszy na taką wyprawę.*

z innej parafii/wsi ‘coś nie pasuje do czegoś; odmienne, diametralnie różne’: *Chodźmy stąd, bo jakoś nie podoba mi się wystrój tej kawiarni. Nie czuję się dobrze w pomieszczeniach, w których wszystko jest z innej parafii. Lubię spójne, tworzące stylistyczną całość aranżacje. ◇ Synonim = **z innej bajki.***

zjadacz chleba ‘niewyróżniający się niczym szczególnym, zwykły człowiek; w dyskursie medialnym: statystyczny obywatel, któremu są przydawane lub nie jakieś przykładowe cechy, stany lub działania’: *Dla przeciętnego zjadacza chleba w PRL-u otrzymanie paszportu graniczyło z cudem.* ◊ Warianty = **przeciętny zjadacz chleba, zwykły zjadacz chleba.**

zjadać litery ‘popępiać błąd, opuszczając niektóre litery podczas pisania bądź niektóre głoski podczas mówienia’: *Będziemy chyba musieli umówić naszego syna na wizytę do jakiegoś specjalisty. Chodzi już do trzeciej klasy, a cały czas zjada litery przy pisaniu.* ◊ Warianty = **łykać litery, połknąć/połykać litery.**

z jednego podwórka, z jednej piaskownicy ‘o znajomości z dzieciństwa; o kolegach z dzieciństwa’: *Od wielu lat razem wzorowo prowadzą firmę. Nie kłócą się, mają do siebie zaufanie, wyjeżdżają razem na urlop, jak koledzy z jednego podwórka.* ◊ Warianty = **koledzy/kolega z piaskownicy/z (jednego) podwórka.**

zjeść z kimś beczkę soli ‘znać się bardzo dobrze; przeżyć wiele różnych sytuacji w trakcie znajomości’: *Zjadłem z Markiem beczkę soli, więc nie obawiam się, że mnie wystawi do wiatru. Wiem, że interes to interes i pieniądz często gubi ludzi, ale na Marku mogę polegać jak na Zawiszy.*

zjeść konia z kopytami ‘być bardzo głodnym’: *Jestem taki głodny, że zjadłbym konia z kopytami.* ◊ Wariant = **móc zjeść konia z kopytami.**

zjeść wszystkie rozumy ‘być zadufanym w sobie, zarozumiałym; być przekonanym o swojej nieomyślności’ zob. **pozjadać wszystkie rozumy.**

zjeść zęby *na czymś* ‘znać się na czymś doskonale; mieć doświadczenie w jakiejś dziedzinie’: *Oddanie ministerstwa transportu w ręce byłego szefa departamentu infrastruktury, który zęby zjadł na budowie autostrad, to świetne posunięcie premiera.*

zjeść żabę *publicystyczne* ‘ponieść konsekwencje czegoś’: *Zadłużanie obywateli nie może trwać w nieskończoność. Wreszcie ktoś będzie musiał zjeść tę żabę, i chyba im wcześniej to się stanie, tym lepiej.* ◊ Wariant aspektowe = *publicystyczne* **jeść żabę.** • Frazeologizm często rozwinięty do postaci = **zjeść tę żabę.**

coś **zjeżyło** komuś **włos na głowie** ‘coś powoduje u kogoś przerażenie???’; w aspekcie niedokonanym zob. coś **jeży** komuś **włos na głowie**, używane także w formie **włos się na głowie jeży**

z kamienną twarzą ‘bez okazywania emocji, z niewzruszonym wyrazem twarzy’ zob. **twarz pokerzysty**.

z kwiatka na kwiatek ‘o częstej zmianie partnerów’ zob. **skakać z kwiatka na kwiatek**.

z kamienną twarzą ‘nie wyrażając żadnych widocznych emocji, zachowując całkowity spokój’: *Zbrodniarz wojenny wysłuchał wyrok skazujący go na dożywotnie więzienie z kamienną twarzą.*

z kretesem ‘całkowicie, zupełnie’: *Polscy hokeiści szykowali nas na sukces, tymczasem przegrali z kretesem bój o awans do elitarnej grupy drużyn, walczących o mistrzostwo świata.* • Frazeologizm najczęściej łączony z czasownikami = **przegrać, przepaść**.

z krwi i kości ‘o człowieku: prawdziwy, autentyczny’: *Wuj Florian ma klasę. Kiedy na niego patrzę, to wydaje mi się, że oglądam filmy przedwojenne. Od stóp do głów dopracowany ubiór w najmniejszych szczegółach, męski uścisk dłoni, dżentelmen z krwi i kości powodują, że wszyscy w jego otoczeniu jakby szlachetniali.* • Coraz częściej frazeologizm używany w połączeniu z rzeczownikami nieosobowymi, np. *Oto mamy przed sobą zespół z krwi i kości* (JF 2009/10-11/57). Schemat składniowi *coś z **krwi i kości** uznawany jest za niezgodny z normą.

z lotu ptaka ‘z góry, oglądając świat z okna samolotu, przyglądając się zdjęciom lotniczym, satelitarnym’: *Finlandia z lotu ptaka wygląda cudownie. Piękna zieleń lasów przewija się przez niebieską toń jezior.*

coś z **ludzką twarzą** ‘publicystyczne’ łagodniejsza wersja czegoś; o poglądach, systemie, działalności itp.: coś, co uwzględnia podmiotowość człowieka’: *Dziś po niespełna 20 latach chcielibyśmy mieć kapitalizm z ludzką twarzą, zapominając o tym, że wszelkie współczesne systemy uzależnione są bardziej od siły pieniądza, nie zaś – wynikają wprost z mocy wolnościowych idei.*

złapać byka za rogi ‘od razu przystąpić do rzeczy, do sedna sprawy’ zob. **chwycić byka za rogi**.

złapać drugi oddech ‘po czasie niepowodzenia lub marazmu postępować z wyraźnym ożywieniem, werwą, zaangażowaniem; coś znowu się udaje w jakiejś dziedzinie’: *Gospodarka światowa po pierwszym nie najlepszym kwartale tego roku teraz złapała drugi oddech i sytuacja na rynkach zaczyna się poprawiać* .

złapać dwie sroki (kilka srok) za ogon ‘mieć ochotę jednym działaniem osiągnąć kilka zamierzonych celów’ zob. **łapać dwie sroki (kilka srok) za ogon**.

złapać gumę/kapcia ‘w czasie jazdy samochodem lub motocyklem przebić dętkę’: *Złapałem dziś gumę i w ogóle nie poczułem, że coś jest nie tak. Dopiero na parkingu zobaczyłem, co się stało*.

złapać kogoś na gorącym uczynku ‘nakryć kogoś w chwili robienia czegoś złego, popełnienia przestępstwa itp.’: *Wieczorem policjanci z Nowej Huty złapali na gorącym uczynku dwóch złodziei, włamujących się tuż przed północą do jednego z autokomisów. Jan Z. oraz Franciszek G. przyjechali na gościnne występy do Krakowa aż z Łukowa w lubelskiem*. ◇ Warianty = **przyłapać kogoś na gorącym uczynku**, **schwytać kogoś na gorącym uczynku**. ◇ Synonim **złapać kogoś za rękę**.

złapać Pana Boga za nogi ‘być bardzo zadowolonym z powodu odniesienia sukcesu; czuć się bardzo szczęśliwym’ zob. **chwycić Pana Boga za nogi**.

złapać u kogoś plus/plusa ‘wywołać swoim zachowaniem czyjąś pozytywną reakcję zapewniającą przychyłność’ zob. **mieć u kogoś plus/plusa**.

złapać się za głowę ‘nie móc w coś uwierzyć, zadziwić się bardzo czymś’; w aspekcie niedokonanym zob. **łapać się za głowę**

złapać kogoś za rękę ‘nakryć kogoś w chwili robienia czegoś złego, popełnienia przestępstwa itp.’ zob. **złapać kogoś na gorącym uczynku**.

złapać wiatr w żagle ‘wykorzystać sprzyjające okoliczności’: *Artyści kabaretowi obecnie złapali wiatr w żagle. Na stałe weszli do ramówek wielu stacji telewizyjnych, a zainteresowanie ich występami na żywo jest ogromne*. ◇ Warianty (aspektowe) = **chwycić/chwytać wiatr w żagle**, **łapać wiatr w żagle**.

z lezką w oku ‘z rozrzewnieniem’: *Młodzieńcze wypadki w góry wspomina się po latach z lezką w oku.*

zło konieczne ‘coś negatywnego, czego uniknąć się nie da’: *Niebieskie ptaki traktują pracę jako zło konieczne, więc kiedy tylko mogą, unikają jej jak ognia.*

złośliwość rzeczy martwych ‘o czymś, co psuje się nieoczekiwanie’: *No i, proszę. Nie uda mi się przedstawić państwu przygotowanej na dziś prezentacji, gdyż komputer odmówił posłuszeństwa. Cóż zrobić. Myślę jednak, że złośliwość rzeczy martwych nie przeszkodzi nam w zapoznaniu się z głównymi punktami projektu.*

złota rączka ‘o człowieku: wszechstronny fachowiec, ktoś, kto wszystko umie naprawić, zainstalować itp.’: *Remont całego mieszkania zrobił mi Mirek z bloku obok. Mówię ci, to jest złota rączka, wszystko z synem zrobili: tapetowanie, malowanie, płytki. Dwa tygodnie siedział od rana do nocy, ale też poza malarką i wykończeniówką, całą hydraulikę w łazience i kuchni założył, i wcale ze mnie nie zdarł.*

złote myśli 1. ‘aforyzmy, sentencje’: *Muszę przejrzeć książkę ze złotymi myślami, bo nie wiem, co wpisać na telegramie ślubnym dla Zosi i Bartka.*

złote myśli 2. ‘z pogardą, z zażenowaniem o czyichś słowach’: *Ciągle nie mogę się przyzwyczaić do tych zebrań w pracy. Im ktoś jest wyżej w hierarchii, tym większe głupstwa wygaduje. Czasem te złote myśli wychodzą mi bokiem. Tracę tylko nerwy na nasiadówkach, a mogłabym zrobić coś pożytecznego w tym czasie.*

złoty cielec ‘symbol zatracania się w materializmie; bogactwo, pieniądze’: *Pogoń za nowością, doskonałością, ideałem i popkulturowym pięknem przekracza dziś granicę smaku. Przestań duchowa, międzyludzka zastąpiona zostaje złotym cielcem. Masz być młoda, jeździć dobrym samochodem, mieć najlepszą torebkę, mieć idealne wymiary.*

złoty środek ‘rozwiązanie godzące dwie skrajności, kompromis’: *W trakcie nauki trzeba znaleźć złoty środek między opanowywaniem techniki gry a improwizacją.*

złoty strzał ^{ośrodowiskowe} ‘dawka narkotyków powodująca śmierć’: *Rzadko kto decyduje się na świadomy złoty strzał. Większość tych biednych ludzi nie może racjonalnie ocenić swego stanu zdrowia i decydując się na wstrzyknięcie kolejnej dawki narkotyku ni zdaje sobie sprawy z tego, że ta porcja będzie ich ostatnią działką w życiu.*

złożyć coś na karb czegoś 'wy tłumaczyć się czymś, znaleźć usprawiedliwienie na coś' zob. **kłaść**
coś **na karb** czegoś.

złożyć propozycję nie do odrzucenia 'nie pozostawić komuś możliwości wyboru; postawić kogoś w sytuacji bez wyjścia' zob. **propozycja nie do odrzucenia**.

z marszu 'od razu przystąpić do czegoś, bez wcześniejszego przygotowania': *Przyjechaliśmy do Brna około południa i z marszu poszliśmy na zajęcia. Nie spodziewałem się, że w szkole letniej będziemy musieli rozwiązywać jakieś testy, a tu zaraz po rejestracji dostaliśmy kartki z pytaniami z gramatyki.*

zmęczenie materiału 'ogólna niemoc': *Nie byłem w stanie skomponować pięciu dobrych utworów w dwa dni. Wiem, że wcześniej nie miałem z tym kłopotów. Nie nazwałbym tego mydleniem oczu, miałem po prostu słabszy okres w swoim życiu twórczym. Czasami przychodzi zmęczenie materiału i do przodu ani rusz.*

zmiana frontu 'diametralna zmiana czyjegoś postępowania, głoszonych sądów, opinii itp.': *Komisja odrzuciła raporty, więc nie mogłem liczyć na przychylność jej członków kolejnych etapach postępowania. Zachodziłem w głowę, co stało u podstaw tak radykalnej zmiany frontu grona wybitnych działaczy. Dowiedział się dopiero po kilku miesiącach, że mój serdeczny przyjaciel ze studiów wbił mi nóż w plecy, przesyłając niczym niepoświadczony donos o mojej rzekomej współpracy ze służbami PRL. ◊ Wariant = **zmienić front**.*

zmieniać kogoś jak rękawiczki 1. 'zmieniać często partnerów życiowych': *Jolka nie mogła jakoś sobie poukładać życia. Zmieniała facetów jak rękawiczki i ciągle była właśnie w trakcie poszukiwania lepszej pracy. A lata lecą, jak to zawsze powtarza mój lekarz.*

zmieniać coś jak rękawiczki 2. 'zmieniać coś łatwo, bez skrupowania, często': *Potrafił zmieniać zdanie na jakiś temat jak rękawiczki. Widać było jak na dłoni, że nie mógł żyć bez poklasku i światła reflektorów. Dla mnie to jego obrzydliwe zachowanie było nie do zniesienia, więc zacząłem unikać z nim spotkań.*

zmieniać/zmienić skórę 'dostosowywać się do jakichś zmieniających się warunków, zmieniać swoje poglądy, zachowanie itp. ze względów pragmatycznych, koniunkturalnych': *W zależności od potrzeb i wymagań wyborców niektórzy politycy zręcznie zmieniają skórę do*

tego stopnia, że kiedy pali im grunt pod nogami bez zmrożenia oka przepisują się do popularnej w jakimś okresie partii.

zmieniać się jak w kalejdoskopie ‘zmieniać szybko, dynamicznie, często’: *Sytuacja na rynkach walutowych zmienia się jak w kalejdoskopie. Inwestorzy nie nadążają z reakcją na doniesienia z innych parkietów.*

zmieniać/zmienić front ‘zmienić diametralnie postępowanie, wygłaszane sądy, opinie itp.’
zob. **zmiana frontu**.

zmiąć płytę ‘zwrot wyrażający dezaprobatę czyichś wypowiedzi na ten sam temat; nie mów już o tym’: *Przyznałem ci rację, że źle postąpiłem z Igą i na tym skończmy. Proszę, zmiąć płytę. Stało się i się nie odstanie. Nie ma sensu powracać już do tego.*

zmieszać kogoś z błotem ‘obrazić kogoś, ubliżyć komuś, zniesławić kogoś, najczęściej nie przebierając w słowach’: *Wszystkich na widowni zdziwiła złośliwość i brak kultury jury podczas oceny najstarszego uczestnika konkursu. Przewodnicząca jury zmieszała go z błotem, czym wywołała niesmak wśród innych jurorów, widzów i prowadzących konkurs. Na znak protestu pozostali uczestnicy konkursu zeszli ze sceny, pozostawiając na niej tylko swoje instrumenty. ◇ Wariant aspektowy = **zmieszać kogoś z błotem**.*

z mieszanymi uczuciami ‘z wątpliwościami, obawami z powodu czyjegoś postępowania, sposobu bycia, podejmowanych przez kogoś decyzji itp.; z niepewnością’ zob. **budzić mieszane uczucia**.

zmowa milczenia ‘niepodnoszenie jakiegoś tematu w danym środowisku, w grupie ludzi, przemilczanie czegoś; wrogość w stosunku do osób postępujących niezgodnie z oczekiwaniami jakiejś zbiorowości’: *W mieście panowała zmowa milczenia. Nikt nie chciał rozpoczynać rozmowy o złych praktykach w ratuszu, gdyż wielu miało w tym swój udział. Tymczasem zwolnieni z pracy urzędnicy planują zawiadomienie do prokuratury na działania wykraczające poza kompetencje burmistrza.*

coś **zmroziło (komuś) krew w żyłach** ‘coś przeraziło kogoś, ktoś się bardzo przestraszył’: *Pierwszy raz znalazłem się w takiej sytuacji, kiedy nie wiedziałem, co robić. Widok kilku wielkich drabów idących w moją stronę zmroziło mi krew w żyłach. Zapuściłem się nieświadomie do bardzo niebezpiecznej dzielnicy i gdyby nie przejeżdżający patrol policji,*

który zatrzymał się, przeczuwając, że ma do czynienia z głupim turystą, to pewnie teraz nie siedziałbym to z wami. Wariant aspektowy = coś **mrozi (komuś) krew w żyłach**.

zmyć komuś głowę ‘zbesztać kogoś, stanowczo ukazać nieprzychylność w stosunku do czyjegoś postępowania’: *Przełożony zmył mu głowę za niezastosowanie się do regulaminu.*

zmykać, gdzie pieprz rośnie ‘uciekać w popłochu, daleko’ zob. **uciekać, gdzie pieprz rośnie**.

znać coś jak swoje pięć palców ‘znać się coś doskonale, orientować się w czymś świetnie’: *Marek zna programy graficzne jak swoje pięć palców, więc nie będzie miał kłopotów z przygotowaniem plików w odpowiednim formacie dla wydawnictwa.*

znać coś jak własną kieszeń ‘poruszać się gdzieś bez problemu; znać się coś doskonale, orientować się w czymś świetnie’: *Studiuję już kilka lat w Barcelonie, ale nie mogę powiedzieć, bym znał wszystkie jej dzielnice jak własną kieszeń.*

znać coś od kuchni ‘przyjrzeć się czemuś od strony praktycznej, warsztatowej; zobaczyć coś takim, jakie naprawdę jest w całości w momencie tworzenia, pracy, działania; wejść za kulisy czegoś’ zob. **od kuchni**.

znać coś od podszewki ‘znać coś bardzo dobrze, w najdrobniejszych szczegółach; znać się na czymś doskonale’: *Najlepiej udać się do pana Grzegorza do pokoju 314. On zna te sprawę od podszewki, więc na pewno coś pani poradzi.*

znać się jak łyse konie ‘o ludziach: wiedzieć o sobie wszystko, bardzo dobrze znać swoje zwyczaje itp.’ *Kładzicie się razem spać i codziennie budzicie się obok siebie. Znacie się jak łyse konie. Z upływem czasu czasem coraz trudniej więc o aurę tajemniczości (ŚK 2010/1/93).*

znać się na czymś jak kura na pieprzu ‘nie znać na czymś w ogóle; być dyletantem w jakiejś dziedzinie; ujawnić swoją niewiedzę na jakiś temat’: *Trudno było znieść jego przechwałki na temat znajomości kultury średniowiecznej. Wszyscy wiedzieli, że akurat na tym znał się jak kura na pieprzu.*

znać się z kimś od zawsze ‘o bardzo dobrej, zażyłej i długotrwałej znajomości’: *Z Jackiem znałem się od zawsze. To był wspaniały człowiek! Jego nagła śmierć to dla mnie wielki cios.*

znać swoją cenę/wartość ‘cenić się, nie dać sobą pomiatać, nie pozwolić na lekceważące traktowanie siebie’ zob. **trzeba znać swoją cenę/wartość**.

znajdować podatny grunt ‘coś trafia na sprzyjające warunki, okoliczności do zaistnienia, zrealizowania, rozwoju itp.’ zob. **padać na podatny grunt**.

znajdować się między/pomiędzy młotem a/i kowadłem ‘znajdować się w niekorzystnej sytuacji, która nie ma dobrego, prostego rozwiązania’ zob. **znaleźć się między/pomiędzy młotem a/i kowadłem, być między/pomiędzy młotem a/i kowadłem**.

znajdować się na marginesie ‘być odrzuconym, stracić swoją pozycję, być odsuniętym’ zob. **znaleźć się na marginesie**.

znajdować się w oku cyklonu 1. ‘być w miejscu niespokojnym politycznie, wydarzeń niezwykłych, niebezpiecznych’ lub **2.** ‘skupiać na sobie uwagę opinii publicznej’ zob. **znaleźć się w oku cyklonu 1 i 2**.

znajdować się w opałach ‘znajdować się w trudnym, niebezpiecznym położeniu, w niekorzystnej, nieprzyjemnej sytuacji’ zob. **znaleźć się w opałach**.

znajdować wspólny język z kimś ‘dobrze się dogadywać z kimś, nie mieć kłopotów ze wzajemnym rozumieniem ze względu na nieodległą od siebie interpretację świata, podobne doświadczenia’ zob. **znaleźć wspólny język z kimś**.

znajomi z piaskownicy/z podwórka ‘koledzy z dzieciństwa; bardzo dobrzy znajomi’: *Wiesz, my jesteśmy znajomymi z jednego podwórka. Nie widzieliśmy się kopę lat, ale rozumiemy się doskonale.* ◇ Warianty = **koledzy/kolega z piaskownicy/z (jednego) podwórka**. ◇ Synonim = **z jednego podwórka**.

znak czasu/czasów ‘coś charakterystycznego, znamiennego w jakimś okresie; element wskazujący na zmianę modelu, zwyczaju, zachowania itp. w momencie przejściowym’: *Ta muzyka to również wielka pochwała totalnej improwizacji osadzonej w umownych ramach ulotnych formy, odwołującej się do wrażliwości i inteligencji wszystkich twórców tego albumu. Twórców, bo gdzieś zaciiera się tutaj tradycyjne pojęcie muzyk-jazzman, bowiem rola takich artystów jak Arnaud Mercie czy Helge Sunde wykracza poza ramy stereotypowego pojmowania muzyka jako artysty, którego warształem jest instrument. To znak czasu (JF 2009/12/63).*

znaleźć dach nad głową ‘posiadać mieszkanie, dom, schronienie’ zob. **mieć dach nad głową**.

znaleźć haka/haki *na kogoś* ‘znaleźć materiały, które można wykorzystać przeciw komuś’ zob. **mieć haka/haki** *na kogoś*.

znaleźć się między/pomiędzy młotem a/i kowadłem ‘znaleźć się w niekorzystnej sytuacji, która nie ma dobrego, prostego rozwiązania’: *Trudno było przyznać się do tego, że nie skończył jeszcze pracy nad projektem domu, bo może skończyć się to ogromnym odszkodowaniem. Z drugiej strony z chęcią odpuściłby sobie tę współpracę, bo kosztowała go dużo czasu, a teraz ma jeszcze na głowie cały dom, bo spodziewają się dziecka i lekarz nakazał jego żonie leżenie w łóżku aż do porodu. Na domiar złego jego wspólnik bardzo liczył na zyski z tytułu późniejszej sprzedaży tych oryginalnych rozwiązań. Znalazł się między młotem i kowadłem i nie wiedział, jak powinien zachować się w tej sytuacji.* ◊ Warianty (aspektowy) = **znajdować się między/pomiędzy młotem a/i kowadłem, być między/pomiędzy młotem a/i kowadłem**.

znaleźć podatny grunt ‘coś trafiło na sprzyjające warunki, okoliczności do zaistnienia, zrealizowania, rozwoju itp.’ zob. **padać na podatny grunt**.

znaleźć się na językach ‘ktoś stał się tematem plotek, ktoś jest obmawiany’ zob. **być na językach**.

znaleźć się na lodzie ‘stracić coś, zostać czegoś pozbawionym; zostać pozostawionym samemu sobie’ zob. **zostać na lodzie**.

znaleźć się na marginesie ‘być odrzuconym, stracić swoją pozycję, być odsuniętym’: *Pracownicy fundacji niosący pomoc ludziom, którzy znaleźli się na marginesie życia społecznego, alarmują, że bez zmian systemowych, grupa tych osób będzie się powiększać.* ◊ Wariant (aspektowy) = **na marginesie, znajdować się na marginesie**.

znaleźć się na topie 1. ‘osiągnąć sukces w jakiejś dziedzinie i stać się z tego powodu bardzo popularnym w jakimś czasie’ lub **2.** ‘coś jest bardzo modne, popularne w jakimś czasie’ zob. **być na topie 1. i 2.**

znaleźć się z kimś/z czymś oko w oko ‘spotkać się z kimś bezpośrednio’ zob. **oko w oko**.

znaleźć się w objęciach Morfeusza ‘zasnąć’ zob. **w objęciach Morfeusza**.

znaleźć się w kropce ‘nie umieć znaleźć wyjścia z kłopotów; nie wiedzieć jak postąpić w niekorzystnej sytuacji’ zob. **być się w kropce**.

znaleźć się w ogniu krytyki ‘spotkać się z zarzutami płynącymi z wielu stron’: *Administracja znalazła się w ogniu krytyki, gdy okazało się, że na okupowanym terenie nie ujawniono broni masowego rażenia.* ◇ Wariant = **w ogniu krytyki**.

znaleźć się w oku cyklonu 1. ‘być w miejscu niespokojnym politycznie, wydarzeń niezwykłych, niebezpiecznych’: *Pojechaliśmy do Ruandy nakręcić reportaż dla telewizji, a okazało się, że znaleźliśmy się w oku cyklonu.* ◇ Warianty (aspektowy) = **być w oku cyklonu, znajdować się w oku cyklonu**.

znaleźć się w oku cyklonu 2. ‘skupiać na sobie uwagę opinii publicznej’: *Po kontrowersyjnej wypowiedzi na temat zaprzestania finansowania z budżetu państwa uznanych twórców młody polityk znalazł się w oku cyklonu.* ◇ Warianty (aspektowy) = **być w oku cyklonu, znajdować się w oku cyklonu**.

znaleźć się w opalach ‘znaleźć się w trudnym, niebezpiecznym położeniu, w niekorzystnej, nieprzyjemnej sytuacji’: *Dziennikarze nie wiedzieli nic o zamknięciu drogi do stolicy. Po dwudziestu minutach zdali sobie sprawę z tego, w jakich znaleźli się opalach, gdyż mijali tylko samochody z rebeliantami. Na szczęście w pierwszym punkcie kontrolnym przekupili patrol i otrzymali glejł wjazdowy z podpisem jakiegoś samozwańczego generała.* ◇ Wariant aspektowy = **znajdować się w opalach**.

znaleźć gdzieś swoje miejsce (w życiu) ‘zamieszkać w odpowiednim dla siebie miejscu, być szczęśliwym gdzieś; znaleźć odpowiednią dla siebie pracę’: *Po wielu poszukiwaniach wreszcie znalazł swoje miejsce w życiu. Kupił mały domek w Bieszczadach i zajął się pisaniem i uprawianiem warzyw.*

znaleźć wspólny język z kimś ‘dobrze się dogadywać z kimś, nie mieć kłopotów ze wzajemnym rozumieniem ze względu na nieodległą od siebie interpretację świata, podobne doświadczenia’: *Michał szybko znalazł wspólny język z matką Hani. Fascynowała ich epoka romantyzmu, a szczególnie malarstwo francuskie tamtych czasów.* ◇ Wariant aspektowy =

znajdować wspólny język z kimś; często spotykany wariant zaprzeczony **nie znaleźć wspólnego języka** z kimś, **nie znajdować wspólnego języka** z kimś.

znam ten ból ‘inaczej: wiem, jak to jest; byłem w tej samej sytuacji; doświadczyłem tego samego itp.’: *Słuchaj, stary, znam ten ból. Mój szef też mi zapowiedział, że na podstawie przepisów urlop mi w tym roku nie przysługuje. To będziemy razem się kisić w mieście całe lato.*

coś z nieba nie spada/spadnie/nie spadło ‘coś nie przychodzi bez trudu, łatwo, bez nakładu sił’: *Musisz szanować swoje rzeczy. Na wszystko trzeba zapracować, a drugi komputer nam z nieba nie spadnie.*

zniknąć jak kamień w wodę/w wodzie ‘nic nie wiadomo o kimś, nagle ktoś zniknął’ zob. **przepaść jak kamień w wodę/w wodzie.**

zniknąć jak kamfora ‘zniknąć nagle’ zob. **ulotnić się jak kamfora.**

zniknąć komuś z oczu ‘nagle przestać kogoś spotykać, nie widzieć kogoś długo, nie mieć pojęcia, gdzie ktoś się znajduje; nie wiedzieć, co się z kimś stało’ zob. **stracić kogoś z oczu.**

zniknąć z powierzchni ziemi ‘coś ulega zniszczeniu, zagładzie’: *Okupanci postanowili, że Warszawa musi zniknąć z powierzchni ziemi.*

znowu ta sama śpiewka ‘frazes; powtarzająca się wymówka; argumentacja wielokrotnie wcześniej przytaczana’ zob. **stara śpiewka.**

zobaczyć kątem oka ‘patrzeć ukradkiem, niepostrzeżenie, podejrzliwie; dojrzyć coś, poruszając jedynie oczami w bok’ zob. **dostrzec/dostrzegać kątem oka.**

zobaczyć na własne oczy ‘obserwować coś, uczestniczyć w czymś bezpośrednio’ zob. **na własne oczy.**

zobaczyć coś od kuchni ‘przyjrzyć się czemuś od strony praktycznej, warsztatowej; zobaczyć coś takim, jakie naprawdę jest w całości w momencie tworzenia, pracy, działania; wejść za kulisy czegoś’ zob. **od kuchni.**

zobaczyć *coś w krzywym zwierciadle* ‘zobaczyć coś w sposób karykaturalny, nieprawdziwy’
zob. **w krzywym zwierciadle**.

z okładem ‘z dodatkiem, o wiele więcej niż trzeba’: *Miał siedemdziesiąt lat z okładem, a wyglądał jakby dopiero co ukończył pięćdziesiątkę. W takiej sytuacji zawsze się zastanawiam, ile w tym zdrowego stylu życia, a ile mocy materiału genetycznego.* ◊ Synonim = **z hakiem**.

z ołówkiem w ręku ‘gospodarować oszczędnie; skrupulatnie planować wydatki’ zob. **żyć z ołówkiem w ręku**.

zosia samosia ‘najczęściej niepochlebnie o człowieku działającym niekonwencjonalnie, bardzo prosto, ale zawsze z wyraźnym rysem indywidualizmu; najczęściej niepochlebnie o człowieku dochodzącym do czegoś nieszablonowo, swoim sposobem’ *Wiesz, ona nigdy nie poprosi kogoś o pomoc, nawet jak się n czymś zupełnie nie zna. Taka zosia samosia, podłubie, pogłównuje, coś tam skleci i wydaje się jej, że jest dobrze. Ale nie jest! Jeżeli ktoś jej nie zna, odbiera te zachowania fatalnie.* • Poprawny zapis imienia małą literą.

zostać na lodzie ‘stracić coś, zostać czegoś pozbawionym; zostać pozostawionym samemu sobie’: *Dostałem świetną ofertę z konkurencyjnej firmy i już byłem zdecydowany na odejście, ale szef mnie przekonał, żebym pozostał. Miałem poczekać na koniec roku i wtedy przynieść podanie o zmianę stanowiska. Kończyłem właśnie podyplomówkę, więc wszystko układało się po mojej myśli. Okazało się jednak, że musiałem obejść się smakiem, bo przyjęli jakąś dziewczynę z wrocławskiej centrali. W dodatku z powodu redukcji etatów rozszerzyli mi zakres obowiązków i obcięli pensję. I tak zostałem na lodzie, bo taka propozycja z innej firmy może się już nie powtórzyć.* ◊ Wariant = **znaleźć się na lodzie**.

zostać/zostawać na łasce losu ‘być/zostać opuszczonym przez kogoś w potrzebie, w trudnej sytuacji; być/zostać pozostawionym bez potrzebnej opieki’ zob. **pozostawić/pozostawiać kogoś na łasce losu**.

zostać w jednej/w ostatniej koszuli ‘być nędzarzem, zostać pozbawionym majątku’: *Import z krajów azjatyckich doprowadził Karola do bankructwa. Został w jednej koszuli, ale przekonuje, że ma głowę pełną pomysłów i zacznie wszystko od początku.*

coś **zostało zawieszony w próżni** ‘coś jest niepewne realizacji, coś zostało wstrzymane, przerwane, np. projekt, plan itp.; coś czeka na rozwiązanie, na decyzję’ zob. coś **jest zawieszony w próżni**.

ktoś **został zawieszony w próżni** ‘ktoś jest niepewny o swoją przyszłość; ktoś nie jest w stanie powiedzieć, w którą stronę potoczy się jego życie osobiste lub zawodowe; ktoś czeka na ważne decyzje z nim związane’ zob. ktoś **jest zawieszony w próżni**.

zostawić kogoś na lodzie ‘nie dotrzymać obietnicy, pozbawić kogoś czegoś, pozostawić kogoś samemu sobie’: *Wynająłem cały parter kamienicy w centrum na vipowski klub z francuską kuchnią. W remont i aranżację wnętrza wtopiłem całe oszczędności. Resztą miał zająć się szwagier z kumplem od wyposażenia kuchni po sprzedaż kart członkowskich. Nagle po tygodniu bezskutecznych prób skontaktowania się z przyszlými wspólnikami dowiedziałem się od siostry, że zamierzają wyjechać z Polski i otworzyć dom wczasowy w Bułgarii. Załamalem się, bo zostawili mnie na lodzie, a ja nie byłem przygotowany na taki obrót spraw. Powiedziałem sobie, że co cię nie zabije, to cię wzmocni, zakasałem rękawy i wziąłem się sam do roboty.*

zostawić kogoś na łasce losu ‘opuścić kogoś w potrzebie, w trudnej sytuacji; pozostawić kogoś bez potrzebnej opieki’ zob. **pozostawić/pozostawiać kogoś na łasce losu**

zostawić kogoś na pastwę losu ‘opuścić kogoś, narażając na niebezpieczeństwo, zagrożenie, na zgubę; pozostawić kogoś samemu sobie’: *Nareszcie przyszłaś, czekam tu na ciebie jak na zbawienie. Nie lubię dużego miasta i powoli zaczęłam się obawiać, że pozostawiłaś mnie na pastwę losu.* ◇ Warianty = **pozostawić/pozostawiać kogoś na pastwę losu**.

zostawić serce na boisku ^{o sportowe} ‘grać z pełnym zaangażowaniem fizycznym, emocjonalnym’: *Sławek i jego koledzy dali z siebie wszystko tego wieczoru. Napastnicy cofali się do obrony, pomocnicy dwoili się i troili przy akcjach zaczepnych. Gryźli trawę przez dziewięćdziesiąt minut i zostawili serce na boisku, mecz życia zagrał golkipier gospodarzy, a mimo to nie uniknęli porażki z utytułowanym przeciwnikiem.*

zostawić komuś wolną rękę ‘nie ingerować w autonomiczność innych; pozwolić komuś podejmować decyzje w jakiejś sprawie, nie wywierać presji na kimś’: *Zostawiłem im wolną rękę w zakresie negocjacji z klientem. Interesował mnie efekt tych rozmów. Miał być*

zadowalający. ◇ Wariant = **dać komuś wolną rękę, pozostawić komuś wolną rękę.** ◇
Synonim = por. **mieć wolną rękę.**

zostawić za sobą spaloną ziemię ‘sposób prowadzenia wojny, działań militarnych, polegający na całkowitym zniszczeniu wszystkiego na danym obszarze’: *Reuters donosił, że grupy militarne w południowej części kraju zostawiały za sobą tylko spaloną ziemię. Nie oszczędzali nikogo, a ci, którym udało się ocalić głowę, skrajnie wyczerpani docierali do przedmieść stolicy, prosząc o pomoc.* ◇ Wariant = **pozostawić za sobą spaloną ziemię.** ◇
Synonimy = **polityka/strategia/taktyka spalonej ziemi.**

z otwartą przyłbicą ‘jawnie, bez skrywania czegoś, bez strachu’: *Na zebraniu przedstawił swoją krytyczną ocenę funkcjonowania zarządu z otwartą przyłbicą, choć niektórzy mieli mu potem za złe, że za ostro zaatakował prezesa.* ◇ Wariant = **odsłonić przyłbicę.**

z otwartymi ramionami/rękami ‘przyjaźnie, radośnie, z oddaniem’: *Dawno nie widziałem Pawła, więc nie wiedziałem, jak się zachowa, kiedy zobaczy mnie wraz z rodziną na swoim progu, zwłaszcza że rozstawaliśmy się w nie najlepszych okolicznościach. Odetchnąłem z ulgą, bo powitał mnie z otwartymi ramionami.*

z pierwszej ręki ‘ze źródła, bezpośrednio’: *Podobno wiceminister w przyszłym tygodniu złoży dymisję. Mam tę informację z pierwszej ręki, więc raczej jego odejście z resortu jest przesądzone.*

z pocałowaniem ręki ‘chętnie, z przyjemnością, z radością’: *Taką terenówkę to przyjąłbym z pocałowaniem ręki. Człowiek potem nie musi się denerwować, że na tych dziurach coś mu się stanie z zawieszeniem.*

z podniesionym czołem ‘odważnie, godnie, bez wstydu’: *Decyzję o degradacji przyjął z podniesionym czołem. W głębi duszy wiedział, że nie zawinił przy niezastosowaniu się do rozkazu dowódcy i w podobnych okolicznościach postąpiłby tak samo.*

coś **z prawdziwego zdarzenia 1.** ‘spełniające wymagania, na miarę oczekiwań; takie, jakie być powinno’: *Wszystko było dograne, mieliśmy podpisywać papiery i już szykowałem się do adaptacji tej kamienicy na potrzeby domu handlowego, a tu jak diabeł z pudełka wyskoczył jakiś spadkobierca, mieszkający na stałe w Szwajcarii. Myślałem, że chwyciłem Pana Boga za nogi, właśnie miało spełnić się moje największe życiowe marzenie: wielopoziomowa*

restauracja z prawdziwego zdarzenia, a tu jakiś dziesiąta woda po kisielu wnuczek się znalazł.

*ktoś z **prawdziwego zdarzenia 2.** ‘profesjonalista, ktoś rzetelny, mający powołanie do jakiejś pracy’: Czy wszyscy fachowcy wyjechali na Wyspy? Znalezienie dekarza z prawdziwego zdarzenia graniczy dziś z cudem. A może trwa jakaś akcja społeczna, o której nic nie wiem, w rodzaju „Cała Polska buduje domy”?*

z prędkością karabinu maszynowego ‘bardzo szybko, gwałtownie’ zob. **z szybkością karabinu maszynowego.**

z próżnego i Salomon nie należy ‘nie móc czegoś zrobić ze względu na brak środków’ zob. **z pustego i Salomon nie należy.**

z przymrużeniem oka ‘nie na serio, z pobłażaniem’: *Wychowawca patrzył na nasze udawaną pracę przy wykopkach z przymrużeniem oka.*

z czyjegoś punktu widzenia ‘według czyjejś subiektywnej oceny, interpretacji; zgodnie z czyjąś opinią, poglądem’ zob. **punkt widzenia.**

z pustego i Salomon nie należy ‘nie móc czegoś zrobić ze względu na brak środków’: *Włosi nie przyjadą w tym roku po jagnięcinę? To trzeba będzie sprzedać owczarnię, jak amen w pacierzu. Z pustego i Salomon nie należy, a kredyty spłacić musimy.* ◇ Wariant = **z próżnego i Salomon nie należy.**

z pustymi rękami/rękoma ‘z niczym, nie przynosząc niczego’: *Słuchaj, wejdź po pracy po jakieś wino i mały prezent dla Joli i Krzyśka. Przecież nie pójdziemy na parapetówkę z pustymi rękoma.*

z pustym żołądkiem ‘na głodnego, nie posilając się wcześniej’ zob. **o pustym żołądku.**

z rąk do rąk ‘o czymś przekazywanym kolejnym osobom’: *Książka Waldka wędrowała z rąk do rąk aż do zupełnego zaczytania. Dziś, po trzydziestu latach, mogę ją sobie kupić bezkarnie w każdej większej księgarni.* • Najczęściej w połączeniach z czasownikami **przechodzić, wędrować.**

zremisować na gorącym terenie ^{o sportowe} ‘osiągnąć sukces sportowy, remisując w meczu na boisku rywala, który słynie z zaciekłości zawodników oraz z żywiołowego dopingu kibiców’ zob. ^{o sportowe} **wygrać na gorącym terenie**.

z ręką na sercu ‘szczerze, nie udając, naprawdę’: *Mogę ci powiedzieć z ręką na sercu, że nigdy nie dano mi odczuć, że jestem cudzoziemcem. Od samego początku, mimo że nie znałem jeszcze wtedy dobrze języka, byłem przekonany o ich zaufaniu.*

z ręki do ręki ‘o czymś przekazywanym bezpośrednio’: *Gangsterzy umówili się na przekazanie z ręki do ręki ładunków i pieniędzy.*

zrobić z kogoś balona ‘oszukać kogoś, zwieść kogoś’ zob. **robić kogoś w konia**.

zrobić coś z niczego ‘być zaradnym, pomysłowym, bez większych nakładów zrobić coś, co przedstawia sobą dużą wartość, co jest dobrej jakości’: *Piotr ma zawsze świetne pomysły. Kiedy zdarza się, że przyjdzie ktoś niezapowiedziany, a my akurat mamy pustą lodówkę, to on w kuchni umie zrobić coś z niczego. Zawsze powtarza, że najprostsze potrawy są najsmaczniejsze, pod warunkiem, że się je ładnie podać.* • Najczęściej łączy się z czasownikami = **potrafić, umieć**.

zrobić komuś kuku ‘zbić kogoś’: *Zrobili mu kuku, bo nie chciał iść z nimi na wagary. Wiedzieli, że tylko gdy cała klasa zrejteruje z lekcji, nie poniosą żadnych konsekwencji.* ◇ Synonim = **zrobić sobie kuku**.

zrobić kwaśną minę ‘uzewnętrznić niezadowolenie grymasem na twarzy’: *Myślałem, że zrobię świetną niespodziankę Kai propozycją wyjścia do kina. Kiedy jej to powiedziałem, nie była zachwycona. Zrobiła kwaśną minę, dając mi do zrozumienia, że dorastając córki niekoniecznie mają ochotę na wyprawę z ojcem w piątkowy wieczór.* ◇ Warianty (aspektowy) = **kwaśna mina, mieć kwaśną minę, robić kwaśną minę**.

zrobić coś na bezczelnego/pospolicie na chama ‘postąpić z pewnością siebie, brutalnie, zuchwale itp., nie zwracając uwagi na innych’ zob. **robić coś na bezczelnego/pospolicie na chama**.

zrobić coś na jedno kopyto ‘powtórzyć coś; zrobić coś identycznie, tak samo i nieatrakcyjnie z powodu tej powtarzalności’ zob. **robić coś na jedno kopyto**.

zrobić *coś* **na tip-top** ‘zrobić coś dobrze, doskonale, perfekcyjnie’ zob. **na tip-top**.

zrobić okrągłe oczy ‘zdziwić się bardzo’ zob. **zrobić wielkie oczy**.

zrobić komuś piekło ‘obrzucać kogoś inwektywami, sprowokować konfliktową sytuację, mieć komuś dużo do zarzucenia’: *Dziś lepiej uważać. Szef zrobił Waldkowi piekło za jedną niezapłaconą w terminie fakturę.*

zrobić *coś* **pod czyjeś dyktando** ‘robić coś według narzuconych zasad, reguł’ zob. **pod dyktando**.

zrobić *z czymś* **porządek** ‘doprowadzić coś do zadowalającego stanu, uporządkować coś, zaingerować w coś stanowczo’: *Muszę zrobić porządek z tymi wyjazdami służbowymi, bo zbankrutujemy. Trzeba przejść na formę kontaktów e-mailowych i telefonicznych z klientami.*

zrobić *z kimś* **porządek** ‘zdyscyplinować kogoś, ukarać kogoś; ukrócić czyjąś swobodę działania z powodów negatywnej oceny’: *Jeśli tak dalej będziesz postępował, to kierownik zrobi z tobą porządek.*

zrobić *z czegoś* **problem** ‘przykładać do czegoś zbyt wielką wagę, przejmować się zbyt bardzo, kłopotować innych’ zob. **robić z czegoś problem**.

zrobić przedstawienie ‘znaleźć się w centrum uwagi z powodu swego zachowania, ubioru itp.’ zob. **robić z siebie przedstawienie**.

zrobić raban ‘zbuntować się; nagłośnić jakąś sprawę, bezceremonialnie zwrócić uwagę na nieprawidłowości’: *Przed chwilą dowiedziałam się, że Pani Profesor Maria Janion została przywrócona do łask. Jej przyjaciele i słuchacze zrobili raban i na razie pozwolono dalej prowadzić seminarium (TS 09/9/80).* ◇ Wariant aspektowy = **robić raban**.

zrobić rachunek sumienia ‘przystąpić do oceny swojego postępowania, zwykle krytycznej i nastawionej na wyciągnięcie wniosków na przyszłość’ zob. **rachunek sumienia**.

zrobić różnicę ‘stać się czynnikiem przeważającym o jakości czegoś’ zob. **robić różnicę**.

zrobić się na bóstwo *◊zartobliwie* ‘wystroić się, zrobić sobie makijaż’: *Kochanie, zrób się na bóstwo, bo idziemy do restauracji. Umówiłem się z Norbertem i Kasią na kolację.* ◊ Wariant aspektowy = **robić się na bóstwo**.

zrobić (do kogoś) słodkie oczy ‘wdzięczyć się, kokietować’: *Jeśli myślisz, że wystarczy zrobić słodkie oczy, żeby przejść rozmowę kwalifikacyjną, to bardzo się mylisz.* ◊ Wariant aspektowy = **zrobić (do kogoś) słodkie oczy**.

zrobić sobie kuku ‘uderzyć się, ulec niegroźnemu wypadkowi’: *Widzisz i zrobiłeś sobie kuku. Tyle razy powtarzałem, żebyś nie skakał przez ławki, aż wreszcie zahaczyłeś nogą o deski i głowa rozbita.* ◊ Synonim = **zrobić komuś kuku**.

zrobić (wszystko) co w czyjejś mocy ‘wyczerpać wszystkie możliwości; dołożyć wszelkich starać’: *Teraz najnormalniej w świecie decyzja należy do dyrekcji, my zrobiliśmy wszystko, co w naszej mocy, aby otrzymać dofinansowanie z budżetu samorządowego.* ◊ Wariant = **uczynić (wszystko) co w czyjejś mocy**.

zrobić kogoś w balona/w konia/w bambuko ‘oszukać kogoś, zwieść kogoś’ zob. **robić kogoś w konia**.

zrobić wielkie halo ‘o czymś, co z wątpliwych powodów dla nadawcy wypowiedzi wywołało poruszenie, zainteresowanie, stało się ważne; przywiązywanie wagi dla czegoś nieznaczącego’ zob. **robić wielkie halo**.

zrobić wielkie oczy ‘zdziwić się bardzo’: *Kiedy przyszedł Marcin z winem i kompletem sztućców pod pachą zaczęliśmy się pokładać ze śmiechu. Zrobił wielkie oczy i dopiero gdy dojrzał na parapecie trzy nowiutkie zestawy noży i widelców, zrozumiał naszą reakcję.* ◊ Warianty (aspektowy) = **robić okrągłe/wielkie oczy, zrobić okrągłe oczy**.

zrobić kogoś w konia ‘oszukać kogoś, zwieść kogoś’ zob. **robić kogoś w konia**.

zrobić komuś wodę z mózgu ‘ogłupić kogoś; manipulować kimś’ zob. **robić komuś wodę z mózgu**.

zrobić wrażenie ‘wzbudzić zainteresowanie, podziw’ zob. **robić wrażenie**.

zrobić wrażenie *na kimś* ‘ktoś się spodobał, wzbudził podziw, zainteresowanie’: *Narzeczonej Agnieszki zrobił na mnie wrażenie. Taki jest odpowiedzialny i zdystansowany.* ◇ Wariant aspektowy = **robić wrażenie** *na kimś*.

zrobić coś z głową ‘mądrze, przemyślnie’ zob. **robić coś z głową**.

zrobić z muchy słonia ‘wyolbrzymić jakąś sprawę, niepotrzebnie komplikować sytuację’ zob. **robić z muchy słonia**

zrobić z siebie przedstawienie ‘znaleźć się w centrum uwagi z powodu swego zachowania, ubioru itp.’ zob. **robić z siebie przedstawienie**.

zrobiło się komuś nie do śmiechu ‘ktoś znalazł się w niekorzystnej sytuacji, ktoś miał z czymś duży kłopot’ zob. *komuś* **było nie do śmiechu**.

coś **zrobiło swoje** ‘coś przewidywalnego stało się pod wpływem czegoś’: *Nic dziwnego, że jest zmęczona. Pierwszy raz od choroby była na spacerze, więc powietrze zrobiło swoje.* ◇ Wariant = *coś* **zrobi swoje**.

coś **zrobi swoje** ‘coś przewidywalnego stało się pod wpływem czegoś’ zob. *coś* **zrobiło swoje**.

zrywać się na równe nogi ‘wstać nagle, poderwać się’ zob. **zerwać się na równe nogi**.

z szybkością karabinu maszynowego ‘bardzo szybko, gwałtownie’: *Rzeczniczka linii lotniczej z prędkością karabinu maszynowego odczytała postulaty strajkujących pracowników obsługi lotniska, po czym odwróciła się na pięcie i pomaszerowała energicznym krokiem do strefy dla personelu.* ◇ Wariant = **z prędkością karabinu maszynowego**. ◇ Synonim = por. **mówić jak karabin maszynowy**. • Często spotykany wariant rozwinięty do postaci = **wyrzucać z siebie słowa z prędkością/z szybkością karabinu maszynowego**.

z tarczą ‘jako zwycięzca, odnosząc sukces’ zob. **wrócić z tarczą**.

z trudem trzymać się na nogach 1. ‘odczuwać wielkie zmęczenie lub ból kończyn dolnych spowodowany zmęczeniem’ lub 2. ‘być kompletnie pijanym’ zob. **ledwo/ledwie trzymać się na nogach** 1. i 2.

z trudem wiązać koniec z końcem ‘żyć na granicy ubóstwa, nie mieć wystarczających środków do życia’: *Po wypadku zatrudniłem się na pół etatu w firmie ochroniarskiej. Ponieważ okazało się, że jestem w pełni zdolny do pracy, było to moje jedyne źródło utrzymania. Szukałem lepiej płatnej pracy, bo z trudem wiązałem koniec z końcem.* ◊
Warianty (zaprzeczone) = **ledwo/ledwie móc związać koniec z końcem, nie móc związać końca z końcem, wiązać koniec z końcem.**

z twarzą pokerzysty ‘bez okazywania emocji, z niewzruszonym wyrazem twarzy’ zob. **twarz pokerzysty.**

z uporem godnym lepszej sprawy ‘ze zbyt dużym zaangażowaniem w coś, z nieuzasadnionym uporem’: *Zachęcał do korzystania ze specjalistycznych programów z uporem godnym lepszej sprawy, gdyż praca tradycyjna przynosiła te same efekty w relatywnie krótszym czasie.*

z uporem maniaka ‘a pasją, mimo trudności, uparcie’: *Lider partii powtarzał z uporem maniaka, że nie można ani na minutę dać się uspić sondażom i trzeba pracować każdego dnia w terenie. I wykrakał, bo w obecnych wyborach stracili ponad 20 procent głosów w stosunku do poprzedniego plebiscytu.*

z ust do ust ‘jeden drugiemu, przekazywać coś bezpośrednio’: *Proszę, abys przekazał mi moją decyzję z ust do ust, żeby potem nie było niedomówień.*

zwalać/zwalić się komuś na głowę ‘przeszkadzać/przeszkodzić komuś, być/stać się przyczyną czyjegoś dyskomfort itp., dezorganizować/zdezorganizować porządek dnia, pracy itp.’: *Chciałem podjechać do warsztatu, żeby sprawdzić stan samochodu przed podróżą, ale zwalili mi się niezapowiedziani gości na głowę i nie mogłem się urwać nawet na chwilę z domu.*

zwalać/zwalić kogoś z nóg 1. ‘spowodować czyjś upadek’: *Po drugiej stronie ulicy zobaczył, jak dobrze młody mężczyzna maltretuje jakąś kobietę. Nie namyślając się długo, pobiegł w ich stronę. Dopadł napastnika i zwalił go z nóg jednym ciosem w szyję. Wykręcił mu rękę na plecach i wyjął telefon, by zgłosić napad .*

zwalać/zwalić kogoś z nóg 2. ‘coś kogoś przeraziło, bardzo zaskoczyło; coś spowodowało chorobę’: *Wiadomość o śmierci Jana zwaliła mnie z nóg. Planowaliśmy, jak co roku, wspólny*

wypad na kilka dni do Włoch. Trudno mi będzie dojść do siebie po stracie dobrego przyjaciela.

zwariować na czyimś/czegoś punkcie ‘o człowieku kierowanym przez silne emocje w okresie zakochania w kimś, zafascynowania kimś lub czymś’: *Jak wiesz, edukację rozpocząłem w ognisku muzycznym w Strzelcach Opolskich jako... akordeonista. Jednak po dwóch latach mój nauczyciel przeniósł mnie do klasy perkusji. W pierwszym momencie byłem zachwycony, lecz wkrótce zacząłem tęsknić za akordami, melodią; ten akordeon tkwił we mnie głęboko. Szczęśliwie, akurat wtedy szkoła nabyła pierwszy wibrafon, a ja... zwariowałem na jego punkcie! Wreszcie mogłem realizować wszystkie idee na jednym instrumencie* (JF 2009/12/49).

zwąchać pismo nosem ‘przewidzieć coś, domyślić się czegoś, przeczuć coś’ zob. **wyczuć pismo nosem**.

zwiąć, gdzie pieprz rośnie ‘uciec w popłochu, daleko’ zob. **uciekać, gdzie pieprz rośnie**.

związać/związywać komuś ręce ‘spowodować/powodować, że ktoś nie może nic zrobić, mimo przejawiania chęci do tego; przyczynić się do tego, że ktoś znalazł się/znajduje się w trudnej sytuacji, w której uwarunkowania, wcześniejsze uzgodnienia nie pozwalają mu na działanie, podjęcie decyzji itp.’ zob. **mieć związane ręce**.

związek na kocią łapę ‘konkubinat’: *Może wreszcie sformalizujecie ten wasz związek na kocią łapę. Proszę, pomyślcie o dzieciach. Pewnie myślicie sobie, co to za zrzędliva matka. A jak się, nie daj Boże, coś złego stanie.* ◊ Synonim = por. **żyć z kimś na kocią łapę**.

z wielkiej płyty zob. **wielka płyta**.

zwiesić nos na kwintę ‘posmutnieć, stracić dobry humor’ zob. **spuścić nos na kwintę**.

zwieść kogoś na manowce ‘spowodować, że ktoś zaczął żyć niemoralnie, pogrążył się w nieuczciwości’ zob. **sprowadzić kogoś na manowce**.

zwiewać aż się kurzyło ‘bardzo szybko skądś uchodzić’ zob. **uciekać aż się kurzyło**

zwiewać, gdzie pieprz rośnie ‘uciekać w popłochu, daleko’ zob. **uciekać, gdzie pieprz rośnie**.

zwijać się jak w ukropie ‘robić coś w szybkim tempie, spieszyć się, wykonując coś’ zob. **uwijać się jak w ukropie**.

zwinąć chorągiewkę ‘zrezygnować z robienia czegoś, wycofać się’: *Polski przedsiębiorca nie należał do potentatów w tej dziedzinie, więc musiał zwinąć chorągiewkę. To była odpowiedzialna decyzja, gdyż mógłby mieć trudności z wprowadzeniem na rynek wyrobu nieznannej marki.* ◇ Synonim = **zwinąć żagle**.

zwinąć manatki ‘wyjechać skądś, opuścić jakieś miejsce’: *Myślałem, że jeszcze go spotkam, bo miałem z nim kilka niedokończonych spraw. Chyba jednak przestraszył się, bo zwinął manatki i wyjechał, nie mówiąc nawet żonie i matce, że wyjeżdża.*

zwinąć żagle ‘zrezygnować z robienia czegoś, wycofać się’ zob. **zwinąć chorągiewkę**.

z własnej kieszeni ‘na własny koszt, sfinansować coś ze swoich prywatnych środków’: *Wysuplałem na sanatorium córki z własnej kieszeni, bo gdybym czekał na skierowanie z państwowej służby zdrowia, to czekałbym ze dwa lata.* ◇ Warianty = **dać coś z własnej kieszeni, opłacić coś z własnej kieszeni, zapłacić za coś z własnej kieszeni**. ◇ Synonim = **własnym sumptem**.

zwracać/zwrócić honor ^{◦zartobliwe} ‘przyznać/przyznawać się do swego błędu, niezrozumienia czyjejś myśli, przeproszać/przeprosić kogoś za opaczne zrozumienie czyjejś myśli’: *Proszę mi wybaczyć, że tak na pana napadłem podczas konferencji. Zwracam honor, miał pan rację.*

zwyciężyć na gorącym terenie ^{◦sportowe} ‘osiągnąć sukces sportowy, wygrywając mecz na boisku rywala, który słynie z zaciekłości zawodników oraz z żywiołowego dopingowania kibiców’ zob. ^{◦sportowe} **wygrać na gorącym terenie**.

zwykły zjadacz chleba ‘niewyróżniający się niczym szczególnym, zwykły człowiek; w dyskursie medialnym: statystyczny obywatel, któremu są przydawane lub nie jakieś przykładowe cechy, stany lub działania’ zob. **zjadacz chleba**.

zwymyślać kogoś od najgorszych ‘skląć kogoś bardzo, używając słów wulgarnych, obraźliwych itp.’ zob. **nawymyślać komuś od najgorszych**.

z wypiekami na twarzy ‘z zawstydzeniem, ze wzruszeniem’: *Opowiadała o swoich emocjach związanych z główną nagrodą z wypiekami na twarzy i widać było, że nie jest przyzwyczajona do publicznych występów.*

z zaciśniętymi zębami ‘nie zważając na kłopoty, z uporem, mimo przeciwności losu, mimo niesprzyjających warunków, okoliczności’ zob. **zaciskać/zacisnąć zęby**.

z zamkniętymi oczami/oczyma ‘nie patrząc; z łatwością; znając coś dobrze, znając się na czymś dobrze’: *Ada ma dopiero sześć lat, a rozwiązuje równania z zamkniętymi oczyma.*

z zapartym tchem ‘z niezwykłym zachwytem, ze zdumieniem, z niedowierzaniem’ zob. **dech komuś (w piersi) zapiera**.

z zimną krwią ‘nie dając się ponieść emocjom; bez wyrzutów sumienia’: *Byliśmy na świetnej zagranej sztuce opartej na kanwie jednej z powieści kryminalnych Agaty Christie. Jak zwykle, nie wiadomo do końca kto, kogo zamordował z zimną krwią.*

Ż

źle wyglądać 'być chorym, bardzo zmęczonym w ocenie innych osób': *Czy ty nie złapałeś grypy? Źle wyglądasz i z tego, co widzę okropnie się czujesz. Musisz koniecznie iść do lekarza.*

◇ Antonim = **dobrze wyglądać 1.**

źle komuś z oczu patrzy 1. 'o człowieku ocenianym bardzo źle ze względu na wygląd; być antypatycznym, wyglądać podejrzanie': *Czuję się niekomfortowo, gdy muszę wejść do windy z nowym sąsiadem spod trójki. Jakoś tak źle mu z oczu patrzy.* ◇ Antonim = por. **dobrze komuś z oczu patrzy 1.**

źle czemuś z oczu patrzy 2. 'o zwierzęciu, najczęściej o psie: groźny, nieprzyjazny, sprawiający nieprzyjemne wrażenie, budzący strach': *Nie wiedzieliśmy, co począć, gdy podszedł do nas bezpański pies. Zmroził nas strach, kiedy lekko warcząc, zbliżał się do ławki, na której przysiedliśmy, żeby odpocząć. Źle mu patrzyło z oczu, więc nikt nie zamierzał wykonywać w jego stronę przyjaznych gestów.* ◇ Antonim = por. **dobrze czemuś z oczu patrzy 2.**

ŻŻŻ

żadna przyjemność ‘coś, do czego ktoś się nie garnie; coś niezbyt przyjemnego, miłego’ zob. **średnia przyjemność**.

żarty na bok ‘ktoś proponuje przejść do omawiania rzeczy poważnych, znaczących, wartościowych’: *Można oczywiście próbować coś konstruktywnego wymyślić, korzystając z propozycji Marcina, żeby do każdego odkurzacza dodawać maskotkę, ale żarty na bok. Żaden klient nie złapie się na taki haczyk.* ◇ Synonim = **żarty żartami**.

żarty się skończyły ‘nie ma czasu na niedociągnięcia, wpadki, opóźnienie; sytuacja staje się poważna, drażliwa’: *Jesteś zagrożony oceną niedostateczną z czterech przedmiotów. Co ty sobie myślisz? Że ideały i filozoficzne dysputy z kolegami o sensie życia dadzą ci pracę? musisz zrozumieć, żarty się skończyły. Albo zaczniesz przygotowywać się do matury, albo zavalisz cały rok. Twoi koledzy pójdą na dobre studia, a ty będziesz się tu włóczył w poszukiwaniu kilku groszy.*

żarty się kogoś trzymają ‘ktoś lubi żartować; ktoś znany jest z radosnego usposobienia’: *Najlepsze w tej trudnej sytuacji jest to, że ona wcale nie rozpacza, że ledwo jest wystarcza na chleb po odebraniu renty. Przeciwnie, żarty się jej trzymają jak zawsze i nie narzeka na swój los.* • Frazeologizm często umieszczany w kontekstach wyrażających dezaprobatę czyjegós zachowania.

żarty żartami ‘ktoś proponuje przejść do omawiania rzeczy poważnych, znaczących, wartościowych; wyrażenie mające na celu uporządkowanie toku rozmowy, zwrócenie się ku ważnym częściom pracy, wykonywanego zadania itp.’: *Żarty żartami, ale musimy coś jeszcze dzisiaj zrobić, żeby zamieścić na naszej stronie internetowej nową informację handlową.* ◇ Synonim = **żarty na bok**.

że aż miło ‘wyrażenie aprobaty, podkreślenie intensywności jakiegoś działania, ukazanie zaangażowania w coś’ zob. **aż miło**.

że (aż) uszy więdną ‘słuchanie czegoś lub o czymś nie jest przyjemne dla odbiorcy z jakichś powodów; złe wrażenie, które pozostawia w słuchaczu wypowiedź zawierająca liczne brutalizmy i wulgaryzmy’ zob. **aż uszy więdną**.

żeby było śmieszniej/zabawniej ‘to, o czym teraz powiem będzie bardziej zabawne, nieprawdopodobne, nieprzyjemne itp.; to jeszcze nie koniec; dodatkowo; posłuchajcie tylko’: *Dziś przysłała nowa matematyczka i zaczęła nas pytać przy tablicy, bo chciała, jak to sama powiedziała, sprawdzić nasz poziom. Zadania były strasznie trudne, żeby było śmieszniej, każda odpowiedź była przez nią oceniana..*

żeby czyjaś noga gdzieś więcej nie postać ‘ktoś nie jest gdzieś mile widziany; ktoś daje komuś do zrozumienia, żeby się gdzieś nie pojawiał’: *Nie znoszę chamstwa na co dzień, więc tym bardziej nie pozwolę, aby człowiek wątpliwej konduity spotykał się z moją córką, i do tego pod moim dachem. Dość tego, basta! Proszę wyjść natychmiast i zapamiętać, żeby pana noga w moim domu więcej nie postać.*

żeby mnie ktoś zabił ‘naprawdę, szczerze; w dobrej wierze; nie mogę sobie nic zarzucić’ zob. **żebyś mnie zabił**.

żeby kogoś pokręciło/poskręcało ‘złorzeczyć komuś’: *Żeby was pokręciło. Nie wiem, komu dałem się namówić na tę wycieczkę w góry przy moim leku wysokości.*

żebyś mi się więcej na oczy nie pokazywał ‘ktoś nie jest przez kogoś mile widziany; dawać do zrozumienia, że nie będzie się tolerowało czyjejś obecności’ zob. **nie pokazywać się (więcej) komuś na oczy**.

żebyś mnie zabił ‘naprawdę, szczerze; w dobrej wierze; nie mogę sobie nic zarzucić’: *Żebyś mnie zabił Piotr, naprawdę nie mówiłeś mi o tym, że trzeba dziś zapłacić ostatnią ratę za samochód.* ◇ Warianty = **żeby mnie ktoś zabił; zabij mnie, ale...**

żeby świat się walił/zawalił ‘ktoś chce poinformować, że coś jest niemożliwe’: *Żeby się świat walił, to nie jestem w stanie wykonać tych wzorników na jutro.*

żegnać się ze światem ‘umierać’ zob. **pożegnać się ze światem**.

żelazna kurtyna ‘polityczna granica oddzielająca w czasach 1945-1989 blok państw socjalistycznych od pozostałych państw europejskich’ zob. **za żelazną kurtyną**.

żelazny repertuar ‘często grywane utwory dramatyczne, bardzo popularne wśród publiczności; uzależniona od rodzaju muzyki lista utworów grywanych często w jakichś okolicznościach; największe przeboje jakiegoś artysty, grywane zawsze na jego koncertach’: *Pat*

Metheny wspaniale zaprezentował swój nowy materiał. Wrażenia były wspaniale, choć publiczność czekała na utwory z jego żelaznego repertuaru.

żołądek *komuś przyrasta/przyrósł do krzyża* 'ktoś jest bardzo głodny': *Proszę zatrzymajmy się w jakimś zajeździe na obiad, bo mi już żołądek przyrasta do krzyża.* ◊
Wariant = **brzuch** *komuś przyrasta/przyrósł do krzyża, wnętrzości* *komuś przyrastają/przyrosły do krzyża.*

żółwie tempo 'bardzo wolno, często będące powodem zniecierpliwienia, zdenerwowania itp.'
zob. **w żółwym tempie.**

życie jak w Madrycie 'dobrobyt, luksus, bez kłopotów': *Odwiedziłem ostatnio mojego kolegę ze studiów. Spędziłem u niego cały tydzień. Dosłownie, życie jak w Madrycie. Ma piękny dom w lesie na północnym wybrzeżu Francji, duży teren, w miasteczku oddalonym o 5 kilometrów małą fabryczkę. Zatrudnia emigrantów z Europy Wschodniej, więc umie z nimi znaleźć wspólny język.* • Poprawny zapis wielką literą w nazwie miasta = **Madryt.**

życie *komuś jest niemile* 'ktoś niepotrzebnie naraża się na niebezpieczeństwo; brawura, która grozi śmiercią': *Nigdy już z tobą nie wsiądę do samochodu. Stary, czy ci życie niemile, przekroczyłeś dwie setki na krótkim odcinku w mieście.*

życie usłane różami 'życie udane, bez zmartwień, szczęśliwe': *Mirkowi udawało się wszystko, co było w równej mierze zasługą jego własnych zdolności i talentów, jak i – bogactwa jego rodziców. Miał życie usłane różami i ni spodziewał się, że w najbliższym czasie coś może się zmienić.*

żyć jak człowiek 'żyć godnie, normalnie, tak jak inni ludzie': *Ktoś mógłby ci wreszcie wybić z głowy te motory. Wszystkie pieniądze wydajesz na części, siedzisz całe dni w warsztacie. Zaczynij żyć jak człowiek, wynajmij mieszkanie, spotykaj się z kolegami z pracy, pooglądaj mecze. Czy stara matka musi ci mówić, jak powinien żyć dorosły facet.*

żyć jak król 'żyć w luksusie, bez kłopotów': *Dobry aktor, jeśli uda mu się zagrać w kilku filmach z wysokim budżecie, to nie ma powodów do narzekać. Żyje jak król do końca życia, chyba że jest bardzo niegospodarny.*

żyć jak pies z kotem ‘żyć w niezgodzie; nie tolerować się, nienawidzić się’: *Młodzi żyją z rodzicami jak pies z kotem. Klóćą się o najmniejszą błahostkę, a nikomu nie przychodzi do głowy, by wyciągnąć rękę na zgodę.*

żyć z kimś na kocią łapę ‘tworzyć nieformalny związek dwojga ludzi; żyć w konkubinacie’: *Marlenka żyje z Frankiem na kocią łapę i się nie przejmuje. Są szczęśliwi, wychowują trójkę dzieci i jakoś z niczym nie mają problemów, a ty mnie chcesz zaciągnąć do ołtarza. I to tylko dlatego, żeby rozliczać wspólnie podatki, zastanów się, kochanie, o czym ty mówisz. ◊ Por. wyrażenie = **związek na kocią łapę.***

żyć na walizkach ‘nie mieć stałego miejsca zamieszkania; być przez cały czas w podróży’: *Przyzwyczałem się do życia na walizkach. Wiedziałem, jaki smak ma życie koncertującego sidemana. Na szczęście nie narzekam na pracę, wręcz przeciwnie – wielką frajdę sprawiają mi spotkania muzyczne z tak różnorodnymi artystami. ◊ Synonim = **siedzieć na walizkach.***

żyć nie umierać ‘komuś dobrze się żyje; ktoś uznaje, że warunki życia w jakimś miejscu są doskonałe; ktoś żyje w dobrobycie’: *Właśnie wracam z wakacji w Portugalii. zakochałem się w tym kraju: wspaniali ludzie, piękny krajobraz, ocean. Żyć nie umierać! Trzeba by wszystko tutaj sprzedać, wziąć ze sobą oszczędności i przenieść się tam na stałe. Wystarczy otworzyć mały interes w jakimś miasteczku i mieć stały dochód na bieżące wydatki.*

żyć ponad stan ‘prowadzić rozrzutne życie; nie umieć dostosować wydatków do swoich możliwości finansowych, często ze względów niedojrzałości, problemów z własną samooceną, chęci zaimponowania innym itp.’: *Obserwowaliśmy Jarka od dłuższego czasu. Staczał się coraz bardziej, wyleciał z pracy, a przy tym żył ponad stan. Kłopoty finansowe dopadły go właśnie wtedy, gdy zdiagnozowano mu raka wątroby.*

żyć z dnia na dzień ‘nie wybiegając zbytnio o przyszłość, skupiając się na chwili obecnej’: *Choroba nauczyła mnie cieszyć się z każdej chwili. Żyję z dnia na dzień i raduje mnie każda rozmowa z przyjaciółmi, każdy ich uśmiech.*

żyć pełną piersią ‘odczuwać wielką radość, korzystać z uroków życia, czuć się wolnym’: *Dopiero kiedy zaryzykował i wyjechał do Ameryki Południowej, zaczął żyć pełną piersią. Teraz dobrze wiedział, czego mu najbardziej brakowało: wolności i przestrzeni.*

żyć sobie jak pączek w maśle ‘żyć szczęśliwie, w dobrobycie; w luksusowych warunkach; bez zmartwień’: *Marianka ma ze swoim mężem dobrze. To bardzo pracowity i opanowany mężczyzna. Po ślubie było im ciężko, ale odkąd ich firma zaczęła się rozwijać, żyją jak pączki w maśle.* ◊ Warianty = **czuć się jak pączek w maśle, jak pączek w maśle, mieć się/u kogoś jak pączek w maśle.** ◊ Synonim = **wyglądać jak pączek w maśle.**

żyć z odsetek ‘utrzymywać się z zysków od zainwestowanego kapitału’ zob. **żyć z procentów.**

żyć z ołówkiem w ręku ‘gospodarować oszczędnie; skrupulatnie planować wydatki’: *Wuj z ciotką byli zawsze dla mnie wzorem kochających się ludzi. Nie przelewało się u nich nigdy, więc żyli z ołówkiem w ręku. Mimo wszystko nigdy nie wspominali o braku pieniędzy i nie narzekali na swój los.* ◊ Wariant = **z ołówkiem w ręku.** ◊ Synonim = **ogłądać każdą złotówkę dwa razy.**

żyć z procentów ‘utrzymywać się z zysków od zainwestowanego kapitału’: *Gdybym trafił szóstkę w totolotka, to przeniósłbym się w jakieś ciepłe, spokojne miejsce na tej ziemi i żył do końca swoich dni z procentów.* ◊ Wariant = **żyć z odsetek.**

żyła złota ‘coś, na czym można szybko bardzo się wzbogacić; źródło korzyści, dochodu, przynoszące ogromne zyski’: *Prawdziwą żyłą złota okazał się wschodzący rynek usług internetowych.*

żywa encyklopedia ‘erudyta, omnibus; niekwestionowany znawca czegoś’ zob. **chodząca encyklopedia/ przestarzałe biblioteka.**

żywa kronika ‘ktoś dobrze pamiętający wydarzenia z przeszłości’: *Do naszej szkoły zaproszony został dowódca jednego z oddziałów biorących udział w Powstaniu Warszawskim. Spotkanie było bardzo udane. Młodzież mogła zetknąć się z żywą kroniką tamtych sierpniowych dni.*

żywa reklama ‘coś przekonujące jakości, wartości jakiegoś produktu; ktoś świadczący o jakości, wartości jakiegoś produktu, idei, przekonani itp.’: *Te wszystkie brzuszki facetów, to żywa reklama piwa.* ◊ Wariant = **chodząca reklama.**

żywego ducha nie było/nie ma ‘pusto gdzieś, nikogo’: *Impreza miała zacząć się po dwudziestej. Zajeżdżam pod dom Tomka dobrze po wpół do dziewiątej, dzwonię, a tam cisza, ani żywego ducha nie ma.* ◊ Wariant = **ani żywego ducha (nie było/nie ma)**.

żywe srebro ‘o człowieku: dynamiczny, pełny energii, nie umiejący usiedzieć na miejscu; często o dziecku szczególnie ruchliwym, energicznym’: *Moja córka to żywe srebro. Czasem już za nią nie nadążam.*

żywy trup 1. ‘człowiek bliski śmierci; o kimś wyglądającym niekorzystnie ze względu na wielkie zmęczenie, niewyspanie itp.’: *Marceli wyglądał jak żywy trup. Nowotwór zmienił go nie do poznania w ciągu zaledwie trzech miesięcy.*

żywy trup 2. ‘człowiek pozbawiony emocji, uczuć’: *Rozpoczął pracę antropologa jako wielki entuzjasta ludów pierwotnych, ludności tubylczej i starożytnych kultur. Na placówce badawczej w Wietnamie zaskoczyła go wojna. Wciążu kilku tygodni zobaczył wiele okrucieństwa i sam musiał też być okrutny, by ratować własne życie. Oduczył się postaw humanitarnych bardzo szybko. Do domu wrócił odmieniony. Żona nie mogła go poznać, bo ten niegdyś wspinały, tryskający humorem dobry człowiek to teraz żywy trup, wpatrujący się w jakiś odległy punkt, nieangażujący się w życie rodzinne.*

Indeks do

Współczesnego słownika frazeologicznego

AAA

A

jak się powiedziało A, to trzeba powiedzieć B
od A do Z, od a do z, od a do zet

abcugi

w krótkich abcugach

aborcyjny

turystyka aborcyjna

Abraham

iść do Abrahama na piwo
pójść do Abrahama na piwo
przenieść się na łono Abrahama

ach

ochy i achy

Achilles

pięta Achillesa, achillesowa

achillesowy

pięta Achillesa, achillesowa

Adam

od Adama i Ewy (zaczynać)
w stroju Adama/Ewy
zaczynać od Adama i Ewy

ad Kalendas Greacas

ad Kalendas Greacas
odłożyć *coś* ad Kalendas Greacas.

adoracja

towarzystwo wzajemnej adoracji

adwokat

adwokat diabła

afera

ukręcić łeb sprawie/śledztwu/aferze

afisz

pchać się na afisz

utrzymać się/utrzymywać się na afiszu

akademicki

kwadrans akademicki

akcja

akcje *czyjeś* idą w górę

aksamit

delikatny jak aksamit/jedwab

aksamitny

aksamitna rewolucja

akumulator

ładować akumulatory

akwarium

albo rybka, albo akwarium

alarm

bić na alarm

falszywy alarm

uderzyć na alarm

alarmowy

dzwonek alarmowy

ale

mieć jakieś „ale”

alergicznie

reagować alergicznie *na coś/na kogoś*

alfa

alfa i omega

być alfą i omegą

amator

amator kwaśnych jabłek

amen

jak amen w pacierzu

na amen

Ameryka

nie odkryć, odkrywać (na nowo) Ameryki

odkryć, odkrywać (na nowo) Amerykę

amerykanka

wolna amerykanka

amerykański

amerykański sen

androny

pleść androny/banialuki/brednie/bzdury

angielski

angielska flegma

robić *coś* z angielską flegmą

anielski

anielska cierpliwość

anioł

aniołek z różkami

aniołek

anioł stróż

ani me, ani be (ani kukuryku)

ani widu ani słyhu

Annasz

chodzić od Annasza do Kajfasza

od Annasza do Kajfasza

odsyłać *kogoś* od Annasza do Kajfasza

apetyt

ostrzyć sobie apetyt *na coś*

wilczy apetyt

aptekarski

aptekarska dokładność

z aptekarską dokładnością

argument

argument poniżej pasa

argusowy

argusowe oko

armatni

mięso armatnie

artystyczny

artystyczny nieład

as

as z rękawa

wyciągnąć asa z rękawa

atmosfera

atmosfera gęstnieje (*wokół czegoś*)

Augiasz

czyścić stajnię Augiasza

oczyścić stajnię Augiasza

stajnia Augiasza

wyczyścić stajnię Augiasza

austriacki

austriackie gadanie

awantura

karczemna awantura

BBB

B

jak się powiedziało A, to trzeba powiedzieć B

mieć plan B

plan B

Babel

istna wieża Babel

wieża Babel

baba

masz babo placek

baba z magla

babski

babskie gadanie

bacność

mieć się na bacności

bać się

aż strach się bać

bać się Czarnego Luda

bać się *czegoś* jak diabeł święconej wody

bać się *czegoś* jak ognia

bać się własnego cienia

chcieć i bać się

i chcieć i bać się

bajka

bajka o siedmiu zbójach

bajka o żelaznym wilku

kłaść *coś* między bajki

włożyć *coś* między bajki

z innej bajki

bajoński

bajońskie sumy

bakcyl

połknąć bakcyła

balansować

balansować na krawędzi/na skraju przepaści

ballada

ballada o siedmiu zbójcach

balon

nadęty balon

pompować balon

robić *z kogoś* balona

robić *kogoś* w balona

zrobić *z kogoś* balona

zrobić *kogoś* w balona/w bambuko

balzakowski

wiek balzakowski

bambuko

robić *kogoś* w bambuko

zrobić *kogoś* w balona/w bambuko

bananowy

bananowa młodzież

banda

iść po bandzie

jazda po bandzie

jechać po bandzie

pojechać po bandzie

pójść po bandzie

bania

bania się z *czymś*/z *kimś* rozbiła

coś jest do bani/°*wulgarnie* do dupy/do kitu/do luftu

banialuki

pleść androny/banialuki/brednie/bzdury

bank

mieć *coś* jak w banku

bańka

bańka z *czymś* pęka/pękła

prysnąć/pryskać jak bańka mydlana

barani

barania głowa/barani łeb

barki

brać *coś* na swoje/swe barki

coś spadło na *czyjeś* barki

coś spoczywa/spoczywało na *czyichś* barkach

wziąć *coś* na swoje/swe barki

barowy

pogoda barowa

barszcz

tani jak barszcz

bary

brać się z *czymś* za bary

wziąć się z *czymś* za bary

barykada

siedzieć okrzakiem (na barykadzie)

baśka ('głowa')

uderzyć *kogoś* z bałki/z byka

bawelna

bez owijania w bawełnę

nie owijać w bawełnę

owijać w bawełnę

bawić się

bawić się *czyimś*/cudzym kosztem

bawić się jak chłopcy z piaskownicy

bawić się w Czarnego Luda

bawić się w kotka i myszkę

bawić się w policjantów i złodziei

bazgrać

bazgrać jak kura pazurem

bąk

zbijać bąki

bąkać

bąknać/bąkać pod nosem

bąknać

bąknać/bąkać pod nosem

be

ani me, ani be (ani kukuryku)

beczka

a tak z innej beczki

beczka prochu

gruby jak beczka/beka/bela/świnia

łyżka dziegciu w beczce miodu

siedzieć na beczce prochu

z innej beczki

zjeść z *kimś* beczkę soli

beka

gruby jak beczka/beka/bela/świnia

bela

gruby jak beczka/beka/bela/świnia

pijany jak bela/świnia

benedyktyński

benedyktyńska praca

beret

rzut beretem/kamieniem

bezczelny

robić *coś* na bezczelnego/na chama

zrobić *coś* na bezczelnego/na chama

bezkrwawy

bezkrwawe łowy

bezpieczny

bezpieczny seks

bęben

bić *w kogoś* jak w bęben

bić *w kogoś/w coś* jak w bęben

walić *w kogoś/(w coś)* jak w bęben

bębenek

podbijać *komuś* bębenka

biało

nosić się na biało/na czarno

białość

rozpalić kogoś do białości/do czerwoności

biały

biały jak kreda

biały jak mąka

biały jak płótno/ściana

biały jak śnieg

biała niedziela

biała śmierć

białe małżeństwo

białe plamy

białe szaleństwo

białe tango

biały jak śnieg

biały kruk

biały personel

czarno na białym

do białego dnia/rana

doprowadzać/doprowadzić *kogoś* do białej gorączki

dostać białej gorączki

dostawać białej gorączki

w biały dzień

widzieć białe myszki

biblioteka

chodząca encyklopedia/*przestarzałe* biblioteka

bicie

chłopiec do bicia

bicz

bicz boży

jak z bicza strzelił

rozpuścić *kogoś*/rozpuścić się jak dziadowski bicz

bić

coś aż bije po oczach

bić głową w mur/o mur
bić głową w ścianę/o ścianę
bić i patrzeć, czy równo puchnie
bić *w kogoś* jak w bęben
bić *w kogoś/w coś* jak w bęben
bić jak w kaczy kuper
bić na alarm
bić na głowę
bić pianę
bić po oczach/w oczy
bija *na kogoś* siódme poty
coś bije *kogoś* po kieszeni
serce *komuś* bije jak młot/młotem
serce *komuś* bije jak oszalałe

bić się

bić się w piersi
bić się z myślami

biec

biec *co/ile* sił w nogach
biec (*do kogoś*) jak na skrzydłach

bieda

bieda aż piszczy
bieda zajrzała/zajrzy *komuś* w oczy, bieda zagląda *komuś* w oczy
bieda z nędzą
klepać biedę
napytać (sobie) biedy
od biedy

biedny

biedny jak/nicznym mysz kościelna

biegać

biegać jakby ktoś *kogoś* gonił
biegać jak głupi

biegać jak kot z pęcherzem
biegać jak oszalały/szalony/opętany/wariat
biegać jak z pieprzem
biegać z wywieszonym językiem

biegnąć

biegnąć co/ile sił w nogach

bielmo

bielmo spadło *komuś* z oczu
mieć bielmo na oczach
zdjąć *komuś* bielmo z oczu

bilet

wilczy bilet

bity

nie w ciemię bity

blacha

wykuć na blachę/blaszkę

blady

blady jak ściana/jak śmierć/trup
blady strach padł *na kogoś*

blaski

blaski i cienie *czegoś*

blaszka

wykuć na blachę/blaszkę

bloki

ustawić się w blokach

blondyn

świński blondyn

bliski

bliskie spotkania (trzeciego stopnia) *z czymś/z kimś*

blues

czuć bluesa

poczuć bluesa

błagać

błagać *kogoś* na kolanach

błąd

błędy młodości

być w błędzie

czeski błąd

metoda prób i błędów

błądzić

błądzić *gdzieś* myślami

błądny

błądne koło

chodzić jak błędna owca

chodzić jak błędny rycerz

błękitny

błękitna krew

błoto

mieszać *kogoś* z błotem

obrzucać/obrzucić *kogoś/coś* błotem

wyrzucać/wyrzucić pieniądze w błoto

zmieszać *kogoś* z błotem

boczny

odstawić, odsunąć *kogoś/coś* na boczny tor

boisko

zostawić serce na boisku

bojowy

bojowe zadanie

zadanie bojowe

bok

boki zrywać (ze śmiechu)

mieć *kogoś* na boku

odłożyć *coś* na bok

robić bokami

robić wałki (na boku)

skok w bok

coś wychodzi *komuś* bokiem

coś wyjdzie *komuś* bokiem

coś wylezie/wyłazi *komuś* bokiem

żarty na bok

bokser

damski bokser

bolący

z bolącym sercem

boleć

niech cię głowa o to nie boli

Bolek

cienki Bolek

boleść

od siedmiu boleści

bomba

bomba pękła/wybuchła

bomba z opóźnionym zapłonem

dla mnie bomba!
coś jest tykającą bombą
odpalić bombę

boski

matki boskiej pieniądze
niech cię ręka boska broni!
niech ręka boska broni!

boży

bicz boży
cały boży dzień
dopust boży
iskra boża
nie pamiętać o (całym) bożym świecie
palec Boży/boży
sługa boży
świata bożego nie widzieć *poza kimś/czymś*
zapomnieć/zapominać o (całym) bożym świecie
z bożej łaski

bóbr

plakać jak bóbr

Bóg/bóg

Bogiem a prawdą
Bogu ducha winny/winien
Boże, ty widzisz i nie grzmisz!
Bóg *kogoś* pokarał *kimś/czymś*
Bóg mi świadkiem
być mądrzejszym od Pana Boga
chwycić Pana Boga za nogi
czuć się jak młody bóg
goły jak go Pan Bóg stworzył
jak Bóg da
jak Bóg przykazał
jak go Pan Bóg stworzył

jak Pan Bóg przykazał
jak u Pana Boga za piecem
nago jak go Pan Bóg stworzył
niech Bóg broni!
niech Pan Bóg broni!
strzelać Panu Bogu w okno
strzelić Panu Bogu w okno
święty Boże nie pomoże
trzymać Pana Boga za nogi
złapać Pana Boga za nogi

bój

zaprawiony w boju

ból

z bólem serca
znam ten ból

brać

brać byka za rogi
brać górę
brać *kogoś* na języki
brać *kogoś* na spytki
brać *coś* na tapetę
brać *coś* na rozum
brać *coś* na swoje/swe barki
brać *coś* na warsztat
brać nogi za pas
brać *coś* pod lupę
brać *kogoś* pod włos
brać poprawkę *na coś*
brać sobie *coś* do serca
brać sobie *coś* na głowę
brać *kogoś* w dwa ognie
brać *coś* w swoje/we własne ręce
brać *coś* za dobrą monetę
brać w ciemno

brać w karby

brać *kogoś* w obroty

brać (*kogoś*) za mordę

brać za złe

brać *coś* z sufitu

cholera *kogoś* bierze/wzięła

brać się

brać się z *czymś* za bary

brać się w garść

brak

brak *komuś* piątej klepki

z braku laku

brakować

brakuje *komuś* piątej klepki

ptasiego mleka *komuś* (tylko) brakowało/będzie brakowało/brakuje

bramka

grać do własnej bramki

strzał do własnej bramki

strzelać gola do własnej bramki

strzelić gola do własnej bramki

brat

być z *czymś/z kimś* za pan brat

bratni

bratnia dusza

Bratny

być twardym jak Roman Bratny

brednia

pleść androny/banialuki/brednie/bzdury

broda

dowcip z (długą) brodą

kawał z (długą) brodą

pluć sobie w brodę

bronić

bronić *czegoś/kogoś* jak lew

bronić *czegoś/kogoś* jak niepodległości

bronić straconych pozycji

bronić *czegoś/kogoś* za wszelką cenę (*przed czymś/przed kimś*)

niech Bóg broni!

niech cię ręka boska broni!

niech Pan Bóg broni!

niech ręka boska broni!

bronić się

bronić się *przed czymś/przed kimś* rękami i nogami

coś broni się samo

broń

tajna broń

towarzysz broni

brud

brud, smród i ubóstwo

brudno

brudno jak w chlewie

brudny

brudna robota

brudny jak święta ziemia

być od brudnej roboty

człowiek od brudnej roboty

prać brudne pieniądze

brudy

prać brudy we własnym domu
prać swoje brudy we własnym domu

bruk

eksmisja na bruk

brzeg

pierwszy z brzegu

brzmieć

coś brzmi jak wyrok

brzuch

brzuch *komuś* przyrasta/przyrósł do krzyża
leżeć do góry brzuchem
pozbyć się brzucha/brzuszka
wiercić *komuś* dziurę w brzuchu
wmówić dziecko w brzuch

brzuszek

pozbyć się brzucha/brzuszka

brzydki

brzydki jak noc
brzydkie kaczątko

brzytwa

ostrzy jak brzytwa/nóż/żyletka

buda

psu na budę
zdać się psu na budę
zdawać się psu na budę

budka

jak spod budki z piwem

budowa

proste jak budowa/konstrukcja cepa

budować

budować zamki na lodzie

budować na piasku

budzić

budzić mieszane uczucia

bujać

bujać w obłokach

bujda

bujda na resorach

bułeczka

coś idzie jak ciepłe bułki/bułeczki

coś idzie jak świeże bułki/bułeczki

jak ciepłe bułki/bułeczki

jak świeże bułki/bułeczki

coś poszło jak świeże/ciepłe bułki/bułeczki

coś pójdzie jak świeże/ciepłe bułki/bułeczki

coś sprzedaje się jak świeże/ciepłe bułki/bułeczki

coś szło jak ciepłe bułki/bułeczki

coś szło jak świeże bułki/bułeczki

bułka

coś idzie jak ciepłe bułki/bułeczki

coś idzie jak świeże bułki/bułeczki

jak ciepłe bułki/bułeczki

jak świeże bułki/bułeczki

coś poszło jak świeże/ciepłe bułki/bułeczki

coś pójdzie jak świeże/ciepłe bułki/bułeczki

coś sprzedaje się jak świeże/ciepłe bułki/bułeczki

coś szło jak ciepłe bułki/bułeczki

coś szło jak świeże bułki/bułeczki

bumerang

powracać jak bumerang

powrócić jak bumerang

wracać jak (niczym) bumerang

wrócić jak bumerang

burak

czerwony jak burak

burdel

burdel na kółkach

burta

wyrzucić *kogoś* za burtę

burza

burza mózgów

burza w szklance wody

cisza przed burzą

but

buty wołają pić

głupi jak but

nie kiwnąć palcem (w bucie)

słoma *komuś* z butów wychodzi/wystaje/wyłazi

szyć buty *komuś*

umarł w butach

uszyć buty *komuś*

wchodzić w butach *w coś*

wchodzić w *czyjeś/jakieś* buty

wejść w *czyjeś/jakieś* buty

wskoczyć w *czyjeś/jakieś* buty

butelka

nabić/nabijać *kogoś* w butelkę

buzia

rozdziawić buzię/gębę *°pospolicie/usta*
wycierać sobie *kimś/czymś* buzię/gębę
zamknąć buzię/gębę

być

będa *z kogoś* ludzie
będzie *z kogoś* pociecha
być albo nie być
być alfą i omegą
być bardziej papieskim niż sam papież
być *komuś* cierniem w oku
być dobrze ustawionym (w życiu/w pracy)
być gościem we własnym domu
być jak nowo narodzony
być jak żona Cezara, poza wszelkimi podejrzeniami
być jedną nogą na tamtym świecie
być jedną nogą *w czymś/gdzieś*
być jedną nogą w grobie
być klasą samą dla siebie
być marionetką *w czyichś* rękach
być mądrym po szkodzie
być mądrzejszym od Pana Boga
być mężczyzną
być między/pomiędzy młotem a/i kowadłem
być na cenzurowanym
być na dobrej drodze *do czegoś*
być na dorobku
być na *czyimś* garnuszku (*u kogoś*)
być na językach
być na marginesie
być na minusie
być na najlepszej drodze *do czegoś*
być na nogach
być na ostatnich nogach
być na plusie
być na posterunku

być na prostej drodze *do czegoś*
być narzędziem *w czyichś rękach*
być na swoim
być/*ktoś* na swoim miejscu
być na swoim posterunku
być na świeczniku
być na topie
być na tropie
być na ustach wszystkich
być na *czyjeś* zawołanie
być nie do życia
być niedzisiejszym
być nie fair
być nieobecny duchem/myślami
być niespełna rozumu
być nikim
być obiektem *czyichś* westchnień
być obok tematu
być od brudnej roboty
być (*czyimś*) oczkiem w głowie
być *czyimś* okiem i uchem
być o krok *od czegoś*
być pewnym siebie
być pod dobrą datą
być pod kreską
być pod telefonem
być po jednych pieniądzach
być z *kimś* po słowie
być prawdziwym mężczyzną
być przedmiotem *czyichś* westchnień
być przykutym do łóżka
być przykutym do wózka
być rozrywanym
być sobą
być *komuś* solą w oku
być (ślepy) narzędziem *w czyichś rękach*
być świętszym od papieża

być twardym jak Roman Bratny
być w cenie
być w dobrych rękach
być w domu
być w gazie
być wiecznie młodym
być w kropce
być w ogniu krytyki
być w oku cyklonu
być w powijakach
być w *czyichś* rękach/w *czyimś* ręku
być w rozjazdach
być w siódmym niebie
być w swoim żywiole
być w *czyimś* typie
być z *czymś/z kimś* za pan brat
być w błędzie
być w objęciach Morfeusza
być zapatrzonym w *kogoś/w coś*
być zapatrzonym w siebie
być zdany na łaskę losu
być z innego świata
było minęło
coś było na porządku dziennym
komuś było nie do śmiechu
i to by było na tyle
u kogoś jest gdzie spać
coś jest jak psu z gardła wyjęte/wyciągnięte, *coś* jest jakby *ktoś* psu z gardła wyjął/wyciągnął
coś jest na rozkładzie
coś jest na rzeczy
coś jest *komuś* nie w smak
coś jest pozbawione wyrazu
coś jest twarde jak podeszwa
coś jest w dobrym tonie
coś jest wodą na *czyjś* młyn
coś jest w rozsypce
coś jest w złym tonie

coś jest zawieszony w próżni
ktoś jest zawieszony w próżni
lepiej już było
nie było co zbierać
kogoś nie ma (już) wśród nas
to jest myśl
w tym szaleństwie jest metoda
żywego ducha nie było/nie ma

bydło

pchać się jak bydło

byk

brać byka za rogi
chwycić byka za rogi
chwytać byka za rogi
działać *na kogoś* jak/niczym (czerwona) płachta na byka
leżeć bykiem
leżeć martwym bykiem
łapać byka za rogi
podziałać *na kogoś* jak/niczym (czerwona) płachta na byka
silny jak byk/koń/tur
strzelić byka
uderzyć *kogoś* z bałki/z byka
wziąć byka za rogi
złapać byka za rogi

bsdura

pleść androny/banialuki/brednie/bsdury
wierutna bsdura/kłamstwo

bzik

mieć bzika
mieć bzika na punkcie *kogoś/czegoś*

CCC

cal

w każdym calu

wróble (na dachu) ćwierkają *o czymś*

całość

iść na całość

pójść na całość

cały

cała para idzie/poszła w gwizdek

ktoś/coś całą gębą

całe szczęście, że...

cały boży dzień

cały dom jest na *czyjejś* głowie

cały i zdrów/zdrowy

cały w skowronkach

cały zamieniać się/zamienić się w słuch

grać o całą/pełną pulę

mieć cały dom na głowie

na całego

nie pamiętać o (całym) bożym świecie

szukać dziury w całym

walczyć o całą/pełną pulę

zapomnieć/zapominać o (całym) bożym świecie

zdrów i cały

zgarnąć całą/pełną pulę

Canossa

iść do Canossy

pójść do Canossy

cap

stary cap

carte blanche (francuski)

ceber

łało jak z cebra

leje jak z cebra

cedzić

cedzić słowa przez zęby

cegielka

dłożyć cegielkę *do czegoś*

cel

coś mija się z celem

cena

bronić *czegoś/kogoś* za wszelką cenę (*przed czymś/przed kimś*)

być w cenie

słona cena

trzeba znać swoją cenę

za wszelką cenę

cenić

cenić kogoś/coś nisko

cenić kogoś/coś wysoko

cent

ani centa

cenzurowany

być na cenzurowanym

cep

proste jak budowa/konstrukcja cepa

Cezar

być jak żona Cezara, poza wszelkimi podejrzeniami

chadzać

chadzać własnymi/swoimi drogami/ścieżkami

cham

robić *coś* na bezczelnego/na chama

zrobić *coś* na bezczelnego/na chama

charakter

czarny charakter

chata

kurna chata

moja chata z kraja

chcieć

chcieć i bać się

i chcieć i bać się

los chciał, że...

nawet nie chcę słyszeć (, że...)

coś nie chciało się *komuś* pomieścić w głowie/*pospolicie* we łbie

pech chciał, że...

róbta co chceta

traf chciał, że...

chcieć się

nie chce mi się z tobą/z wami gadać

chemia

czuć chemię (*do kogoś*)

poczuć chemię (*do kogoś*)

poczuć chemię

chirurgiczny

z chirurgiczną precyzją

chlapnąć

chlapnąć językiem/jęzorem

chleb

chleb powszedni
chodźć po prośbie/po proszonym chlebie
iść po prośbie/po proszonym chlebie
jeść chleb z niejednego pieca
łatwy chleb, łatwe pieniądze/łatwy pieniądz
przeciętny zjadacz chleba
zjadacz chleba
zwykły zjadacz chleba

chlew

brudno jak w chlewie

chłodny

chłodnym okiem
mieć chłodną głowę
oceniać chłodnym okiem
patrzeć chłodnym okiem
spojrzeć chłodnym okiem

chłonny

umysł chłonny jak gąbka

chłop

chłop jak dąb
chłop na schwał
kawał chłopca
swój chłop

chłopiec

bawić się jak chłopcy z piaskownicy
chłopiec do bicia
jak chłopcy w piaskownicy
zachowywać się jak chłopcy w piaskownicy

chłopski

na chłopski rozum

chłód

o chłodzie i głodzie

o głodzie i chłodzie

chocholi

taniec chocholi

chody

mieć *u kogoś/gdzieś* chody

mieć chody

chodzący

chodząca encyklopedia/^o*przestarzałe* biblioteka

chodzić

aż ciarki chodzą/chodziły/przechodzą/przeszły *komuś* po plecach/po grzbiecie/po skórze

chodzą słuchy

chodzi/chodziło *coś komuś* po głowie

chodzić jak błędna owca

chodzić jak błędny rycerz

chodzić *za kimś* jak cień

chodzić jak koń w kieracie

chodzić jak Marek po piekle

chodzić jak śnięty

chodzić jak struty

chodzić jak we śnie

chodzić jak zegarek/w (szwajcarskim) zegarku

chodzić na palcach/na paluszkach

chodzić na palcach/na paluszkach *wokół kogoś/przed kimś*

chodzić na *czyimś* pasku

chodzić na rzęsach

chodzić na skrótach

chodzić na żebry

chodzić od Annasza do Kajfasza

chodzić *komuś* po głowie

chodzić po prośbie/po proszonym chlebie

chodzić po ścianach
chodzić w glorii
chodzić własnymi/swoimi ścieżkami/drogami
chodzić wokół *czegoś*
chodziły słuchy
chodzić spać z kurami
chodzić *gdzieś* w kratkę
chodzić z gołą/odkrytą głową
ciarki chodzą/chodziły/przechodzą/przeszły *komuś* po plecach/po grzbiecie/po skórze
ciarki/ciary chodzą/chodziły/przechodzą/przeszły *komuś* po plecach/po grzbiecie/po skórze
głupie myśli chodzą *komuś* po głowie
piechotą nie chodzi
twardo chodzić/stąpać po ziemi

choinka

obwieszony jak choinka

cholera

cholera *kogoś* bierze/wzięła

cholewa

robić z gęby cholewę

cholewka

smalić cholewki

chorągiew

wyglądać jak śmierć na chorągwi

chorągiewka

zwinąć chorągiewkę

chować

chować głowę w piasek
chować *coś* na czarną godzinę
chować *kogoś* pod kloszem
chować *coś* pod korcem (pod korzec)

chować *coś* pod sukno

chować się

chować się jak ślimak/żółw w skorupie

chować się w mysia dziurę/w mysiej dziurze

chować się za *czyimiś* plecami/za *czyjeś* plecy

chuchać

chuchać i dmuchać *na kogoś/na coś*

dmuchać i chuchać *na kogoś/na coś*

chudnąć

chudnąć w oczach

chudy

chudy jak tyka

chudy jak szczapa

chwiać się

chwiać się w podstawach

chwila

chwila prawdy

w jednej chwili

chwycić

chwycić byka za rogi

chwycić dwie sroki (kilka srok) za ogon

chwycić Pana Boga za nogi

chwycić wiatr w żagle

chwyt

chwyt poniżej pasa

chwytąć

chwytąć byka za rogi

chwytąć dwie sroki (kilka srok) za ogon

chwytać *kogoś* za słowa/słówka

chwytać wiatr w żagle

chwytać się

chwytać się wszystkiego/różnych sposobów

***chybcik**

na chybcika

chybić

na chybił trafił

chylić

chylić czoła/czoło *przed kimś*

chylić czoła/czoło/głowę *przed czymś*

chylić się

chylić się ku upadkowi

ciało

dać ciała

mowa ciała

ciarki

aż ciarki chodzą/chodziły/przechodzą/przeszły *komuś* po plecach/po grzbiecie/po skórze

ciarki chodzą/chodziły/przechodzą/przeszły *komuś* po plecach/po grzbiecie/po skórze

ciarki/ciary chodzą/chodziły/przechodzą/przeszły *komuś* po plecach/po grzbiecie/po skórze

ciary

ciarki/*pospolicie* ciary chodzą/chodziły/przechodzą/przeszły *komuś* po plecach/po grzbiecie/po skórze

ciąć

ciąć po premii

ciągać

ciągać po sądach

ciągnąć

ciągnąć dwie sroki (kilka srok) za ogon

ciągnąć *do czegoś/do kogoś* jak muchy do miodu

ciągnąć *kogoś* za język

ciągnąć *kogoś* za uszy

ciągle

ciągle ta sama śpiewka

ciężyć

coś cięży jak kamień

cichy

ciche dni

cicho

cicho jak makiem zasiał

siedzieć cicho

siedzieć cicho jak mysz pod miotłą

siedzieć cichutko jak trusia

z cicha pęk

cichość

w cichości ducha

cichutko

siedzieć cichutko jak trusia

cieknać

ślina/ślinka *komuś* cieknie/leci

cielec

złoty cielec

ciełę

patrzeć jak ciełę/wół na malowane wrota

popatrzeć jak cielę/wół na malowane wrota

cielęcy

cielęcy wiek

ciemie

nie w ciemie bity

ciemno

brać w ciemno

grać w ciemno

jechać w ciemno

kupić/kupować w ciemno

pojechać w ciemno

w ciemno

wziąć w ciemno

ciemności

egipskie ciemności

ciemnota

wciskać ciemnotę

ciemny

ciemna karta historii

ciemna masa

ciemny jak tabaka w rogu

spod ciemnej gwiazdy

cienki

cienki Bolek

cienki jak patyk

cienko

cienko prząść

cienko śpiewać

cień

bać się własnego cienia

blaski i cienie *czegoś*

chodzić *za kims* jak cień

gabinet cieni

rzucać/rzucić cień *na kogoś/na coś*

usunąć się/usuwać się w cień

ciepło

ogrzać się w *czyimś* ciepłe

ciepły

cieplą ręką

ciepłe kluchy/kluski

ciepłe nóżki

ciepła posadka

ciepła wdowa/wdówka

ciepły stółek

coś idzie jak ciepłe bułki/bułeczki

jak ciepłe bułki/bułeczki

coś poszło jak świeże/ciepłe bułki/bułeczki

coś pójdzie jak świeże/ciepłe bułki/bułeczki

coś sprzedaje się jak świeże/ciepłe bułki/bułeczki

coś szło jak ciepłe bułki/bułeczki

trafić na ciepłe nóżki

cierniowy

cierniowa/ciernista droga 1.

cierniowa/ciernista droga 2.

ciernisty

cierniowa/ciernista droga 1.

cierniowa/ciernista droga 2.

cierń

być *komuś* cierniem w oku

cierpliwość

anielska cierpliwość

uzbroić się w cierpliwość

cierpliwy

papier jest cierpliwy (i wszystko przyjmie)

cierpnąć

skóra cierpnie/cierpła *na kims/komuś*

cieszyć

cieszyć oko

cieszyć się

cieszyć się jak dziecko

cieszyć się jak głupi

ciężar

ciężar gatunkowy

ciężki

mieć ciężką głowę

mieć ciężką nogę

mieć ciężką rękę

cios

cios poniżej pasa

iść za ciosem

pójść za ciosem

ciosać

ciosać *komuś* kołki na głowie

ciosany

grubo ciosany

cisza

cisza jak makiem zasiał
cisza przed burzą
minuta ciszy

ciśnienie

mieć ciśnienie

cmentarny

hiena cmentarna, hieny cmentarne

cofać się

cofać się rakiem

coming out (angielski)

coś niecoś

co to to nie

córa

córa Koryntu

cud/cuda

cuda niewidy

czynić cuda

dokonać/dokonywać cudów

graniczyć z cudem

ósmym cudem świata

robić cuda

wyczyniać cuda

wyprawiać cuda

cudowny

cudowne dziecko

cudzy

bawić się *czyimś*/cudzym kosztem

cudze podwórko
na cudzym podwórku
stroić się w (cudze) piórka

cugle

popuścić cugli/cugle *komuś/czemuś*
wygrać w cuglach

cyklon

być w oku cyklonu
znajdować się w oku cyklonu
znaleźć się w oku cyklonu

cykor

mieć cykora

cyrk

twój cyrk, twoje małpy

cytryna

wycisnąć *kogoś* jak cytrynę

czad

ale czad
dać czadu.
dawać czadu

czambuł

potępiać/potępić w czambuł

czar

nie móc oprzeć się *czyjemuś* czarowi/urokowi

czara

coś dopełniło czary goryczy
coś przelało czarę goryczy
coś przepęłniło czarę goryczy

czarny

bać się Czarnego Luda
bawić się w Czarnego Luda
chować *coś* na czarną godzinę
czarna dziura
czarna magia
czarna owca
czarna rozpacz
czarny charakter
czarny jak noc
czarny koń
Czarny Lud
czarny rynek
mała czarna
na czarną godzinę
na czarnym rynku
obsadzać *kogoś/coś* w roli Czarnego Luda
odkładać *coś* na czarną godzinę
odłożyć *coś* na czarną godzinę
polecieć po czarnych
schować *coś* na czarną godzinę
straszyć *kogoś/coś* Czarnym Ludem
trzymać *coś* na czarną godzinę
zabawa w Czarnego Luda

czarno

czarno na białym
czarno widzieć *coś*
na czarno
nosić się na biało/na czarno
pracować na czarno
zatrudniać *kogoś* na czarno

czarodziejski

jak za dotknięciem czarodziejskiej różdżki

czarownica

polowanie na czarownice

czas

dla zabicia czasu

grać na czas

iść z duchem czasu

coś jest kwestią czasu

kwestia czasu

nadgryziony/nadszarpnięty zębem czasu

od czasu do czasu

pójść z duchem czasu

stare dobre czasy

to kwestia czasu

z duchem czasu

wytrzymać próbę czasu

wyścig z czasem

znak czasu/czasów

czasy

znak czasu/czasów

czczy

czcza gadanina/czcze gadanie

czekać

czekać *czegoś* jak kania dżdżu

czekać na Godota

czekać *na kogoś/na coś* jak na zbawienie

czekać z założonymi rękami

czekaj tatka latka**czekanie**

czekanie na Godota

czepek

w czepku urodzony

czepiać się

czepiać się jak rzep psiego ogona

czepiać się czyichś klamek/ czyjejs klamki

czzerwoność

rozpalić kogoś do białości/do czzerwoności

czzerwony

czzerwona pajęczyna

czzerwone pająki

czzerwony dywan

czzerwony jak burak

działać *na kogoś* jak/niczym (czzerwona) płachta na byka

podziałać *na kogoś* jak/niczym (czzerwona) płachta na byka

czeski

czeski błąd

czeski film (nikt nic nie wie)

cześć

cześć pieśni

odsądzać/odsądzić *kogoś* od czci i wiary

Częstochowa

obrona Częstochowy

często

często gęsto

część

lwia część

czkawka

coś odbija się/odbije się *komuś* czkawką

człowiek

będa z *kogoś* ludzie
człowiek niedzisiejszy
człowiek od brudnej roboty
człowiek orkiestra
człowiek renesansu
człowiek światowy
dusza człowiek
potraktować *kogoś* jak człowieka
światowy człowiek
traktować *kogoś* jak człowieka
trochę techniki i *ktos* (człowiek) się gubi
wielki człowiek
wyjść na ludzi
żyć jak człowiek

czoło

chylić czoła/czoło *przed kimś*
chylić czoła/czoło/głowę *przed czymś*
mieć miedziane czoło
mieć wytarte czoło
miedziane czoło
nosić wysoko czoło/głowę
pochylić czoła/czoło *przed kimś*
pochylić czoła/czoło/głowę *przed czymś*
pukać się (palcem) w czoło
puknąć się w czoło
stawiać *czemuś/komuś* czoło/czoła
stawić *czemuś/komuś* czoło/czoła
wytarte czoło
z podniesionym czołem

cztery

cztery kółka
cztery litery
cztery ściany
kuty na cztery nogi
rozpędzić na cztery wiatry

w cztery oczy
zamknąć się w czterech ścianach
zamykać się w czterech ścianach
zamknięty na cztery spusty

czub

mieć w czubie

czubek

czubek góry lodowej

czuć

czuć bluesa
czuć chemię (*do kogoś*)
czuć coś przez skórę
czuć, co się święci
czuć miętę *do kogoś*
czuć czyjś oddech na plecach
czuć pismo nosem
czuć coś w kościach/w mięśniach
nie czuć nóg
nie czuć rąk

czuć się

czuć się jak młody bóg
czuć się jak nowo narodzony
czuć się jak pączek w maśle
czuć się jak ryba w wodzie
czuć się jak u siebie (w domu)
czuć się jak w klatce/w zamknięciu
czuć się w siódmym niebie
czuć się jak z krzyża zdjęty

czwarty

czwarta władza
czwarty krzyżyk

czworo

dzielić włos na czworo/dwoje

rozdzielać włos na czworo/dwoje

rozszczepiać włos na czworo/dwoje

czym popadnie 'byle czym, byle jak; przypadkowo, przypadkiem, bez zastanowienia, pierwszy z brzegu itp.' zob. **co popadnie**.

czynić

czynić cuda

czysty

czystej wody

czysty jak łąza

mieć czyste konto

mieć czyste ręce

mieć czyste sumienie

wypłynąć na czyste wody

czyścić

czyścić stajnię Augiasza

czytać

czytać do poduszki

czytać *w kimś* jak w otwartej księdze

czytać między wierszami

czytać w *czyichś* myślach

czytać w *czyimś* sercu/w *czyjejś* duszy

ĆĆĆ

Ćwiczek

za króla Ćwiczka

ćwierkać

wróble (na dachu) ćwierkają *o czymś*

DDD

dach

bez dachu nad głową
mieć dach nad głową
nie mieć dachu nad głową
pod jednym dachem
stracić dach nad głową
wróble (na dachu) ćwierkają *o czymś*
znaleźć dach nad głową

dać

dać ciała
dać czadu
dać *komuś* do wiwatu
dać drapaka
dać *komuś* drugie życie
dać dyla
dać *komuś* fory
dać głowę (*za coś*)
dać hojną ręką
dać *komuś* kosza
dać *komuś* lekcję (*czegoś*)
dać *komuś* nauczkę
dać nogę
dać nura/nurka
dać odpór
dać w palnik
dać plamę
dać *komuś* po głowie/łapach/nosie/uszach
dać *komuś* popalić
dać po sobie poznać
dać radę
dać się we znaki
dać sobie głowę/palec/rękę uciąć
dać sobie na luz
dać sobie na wstrzymanie

dać sobie w gaz
dać *komuś* szkołę
dać świadectwo
dać *komuś* święty spokój
dać ucha *czemuś*
dać upust *czemuś*
dać *czemuś* wiarę
dać w gaz
dać *komuś* w kość
dać *komuś* wolną rękę
dać za wygraną
dać zielone światło
dać z siebie wszystko
dać *coś* z własnej kieszeni
coś daje/dało kopa *komuś*
ktoś daje radę
jak Bóg da
nie dać po sobie poznać
nie dać się zwariować
nie dać sobie w kaszę dmuchać/napluć
nie dać się zjeść w kaszy
nie dać/nie dawać *za coś* złamanego grosza
nie dać *komuś* żyć

dal

trzymać się z dala *od czegoś*

dalej

mówi się trudno (i żyje się dalej)

daleki

powrócić z dalekiej podróży

wracać z dalekiej podróży

wrócić z dalekiej podróży

daleko

ktoś daleko nie zajdzie/nie zajedzie

o jeden most za daleko
posunąć się za daleko

dalszy

odsunąć/odsuwać *coś/kogoś* na dalszy plan
schodzić na dalszy plan
usunąć/usuwać *coś* na dalszy plan
zejść na dalszy plan
zepchnąć *coś* na dalszy plan

dama

pierwsza dama

Damokles

wisieć *nad kimś/nad czymś* jak miecz Damoklesa

damski

damski bokser

dantejski

dantejskie sceny

data

być pod dobrą datą
pod dobrą datą
starej daty
świeżej daty

dawać

dawać czadu
dawać *komuś* fory
dawać głowę (*za coś*)
dawać *komuś* lekcję (*czegoś*)
dawać *komuś* nauczkę
dawać odpór
dawać *komuś* po głowie/łapach/nosie/uszach
dawać po sobie poznać

dawać radę
dawać się we znaki
dawać *komuś* szkołę
dawać świadectwo
dawać ucha *czemuś*
dawać upust *czemuś*
dawać *czemuś* wiarę
dawać w palnik
dawać za wygraną
dawać zielone światło
nie dać/nie dawać *za coś* złamanego grosza
nie dawać po sobie poznać

Dawid

pojedynek Dawida z Goliatem
starcie Dawida z Goliatem
walka Dawida z Goliatem

dawka

końska dawka

dawno

dawno i nieprawda

dąb

chłop jak dąb

dbać

dbać o linię

dech

dech *komuś* (w piersi) zapiera
z zapartym tchem

decha

dziura zabita dechami/deskami
wiocha/wioska zabita dechami/deskami

zabity dechami/deskami

decydować

decydować przy zielonym stoliku

delikatny

delikatny jak aksamit/jedwab

delikatny jak mgiełka/jak pajęczyna

mieć delikatne podniebienie

deptać

deptać *komuś* po piętach 1.

deptać *komuś* po piętach 2.

deska

dziura zabita dechami/deskami

jedyna deska ratunku

od deski do deski

ostatnia deska ratunku

wiocha/wioska zabita dechami/deskami

zabity dechami/deskami

deszcz

jak grzyby po deszczu

czekać *czegoś* jak kania dżdżu

łaknąć *czegoś* jak kania dżdżu

potrzebować *czegoś* jak kania dżdżu

wpaść z deszczu pod rynnę

wyczekiwać *czegoś* jak kania dżdżu

wyglądać *czegoś* jak kania dżdżu

diabeł

adwokat diabła

bać się *czegoś* jak diabeł święconej wody

diabeł nakrył *coś* ogonem

diabeł *kogoś* opętał

diabeł *w kimś* siedzi

diabeł tkwi/siedzi w szczegółach
diabeł wcielony
diabeł *w kogoś* wstąpił/wstępuje
diabli *kogoś/coś* nadali
diabli *kogoś/coś* wzięli
diabła wart/warte
gdzie diabeł mówi dobranoc
coś/ktoś jest diabła wart/warte
rzucić w diabły
tam gdzie diabeł mówi dobranoc
unikać *czegoś* jak diabeł święconej wody
wskoczyć jak diabeł z pudełka

diabli

zimno jak diabli

dieta

drakońska dieta

dłoń

pomocna dłoń
widać jak na dłoni
wyciągać rękę/dłoń
wyciągnąć rękę/dłoń

długi

dowcip z (długą) brodą
kawał z (długą) brodą
mieć długie ręce
mieć za długi język
przewrócił się jak długi
runął jak długi

długo

długo miejsca nie zagrzać

dłuto

coś wyszło spod *czyjegoś* dłuta/pędzla/pióra

dmuchać

chuchać i dmuchać *na kogoś/na coś*

dmuchać i chuchać *na kogoś/na coś*

dmuchać *komuś* w kaszę

dmuchać na zimne

nie dać sobie w kaszę dmuchać/napluć

nie w kij dmuchał

dno

drugie dno

dobierać się

dobierać się *komuś* do skóry (*do czyjejś skóry*)

dobrać się

dobrać się *komuś* do skóry (*do czyjejś skóry*) 1.

dobrać się *komuś* do skóry (*do czyjejś skóry*) 2.

dobrać się jak w korcu maku

dobranoc

gdzie diabeł mówi dobranoc

tam gdzie diabeł mówi dobranoc

dobrze

na dobre i na złe

coś wyszło/wyjdzie *komuś* na dobre

dobry

brać *coś* za dobrą monetę

być na dobrej drodze *do czegoś*

być na najlepszej drodze *do czegoś*

być na prostej drodze *do czegoś*

być w dobrych rękach

być pod dobrą datą

dobra partia

dobry wujek

coś jest w dobrym tonie

kawał dobrej nikomu niepotrzebnej roboty

mieć dobrą rękę *do czegoś/do kogoś*

mieć dobre oko

na dzień dobry

coś należy do dobrego tonu

pod dobrą datą

przyjąć/przyjmować *coś za dobrą monetę*

robić dobrą minę do złej gry

stare dobre czasy

trafić w dobre ręce

w dobrej wierze

w dobrym tonie

wujek dobra rada

dobrze

ktoś dobrze ustawiony (w życiu/w pracy), dobrze się ustawić (w życiu/w pracy)

dobrze (sobie) wyglądać

dobrze wyglądać

dobrze *komuś* z oczu patrzy 1.

dobrze *czemuś* z oczu patrzy 2.

i tak źle i tak niedobrze

mieć dobrze poukładane w głowie

dochodzić

dochodzić do głosu

dochodzić po nitce do kłębka

dodać

coś dodaje/dodało komuś skrzydeł

nic dodać nic ująć

dodanie

mieć coś do dodania

dogadać się

dogadać się jak Polak z Polakiem

dojny

dojna krowa

dojrzałość

egzamin dojrzałości

dojrzeć

dojrzeć kątem oka

dojść

dojść do głosu

dojść *z czymś* do ładu

dojść *z kimś* do ładu

dojść po nitce do kłębka

dokładać

dokładać swoje trzy grosze

dokładać/dołożyć do interesu

dokładność

aptekarzka dokładność

z aptekarską dokładnością

dokonać

dokonać żywota

dokonać/dokonywać cudów

dokonany

postawić *kogoś* przed faktem dokonanym

stawiać *kogoś* przed faktem dokonanym

dokonywać

dokonać/dokonywać cudów

dokręcać

dokręcać/dokręcić śrubę/śruby

dokręcić

dokręcać/dokręcić śrubę/śruby

dolać

dolać/dolewać oliwy do ognia

dolar

postawić dolary przeciwko orzechom

stawiać dolary przeciwko orzechom

dolewać

dolać/dolewać oliwy do ognia

dołek

kopać *pod kimś* dołki

dolożyć

dolożyć cegielkę *do czegoś*

dokładać/dolożyć do interesu

dolożyć do pieca

dolożyć swoje trzy grosze

dom

być gościem we własnym domu

być w domu

cały dom jest na *czyjejś* głowie

czuć się jak u siebie (w domu)

dom bez klamek

jesteśmy w domu

mieć cały dom na głowie

mieć nie wszystkich w domu

poczuć się jak u siebie (w domu)

prać brudy we własnym domu

prać swoje brudy we własnym domu

zamknąć *kogoś* w domu/pokoju bez klamek

zamykać *kogoś* w domu/pokoju bez klamek

domagać się

domagać się *czyjejs* głowy

domek

coś rozpadło się/rozpada się, runęło, rozsypuje się/sypie się jak domek z kart

domiar

na domiar złego

domowy

coś domowej roboty

kura domowa

ognisko domowe

dopełnić

coś dopełniło czary goryczy

dopełniać

dopełniać miary

dopiąć

dopiąć swego

dopiec

dopiec/dopiekać (*komuś*) do żywego

dopiekać

dopiec/dopiekać (*komuś*) do żywego

doprowadzać/doprowadzić

doprowadzać/doprowadzić *kogoś* do białej gorączki

doprowadzać/doprowadzić się do porządku

doprowadzać/doprowadzić *kogoś* do szewskiej pasji

dopust

dopust boży

dorastać

nie dorastać *komuś* do pięt

dorobek

być na dorobku

dorzucać

dorzucać/dorzucić swoje trzy grosze

dorzucić

dorzucać/dorzucić swoje trzy grosze

dosiadać

dosiadać/dosiąść swego/swojego konika

dosiąść

dosiadać/dosiąść swego/swojego konika

dostać

dostać białej gorączki

dostać drugie życie

dostać gęziej skórki

dostać kosza (*od kogoś*)

dostać małpiego rozumu

dostać *od kogoś* nauczkę

dostać po kieszeni

dostać po głowie/łapach/nosie/uszach

dostać po premii

dostać propozycję nie do odrzucenia

dostać w skórę

dostać w kość

dostać za swoje

dostać zielone światło

dostać się

dostać się na języki
dostać się *w czyjeś* ręce

dostawać

dostawać białej gorączki
dostawać gęziej skórki
dostawać małpiego rozumu
dostawać po kieszeni
dostawać po głowie/łapach/nosie/uszach
dostawać w skórę
dostawać za swoje
dostawać *od kogoś* nauczkę
coś dostało w niepowołane ręce

dostrzec

dostrzec/dostrzegać kątem oka

dostrzegać

dostrzec/dostrzegać kątem oka

dośpiewać

dośpiewać *coś* sobie

doświadczać

doświadczać/doświadczyć na własnej skórze

doświadczalny

poletko doświadczalne
poligon doświadczalny

doświadczyć

doświadczać/doświadczyć na własnej skórze

dotknąć

dotknąć *kogoś* do żywego

dotknięcie

jak za dotknięciem czarodziejskiej różdżki

dotrzymać

dotrzymać/dotrzymywać *komuś* kroku 1.

dotrzymać/dotrzymywać *komuś/czemuś* kroku 2.

dotrzymać/dotrzymywać *komuś* towarzystwa

dotrzymywać

dotrzymać/dotrzymywać *komuś* kroku 1.

dotrzymać/dotrzymywać *komuś/czemuś* kroku 2.

dotrzymać/dotrzymywać *komuś* towarzystwa

dowcip

dowcip z (długą) brodą

dół

równać w dół

wąchać kwiatki od dołu/spodu

drakoński

drakońska dieta

drakońskie kary

drakońskie prawa

drapak

dać drapaka

dreptać

dreptać w miejscu

drewno

odpukać w niemalowane drewno

drobne

rozmieniać na drobne

rozmieniać się na drobne

drobny

pójść w drobny mak
rozbić/rozbijać się w drobny mak
rozsypać się/roztrzaskać się w drobny mak
w drobny mak

droga

być na dobrej drodze *do czegoś*
być na najlepszej drodze *do czegoś*
być na prostej drodze *do czegoś*
chadzać własnymi/swoimi drogami/ścieżkami
chodzić własnymi/swoimi ścieżkami/drogami
cierniowa/ciernista droga
droga krzyżowa
drogi się *czyjeś* rozeszły
dziecko w drodze
komuś jest z *kimś* nie po drodze
kawał drogi
krzyż na drogę
mieć z *kimś* nie po drodze
komuś z *kimś* nie po drodze
rozchodzą się *czyjeś* drogi
rozeszły się/rozchodzą się *czyjeś* drogi
schodzić na złą drogę
schodzić *komuś* z drogi
stać *komuś* na drodze
stanąć *komuś* na drodze
swoją drogą
szmat drogi
wchodzić *komuś* w drogę
w drodze wyjątku
wejść *komuś* w drogę
zejść na złą drogę
zejść *komuś* z drogi

drogo

drogo sprzedać swoją skórę

drogowy

mapa drogowa

drożdże

rosnąć jak na drożdżach

drugi

dać *komuś* drugie życie

dostać drugie życie

druga połówka/połowa

druga strona medalu

drugie dno

drugie życie

drugi obieg

jeden przez drugiego mówić/krzyczeć/opowiadać itp.

jeden z drugim

mieć drugie życie

prowadzić drugie życie

w drugim obiegu

wpadać z jednej koleiny w drugą

wpaść z jednej koleiny w drugą

zamknąć drzwi z drugiej strony

z drugiej ręki

złapać drugi oddech

drut

coś jest proste jak drut

proste jak drut

prosty jak drut

dryg

mieć dryg *do czegoś*

drzeć

drzeć *z kimś* koty

drzeć (sobie) włosy z głowy

drzeć się

drzeć się jak opętany

drzeć się jak stare prześcieradło/stare gacie

drzwi

drzwi otwarte

kuchennymi drzwiami/schodami

nie zamykać przed *kimś* drzwi

pchać się drzwiami i oknami

pi razy drzwi/oko

tam są drzwi

tylnymi drzwiami

wprowadzać kuchennymi/tylnymi drzwiami/schodami

wywahać otwarte drzwi

zamknąć drzwi z drugiej strony

zamknąć *komuś* drzwi przed nosem

zamknąć *komuś* drzwi przed nosem

drżeć

łydki *komuś* drżą/trzęsą się

drżeć w podstawach

drżenie

z drżeniem serca

duby

pleść duby smalone

duch

ani żywego ducha

Bogu ducha winny/winien

być nieobecny duchem/myślami

iść z duchem czasu

jakby zły duch *w kogoś* wstąpił

nie było/nie ma żywego ducha/żywej duszy

niespokojny duch

podnieść/podnosić *kogoś* na duchu
podtrzymać/podtrzymywać *kogoś* na duchu
pogoda ducha
pójść z duchem czasu
prawdziwa uczta dla oka/dla ucha/dla ducha
coś przestraszył się jakby zobaczył ducha
upadać na duchu
upaść na duchu
w cichości ducha
w skrytości ducha
w głębi ducha/duszy
ktoś wygląda jakby zobaczył ducha
ktoś wystraszył się jakby zobaczył ducha
wyzionąć ducha
z duchem czasu

dudek

wystrychnąć *kogoś* na dudka

dudy

dudy w miech
schować dudy w miech

dupa (wulgaryzm)

dupa wołowa
jak z koziej dupy trąba
coś jest do bani/do dupy/do kitu/do luzu
mieć *oś* w dupie
nawalony jak smok/jak stodoła/jak szpak/w trzy dupy
ktoś nie może usiedzieć na miejscu/na dupie
nogi *komuś* z dupy/z tyłka powyrywać
o dupie Maryni
komuś przewracało się w głowie/w dupie/w tyłku
zalać się w trupa/ w trzy dupy

dusza

bez grosza przy duszy

bratnia dusza
czego dusza zapragnie
czytać w *czyimś* sercu/w *czyjejś* duszy
dusza człowiek
dusza towarzystwa
ile dusza zapragnie
martwe dusze
mieć duszę na ramieniu
nie było/nie ma żywego ducha/żywej duszy
nie mieć grosza przy duszy
otwierać *przed kimś* duszę
otworzyć *przed kimś* duszę
rogata dusza
komuś coś w duszy gra
w głębi ducha/duszy
widzieć *coś* oczyma duszy
z duszą na ramieniu

duszkciem

pić duszkciem
wychylić duszkciem
wypić/wypijać duszkciem

dużo

dużo hałasu o nic
dużo (jeszcze) wody w Wiśle upłynie

duży

mieć dużą siłę przebicia/mieć duże przebicie
mieć z *czymś*/z *kimś* duży zgryz

dwa

brać *kogoś* w dwa ognie
chwycić dwie sroki (kilka srok) za ogon
chwytać dwie sroki (kilka srok) za ogon
ciągnąć dwie sroki (kilka srok) za ogon
dwa w jednym

dwie strony medalu
grać na dwóch fortepianach/na dwa fortepiany
łapać dwie sroki (kilka srok) za ogon
mieć dwie lewe ręce (*do czegoś*)
na sto dwa
nie musieć *komuś* powtarzać dwa razy
nie trzeba (było) *komuś* powtarzać dwa razy
nie umieć dwóch zdań sklecić
podobne/podobni *do kogoś/do czegoś* jak dwie krople wody
po dwóch głębszych
siedzieć na dwóch stołkach
trzymać dwie sroki (kilka srok) za ogon
upiec dwie pieczenie przy/na jednym ogniu
wziąć *kogoś* w dwa ognie
złapać dwie sroki (kilka srok) za ogon

dwoić się

dwoić się i troić

dwoje

dzielić włos na czworo/dwoje
rozdzielać włos na czworo/dwoje
rozszczepiać włos na czworo/dwoje

dwór

fora ze dwora

dwunasta

za pięć dwunasta

dyktando

pod dyktando
robić *coś* pod *czyjeś* dyktando
zrobić *coś* pod *czyjeś* dyktando

dyl

dać dyla

dym

iść *gdzieś/do kogoś* jak w dym

jak w dym

pójść *gdzieś/do kogoś* jak w dym

pójść z dymem

puszczać *coś* z dymem

puścić *coś* z dymem

walić *gdzieś/do kogoś* jak w dym

dymny

zasłona dymna

dystans

trzymać *kogoś* na dystans

dyszle

jechać rzemiennym dyszlem

podróżować rzemiennym dyszlem

dywan

czerwony dywan

zamiatać *coś* pod dywan

zamieść *coś* pod dywan

dywanik

iść *do kogoś* na dywanik

pójść *do kogoś* na dywanik

wezwać *kogoś* na dywanik

dziać się

będzie się działo

oj, będzie się działo

dziad

z dziada pradziada

zejść na dziady

dziadek

leśne dziadki

dziadowski

rozpuścić *kogoś*/rozpuścić się jak dziadowski bicz

działać

działać jak magnes

działać jak narkotyk

działać *na kogoś* jak/niczym (czerwona) płachta na byka

działać *na kogoś* jak zimny prysznic

działać *komuś* na nerwy

działać na własne konto

działać na własny rachunek

dziecko

cieszyć się jak dziecko

cudowne dziecko

dzieci kwiaty

dziecko w drodze

dziecko szczęścia

dziecko ulicy, dzieci ulicy

ósme dziecko stróża

pijane dziecko we mgle

potraktować *kogoś* dziecko

siódme dziecko stróża

traktować *kogoś* dziecko

wmówić dziecko w brzuch

wyglądać jak dziecko stróża

wyglądać jak ósme dziecko stróża

wyglądać jak siódme dziecko stróża

wylać dziecko z kąpielą

wylewać dziecko z kąpielą

zachowywać się jak pijane dziecko we mgle

dziegeć

łyżka dziegciu w beczce miodu

dzieje

spiskowa teoria (dziejów)

dzielić

dzielić z *kimś* łoże

dzielić skórę na niedźwiedziu

dzielić włos na czworo/dwoje

dziennikarski

kaczka dziennikarska

dzienny

coś było na porządku dziennym

coś jest na porządku dziennym

na porządku dziennym

przejść/przechodzić *nad czymś* do porządku dziennego

stanąć na porządku dziennym

stawać na porządku dziennym

coś ujrzało światło dzienne

dzień

cały boży dzień

ciche dni

dni *czyjeś/czegoś* są policzone

dniem i nocą

do białego dnia/rana

dzień bez *czegoś* to dzień stracony

jutro też jest dzień

na dzień dobry

sądny dzień

w biały dzień

z dnia na dzień

żyć z dnia na dzień

dziesiątka

strzał w dziesiątkę
trafiać w dziesiątkę
trafić w dziesiątkę

dziesiąty

dziesiąta muza
dziesiąta woda po kisielu
piąte przez dziesiąte

dziewczyna

dziewczyna jak malowanie

dziewiąty

dziewiąta woda po kisielu
dziewiąty krzyżyk

dziewięć

ni w pięć ni w dziewięć

dziki

dziki lokator
dzika plaża
pracować jak dziki osioł/głupi/głupi osioł

dziko

na dziko

dzióbek

jeść sobie z dzióbków
pić sobie z dzióbków
wyjadać sobie z dzióbków

dziura

chować się w mysią dziurę/w mysiej dziurze
czarna dziura
dziura zabita dechami/deskami
dziury w niebie nie będzie

potrzebny jak dziura w moście
schować się w mysią dziurę/w mysiej dziurze
skryć się w mysią dziurę/w mysiej dziurze
szukać dziury w całym
wiercić *komuś* dziurę w brzuchu
zapadła dziura

dziurawy

dziurawy jak ser szwajcarski/sito
mieć dziurawą pamięć

dziurka

mieć *czegoś/kogoś* po dziurki w nosie
mieć *kogoś/czegoś* powyżej dziurek w nosie

dzwon

głos jak dzwon
mieć serce jak dzwon
od wielkiego dzwonu

dzwonek

dzwonek alarmowy
ostatni dzwonek

dżungla

prawo dżungli

EEE

echo

coś odbije/odbiło się głośnym/szerokim echem

efekt

efekt kuli śniegowej

egipski

egipskie ciemności

egzamin

egzamin dojrzałości

zdać egzamin

zdać egzamin

ekran

na szklanym ekranie

szklany ekran

eksmisja

eksmisja na bruk

elegancja

Francja elegancja

elegant

elegant z morskiej piany/z morskiej pianki/z Mosiny

eliksir

eliksir młodości

elektroniczny

wersja elektroniczna

emigracja

emigracja wewnętrzna

eminencja

szara eminencja

encyklopedia

chodząca encyklopedia/biblioteka

żywa encyklopedia

Erewań

radio Erewań

erotoman

erotoman gawędziarz

Ewa

od Adama i Ewy (zaczynać)

w stroju Adama/Ewy

zaczynać od Adama i Ewy

ewangelia

kłaść głowę pod ewangelię

kłaść zdrową głowę pod ewangelię

położyć zdrową głowę pod ewangelię

ezopowy

ezopowy język

język ezopowy

FFF

fair

być nie fair

coś jest nie fair

nie fair

fakt

fakt faktem

fakt medialny/prasowy

nagie fakty

postawić *kogoś* przed faktem dokonany

stawiać *kogoś* przed faktem dokonany

fala

lać oliwę na wzburzone fale/morze/wody

utrzymać się/utrzymywać się na fali

wylać oliwę na wzburzone fale/morze/wody

fałd

przysiąc fałdów

falszywy

falszywy alarm

fant

co z tym fantem zrobić?

fantazja

puszczać wodze fantazji

puścić wodze fantazji

farba

puszczać farbę

puścić farbę

farbowany

farbowany lis

fart

mieć fart/farta

fason

trzymać fason

faux pas

faux pas

popępniać/popępnić faux pas

Feniks

odrodzić się jak Feniks z popiołów

figa

figa z makiem (z pasternakiem)

pokazać *komuś* figę

figiel

płatać figle/figla

spłatać figle/figla

figowy

listek figowy

fikać

fikać/fiknąć kozła/koziołka

fiknąć

fikać/fiknąć kozła/koziołka

fiksum-dyrdum

mieć fiksum-dyrdum

filip

wyrwać się jak filip z konopi

wyskoczyć jak filip z konopi

film

czeski film (nikt nic nie wie)

film dla kucharek

film się *komuś* urwał

finansjera

rekin finansjery/finansowy

finansowy

rekin finansjery/finansowy

fiół

mieć fiół

mieć fiół na punkcie *kogoś/czegoś*

fiż

mieć fizia

flak

nudny jak flaki z olejem

wypruwać *komuś* flaki

wypruwać *z kogoś* flaki

flegma

angielska flegma

robić *coś* z angielską flegmą

fochy

stroić fochy

folklor

folklor polityczny

fora

fora ze dwora

fortepian

grać na dwóch fortepianach/na dwa fortepiany

fory

dać *komuś* fory

dawać *komuś* fory

mieć fory (*u kogoś*)

fotomontaż

pic na wodę (fotomontaż)

frajer

za frajer, za friko

Francja

Francja elegancja

francuski

francuski piesek

frant

z głupia frant

friko

za frajer, za friko

front

zmiana frontu

zmienić front

frycowe

płacić frycowe

zapłacić frycowe

ful

na ful

funt

funta kłaków warte/niewarte

coś jest niewarte funta kłaków

coś jest warte funta kłaków

coś nie jest warte funta kłaków

furia

wpadać w furię

wpaść w furię

fusy

wróżyc z fusów

futerko

miękki jak futerko/puch

GGG

gacie

drzeć się jak stare prześcieradło/stare gacie

gadanie

bez żadnego gadania

nie ma gadania

nie mieć nic do powiedzenia/do gadania

gadu-gadu

my tu gadu-gadu, a...

gabinet

gabinet cieni

gadać

gadać, co ślina na język przyniesie

gadać jak do ściany

gadać jak najęty

gadać jak nakręcony

gadać jak potłuczony

gadać jak ślepy o kolorach

gadać od rzeczy

nie chce mi się z tobą/z wami gadać

gadający

gadające głowy

gadane

mieć gadane

gadanie

austriackie gadanie

babskie gadanie

czcza gadanina/czcze gadanie

gadanina

czcza gadanina/czcze gadanie

gaj

małpi gaj

galareta

trząść się jak galareta

gapić się

gapić się jak sroka w kość/gnat

gardło

coś jest jak psu z gardła wyjęte/wyciągnięte, coś jest jakby ktoś psu z gardła wyjął/wyciągnął
mieć nóż na gardle

coś nie przeszło/przejdzie komuś przez gardło

skakać *komuś* (sobie) do gardła

skoczyć *komuś* (sobie) do gardła

stanać *komuś* kością/ością w gardle

stawać *komuś* kością/ością w gardle

wąskie gardło

zdzierać sobie gardło

zedrzeć sobie gardło

garnąć się

garnąć się *do czegoś/do kogoś* jak muchy do miodu

garnek

nie mieć co do garnka włożyć

garnuszek

być na *czyimś* garnuszku (*u kogoś*)

garść

brać się w garść

wziąć się w garść

gasnąć

gasnąć w oczach

gatunkowy

ciężar gatunkowy

gawędziarz

erotoman gawędziarz

gaz

być w gazie

dać sobie w gaz

dać w gaz

na podwójnym gazie

uderzyć w gaz

gazeta

na łamach (wszystkich/większości/niewielu) gazet/pism/prasy/tygodników

gąbka

umysł chłonny jak gąbka

gdzieś

mieć *coś/kogoś* gdzieś

generalny

próba generalna

gest

gest teatralny

mieć pański gest

mieć szeroki gest

pański gest

wielkopański gest

gęba

ktoś/coś całą gębą

mieć niewyparzoną gębę/niewyparzony język 1.

mieć niewyparzoną gębę/niewyparzony język 2.

niebo w gębie

nie mieć co do ust/gęby włożyć

nie mieć *do kogo* ust/gęby otworzyć

nie puścić/nie puszczać pary z ust/gęby

robić z gęby cholewę

rozdziawić buzię/gębę/usta

trzymać gębę na kłódkę

wycierać sobie *kimś/czymś* buzię/gębę

zamknąć buzię/gębę

zapomnieć/zapominać języka w gębie

gęsi

dostać gęziej skórki

dostawać gęziej skórki

gęsia skórka

gęsto

często gęsto

tłumaczyć się gęsto

gęś

głupia gęś

coś spłynęło/spływa *po kimś* jak woda po gęsi/po kaczcze

gęstnieć

atmosfera gęstnieje (*wokół czegoś*)

ginać

ginać w oczach

ginać z horyzontu

gitara

zawracać *komuś* głowę/gitare

gliniany

kolos na glinianych nogach

globalny

globalna wioska

gloria

chodzić w glorii

głaskać

głaskać po głowie

głaz

milczeć jak grób/zakłęty/głaz

głębia

w głębi ducha/duszy

głęboki

rzucić *kogoś* na głęboką wodę

rzucić *kogoś* na głęboką wodę

skok na głęboką wodę

głębszy

po dwóch głębszych

po kilku głębszych

po paru głębszych

głodny

głodny jak wilk

głos

dochodzić do głosu

dojść do głosu

głos jak dzwon

głos wołającego na puszczy/na pustyni

myśleć na głos

stentorowy głos

głośno

głośno myśleć

głośny

coś odbije/odbiło się głośnym/szerokim echem

głowa

ani *komuś* w głowie

ani przez myśl/głowę *komuś coś* nie przejdzie/nie przeszło

barania głowa/barani łeb

bez dachu nad głową

bić głową w mur/o mur

bić głową w ścianę/o ścianę

bić na głowę

brać sobie *coś* na głowę

być (*czyimś*) oczkiem w głowie

cały dom jest na *czyjejś* głowie

chodzi/chodziło *coś komuś* po głowie

chodzić *komuś* po głowie

chodzić z gołą/odkrytą głową

chować głowę w piasek

ciosać *komuś* kołki na głowie

dać głowę (*za coś*)

dać *komuś* po głowie/łapach/nosie/uszach

dać sobie głowę/palec/rękę uciąć

dawać głowę (*za coś*)

dawać *komuś* po głowie/łapach/nosie/uszach

domagać się *czyjejś* głowy

dostać po głowie/łapach/nosie/uszach

dostawać po głowie/łapach/nosie/uszach

drzeć (sobie) włosy z głowy

gadające głowy

głaskać po głowie

głowa do góry!

głowa *komuś* pęka

głowa spadnie

głupie myśli chodzą *komuś* po głowie 1.
głupie myśli chodzą *komuś* po głowie 2.
komuś grzeje się głowa
iść po rozum do głowy
coś/ktoś jest na *czyjejs* głowie
coś jeży *komuś* włos na głowie
jeździć *komuś* po głowie
kłaść *komuś* *coś* do głowy/^o*pospolicie* do łba
kłaść głowę pod ewangelię
kłaść *komuś* *coś* łopata do głowy/^o*pospolicie* do łba
kłaść zdrową głowę pod ewangelię
korona *komuś* z głowy nie spadnie/nie spadła
krew *komuś* uderza/uderzyła do głowy
kurzy się *komuś* z głowy/z łba
łamać sobie głowę (*nad czymś*)
łapać się za głowę
łowca/łowcy głów
marzenie/marzenia świętej głowy
mącić *komuś* w głowie
mieć cały dom na głowie
mieć chłodną głowę
mieć ciężką głowę
mieć dach nad głową
mieć dobrze poukładane w głowie
mieć głowę na karku
mieć głowę nie od parady
mieć *coś* innego na głowie/do roboty
mieć inne rzeczy/sprawy na głowie
mieć kota (w głowie)
mieć masło na głowie
mieć mętlik w głowie
mieć mocną głowę
mieć *coś/kogoś* na głowie
mieć olej w głowie
mieć otwartą głowę
mieć przewracane w głowie
mieć poukładane w głowie

mieć pstro w głowie
mieć słabą głowę
mieć spokojną głowę
mieć urwanie głowy *z czymś*
mieć urwanie głowy *z kimś*
mieć ważniejsze rzeczy/sprawy na głowie
mieć *coś/kogoś* z głowy
mieć *coś* z tyłu głowy
mieć źle w głowie
moja w tym głowa
nabić/nabijać sobie *czymś* głowę
nadstawiać/nadstawić głowę/głowę
nawet przez myśl/głowę *komuś* *coś* nie przejdzie/nie przeszło
niech cię głowa o to nie boli
coś nie chciało się *komuś* pomieścić w głowie/*°pospolicie* we łbie
nie mieć dachu nad głową
nie mieć gdzie głowy skłonić/schronić/przytulić
nie mieć głowy do *czegoś* 1.
nie mieć głowy do *czegoś* 2.
coś nie mieści się *komuś* w głowie/*°pospolicie* we łbie
coś nie może się *komuś* pomieścić w głowie/*°pospolicie* we łbie
nie wiedzieć, co *komuś* w głowie siedzi
nosić wysoko czoło/głowę
ocalić głowę
odpowiadać *za coś* głową/własnym życiem
od stóp do głów
pilnować *kogoś/czegoś* jak oka w głowie/jak źrenicy oka
płacić głową *za coś*
pobić na głowę
pochylić czoła/czoło/głowę *przed czymś*
podnieść/podnosić głowę
polecać/poleciały głowy *czyjeś*, poleci/poleciała głowa *czyjaś*
położyć głowę pod ewangelię
położyć zdrową głowę pod ewangelię
komuś przewracało się w głowie/*°wulgarnie* w dupie/*°kolokwialnie* w tyłku
posypać sobie głowę popiołem
potracić głowy

pójść po rozum do głowy
przewrócić/przewracać *komuś* w głowie
przewraca się/przewróciło się *komuś* w głowie
przychodzi *coś komuś* do głowy
przyprawiać/przyprawić *kogoś* o zawrót głowy
robić *coś* z głową
ruszyć głową
rwać (sobie) włosy z głowy
schować głowę w piasek
siedzieć *komuś* na głowie/na karku
sięgnąć po rozum do głowy
spokojna głowa
stać się (*czyjims*) oczkiem w głowie
stanąć na głowie
stawać na głowie
stracić dach nad głową
stracić głowę
stracić *dla kogoś* głowę
ściągać/ściągnąć *komuś* kłopoty/nieszczęście na głowę, ściągać/ściągnąć *na kogoś* kłopoty/nieszczęście
tracić głowę
tracić *dla kogoś* głowę
strzec *kogoś/czegoś* jak oka w głowie/jak źrenicy oka
strzelić sobie w łeb/w głowę
strzeliło *coś komuś* do głowy
stukać się w głowę
suszyć *komuś* głowę
tłuc głową w mur/o mur, tłuc głową w ścianę/o ścianę
uderza/uderzyło *coś komuś* do głowy
upaść na głowę
urwanie głowy
walić głową w mur/o mur, walić głową w ścianę/o ścianę
wbić sobie *coś* do głowy
wbić *coś komuś* do głowy/do łba
wejść *komuś* na głowę
w głowie się *komuś* miesza
wkładać *komuś* *coś* do głowy/do łba

włos *komuś* z głowy nie spadł/nie spadnie
włos się *komuś* na głowie jeży
włosy stają/staneły *komuś* dęba na głowie
woda sodowa *komuś* uderzyła do głowy
wszystko *na czyjejs* głowie
wybić/wybijać *komuś* z głowy *coś/kogoś*
wylać kubek/wiadro zimnej wody *komuś* na (*czyjś*) głowę/*na kogoś*
wylać *komuś* pomyje (kubek/wiadro pomyj) na (*czyjś*) głowę
coś wyleciało *komuś* z głowy
wylewać kubek/wiadro zimnej wody *komuś* na (*czyjś*) głowę/*na kogoś*
wylewać *komuś* pomyje (kubek/wiadro pomyj) na (*czyjś*) głowę
wypadło *coś* *komuś* z głowy
wrywać (sobie) włosy z głowy
wywietrzało *coś* *komuś* z głowy
wziąć sobie *coś* na głowę
zachodzić w głowę
zachować/zachowywać chłodną głowę
zachować głowę
zapłacić głową *za coś*
zaprzętać sobie *czymś/kimś* głowę
zawracać *komuś* głowę/gitarę
zawracać/zawrócić *komuś* w głowie
z głową
coś zjeżyło *komuś* włos na głowie
złapać się za głowę
zmyć *komuś* głowę
znaleźć dach nad głową
zrobić *coś* z głową
zwałać się/zwalić się *komuś* na głowę

głód

głód zajrzał/zajrzy/zagląda *komuś* w oczy
o chłodzie i głodzie
o głodzie i chłodzie
przymierać głodem
wilczy głód

głuchy

głuchy jak pień

głuchy i ślepy *na coś*

ślepy i głuchy *na coś*

***głup**

rznąć głupa

głupi

biegać jak głupi

cieszyć się jak głupi

głupi jak but

głupia gęś

głupiego robota

głupie myśli chodzą *komuś* po głowie

harować jak głupi/głupi osioł

nie ma głupich

pracować jak dziki osioł/głupi/głupi osioł

robotą głupiego

śmiać się jak głupi do sera

tyrać jak głupi

udawać Greka/głupiego

z głupia frant

głupstwo

pałnąć głupstwo

gnat

gapić się jak sroka w kość/gnat

patrzeć jak sroka w kość/gnat

gniazdko

uwić sobie gniazdko

gniazdo

gniazdo os

gniewny

młody gniewny

godny

z uporem godnym lepszej sprawy

Godot

czekać na Godota

czekanie na Godota

godzina

chować *coś* na czarną godzinę

godzina prawdy

godzina próby

godzina zero

na czarną godzinę

odkładać *coś* na czarną godzinę

odłożyć *coś* na czarną godzinę

schować *coś* na czarną godzinę

trzymać *coś* na czarną godzinę

w godzinie próby

gol

strzelać gola do własnej bramki

strzelić gola do własnej bramki

strzelać sobie samobójczego gola

strzelić sobie samobójczego gola

Goliat

pojedynek Dawida z Goliatem

starcie Dawida z Goliatem

walka Dawida z Goliatem

gołębi

gołębie serce

goły

chodzić z gołą/odkrytą głową
goły jak go Pan Bóg stworzył
goły jak święty turecki
gołym okiem widać
gołymi rękami/rękoma
pod gołym niebem
z gołymi rękami

Gomora

Sodoma i Gomora

gonić

biegać jakby ktoś *kogoś* gonił
gonić króliczka
gonić w piętke
gonić wynik
termin/terminy *kogoś* gonia

gonienie

gonienie króliczka

gorący

gorąco jak w patelni/piecu/piekarniku
grać na gorącym terenie
przyłapać *kogoś* na gorącym uczynku
schwytać *kogoś* na gorącym uczynku
w gorącej wodzie kąpany
wygrać na gorącym terenie
zagrać na gorącym terenie
złapać *kogoś* na gorącym uczynku
zremisować na gorącym terenie
zwygrać na gorącym terenie

gorączka

doprowadzać/doprowadzić *kogoś* do białej gorączki
dostać białej gorączki
dostawać białej gorączki

gordyjski

przeciąć węzeł gordyjski

rozciąć węzeł gordyjski

węzeł gordyjski

gorycz

coś dopełniło czary goryczy

coś przelało czarę goryczy

coś przepelniło czarę goryczy

gorzki

gorzka pigułka

przełknąć gorzką pigułkę

gościnny

gościnne występy 1.

gościnne występy 2.

gotować się

gotuje się *gdzieś* jak w kotle

gotuje się *w kimś* jak w kotle

gotować się we własnym sosie

krewność *w kimś* gotuje/zagotowała

góra

akcje *czyjeś* idą w górę

brać górę

czubek góry lodowej

głowa do góry!

obiecywać złote góry

przewracać/przewrócić do góry nogami

równać w górę

uszy go góry!

wierzchołek góry lodowej

wojna na górze

wycofać się na z góry upatrzone pozycje

wywracać/wywrócić do góry nogami
wziąć górę

góral

coś najstarszym góralom się nie śniło, *czegoś* najstarsi górale nie znają, *czegoś/o* *czymś* najstarsi górale nie pamiętają/nie wiedzą
coś nawet najstarszym góralom się nie śniło, *czegoś* nawet najstarsi górale nie znają, *czegoś/o* *czymś* nawet najstarsi górale nie pamiętają/nie wiedzą

górką

kombinować jak koń pod górkę
mieć pod górkę
mieć z górki
z górki

gra

gra na jeden kontakt
gra na zwłokę
gra niewarta świeczki
gra pozorów
gra warta świeczki
gra w otwarte karty
gra w policjantów i złodziei
coś/ktoś nie wchodzi w grę/w rachubę
podwójna gra
prowadzić podwójną grę
robić dobrą minę do złej gry
coś/ktoś wchodzi w grę/w rachubę
komuś *coś* w duszy gra
wypadać z gry
wypaść z gry
zakulisowa gra

grabarz

uciec grabarzowi spod łopaty

grać

grać do kotleta
grać do własnej bramki
grać jak z nut
grać na czas
grać na dwóch fortepianach/na dwa fortepiany
grać na jeden kontakt
grać na gorącym terenie
grać *komuś* na nerwach
grać *komuś* na nosie
grać na zwłokę
grać od serca
grać o całą/pełną pulę
grać pierwsze skrzypce
grać (sobie) w kulki
grać w ciemno
grać w otwarte karty
grać w jednej drużynie
kiszki *komuś* marsza grają
w to *komuś* graj

graniczyć

graniczyć z cudem

grany

co jest grane
wiedzieć, co jest grane

Grek

udawać Greka/głupiego

groch

groch z kapustą
rzucać grochem o ścianę

grom

jak grom z jasnego nieba
coś podziało *na kogoś* jak grom z jasnego nieba

coś spadło *na kogoś* jak grom z jasnego nieba
coś uderzyło *w kogoś* jak grom z jasnego nieba

grosz

bez grosza przy duszy
co do grosza
dokładać swoje trzy grosze
dolożyć swoje trzy grosze
dorzucać/dorzucić swoje trzy grosze
nie dać/nie dawać *za coś* złamanego grosza
nie mieć grosza przy duszy
nie mieć *czegoś* za grosz
nie śmierdzić groszem
wdowi grosz
wtrącać/wtrącić swoje trzy grosze
za psi grosz/pieniądz, za psie pieniądze

grób

być jedną nogą w grobie
grób pobielany
kopać *komuś/czemuś* grób
milczeć jak grób/zakłęty/głaz
przewracać się/przewrócić się w grobie
stać nad grobem
wpędzać/wpędzić *kogoś* do grobu
wykopać *komuś/czemuś* grób
zabrać (ze sobą) do grobu

gruby

gruba kreska
gruba ryba
grubo ciosany
grubymi nićmi szyte
gruby jak beczka/beka/bela/świnia
mieć grubą skórę
oddzielić/odkreślić *coś* grubą kreską
przywalić z grubej rury

strzelać z grubej rury
strzelić z grubej rury
walić z grubej rury
wypalić z grubej rury
wystrzelić z grubej rury
z grubej rury

grubszy

grubsza sprawa

gruda

coś idzie jak po grudzie

grunt

grunt pali się *komuś* pod nogami/pod stopami
grunt usuwa się *komuś* spod nóg/stóp
padać na podatny grunt
paść na podatny grunt
przygotować grunt/teren pod *coś*
stracić grunt pod nogami
tracić grunt pod nogami
trafiać na podatny grunt
trafić na podatny grunt
znajdować podatny grunt
znaleźć podatny grunt

grupa

silna grupa pod wezwaniem

grusza

wczasy pod gruszą

gruszka

gruszki na wierzbie
nie zasypiać gruszek w popiele 1.
nie zasypiać gruszek w popiele 2.
ni z gruszki ni z pietruszki

obiecywać gruszki na wierzbie

gryzmolić

gryzmolić jak kura pazurem

gryźć

gryźć kamienie

gryźć trawę

gryźć ziemię

grzać

ani mnie to ziębi ani grzeje

ani ziębi ani grzeje

grzać ławę

grzbiet

aż ciarki chodzą/chodziły/przechodzą/przeszły *komuś* po plecach/po grzbiecie/po skórze

ciarki chodzą/chodziły/przechodzą/przeszły *komuś* po plecach/po grzbiecie/po skórze 1.

ciarki/^o*pospolicie* ciary chodzą/chodziły/przechodzą/przeszły *komuś* po plecach/po grzbiecie/po skórze 2.

grzać się

komuś grzeje się głowa

grzech

grzechy młodości

grzmieć

Boże, ty widzisz i nie grzmisz!

grzyb

jak grzyby po deszczu

po jakiego grzyba?

po kiego grzyba?

stary grzyb/piernik

gubić

gubić wątek

gubić się

trochę techniki i *ktoś* (człowiek) się gubi

guma

złapać gumę/kapcia

gumowy

gumowe ucho

gust

przypaść *komuś* do gustu

guz

szukać guza

guzik

guzik z pętelką

zapiąć *coś* na ostatni guzik

gwardia

stara gwardia

gwint

pić z gwinta

gwiazda

spod ciemnej gwiazdy

urodzić się pod szczęśliwą gwiazdą

urodzić się pod złą gwiazdą

gwizdek

cała para idzie/poszła w gwizdek

na pół gwizdka

gwóźdź

gwóźdź do trumny

gwóźdź programu

ostatni gwóźdź do trumny

wbić gwóźdź do trumny

wbijać gwóźdź do trumny

HHH

haczyk

połknąć haczyk

hak

mieć haka/haki *na kogoś*

z hakiem

znaleźć haka/haki *na kogoś*

halo

robić wielkie halo

wielkie halo

zrobić wielkie halo

hałas

dużo hałasu o nic

wiele hałasu o nic

handel

handel żywym towarem

hańbić się

nie hańbić się pracą

happy end

coś skończyło się happy endem

harować

harować jak głupi/głupi osioł

harować jak koń/wół

heglowski

ukąszenie heglowskie

herbata

i po herbacie

herbatnik

a niezły był z niego herbatnik

niezły był z niego herbatnik

hiena

hiena cmentarna, hieny cmentarne

hiobowy

hiobowa wiadomość/wieść

historia

ciemna karta historii

historia o siedmiu zbójcach

historia o żelaznym wilku

historia zatoczyła koło

hojny

dać hojną ręką

Holender

latający Holender

homeryczny

śmiech homeryczny

honor

na słowo honoru

punkt honoru

hopel

mieć hopla

mieć hopla na punkcie *czegoś*

horyzont

ginać z horyzontu

Houston

Houston, mamy problem!

huczeć

aż huczy/huczało od plotek

huczy/huczało od plotek

huk

wylecieć z hukiem

huknąć

huknąć jak z armaty

humor

tryskać humorem

wisielczy humor

huśtawka

huśtawka nastrojów

huzia

huzia na *kogoś*

hyź

mieć hyzia

III

i

postawić kropkę nad i

idiota

spojrzeć jak na idiotę/wariata

idiotka

słodka idiotka

igielny

przecisnąć się przez ucho igielne

przejść się przez ucho igielne

igła

jak spod igły

jak z igły

prosto z igły

robić z igły widły

szukać igły w stogu siana

igrać

igrać ze śmiercią

igrać z ogniem

***iment**

do imentu

imię

nazwać/nazywać (rzecz/rzeczy) po imieniu

robić *coś* w imię wyższych racji

inaczej

ktoś będzie inaczej śpiewać

inaczej śpiewać

kochać inaczej

kochający inaczej
zacząć/zaczynać inaczej śpiewać

inny

a tak z innej beczki
być z innego świata
inne powietrze
inny świat
mieć coś innego na głowie/do roboty
mieć inne rzeczy/sprawy na głowie
odetchnąć innym powietrzem
przestawiać *coś* na inne tory
to inna para kaloszy
z innej bajki
z innej beczki
z innej parafii/wsi

interes

mieć interes *do kogoś*
mieć interes *w czymś*
ruch w interesie
ubić/ubijać interes

iskra

iskra boża

istny

istna wieża Babel

iść

akcje *czyjeś* idą w górę
cała para idzie/poszła w gwizdek
coś idzie jak ciepłe bułki/buleczki
coś idzie *komuś* jak krew z nosa
coś idzie jak po grudzie
coś idzie jak po maśle
coś idzie jak świeże bułki/buleczki

coś idzie jak woda
coś idzie jak z kamienia
coś idzie jak z płatka
iść do Abrahama na piwo
iść do Canossy
iść z kimś do łóżka
iść do piachu
iść, gdzie oczy poniosą
iść jak na ścięcie
iść jak po swoje
iść gdzieś/do kogoś jak w dym
iść na całość
iść do kogoś na dywanik
iść na jednego
iść komuś na rękę
iść z kimś na udry
iść z kimś na wojnę
iść po bandzie
iść pod młotek
iść po linii najmniejszego oporu
iść po prośbie/po proszonym chlebie
iść po rozum do głowy
iść po trupach
iść w kimono
iść w miasto
iść w zaparte
iść za ciosem
iść z duchem czasu
iść na pierwszy ogień

JJJ

jabłko

amator kwaśnych jabłek

jajko

kura znosząca złote jaja/jajka

obchodzić się *z kimś/z czymś* jak z jajkiem

jajo

kukułcze jajo

kura znosząca złote jaja/jajka

mieć jaja

podrzucić *komuś* kukułcze jajo

robić sobie *z kogoś/ z czegoś* jaja

jakiś

mieć jakieś „ale”

jakość

nowa jakość

janusowy

janusowe oblicze

jasny

jak grom z jasnego nieba

coś podziało *na kogoś* jak grom z jasnego nieba

coś spadło *na kogoś* jak grom z jasnego nieba

coś uderzyło *w kogoś* jak grom z jasnego nieba

jaw

coś wyjdzie na jaw

wyszło na jaw

jazda

jazda bez trzymanki

jazda po bandzie
wyższa szkoła jazdy

jechać

aż strach jechać/mówić/patrzeć/pomyśleć/powiedzieć
jechać do rygi
jechać na tym samym/na jednym wózku
jechać po bandzie
jechać rzemiennym dyszlem
jechać w ciemno
strach jechać/mówić/patrzeć/pomyśleć/powiedzieć

jeden/jedno

być jedną nogą na tamtym świecie
być jedną nogą *w czymś/gdzieś*
być jedną nogą w grobie
być po jednych pieniądzach
dwa w jednym
grać na jeden kontakt
grać w jednej drużynie
gra na jeden kontakt
iść na jednego
jak jeden mąż
jechać na tym samym/na jednym wózku
jeden przez drugiego mówić/krzyczeć/opowiadać itp.
jeden z drugim
jedno (małe) ale
koleżdy/kolega z piaskownicy/z (jednego) podwórka
można/móc policzyć *coś/kogoś* na palcach jednej ręki
można zliczyć *coś/kogoś* na palcach jednej ręki
na jedną modłę
na jedno kopyto
na jednej nodze
być numerem jeden
o jeden most za daleko
pod jednym dachem
po jednych pieniądzach

postawić wszystko na jedną kartę
robić *coś* na jedno kopyto
stawiać wszystko na jedną kartę
upiec dwie pieczenie przy/na jednym ogniu
wpadać z jednej koleiny w drugą
wpaść z jednej koleiny w drugą
wróg publiczny (numer jeden)
wrzucać do jednego worka
wrzucić do jednego worka
w jednej chwili
wkładać do jednego worka
włożyć do jednego worka
wpakować do jednego worka
wszyscy jak jeden mąż
za jednym zamachem
z jednego podwórka, z jednej piaskownicy
zostać w jednej/w ostatniej koszuli
zrobić *coś* na jedno kopyto

jedenastka

wyjściowa jedenastka

jedwab

delikatny jak aksamit/jedwab

jedyny

jedyna deska ratunku

jedyna nadzieja *w kimś/w czymś*

jeść

jeść aż się uszy trzęsą/trzęsły

jeść chleb z niejednego pieca

jeść jak prosię/prosiak/świnia

jeść sobie z dzióbków

jeść *komuś* z ręki

jeść żabę

jeź

podchodzić *do czegoś* jak pies do jeża

zabierać się *do czegoś* jak pies do jeża

jeżyć

coś jeży *komuś* włos na głowie

włos się *komuś* na głowie jeży

jeździć

jeździć *na kims* jak na łysej kobyle, jeździć *po kims* jak po łysej kobyle

jeździć *komuś* po głowie

jęzor

chlapnąć językiem/jęzorem

mleć językiem/jęzorem/ozorem

języczek

języczek u wagi

język

biegać z wywieszonym językiem

brać *kogoś* na języki

być na językach

chlapnąć językiem/jęzorem

ciągnąć *kogoś* za język

dostać się na języki

ezopowy język

gadać, co ślina na język przyniesie

język ezopowy

język *kogoś* świerzbi/swędzi

klepać, co ślina na język przyniesie

łamać sobie język (*na czymś*)

mieć *coś* na końcu języka

mieć niewyparzoną gębę/niewyparzony język 1.

mieć niewyparzoną gębę/niewyparzony język 2.

mieć za długi język

mleć językiem/*°pospolicie* jęzorem/*°pospolicie* ozorem

mówić, co ślina na język przyniesie
nie znajdować/nie znaleźć wspólnego języka *z kimś*
obnosić *kogoś* na językach
pleść, co ślina na język przyniesie
pociągnąć *kogoś* za język
rozwiązały się/rozwiązują się języki
strzępić (sobie) język (po próżnicy)
trzymać język na wodze
trzymać język za zębami
ugryźć się w język
wziąć *kogoś* na języki
zapomnieć/zapominać języka w gębie
zasięgać/zasięgnąć języka
znajdować wspólny język *z kimś*
znaleźć wspólny język *z kimś*
znaleźć się na językach

jota

ani na jotę
co do joty
jota w jotę

judaszowy/judaszowski

judaszowe srebrniki/judaszowskie srebrniki

jutro

jutro też jest dzień
lepsze jutro
nadzieja na lepsze jutro
wiara w lepsze jutro

KKK

kabza

nabić/nabijać kabzę

kac

kac moralny

mieć moralnego kaca

moralny kac

kaczątko

brzydkie kaczątko

kaczka

kaczka dziennikarska

coś spłynęło/spływa po kimś jak woda po gęsi/po kaczcze

kaczy

bić jak w kaczy kuper

kadzidło

pomoże jak umarłemu kadzidło

Kajfasz

chodzić od Annasza do Kajfasza

od Annasza do Kajfasza

odsyłać *kogoś* od Annasza do Kajfasza

kalejdoskop

zmieniać się jak w kalejdoskopie

Kali

moralność Kalego

kalosze

to inna para kaloszy

kamfora

przepaść jak kamfora
ulotnić się jak kamfora
zniknąć jak kamfora

kamienny

kamienna twarz
z kamienną twarzą

kamień

coś ciąży jak kamień
gryźć kamienie
coś idzie jak z kamienia
jak kamień w wodę/w wodzie
jak z kamienia
kamień milowy
kamień na kamieniu nie został/nie pozostał
kamień obraży
kamień spadł *komuś* z serca
kamień węgielny
kłać w żywy kamień/w żywe kamienie
kłaść kamień węgielny *pod coś*
mieć twarz jak z kamienia
nie rodzić się na kamieniu
położyć kamień węgielny *pod coś*
przepaść jak kamień w wodę/w wodzie
rzucać kamieniem *w kogoś*
rzucić kamieniem *w kogoś*
rzut beretem/kamieniem
siedzieć kamieniem
spać jak kamień/suseł/zabity
wmurować/wmurowywać kamień węgielny *pod coś*
zniknąć jak kamień w wodę/w wodę

kamizelka

wyplakać się/wyplakiwać się *komuś* w kamizelkę

kampania

kampania wrześniowa

kamyczek

wrzucić kamyczek/kamyk *do czyjegoś ogródka*

kamyk

wrzucić kamyczek/kamyk *do czyjegoś ogródka*

kanal

wpuścić/wpuszczać *kogoś* w kanał

kanapowy

partia kanapowa

kania

czekać *czegoś* jak kania dżdżu

łaknąć *czegoś* jak kania dżdżu

potrzebować *czegoś* jak kania dżdżu

wyczekiwać *czegoś* jak kania dżdżu

wyglądać *czegoś* jak kania dżdżu

kant

puścić *kogoś* kantem/w trąbę

robić kanty

kapeć

złapać gumę/kapcia

kapelusz

karny z kapelusza

kapusta

groch z kapustą

kara

drakońskie kary

karać

karać *kogoś* przykładowie

karabin

mówić jak karabin maszynowy

wyrzucać z siebie słowa z prędkością/z szybkością karabinu maszynowego

z prędkością karabinu maszynowego

z szybkością karabinu maszynowego

karb

brać w karby

kłaść *coś* na karb *czegoś*

położyć *coś* na karb *czegoś*

składać *coś* na karb *czegoś*

ująć/ujmować w karby

wziąć w karby

złożyć *coś* na karb *czegoś*

karczemny

karczemna awantura

kareta

pasuje jak wół do karety

kark

mieć głowę na karku

mieć *kogoś* na karku

mieć na karku *któryś* krzyżyk

nadstawiać/nadstawić (*za coś/za kogoś*) karku

na złamanie karku

siedzieć *komuś* na głowie/na karku

karmiony

szpakami karmiony

karny

karny z kapelusza

karta

ciemna karta historii

grać w otwarte karty

gra w otwarte karty

odkryć/odkrywać karty

postawić wszystko na jedną kartę

coś rozpadło się/rozpada się, runęło, rozsypuje się/sypie się jak domek z kart

stawiać wszystko na jedną kartę

wyłożyć karty na stół

zagrać w otwarte karty

kasa

skok na kasę

kasza

dmuchać *komuś* w kaszę

napluć *komuś* w kaszę

nie dać sobie w kaszę dmuchać/napluć

nie dać się zjeść w kaszy

kaszka

kaszka z mlekiem

kasztan

wyciągać kasztany z ognia *czyjimiś* rękami/rękoma

kawaler

stary kawaler

kawalerski

wieczór kawalerski, wieczór panieński

kawał

kawał chłopca

kawał dobrej nikomu niepotrzebnej roboty

kawał drogi
kawał z (długą) brodą

kawa

kawa na ławę
wykładać kawę na ławę
wyłożyć kawę na ławę
wywalać/wywalić kawę na ławę

kawka

padać jak kawka
paść jak kawka

kazanie

siedzieć jak na tureckim kazaniu

każdy

na każdym kroku
w każdym calu

kapany

w gorącej wodzie kapany

kąpiel

wylać dziecko z kąpielą
wylewać dziecko z kąpielą

kąsek

łakomy kąsek
smaczny kąsek
smakowity kąsek

kąt

dojrzeć kątem oka
dostrzec/dostrzegać kątem oka
kątem oka
mieć (swój) własny kąt

obserwować kątem oka
rozstawiać/porozstawiać *kogoś* po kątach
spojrzeć *na kogoś* kątem oka
ujrzeć kątem oka
widzieć kątem oka
własny kąt
zobaczyć kątem oka

kciuk

trzymać kciuki *za kogoś/za coś*

kielich

walnąć kielicha, walnąć po kielichu

kielbasa

kielbasa wyborcza
nie dla psa kielbasa

kierat

chodzić jak koń w kieracie

kierować

kierować z tylnego siedzenia

kierowca

niedzielny kierowca

kiesa

potrząsać/potrząsnąć kieszę

kieszę

coś bije *kogoś* po kieszeni
dać *coś* z własnej kieszeni
dostać po kieszeni
dostawać po kieszeni
mieć węża w kieszeni
mieć *coś* w kieszeni

nóż się *komuś* w kieszeni otwiera
opłacić *coś* z własnej kieszeni
przemówić *komuś* do ręki/do kieszeni
siedzieć *u kogoś* w kieszeni
uderza/uderzy/uderzyło *kogoś* po kieszeni
zapłacić *za coś* z własnej kieszeni
znać *coś* jak własną kieszeń
z własnej kieszeni

kij

jakby kij połknął
metoda kija i marchewki
moczyć kij
nie w kij dmuchał
wetknąć kij w mrowisko
wetknąć kij w szprychy
wsadzić kij w mrowisko
wkładać kij w szprychy
włożyć kij w szprychy
wsadzić/wsadzać kij w szprychy
wtykać kij w szprychy

kilka

chwycić dwie sroki (kilka srok) za ogon
chwytać dwie sroki (kilka srok) za ogon
ciągnąć dwie sroki (kilka srok) za ogon
łapać dwie sroki (kilka srok) za ogon
po kilku głębszych
trzymać dwie sroki (kilka srok) za ogon
złapać dwie sroki (kilka srok) za ogon

kimono

iść w kimono
pójść w kimono
uderzyć w kimono

kipiec

aż kipi od *czegoś*

kisiel

dziesiąta woda po kisielu

dziewiąta woda po kisielu

piąta woda po kisielu

kiszki

kiszki *komuś* marsza grają

kisić się

kisić się we własnym sosie

kisiel

siódma woda po kisielu

kit

coś jest do bani/*wulgarnie* do dupy/do kitu/do luzu

wcisnąć kit

kita

odwalić kitę

kiwnąć

ani palcem kiwnąć

nie kiwnąć palcem (w bucie)

klamka

czepiać się *czyichś* klamek/ *czyjejś* klamki

dom bez klamek

klamka zapadła/zapadnie

pocałować klamkę

trzymać się pańskiej klamki

wieszać się *czyichś* klamek

wisieć *u czyjejś* klamki

zamknąć *kogoś* w domu/pokoju bez klamek

zamykać *kogoś* w domu/pokoju bez klamek

klapka

mieć klapki na oczach

klasa

mieć klasę

klata

przyjąć *coś* na klatę/klatkę

wziąć *coś* na klatę/klatkę

klatka

czuć się jak w klatce/w zamknięciu

przyjąć *coś* na klatę/klatkę

wziąć *coś* na klatę/klatkę

kląć

kląć jak szewc

kląć na czym świat stoi

kląć w żywy kamień/w żywe kamienie

kleić się

kleją się *komuś* oczy

rozmowa się nie klei

klepać

klepać biedę

klepać, co ślina na język przyniesie

klepać *kogoś* po ramieniu

klepka

brak *komuś* piątej klepki

brakuje *komuś* piątej klepki

klocek

poukładać wszystkie klocki

klosz

chować *kogoś* pod kloszem

trzymać *kogoś* pod kloszem

klucha

ciepłe kluchy/kluski

klucz

trzymać *kogoś/coś* pod kluczem

kluska

ciepłe kluchy/kluski

kłak

funta kłaków warte/niewarte

coś jest niewarte funta kłaków

coś jest warte funta kłaków

coś nie jest warte funta kłaków

kłam

zadawać/zadać kłam

kłamać

kłamać jak z nut

kłamstwo

wierutna bzdura/kłamstwo

kłaść

kłaść *komuś* *coś* do głowy/^opospolicie do łba

kłaść głowę pod ewangelię

kłaść kamień węgielny *pod* *coś*

kłaść kłody pod nogi

kłaść kres *czemuś*

kłaść *komuś* *coś* łopata do głowy/^opospolicie do łba

kłaść *coś* na karb *czegoś*

kłaść na (obie) łopatki

kłaść tamę *czemuś*

kłaść uszy po sobie

kłaść zdrową głowę pod ewangelię

kłaść *coś* między bajki

kłaść się

kłaść się spać z kurami

kłębek

dochodzić po nitce do kłębka

dojść po nitce do kłębka

kłębek nerwów

kłoda

kłaść kłody pod nogi

kłopoty

ściągać/ściągnąć *komuś* kłopoty/nieszczęście na głowę, ściągać/ściągnąć *na kogoś*

kłopoty/nieszczęście

kłódka

trzymać gębę na kłódkę

kłuć

aż kłuje w oczy

kłuć w oczy

kobieta

kobieta lekkich obyczajów

łatwa kobieta

kobyła

jeździć *na kimś* jak na łysej kobyle, jeździć *po kimś* jak po łysej kobyle

kochać

kochać inaczej

kochać się na zabój

kochający

kochający inaczej

koci

kocia muzyka

kocie łby

koci wzrok

związek na kocią łapę

żyć z *kimś* na kocią łapę

kocioł

gotuje się *gdzieś* jak w kotle

gotuje się *w kimś* jak w kotle

zagotowało się *gdzieś* jak w kotle

zagotowało się *w kimś* jak w kotle

kolano

błagać *kogoś* na kolanach

łysy jak kolano

napisać (*coś*) na kolanie

pisać (*coś*) na kolanie

prosić *kogoś* na kolanach

przełożyć *kogoś* przez kolano

robić *coś* na kolanie

rzucać/rzucić *kogoś* na kolana

strzelać sobie w nogę/stopę/kolano

strzelić sobie w nogę/stopę/kolano

kolega

koledzy/kolega z piaskownicy/z (jednego) podwórka

kolega/koleżanka ze szkolnej ławy/z ławy szkolnej

koleina

wpadać w koleiny

wpaść w koleiny

wpadać z jednej koleiny w drugą

wpaść z jednej koleiny w drugą

kolej

mieć nie po kolei w głowie

koles

republika kolesiów

kolor

do wyboru do koloru

gadać jak ślepy o kolorach

jak ślepy o kolorach

mówić jak ślepy o kolorach

kolorowy

kolorowa prasa

kolos

kolos na glinianych nogach

kołdra

krótka kołdra

kołek

ciosać *komuś* kołki na głowie

sam/samotny jak palec/kołek (w płocie)

siedzieć jak kołek

siedzieć kołkiem

stać jak kołek

zawiesić *coś* na kołku

kołnierz

nie wylewać za kołnierz

piłka wpadła *komuś* za kołnierz

strzelić *komuś* za kołnierz

za kołnierz

koło

błędne koło

historia zatoczyła koło

i koło się zamyka/zamknęło

koło zamachowe

koło się zamyka/zamknęło

kwadratura koła

piąte koło u wozu

w koło Macieju

coś zatoczyło koło

kombinować

kombinować jak koń pod górkę

komenda

jak na komendę

komin

palić jak komin/smok

komórka

szare komórki

kompot

wpaść jak śliwka w kompot

konfitury

wiedzieć, gdzie konfitury stoją

koniec

bez końca

coś się *komuś* (w końcu) od życia należy

koniec (i) kropka

koniec pieśni

koniec świata

ledwo/ledwie móc związać koniec z końcem

mieć *coś* na końcu języka

na szarym końcu
nie móc związać końca z końcem
wiązać koniec z końcem
zapamiętać *coś* do końca życia
z trudem wiązać koniec z końcem

konieczny

zło konieczne

konik

dosiadać/dosiąść swego/swojego konika
mieć swego konika
mieć swojego konika
wsiąść na swego/swojego konika

konopie

wyrwać się jak filip z konopi
wyskoczyć jak filip z konopi

konstrukcja

proste jak budowa/konstrukcja cepa

kontakt

grać na jeden kontakt
gra na jeden kontakt

konto

działać na własne konto
mieć *coś* na (swoim) koncie
mieć czyste konto
na własne konto
pracować na własne konto
robić *coś* na własne konto
zapisać *coś* na swoje/*czyjeś* konto, zapisać *coś* na swoim koncie

kontrola

mieć *coś* pod kontrolą

koń

chodzić jak koń w kieracie

czarny koń

harować jak koń/wół

kombinować jak koń pod górkę

konia z rzędem temu, kto...

koń by się uśmieł

koń trojański

można z *kimś* konie kraść

móc zjeść konia z kopytami

pracować jak koń/wół

robić jak koń/wół

robić *kogoś* w konia

silny jak byk/koń/tur

stary koń

tyrać jak koń/wół

zdrowy/zdrów jak koń

zjeść konia z kopytami

znać się jak łyse konie

zrobić *kogoś* w konia

końcowy

końcowe odliczanie

kończyć się

świat się kończy

koński

końska dawka

końskie okulary

końskie zaloty

końskie zdrowie

kop

coś daje/dało kopa *komuś*

kopa

na kopy

kopać

kopać *pod kimś* dolki

kopać *komuś/czemuś* grób

kopa

kopę lat

koperczaki

stroić koperczaki

uderzyć w koperczaki

kopia

kruszyć kopie

kopyto

móc zjeść konia z kopytami

na jedno kopyto

przerobić *coś* na swoje/na własne kopyto

przerobić *kogoś* na swoje/na własne kopyto

robić *coś* na jedno kopyto

ruszyć z kopyta

wyciągnąć kopyta

zjeść konia z kopytami

zrobić *coś* na jedno kopyto

korona

korona *komuś* z głowy nie spadnie/nie spadła

Korynt

córa Koryntu

koryto

pchać się jak świnia do koryta

korzec

chować *coś* pod korcem (pod korzec)
dobrać się jak w korcu maku
schować *coś* pod korcem (pod korzec)
trzymać *coś* pod korcem
ukryć/ukrywać *coś* pod korcem (pod korzec)

korzeń

podciąć/podcinać korzenie
zapaścić/zapuszczać korzenie

korzyść

przechylić szalę zwycięstwa *na czyjąś* korzyść/stronę

kosmaty

kosmate myśli

kosz

dać *komuś* kosza
dostać kosza (*od kogoś*)
coś nadaje się (tylko) do kosza

koszt

bawić się *czyimś*/cudzym kosztem
tanim kosztem

koszula

nosić (jeszcze) koszulę w zębach
oddać ostatnią koszulę
zostać w jednej/w ostatniej koszuli

kościelny

biedny jak/niczym mysz kościelna

kość

czuć *coś* w kościach/w mięśniach
dać *komuś* w kość

dostać w kość
do szpiku kości
gapić się jak sroka w kość/gnat
kość niezgody
kogoś łamie w kościach/w krzyżu
patrzeć jak sroka w kość/gnat
pocziwy z kośćmi
porachować/policzyć *komuś* (wszystkie) kości/żebra
coś rozeszło się/rozejdzie się/ rozłazi się po kościach
sama skóra i kości
skóra i kości
tylko skóra i kości
stanąć *komuś* kością/ością w gardle
stawać *komuś* kością/ością w gardle
wieża z kości słoniowej
zamknąć się w wieży z kości słoniowej
zamykać się w wieży z kości słoniowej
z krwi i kości

kot

biegać jak kot z pęcherzem
drzeć z *kimś* koty
kupić/kupować kota w worku
latać jak kot z pęcherzem
mieć kota na punkcie
mieć kota (w głowie)
odwracać/odwrócić kota ogonem
pogonić *komuś* kota
popędzić *komuś* kota
skradać się jak kot
tyle(,) co kot napłakał
wykręcać/wykręcić kota ogonem
zagłaskać (kota) na śmierć
żyć jak pies z kotem

kotek

bawić się w kotka i myszkę

zabawa w kotka i myszkę

kotlet

grać do kotleta

odgrzewać kotleta/kotlety

kowadło

być między/pomiędzy młotem a/i kowadłem

znajdować się między/pomiędzy młotem a/i kowadłem

znaleźć się między/pomiędzy młotem a/i kowadłem

kowalski/Kowalski

przeciętny Kowalski

prysłowiowy Kowalski

sapać jak miech/miech kowalski

statystyczny Kowalski

koza

jak z koziej dupy trąba

raz kozie śmierć

kozera

nie bez kozery

kozi

zapędzić/zapędzać *kogoś* w kozi róg

koziół

fikać/fiknąć kozła/koziółka

koziół ofiarny

wywinąć kozła/koziółka

koziołek

fikać/fiknąć kozła/koziółka

wywinąć kozła/koziółka

kozuch

pasuje jak kwiatek do kożucha

kółko

cztery kółka
w kółko Macieju
burdel na kółkach

kraina

kraina łagodności

kraj

Kraj Kwitnącej Wiśni
moja chata z kraja

krajać się

serce się *komuś* kraje

krakowski

krakowskim targiem

kraść

można z *kimś* konie kraść

kratka

chodzić *gdzieś* w kratkę
pogoda w kratkę

krawędzi

balansować na krawędzi/na skraju przepaści

kreci

krecia robota

kreda

biały jak kreda

kredyt

kredyt zaufania

kres

kłaść kres *czemuś*

położyć kres *czemuś*

kreska

być pod kreską

gruba kreska

oddzielić/odkreślić *coś* grubą kreską

kret

ślepy jak kret

***kretes**

przegrać z kretesem

przepaść z kretesem

z kretesem

krew

blękitna krew

do krwi

coś idzie *komuś* jak krew z nosa

krew się w *kimś* gotuje/zagotowała

krew *komuś* uderza/uderzyła do głowy

krew *kogoś* zalewa/zalała

mieć krew na rękach

mieć *coś* we krwi

coś mrozi (*komuś*) krew w żyłach

mrozący krew w żyłach

napsuć krwi

nie stracić zimnej krwi

nie tracić zimnej krwi

przelewać krew

psuć *komuś* krew

stracić zimną krew

coś ścina (*komuś*) krew w żyłach

tracić zimną krew

weszło *coś komuś* w krew

zachować/zachowywać zimną krew

zimna krew

z krwi i kości

coś zmroziło (*komuś*) krew w żyłach

z zimną krwią

krewny

ubogi krewny

krewni i znajomi królika

kręcić

kręcić nosem

kręcić się

aż się łąza/łezka *komuś* zakręciła/kręci/stanęła/staje w oku

łezka *komuś* zakręciła się/kręci się w oku

łąza *komuś* zakręciła się/kręci się/stanęła/staje w oku

krok

być o krok *od czegoś*

dotrzymać/dotrzymywać *komuś* kroku 1.

dotrzymać/dotrzymywać *komuś/czemuś* kroku 2.

krok po kroku

krok w krok

krok za krokiem

małe kroki

metoda małych kroków

milowy krok

na każdym kroku

pół kroku *za kims*

stawiać pierwsze kroki

krokodyli

krokodyle łązy

łać krokodyle łązy

wylewać krokodyle łzy

kronika

żywa kronika

kropka

być w kropce

koniec (i) kropka

kropka w kropkę

postawić kropkę nad i

znaleźć się w kropce

kropla

kropla w morzu potrzeb

podobne/podobni *do kogoś/do czegoś* jak dwie krople wody

krowa

dojna krowa

mleko prosto od krowy

święta krowa

król

za króla Ćwiczka

żyć jak król

królowna

śpiąca królowna

króliczek

gonić króliczka

gonienie króliczka

królik

krewni i znajomi królika

krótki

krótka kołdra

krótka ławka
krótka pamięć
krótka piłka
mieć krótką ławkę
mieć krótką pamięć
w krótkich abcugach

kruczek

kruczki prawne

kruk

biały kruk

kruszyć

kruszyć kopie *o coś/o kogoś*

kryć się

kryć się jak ślimak/żółw w skorupie

kryska

przyjdzie *na kogoś* kryska

przyszła *na kogoś* kryska

krytyka

być w ogniu krytyki

w ogniu krytyki

znaleźć się w ogniu krytyki

krzyczeć

jeden przez drugiego mówić/krzyczeć/opowiadać itp.

krzyk

ostatni krzyk mody

wiele krzyku o nic

krzywo

krzywo patrzeć (*na coś/na kogoś*)

patrzeć krzywo (*na coś/na kogoś*)

krzywy

na krzywy ryj

patrzeć krzywym/[◦]*rzadko* okiem

przedstawiać/przedstawić *coś* w krzywym zwierciadle

ukazywać/ukazać *coś* w krzywym zwierciadle

widzieć *coś* w krzywym zwierciadle

w krzywym zwierciadle

zobaczyć *coś* w krzywym zwierciadle

krzyż

brzuch *komuś* przyrasta/przyrósł do krzyża

czuć się jak z krzyża zdjęty

krzyż na drogę

leżeć krzyżem

kogoś łamie w kościach/w krzyżu

mieć z *kimś/czymś* krzyż pański

wnętrznosci *komuś* przyrastają/przyrosły do krzyża

wyglądać się jak z krzyża zdjęty

żołądek *komuś* przyrasta/przyrósł do krzyża

krzyżowy

droga krzyżowa

krzyżowy ogień pytań

krzyżyk

czwarty krzyżyk

dziewiąty krzyżyk

mieć na karku *któryś* krzyżyk

ósmo krzyżyk

piąty krzyżyk

położyć krzyżyk *na kimś/na czymś*

postawić krzyżyk *na kimś/na czymś*

siódmy krzyżyk

szósty krzyżyk

książka

książka do poduszki

książkę można by napisać (*o czymś*)

książkowy

mól książkowy

księga

czytać *w kimś* jak w otwartej księdze

księży

patrzeć na księżą oborę

księżyc

jak księżyc w pełni

okrągły jak księżyc w pełni

kubek

kubek w kubek (podobny do)

kubel

morda w kubel

wylać kubel/wiadro zimnej wody *komuś* na (*czyjś*) głowę/*na kogoś*

wylać *komuś* pomyje (kubel/wiadro pomyj) na (*czyjś*) głowę

wylewać kubel/wiadro zimnej wody *komuś* na (*czyjś*) głowę/*na kogoś*

wylewać *komuś* pomyje (kubel/wiadro pomyj) na (*czyjś*) głowę

kucharka

film dla kucharek

literatura dla kucharek

powieść dla kucharek

kuchenny

kuchennymi drzwiami/schodami

łacina kuchenna/podwórkowa

wprowadzać kuchennymi/tylnymi drzwiami/schodami

kuchnia

od kuchni

poznać *coś* od kuchni

znać *coś* od kuchni

zobaczyć *coś* od kuchni

kudłaty

kudłate myśli

kuku

mieć kuku na muniu

zrobić *komuś* kuku

zrobić sobie kuku

kukułczy

kukułcze jajo

podrzucić *komuś* kukułcze jajo

kukuryku

ani me, ani be (ani kukuryku)

kula

efekt kuli śniegowej

jak kulą w płot

coś jest kulą u nogi

kula u nogi

kulą w płot

strzał kulą w płot

strzelać (jak) kulą w płot

strzelić (jak) kulą w płot

trafiać (jak) kulą w płot

trafić (jak) kulą w płot

kulawy

pies z kulawą nogą nie przyjdzie/nie przyszedł

kulka

grać (sobie) w kulki
lecieć (sobie) w kulki
pogrywać (sobie) w kulki
polecieć (sobie) w kulki

kulturowy

kulturowy tygiel

kułak

śmiać się w kułak

kupa

trzymać się kupy
zebrać *coś/kogoś* do kupy

kuper

bić jak w kaczy kuper

kupić

kupić/kupować kota w worku
kupić/kupować w ciemno

kupon

odcinać kupony *od czegoś*

kupować

kupić/kupować kota w worku
kupić/kupować w ciemno

kura

bazgrać jak kura pazurem
chodzić spać z kurami
gryzmolić jak kura pazurem
kłaść się spać z kurami
kura domowa
kura znosząca złote jaja/jajka
pisać jak kura pazurem

znać się *na czymś* jak kura na pieprzu

kurna

kurna chata

kurta

skroić *komuś* kurtę

kurtyna

za żelazną kurtyną

żelazna kurtyna

kurzy

kurze łapki

mieć kurzą pamięć

kurzyć się

aż się kurzy/kurzyło

kurzy się *komuś* z głowy/z łba

uciekać aż się kurzyło/kurzy

zwiewać aż się kurzyło

kusić

kusić los

kuty

kuty na cztery nogi

kwadrans

kwadrans akademicki

kwadratura

kwadratura koła

kwaśny

amator kwaśnych jabłek

kwaśna mina

kwaśne winogrona
mieć kwaśną minę
robić kwaśną minę
zrobić kwaśną minę

kwestia

coś jest kwestią czasu
kwestia czasu
to kwestia czasu

kwiat

dzieci kwiaty

kwiatek

ładne kwiatki!
pasuje jak kwiatek do kożucha
przeskakiwać z kwiatka na kwiatek
skakać z kwiatka na kwiatek
wąchać kwiatki od dołu/spodu
z kwiatka na kwiatek

kwiczeć

leżeć i kwiczeć

kwiecie

w kwiecie wieku

kwinta

spuścić nos na kwintę

kwitek

odchodzić z kwitkiem
odejść z kwitkiem
odesłać z kwitkiem
odprawić/odprawiać z kwitkiem
odsyłać z kwitkiem

kwitnący

Kraj Kwitnącej Wiśni

LLL

Lach

strachy na Lachy

lać

lać krokodyle łzy

lać miód na *czyjeś* serce

lać oliwę na wzburzone fale/morze/wody

lać wodę

łało jak z cebra

leje jak z cebra

lak

z braku laku

lakmusowy

papierek lakmusowy

lamus

odchodzić do lamusa

odejść do lamusa

odesłać do lamusa

odłożyć do lamusa

posłać do lamusa

lanie

sprawić *komuś* (tęgie) lanie/łaźnię

las

wywoływać/wywołać wilka z lasu

lata zob. **rok**.

latać

latać jak głupi

latać jak kot z pęcherzem

latać jak oszalały/szalony/opętany/wariat

latający

latający Holender

laur

spocząć/spoczywać na laurach

lądowanie

miękkie lądowanie

lecieć

lecieć (*komuś*) przez ręce

lecieć (*sobie*) w kulki

wszystko leci/leciało *komuś* z rąk

ślina/ślinka *komuś* cieknie/leci

ledwo/ledwie

ledwo/ledwie móc związać koniec z końcem

ledwo/ledwie trzymać się na nogach

lekarstwo

ani na lekarstwo (*czegoś* nie ma)

jak na lekarstwo

lekcja

dać *komuś* lekcję (*czegoś*)

dawać *komuś* lekcję (*czegoś*)

lekki

kobieta lekkich obyczajów

lekką ręką

lekki jak piórko

lekko

nie ma lekko

lektura

lektura do poduszki

leń

leń patentowany

leń śmierdzący

mieć lenia

lepiej

lepiej już było

lepki

mieć lepkie ręce

lepszy

lepsze jutro

moja lepsza połowa

nadzieja na lepsze jutro

pierwszy lepszy

wiara w lepsze jutro

z uporem godnym lepszej sprawy

leśny

leśne dziadki

lew

bronić *czegoś/kogoś* jak lew

lew salonowy

lewo

na lewo i (na) prawo

na prawo i (na) lewo

lewy

mieć dwie lewe ręce (*do czegoś*)

wstać lewą nogą

leżeć

leżeć bykiem

leżeć do góry brzuchem

leżeć i kwiczeć

leżeć krzyżem

leżeć martwym bykiem

leżeć na (obu) łopatkach

leżeć odłogiem

leżeć plackiem

leży *coś komuś* na sercu

leży *coś komuś* na wątrobie

lichy

lichy nie śpi

liga

pierwsza liga

***lik**

bez liku

linia

dbać o linię

iść po linii najmniejszego oporu

pójść po linii najmniejszego oporu

przeciąganie liny

zachować linię

zadbać o linię

lis

farbowany lis

szczwany lis

listek

listek figowy

litera

cztery litery

łykać litery

połknąć/połykać litery

zjadać litery

literatura

literatura dla kucharek

lizać

palce lizać

paluszki lizać

pies ci mordę lizał

lodownia

zimno jak w lodówce/lodowni/psiarni

lodowy

czubek góry lodowej

wierzchołek góry lodowej

lodówka

zimno jak w lodówce/lodowni/psiarni

lokator

dziki lokator

los

być zdany na łaskę losu

kusić los

los chciał, że...

los uśmiechnął się do *kogoś*

masz ci los

pozostawić/pozostawiać *kogoś* na łasce losu

pozostawić/pozostawiać *kogoś* na pastwę losu

trafić los na loterii

ważą się losy *czegoś/czyjeś*

wygrać los na loterii
zostawić *kogoś* na łasce losu
zostawić *kogoś* na pastwę losu

lot

najwyższych lotów
z lotu ptaka

loteria

trafić los na loterii
wygrać los na loterii

lód

budować zamki na lodzie
mieć pieniędzy jak lodu
przełamać/przełamywać pierwsze lody
stawiać zamki na lodzie
zamki na lodzie
znaleźć się na lodzie
zostać na lodzie
zostawić *kogoś* na lodzie

lud/Lud

bać się Czarnego Luda
bawić się w Czarnego Luda
Czarny Lud
obsadzać *kogoś/coś* w roli Czarnego Luda
straszyć *kogoś/coś* Czarnym Ludem
zabawa w Czarnego Luda

ludzie zob. **człowiek**.

ludzki

coś z ludzką twarzą

lupa

brać *coś* pod lupę

wziąć coś pod lupę

luz

dać sobie na luz

wrzucić na luz

luft

coś jest do bani/*wulgarnie* do dupy/do kitu/do luftu

lwi

lwi pazur

lwia część

pokazać lwi pazur 1.

pokazać lwi pazur 2.

ŁŁŁ

łabędzi

łabędzi śpiew

łacina

łacina kuchenna/podwórkowa

ład

bez ładu i składu

ładny

dla ładnych oczu

ładne kwiatki!

na ładne oczy

ładować

ładować akumulatory

łagodność

kraina łagodności

łakomy

łakomy kąsek

łaknąć

łaknąć *czegoś* jak kania dżdżu

łamać

łamać sobie głowę (*nad czymś*)

łamać sobie język (*na czymś*)

kogoś łamie w kościach/w krzyżu

łamy

na łamach (wszystkich/większości/niewielu) gazet/pism/prasy/tygodników

łapa

dać *komuś* po głowie/łapach/nosie/uszach
dawać *komuś* po głowie/łapach/nosie/uszach
dostać po głowie/łapach/nosie/uszach
dostawać po głowie/łapach/nosie/uszach
związek na kocią łapę
żyć z *kimś* na kocią łapę

łapać

łapać byka za rogi
łapać dwie sroki (kilka srok) za ogon
łapać *u kogoś* plus/plusa
łapać wiatr w żagle
łapać *kogoś* za słowa/słówka

łapać się

łapać się za głowę

łapka

kurze łapki

łaska

co łaska
być zdanym na łaskę losu
pozostawić/pozostawiać *kogoś* na łasce losu
przywrócić *kogoś* do łask
wrócić do łask
z bożej łaski
zostawić *kogoś* na łasce losu

łatka

pryczepić *komuś* łatkę
przypiąć/przypinać *komuś* łatkę

łatwo

nie sprzedać łatwo/tanio swojej skóry

łatwy

łatwa kobieta

łatwy chleb, łatwe pieniądze/łatwy pieniądz

ława

grzać ławę

kawa na ławę

kolega/koleżanka ze szkolnej ławy/z ławy szkolnej

ława szkolna

przyjaciół/przyjaciółka ze szkolnej ławy/z ławy szkolnej

wykładać kawę na ławę

wyłożyć kawę na ławę

wywalać/wywalić kawę na ławę

ławka

krótka ławka

ławka rezerwowych

mieć krótką ławkę

ośła ławka

siedzieć w ostatniej ławce

łaźnia

sprawić *komuś* (tęgie) łanie/łaźnię

łączyć

łączyć przyjemne z pożytecznym

łeb

barania głowa/barani łeb

kłaść *komuś* coś do głowy/do łba

kłaść *komuś* coś łopatą do głowy/do łba

kocie łby

kurzy się *komuś* z głowy/z łba

łeb jak sklep

na łeb na szyję

coś nie chciało się *komuś* pomieścić w głowie/we łbie

coś nie mieści się *komuś* w głowie/we łbie

coś nie może się *komuś* pomieścić w głowie/we łbie

palnąć sobie w łeb
patrzeć spode łba
strzelić sobie w łeb/w głowę
ukręcić łeb *czemuś*
ukręcić łeb sprawie/śledztwu/aferze
wkładać *komuś coś* do głowy/do łba
wodzić się za łby
zakuty łeb

łebek

po łebkach

łezka

aż się łza/łezka *komuś* zakręciła/kręci/stanęła/staje w oku
łezka *komuś* zakręciła się/kręci się w oku

łgać

łgać jak z nut

łokieć

rozpychać się łokciami
urabiać/urobić sobie ręce po łokcie

łopata

kłaść *komuś coś* łopatą do głowy/do łba
uciec grabarzowi spod łopaty

łono

przenieść się na łono Abrahama
łono natury
na łono natury, na łonie natury
powracać/powracać na łono *czegoś*
wracać na łono *czegoś*
wrócić na łono *czegoś*

łopatka

kłaść na (obie) łopatki

leżeć na (obu) łopatkach
położyć na (obie) łopatki

łowca

łowca/łowcy głów
łowca/łowcy talentów

łowić

łowić ryby w mętnej wodzie

łowcy

bezkrwawe łowcy

łoże

dzielić z *kimś* łoże
łoże śmierci
madejowe łoże
na łożu śmierci
prokrustowe łoże

łóżko

być przykutym do łóżka
iść z *kimś* do łóżka
pójść z *kimś* do łóżka
ściągnąć *kogoś* z łóżka
wyciągnąć *kogoś* z łóżka

łuk

omijać szerokim łukiem
szerokim łukiem

łuska

łuski spadną/spadły *komuś* z oczu

łut

łut szczęścia

łydka

łydki *komuś* drżą/trzęsą się

łykać

łykać litery

łyśy

jeździć *na kimś* jak na łysej kobyle, jeździć *po kimś* jak po łysej kobyle

łyśy jak kolano

znać się jak łyse konie

łyżka

łyżka dziegciu w beczce miodu

urodzić się ze srebrną łyżką w ustach

utopić *kogoś* w łyżce wody

łza

aż się łza/łezka *komuś* zakręciła/kręci/stanęła/staje w oku

czysty jak łza

krokodyle łzy

łać krokodyle łzy

łza *komuś* zakręciła się/kręci się/stanęła/staje w oku

na otarcie łez

ronić łzy

roześmiać się do łez

śmiać się do łez

uronić łzę

wylewać krokodyle łzy

zaśmiewać się do łez

ze łzami w oczach

z łezką w oku

MMM

machnąć

machnąć ręką *na coś*

machnąć ręką *na kogoś/na coś*

Maciej

i tak w koło/w kółko Macieju

w koło Macieju

w kółko Macieju

macoszy

traktować *kogoś* po macoszemu

potraktować *kogoś/coś* po macoszemu

maczać

maczać *w czymś* palce/ręce

madejowy

madejowe łóże

Madryt

życie jak w Madrycie

magia

czarna magia

magiel

baba z magla

magnes

działać jak magnes

przyciągać jak magnes

majestat

obraza majestatu

majtki

narobić w portki/w majtki (ze strachu)

robić w portki/w majtki (ze strachu)

mak

cicho jak makiem zasiał

cisza jak makiem zasiał

dobrać się jak w korcu maku

figa z makiem (z pasternakiem)

pójść w drobny mak

rozbić/rozbijać się w drobny mak

rozsypanąć się/roztrzaskać się w drobny mak

w drobny mak

makaron

nawijać makaron na uszy

maks

na maksa

maliny

wpuścić/wpuszczać *kogoś* w maliny

malowanie

dziewczyna jak malowanie

malowany

patrzeć jak cielę/wół na malowane wrota

popatrzeć jak cielę/wół na malowane wrota

mała zob. **mały**.

małpa

twój cyrk, twoje małpy

małpi

dostać małpiego rozumu

dostawać małpiego rozumu
małpia złośliwość
małpi gaj
małpi mózdzek

mały

jedno (małe) ale
mała czarna
mała stabilizacja
małe kroki
małe piwo
mały pikus
metoda małych kroków
mieć małą siłę przebicia
mieć małe przebicie
mieć *coś* w małym palcu
nasza mała stabilizacja
okręcić/okręcać *kogoś* wokół/dookoła (małego) palca
o mały włos
owinać/owijać *kogoś* wokół/dookoła (małego) palca

małżeństwo

białe małżeństwo

mama

na złość (mamie/mamusi) odmrozić sobie uszy
wykapana mama/mamusia/matka, wykapany ojciec/tata/tatuś

mamrotać

mamrotać pod nosem

mamusia

na złość (mamie/mamusi) odmrozić sobie uszy
wykapana mama/mamusia/matka, wykapany ojciec/tata/tatuś

manatki

zwinąć manatki

manewr

pole manewru

maniak

z uporem maniaka

manna

manna z nieba

manowce

prowadzić na manowce

schodzić na manowce

sprowadzić na manowce

wieść na manowce

zejść na manowce

zwieść na manowce

manto

spuścić *komuś* manto

mańka

zażyć *kogoś* z mańki

mapa

mapa drogowa

marchewka

metoda kija i marchewki

skrobać marchewki

strugać marchewki

marek/Marek

chodzić jak Marek po piekle

nocny marek

tłuc się jak Marek po piekle

margines

być na marginesie

na marginesie

na marginesie mówiąc

znajdować się na marginesie

znaleźć się na marginesie

marionetka

być marionetką w *czyichś* rękach

marnieć

marnieć w oczach

marnotrawny

syn marnotrawny

marny

nie powiedzieć marnego/złego słowa (*komuś/o kimś*)

marsz

kiszki *komuś* marsza grają

z marszu

martwy

leżeć martwym bykiem

martwe dusze

martwy punkt

coś stanęło w martwym punkcie

coś tkwi w martwym punkcie

coś utknęło w martwym punkcie

wpatrywać się w martwy punkt

złośliwość rzeczy martwych

Marynia

o dupie Maryni

marzenie

marzenie/marzenia ściętej głowy

masa

ciemna masa

masło

czuć się jak pączek w maśle

coś idzie jak po maśle

jak pączek w maśle

mieć masło na głowie

mieć się/u kogoś jak pączek w maśle

coś poszło jak po maśle

coś szło jak po maśle

coś/ktoś wchodzi jak w masło

coś/ktoś weszło/weszli jak w masło

ktoś wszedł jak w masło

wyglądać jak pączek w maśle

żyć sobie jak pączek w maśle

maszynowy

mówić jak karabin maszynowy

wyrzucać z siebie słowa z prędkością/z szybkością karabinu maszynowego

z prędkością karabinu maszynowego

z szybkością karabinu maszynowego

materiał

zmęczenie materiału

matka

matka Polka

matki boskiej pieniądze

rodzoną matkę by sprzedał/sprzeda, rodzzonego ojca by sprzedał/sprzeda

wykapana mama/mamusia/matka, wykapany ojciec/tata/tatuś

wyssać coś z mlekiem matki

matuzalemowy

matuzalemowy wiek, matuzalemowe lata

mącić

mącić *komuś* w głowie

mądry

być mądrym po szkodzie

być mądrzejszym od Pana Boga

mąka

biały jak mąka

mąż

jak jeden mąż

mąż opatrnościowy

mąż stanu

wszyscy jak jeden mąż

wychodzić za mąż

wyść za mąż

me

ani me, ani be (ani kukuryku)

mecz

mecz o wszystko

medal

druga strona medalu

dwie strony medalu

na medal

odwrotna strona medalu

spisać się na medal

medialny

fakt medialny/prasowy

melodia

melodia przyszłości

metoda

metoda kija i marchewki
metoda małych kroków
metoda prób i błędów
w tym szaleństwie jest metoda

metryka

zaglądać *komuś* w metrykę

męka

pleść jak Piekarski na mękach

męski

męska szowinistyczna świnią
po męsku

mętlik

mieć mętlik w głowie

mętny

łowić ryby w mętnej wodzie

mężczyzna

być mężczyzną
być prawdziwym mężczyzną
ktoś okazał się (prawdziwym) mężczyzną
prawdziwy mężczyzna

mgielka

delikatny jak mgielka/jak pajęczyna

mgła

pijane dziecko we mgle
przypominać sobie jak przez mgłę
zachowywać się jak pijane dziecko we mgle

mgnienie

na mgnienie oka

w mgnieniu oka

mianownik

sprowadzać *coś* do wspólnego mianownika

sprowadzić *coś* do wspólnego mianownika

miara

dopełniać miary

miarka

miarka się przebrała

przebrała się miarka

miasto

iść w miasto

mówi/mówiło się *o czymś* na mieście

pójść w miasto

miech

dudy w miech

sapać jak miech/miech kowalski

schować dudy w miech

miecz

wisieć *nad kimś/nad czymś* jak miecz Damoklesa

mieć

ktoś ma czym oddychać

masz ci los

mieć bielmo na oczach

mieć bzika

mieć bzika na punkcie *kogoś/czegoś*

mieć cały dom na głowie

mieć chłodną głowę

mieć *u kogoś/gdzieś* chody

mieć chody
mieć coś do dodania
mieć coś do powiedzenia
mieć ciężką głowę
mieć ciężką nogę
mieć ciężką rękę
mieć ciśnienie
mieć coś innego na głowie/do roboty
mieć cykora
mieć czyste konto
mieć czyste ręce
mieć czyste sumienie
mieć dach nad głową
mieć delikatne podniebienie
mieć długie ręce
mieć dobrą rękę *do czegoś/do kogoś*
mieć dobre oko
mieć dobrze poukładane w głowie
mieć drugie życie
mieć dryg *do czegoś*
mieć duszę na ramieniu
mieć dużą siłę przebicia/mieć duże przebicie
mieść z czymś/z kimś zgryz
mieć dwie lewe ręce (*do czegoś*)
mieć dziurawą pamięć
mieć fart/farta
mieć fiksum-dyrdum
mieć fiola
mieć fiola na punkcie *kogoś/czegoś*
mieć fizia
mieć fory (*u kogoś*)
mieć gadane
mieć *coś/kogoś* gdzieś
mieć głowę na karku
mieć głowę nie od parady
mieć grubą skórę
mieć haka/haki *na kogoś*

mieć hopla
mieć hopla na punkcie *czegoś*
mieć hyzia
mieć inne rzeczy/sprawy na głowie
mieć interes *do kogoś*
mieć interes *w czymś*
mieć jaja
mieć jakieś „ale”
mieć *coś* jak w banku
mieć klapki na oczach
mieć klasę
mieć kota na punkcie
mieć kota (w głowie)
mieć krew na rękach
mieć krótką ławkę
mieć krótką pamięć
mieć *z kimś/czymś* krzyż pański
mieć kuku na muniu
mieć kurzą pamięć
mieć kwaśną minę
mieć lenia
mieć lepkie ręce
mieć małą siłę przebicia
mieć małe przebicie
mieć masło na głowie
mieć mętlik w głowie
mieć miedziane czoło
mieć mieszane uczucia
mieć mleko pod nosem
mieć mniejszą siłę przebicia
mieć mniejsze przebicie
mieć mocną głowę
mieć mojra
mieć monopol *na coś*
mieć moralnego kaca
mieć muchy w nosie
mieć *kogoś* na boku

mieć *kogoś* nad sobą
mieć *coś/kogoś* na głowie
mieć *kogoś* na karku
mieć na karku *któryś* krzyżyk
mieć *coś* na końcu języka
mieć *kogoś/coś* na muszce
mieć *kogoś* na muszce
mieć *kogoś/coś* na oku
mieć *z kimś* na pieńku
mieć narąbane
mieć *kogoś/coś* na rozkładzie
mieć *coś* na sumieniu
mieć *coś* na (swoim) koncie
mieć natrzepane
mieć nauczkę (na przyszłość)
mieć nerwy jak postronki
mieć nieczyste sumienie
mieć *z kimś* nie po drodze
mieć nie po kolei w głowie
mieć nie wszystkich w domu
mieć nierówno pod sufitem
mieć niewyparzoną gębę/niewyparzony język
mieć nieźle narąbane/natrzepane
mieć nogi jak z ołowiu
mieć nóż na gardle
mieć oczy i uszy (szeroko) otwarte
mieć oko *na kogoś*
mieć olej w głowie
mieć otwartą głowę
mieć pański gest
mieć *z kimś/czymś* pański krzyż
mieć parcie na szkło
mieć pecha
mieć pełne ręce roboty
mieć piach/piasek w rękawach
mieć piasek w oczach
mieć pietra

mieć plan B
mieć plecy
mieć *u kogoś* plus/plusa
mieć pod górkę
mieć *coś* pod kontrolą
mieć *coś/ktoś* pod ręką
mieć *kogoś* pod sobą
mieć *czegoś/kogoś* po dziurki w nosie
mieć przewracane w głowie
mieć poukładane w głowie
mieć *kogoś/czegoś* powyżej dziurek w nosie
mieć *czegoś* powyżej uszu
mieć podwójne życie
mieć *kogoś/czegoś* potąd
mieć *coś* przed sobą
mieć pstro w głowie
mieć pusto w głowie
mieć ręce i nogi
mieć rękę *do czegoś*
mieć *do kogoś* romans
mieć *u kogoś* same plusy
mieć serce jak dzwon
mieć się *u kogoś* jak pączek w maśle
mieć się ku sobie
mieć się na baczności
mieć się z pyszna
mieć siłę przebicia
mieć słabą siłę przebicia
mieć słabe przebicie
mieć słabą głowę
mieć *do kogoś/do czegoś* słabość
mieć spokojną głowę
mieć spust
mieć stracha
mieć swego konika
mieć swojego konika
mieć swoje lata

mieć swoje pięć minut
mieć swoje za uszami
mieć swój własny świat
mieć szmergla
mieć szczęśliwą rękę *do czegoś/do kogoś*
mieć szeroki gest
mieć świętą rację
mieć święty spokój
mieć świra
mieć świra na punkcie *kogoś/czegoś*
mieć talię jak osa
mieć *z kimś* trzy światy
mieć twardy orzech do zgryzienia
mieć twarz jak z kamienia
mieć urwanie głowy *z czymś*
mieć urwanie głowy *z kimś*
mieć ważniejsze rzeczy/sprawy na głowie
mieć w czubie
mieć *coś/kogoś* w dupie
mieć *coś* we krwi
mieć wiele do powiedzenia
mieć węża w kieszeni
mieć większą siłę przebicia
mieć większe przebicie
mieć *coś* w kieszeni
mieć własny świat
mieć *coś* w małym palcu
mieć *coś/kogoś* w nosie
mieć wytarte czoło
mieć wolną rękę
mieć za swoje
mieć *coś/kogoś* z głowy
mieś *z czymś/z kimś* zgryz
mieć złą prasę
mieć złote ręce
mieć *coś* z tyłu głowy
mieć związane ręce

mieć za długi język

mieć *coś* za sobą

mieć za złe

mieś *z czymś/z kimś* zgryz

mieć źle w głowie

nie mieć nic do powiedzenia/do gadania

szpilki nie ma gdzie wcisnąć/wsadzić/wetknąć

ktoś tak ma

miedziany

mieć miedziane czoło

miedziane czoło

miejsce

być/*ktoś* na swoim miejscu

długo miejsca nie zagrzać

dreptać w miejscu

na miejscu

ktoś nie może usiedzieć na miejscu/na dupie

nie móc sobie znaleźć miejsca

ktoś/coś nie stoi w miejscu

ruszyć z miejsca

wskoczyć na *czyjeś* miejsce

miesiąc

miodowy miesiąc

popamiętać ruski miesiąc

mieszać

mieszać *komuś* szyki

mieszać *kogoś* z błotem

w głowie się *komuś* miesza

mieszany

budzić mieszane uczucia

mieć mieszane uczucia

wywoływać/wywołać mieszane uczucia

wzbudzać/wzbudzić mieszane uczucia
z mieszanymi uczuciami

mieszkać

mieszkać na waleta
mieszkać *z kimś* przez ścianę

mieścić się

coś nie mieści się *komuś* w głowie/*pospolicie* we łbie

miękki

miękkie lądowanie
miękki jak futerko/puch

mieścić

czuć *coś* w kościach/w mięśniach

mięso

mięso armatnie
rzucać mięsem
rzucić mięsem

mięta

czuć miętę *do kogoś*
poczuć miętę *do kogoś*

migdał

myśleć o niebieskich migdałach

mijać się

mijać się z prawdą
coś mija się z celem

milczeć

milczeć jak grób/zakłęty/głaz

milczenie

zmowa milczenia

milioner

od pucybuta do milionera

milowy

kamień milowy

milowy krok

miło

aż miło

że aż miło

miłość

miłość od pierwszego wejrzenia

pierwsza miłość 1.

pierwsza miłość 2.

mina

kwaśna mina

mieć kwaśną minę

mina *komuś* zrzęda

nadrabiać miną

robić dobrą minę do złej gry

robić kwaśną minę

zrobić kwaśną minę

minąć

było minęło

minąć się

minąć się z powołaniem

minowy

pole minowe

minus

być na minusie
plus minus

minuta

mieć swoje pięć minut
minuta ciszy
czyjeś pięć minut

miodowy

miodowy miesiąc

miotła

nowa miotła
siedzieć cicho jak mysz pod miotłą

miód

ciągnąć *do czegoś/do kogoś* jak muchy do miodu
garnąć się *do czegoś/do kogoś* jak muchy do miodu
lać miód na *czyjeś* serce
łyżka dziegiu w beczce miodu
słodki jak miód

miska

za miskę soczewicy

mleć

mleć językiem/*°pospolicie* jęzorem/*°pospolicie* ozorem

mleko

kaszka z mlekiem
mieć mleko pod nosem
mleko prosto od krowy
nie ma co płakać nad rozlanym mlekiem
nie warto płakać nad rozlanym mlekiem
płakać nad rozlanym mlekiem
ptasiego mleka *komuś* (tylko) brakowało/będzie brakowało/brakuje
wysssać *coś* z mlekiem matki

młodość

błędy młodości

eliksir młodości

grzechy młodości

ktoś nie pierwszej młodości

młody

być wiecznie młodym

młoda para

młode wilki/wilczki

młody gniewny

pan młody, panna młoda

państwo młodzi

młodzież

bananowa młodzież

młot

być między/pomiędzy młotem a/i kowadłem

serce *komuś* bije jak młot/młotem

serce *komuś* wali jak młot/młotem

znajdować się między/pomiędzy młotem a/i kowadłem

znaleźć się między/pomiędzy młotem a/i kowadłem

młotek

iść pod młotek

pod młotek

pójść pod młotek

młyn

coś jest wodą na *czyjś* młyn

woda na młyn

mniejszy

mieć mniejszą siłę przebicia

mieć mniejsze przebicie

mniejsze zło
wybrać mniejsze zło

moc

zrobić (wszystko) co *w czyjejś* mocy

mocniejszy

coś mocniejszego

mocny

mieć mocną głowę

mocna strona *czyjaś/czegoś*

nie ma mocnych *na coś/na kogoś*

moczyć

moczyć kij

moda

ostatni krzyk mody

modła

na jedną modłę

na *jakaś* modłę

przerobić *coś* na swą/swoją modłę

przerobić *kogoś* na swą/swoją modłę

urabiać/urobić *kogoś* na swą/swoją modłę

Mohikanin

ostatni Mohikanin

***mojr**

mieć mojra

mokry

mokra robota

po kimś/z kogoś została mokra plama

moneta

brać *coś* za dobrą monetę

przyjąć/przyjmować *coś* za dobrą monetę

monopol

mieć monopol *na coś*

mops

nudzić się jak mops

moralność

moralność Kalego

moralny

kac moralny

mieć moralnego kaca

moralny kac

morda

brać (*kogoś*) za mordę

morda w kubel

pies ci mordę lizał

trzymać (*kogoś*) za mordę

wziąć (*kogoś*) za mordę

Morfeusz

być w objęciach Morfeusza

tkwić w objęciach Morfeusza

w objęciach Morfeusza

znaleźć się w objęciach Morfeusza

morski

elegant z morskiej piany/z morskiej pianki/z Mosiny

morze

kropla w morzu potrzeb

lać oliwę na wzburzone fale/morze/wody

wylać oliwę na wzburzone fale/morze/wody

Mosina

elegant z morskiej piany/z morskiej pianki/z Mosiny

most

mówić prosto z mostu

o jeden most za daleko

palić za sobą mosty

potrzebny jak dziura w moście

prosto z mostu

przywalić prosto z mostu

spalić za sobą mosty

walić prosto z mostu

motyka

porwać się/porywać się z motyką na słońce

rzucić się z motyką na słońce

rzucić się z motyką na słońce

mowa

mowa ciała

nie ma mowy (*o czymś*)

odjęło *komuś* mowę

okrągła mowa

móc

książkę można by napisać (*o czymś*)

ledwo/ledwie móc związać koniec z końcem

można z *kimś* konie kraść

można/móc policzyć *coś/kogoś* na palcach jednej ręki

można zliczyć *coś/kogoś* na palcach jednej ręki

można się (tutaj) ugotować

można (sobie) *o czymś* (tylko) pomarzyć

móc zjeść konia z kopytami

ktoś nie może usiedzieć na miejscu/na dupie

coś nie może się *komuś* pomieścić w głowie/*°pospolicie* we łbie

nie można wszystkiego przeliczać na pieniądze
nie móc oderwać wzroku
nie móc oprzeć się *czyjemuś* czarowi/urokowi
nie móc się rozerwać
nie móc sobie znaleźć miejsca
nie móc wydobyć (z siebie) słowa
nie móc wyjść z osłupienia/podziwu/ze zdumienia
nie móc związać końca z końcem

mój

moja chata z kraja
moja lepsza połowa
moja stara
moja w tym głowa
mój stary

mól

mól książkowy

mówić

aż strach jechać/mówić/patrzyć/pomyśleć/powiedzieć
gdzie diabeł mówi dobranoc
jeden przez drugiego mówić/krzyczeć/opowiadać itp.
mówi/mówiło się *o czymś* na mieście
mówić, co ślina na język przyniesie
mówić jak do ściany
mówić jak karabin maszynowy
mówić jak ślepy o kolorach
mówić pod nosem
mówić prosto z mostu
mówić przez zęby
mówić za *czyimiś* plecami
coś mówi samo za siebie
mówi się trudno (i żyje się dalej)
na marginesie mówiąc
nawet mi nie mów (, że...)
nawiasem mówiąc

nigdy nie mów nigdy
strach jechać/mówić/patrzeć/pomyśleć/powiedzieć
tam gdzie diabeł mówi dobranoc

mózg

burza mózgów
komuś pada/padło na mózg
pranie mózgu
robić *komuś* wodę z mózgu
komuś rzuca się na mózg
komuś rzuciło się na mózg
zrobić *komuś* wodę z mózgu

móźdzek

małpi móźdzek
ptasi móźdzek

mrowisko

wetknąć kij w mrowisko
wsadzić kij w mrowisko

mrozić

coś mrozi (*komuś*) krew w żyłach

mrożący

mrożący krew w żyłach

Mrożek

Mrożek by tego nie wymyślił

mrówczy

mrówcza praca

mrówka

pracowity jak mrówka

mróz

mróz puścił
mróz trzyma

mruczeć

mruczeć/mruknać pod nosem

mrugnięcie

bez mrugnięcia okiem

mruknać

mruczeć/mruknać pod nosem

mucha

ciągnąć *do czegoś/do kogoś* jak muchy do miodu
garnąć się *do czegoś/do kogoś* jak muchy do miodu
mieć muchy w nosie
mucha nie siada
muchy by nie skrzywdził
padać jak muchy
poruszać się jak mucha w smole
robić z muchy słonia
ruszać się jak mucha w smole
zrobić z muchy słonia

mumia

siedzieć jak mumia

mur

bić głową w mur/o mur
przyprzeć/przypierać *kogoś* do muru/do ściany, przycisnąć/przyciskać *kogoś* do muru
stać murem
stanąć murem
tłuc głową w mur/o mur, tłuc głową w ścianę/o ścianę
walić głową w mur/o mur, walić głową w ścianę/o ścianę

mur-beton

na mur-beton

musieć

nie musieć *komuś* powtarzać dwa razy

muszka

mieć *kogoś/coś* na muszce

mieć *kogoś* na muszce

trzymać *kogoś/coś* na muszce

wziąć *kogoś* na muszkę

musztarda

musztarda po obiedzie

muza

dziesiąta muza

pisać sobie a muzom

sobie a muzom

śpiewać sobie a muzom

muzyka

kocia muzyka

mydlany

opera mydlana

prysnąć/pryskać jak bańka mydlana

mydlenie

mydlenie oczu

mydlić

mydlić *komuś* oczy

mysi

chować się w mysią dziurę/w mysiej dziurze

schować się w mysią dziurę/w mysiej dziurze

skryć się w mysią dziurę/w mysiej dziurze

mysz

biedny jak/nicznym mysz kościelna
mysz się nie prześliznie/nie przemknie
siedzieć cicho jak mysz pod miotłą
spocić się jak/nicznym mysz (w połogu)
szara mysz/myszka

myszka

bawić się w kotka i myszkę
szara mysz/myszka
coś/ktoś trąci myszką
widzieć białe myszki
zabawa w kotka i myszkę

myśl

ani przez myśl/głowę *komuś* *coś* nie przejdzie/nie przeszło
bić się z myślami
błądzić *gdzieś* myślami
być nieobecny duchem/myślami
czytać w *czyichś* myślach
głupie myśli chodzą *komuś* po głowie 1.
głupie myśli chodzą *komuś* po głowie 2.
kosmate myśli
kudłate myśli
nawet przez myśl/głowę *komuś* *coś* nie przejdzie/nie przeszło
nosić się z myślą/nosić się z zamiarem
przychodzi/przyszło *coś* *komuś* na myśl
to jest myśl
włochate myśli
złote myśli

myśleć

głośno myśleć
myśleć na głos
myśleć o niebieskich migdałach
ktoś myśli, że pozjadał/zjadł wszystkie rozumy

NNN

nabić

nabić/nabijać kabzę

nabić/nabijać *kogoś* w butelkę

nabić/nabijać *sobie czymś* głowę

nabijać

nabić/nabijać kabzę

nabić/nabijać *kogoś* w butelkę

nabić/nabijać *sobie czymś* głowę

nabierać

nabrać/nabierać rumieńców

nabrać/nabierać wody w usta

nabrać

nabrać/nabierać rumieńców

nabrać/nabierać wody w usta

nacierać

nacierać *komuś* uszu

nacisnąć

nacisnąć *komuś* na odcisk

nadać

diabli *kogoś/coś* nadali

nadawać się

coś nadaje się (tylko) do kosza

nadepnąć

nadepnąć *komuś* na odcisk

słoń *komuś* nadepnął na ucho

nadęty

nadęty balon
nadęty jak paw

nadgryziony

nadgryziony/nadszarpnięty zębem czasu

nadobny

odplacać/odplacić pięknym za nadobne

nadrabiać

nadrabiać miną

nadstawiać

nadstawiać/nadstawić (*za coś/za kogoś*) karku

nadstawiać/nadstawić głowę/głowę

nadstawić/nadstawiać ucha

nadstawić

nadstawiać/nadstawić (*za coś/za kogoś*) karku

nadstawiać/nadstawić głowę/głowę

nadstawić/nadstawiać ucha

nadszarpnięty

nadgryziony/nadszarpnięty zębem czasu

nadzieja

jedyna nadzieja *w kimś/w czymś*

nadzieja na lepsze jutro

pokładać *w kimś/w czymś* nadzieję

nagi/nago

naga prawda

nagie fakty

nago jak go Pan Bóg stworzył

najeść się

najeść się strachu

najeść się wstydu
szaleju się *ktoś* opił/napił/najadł się

najęty

gadać jak najęty

najgorszy

nawymyślać *komuś* od najgorszych

wymyślać *komuś* od najgorszych

wyzywać *kogoś* od najgorszych

zwymyślać *kogoś* od najgorszych

najlepszy

być na najlepszej drodze *do czegoś*

najlepszy pod słońcem

w najlepszej wierze

najmniejszy

iść po linii najmniejszego oporu

pójść po linii najmniejszego oporu

najnormalniej

najnormalniej w świecie

najsłabszy

najsłabsze ogniwo

najstarszy

coś najstarszym góralom się nie śniło, *czegoś* najstarsi górale nie znają, *czegoś/o czymś* najstarsi górale nie pamiętają/nie wiedzą

coś nawet najstarszym góralom się nie śniło, *czegoś* nawet najstarsi górale nie znają, *czegoś/o czymś* nawet najstarsi górale nie pamiętają/nie wiedzą

najśmielszy

coś przechodzi (najśmielsze, wszelkie) oczekiwania

coś przerosło/przerasta (najśmielsze) oczekiwania

najwspanialszy

najwspanialszy pod słońcem

najwyższy

najwyższych lotów

najzwyczajniejszy

najwykleszy/najzwyczajniejszy pod słońcem

najwykleszy

najwykleszy/najzwyczajniejszy pod słońcem

nakręcony

gadać jak nakręcony

nakryć

diabeł nakrył *coś* ogonem

nalać

z próżnego i Salomon nie naleje

z pustego i Salomon nie naleje

należeć

ostatnie słowo należało/należy *do kogoś*

coś należy do dobrego tonu

należeć się

coś się *komuś* (w końcu) od życia należy

należy się jak psu zupa

napędowy

siła napędowa

napędzić

napędzić *komuś* stracha/strachu

napić się

napić się jak Polak z Polakiem
szaleju się *ktoś* opił/napił/najadł

napisać

książkę można by napisać (*o czymś*)
napisać (*coś*) na kolanie

napluć

napluć *komuś* w kaszę
napluć *komuś* w twarz
nie dać sobie w kaszę dmuchać/napluć

napłakać

tyle(,) co kot napłakał

napsuć

napsuć krwi

napytać

napytać (sobie) biedy

narąbane

mieć narąbane
mieć nieźle narąbane/natrzepane

narkotyk

działać jak narkotyk

narobić

narobić w portki/w majtki (ze strachu)

narodzony

być jak nowo narodzony
czuć się jak nowo narodzony

narzędzie

być narzędziem *w czyichś* rękach

być (ślepy) narzędziem *w czyichś rękach*
stać się narzędziem *w czyichś rękach*
stać się ślepy narzędziem *w czyichś rękach*

na stojąco zob. **stać**.

nastrój

huśtawka nastrojów

nasz

na naszych oczach

nasza mała stabilizacja

natrzeć

natrzeć *komuś* uszu

natrzepane

mieć natrzepane

mieć nieźle narąbane/natrzepane

natura

łono natury

na łono natury, na łonie natury

naturalny

coś umarło śmiercią naturalną

nauczka

dać *komuś* nauczkę

dawać *komuś* nauczkę

dostać *od kogoś* nauczkę

dostawać *od kogoś* nauczkę

mieć nauczkę (na przyszłość)

nawalony

nawalony jak smok *°pospolicie* /jak stodoła *°pospolicie* /jak szpak *°pospolicie* /w trzy dupy

nawarzyć

nawarzyć piwa

pić piwo, którego się (samemu) nawarzyło/które *ktoś* nawarzył

wypić piwo, którego się (samemu) nawarzyło/które *ktoś* nawarzył

nawet

nawet mi nie mów (, że...)

nawet nie chcę słyszeć (, że...)

nawias

nawiasem mówiąc

nawijać

nawijać makaron na uszy

nawymyślać

nawymyślać *komuś* od najgorszych

nazwać

nazwać/nazywać (rzecz/rzeczy) po imieniu

nazywać

nazwać/nazywać (rzecz/rzeczy) po imieniu

nerwy

działać *komuś* na nerwy

grać *komuś* na nerwach

kłębek nerwów

mieć nerwy jak postronki

nerwy *kogoś* poniosły

nerwy *komuś* puściły/puszczają

trzymać nerwy na wodzy

wojna nerwów

nevratit se (czeski)

to se nevrati

nędza

bieda z nędzą

nędza zajrzała/zajrzy/zagląda *komuś* w oczy

obraz nędzy i rozpaczy

nic

dużo hałasu o nic

jak gdyby nigdy nic

nic dodać nic ująć

nic nowego pod słońcem

nie mieć nic do stracenia

ktoś potrafi zrobić coś z niczego

rozmawiać o niczym/o pogodzie

spełnić na niczym

tyle co nic

ktoś umie zrobić coś z niczego

wiele hałasu o nic

wiele krzyku o nic

za nic (na świecie/w świecie)

zrobić coś z niczego

nić

grubymi nićmi szyte

nici z *czegoś* będą/wyszły/wyjda

niebieski

myśleć o niebieskich migdałach

niebieski ptak/ptaszek

niebiosa

wychwalać *kogoś/coś* pod niebiosa

wynosić *kogoś/coś* pod niebiosa

niebo

być w siódmym niebie

czuć się w siódmym niebie

dziury w niebie nie będzie

jak grom z jasnego nieba
manna z nieba
niebo w gębie
o niebo
pod gołym niebem
coś podziałało *na kogoś* jak grom z jasnego nieba
poruszyć niebo i ziemię
przychylić *komuś* nieba
coś spadło *na kogoś* jak grom z jasnego nieba
spaść (jak) z nieba
coś uderzyło *w kogoś* jak grom z jasnego nieba
coś woła o pomstę do nieba
wszelkie znaki na niebie i ziemi
wszystkie znaki na niebie i ziemi
coś z nieba nie spadnie/nie spadło

***niecoś**

coś niecoś

nieczysty

mieć nieczyste sumienie

niedobrze

tak źle i tak niedobrze

niedziela

biała niedziela
urodzony w niedzielę

niedzielny

niedzielny kierowca

niedzisiejszy

być niedzisiejszym
człowiek niedzisiejszy

niedźwiedzi

niedźwiedzia przysługa
oddać/oddawać niedźwiedzią przysługę
wyrządzać/wyrządzić niedźwiedzią przysługę
wyświadczać/wyświadczyć niedźwiedzią przysługę

niedźwiedź

dzielić skórę na niedźwiedziu

niejeden

jeść chleb z niejednego pieca

nigdy

na święty nigdy

nikt

być nikiem
kawał dobrej nikomu niepotrzebnej roboty

nieład

artystyczny nieład

niemalowany

odpukać w niemalowane drewno

niemiara

co niemiara

niemiły

życie *komuś* jest niemiłe

niemożność

ogólna niemożność (wszystkiego)

nieobecny

być nieobecnym duchem/myślami

niepamięć

puszczać w niepamięć
puścić w niepamięć

niepodległość

bronić *czegoś/kogoś* jak niepodległości

niepoprawny

niepoprawny optymista

niepotrzebny

kawał dobrej nikomu niepotrzebnej roboty

niepowołane

coś dostało w niepowołane ręce

coś trafiło w niepowołane ręce

coś wpadło w niepowołane ręce

nieprawda

dawno i nieprawda

nierozłączka

papuzki nierozłączki

niski

niskie progi

za niskie progi *dla kogoś*

nisko

cenić *kogoś/coś* nisko

niespełna

być niespełna rozumu

niespełna rozumu

niespokojny

niespokojny duch

nieszczęście

szczęście w nieszczęściu

ściągać/ściągnąć *komuś* kłopoty/nieszczęście na głowę, ściągać/ściągnąć *na kogoś*
kłopoty/nieszczęście

***niewidy**

cuda niewidy

niewidzialny

niewidzialna ręka rynku

niewiele/niewielu

na łamach (wszystkich/większości/niewielu) gazet/pism/prasy/tygodników

niewierny

niewierny Tomasz

niewiniątko

rzeź niewiniątek

niewyparzony

mieć niewyparzoną gębę/niewyparzony język 1.

mieć niewyparzoną gębę/niewyparzony język 2.

niezgoda

kość niezgody

niezły

a niezły był z niego herbatnik

niezły był z niego herbatnik

nieźle

mieć nieźle narąbane/natrzepane

nigdy

jak gdyby nigdy nic

nigdy nie mów nigdy

nigdy w życiu

nitka

dochodzić po nitce do kłębka

dojść po nitce do kłębka

nie zostawić/nie zostawiać *na kimś/na czymś* suchej nitki

przemoknąć do suchej nitki

noc

brzydki jak noc

czarny jak noc

dniem i nocą

nocnik

obudzić się z ręką w nocniku

nocny

nocne Polaków rozmowy

nocny marek

noga

biec co/ile sił w nogach

biegnąć co/ile sił w nogach

brać nogi za pas

bronić się *przed czymś/przed kimś* rękami i nogami

być jedną nogą *w czymś/gdzieś*

być na nogach

być na ostatnich nogach

chwycić Pana Boga za nogi

co sił w nogach

co sił w nogach

dać nogę

grunt pali się *komuś* pod nogami/pod stopami

grunt usuwa się *komuś* spod nóg/stóp

ile sił w nogach

coś jest kulą u nogi

kłaść kłody pod nogi

kolos na glinianych nogach
kula u nogi
kuty na cztery nogi
ledwo/ledwie trzymać się na nogach 1.
ledwo/ledwie trzymać się na nogach 2.
mieć ciężką nogę
mieć nogi jak z ołowiu
mieć ręce i nogi
na jednej nodze
na ostatnich nogach
nie czuć nóg
noga *czyjaś* gdzieś nie postanie/nie powstała
noga się *komuś* powinęła/pośliznęła
noga za nogą
nogi się *pod kimś* ugięły
nogi za pas
nogi *komuś* z dupy/z tyłka powyrywać
pies z kulawą nogą nie przyjdzie/nie przyszedł
pobiec/pobiegnać co/ile sił w nogach
podpisać się/podpisywać się *pod czymś* rękami i nogami
podstawić/podstawiać *komuś* nogę
postawić na nogi
przewracać/przewrócić do góry nogami
rękami i nogami
rzucać kłody pod nogi
stać na nogi/na nogach
stawać na nogi/na nogach
stracić grunt pod nogami
tracić grunt pod nogami
strzelać sobie w nogę/stopę/kolano
strzelić sobie w nogę/stopę/kolano
trzymać Pana Boga za nogi
uciekać co/ile sił w nogach
wstać lewą nogą
wybić *kogoś* do nogi
wychodzić nogami do przodu
wyciągnąć nogi

wyść nogami do przodu
wywracać/wywrócić do góry nogami
wziąć nogi za pas
zerwać się/zrywać się na równe nogi
ziemia pali się *komuś* pod nogami/pod stopami
złapać Pana Boga za nogi
z trudem trzymać się na nogach
zwałać/zwalić *kogoś* z nóg
żeby *czyjaś* noga *gdzieś* więcej nie pozostała

norma

wracać do normy

nos

bąknąć/bąkać pod nosem
czuć pismo nosem
dać *komuś* po głowie/łapach/nosie/uszach
dawać *komuś* po głowie/łapach/nosie/uszach
dostać po głowie/łapach/nosie/uszach
dostawać po głowie/łapach/nosie/uszach
grać *komuś* na nosie
coś idzie *komuś* jak krew z nosa
kręcić nosem
mamrotać pod nosem
mieć mleko pod nosem
mieć muchy w nosie
mieć *czegoś/kogoś* po dziurki w nosie
mieć *kogoś/czegoś* powyżej dziurek w nosie
mieć *coś/kogoś* w nosie
mówić pod nosem
mrużyć/mruknać pod nosem
nie wychylać nosa
nie wytknąć/nie wytykać nosa
nie wyściubiać/nie wyściubić nosa
padać na nos
pasuje jak pięść do nosa/oka
paść na nos

pilnować swego nosa
poczuć pismo nosem
podpierać się nosem
coś przeszło/przejdzie komuś koło nosa
przytrzeć *komuś* nosa/rogów
roześmiać się *komuś* (prosto) w oczy/w nos/w twarz
sprzątać/sprzątnąć *komuś coś* sprzed nosa
spuścić nos na kwintę
śmiać się *komuś* (prosto) w oczy/w nos/w twarz
utrzeć *komuś* nosa/rogów
wodzić *kogoś* za nos
wściubiać/wściubić nos *w coś/gdzieś/w nie swoje sprawy*
wtykać nos *w coś/gdzieś/w nie swoje sprawy*
wyczuć pismo nosem
zadzierać nosa
zagrać *komuś* na nosie
zamknąć *komuś* drzwi przed nosem
zamykać *komuś* drzwi przed nosem
zaryć *w coś* nosem
zwąchać pismo nosem

nosić

nosić *kogoś* na rękach
nosić (jeszcze) koszulę w zębach

nosić się

nosić się na biało/na czarno
nosić się z myślą/nosić się z zamiarem
nosić wysoko czoło/głowę

nowo narodzony

być jak nowo narodzony
czuć się jak nowo narodzony

nowy

nic nowego pod słońcem
nowa jakość

nowa miotła
nowa twarz
nowa świecka tradycja
nowe rozdanie
nowe otwarcie
nowy początek

nóż

jak nożem uciał
mieć nóż na gardle
nóż się *komuś* w kieszeni otwiera
ostrzy jak brzytwa/nóż/żyletka
postawić sprawę na ostrzu noża
stawiać sprawę na ostrzu noża
ucichnąć jak nożem uciał
umilknąć jak nożem uciał
urwać jak nożem uciał
walka na noże
wbić *komuś* nóż w plecy
wbijać *komuś* nóż w plecy
wsadzić/wsadzać *komuś* nóż w plecy

nóżka

ciepłe nóżki
trafić na ciepłe nóżki

nuda/nudy

nudy na pudy
umierać z nudów
wiało nudą

nudny

nudny jak flaki z olejem

nudzić się

nudzić się jak mops

numer

być numerem jeden

wróg publiczny (numer jeden)

numerek

szybki numerek

nur

dać nura/nurka 1.

dać nura/nurka 2.

nurek

dać nura/nurka 1.

dać nura/nurka 2.

nuta

grać jak z nut

jak z nut

kłamać jak z nut

łągać jak z nut

Oo

oba

kłaść na (obie) łopatki

leżeć na (obu) łopatkach

obchodzić

coś obchodzi *kogoś* jak zeszłoroczny śnieg

obchodzić się

obchodzić się z *kimś/z czymś* jak z jajkiem

obejrzyć się

obejrzyć się za siebie

obejść się

obejść się smakiem

obfitość

posypać się jak z rogu obfitości

sypać się jak z rogu obfitości

obiad

musztarda po obiedzie

obić się

coś obilo mi się o uszy

obiło się *komuś* o uszy

obiecany

ziemia obiecana

obiecywać

obiecywać gruszki na wierzbie

obiecywać złote góry

obieg

drugi obieg
w drugim obiegu
wypadać z obiegu
wypaść z obiegu

obiekt

być obiektem *czyichś* westchnień
stać się obiektem *czyichś* westchnień

objęcia

być w objęciach Morfeusza
tkwić w objęciach Morfeusza
w objęciach Morfeusza
znaleźć się w objęciach Morfeusza

oblać

oblały *kogoś* siódme poty 1.
oblały *kogoś* siódme poty 2.
oblewać/oblać pomyjami

oblewać

oblewać/oblać pomyjami
oblewają *kogoś* siódme poty

oblicze

janusowe oblicze

obladowany

obladowany jak wielbłąd

obłok

bujać w obłokach
zejść (z obłoków) na ziemię

obnosić

obnosić *kogoś* na językach

obora

patrzeć na księżą oborę

obowiązek

psi obowiązek

obrastać

obrosnąć/obrastać w piórka/pierze

obraz

obraz nędzy i rozpaczy

obraza

kamień obrazy

obraza majestatu

obrona

obrona Częstochowy

obronny

wychodzić z czegoś obronną ręką

wyjscie z czegoś obronną ręką

obrosnąć

obrosnąć/obrastać w piórka/pierze

obroty

brać kogoś w obroty

na zwolnionych obrotach

pracować na zwolnionych obrotach

robić coś na zwolnionych obrotach

wziąć kogoś w obroty

obrócić

obrócić wniwecz

obrócić w perzynę

obrócić coś w żart

obrót

obrót spraw/rzeczy

obrzucać

obrzucać/obrzucić *kogoś/coś* błotem

obrzucić

obrzucać/obrzucić *kogoś/coś* błotem

obsadzać

obsadzać *kogoś/coś* w roli Czarnego Luda

obserwować

obserwować kątem oka

obudzić się

obudzić się z ręką w nocniku

obwieszony

obwieszony jak choinka

obyczaj

kobieta lekkich obyczajów

ocalić

ocalić głowę

oceniać

oceniać chłodnym okiem

och

ochy i achy

oczekiwanie

coś przechodzi (najśmielsze, wszelkie) oczekiwania

coś przerosło/przerasta (najśmielsze) oczekiwania

oczko

być (*czyims*) oczkiem w głowie

oczy zob. **oko**.

oczyścić

oczyścić stajnię Augiasza

odbić

odbić/odbijać piłeczkę

palma *komuś* odbiła

szajba *komuś* odbiła/odbija

odbić się

coś odbija się/odbije się *komuś* czkawką

odbić się/odbijać się od ściany

coś odbije/odbiło się głośnym/szerokim echem

odbijać

odbić/odbijać piłeczkę

sodówka odbija/uderza/uderzyła *komuś*

szajba *komuś* odbiła/odbija

odbijać się

coś odbija się/odbije się *komuś* czkawką

odbić się/odbijać się od ściany

odbity

świecić odbitym światłem

odchodzić

odchodzić do lamusa

odchodzić od zmysłów

odchodzić z kwitkiem

odcinać

odcinać kupony *od czegoś*

odcisk

nacisnąć *komuś* na odcisk

nadepnąć *komuś* na odcisk

odciskać

odcisnąć/odciskać piętno

odcisnąć

odcisnąć/odciskać piętno

odczuć

odczuć/odczuwać na własnej skórze

odczuwać

odczuć/odczuwać na własnej skórze

oddać

oddać/oddawać niedźwiedzią przysługę

oddać ostatnią koszulę

oddać się

oddać się *czemuś* bez reszty

oddawać

oddać/oddawać niedźwiedzią przysługę

oddech

czuć *czyjś* oddech na plecach

wstrzymać oddech

złapać drugi oddech

oddychać

ktoś ma czym oddychać

oddzielać

oddzielić/oddzielać ziarno od plew

oddzielić

oddzielić/oddzielać ziarno od plew

odejmować

odejmować sobie od ust

odejść

odejść do lamusa

odejść z kwitkiem

odejść jak zmyty

oderwać

nie móc oderwać wzroku

odesłać

odesłać do lamusa

odesłać z kwitkiem

odetchnąć

odetchnąć innym powietrzem

odgrzewać

odgrzewać kotleta/kotlety

odjąć

jakby ręką odjął

jak ręką odjął

odjęło *komuś* mowę

odjęło *komuś* rozum

odkładać

odkładać *coś* na czarną godzinę

odkryć

nie odkryć, odkrywać (na nowo) Ameryki

odkryć/odkrywać karty
odkryć, odkrywać (na nowo) Amerykę

odkryty

chodzić z gołą/odkrytą głową

odkrywać

nie odkryć, odkrywać (na nowo) Ameryki
odkryć/odkrywać karty
odkryć, odkrywać (na nowo) Amerykę

odliczanie

końcowe odliczanie

odłożyć

odłożyć *coś* ad Kalendas Greacas
odłożyć do lamusa
odłożyć *coś* do szuflady
odłożyć *coś* na bok
odłożyć *coś* na czarną godzinę

odłóg

leżeć odłogiem

odmrozić

na złość (mamie/mamusi) odmrozić sobie uszy

odpalić

odpalić bombę

odpłacać

odpłacać/odpłacić pięknym za nadobne

odpłacić

odpłacać/odpłacić pięknym za nadobne

odpowiadać

odpowiadać *za coś* głową/własnym życiem

odpór

dać odpór

dawać odpór

odprawiać

odprawić/odprawiać z kwitkiem

odprawić

odprawić/odprawiać z kwitkiem

odpukać

odpukać w niemalowane drewno

odpuszczać

odpuścić/odpuszczać sobie

odpuścić

odpuścić/odpuszczać sobie

odrodzić się

odrodzić się jak Feniks z popiołów

odróżniać

odróżnić/odróżniać ziarno od plew

odróżnić

odróżnić/odróżniać ziarno od plew

odrzuć

propozycja nie do odrzucenia

złożyć propozycję nie do odrzucenia

odsądzać

odsądzać/odsądzić *kogoś* od czci i wiary

odsądzić

odsądzać/odsądzić *kogoś* od czci i wiary

odsiać

odsiać/odsiewać ziarno od plew

odsiewać

odsiać/odsiewać ziarno od plew

odsetki

żyć z odsetek

odsłaniać

odsłaniać/odsłonić rąbka/rąbek tajemnicy

odsłonić

odsłaniać/odsłonić rąbka/rąbek tajemnicy

odsłonić przyłbicę

odstać się

co się stało i się nie odstanie; co się stało; to się nie odstanie
stało się i się nie odstanie

odstawić

odstawić, odsunąć *kogoś/coś* na boczny tor

odsunąć/odsuwać

odstawić, odsunąć *kogoś/coś* na boczny tor

odsunąć/odsuwać *coś/kogoś* na dalszy plan

odsyłać

odsyłać *kogoś* od Annasza do Kajfasza

odsyłać z kwitkiem

odwalić

odwalić kiteę

odwracać

odwracać/odwrócić kota ogonem

odwracać się

odwracać/odwrócić się plecami *do kogoś/do czegoś*

odwrotny

odwrotna strona medalu

odwrócić

odwracać/odwrócić kota ogonem

odwrócić się

odwracać/odwrócić się plecami *do kogoś/do czegoś*

oddzielić

oddzielić/odkreślić *coś* grubą kreską

odkreślić

oddzielić/odkreślić *coś* grubą kreską

odrzuć

dostać propozycję nie do odrzucenia

otrzymać propozycję nie do odrzucenia

propozycja nie do odrzucenia

odzywać się

nie odzywać się do siebie

ofiarny

koziół ofiarny

ogarniać

pusty śmiech *kogoś* ogarnia

szewska pasja *kogoś* ogarnia/ogarnęła

ogarnąć

szewska pasja *kogoś* ogarnia/ogarnęła

ogień

bać się *czegoś* jak ognia
brać *kogoś* w dwa ognie
być w ogniu krytyki
dolać/dolewać oliwy do ognia
igrać z ogniem
krzyżowy ogień pytań
pójść/iść na pierwszy ogień
skoczyć *za kims* w ogień
słomiany ogień
unikać jak ognia
upiec dwie pieczenie przy/na jednym ogniu
upiec własną pieczeń *przy czyjś* ogniu
w ogniu krytyki
wpadać jak po ogień
wpaść jak po ogień
wyciągać kasztany z ognia *czyjimiś* rękami/rękoma
wziąć *kogoś* w dwa ognie
znaleźć się w ogniu krytyki

ogładać

ogładać na własne oczy

ognisko

ognisko domowe

ogniwo

najsłabsze ogniwo

ogolić

ogolić się na zero

ogon

chwycić dwie sroki (kilka srok) za ogon
chwytać dwie sroki (kilka srok) za ogon
ciągnąć dwie sroki (kilka srok) za ogon

czepiać się jak rzep psiego ogona
diabeł nakrył *coś* ogonem
jak rzep psiego ogona
łapać dwie sroki (kilka srok) za ogon
nie wypaść sroce spod ogona
odwracać/odwrócić kota ogonem
pryczepić się jak rzep psiego ogona
trzymać dwie sroki (kilka srok) za ogon
uczepić się jak rzep psiego ogona
wykręcać/wykręcić kota ogonem
złapać dwie sroki (kilka srok) za ogon

ogólny

ogólna niemożność (wszystkiego)

ogórkowy

sezon ogórkowy

ogródek

wrzucić kamyczek/kamyk *do czyjegoś* ogródka

ogródki

bez ogródek

ogrzać się

ogrzać się w *czyimś* ciepłe

ojciec

rodzoną matkę by sprzedał/sprzeda, rodzony ojca by sprzedał/sprzeda
wykapana mama/mamusia/matka, wykapany ojciec/tata/tatuś

okazać się

ktoś okazał się (prawdziwym) mężczyzną

okład

z okładem

okłamywać

okłamywać siebie samego

okno

okno na świat

pchać się drzwiami i oknami

strzelać Panu Bogu w okno

strzelić Panu Bogu w okno

oko/oczy

argusowe oko

coś aż bije po oczach

aż kłuje w oczy

aż się łąza/łezka *komuś* zakręciła/kręci/stanęła/staje w oku

bez mrugnięcia okiem

bez zmrużenia oka/powiek

bić po oczach/w oczy

bieda zajrzała/zajrzy *komuś* w oczy, bieda zagląda *komuś* w oczy

bielmo spadło *komuś* z oczu

być *komuś* cierniem w oku

być *czyjims* okiem i uchem

być *komuś* solą w oku

być w oku cyklonu

chłodnym okiem

chudnąć w oczach

cieszyć oko

dla ładnych oczu

dla pięknych oczu

dobrze *komuś* z oczu patrzy 1.

dobrze *czemuś* z oczu patrzy 2.

dojrzeć kątem oka

dostrzec/dostrzegać kątem oka

gasnąć w oczach

ginać w oczach

głód zajrzał/zajrzy/zagląda *komuś* w oczy

gołym okiem widać

iść, gdzie oczy poniosą

jak okiem sięgnąć
kątem oka
kleją się *komuś* oczy
kłuć w oczy
łezka *komuś* zakręciła się/kręci się w oku
łuski spadną/spadły *komuś* z oczu
łza *komuś* zakręciła się/kręci się/stanęła/staje w oku
marnieć w oczach
mieć bielmo na oczach
mieć dobre oko
mieć klapki na oczach
mieć *kogoś/coś* na oku
mieć oczy i uszy (szeroko) otwarte
mieć oko *na kogoś*
mieć piasek w oczach
mydlenie oczu
mydlić *komuś* oczy
na ładne oczy
na mgnienie oka
na naszych oczach
na *czyichś* oczach
na oko
na pierwszy rzut oka
na piękne oczy
na własne oczy
nędza zajrzała/zajrzy/zagląda *komuś* w oczy
nie pokazywać się *komuś* (więcej) na oczy
nie spuszczać/nie spuścić oka (oczu) z *czegoś/z kogoś*, nie spuszczać/nie spuścić *kogoś/czegoś* z oka (oczu)
nie widzieć *czegoś/kogoś* na oczy
nie wierzyć własnym oczom
nie zmrużyć oka
obserwować kątem oka
oceniać chłodnym okiem
oczy się same *komuś* zamykają
oczy wyszły *komuś* na wierzch
ogłądać na własne oczy

oko cyklonu
oko *komuś* zbieleje/zbielało
oko w oko
otwarły się *komuś* oczy *na coś*
otwierać *komuś* oczy (*na coś*)
otworzą się *komuś* oczy *na coś*
otworzyć *komuś* oczy (*na coś*)
pasuje jak pięść do nosa/oka
patrzeć chłodnym okiem
patrzeć krzywym/kosym okiem
patrzeć śmierci w oczy
pilnować *kogoś/czegoś* jak oka w głowie/jak źrenicy oka
pi razy drzwi/oko
pluć *komuś* w oczy
pod *czymś* okiem
postawić oczy w słup
prawdziwa uczta dla oka/dla ucha/dla ducha
przecierać oczy ze zdumienia
przejrzeć na oczy
przekonać się na własne oczy
przymykać/przymknąć *na coś* oko/oczy
puszczać *do kogoś* (perskie) oko
puścić *do kogoś* (perskie) oko
robić oko *do kogoś*
robić okrągłe oczy
robić *do kogoś* (perskie) oko
robić słodkie oczy
robić wielkie oczy
roześmiać się *komuś* (prosto) w oczy/w nos/w twarz
rzucać piaskiem w oczy
rzucać okiem
rzucać się w oczy
rzucać okiem
rzucić się w oczy
rzut oka
świńskie oczka/oczy
skakać *komuś* (sobie) do oczu

skoczyć *komuś* (sobie) do oczu
spod oka
spojrzeć chłodnym okiem
spojrzeć *na kogoś* kątem oka
spojrzeć prawdzie w oczy
spojrzeć śmierci w oczy
spotkać się z *kimś/z czymś* oko w oko
stać się (*czymś*) oczkiem w głowie
stanać z *kimś/z czymś* oko w oko
stracić *kogoś* z oczu
tracić *kogoś* z oczu
zdjąć *komuś* bielmo z oczu
stracić *kogoś* z oczu
tracić *kogoś* z oczu
strzec *kogoś/czegoś* jak oka w głowie/jak źrenicy oka
szklane oczy
szklić *komuś* oczy
śmiać się *komuś* (prosto) w oczy/w nos/w twarz
świecić oczami/oczyma
świecić *czymś* w oczy
uderzać po oczach
ujrzeć kątem oka
ujrzeć na własne oczy
w cztery oczy
widzieć kątem oka
widzieć na własne oczy
widzieć *coś* oczyma duszy
w mgnieniu oka
w oczach
wodzić oczyma/oczami *za kimś/za czymś*
wpaść *komuś* w oko
w żywe oczy
zaglądać śmierci w oczy
zamknąć oczy/powieki
zamydlać/zamydlić *komuś* oczy
zamykać oczy *na coś*
zawiesić oko *na czymś/na kimś*

zejść *komuś* z oczu
ze łzami w oczach
z łezką w oku
znaleźć się *z kimś/z czymś* oko w oko
znajdować się w oku cyklonu
znaleźć się w oku cyklonu
zniknąć *komuś* z oczu
zobaczyć kątem oka
zobaczyć na własne oczy
z przymrużeniem oka
zrobić okrągłe oczy
zrobić wielkie oczy
z zamkniętymi oczami/oczyma
źle *komuś* z oczu patrzy
źle *czemuś* z oczu patrzy
żebyś mi się więcej na oczy nie pokazywał

okoń

stanąć okoniem
stawać okoniem

okopy

okopy Świętej Trójcy

okopywać się

okopywać się na z góry wyznaczonych pozycjach

okrakiem

siedzieć okrakiem (na barykadzie)

okrągły

okrągła mowa
okrągła rocznica
okrągła suma/sumka
okrągły jak księżyc w pełni
okrągły stół
robić okrągłe oczy

zrobić okrągłe oczy

okręcać

okręcić/okręcać *kogoś* wokół/dookoła (małego) palca

okręcić

okręcić/okręcać *kogoś* wokół/dookoła (małego) palca

okręt

uciec/uciekać jak/niczym szczury z tonącego okrętu

okulary

końskie okulary

olej

mieć olej w głowie

nudny jak flaki z olejem

olimpijski

olimpijski spokój

oliwa

dolać/dolewać oliwy do ognia

lać oliwę na wzburzone fale/morze/wody

wylać oliwę na wzburzone fale/morze/wody

ołów

mieć nogi jak z ołowiu

ołówek

z ołówkiem w ręku

żyć z ołówkiem w ręku

ołtarz

wynieść *kogoś* na ołtarze

wynosić *kogoś* na ołtarze

zaciągnąć *kogoś* do ołtarza

zaciągnąć *kogoś* do ołtarza

omega

alfa i omega

być alfą i omegą

omijać

omijać szerokim łukiem

on

a niezły był z niego herbatnik

niezły był z niego herbatnik

opadać

ręce opadają

szczęka *komuś* opadła/opadnie

opały

znaleźć się w opałach

opatrnościowy

mąż opatrnościowy

opcja

opcja zero/zerowa

opera

opera mydlana

opętać

diabeł *kogoś* opętał

opętany

biegać jak oszalały/szalony/opętany/wariat

drzeć się jak opętany

latać jak oszalały/szalony/opętany/wariat

opić się

szaleje się *ktoś* opił/napił/najadł

opinia

opinia publiczna

opłacić

opłacić *coś* z własnej kieszeni

opłakany

w opłakanyim stanie

opowiadać

jeden przez drugiego mówić/krzyczeć/opowiadać itp.

opór

iść po linii najmniejszego oporu

pójść po linii najmniejszego oporu

opóźniony

bomba z opóźnionym zapłonem

oprzeć

nie móc oprzeć się *czyjemuś* czarowi/urokowi

 optymista

niepoprawny optymista

opuszczać

opuszczać/opuścić ręce

opuścić

opuszczać/opuścić ręce

orbita

oczy wyszły/wyjda *komuś* z orbit

orkiestra

człowiek orkiestra

orzech

mieć twardy orzech do zgryzienia
postawić dolary przeciwko orzechom
stawiać dolary przeciwko orzechom
twardy orzech do zgryzienia

osa

gniazdo os
mieć talię jak osa

osioł

harować jak głupi/głupi osioł
pracować jak dziki osioł/głupi/głupi osioł
uparty jak osioł

osłupienie

nie móc wyjść z osłupienia/podziwu/ze zdumienia

osobisty

osobiste wycieczki
robić wycieczki osobiste
wycieczki osobiste

ostatni

być na ostatnich nogach
na ostatnich nogach
nie powiedzieć (jeszcze/swego) ostatniego słowa
oddać ostatnią koszulę
ostatni dzwonek
ostatni krzyk mody
ostatni Mohikanin
ostatnia deska ratunku
ostatnia wola
ostatnie podrygi

ostatnie słowo należało/należy *do kogoś*

ostatni gwóźdź do trumny

siedzieć w ostatniej ławce

zapiąć *coś* na ostatni guzik

zostać w jednej/w ostatniej koszuli

ostrzy

ostrzy jak brzytwa/nóż/żyletka

ostrze

postawić sprawę na ostrzu noża

stawiać sprawę na ostrzu noża

ostrzyc się

ostrzyc się na zero

ostrzyc się na zapalną

ostrzyć

ostrzyć sobie apetyt *na coś*

ostrzyć sobie zęby *na coś/na kogoś*

ostrzyć sobie zęby *na czymś/na kimś*

oszalały

biegać jak oszalały/szalony/opętany/wariat

latać jak oszalały/szalony/opętany/wariat

serce *komuś* bije jak oszalałe

serce *komuś* wali jak oszalałe

oścień

wierzgać przeciw ościeniowi

ość

stanać *komuś* kością/ością w gardle

stawać *komuś* kością/ością w gardle

ośli

ośla ławka

otarcie

na otarcie łez

otrzymać

otrzymać propozycję nie do odrzucenia

otwarcie

nowe otwarcie

otwarty

czytać *w kimś* jak w otwartej księdze

drzwi otwarte

grać w otwarte karty

gra w otwarte karty

mieć oczy i uszy (szeroko) otwarte

mieć otwartą głowę

wyważać otwarte drzwi

zagrać w otwarte karty

z otwartą przyłbicą

z otwartymi ramionami/rękami

otwierać

otwierać *przed kimś* duszę

otwierać *komuś* oczy (*na coś*)

otwierać puszkę Pandory

otwierać *przed kimś* serce

otwierać się

nóż się *komuś* w kieszeni otwiera

otworzyć

nie mieć *do kogo* ust/^okolokwialnie gęby otworzyć

otworzyć *przed kimś* duszę

otworzyć *komuś* oczy (*na coś*)

otworzyć puszkę Pandory

otworzyć *przed kimś* serce

otworzyć się

otwarły się *komuś* OCZY *na coś*

otworzą się *komuś* OCZY *na coś*

owca

chodzić jak błędna owca

czarna owca

parszywa owca

zbląkana owca/owieczka

owczy

owczy pęd

owieczka

zbląkana owca/owieczka

owijać

nie owijać w bawełnę

owijać w bawełnę

owijanie

bez owijania w bawełnę

owijać

owinać/owijać *kogoś* wokół/dookoła (małego) palca

owinać

owinać/owijać *kogoś* wokół/dookoła (małego) palca

owoc

owoc zakazany

zakazany owoc

ozór

mleć językiem/*°pospolicie* jęzorem/*°pospolicie* ozorem

Óóó

ósmy

ósme dziecko stróża

ósmy cud świata

ósmy krzyżyk

wyglądać jak ósme dziecko stróża

PPP

pacierz

jak amen w pacierzu

padać

padać jak kawka

padać jak muchy

padać na podatny grunt

padać na nos

padać na twarz/na ryj

komuś pada/padło na mózg

pająk

czerwone pająki

pajęczyna

czerwona pajęczyna

delikatny jak mgielka/jak pajęczyna

palec

ani palcem kiwnąć

chodzić na palcach/na paluszkach

chodzić na palcach/na paluszkach *wokół kogoś/przed kimś*

dać sobie głowę/palec/rękę uciąć

maczać *w czymś* palce/ręce

mieć *coś* w małym palcu

można/móc policzyć *coś/kogoś* na palcach jednej ręki

można zliczyć *coś/kogoś* na palcach jednej ręki

nie kiwnąć palcem (w bucie)

nie ruszyć palcem

nie wskazując palcem

nie wytykając palcem

okręcić/okręcać *kogoś* wokół/dookoła (małego) palca

owinać/owijać *kogoś* wokół/dookoła (małego) palca

palce lizać

palca nie ma gdzie wcisnąć/wsadzić/wetknąć

palcem na/po wodzie pisane
palec Boży/boży
patrzeć przez palce
pokazywać *kogoś* palcami/palcem
coś przecieka *komuś* przez palce
pukać się (palcem) w czoło
sam/samotny jak palec/kołek (w płocie)
wskazywać *kogoś* palcami/palcem
wyssać *coś* z palca
wytykać *kogoś* palcami/palcem
znać *coś* jak swoje pięć palców

pokazywać się

żebyś mi się więcej na oczy nie pokazywał

palić

palić jak komin/smok
palić za sobą mosty

palić się

choćby się waliło i paliło
grunt pali się *komuś* pod nogami/pod stopami
roboty pali się/paliła się *komuś* rękach
ziemia pali się *komuś* pod nogami/pod stopami

palma

palma *komuś* odbiła
palma pierwszeństwa

palnąć

palnąć głupstwo
palnąć sobie w łeb

palnik

dać w palnik
dawać w palnik

paluszek

chodzić na palcach/na paluszkach

chodzić na palcach/na paluszkach *wokół kogoś/przed kimś*

paluszki lizać

pała

zalać/zalewać pałę/robaka/robala

pałeczka

przejąć pałeczkę *po kimś*

pamięć

krótka pamięć

mieć dziurawą pamięć

mieć krótką pamięć

mieć kurzą pamięć

pamiętać

coś najstarszym góralom się nie śniło, *czegoś* najstarsi górale nie znają, *czegoś/o* *czymś* najstarsi górale nie pamiętają/nie wiedzą

coś nawet najstarszym góralom się nie śniło, *czegoś* nawet najstarsi górale nie znają, *czegoś/o* *czymś* nawet najstarsi górale nie pamiętają/nie wiedzą

nie pamiętać o (całym) bożym świecie

pan/Pan

być mądrzejszym od Pana Boga

być z *czymś/z kimś* za pan brat

chwycić Pana Boga za nogi

goły jak go Pan Bóg stworzył

jak go Pan Bóg stworzył

jak Pan Bóg przykazał

jak u Pana Boga za piecem

nago jak go Pan Bóg stworzył

niech Pan Bóg broni!

pan młody, panna młoda

strzelać Panu Bogu w okno

strzelić Panu Bogu w okno

trzymać Pana Boga za nogi
złapać Pana Boga za nogi

Pandora

otwierać puszkę Pandory
otworzyć puszkę Pandory
puszka Pandory

panewka

spalić na panewce

panieński

wieczór kawalerski, wieczór panieński

panna

pan młody, panna młoda
panna na wydaniu
stara panna

pantałyk

zbić *kogoś* z pantałyku

pantoflowy

poczta pantoflowa

pański

mieć z *kimś/czymś* krzyż pański
mieć pański gest
mieć z *kimś/czymś* pański krzyż
pański gest
trzymać się pańskiej klamki

państwo

państwo młodzi
Państwo Środka

papier

papier jest cierpliwy (i wszystko przyjmie)

papier wszystko przyjmie

papierek

papierek lakmusowy

papiery

na wariackich papierach

papieski

być bardziej papieskim niż sam papież

papież

być bardziej papieskim niż sam papież

być świętszym od papieża

papuzka

papuzki nierozłączki

para

ani pary z ust

cała para idzie/poszła w gwizdek

młoda para

ktoś nie pierwszej młodości

nie puścić/nie puszcząć pary z ust/*pospolicie* gęby

pełną parą

pierwsza para

to inna para kaloszy

parada

mieć głowę nie od parady

wchodzić *komuś* w paradę

wejść *komuś* w paradę

parafia

z innej parafii/wsi

parcie

mieć parcie na szkło

parcie na szkło

pardon

bez pardonu

parol

zagiąć parol *na kogoś*

parszywy

parszywa owca

partia

dobra partia

partia kanapowa

pas

argument poniżej pasa

brać nogi za pas

chwyt poniżej pasa

cios poniżej pasa

coś jest za pasem

nogi za pas

wziąć nogi za pas

zaciskać/zacisnąć pasa

coś za pasem

pasać

świń z *kimś* nie paść/nie pasać

pasek

chodzić na *czyimś* pasku

pasja

doprowadzać/doprowadzić *kogoś* do szewskiej pasji

szewska pasja *kogoś* ogarnia/ogarnęła

pasować

pasuje jak kwiatek do kożucha

pasuje jak pięść do nosa/oka

pasuje jak ulał

pasuje jak wół do karety

pasternak

figa z makiem (z pasternakiem)

pastwa

pozostawić/pozostawiać *kogoś* na pastwę losu

zostawić *kogoś* na pastwę losu

paść

blady strach padł *na kogoś*

komuś pada/padło na mózg

paść jak kawka

paść jak ścięty

paść na nos

paść na podatny grunt

paść na twarz/na ryj

świń z *kimś* nie paść/nie pasać

patentowany

leń patentowany

patrzeć

aż strach jechać/mówić/patrzeć/pomyśleć/powiedzieć

bić i patrzeć, czy równo puchnie

dobrze *komuś* z oczu patrzy

dobrze *czemuś* z oczu patrzy

jak się patrzy

krzywo patrzeć (*na coś/na kogoś*)

patrzeć chłodnym okiem

patrzeć jak cielę/wół na malowane wrota

patrzeć jak sroka w kość/gnat

patrzeć krzywo (*na coś/na kogoś*)
patrzeć krzywym/*rzadko* okiem
patrzeć na księżą oborę
patrzeć *komuś* na ręce
patrzeć przez palce
patrzeć spode łba
patrzeć śmierci w oczy
patrzeć wilkiem
strach jechać/mówić/patrzeć/pomyśleć/powiedzieć
źle *komuś* z oczu patrzy
źle *czemuś* z oczu patrzy

patyk

cienki jak patyk
patykiem na/po wodzie pisane

paw

nadęty jak paw
puścić pawia

pazur

bazgrać jak kura pazurem
gryzmolić jak kura pazurem
lwi pazur
pisać jak kura pazurem
pokazać lwi pazur
pokazać pazury

pączek

czuć się jak pączek w maśle
jak pączek w maśle
mieć się/*u kogoś* jak pączek w maśle
wyglądać jak pączek w maśle
żyć sobie jak pączek w maśle

pchać się

pchać się drzwiami i oknami

pchać się jak bydło
pchać się jak świnia do koryta
pchać się na afisz

pech

mieć pecha
pech chciał, że...
pech *kogoś* prześladowuje

pełnia

jak księżyc w pełni
okrągły jak księżyc w pełni

pełny

grać o całą/pełną pulę
mieć pełne ręce roboty
pełną parą
sięgnąć po pełną pulę
walczyć o całą/pełną pulę
zgarnąć całą/pełną pulę
żyć pełną piersią

perski

puszczać *do kogoś* (perskie) oko
puścić *do kogoś* (perskie) oko
robić *do kogoś* (perskie) oko

personel

biały personel

perzyna

obrócić w perzynę

pewny

być pewnym siebie

pęcherz

biegać jak kot z pęcherzem

latać jak kot z pęcherzem

pęd

owczy pęd

pędzel

coś wyszło spod *czyjegoś* dłuta/pędzla/pióra

pęk

z cicha pęk

pękać

bańka z *czymś* pęka/pękła

bomba pękła/wybuchła

głowa *komuś* pęka

pękać w szwach

pękać ze śmiechu

pępek

pępek świata

pętka

guzik z pętką

pętla

pętla wokół *czyjejś* szyi zaciska się

założyć *komuś* pętlę na szyję

pi

pi razy drzwi/oko

piach

iść do piachu

mieć piach/piasek w rękawach

pójść do piachu

piana

bić pianę

elegant z morskiej piany/z morskiej pianki/z Mosiny

pianka

elegant z morskiej piany/z morskiej pianki/z Mosiny

piasek

budować na piasku

chować głowę w piasek

mieć piach/piasek w rękawach

mieć piasek w oczach

rzucać piaskiem w oczy

schować głowę w piasek

piaskownica

bawić się jak chłopcy z piaskownicy

jak chłopcy w piaskownicy

koledzy/kolega z piaskownicy/z (jednego) podwórka

zachowywać się jak chłopcy w piaskownicy

z jednego podwórka, z jednej piaskownicy

znajomi z piaskownicy/z podwórka

piątka

pierwsza piątka

przybić piątkę

piąty

brak *komuś* piątej klepki

brakuje *komuś* piątej klepki

piąta woda po kisielu

piąte koło u wozu

piąte przez dziesiąte

piąty krzyżyk

pic

pic na wodę (fotomontaż)

pić

buty wołają pić

pić duszkiem

pić na umór

pić piwo, którego się (samemu) nawarzyło/które *ktos* nawarzył

pić sobie z dzióbeków

pić z gwinta

piec

dolożyć do pieca

jak u Pana Boga za piecem

jeść chleb z niejednego pieca

piechota

piechotą nie chodzi

pieczeń

upiec dwie pieczenie przy/na jednym ogniu

upiec własną pieczeń *przy czyjims* ogniu

pedestał

wynieść *kogoś* na pedestał/pedestały

Piekarski

pleść jak Piekarski na mękach

piekielko

polskie piekło/piekielko

piekło

chodzić jak Marek po piekle

polskie piekło/piekielko

tłuc się jak Marek po piekle

zrobić *komuś* piekło

pieniądz/pieniądze

być po jednych pieniądzach
łatwy chleb, łatwe pieniądze/łatwy pieniądz
mieć pieniędzy jak lodu
nie można wszystkiego przeliczać na pieniądze
po jednych pieniądzach
prać brudne pieniądze
przeliczać wszystko na pieniądze
wyrzucać/wyrzucić pieniądze w błoto
za psi grosz/pieniądz, za psie pieniądze

pieniek

mieć z *kimś* na pieńku

pieniężny

matki boskiej pieniądzej

pień

głuchy jak pień

wyciąć w pień

pieprz

biegać jak z pieprzem

suchy jak pieprz

uciec/uciekać, gdzie pieprz rośnie

wiać, gdzie pieprz rośnie

wysuszyć na pieprz

zmykać, gdzie pieprz rośnie

znać się *na czymś* jak kura na pieprzu

zwiać, gdzie pieprz rośnie

zwiewać, gdzie pieprz rośnie

piernik

co ma piernik do wiatraka

stary grzyb/piernik

pierś

bić się w piersi

dech *komuś* (w piersi) zapiera
uderzać się/uderzyć się w piersi
żyć pełną piersią

pierwszeństwo

palma pierwszeństwa

pierwszy

grać pierwsze skrzypce
miłość od pierwszego wejrzenia
na pierwszy rzut oka
od pierwszego wejrzenia
pierwsza dama
pierwsza liga
pierwsza miłość
pierwsza para
pierwsza piątka
pierwszej wody
pierwsze słyszę
pierwszy lepszy
pierwszy z brzegu
pójść/iść na pierwszy ogień
przełamać/przełamywać pierwsze lody
stawiać pierwsze kroki
zakochać się od pierwszego wejrzenia
z pierwszej ręki

pierwszozna

to *dla kogoś* nie pierwszozna

pierze

obrosnąć/obrasnąć w piórka/pierze
porosnąć/porastać w piórka/pierze

pies

coś jest jak psu z gardła wyjęte/wyciągnięte, *coś* jest jakby *ktoś* psu z gardła wyjął/wyciągnął
należy się jak psu zupa

nie dla psa kiełbasa
ni pies ni wydra
pies ci mordę lizał
pies z kulawą nogą nie przyjdzie/nie przyszedł
podchodzić *do czegoś* jak pies do jeża
pod psem
pogoda pod psem
potraktować *kogoś* jak psa
psu na budę
schodzić na psy
wieszać psy *na kimś/na czymś*
zabierać się *do czegoś* jak pies do jeża
zdać się psu na budę
zdawać się psu na budę
zdechł pies
zejść na psy
żyć jak pies z kotem

piesek

francuski piesek

pieski

pieska pogoda

pieśń

cześć pieśni
koniec pieśni
pieśń przyszłości

***pieter**

mieć pietra

pietruszka

ni z gruszki ni z pietruszki

pięc

mieć swoje pięć minut

ni w pięć ni w dziewięć
czyjeś pięć minut
za pięć dwunasta
znać *coś* jak swoje pięć palców

piękny

dla pięknych oczu
na piękne oczy
odpłacać/odpłacić pięknym za nadobne
piękne słowa/słówka
pleć piękna

pięść

pasować jak pięść do nosa/oka

pięta

deptać *komuś* po piętach 1.
deptać *komuś* po piętach 2.
nie dorastać *komuś* do pięt
pięta Achillesa, achillesowa
coś poszło/pójdzie *komuś* w pięty

piętka

gonić w piętke

piętno

odcisnąć/odcisnąć piętno
wycisnąć/wycisnąć piętno

pigułka

gorzka pigułka
przełknąć gorzką pigułkę

pijany

pijane dziecko we mgle
pijany jak bela/świnia
pijany w trupa

trzymać się *czegoś* jak pijany płotu

pikuś

mały pikuś

pilnować

pilnować *kogoś/czegoś* jak oka w głowie/jak źrenicy oka

pilnować swego nosa

pileczka

odbić/odbijać pileczkę

piłka

krótka piłka

piłka wpadła *komuś* za kołnierz

piórko

lekki jak piórko

obrosnąć/obrastać w piórka/pierze

porosnąć/porastać w piórka/pierze

stroić się w (cudze) piórka

pióro

robić *komuś* koło pióra

coś wyszło spod *czyjegoś* dłuta/pędzla/pióra

pisać

pisać do szuflady

pisać jak kura pazurem

pisać (*coś*) na kolanie

pisać sobie a muzom

pisany

coś komuś nie było pisane

coś komuś nie jest pisane

palcem na/po wodzie pisane

patykiem na/po wodzie pisane

piskorz

wić się jak piskorz

pismo

czuć pismo nosem

na łamach (wszystkich/większości/niewielu) gazet/pism/prasy/tygodników

poczuć pismo nosem

uczeni/uczony w piśmie

wyczuć pismo nosem

zwąchać pismo nosem

pisnąć

nie pisnąć *o czymś* ani słowa/słowem/słówka/słówkiem

piszczyć

bieda aż piszczy

wiedzieć, co w trawie piszczy

piwo

iść do Abrahama na piwo

jak spod budki z piwem

małe piwo

nawarzyć piwa

pić piwo, którego się (samemu) nawarzyło/które *ktoś* nawarzył

pójść do Abrahama na piwo

wypić piwo, którego się (samemu) nawarzyło/które *ktoś* nawarzył

placek

leżeć plackiem

masz babo placek

plama

białe plamy

dać plamę

po kimś/z kogoś została mokra plama

plan

mieć plan B

odsunąć/odsuwać *coś/kogoś* na dalszy plan

plan B

pokrzyżować *komuś/czyjeś* plany

schodzić na dalszy plan

usunąć/usuwać *coś* na dalszy plan

zejść na dalszy plan

zepchnąć *coś* na dalszy plan

plankton

plankton polityczny/sejmowy

plaża

dzika plaża

plecy

aż ciarki chodzą/chodziły/przechodzą/przeszły *komuś* po plecach/po grzbiecie/po skórze

chować się za *czyjimiś* plecami/za *czyjeś* plecy

ciarki chodzą/chodziły/przechodzą/przeszły *komuś* po plecach/po grzbiecie/po skórze

ciarki/ciary chodzą/chodziły/przechodzą/przeszły *komuś* po plecach/po grzbiecie/po skórze

czuć *czyjś* oddech na plecach

mieć plecy

mówić za *czyjimiś* plecami

odwracać/odwrócić się plecami *do kogoś/do czegoś*

wbić *komuś* nóż w plecy

wbijając *komuś* nóż w plecy

wsadzić/wsadzać *komuś* nóż w plecy

pleść

pleść androny/banialuki/brednie/bzdury

pleść, co ślina na język przyniesie

pleść duby smalone

pleść jak Piekarski na mękach

pleść od rzeczy

plewy

oddzielić/oddzielać ziarno od plew
odróżnić/odróżniać ziarno od plew
odsiać/odsiewać ziarno od plew

plotka

aż huczy/huczało od plotek
huczy/huczało od plotek

pluć

pluć sobie w brodę
pluć *komuś* w oczy
pluć/plunąć *komuś* w twarz

plunąć

pluć/plunąć *komuś* w twarz

plus

być na plusie
łapać *u kogoś* plus/plusa
mieć *u kogoś* same plusy
plus minus
złapać *u kogoś* plus/plusa

plachta

działać *na kogoś* jak/niczym (czerwona) płachta na byka
podziałać *na kogoś* jak/niczym (czerwona) płachta na byka

placić

placić frycowe
placić głową *za coś*

placz

placz i zgrzytanie zębów
ściana płaczu

plakać

nie ma co plakać nad rozlanym mlekiem

nie warto płakać nad rozlanym mlekiem
płakać jak bóbr
płakać nad rozlanym mlekiem
sięść i płakać

płaszczyk

pod płaszczykiem *czegoś*

płatać

płatać figle/figla

płatek

coś idzie jak z płatka

jak z płatka

coś pójdzie/poszło jak z płatka

płazem

puścić płazem

coś uchodzi *komuś* na sucho/płazem

coś ujdzie *komuś* na sucho/płazem

coś uszło *komuś* na sucho/płazem

płeć

płeć piękna

słaba płeć

plot

jak kulą w plot

kulą w plot

sam/samotny jak palec/kołek (w płocie)

strzał kulą w plot

strzelać (jak) kulą w plot

strzelić (jak) kulą w plot

trafiać (jak) kulą w plot

trafić (jak) kulą w plot

trzymać się *czegoś* jak pijany plotu

płótno

biały jak płótno/ściana

płuca

zielone płuca

płynąć

płynąć pod prąd

plyta

zmień płytę

pobić

pobić na głowę

pobiec

pobiec/pobiegnąć co/ile sił w nogach

pobiegnąć

pobiec/pobiegnąć co/ile sił w nogach

pobielany

grób pobielany

pobożny

pobożne życzenia

pocałować

pocałować klamkę

pocałowanie

z pocałowaniem ręki

pochylić

pochylić czoła/czoło *przed kimś*

pochylić czoła/czoło/głowę *przed czymś*

pociągać

pociągać za sznurki

pociągnąć

pociągnąć *kogoś* za język

pociecha

będzie z *kogoś* pociecha

początek

nowy początek

pocziwy

pocziwy z kośćcami

poczta

poczta pantoflowa

poczuć

poczuć bluesa

poczuć chemię (*do kogoś*) 1.

poczuć chemię 2.

poczuć, co się święci

poczuć miętę *do kogoś*

poczuć na własnej skórze

poczuć pismo nosem

poczuć *coś* przez skórę

poczuć się

poczuć się jak ryba w wodzie

poczuć się jak u siebie (w domu)

poczytać

poczytywać/poczytać za złe

poczytywać

poczytywać/poczytać za złe

podać

podać tył/tyły

podatny

padać na podatny grunt

paść na podatny grunt

trafiać na podatny grunt

trafić na podatny grunt

znajdować podatny grunt

znaleźć podatny grunt

podbić

podbić świat

podbijać

podbijać świat

podbijać *komuś* bębenka

podbramkowy

podbramkowa sytuacja

sytuacja podbramkowa

podchodzić

podchodzić *do czegoś* jak pies do jeża

podciąć/podcinać

podciąć/podcinać korzenie

podciąć/podcinać *komuś* skrzydła

podejrzenie

być jak żona Cezara, poza wszelkimi podejrzeniami

podeszwa

coś jest twarde jak podeszwa

podjąć

podjąć rękawicę (rzuconą *przez kogoś*)

podłożyć

podłożyć *komuś* świnię

podniebienie

mieć delikatne podniebienie

podniesiony

z podniesionym czołem

podobać się

co się *komuś* żywnie podoba

jak się *komuś* żywnie podoba

podobny

kubek w kubek (podobny do)

podobne/podobni *do kogoś/do czegoś* jak dwie krople wody

podpierać się

podpierać się nosem

podpisać się

podpisać się/podpisywać się *pod czymś* rękami i nogami

podpisywać się

podpisać się/podpisywać się *pod czymś* rękami i nogami

podnieść

podnieść/podnosić głowę

podnieść/podnosić *kogoś* na duchu

podnieść/podnosić (wysoko) poprzeczkę

podnieść/podnosić rękę *na kogoś*

podnosić

podnieść/podnosić głowę

podnieść/podnosić *kogoś* na duchu

podnieść/podnosić (wysoko) poprzeczkę
podnieść/podnosić rękę *na kogoś*

podróż

powrócić z dalekiej podróży
wracać z dalekiej podróży
wrócić z dalekiej podróży

podróżować

podróżować rzemiennym dyszlem

podryg

ostatnie podrygi

podrzucić

podrzucić *komuś* kukułcze jajo

podstawa

chwiać się w podstawach
zachwiać się w podstawach
drżeć w podstawach
zadrżeć w postawach
trząść się w podstawach
zatrząść się w podstawach

podstawiać

podstawić/podstawiać *komuś* nogę

podstawić

podstawić/podstawiać *komuś* nogę

podszewka

znać *coś* od podszewki

podszyty

wiatrem podszyty

podtrzymać

podtrzymać/podtrzymywać *kogoś* na duchu

podtrzymywać

podtrzymać/podtrzymywać *kogoś* na duchu

poduszka

czytać do poduszki

do poduszki

książka do poduszki

lektura do poduszki

podwójny

mieć podwójne życie

na podwójnym gazie

podwójna gra

podwójne życie

prowadzić podwójną grę

prowadzić podwójne życie

podwórko

cudze podwórko

koledzy/kolega z piaskownicy/z (jednego) podwórka

na cudzym podwórku

na własnym podwórku

własne podwórko

z jednego podwórka, z jednej piaskownicy

znajomi z piaskownicy/z podwórka

podwórkowy

łacina kuchenna/podwórkowa

podział

ponad podziałami

podziałać

podziałać *na kogoś* jak/niczym (czerwona) płachta na byka

podziałać *na kogoś* jak zimny prysznic
coś podziałało *na kogoś* jak grom z jasnego nieba

podziw

nie móc wyjść z osłupienia/podziwu/ze zdumienia

pojechać

pojechać do rygi
pojechać po bandzie

pojedynek

pojedynek Dawida z Goliatem

pojęcie

nie mieć zielonego pojęcia *o czymś*

pogadać

pogadać jak Polak z Polakiem

pogoda

pieska pogoda
pogoda barowa
pogoda ducha
pogoda pod psem
pogoda w kratkę
psia pogoda
rozmawiać o niczym/o pogodzie

pogodzić się

pogodzić się ze światem, pogodzony ze światem

pogodzony

pogodzić się ze światem, pogodzony ze światem

pogonić

pogonić *komuś* kota 1.
pogonić *komuś* kota 2.

pogrywać

pogrywać (sobie) w kulki

pojechać

pojechać po premii

pojechać w ciemno

pokarać

Bóg *kogoś* pokarał *kimś/czymś*

pokazać

pokazać *komuś* figę

pokazać gdzie raki zimują

pokazać lwi pazur

pokazać pazury

pokazać/pokazywać rogi

pokazywać

pokazywać *kogoś* palcami/palcem

pokazać/pokazywać rogi

pokazywać się

nie pokazywać się *komuś* (więcej) na oczy

pokerzysta

twarz pokerzysty

z twarzą pokerzysty

poklepywać

poklepywać *kogoś* po ramieniu

pokładać

pokładać *w kimś/w czymś* nadzieję

pokładać się

pokładać się ze śmiechu

pokój

zamknąć *kogoś* w domu/pokoju bez klamek

zamykać *kogoś* w domu/pokoju bez klamek

pokręcić

żeby *kogoś* pokręciło/poskręcało

pokrzyżować

pokrzyżować *komuś* szyki

pokrzyżować *komuś/czyjeś* plany

Polak

dogadać się jak Polak z Polakiem

jak Polak z Polakiem

napić się jak Polak z Polakiem

nocne Polaków rozmowy

pogadać jak Polak z Polakiem

porozmawiać pogadać jak Polak z Polakiem

wypić jak Polak z Polakiem

polecieć

polecać/poleciały głowy *czyjeś*, poleci/poleciała głowa *czyjaś*

polecieć po czarnych

polecieć po premii

pole

pole do popisu

pole manewru

pole minowe

szukaj wiatru w polu

w szczerym polu

wyprowadzić *kogoś* w pole

wywieść *kogoś* w pole

polecieć

polecieć (sobie) w kulki

polegać

polegać *na kimś* jak na Zawiszy

poletko

poletko doświadczalne

policjant

bawić się w policjantów i złodziei

gra w policjantów i złodziei

zabawa w policjantów i złodziei

policzony

dni *czyjeś/czegoś* są policzone

policzyć

można/móc policzyć *coś/kogoś* na palcach jednej ręki

porachować/policzyć *komuś* (wszystkie) kości/żebra

poligon

poligon doświadczalny

poliszyneł

tajemnica poliszyneła

polityczny

folklor polityczny

plankton polityczny/sejmowy

polityczna poprawność

poprawność polityczna

polityka

polityka spalonej ziemi

taktyka spalonej ziemi

Polka

matka Polka

polowanie

polowanie na czarownice

polski

polskie piekło/piekielko

połamać

połamać (sobie) zęby *na czymś/na kimś*

połączyć

połączyć przyjemne z pożytecznym

połknąć

jakby kij połknął

połknąć bakcyła

połknąć haczyk

połknąć/połykać litery

połowa

druga połówka/połowa

moja lepsza połowa

położyć

położyć coś na ząb

położyć głowę pod ewangelię

położyć kamień węgielny *pod coś*

położyć kres *czemuś*

położyć krzyżyk *na kimś/na czymś*

położyć *coś* na karb *czegoś*

położyć na (obie) łopatki

położyć rękę *na czymś*

położyć tamę *czemuś*

położyć uszy po sobie

położyć zdrową głowę pod ewangelię

połóg

spocić się jak/niczym mysz (w połogu)

połówka

druga połówka/połowa

połykać

połknąć/połykać litery

po macoszemu zob. **macoszy**.

pomarzyć

można (sobie) o *czymś* (tylko) pomarzyć

pomieszać

pomieszać *komuś* szyki

pomieszanie

pomieszanie z poplątaniem

pomieścić się

coś nie chciało się *komuś* pomieścić w głowie/°*pospolicie* we łbie

coś nie może się *komuś* pomieścić w głowie/°*pospolicie* we łbie

pomnik

postawić *komuś* pomnik (za życia)

stawiać *komuś* pomnik (za życia)

wystawić *komuś* pomnik (za życia)

pomocny

pomocna dłoń

pomóc

pomoże jak umarłemu kadzidło

święty Boże nie pomoże

pompować

pompować balon

pomsta

coś woła o pomstę do nieba

pomyje

oblewać/oblać pomyjami

wylać *komuś* pomyje (kubel/wiadro pomyj) na (*czyjś*) głowę

wylewać *komuś* pomyje (kubel/wiadro pomyj) na (*czyjś*) głowę

pomysł

bez pomysłu

pomyśleć

aż strach jechać/mówić/patrzyć/pomyśleć/powiedzieć

strach jechać/mówić/patrzyć/pomyśleć/powiedzieć

ponieść

iść, gdzie oczy poniosą

nerwy *kogoś* poniosły

pójść, gdzie oczy poniosą

popalić

dać *komuś* popalić

popamiętać

popamiętać ruski miesiąc

popaść

co popadnie

gdzie popadnie

jak popadnie

popadnie co/czym/gdzie/jak

popatrzeć

popatrzeć jak cielę/wół na malowane wrota

popelniać

popępniać/popępnić faux pas

popępnić

popępniać/popępnić faux pas

popępdzić

popępdzić *komuś* kota

popiół

nie zasypiać gruszek w popiele

odrodzić się jak Feniks z popiołów

posypać sobie głowę popiołem

popis

pole do popisu

poplątanie

pomieszanie z poplątaniem

poprawka

brać poprawkę *na coś*

wziąć poprawkę *na coś*

poprawność

poprawność polityczna

polityczna poprawność

poprosić

poprosić o rękę

po próżnicy zob. próżnica

poprzeczka

podnieść/podnosić (wysoko) poprzeczkę

poprzeczka jest wysoko zawieszona

poprzewracane

mieć poprzewracane w głowie

komuś poprzewracało się w głowie/w dupie/w tyłku

popsuć

popsuć *komuś* szyki

popuścić

popuścić cugli/cugle *komuś/czemuś*

porachować

porachować/policzyć *komuś* (wszystkie) kości/żebra

porcelana

jak słoń w składzie porcelany

poruszać się jak słoń w składzie porcelany

zachowywać się jak słoń w składzie porcelany

porcja

żelazna porcja

porozmawiać

porozmawiać pogadać jak Polak z Polakiem

porównanie

bez porównania

portfel

stary portfel

portki

narobić w portki/w majtki (ze strachu)

robić w portki/w majtki (ze strachu)

trząść portkami ze strachu

porubstwo

ruja i porubstwo

poruszać się

poruszać się jak mucha w smole

poruszać się jak słoń w składzie porcelany

porządek

coś było na porządku dziennym

doprowadzać/doprowadzić się do porządku

coś jest na porządku dziennym

na porządku dziennym

porządek rzeczy/spraw

przejść/przechodzić *nad czymś* do porządku dziennego

przywołać/przywoływać *kogoś* do porządku

zrobić z *czymś* porządek

zrobić z *kimś* porządek

posadka

ciepła posadka

posiąść

posiąść wszystkie rozumy

poskręcać

żeby *kogoś* pokręciło/poskręcało

postawić

postawić *kogoś* pod pręgierzem

postawić *kogoś* pod ścianą

postawić *komuś* pomnik (za życia)

postawić *kogoś* przed faktem dokonany

postawić tamę *czemuś*

porastać

porosnąć/porastać w piórka/pierze

porosnąć

porosnąć/porastać w piórka/pierze

porozstawiać

rozstawiać/porozstawiać *kogoś* po kątach

portki

narobić w portki (ze strachu)

portki się *komuś* trzęsą ze strachu

robić w portki (ze strachu)

poruszać się

ruszać/poruszać się jak mucha w smole

poruszyć

poruszyć niebo i ziemię

porwać się

porwać się/porywać się z motyką na słońce

porywać się

porwać się/porywać się z motyką na słońce

porządek

stanąć na porządku dziennym

stawać na porządku dziennym

posłać

posłać do lamusa

postać

noga *czyjaś gdzieś* nie postanie/nie powstała

żeby *czyjaś* noga *gdzieś* więcej nie powstała

postawić

postawić dolary przeciwko orzechom

postawić kropkę nad i

postawić krzyżyk *na kimś/na czymś*

postawić na nogi

postawić na swoim

postawić oczy w słupek
postawić *kogoś* pod pręgierz/pod pręgierzem
postawić *coś* pod znakiem zapytania
postawić sprawę na ostrzu noża
postawić wszystko na jedną kartę

posterunek

być na posterunku
być na swoim posterunku
trwać na (swoim) posterunku
stać na posterunku
stać na swoim posterunku

postronki

mieć nerwy jak postronki

posunąć się

posunąć się za daleko

posypać

posypać sobie głowę popiołem

posypać się

posypać się jak z rogu obfitości

poświęcić się

poświęcić się *czemuś* bez reszty

pośliznąć się

noga się *komuś* powinęła/pośliznęła

potęga

sny o potędze

potępiać

potępiać/potępić w czambuł

potępić

potępiać/potępić w czambuł

potłuczony

gadać jak potłuczony

potracić

potracić głowy

potrafić

do trzech zliczyć nie umie/nie potrafi

ktoś potrafi zrobić coś z niczego

potraktować

potraktować *kogoś* dziecko

potraktować *kogoś* jak człowieka

potraktować *kogoś* jak psa

potraktować *kogoś* jak zabawkę

potraktować *kogoś/coś* po macoszemu

potrząsać/potrząsnąć

potrząsać/potrząsnąć kiesę

potrzeba

kropla w morzu potrzeb

potrzebny

coś jest potrzebne do życia jak tlen

potrzebny jak dziura w moście

potrzebować

potrzebować *czegoś* jak kania dżdżu

potwierdzać

nie potwierdzam i nie zaprzeczam

poty

biją *na kogoś* siódme poty
oblały *kogoś* siódme poty
wyciskać *z kogoś* siódme poty
wylewać (*z kogoś*) siódme poty

poukładać

poukładać wszystkie klocki

poukładany

mieć dobrze poukładane w głowie
mieć poukładane w głowie

poważny

poważny zawodnik

powiedzenie

mieć coś do powiedzenia
mieć wiele do powiedzenia
nie mieć nic do powiedzenia/do gadania

powiedzieć

aż strach jechać/mówić/patrzeć/pomyśleć/powiedzieć
jak się powiedziało A, to trzeba powiedzieć B
nie powiedzieć *marnego/złego słowa (komuś/o kimś)*
nie powiedzieć (*jeszcze/swego*) ostatniego słowa
powiedzieć sakramentalne „tak”
powiedzieć *coś/o czymś* (wszystko/o wszystkim) jak na spowiedzi
strach jechać/mówić/patrzeć/pomyśleć/powiedzieć

powieka

bez zmrużenia oka/powiek
spędzać/spędzić *komuś* sen z powiek
zamknąć oczy/powieki

powierzchnia

zniknąć z powierzchni ziemi

powieść

powieść dla kucharek

powietrze

inne powietrze

odetchnąć innym powietrzem

powietrze uszło *z kogoś*

traktować *kogoś* jak powietrze

wysadzić *coś/kogoś* w powietrze

zeszło *z kogoś* powietrze

powijaki

być w powijkach

powinąć się

noga się *komuś* powinęła/pośliznęła

powolny

powolny jak żółw

powołać

powołać *coś* do życia

powołanie

minąć się z powołaniem

powracać

powracać jak bumerang

powracać/powrócić na łono *czegoś*

powrócić

powrócić jak bumerang

powrócić z dalekiej podróży

powszedni

chleb powszedni

powtarzać

nie musieć *komuś* powtarzać dwa razy

nie trzeba (było) *komuś* powtarzać dwa razy

powtórka

powtórka z rozrywki

powyrywać

nogi *komuś* z dupy/z tyłka powyrywać

pozamiatane

coś jest pozamiatane

pozbawiony

coś jest pozbawione wyrazu

pozbyć się

pozbyć się brzucha/brzuszka

pozjadać

ktoś myśli, że pozjadał/zjadł wszystkie rozumy

pozjadać wszystkie rozumy

komuś zdaje się, że pozjadał/zjadł wszystkie rozumy

poznać

dać po sobie poznać

dawać po sobie poznać

nie dać po sobie poznać

nie dawać po sobie poznać

poznać na własnej skórze

poznać *coś* od kuchni

pozostać

kamień na kamieniu nie został/nie pozostał

pozostawiać

coś pozostawia wiele/sporo do życzenia
pozostawić/pozostawiać *kogoś* na łasce losu
pozostawić/pozostawiać *kogoś* na pastwę losu

pozostawić

pozostawić/pozostawiać *kogoś* na łasce losu
pozostawić/pozostawiać *kogoś* na pastwę losu
pozostawić *komuś* wolną rękę
pozostawić za sobą spaloną ziemię

pozór

gra pozorów

pozycja

bronić straconych pozycji
wycofać się na z góry upatrzone pozycje

pożegnać się

pożegnać się ze światem

pożerać

pożerać się wzrokiem

pożyć

pożyjemy zobaczymy

pożyteczny

łączyć przyjemne z pożytecznym
połączyć przyjemne z pożytecznym
przyjemne z pożytecznym

pójść

coś poszło jak świeże/ciepłe bułki/buleczki
coś poszło jak po maśle
coś poszło/pójdzie *komuś* w pięty
coś pójdzie jak świeże/ciepłe bułki/buleczki
coś pójdzie/poszło jak z płotka

pójść do Abrahama na piwo
pójść do Canossy
pójść *z kimś* do łóżka
pójść do piachu
pójść, gdzie oczy poniosą
pójść jak na ścięcie
pójść *gdzieś/do kogoś* jak w dym
pójść jak zmyty
pójść na całość
pójść *do kogoś* na dywanik
pójść na pierwszy ogień
pójść *komuś* na rękę
pójść *z kimś* na udry
pójść *z kimś* na wojnę
pójść po bandzie
pójść pod młotek
pójść po linii najmniejszego oporu
pójść po rozum do głowy
pójść w drobny mak
pójść w kimono
pójść w miasto
pójść w tango
pójść w tany
pójść w zaparte
pójść za ciosem
pójść *za czyimś* przykładem
pójść z duchem czasu
pójść z dymem
pójść z torbami

pół

na pół gwizdka
pół kroku *za kimś*.
rozumieć się w pół słowa

później

prędzej czy później

wcześniej czy później

praca

benedyktyńska praca

być dobrze ustawionym (w życiu/w pracy)

ktoś dobrze ustawiony (w życiu/w pracy), dobrze się ustawić (w życiu/w pracy)

nie hańbić się pracą

nie zhańbić się pracą

mrówcza praca

syzyfowa praca

wypadek przy pracy

pracować

pracować jak dziki osioł/głupi/głupi osioł

pracować jak koń/wół

pracować na czarno

pracować na własne konto

pracować na własny rachunek

pracować na zwolnionych obrotach

pracowity

pracowity jak mrówka

prać

prać brudy we własnym domu

prać brudne pieniądze

prać swoje brudy we własnym domu

pradziad

z dziada pradziada

pranie

pranie mózgu

prasa

kolorowa prasa

mieć złą prasę

na łamach (wszystkich/większości/niewielu) gazet/pism/prasy/tygodników

prasowy

fakt medialny/prasowy

prawda

Bogiem a prawdą

chwila prawdy

godzina prawdy

mijać się z prawdą

naga prawda

spojrzeć prawdzie w oczy

święta prawda

prawdziwy

być prawdziwym mężczyzną

ktoś okazał się (prawdziwym) mężczyzną

prawdziwa uczta dla oka/dla ucha/dla ducha

prawdziwy mężczyzna

coś z prawdziwego zdarzenia

prawny

kruczki prawne

prawo

drakońskie prawa

prawem kaduka

prawo dżungli

psie prawo

stróż prawa

prawo

na lewo i (na) prawo

na prawo i (na) lewo

prawy

prawa ręka

prąd

płynąć pod prąd

precyzja

z chirurgiczną precyzją

 premia

ciąć po premii

dostać po premii

pojechać po premii

polecieć po premii

prędkość

wyrzucać z siebie słowa z prędkością/z szybkością karabinu maszynowego

z prędkością karabinu maszynowego

prędzej

prędzej czy później

pręgierz

postawić *kogoś* pod pręgierz/pod pręgierzem

stawiać *kogoś* pod pręgierz/pod pręgierzem

problem

Houston, mamy problem!

nie robić *z czegoś* problemu

procent

żyć z procentów

proch

beczka prochu

nie wymyślać/nie wymyślić prochu

siedzieć na beczce prochu

strzelać bez prochu

program

gwóźdź programu

prokrustowe

prokrustowe łóżce

propozycja

dostać propozycję nie do odrzucenia

otrzymać propozycję nie do odrzucenia

propozycja nie do odrzucenia

złożyć propozycję nie do odrzucenia

prosię/prosiak

jeść jak prosię/prosiak/świnia

prosić

prosić o rękę

prosić *kogoś* na kolanach

prosto

mleko prosto od krowy

mówić prosto z mostu

prosto z igły

prosto z mostu

przywalić prosto z mostu

roześmiać się *komuś* (prosto) w oczy/w nos/w twarz

walić prosto z mostu

prosty

być na prostej drodze *do czegoś*

coś jest proste jak drut

proste jak budowa/konstrukcja cepa

proste jak drut

prosty jak drut

prosty jak świeca

proszony

chodźć po prośbie/po proszonym chlebie
iść po prośbie/po proszonym chlebie

prośba

chodźć po prośbie/po proszonym chlebie
iść po prośbie/po proszonym chlebie

prowadzić

prowadzić drugie życie
prowadzić na manowce
prowadzić podwójną grę
prowadzić podwójne życie
prowadzić *kogoś* za rączkę/rękę

prowiant

suchy prowiant

próba

godzina próby
metoda prób i błędów
próba generalna
w godzinie próby
wytrzymać próbę czasu
wystawić/wystawiać *kogoś* na próbę

próg

niskie progi
wysokie progi
za niskie progi *dla kogoś*
za wysokie progi *dla kogoś*

próżnia

coś jest zawieszona w próżni
ktoś jest zawieszony w próżni
coś wisi w próżni
ktoś wisi w próżni
ktoś zawisł w próżni

coś zawisło w próżni

ktoś został zawieszony w próżni

coś zostało zawieszane w próżni

próżnica

strzępić (sobie) język (po próżnicy)

próżny

z próżnego i Salomon nie naleje

prym

wieść prym

prysznic

działać *na kogoś* jak zimny prysznic

podziałać *na kogoś* jak zimny prysznic

zimny prysznic

prząść

cienko prząść

przebaczyć

nie ma przebaczyć

przebicie

mieć dużą siłę przebicia/mieć duże przebicie

mieć małą siłę przebicia

mieć małe przebicie

mieć mniejszą siłę przebicia

mieć mniejsze przebicie

mieć siłę przebicia

mieć słabą siłę przebicia

mieć słabe przebicie

mieć większą siłę przebicia

mieć większe przebicie

siła przebicia

przebiegły

przebiegły jak wąż

przebierać

nie przebierać w słowach

nie przebierać w środkach

przebierać jak w ulęgalkach

przebrać się

miarka się przebrała

przebrała się miarka

przechodzić

aż ciarki chodzą/chodziły/przechodzą/przeszły *komuś* po plecach/po grzbiecie/po skórze

ciarki chodzą/chodziły/przechodzą/przeszły *komuś* po plecach/po grzbiecie/po skórze

ciarki/ciary chodzą/chodziły/przechodzą/przeszły *komuś* po plecach/po grzbiecie/po skórze

przechodzić samego siebie

coś przechodzi (najśmielsze, wszelkie) oczekiwania

coś przechodzi z rąk do rąk

przejść/przechodzić *nad czymś* do porządku dziennego

przechylić

przechylić szalę zwycięstwa *na czyjąś* korzyść/stronę

przeziąć

przeziąć węzeł gordyjski

przeziągać

przeziągać strunę

przeziąganie

przeziąganie liny

przeziekać

coś przezieka *komuś* przez palce

przecierać

przecierać oczy ze zdumienia

przeciętny

przeciętny Kowalski

przeciętny zjadacz chleba

przecisnąć się

przecisnąć się przez ucho igielne

przeciw

jestem za a nawet przeciw

wierzyć przeciw ościeniowi

przeczuwać

przeczuwać, co się święci

przedmiot

być przedmiotem *czyichś* westchnień

stać się przedmiotem *czyichś* westchnień

przedstawiać

przedstawiać/przedstawić *coś* w krzywym zwierciadle

przedstawić

przedstawiać/przedstawić *coś* w krzywym zwierciadle

przedstawienie

robić przedstawienie

robić z siebie przedstawienie

przedwczesny

wiadomości o śmierci *kogoś/czegoś* są przedwczesne

przegrać

przegrać z kretesem

przejąć

przejąć pałeczkę *po kimś*

przejrzeć

przejrzeć na oczy

przejść

ani przez myśl/głowę *komuś coś nie przejdzie/nie przeszło*

nawet przez myśl/głowę *komuś coś nie przejdzie/nie przeszło*

coś nie przeszło/przejdzie komuś przez gardło

przejść/przechodzić *nad czymś* do porządku dziennego

przejść samego siebie

coś przeszło/przejdzie komuś koło nosa

przejść się

przejść się przez ucho igielne

przeklinać

przeklinać na czym świat stoi

przekonać się

przekonać się na własnej skórze

przekonać się na własne oczy

przekroczyć

przekroczyć Rubikon

przełać

coś przełało czarę goryczy

przelewać krew

przelewać krew

przeliczać

nie można wszystkiego przeliczać na pieniądze

przeliczać wszystko na pieniądze

przełamać

przełamać/przełamywać pierwsze lody

przełamywać

przełamać/przełamywać pierwsze lody

przełknąć

przełknąć gorzką pigułkę

przełknięcie

trudny do przełknięcia

przełożyć

przełożyć *kogoś* przez kolano

przemknąć się

mysz się nie prześliznie/nie przemknie

przemoknąć

przemoknąć do suchej nitki

przemówić

przemówić *komuś* do ręki/do kieszeni

przenieść się

przenieść się na łono Abrahama

przepaść

balansować na krawędzi/na skraju przepaści

przepaść bez śladu/wieści

przepaść jak kamfora

przepaść jak kamień w wodę/w wodzie

przepaść z kretesem

przepelnić

coś przepelniło czarę goryczy

przepychanki

zakulisowe przepychanki

przerastać

coś przerosło/przerasta (najśmielsze) oczekiwania

przerobić

przerobić *coś* na swą/swoją modłę

przerobić *kogoś* na swą/swoją modłę

przerobić *coś* na swoje/na własne kopyto

przerobić *kogoś* na swoje/na własne kopyto

przerosnąć

coś przerosło/przerasta (najśmielsze) oczekiwania

przerwa

przerwa w życiorysie

przeskakiwać

przeskakiwać z kwiatka na kwiatek

przestawiać

przestawiać *coś* na inne tory

przestraszyć się

ktoś przestraszył się jakby zobaczył ducha

prześcieradło

drzeć się jak stare prześcieradło/stare gacie

prześladować

pech *kogoś* prześladowuje

prześliznąć się

mysz się nie prześliznie/nie przemknie

przetrzepać

przetrzepać *komuś* skórę

przewracać

przewracać/przewrócić do góry nogami 1.

przewracać/przewrócić do góry nogami 2.

przewrócić/przewracać *komuś* w głowie

przewracać się

przewraca się/przewróciło się *komuś* w głowie

przewracać się/przewrócić się w grobie

przewrócić

przewracać/przewrócić do góry nogami

przewrócić/przewracać *komuś* w głowie

przewrócić się

przewracać się/przewrócić się w grobie

przewraca się/przewróciło się *komuś* w głowie

przewrócił się jak długi

przód

ucieczka do przodu

uciekać do przodu

wychodzić nogami do przodu

wyść nogami do przodu

przybić

przybić piątkę

przychodzić

przychodzi *coś komuś* do głowy

przychodzi/przyszło *coś komuś* na myśl

przychodzić w sukurs

przychylić

przychylić *komuś* nieba

przyciągać

przyciągać jak magnes

przyciskać

przyprzeć/przypierać *kogoś* do muru/do ściany, przycisnąć/przyciskać *kogoś* do muru

przycisnąć

przyprzeć/przypierać *kogoś* do muru/do ściany, przycisnąć/przyciskać *kogoś* do muru

przyczepić

przyczepić *komuś* łątkę

przyczepić się

przyczepić się jak rzep psiego ogona

przyglądać się

przyglądać się *czemuś* z założonymi rękami

przygotować

przygotować grunt/teren pod *coś*

przyjaciel

przyjaciel/przyjaciółka ze szkolnej ławy/z ławy szkolnej

przyjaciółka

przyjaciel/przyjaciółka ze szkolnej ławy/z ławy szkolnej

przyjąć

papier jest cierpliwy (i wszystko przyjmie)

papier wszystko przyjmie

przyjąć *coś* na klątę/klątkę

przyjąć/przyjmować *coś* za dobrą monetę

przyjemne

łączyć przyjemne z pożytecznym

połączyć przyjemne z pożytecznym

przyjemne z pożytecznym

przyjemność

średnia przyjemność

wątpliwa przyjemność

żadna przyjemność

przyjmować

przyjąć/przyjmować *coś* za dobrą monetę

przyjść

pies z kulawą nogą nie przyjdzie/nie przyszedł

przychodzi/przyszło *coś komuś* na myśl

przyjdzie *na kogoś* kryska

przyjść jak po swoje

przyszła *na kogoś* kryska

przykazać

jak Bóg przykazał

jak Pan Bóg przykazał

przykład

pójść za *czyimś* przykładem

świecić przykładem

przykładać

przyłożyć/przykładać *do czegoś* rękę

przykładnie

karać *kogoś* przykładnie

ukarać *kogoś* przykładnie

przykręcać/przykręcić

przykręcać/przykręcić śrubę

przykuty

być przykutym do łóżka

być przykutym do wózka

przyłapać

przyłapać *kogoś* na gorącym uczynku

przyłatać

ni przypiął ni przyłatał, ni przypiął ni wypiął

przyłbica

odsłonić przyłbicę
z otwartą przyłbicą

przyłożyć

do rany przyłóż
przyłożyć/przykładać *do czegoś* rękę

przymierać

przymierać głodem

przymknąć

przymykać/przymknąć *na coś* oko/oczy

***przymrużenie**

z przymrużeniem oka

przymykać

przymykać/przymknąć *na coś* oko/oczy

przynęta

na przynętę

przynieść

gadać, co ślina na język przyniesie
klepać, co ślina na język przyniesie
mówić, co ślina na język przyniesie
pleść, co ślina na język przyniesie

przypaść

przypaść *komuś* do gustu

przypiąć

ni przypiął ni przyłatał, ni przypiął ni wypiął
przypiąć/przypinać *komuś* łątkę

przycierać

przyprzeć/przypierać *kogoś* do muru/do ściany, przycisnąć/przyciskać *kogoś* do muru

przypinać

przypiąć/przypinać *komuś* łątkę

przypominać

przypominać sobie jak przez mgłę

przyprawiać

przyprawiać/przyprowadzić *kogoś* o zawrót głowy
przyprawić/przyprowadzić rogi

przyprawić

przyprawić/przyprowadzić rogi
przyprawiać/przyprowadzić *kogoś* o zawrót głowy

przyprzeć

przyprzeć/przypierać *kogoś* do muru/do ściany, przycisnąć/przyciskać *kogoś* do muru

przyrastać/przyrosnąć

brzuch *komuś* przyrasta/przyrósł do krzyża
wnętrznosci *komuś* przyrastają/przyrosły do krzyża
żołądek *komuś* przyrasta/przyrósł do krzyża

przysiąść

przysiąść fałdów

przysłowiowy

przysłowiowy Kowalski

przysługa

niedźwiedzia przysługa
oddać/oddawać niedźwiedzią przysługę
wyrządzać/wyrządzić niedźwiedzią przysługę
wyświadczać/wyświadczyć niedźwiedzią przysługę

przyszłość

melodia przyszłości
mieć nauczkę (na przyszłość)
pieśń przyszłości

przyśnić

coś się *komuś* (chyba) przyśniło

przytrzeć

przytrzeć *komuś* nosa/rogów
przytrzeć *komuś* uszu

pryskać

prysnąć/pryskać jak bańka mydlana

prysnąć

prysnąć/pryskać jak bańka mydlana

przywalić

przywalić prosto z mostu
przywalić z grubej rury

przywiązywać

przywiązywać *do czegoś* wagę

przywołać

przywołać/przywoływać *kogoś* do porządku

przywoływać

przywołać/przywoływać *kogoś* do porządku

przywrócić

przywrócić *kogoś* do łask

psi

czepiać się jak rzep psiego ogona

jak rzep psiego ogona

przyczepić się jak rzep psiego ogona

psia pogoda

psie prawo

psi obowiązek

psim swędem

uczepić się jak rzep psiego ogona

za psi grosz/pieniądz, za psie pieniądze

psiarnia

zimno jak w lodówce/lodowni/psiarni

pstro

mieć pstro w głowie

psuć

psuć *komuś* krew

psychologiczny

wojna psychologiczna

ptak

niebieski ptak/ptaszek

stalowy ptak

wolny jak ptak

z lotu ptaka

ptasi

ptasiego mleka *komuś* (tylko) brakowało/będzie brakowało/brakuje

ptasi mózdzek

ptaszek

niebieski ptak/ptaszek

ranny ptaszek

publiczny

opinia publiczna

wróg publiczny (numer jeden)

puch

miękki jak futerko/puch

puchnąć

bić i patrzeć, czy równo puchnie

pucybut

od pucybuta do milionera

pudełko

wyskoczyć jak diabeł z pudełka

pudy

nudy na pudy

pukać się

pukać się (palcem) w czoło

puknąć się

puknąć się w czoło

pula

grać o całą/pełną pulę

sięgnąć po pełną pulę

walczyć o całą/pełną pulę

zgarnąć całą/pełną pulę

puls

trzymać rękę na pulsie

punkt

martwy punkt
mieć bzika na punkcie *kogoś/czegoś*
mieć fioła na punkcie *kogoś/czegoś*
mieć hopla na punkcie *czegoś*
mieć kota na punkcie
mieć świra na punkcie *kogoś/czegoś*
punkt honoru
punkt widzenia
punkt wyjścia
punkt zaczepienia
coś stanęło w martwym punkcie
coś tkwi w martwym punkcie
coś utknęło w martwym punkcie
wpatrywać się w martwy punkt
z *czyjegoś* punktu widzenia
zwariować na *czyimś/czegoś* punkcie

pustka

świecić pustkami/pustką

pusto

mieć pusto w głowie

pusty

o pustym żołądku
pusty śmiech *kogoś* ogarnia
z pustego i Salomon nie należy
z pustymi rękami/rękoma
z pustym żołądkiem

pustynia

głos wołającego na puszczy/na pustyni
wołanie na puszczy/na pustyni

puszcza

głos wołającego na puszczy/na pustyni
wołanie na puszczy/na pustyni

puszczać

nerwy *komuś* puściły/puszczają
nie puścić/nie puszczać pary z ust/gęby
puszczać *do kogoś* (perskie) oko
puszczać farbę
puszczać *coś* mimo uszu
puszczać w niepamięć
puszczać wodze fantazji
puszczać *kogoś* w skarpetkach
puszczać *coś* z dymem

puszka

otwierać puszkę Pandory
otworzyć puszkę Pandory
puszka Pandory

puścić

mróz trzyma
mróz puścił
nerwy *komuś* puściły/puszczają
nie puścić/nie puszczać pary z ust/*pospolicie* gęby
puścić farbę
puścić *kogoś* kantem/w trąbę
puścić *coś* mimo uszu
puścić pawia
puścić *do kogoś* (perskie) oko
puścić płazem
puścić w niepamięć
puścić wodze fantazji
puścić *kogoś* w skarpetkach
puścić *coś* z dymem
puścić *kogoś* z torbami

pyrrusowy

pyrrusowe zwycięstwo

pysk

na zbity pysk

o suchym pysku

wyrzucić na zbity pysk

pyszny

mieć się z pyszna

pytanie

krzyżowy ogień pytań

RRR

raban

robić raban
zrobić raban

rachuba

coś/ktoś nie wchodzi w grę/w rachubę
coś/ktoś wchodzi w grę/w rachubę

rachunek

działać na własny rachunek
na własny rachunek
pracować na własny rachunek
wyrównać/wyrównywać z *kimś* rachunki

racja

mieć świętą rację
robić *coś* w imię wyższych racji
święta racja

rada

dać radę
ktoś daje radę
dawać radę
wujek dobra rada

radio

radio Erewań

radosny

radosna twórczość

rak

cofać się rakiem
pokazać gdzie raki zimują
spiec raka

spiec się na raka
wycofać się rakiem

ramię/ramiona

klepać *kogoś* po ramieniu
mieć duszę na ramieniu
poklepywać *kogoś* po ramieniu
z duszą na ramieniu
z otwartymi ramionami/rękami

rana

do rany przyłóż

ranny

ranny ptaszek

rano

do białego dnia/rana

ratunek

jedyna deska ratunku
ostatnia deska ratunku

raz

nie musieć *komuś* powtarzać dwa razy
nie trzeba (było) *komuś* powtarzać dwa razy
pi razy drzwi/oko
raz kozie śmierć
raz na zawsze
raz po raz

razem

trzymać się razem

rąbek

odsłaniać/odsłonić rąbka/rąbek tajemnicy
uchylać/uchylić rąbka/rąbek tajemnicy

ukazać/ukazywać rąbka/rąbek *czegoś*

rączka

prowadzić *kogoś* za rączkę/rękę

złota rączka

reagować

reagować alergicznie *na coś/na kogoś*

rej

rej wodzić

wodzić rej

repertuar

żelazny repertuar

republika

republika kołesiów

rekin

rekin finansjery/finansowy

renesans

człowiek renesansu

resor

bujda na resorach

reszta

bez reszty

oddać się *czemuś* bez reszty

poświęcić się *czemuś* bez reszty

rewolucja

aksamitna rewolucja

rezerwowo

ławka rezerwowych

rezon

stracić rezon

ręka/ręce

brać *coś* w swoje/we własne ręce

bronić się *przed czymś/przed kimś* rękami i nogami

być marionetką w *czyichś* rękach

być narzędziem w *czyichś* rękach

być (ślepy) narzędziem w *czyichś* rękach

być w dobrych rękach

być w *czyichś* rękach/w *czyimś* ręku

cieplą ręką

czekać z założonymi rękami

dać hojną ręką

dać sobie głowę/palec/rękę uciąć

dać *komuś* wolną rękę

dostać się w *czyjeś* ręce

coś dostało w niepowołane ręce

gołymi rękami/rękoma

iść *komuś* na rękę

jakby ręką odjął

jak ręką odjął

coś jest *komuś* na rękę

jeść *komuś* z ręki

lecieć (*komuś*) przez ręce

lekką ręką

machnąć ręką *na coś* 1.

machnąć ręką *na kogoś/na coś* 2.

maczać w *czymś* palce/ręce

mieć ciężką rękę

mieć czyste ręce

mieć długie ręce

mieć dobrą rękę *do czegoś/do kogoś*

mieć dwie lewe ręce (*do czegoś*)

mieć krew na rękach

mieć lepkie ręce
mieć pełne ręce roboty
mieć *coś/ktoś* pod ręką
mieć ręce i nogi
mieć rękę *do czegoś*
mieć szczęśliwą rękę *do czegoś/do kogoś*
mieć wolną rękę
mieć złote ręce
mieć związane ręce
można/móc policzyć *coś/kogoś* na palcach jednej ręki
można zliczyć *coś/kogoś* na palcach jednej ręki
na rękę
na własną rękę
niech cię ręka boska broni!
niech ręka boska broni!
nie czuć rąk
niewidzialna ręka rynku
nie wiedzieć w co ręce włożyć
nosić *kogoś* na rękach
obudzić się z ręką w nocniku
od ręki
opuszczać/opuścić ręce
patrzeć *komuś* na ręce
podpisać się/podpisywać się *pod czymś* rękami i nogami
podnieść/podnosić rękę *na kogoś*
położyć rękę *na czymś*
poprosić o rękę
pozostawić *komuś* wolną rękę
pójść *komuś* na rękę
prawa ręka
prosić o rękę
prowadzić *kogoś* za rączkę/rękę
coś przechodzi z rąk do rąk
przemówić *komuś* do ręki/do kieszeni
przyglądać się *czemuś* z założonymi rękami
przyłożyć/przykładać *do czegoś* rękę
ręce opadają

rękami i nogami
ręka *kogoś* świerzbi
ręka *komuś* zadrżała
robotą pali się/paliła się *komuś* rękach
rozkładać/rozłożyć ręce
rozwiązać *komuś* ręce
rządy twardej ręki
siedzieć z założonymi rękami
stać się narzędziem *w czyichś* rękach
stać się ślepym narzędziem *w czyichś* rękach
trafić w dobre ręce
coś trafiło w niepowołane ręce
trzymać rękę na pulsie
umywać ręce
urabiać/urobić sobie ręce po łokcie
coś wędruje z rąk do rąk
coś wpadło w niepowołane ręce
wpaść *komuś* w ręce
wpaść *w czyjeś/jakieś* ręce
wszystko leci/leciało *komuś* z rąk
wychodzić *z czegoś* obronną ręką
wyciągać kasztany z ognia *czyimiś* rękami/rękoma
wyciągać rękę/dłoń
wyciągnąć rękę/dłoń
wyciągać rękę (na zgodę/do zgody)
wyciągnąć rękę (na zgodę/do zgody)
wydawać *kogoś* *w czyjeś* ręce
wyjść *z czegoś* obronną ręką
wziąć *coś* w swoje/we własne ręce
zacierać ręce
załamywać/załamać ręce
z drugiej ręki
z gołymi rękami
złapać *kogoś* za rękę
zostawić *komuś* wolną rękę
z otwartymi ramionami/rękami
z pierwszej ręki

z pocałowaniem ręki
z pustymi rękami/rękoma
z rąk do rąk
z ręką na sercu
z ręki do ręki
związać/związywać *komuś* ręce
żyć z ołówkiem w ręku

rękaw

as z rękawa
mieć piach/piasek w rękawach
sypać *czymś* jak z rękawa
wyciągnąć asa z rękawa
zakasać rękawy

rękawica

podjąć rękawicę (rzuconą *przez kogoś*)
rzucić rękawicę

rękawiczka

zmieniać *kogoś* jak rękawiczki

robić

nie robić z *czegoś* problemu
nie rób wiochy/wioski
robić z *kogoś* balona
robić bokami
robić cuda
robić dobrą minę do złej gry
robić jak koń/wół
robić kanty
robić *komuś* koło pióra
robić kwaśną minę
robić *coś* na bezczelnego/na chama
robić *coś* na jedno kopyto
robić *coś* na kolanie
robić *coś* na własne konto

robić *coś* na zwolnionych obrotach
robić oko *do kogoś*
robić okrągłe oczy
robić *do kogoś* (perskie) oko
robić *coś* pod *czyjeś* dyktando
robić przedstawienie
robić raban
robić różnicę
robić słodkie oczy
robić sobie *z kogoś/ z czegoś* jaja
robić swoje
robić *kogoś* w balona
robić *kogoś* w bambuko
robić wielkie halo
robić wielkie oczy
robić *coś* w imię wyższych racji
robić wiochę/wioskę
robić *kogoś* w konia
robić *komuś* wodę z mózgu
robić w portki/w majtki (ze strachu)
robić wrażenie
robić wrażenie *na kimś*
robić wycieczki osobiste
robić *coś* z angielską flegmą
robić z gęby cholewę
robić *coś* z głową
robić z igły widły
robić z muchy słonia
robić z siebie przedstawienie
róbta co chceta

robak

zalać/zalewać pałę/robaka/robala

robal

zalać/zalewać pałę/robaka/robala

robota

brudna robota

być od brudnej roboty

człowiek od brudnej roboty

coś domowej roboty

głupiego robota

kawał dobrej nikomu niepotrzebnej roboty

krecia robota

mieć coś innego na głowie/do roboty

mieć pełne ręce roboty

mokra robota

robota głupiego

robota pali się/paliła się *komuś* rękach

coś własnej roboty

rocznica

okrągła rocznica

rodzenie

szkoła rodzenia

rodzić się

nie rodzić się na kamieniu

rodzony

rodzoną matkę by sprzedał/sprzeda, rodzzonego ojca by sprzedał/sprzeda

rogaty

rogata dusza

rok

kopę lat

lata świetlne

matuzalemowy wiek, matuzalemowe lata

mieć swoje lata

o lata świetlne

rola

obsadzać *kogoś/coś* w roli Czarnego Luda

wychodzić z roli

wyść z roli

wypadać z roli

wypaść z roli

Roman

być twardym jak Roman Bratny

romans

mieć *do kogoś* romans

ronić

ronić ły

rosnąć

rosnąć jak na drożdżach

serce *komuś* rośnie

uciec/uciekać, gdzie pieprz rośnie

wiać, gdzie pieprz rośnie

zmykać, gdzie pieprz rośnie

zwiać, gdzie pieprz rośnie

zwiewać, gdzie pieprz rośnie

rozbić/rozbijać

rozbić/rozbijać się w drobny mak

rozbić się

bania się z *czymś/z kimś* rozbiła

rozchodzić się

rozchodzić się w szwach

rozchodzą się *czyjeś* drogi

rozeszły się/rozchodzą się *czyjeś* drogi

rozciąć

rozciąć węzeł gordyjski

rozdanie

nowe rozdanie

rozdziawić

rozdziawić buzię/gębę *°pospolicie/usta*

rozdzielać

rozdzielać włos na czworo/dwoje

rozdzierać

rozdzierać szaty *nad czymś/nad kimś*

rozejść się

drogi się *czyjeś* rozeszły

rozeszły się/rozchodzą się *czyjeś* drogi

coś rozeszło się/rozejdzie się/ rozłazi się po kościach

rozerwać się

ktoś się nie rozerwie

nie móc się rozerwać

roześmiać się

roześmiać się do łez

roześmiać się *komuś* (prosto) w oczy/w nos/w twarz

rozjazd

być w rozjazdach

rozkład

mieć *kogoś/coś* na rozkładzie

coś jest na rozkładzie

rozkladać

rozkladać/rozłożyć ręce

rozkrok

stać w rozkroku

rozlany

nie ma co płakać nad rozlanym mlekiem

nie warto płakać nad rozlanym mlekiem

płakać nad rozlanym mlekiem

rozłazić się

coś rozeszło się/rozejdzie się/ rozłazi się po kościach

rozłożyć

rozkladać/rozłożyć ręce

rozmawiać

nie rozmawiać ze sobą

rozmawiać o niczym/o pogodzie

rozmieniać

rozmieniać na drobne

rozmieniać się

rozmieniać się na drobne

rozmowa

nocne Polaków rozmowy

rozmowa się nie klei

rozpacz

czarna rozpacz

obraz nędzy i rozpaczy

rozpadać się

coś rozpadło się/rozpada się, runęło, rozsypuje się/sypie się jak domek z kart

rozpalić

rozpalić kogoś do białości/do czerwoności

rozpaść się

coś rozpadło się/rozpada się, runęło, rozsypuje się/sypie się jak domek z kart

rozpędzić

rozpędzić na cztery wiatry

rozpływać się

coś rozpływa się/rozpływało się w ustach

rozpuk

śmiać się do rozpuku

rozpuścić/rozpuścić się

rozpuścić *kogoś*/rozpuścić się jak dziadowski bicz

rozpuścić wici

rozpychać się

rozpychać się łokciami

rozrywany

być rozrywanym

rozrywka

powtórka z rozrywki

rozstać się/rozstawać się

rozstać/rozstawać się ze światem

rozstawiać

rozstawiać/porozstawiać *kogoś* po kątach

rozstrzygać/rozstrzygnąć

rozstrzygać/rozstrzygnąć przy zielonym stoliku.

rozsypka

coś jest w rozsypce

rozszczepiać

rozszczepiać włos na czworo/dwoje

rozsypać się/roztrzaskać się

coś rozpadło się/rozpada się, runęło, rozsypuje się/sypie się jak domek z kart
rozsypać się/roztrzaskać się w drobny mak

rozum

brać *coś* na rozum

być niespełna rozumu

dostać małego rozumu

dostawać małego rozumu

iść po rozum do głowy

ktoś myśli, że pozjadał/zjadł wszystkie rozumy

na chłopski rozum

na zdrowy rozum

niespełna rozumu

odjęło *komuś* rozum

osiąść wszystkie rozumy

pozjadać wszystkie rozumy

pójść po rozum do głowy

sięgnąć po rozum do głowy

wziąć *coś* na rozum

komuś zdaje się, że pozjadał/zjadł wszystkie rozumy

zjeść wszystkie rozumy

rozumieć się

rozumieć się bez słów

rozumieć się w pół słowa

rozwiązać

rozwiązać *komuś* ręce

rozwiązać się

rozwiązały się/rozwiązują się języki

rozwiązywać się

rozwiązały się/rozwiązują się języki

rozżarzony

siedzieć jak na rozżarzonych węglach

róg

brać byka za rogi

chwycić byka za rogi

chwytać byka za rogi

ciemny jak tabaka w rogu

łapać byka za rogi

pokazać/pokazywać rogi

posypać się jak z rogu obfitości

przyprawić/przyprawiać rogi

przytrzeć *komuś* nosa/rogów

sypać się jak z rogu obfitości

utrzeć *komuś* nosa/rogów

wziąć byka za rogi

zapędzić/zapędzać *kogoś* w kozi róg

złapać byka za rogi

równać

równać w dół

równać w górę

równo

mieć nierówno pod sufitem

bić i patrzeć, czy równo puchnie

równy

jak równy z równym

równy jak stół

zerwać się/zrywać się na równe nogi

róża

życie usłane różami

różaniec

i do tańca i do różańca

różdżka

jak za dotknięciem czarodziejskiej różdżki

różki

aniołek z różkami

różnica

robić różnicę

zrobić różnicę

różny

chwytać się wszystkiego/różnych sposobów

Rubikon

przekroczyć Rubikon

ruch

ruch w interesie

ruja

ruja i porubstwo

rumieniec

nabrać/nabierać rumieńców

runąć

coś rozpadło się/rozpada się, runęło, rozsypuje się/sypie się jak domek z kart

runął jak długi

rura

przywalić z grubej rury

rura *komuś* zmiękła/zmięknie

strzelać z grubej rury
strzelić z grubej rury
walić z grubej rury
wypalić z grubej rury
wystrzelić z grubej rury
z grubej rury

ruski

popamiętać ruski miesiąc

ruszać się

ani rusz
poruszać się jak mucha w smole
ruszać się jak mucha w smole

ruszt

wrzucić *coś* na ruszt

ruszyć

bez *kogoś/czegoś* ani rusz
nie ruszyć palcem
ruszyć głową
ruszyć z kopyta
ruszyć z miejsca

rwać

rwać (sobie) włosy z głowy

ryba

czuć się jak ryba w wodzie
gruba ryba
łowić ryby w mętnej wodzie
poczuć się jak ryba w wodzie

rybka

albo rybka, albo akwarium

rycerz

chodzić jak błędny rycerz

ryga

jechać do rygi

pojechać do rygi

ryj

na krzywy ryj

padać na twarz/na ryj

paść na twarz/na ryj

rynek

czarny rynek

na czarnym rynku

niewidzialna ręka rynku

zielony rynek

rynna

wpaść z deszczu pod rynnę

rypnać się

sprawa się rypla

ryzy

trzymać w ryzach

utrzymać/utrzymywać w ryzach

rząd

konia z rzędem temu, kto...

rządy twardej ręki

rządzić

rządzić z tylnego siedzenia

rzecz

gadać od rzeczy

coś jest na rzeczy
mieć inne rzeczy/sprawy na głowie
mieć ważniejsze rzeczy/sprawy na głowie
nazwać/nazywać (rzecz/rzeczy) po imieniu
obrót spraw/rzeczy
pleść od rzeczy
porządek rzeczy/spraw
złośliwość rzeczy martwych

rzeka

temat rzeka

rzemienny

jechać rzemiennym dyszlem
podróżować rzemiennym dyszlem

rzep

czepiać się jak rzep psiego ogona
jak rzep psiego ogona
przyczepić się jak rzep psiego ogona
uczepić się jak rzep psiego ogona

rzeź

rzeź niewiniątek

rzęsa

chodzić na rzęsach
stanąć na rzęsach
stawać na rzęsach

rzucać

rzucać cień *na kogoś/na coś*
rzucać *kogoś* na kolana
rzucać grochem o ścianę
rzucać kamieniem *w kogoś*
rzucać kłody pod nogi
rzucać mięsem

rzucić *kogoś* na głęboką wodę
rzucić *coś* na szalę
rzucić okiem
rzucić piaskiem w oczy
rzucić słowa na wiatr

rzucić się

rzucić się z motyką na słońce
rzucić się w oczy
komuś rzucić się na mózg

rzucić

rzucić cień *na kogoś/na coś*
rzucić kamieniem *w kogoś*
rzucić mięsem
rzucić *kogoś* na głęboką wodę
rzucić *kogoś* na kolana
rzucić *coś* na szalę
rzucić *coś* na warsztat
rzucić rękawicę
rzucić okiem
rzucić w diabły

rzucić się

rzucić się w oczy
rzucić się z motyką na słońce
komuś rzuciło się na mózg

rzuciony

podjąć rękawicę (rzucaną *przez kogoś*)

rzut

na pierwszy rzut oka
rzut beretem/kamieniem
rzutem na taśmę
rzut oka

ryba

zdrów/zdrowy jak ryba

rytm

wybić/wybijać *kogoś* z rytmu

rznąć

rznąć głupa

SSs

sadło

zalać/zalewać *komuś* sadła za skórę

sakramentalny

powiedzieć sakramentalne „tak”

sala

śmiech na sali

Salomon

z próżnego i Salomon nie należy

z pustego i Salomon nie należy

salomonowy

salomonowy wyrok

salonowy

lew salonowy

sam

ktoś jest sam sobie winien/winny

oczy się same *komuś* zamykają

sama skóra i kości

sam/samotny jak palec/kolek (w płocie)

sam z siebie

samo życie

samobójczy

strzelać sobie samobójczego gola

strzelić sobie samobójczego gola

samosia

zosia samosia

samotny

sam/samotny jak palec/kołek (w płocie)

sapać

sapać jak miech/miech kowalski

sąd

ciągać po sądach

sądny

sądny dzień

scena

dantejskie sceny

schody

kuchennymi drzwiami/schodami

wprowadzać kuchennymi/tylnymi drzwiami/schodami

zaczynają się/zaczęły się schody

schodzić

schodzić na dalszy plan

schodzić na manowce

schodzić na psy

schodzić na złą drogę

schodzić *komuś* z drogi

uśmiech nie schodzi z *czyichś* ust

schować

schować *coś* do szuflady

schować dudy w miech

schować głowę w piasek

schować *coś* na czarną godzinę

schować *coś* pod korcem (pod korzec)

schować *coś* pod sukno

schować się

schować się jak ślimak/żółw w skorupie

schować się w mysią dziurę/w mysiej dziurze

schronić

nie mieć gdzie głowy skłonić/schronić/przytulić

schwał

chłop na schwał

schwytać

schwytać *kogoś* na gorącym uczynku

sedno

trafiać w sedno

trafić w sedno

sejmowy

plankton polityczny/sejmowy

seks

bezpieczny seks

sen

chodzić jak we śnie

amerykański sen

sny o potędze

spędzać/spędzić *komuś* sen z powiek

ser

dziurawy jak ser szwajcarski/sito

śmiać się jak głupi do sera

serce

brać sobie *coś* do serca

czytać w *czyimś* sercu/w *czyjejś* duszy

gołębie serce

grać od serca

kamień spadł *komuś* z serca

lać miód na *czyjeś* serce
leży *coś komuś* na sercu
mieć serce jak dzwon
otwierać *przed kimś* serce
otworzyć *przed kimś* serce
serce *komuś* bije jak młot/młotem
serce *komuś* bije jak oszalałe
serce *komuś* rośnie
serce się *komuś* kraje
serce *komuś* wali jak młot/młotem
serce *komuś* wali jak oszalałe
sezon ogórkowy
wziąć sobie *coś* do serca
z bolącym sercem
z bólem serca
z drżeniem serca
zostawić serce na boisku
z ręką na sercu

siadać

mucha nie siada

siano

szukać igły w stogu siana
wykręcić się/wykręcać się sianem

siąść

siąść i płakać

siedem

bajka o siedmiu zbójach
ballada o siedmiu zbójach
czuć się w siódmym niebie
historia o siedmiu zbójach
od siedmiu boleści
o siedmiu zbójach

siedzenie

kierować z tylnego siedzenia

rządzić z tylnego siedzenia

sterować z tylnego siedzenia

siedzieć

a świstak siedzi (i zawija w te sreberka)

diabeł *w kimś* siedzi

diabeł tkwi/siedzi w szczegółach

nie wiedzieć, co *komuś* w głowie siedzi

siedzieć cicho

siedzieć cichutko jak trusia

siedzieć cicho jak mysz pod miotłą

siedzieć jak kolek

siedzieć jak mumia

siedzieć jak na rozżarzonych węglach

siedzieć jak na szpilkach

siedzieć jak na tureckim kazaniu

siedzieć jak trusia

siedzieć kamieniem

siedzieć kolkiem

siedzieć na beczce prochu

siedzieć na dwóch stołkach

siedzieć *komuś* na głowie/na karku

siedzieć okraciem (na barykadzie)

siedzieć *u kogoś* w kieszeni

siedzieć w ostatniej ławce

siedzieć z założonymi rękami

sięgnąć

jak okiem sięgnąć

sięgnąć jak po swoje

sięgnąć po pełną pulę

sięgnąć po rozum do głowy

silny

silna grupa pod wezwaniem

silny jak byk/koń/tur

siła

biec co/ile sił w nogach

biegnąć co/ile sił w nogach

co sił w nogach

co sił w nogach

ile sił w nogach

coś jest ponad *czyjeś* siły

mieć dużą siłę przebicia/mieć duże przebicie

mieć małą siłę przebicia

mieć mniejszą siłę przebicia

mieć siłę przebicia

mieć słabą siłę przebicia

mieć większą siłę przebicia

o własnych siłach

pobiec/pobiegnąć co/ile sił w nogach

siła napędowa

siła przebicia

siła wyższa

uciekać co/ile sił w nogach

w sile wieku

siodło

wczasy w siodle

wyrzucić *kogoś* z siodła

wysadzić *kogoś* z siodła

siódmy

biją *na kogoś* siódme poty

być w siódmym niebie

oblały *kogoś* siódme poty 1.

oblały *kogoś* siódme poty 2.

oblewają *kogoś* siódme poty

siódma woda po kisielu

siódme dziecko stróża

siódmy krzyżyk

skakać *komuś* (sobie) do gardła
skakać *komuś* (sobie) do oczu
wyciskać *z kogoś* siódme poty
wyglądać jak siódme dziecko stróża
wylewać (*z kogoś*) siódme poty

sito

dziurawy jak ser szwajcarski/sito

skakać

skakać po tematach
skakać z kwiatka na kwiatek

skarby

za żadne skarby (świata)

skarpetka

puszczać *kogoś* w skarpetkach
puścić *kogoś* w skarpetkach

sklecić

nie umieć dwóch zdań sklecić

sklep

łeb jak sklep

skład

bez ładu i składu
jak słoń w składzie porcelany
poruszać się jak słoń w składzie porcelany
zachowywać się jak słoń w składzie porcelany

składać

składać *coś* na karb *czegoś*

skłonić

nie mieć gdzie głowy skłonić/schronić/przytulić

skoczyć

skoczyć *komuś* (sobie) do gardła

skoczyć *komuś* (sobie) do oczu

skoczyć *za kims* w ogień

skok na głęboką wodę

skok na kasę

skok w bok

skończyć

skończyć ze sobą

skończyć się

coś skończyło się happy endem

żarty się skończyły

skorupa

chować się jak ślimak/żółw w skorupie

kryć się jak ślimak/żółw w skorupie

schować się jak ślimak/żółw w skorupie

skryć się jak ślimak/żółw w skorupie

skowronek

cały w skowronkach

skóra

aż ciarki chodzą/chodziły/przechodzą/przeszły *komuś* po plecach/po grzbiecie/po skórze

ciarki chodzą/chodziły/przechodzą/przeszły *komuś* po plecach/po grzbiecie/po skórze

ciarki/ciary chodzą/chodziły/przechodzą/przeszły *komuś* po plecach/po grzbiecie/po skórze

czuć *coś* przez skórę

dobierać się *komuś* do skóry (*do czyjejś skóry*)

dostać w skórę

dostawać w skórę

doświadczać/doświadczyć na własnej skórze

drogo sprzedać swoją skórę

dzielić skórę na niedźwiedziu

mieć grubą skórę

na własnej skórze
na wołowej skórze by nie spisał
nie sprzedać łatwo/tanio swojej skóry
odczuć/odczuwać na własnej skórze
poczuć na własnej skórze
poczuć *coś* przez skórę
poznać na własnej skórze
przekonać się na własnej skórze
przetrzepać *komuś* skórę
skóra cierpnie/cierpła *na kims/komuś*
sama skóra i kości
skóra i kości
tylko skóra i kości
wchodzić w *czyjąś* skórę
wejść w *czyjąś* skórę
wychodzić ze skóry
wyczuć *coś* przez skórę
wygarbować *komuś* skórę
wyjść ze skóry
zachodzić *komuś* za skórę
zająć *komuś* za skórę
zalać/zalewać *komuś* sadła za skórę
zależć *komuś* za skórę
zdzierać skórę *z kogoś*
zedrzeć skórę *z kogoś*
zmieniać/zmienić skórę

skórka

dostać gęsiej skórki
dostawać gęsiej skórki
gęsia skórka

skradać się

skradać się jak kot

skraj

balansować na krawędzi/na skraju przepaści

skrobać

skrobać marchewki

skroić

skroić *komuś* kurtę

skrót

chodzić na skrót

w telegraficznym skrócie

skryć się

skryć się jak ślimak/żółw w skorupie

skryć się w mysią dziurę/w mysiej dziurze

skrytość

w skrytości ducha

skrzydło

biec (*do kogoś*) jak na skrzydłach

coś dodaje/dodało *komuś* skrzydeł

jak na skrzydłach

podciąć/podcinać *komuś* skrzydła

skrzypce

grać pierwsze skrzypce

skrzywdzić

muchy by nie skrzywdził

skupiać się

skupiać się jak w soczewce

skupić się

skupić się jak w soczewce

słabość

mieć *do kogoś/do czegoś* słabość

słaby

mieć słabą głowę

mieć słabą siłę przebicia

mieć słabe przebicie

słaba płeć

słaba strona *czyjaś/czegoś*

słodki

robić słodkie oczy

słodka idiotka

słodki jak miód

słoma

słoma *komuś* z butów wychodzi/wystaje/wyłazi

słomiany

słomiany ogień

słomiana wdowa

słomiany wdowiec

słoniowy

wieża z kości słoniowej

zamknąć się w wieży z kości słoniowej

zamykać się w wieży z kości słoniowej

słony

słona cena

słoń

jak słoń w składzie porcelany

poruszać się jak słoń w składzie porcelany

robić z muchy słońca

słoń *komuś* nadepnął na ucho

zachowywać się jak słoń w składzie porcelany

zrobić z muchy słońca

słońce

najlepszy pod słońcem
najwspanialszy pod słońcem
najzwyklejszy/najzwyczajniejszy pod słońcem
nic nowego pod słońcem
porwać się/porywać się z motyką na słońce
rzucać się z motyką na słońce
rzucić się z motyką na słońce

słowo

być z *kimś* po słowie
cedzić słowa przez zęby
chwytać *kogoś* za słowa/słówka
łapać *kogoś* za słowa/słówka
na słowo honoru
nie móc wydobyć (z siebie) słowa
nie pisać o *czymś* ani słowa/słowem/słówka/słówkiem
nie powiedzieć marnego/złego słowa (*komuś/o kimś*)
nie powiedzieć (jeszcze/swego) ostatniego słowa
nie przebierać w słowach
nie wspominać/nie wspomnieć o *czymś* ani słowa/słowem/słówka/słówkiem
od słowa do słowa
ostatnie słowo należało/należy do *kogoś*
piękne słowa/słówka
rozumieć się bez słów
rozumieć się w pół słowa
rzucać słowa na wiatr
słowo po słowie
słowo w słowo
święte słowa
trzymać *kogoś* za słowo
uwierzyć *komuś* na słowo
wierzyć *komuś* na słowo
wkładać *coś komuś* w usta (*jakieś/czyjeś* słowa)
włożyć *coś komuś* w usta (*jakieś/czyjeś* słowa)
wpaść *komuś* w słowo

wyrzucać z siebie słowa z prędkością/z szybkością karabinu maszynowego

słówko

chwytać *kogoś* za słowa/słówka

łapać *kogoś* za słowa/słówka

nie pisać *o czymś* ani słowa/słowem/słówka/słówkiem

nie wspominać/nie wspomnieć *o czymś* ani słowa/słowem/słówka/słówkiem

piękne słowa/słówka

słuch

cały zamieniać się/zamienić się w słuch

słuch *o kimś/po kimś* zaginął

wszelki słuch *o kimś/po kimś* zaginął

słuchy

chodzą słuchy

chodziły słuchy

sługa

sługa boży

słup

oczy *komuś* stanęły/stawały w słup

postawić oczy w słup

stać jak/niczym słup soli

stanąć jak/niczym słup soli

zamienić się w słup soli

***słychu**

ani widu ani słychu

słyszeć

nawet nie chcę słyszeć (, że...)

pierwsze słyszę

smaczny

smaczny kąsek

smak

coś jest *komuś* nie w smak

obejść się smakiem

smakowity

smakowity kąsek

smalić

smalić cholewki

smalony

pleść duby smalone

smażyć się

smażyć się we własnym sosie

smok

nawalony jak smok/jak stodoła/jak szpak/w trzy dupy

palić jak komin/smok

smoła

poruszać się jak mucha w smole

ruszać się jak mucha w smole

smród

brud, smród i ubóstwo

sny zob. **sen**.

soczewica

za miskę soczewicy

soczewka

skupiać się jak w soczewce

skupić się jak w soczewce

Sodoma

Sodoma i Gomora

sodowy

woda sodowa

woda sodowa *komuś* uderzyła do głowy

sodówka

sodówka odbija/uderza/uderzyła *komuś*

sorry

sorry Winnetou

sos

gotować się we własnym sosie

kisić się we własnym sosie

smażyć się we własnym sosie

sól

być *komuś* solą w oku

sól ziemi

stać jak/nicznym słup soli

stanąć jak/nicznym słup soli

zamienić się w słup soli

zjeść z *kimś* beczkę soli

spać

chodzić spać z kurami

u kogoś jest gdzie spać

kłaść się spać z kurami

licho nie śpi

spać jak kamień/suseł/zabity

spać na stojąco

spadać

spadać na cztery łapy

coś z nieba nie spadnie/nie spadło

spaść

bielmo spadło *komuś* z oczu

głowa spadnie

kamień spadł *komuś* z serca

korona *komuś* z głowy nie spadnie/nie spadła

łuski spadną/spadły *komuś* z oczu

coś spadło *na kogoś* jak grom z jasnego nieba

coś spadło *na czyjeś* barki

włos *komuś* z głowy nie spadł/nie spadnie

coś z nieba nie spadnie/nie spadło

spalić

spalić na panewce

spalić za sobą mosty

spalić się

spalić się ze wstydu

spalony

polityka spalonej ziemi

pozostawić za sobą spaloną ziemię

strategia spalonej ziemi

taktyka spalonej ziemi

zostawić za sobą spaloną ziemię

spaść

spaść (jak) z nieba

specjalny

ktoś do zadań specjalnych

spełznąć

spełznąć na niczym

spędzać/spędzić

spędzać/spędzić *komuś* sen z powiek

spiec

spiec raka

spiec się

spiec się na raka

spijać

spijać śmietankę

spisać

na wołowej skórze by nie spisał

spisać *coś/kogoś* na straty

spisać się

spisać się na medal

spiskowy

spiskowa teoria (dziejów)

spłatać

spłatać figle/figla

spłynąć/spływać

coś spłynęło/spływa *po kimś* jak woda po gęsi/po kaczcze

spocić się

spocić się jak/niczym mysz (w połogu)

spocząć/spoczywać

spocząć/spoczywać na laurach

coś spoczywa/spoczywało na *czyichś* barkach

spoczynek

w stanie spoczynku

spojrzeć

spojrzeć chłodnym okiem
spojrzeć jak na idiotę/wariata
spojrzeć *na kogoś* kątem oka
spojrzeć prawdzie w oczy
spojrzeć śmierci w oczy

spoko

spoko wodza

spokojny

mieć spokojną głowę
spokojna głowa

spokój

dać *komuś* święty spokój
dla świętego spokoju
mieć święty spokój
olimpijski spokój
święty spokój
ze stoickim spokojem

sporo

coś pozostawia wiele/sporo do życzenia

sposób

chwytać się wszystkiego/różnych sposobów

spotkać się

spotkać się *z kimś/z czymś* oko w oko

spotkanie

bliskie spotkania (trzeciego stopnia) *z czymś/z kimś*

spowiedź

powiedzieć *coś/o czymś* (wszystko/o wszystkim) jak na spowiedzi

sprawa

grubsza sprawa
mieć inne rzeczy/sprawy na głowie
mieć ważniejsze rzeczy/sprawy na głowie
nie ma sprawy
obróć spraw/rzeczy
porządek rzeczy/spraw
postawić sprawę na ostrzu noża
stawiać sprawę na ostrzu noża
sprawa się ryła
ukręcić łeb sprawie/śledztwu/aferze
wetknąć nos *w coś/gdzieś/w* nie swoje sprawy
wściubiać/wściubić nos *w coś/gdzieś/w* nie swoje sprawy
wtykać nos *w coś/gdzieś/w* nie swoje sprawy
z uporem godnym lepszej sprawy

sprawić

sprawić *komuś* (tęgie) lanie/łaźnię

srowadzić

srowadzić *kogoś* na ziemię
prowadzić *coś* do wspólnego mianownika

sprzedać

sprzedać na manowce

sprzątać/sprzątnąć

sprzątać/sprzątnąć *komuś* *coś* sprzed nosa

sprzedać

drogo sprzedać swoją skórę
nie sprzedać łatwo/tanio swojej skóry
rodzoną matkę by sprzedał/sprzeda, rodzionego ojca by sprzedał/sprzeda

sprzedawać się

coś sprzedaje się jak świeże/ciepłe bułki/bułeczki

sprężenie

sprężenie zwrotne

spuszczać

nie spuszczać/nie spuścić oka (oczu) z czegoś/z kogoś, nie spuszczać/nie spuścić kogoś/czegoś z oka (oczu)

spuszczać zasłonę milczenia

spuszczać z tonu

spuścić

nie spuszczać/nie spuścić oka (oczu) z czegoś/z kogoś, nie spuszczać/nie spuścić kogoś/czegoś z oka (oczu)

spuścić zasłonę milczenia

spuścić komuś manto

spuścić nos na kwintę

spuścić z tonu

spust

mieć spust

zamknięty na cztery spusty

spytki

brać kogoś na spytki

wziąć kogoś na spytki

sreberko

a świstak siedzi (i zawija w te sreberka)

srebrny

urodzić się ze srebrną łyżką w ustach

srebro

żywe srebro

srebrnik

judaszowe srebrniki/judaszowskie srebrniki

sroka

chwycić dwie sroki (kilka srok) za ogon
chwytać dwie sroki (kilka srok) za ogon
ciągnąć dwie sroki (kilka srok) za ogon
gapić się jak sroka w kość/gnat
łapać dwie sroki (kilka srok) za ogon
nie wypaść sroce spod ogona
patrzeć jak sroka w kość/gnat
trzymać dwie sroki (kilka srok) za ogon
złapać dwie sroki (kilka srok) za ogon

stabilizacja

mała stabilizacja
nasza mała stabilizacja

stać

kląć na czym świat stoi
ktoś/coś nie stoi w miejscu
przeklinać na czym świat stoi
spać na stojąco
stać jak kołek
stać murem
stać *komuś* na drodze
stać na posterunku
stać na swoim posterunku
stać na świeczniku
stać w rozkroku
stać jak/nicznym słup soli
stać nad grobem
wiedzieć, gdzie konfitury stoją
włosy stają/stanęły *komuś* dęba na głowie
zasnąć/zasypiać na stojąco

stać się

co się stało i się nie odstanie; co się stało; to się nie odstanie
stać się narzędziem *w czyichś* rękach
stać się obiektem *czyichś* westchnień
stać się (*czyimś*) oczkiem w głowie

stać się przedmiotem *czyichś* westchnień
stać się ślepym narzędziem *w czyichś* rękach
stało się i się nie odstanie

stajnia

czyścić stajnię Augiasza
oczyścić stajnię Augiasza
stajnia Augiasza
wyczyścić stajnię Augiasza

stan

mąż stanu
w opłakanym stanie
w stanie spoczynku
żyć ponad stan

stanać

aż się łza/łezka *komuś* zakręciła/kręci/stanęła/staje w oku
łza *komuś* zakręciła się/kręci się/stanęła/staje w oku
oczy *komuś* stanęły/stawały w słup
stanać jak/niczym słup soli
stanać jak wryty
stanać *komuś* kością/ością w gardle
stanać murem
stanać *komuś* na drodze
stanać na głowie
stanać na nogi/na nogach
stanać na porządku dziennym
stanać na rzęsach
stanać na wysokości zadania
stanać okoniem
stanać *z kimś/z czymś* oko w oko
coś stanęło w martwym punkcie
stawać/stanać w szranki
włosy stają/stanęły *komuś* dęba na głowie

stary

drzeć się jak stare prześcieradło/stare gacie

moja stara

mój stary

na starych śmieciach

stara gwardia

stara panna

stara śpiewka

stare dobre czasy

starej daty

stary cap

stary jak świat

stary kawaler

stary koń

stary grzyb/piernik

stary portfel

stary wyga

wracać na stare śmieci

wrócić na stare śmieci

starcie

starcie Dawida z Goliatem

starczyć

na waciki starczy/wystarczy

starszy

starszy od węgla

statystyczny

statystyczny Kowalski

stawać

aż się łą/łezka *komuś* zakręciła/kręci/staneła/staje w oku

łą *komuś* zakręciła się/kręci się/staneła/staje w oku

oczy *komuś* stanęły/stawały w słup

stawać dęba

stawać *komuś* kością/ością w gardle

stawać na głowie
stawać na nogi/na nogach
stawać na porządku dziennym
stawać na rzęsach
stawać okoniem
stawać w szranki

stawiać

stawiać *czemuś/komuś* czoło/czoła
stawiać dolary przeciwko orzechom
stawiać kropkę nad i
stawiać na nogi
stawiać pierwsze kroki
stawiać *kogoś* pod pręgierz/pod pręgierzem
stawiać *kogoś* pod ścianą
stawiać *komuś* pomnik (za życia)
stawiać *kogoś* przed faktem dokonanym
stawiać sprawę na ostrzu noża
stawiać tamę *czemuś*
stawiać *coś* pod znakiem zapytania
stawiać wszystko na jedną kartę
stawiać zamki na lodzie

stawić

stawić *czemuś/komuś* czoło/czoła

stąpać

twardo chodzić/stąpać po ziemi

stentorowy

stentorowy głos

sterować

sterować z tylnego siedzenia

stłumić

stłumić w zarodku

sto

na sto dwa

stodoła

nawalony jak smok *°pospolicie* /jak stodoła *°pospolicie* /jak szpak *°pospolicie* /w trzy dupy

stoicki

ze stoickim spokojem

stolik

decydować przy zielonym stoliku

przy zielonym stoliku

rozstrzygać/rozstrzygnąć przy zielonym stoliku.

ustalać/ustalić przy zielonym stoliku

zdecydować przy zielonym stoliku

stołek

ciepły stołek

siedzieć na dwóch stołkach

stopa

grunt pali się *komuś* pod nogami/pod stopami

grunt usuwa się *komuś* spod nóg/stóp

od stóp do głów

strzał w stopę

ziemia pali się *komuś* pod nogami/pod stopami

stopień

bliskie spotkania (trzeciego stopnia) *z czymś/z kimś*

stóg

szukać igły w stogu siana

stół

okrągły stół

równy jak stół

wykładać karty na stół
wyłożyć karty na stół

stracenie

nie mieć nic do stracenia

strach

aż strach jechać/mówić/patrzeć/pomyśleć/powiedzieć

aż strach się bać

blady strach padł *na kogoś*

i po strachu

już po strachu

mieć stracha

najeść się strachu

napędzić *komuś* stracha/strachu

narobić w portki/w majtki (ze strachu)

robić w portki/w majtki (ze strachu)

trząść portkami ze strachu

strach jechać/mówić/patrzeć/pomyśleć/powiedzieć

strach *kogoś* zdjął

strachy na Lachy

stracić

nie stracić zimnej krwi

stracić dach nad głową

stracić głowę

stracić *dla kogoś* głowę

stracić grunt pod nogami

stracić rezon

stracić twarz

stracić wątek

stracić zimną krew

stracić *kogoś* z oczu

stracony

bronić straconych pozycji

dzień bez *czegoś* to dzień stracony

straszyć

straszyć *kogoś/coś* Czarnym Ludem

strata

spisać *coś/kogoś* na straty

strategia

strategia spalonej ziemi

stroić

stroić fochy

stroić koperczaki

stroić sobie *z kogoś/z czegoś* żarty

stroić się

stroić się w (cudze) piórka

strona

druga strona medalu

dwie strony medalu

mocna strona *czyjaś/czegoś*

odwrotna strona medalu

przechylić szalę zwycięstwa *na czyjąś* korzyść/stronę

słaba strona *czyjaś/czegoś*

zamknąć drzwi z drugiej strony

strój

w stroju Adama/Ewy

stróż

anioł stróż

ósme dziecko stróża

siódme dziecko stróża

stróż prawa

wyglądać jak dziecko stróża

wyglądać jak ósme dziecko stróża

wyglądać jak siódme dziecko stróża

strugać

strugać marchewki

strugać wariata

struna

przeciągać strunę

wyciągnąć się jak struna

struty

chodzić jak struty

strzał

strzał do własnej bramki

strzał kulą w płot

strzał w dziesiątkę

strzał w stopę

złoty strzał

strzec

strzec *kogoś/czegoś* jak oka w głowie/jak źrenicy oka

strzecha

trafić pod strzechy

coś zbłądziło pod strzechy

strzelać

strzelać bez prochu

strzelać gola do własnej bramki

strzelać (jak) kulą w płot

strzelać z grubej rury

strzelać Panu Bogu w okno

strzelać sobie w nogę/stopę/kolano

strzelać sobie samobójczego gola

strzelić

jak z bicia strzelił
strzelić byka
strzelić gola do własnej bramki
strzelić (jak) kulą w płot
strzelić Panu Bogu w okno
strzelić sobie w łeb/w głowę
strzelić sobie w nogę/stopę/kolano
strzelić sobie samobójczego gola
strzelić *komuś* za kołnierz
strzelić z grubej rury
strzeliło *coś komuś* do głowy

strzępić

strzępić (sobie) język (po próżnicy)

student

wieczny student

stukać się

stukać się w głowę

stworzony

coś/ktoś jest dla kogoś/do czegoś stworzone

stworzyć

goły jak go Pan Bóg stworzył

jak go Pan Bóg stworzył

nago jak go Pan Bóg stworzył

sucho

coś uchodzi komuś na sucho/płazem

coś ujdzie komuś na sucho/płazem

coś uszło komuś na sucho/płazem

suchy

nie zostawić/nie zostawiać *na kimś/na czymś* suchej nitki

o suchym pysku

przemoknąć do suchej nitki
suchy jak pieprz
suchy prowiant

sufit

brać *coś* z sufitu
mieć nierówno pod sufitem
wziąć *coś* z sufitu

sukno

chować *coś* pod sukno
schować *coś* pod sukno

sukurs

przychodzić w sukurs

suma

bajońskie sumy
okrągła suma/sumka

sumienie

mieć czyste sumienie
mieć *coś* na sumieniu
mieć nieczyste sumienie

sumka

okrągła suma/sumka

***sumpt**

własnym sumptem

suseł

spać jak kamień/suseł/zabity

suszyć

suszyć *komuś* głowę
suszyć zęby

swąd

psim swędem

święty

święta racja

swędzić

język *kogoś* świerzbi/swędzi

swój

brać *coś* na swoje/swe barki

brać *coś* w swoje/we własne ręce

być na swoim

być/*ktoś* na swoim miejscu

być w swoim żywiole

chadzać własnymi/swoimi drogami/ścieżkami

chodzić własnymi/swoimi ścieżkami/drogami

dokładać swoje trzy grosze

dłożyć swoje trzy grosze

dopiąć swego

dorzucać/dorzucić swoje trzy grosze

dosiadać/dosiąść swego/swojego konika

dostać za swoje

dostawać za swoje

drogo sprzedąć swoją skórę

iść jak po swoje

jak po swoje

mieć *coś* na (swoim) koncie

mieć swego konika

mieć swojego konika

mieć swoje lata

mieć swoje pięć minut

mieć swoje za uszami

mieć swój własny świat

mieć za swoje

nie sprzedąć łatwo/tanio swojej skóry

postawić na swoim
prać swoje brudy we własnym domu
przerobić *coś* na swą/swoją modłę
przerobić *kogoś* na swą/swoją modłę
przerobić *coś* na swoje/na własne kopyto
przerobić *kogoś* na swoje/na własne kopyto
przyjść jak po swoje
robić swoje
sięgnąć jak po swoje
swoją drogą
swoją drogą
swój chłop
targnąć się na swoje/*czyjeś* życie
wpaść jak po swoje
wsiąść na swego/swojego konika
wściubiać/wściubić nos *w coś/gdzieś/w* nie swoje sprawy
wtrącać/wtrącić swoje trzy grosze
wtykać nos *w coś/gdzieś/w* nie swoje sprawy
wychodzić na swoje
wyjść na swoje
wziąć *coś* na swoje/swe barki
wziąć *coś* w swoje/we własne ręce
znać *coś* jak swoje pięć palców
coś zrobi swoje
coś zrobiło swoje

syn

syn marnotrawny

sypać

sypać *czymś* jak z rękawa
sypać piaskiem w oczy

sypać się

coś rozpadło się/rozpada się, runęło, rozsypuje się/sypie się jak domek z kart
sypać się jak z rogu obfitości

sytuacja

podbramkowa sytuacja
sytuacja podbramkowa

syzyfowy

syzyfowa praca

szach

trzymać *kogoś* w szachu

szafa

trup w szafie

wychodzenie z szafy

wychodzić z szafy

szajba

szajba *komuś* odbiła/odbija

szala

przechylić szalę zwycięstwa *na czyjąś* korzyść/stronę

rzucać *coś* na szalę

rzucić *coś* na szalę

szalej

szaleju się *ktoś* opił/napił/najadł się

szaleństwo

białe szaleństwo

w tym szaleństwie jest metoda

szalony

biegać jak oszalały/szalony/opętany/wariat

latać jak oszalały/szalony/opętany/wariat

szary

na szarym końcu

szara eminencja

szara mysz/myszka

szare komórki

szata

rozdziarać szaty *nad czymś/nad kimś*

szczapa

chudy jak szczapa

szczegół

diabeł tkwi/siedzi w szczegółach

szczyry

w szczyrym polu

szczyrzyć

szczyrzyć zęby

szczęka

szczęka *komuś* opadła/opadnie

szczęście

całe szczęście, że...

dziecko szczęścia

łut szczęścia

szczęście uśmiechnęło się *do kogoś*

szczęście w nieszczęściu

ze zmiennym szczęściem

szczęśliwy

mieć szczęśliwą rękę *do czegoś/do kogoś*

urodzić się pod szczęśliwą gwiazdą

szczur

uciec/uciekać jak/niczym szczury z tonącego okrętu

wyścig szczurów

szczwany

szczwany lis

szemrany

szemrane towarzystwo

szeroki

mieć szeroki gest

coś odbije/odbiło się głośnym/szerokim echem

omijać szerokim łukiem

szerokim łukiem

wypłynąć/wypływać na szerokie (wielkie) wody

wysłać *kogoś* w szeroki świat

szeroko

mieć oczy i uszy (szeroko) otwarte

sześć

pal sześć

szew

pękać w szwach

rozchodzić się w szwach

szewc

kląć jak szewc

szewski

doprowadzać/doprowadzić *kogoś* do szewskiej pasji

szewska pasja *kogoś* ogarnia/ogarnęła

szklanka

burza w szklance wody

szklany

na szklanym ekranie

szklane oczy

szklany ekran

szklić

szklić *komuś* oczy

szkło

mieć parcie na szkło

parcie na szkło

szkoda

być mądrym po szkodzie

szkolny

kolega/koleżanka ze szkolnej ławy/z ławy szkolnej

ława szkolna

przyjaciół/przyjaciółka ze szkolnej ławy/z ławy szkolnej

szkoła

dać *komuś* szkołę

dawać *komuś* szkołę

szkoła rodzenia

wyższa szkoła jazdy

zielona szkoła

szlag

szlag *kogoś* trafia/trafił

szmat

szmat drogi

szmergiel

mieć szmergla

sznurek

pociągać za sznurki

szowinistyczny

męska szowinistyczna świnią

szowinistyczna świnia

szósty

szósty krzyżyk

szósty zmysł

szpak

nawalony jak smok/jak stodoła/jak szpak/w trzy dupy

szpakami karmiony

szpik

do szpiku kości

szpilki

siedzieć jak na szpilkach

szpilki nie ma gdzie wcisnąć/wsadzić/wetknąć

szprycha

wetknąć kij w szprychy

wkładać kij w szprychy

włożyć kij w szprychy

wsadzić/wsadzać kij w szprychy

wtykać kij w szprychy

sranki

stanąć w sranki

stawać w sranki

sztama

trzymać z kimś sztamę

sztanca

jak spod sztancy

sztuczne

sztuczne światło

sztuka

sztuka dla sztuki

szuflada

pisać do szuflady

odłożyć *coś* do szuflady

schować *coś* do szuflady

szukać

szukać dziury w całym

szukać guza

szukać igły w stogu siana

szukać ze świecą/ze świeczką

szukaj wiatru w polu

szwajcarski

chodzić jak zegarek/w (szwajcarskim) zegarku

dziurawy jak ser szwajcarski/sito

szybki

szybki numerek

szybkość

wyrzucać z siebie słowa z prędkością/z szybkością karabinu maszynowego

z szybkością karabinu maszynowego

z szybkością karabinu maszynowego

szyć

szyć buty *komuś*

szyja

na łeb na szyję

pętla wokół *czyjejs* szyi zaciska się

założyć *komuś* pętlę na szyję

szyk

mieszać *komuś* szyki

pokrzyżować *komuś* szyki

pomieszać *komuś* szyki

popsuć *komuś* szyki

zadawać szyku

szyty

grubymi nićmi szyte

ŚŚŚ

ściana

biały jak płótno/ściana

bić głową w ścianę/o ścianę

blady jak ściana/jak śmierć/trup

chodzić po ścianach

cztery ściany

gadać jak do ściany

mieszkać z *kimś* przez ścianę

mówić jak do ściany

odbić się/odbijać się od ściany

postawić *kogoś* pod ścianą

przyprzeć/przypierać *kogoś* do muru/do ściany, przycisnąć/przyciskać *kogoś* do muru

rzucać grochem o ścianę

stawiać *kogoś* pod ścianą

ściana płaczu

tłuc głową w mur/o mur, tłuc głową w ścianę/o ścianę

walić głową w mur/o mur, walić głową w ścianę/o ścianę

wbijać zęby w ścianę

zamknąć się w czterech ścianach

zamykać się w czterech ścianach

ściąć

ściąć zakręt

ściąć się

ściąć się na zapalną

ściągać/ściągnąć

ściągać/ściągnąć *komuś* kłopoty/nieszczęście na głowę, ściągać/ściągnąć *na kogoś*

kłopoty/nieszczęście

ściągnąć *kogoś* z łóżka

ścieżka

chadzać własnymi/swoimi drogami/ścieżkami

chodzić własnymi/swoimi ścieżkami/drogami

ścieżka zdrowia

ścięcie

iść jak na ścięcie

jak na ścięcie

pójść jak na ścięcie

ścięty

marzenie/marzenia ściętej głowy

paść jak ścięty

ścinać

coś ścina (*komuś*) krew w żyłach

ścinać zakręt

ślad

przepaść bez śladu/wieści

ślad *po kimś/po czymś* zaginął

wszelki ślad *po kimś/po czymś* zaginął

zaginać bez ślady/bez wieści

śledztwo

ukręcić łeb sprawie/śledztwu/aferze

ślepy

być (ślepy) narzędziem *w czyichś* rękach

gadać jak ślepy o kolorach

głuchy i ślepy *na coś*

jak ślepy o kolorach

mówić jak ślepy o kolorach

stać się narzędziem *w czyichś* rękach

stać się ślepy narzędziem *w czyichś* rękach

ślepa uliczka

ślepy i głuchy *na coś*

ślepy jak kret

ślepy zaułek

zabrnąć w ślepa uliczkę

zabrnąć w ślepy zaułek

ślimak

chować się jak ślimak/żółw w skorupie
kryć się jak ślimak/żółw w skorupie
schować się jak ślimak/żółw w skorupie
skryć się jak ślimak/żółw w skorupie

ślina

gadać, co ślina na język przyniesie
klepać, co ślina na język przyniesie
mówić, co ślina na język przyniesie
pleść, co ślina na język przyniesie
ślina/ślinka *komuś* cieknie/leci

ślinka

ślina/ślinka *komuś* cieknie/leci

śliwka

wpaść jak śliwka w kompot

ślizgać się

ślizgać się po tematach

śmiać się

śmiać się do łez
śmiać się do rozpuku
śmiać się jak głupi do sera

śmiać się

śmiać się *komuś* (prosto) w oczy/w nos/w twarz
śmiać się w kułak

śmiech

boki zrywać (ze śmiechu)
komuś było nie do śmiechu
komuś jest nie do śmiechu

pękać ze śmiechu
pokładać się ze śmiechu
pusty śmiech *kogoś* ogarnia
śmiech homeryczny
śmiech na sali
śmiech zaraźliwy
śmiechu warte
zrobiło się *komuś* nie do śmiechu

śmieci

na starych śmieciach
wracać na stare śmieci
wrócić na stare śmieci

śmierć

biała śmierć
blady jak ściana/jak śmierć/trup
igrać ze śmiercią
łóże śmierci
na łóżu śmierci
na śmierć i życie
patrzeć śmierci w oczy
raz kozie śmierć
spojrzeć śmierci w oczy
śmierć zagłada/zagładała *komuś* w oczy, śmierć zajrzała *komuś* w oczy
coś umarło śmiercią naturalną
wiadomości o śmierci *kogoś/czegoś* są przedwczesne
wyglądać jak śmierć na chorągwi
zagadać *kogoś* na śmierć
zagadać się na śmierć
zagładać śmierci w oczy
zagłaskać (kota) na śmierć
zakiwać się na śmierć
zanudzić *kogoś/się* na śmierć
zapomnieć na śmierć

śmierdzący

leń śmierdzący

śmierdzieć

nie śmierdzieć groszem

śmieszniej

żeby było śmieszniej/zabawniej

śmietanka

spijać śmietankę

śmietanka towarzyska

śnić się

ani mi się śni

coś najstarszym góralom się nie śniło, *czegoś* najstarsi górale nie znają, *czegoś/o czymś* najstarsi górale nie pamiętają/nie wiedzą

coś nawet najstarszym góralom się nie śniło, *czegoś* nawet najstarsi górale nie znają, *czegoś/o czymś* nawet najstarsi górale nie pamiętają/nie wiedzą

śnieg

biały jak śnieg

coś obchodzi *kogoś* jak zeszłoroczny śnieg

śniegowy

efekt kuli śniegowej

śnięty

chodzić jak śnięty

spiący

spiąca królewna

śpiew

łabędzi śpiew

śpiewać

ktoś będzie inaczej śpiewać

cienko śpiewać
inaczej śpiewać
śpiewać sobie a muzom
zacząć/zaczynać inaczej śpiewać

śpiewka

ciągle ta sama śpiewka
coś stanęło w martwym punkcie
wciąż ta sama śpiewka
znowu ta sama śpiewka

średni

średnia przyjemność

środek

nie przebierać w środkach
Państwo Środka
złoty środek

śruba

dokręcać/dokręcić śrubę/śruby
przykręcać/przykręcić śrubę

świadectwo

dać świadectwo
dawać świadectwo

świadek

bez świadków
Bóg mi świadkiem

świat

być jedną nogą na tamtym świecie
być z innego świata
inny świat
kląć na czym świat stoi
koniec świata

mieć (swój) własny świat
mieć *z kimś* trzy światy
mieć własny świat
najnormalniej w świecie
nie pamiętać o (całym) bożym świecie
okno na świat
ósmo cud świata
pępek świata
podbić/podbijać świat
pogodzić się ze światem, pogodzony ze światem
pożegnać się ze światem
przeklinać na czym świat stoi
rozstać/rozstawać się ze światem
stary jak świat
świata bożego nie widzieć *poza kimś/czymś*
świat się kończy
świat *komuś* ucieka
użyć/używać życia/świata
własny świat
wyprawić *kogoś* na tamten świat
wysłać *kogoś* w szeroki świat
za nic (na świecie/w świecie)
zapomnieć/zapominać o (całym) bożym świecie
za żadne skarby (świata)
żeby świat się walił/zawalił
żegnać się ze światem

światelko

widzieć światelko w tunelu

światło

dać zielone światło
dawać zielone światło
dostać zielone światło
sztuczne światło
świecić odbitym światłem
coś ujrzano światło dzienne

zielone światło

światowy

człowiek światowy

światowy człowiek

świeca

prosty jak świeca

szukać ze świecą/ze świeczką

świeczka

szukać ze świecą/ze świeczką

świecić

świecić oczami/oczyma

świecić odbitym światłem

świecić przykładem

świecić pustkami/pustką

świecić *czymś* w oczy

świecki

nowa świecka tradycja

świeczka

gra niewarta świeczki

gra warta świeczki

świecznik

być na świeczniku

stać na świeczniku

świerzbic

język *kogoś* świerzbi/swędzi

ręka *kogoś* świerzbi

światlny

lata światlne

o lata świetlne

świeżo

świeżo upieczony

świeży

coś idzie jak świeże bułki/bułeczki

jak świeże bułki/bułeczki

coś poszło jak świeże/ciepłe bułki/bułeczki

coś pójdzie jak świeże/ciepłe bułki/bułeczki

coś sprzedaje się jak świeże/ciepłe bułki/bułeczki

coś szło jak świeże bułki/bułeczki

świeżej daty

święcić się

czuć, co się święci

poczuć, co się święci

przeczuwać, co się święci

widzieć, co się święci

wiedzieć, co się święci

święcony

bać się *czegoś* jak diabeł święconej wody

unikać *czegoś* jak diabeł święconej wody

święty

brudny jak święta ziemia

dać *komuś* święty spokój

dla świętego spokoju

goły jak święty turecki

mieć świętą rację

mieć święty spokój

na święty nigdy

okopy Świętej Trójcy

święta krowa

święta prawda

święta racja

święta wojna
święte słowa
święty Boże nie pomoże
święty spokój

świętszy

być świętszym od papieża

świnia

gruby jak beczka/beka/bela/świnia
jeść jak prosię/prosiak/świnia
męska szowinistyczna świnia
pchać się jak świnia do koryta
pijany jak bela/świnia
podłożyć *komuś* świnie
trzeźwy jak świnia
szowinistyczna świnia
świń z *kimś* nie paść/nie pasać

świński

świński blondyn
świńskie oczka/oczy

świr

mieć świra
mieć świra na punkcie *kogoś/czegoś*

świstak

a świstak siedzi (i zawija w te sreberka)

TTT

tabaka

ciemny jak tabaka w rogu

tajemnica

odslaniać/odslonić rąbka/rąbek tajemnicy

tajemnica poliszynela

uchylać/uchylić rąbka/rąbek tajemnicy

tajny

tajna broń

tak

powiedzieć sakramentalne „tak”

ktoś tak ma

tak źle i tak niedobrze

ten typ tak ma

taktyka

taktyka spalonej ziemi

talent

łowca/łowcy talentów

talia

mieć talię jak osa

tama

kłaść tamę *czemuś*

położyć tamę *czemuś*

postawić tamę *czemuś*

stawiać tamę *czemuś*

tan

pójść w tany

tango

białe tango
pójść w tango

tani

tani jak barszcz
tanim kosztem

taniec

i do tańca i do różańca
taniec chocholi

tanio

nie sprzedać łatwo/tanio swojej skóry

tańczyć

ktoś tańczy, jak mu ktoś zagra/jak mu zagrają

tapeta

brać *coś* na tapetę
wziąć *coś* na tapetę

tarcza

na tarczy
wrócić na tarczy
wrócić z tarczą
z tarczą

targ

krakowskim targiem

targnąć się

targnąć się na swoje/*czyjeś* życie

taryfa

bez taryfy ulgowej
taryfa ulgowa

taśma

rzutem na taśmę

tata

wykapana mama/mamusia/matka, wykapany ojciec/tata/tatuś

tatuś

wykapana mama/mamusia/matka, wykapany ojciec/tata/tatuś

tchu/tchem zob. **dech**.

teatralny

gest teatralny

technika

trochę techniki i *ktoś* (człowiek) się gubi

telegraficzny

w telegraficznym skrócie

telefon

być pod telefonem

ktoś jest pod telefonem

pod telefonem

telefony urywały się/urywają się, telefon się urywa

temat

być obok tematu

obok tematu

skakać po tematach

ślizgać się po tematach

temat rzeka

temat zastępczy

wolny temat

tempo

w żółwym tempie
żółwie tempo

teoria

spiskowa teoria (dziejów)

teren

grać na gorącym terenie
przygotować grunt/teren pod *coś*
wygrać na gorącym terenie
zagrać na gorącym terenie
zremisować na gorącym terenie
zwyąć na gorącym terenie

termin

termin/terminy *kogoś* gonią

tęgi

sprawić *komuś* (tęgie) łanie/łaźnię

tip-top

coś jest na tip-top
na tip-top
zrobić *coś* na tip-top

tkwić

diabeł tkwi/siedzi w szczegółach
tkwić *w czymś* po uszy
tkwić w objęciach Morfeusza
coś tkwi w martwym punkcie

tlen

coś jest potrzebne do życia jak tlen

tłok

ujdzie w tłoku

tluc

tluc głową w mur/o mur, tluc głową w ścianę/o ścianę
tluc się jak Marek po piekle

tłumaczyć się

tłumaczyć się gęsto

Tomasz

niewierny Tomasz

ton

coś jest w dobrym tonie
coś jest w złym tonie
coś należy do dobrego tonu
spuszczać z tonu
spuścić z tonu
w dobrym tonie
w złym tonie

tonący

uciec/uciekać jak/niczym szczury z tonącego okrętu

top

być na topie
ktoś jest na topie
znaleźć się na topie

topór

wykopać/wykopywać topór wojenny
zakopać/zakopywać topór wojenny

tor

odstawić, odsunąć *kogoś/coś* na boczny tor
przestawiać *coś* na inne tory

torba

pójść z torbami

puścić *kogoś* z torbami

tort

wisienka na torcie

towar

handel żywym towarem

towarzystwo

dotrzymać/dotrzymywać *komuś* towarzystwa

dusza towarzystwa

szemrane towarzystwo

towarzystwo wzajemnej adoracji

towarzysz

towarzysz broni

towarzyszka życia

towarzysz życia

tracić

nie tracić zimnej krwi

tracić głowę

tracić *dla kogoś* głowę

tracić grunt pod nogami

tracić twarz

tracić wątek

tracić zimną krew

tracić *kogoś* z oczu

tradycja

nowa świecka tradycja

traf

traf chciał, że...

trafiać

szlag *kogoś* trafia/trafił

trafić (jak) kulą w płot
trafić na podatny grunt
trafić w dziesiątkę
trafić w sedno

trafić

na chybił trafił
szlag *kogoś* trafia/trafił
trafić (jak) kulą w płot
trafić los na loterii
trafić na ciepłe nóżki
trafić na podatny grunt
trafić pod strzechy
trafić w dziesiątkę
trafić w dobre ręce
trafić w sedno
coś trafiło w niepowołane ręce

traktować

traktować *kogoś* dziecko
traktować *kogoś* jak człowieka
traktować *kogoś* jak powietrze
traktować *kogoś* jak zabawkę
traktować *kogoś* po macoszemu

trawa

gryźć trawę
wiedzieć, co w trawie piszczy

trąba

jak z koziej dupy trąba
puścić *kogoś* kantem/w trąbę

trącić

coś/ktoś trąci myszką

troić się

dwoić się i troić

trojański

koń trojański

trop

być na tropie

wpaść na trop

zbić *kogoś* z tropu

trójca

okopy Świętej Trójcy

trud

z trudem trzymać się na nogach

z trudem wiązać koniec z końcem

trudno

mówi się trudno (i żyje się dalej)

trudny

trudny do przełknięcia

trudny zawodnik

trumna

gwóźdź do trumny

ostatni gwóźdź do trumny

wbić gwóźdź do trumny

wbijać gwóźdź do trumny

trup

blady jak ściana/jak śmierć/trup

iść po trupach

pijany w trupa

po moim trupie

trup w szafie

zalać się w trupa/ w trzy dupy

żywy trup

trusia

jak trusia

siedzieć cichutko jak trusia

siedzieć jak trusia

trwać

trwać na (swoim) posterunku

tryskać

tryskać humorem

trząść

trząść portkami ze strachu

trząść się

jeść aż się uszy trzęsą/trzęsły

łydki *komuś* drżą/trzęsą się

portki się *komuś* trzęsą ze strachu

trząść się jak galareta

trząść się w podstawach

trzeba

nie trzeba (było) *komuś* powtarzać dwa razy

trzeba znać swoją cenę

trzeci

bliskie spotkania (trzeciego stopnia) z *czymś/z kimś*

trzecie zęby

trzeźwy

trzeźwy jak świnia

trzęsienie

trzęsienie ziemi

trzy

dokładać swoje trzy grosze
dolożyć swoje trzy grosze
dorzucać/dorzucić swoje trzy grosze
do trzech zliczyć nie umie/nie potrafi
mieć z *kimś* trzy światy
nawalony jak smok/jak stodoła/jak szpak/w trzy dupy
wtrącać/wtrącić swoje trzy grosze
zalać się w trupa/ w trzy dupy

trzymać

trzymać dwie sroki (kilka srok) za ogon
trzymać fason
trzymać gębę na kłódkę
trzymać język na wodze
trzymać język za zębami
trzymać kciuki *za kogoś/za coś*
trzymać *coś* na czarną godzinę
trzymać *kogoś* na dystans
trzymać *kogoś/coś* na muszce
trzymać nerwy na wodzy
trzymać Pana Boga za nogi
trzymać *kogoś* pod kloszem
trzymać *kogoś/coś* pod kluczem
trzymać *coś* pod korcem
trzymać rękę na pulsie
trzymać z *kimś* sztamę
trzymać w ryzach
trzymać *kogoś* w szachu
trzymać (*kogoś*) za mordę
trzymać *kogoś* za słowo

trzymać się

ledwo/ledwie trzymać się na nogach
trzymać się *czegoś* jak pijany płotu
trzymać się pańskiej klamki
trzymać się kupy

trzymać się razem

trzymać się z dala *od czegoś*

z trudem trzymać się na nogach

żarty się *kogoś* trzymają

trzymanka

jazda bez trzymanki

tunel

widzieć światełko w tunelu

tur

silny jak byk/koń/tur

turecki

goły jak święty turecki

siedzieć jak na tureckim kazaniu

turystyka

turystyka aborcyjna

twardo

twardo chodzić/stąpać po ziemi

twardy

być twardym jak Roman Bratny

coś jest twarde jak podeszwa

mieć twarde orzech do zgryzienia

rządy twardej ręki

twardy orzech do zgryzienia

twarz

komuś jest *w czymś* do twarzy

kamienna twarz

mieć twarz jak z kamienia

napluć *komuś* w twarz

nowa twarz

padać na twarz/na ryj
paść na twarz/na ryj
pluć/plunąć *komuś* w twarz
roześmiać się *komuś* (prosto) w oczy/w nos/w twarz
stracić twarz
tracić twarz
twarzą w twarz
twarz pokerzysty
śmiać się *komuś* (prosto) w oczy/w nos/w twarz
wyjść z twarzą
zachować twarz
z kamienną twarzą
coś z ludzką twarzą
z twarzą pokerzysty
z wypiekami na twarzy

twórczość

radosna twórczość

tygiel

kulturowy tygiel

tygodnik

na łamach (wszystkich/większości/niewielu) gazet/pism/prasy/tygodników

tyka

chudy jak tyka

tyle

i to by było na tyle
tyle(,) co kot napłakał
tyle co nic

tykający

coś jest tykającą bombą

tylny

kierować z tylnego siedzenia
rządzić z tylnego siedzenia
sterować z tylnego siedzenia
tylnymi drzwiami
wprowadzać kuchennymi/tylnymi drzwiami/schodami

tył

mieć *coś* z tyłu głowy
podać tył/tyły

tyłek

nogi *komuś* z dupy/z tyłka powyrywać
komuś przewracało się w głowie/w dupie/w tyłku

typ

być *w czyimś* typie
ten typ tak ma

tyrać

tyrać jak głupi
tyrać jak koń/wół

UUU

ubić/ubijać

ubić/ubijać interes

ubogi

ubogi krewny

ubóstwo

brud, smród i ubóstwo

ucho/uszy

aż uszy więdną

być *czyimś* okiem i uchem

ciągnąć *kogoś* za uszy

coś obilo mi się o uszy

dać *komuś* po głowie/łapach/nosie/uszach

dać ucha *czemuś*

dawać *komuś* po głowie/łapach/nosie/uszach

dawać ucha *czemuś*

dostać po głowie/łapach/nosie/uszach

dostawać po głowie/łapach/nosie/uszach

gumowe ucho

jeść aż się uszy trzęsą/trzęsły

kłaść uszy po sobie

mieć oczy i uszy (szeroko) otwarte

mieć *czegoś* powyżej uszu

mieć swoje za uszami

nacierać *komuś* uszu

nadstawić/nadstawiać ucha

natrzeć *komuś* uszu

nawijać makaron na uszy

na złość (mamie/mamusi) odmrozić sobie uszy

obiło się *komuś* o uszy

położyć uszy po sobie

prawdziwa uczta dla oka/dla ucha/dla ducha

przecisnąć się przez ucho igielne

przejść się przez ucho igielne
przytrzeć *komuś* uszu
puszczać *coś* mimo uszu
puścić *coś* mimo uszu
słoń *komuś* nadepnął na ucho
tkwić *w czymś* po uszy
uszy go góry!
uszy wędną *od czegoś*
coś wpada w ucho
wyciągać *kogoś* za uszy
wyciągnąć *kogoś* za uszy
zakochać się po uszy
że (aż) uszy wędną

uchodzić

coś uchodzi *komuś* na sucho/płazem

uchylić

uchylić *komuś* nieba
uchylać/uchylić rąbka/rąbek tajemnicy

uciać

dać sobie głowę/palec/rękę uciąć
jak nożem uciął
ucichnąć jak nożem uciął
umilknąć jak nożem uciął
urwać jak nożem uciął

ucichnąć

ucichnąć jak nożem uciął

uciec

uciec/uciekać, gdzie pieprz rośnie
uciec grabarzowi spod łopaty
uciec/uciekać jak/niczym szczury z tonącego okrętu
zabili go i uciekł

ucieczka

ucieczka do przodu

uciekać

świat *komuś* ucieka

uciekać aż się kurzyło/kurzy

uciekać co/ile sił w nogach

uciekać do przodu

uciec/uciekać, gdzie pieprz rośnie

uciec/uciekać jak/niczym szczury z tonącego okrętu

uczeni

uczeni/uczony w piśmie

uczepić się

uczepić się jak rzep psiego ogona

uczony

uczeni/uczony w piśmie

uczta

prawdziwa uczta dla oka/dla ucha/dla ducha

uczucie

budzić mieszane uczucia

mieć mieszane uczucia

wywoływać/wywołać mieszane uczucia

wzbudzać/wzbudzić mieszane uczucia

z mieszanymi uczuciami

uczynek

przyłapać *kogoś* na gorącym uczynku

schwytać *kogoś* na gorącym uczynku

złapać *kogoś* na gorącym uczynku

udawać

udawać Greka/głupiego

uderzać

krew *komuś* uderza/uderzyła do głowy

uderzać

krew *komuś* uderza/uderzyła do głowy

sodówka odbija/uderza/uderzyła *komuś*

uderza/uderzy/uderzyło *kogoś* po kieszeni

uderza/uderzyło *coś komuś* do głowy

uderzać po oczach

uderzać się

uderzać się/uderzyć się w piersi

uderzyć

krew *komuś* uderza/uderzyła do głowy

sodówka odbija/uderza/uderzyła *komuś*

uderza/uderzy/uderzyło *kogoś* po kieszeni

uderza/uderzyło *coś komuś* do głowy

uderzyć na alarm

uderzyć w gaz

uderzyć w kimono

uderzyć w koperczaki

uderzyć *kogoś* z bałki/z byka

coś uderzyło *w kogoś* jak grom z jasnego nieba

woda sodowa *komuś* uderzyła do głowy

uderzyć się

uderzać się/uderzyć się w piersi

udry

iść z *kimś* na udry

pójść z *kimś* na udry

ugiąć się

nogi się *pod kimś* ugięły

ugotować się

można się (tutaj) ugotować

ugryźć się

ugryźć się w język

ująć

nic dodać nic ująć

ująć/ujmować w karby

ujmować

ująć/ujmować w karby

ujrzeć

coś ujrzało światło dzienne

ujrzeć kątem oka

ujrzeć na własne oczy

ujść

powietrze uszło z kogoś

coś ujdzie komuś na sucho/płazem

ujdzie w tłoku

ujść z życiem

coś uszło czyjejs uwadze

coś uszło komuś na sucho/płazem

ukarać

ukarać kogoś przykładnie

ukazać

ukazać/ukazywać rąbka/rąbek czegoś

ukazywać/ukazać coś w krzywym zwierciadle

ukazywać

ukazać/ukazywać rąbka/rąbek czegoś

ukazywać/ukazać coś w krzywym zwierciadle

ukąszenie

ukąszenie heglowskie

ukręcić

ukręcić łeb *czemuś*

ukręcić łeb sprawie/śledztwu/aferze

ukrop

uwijać się jak w ukropie

zwijać się jak w ukropie

ukryć

ukryć/ukrywać *coś* pod korcem (pod korzec)

ukrywać

ukryć/ukrywać *coś* pod korcem (pod korzec)

ulegalka

przebierać jak w ulegalkach

ulgowy, a, e

bez taryfy ulgowej

taryfa ulgowa

ulica

dziecko ulicy, dzieci ulicy

uliczka

ślepa uliczka

zabrnąć w ślepą uliczkę

ulotnić się

ulotnić się jak kamfora

umarły

pomoże jak umarłemu kadzidło

umieć

do trzech zliczyć nie umie/nie potrafi

nie umieć dwóch zdań sklecić

ktoś umie zrobić coś z niczego

umierać

umierać z nudów

żyć nie umierać

umilknąć

umilknąć jak nożem uciął

umknąć

coś umknęło *czyjejs* uwadze

umór

pieć na umór

umrzeć

coś umarło śmiercią naturalną

umarł w butach

umysł

umysł chłonny jak gąbka

umywać

umywać ręce

unikać

unikać *czegoś* jak diabeł święconej wody

unikać jak ognia

upadać

upadać na duchu

upadek

chylić się ku upadkowi

upadły

do upadłego

upaść

upaść na duchu

upaść na głowę

upatrzony

wycofać się na z góry upatrzone pozycje

upiec

upiec dwie pieczenie przy/na jednym ogniu

upiec własną pieczeń *przy czyims* ogniu

upieczony

świeżo upieczony

upłynąć

dużo (jeszcze) wody w Wiśle upłynie

wiele (jeszcze) wody w Wiśle upłynie

upór

uparty jak osioł

z uporem godnym lepszej sprawy

z uporem maniaka

upust

dać upust *czemuś*

dawać upust *czemuś*

urabiać

urabiać/urobić *kogoś* na swą/swoją modłę

urabiać/urobić sobie ręce po łokcie

urobić

urabiać/urobić *kogoś* na swą/swoją modłę

urabiać/urobić sobie ręce po łokcie

urodzić się

urodzić się pod szczęśliwą gwiazdą

urodzić się pod złą gwiazdą

urodzić się ze srebrną łyżką w ustach

urodzony

urodzony w niedzielę

w czepku urodzony

urok

nie móc oprzeć się *czyjemuś* czarowi/urokowi

uronić

uronić łzę

urwać

urwać jak nożem uciął

urwać się

film się *komuś* urwał

urwanie

mieć urwanie głowy *z czymś*

mieć urwanie głowy *z kimś*

urwanie głowy

urywać się

telefony urywały się/urywają się, telefon się urywa

usiedzieć

ktoś nie może usiedzieć na miejscu/na dupie

usłany

życie usłane różami

usta

ani pary z ust

być na ustach wszystkich

nabrać/nabierać wody w usta

nie mieć co do ust/gęby włożyć

nie mieć *do kogo* ust/gęby otworzyć

nie puścić/nie puszczać pary z ust/gęby

odejmować sobie od ust

rozdziawić buzię/gębę/usta

coś rozplywa się/rozplywało się w ustach

urodzić się ze srebrną łyżką w ustach

uśmiech nie schodzi z *czyichś* ust

wkładać *coś komuś* w usta (*jakieś/czyjeś* słowa)

włożyć *coś komuś* w usta (*jakieś/czyjeś* słowa)

wyjąć *coś komuś* z ust

zamknąć *komuś* usta

zamykać *komuś* usta

z ust do ust

ustalać/ustalić

ustalać/ustalić przy zielonym stoliku

ustawić się

ktoś dobrze ustawiony (w życiu/w pracy), dobrze się ustawić (w życiu/w pracy)

ustawić się w blokach

ustawiony

być dobrze ustawionym (w życiu/w pracy)

ktoś dobrze ustawiony (w życiu/w pracy), dobrze się ustawić (w życiu/w pracy)

usunąć/usuwać

usunąć/usuwać *coś* na dalszy plan

usunąć się

usunąć się/usuwać się w cień

usuwać się

grunt usuwa się *komuś* spod nóg/stóp
usunąć się/usuwać się w cień

uszy zob. **ucho**.

uszyć

uszyć buty *komuś*

uśmieać się

koń by się uśmieał

uśmiech

uśmiech nie schodzi z *czyichś* ust

uśmiechać się

coś się *komuś* nie uśmiecha

coś komuś wcale się nie uśmiecha

uśmiechnąć się

los uśmiechnął się do *kogoś*

szczęście uśmiechnęło się *do kogoś*

uśmiechnąć się *do kogoś*

utknąć

coś utknęło w martwym punkcie

utopić

utopić *kogoś* w łyżce wody

utrzeć

utrzeć *komuś* nosa/rogów

utrzymać/utrzymywać

utrzymać/utrzymywać w ryzach

utrzymać się/utrzymywać się

utrzymać się/utrzymywać się na afiszu

utrzymać się/utrzymywać się na fali

uwaga

coś umknęło *czyjejs* uwadze

coś uszło *czyjejs* uwadze

uwić

uwić sobie gniazdko

uwijać się

uwijać się jak w ukropie

uwierzyć

uwierzyć *komuś* na słowo

uzbroić się

uzbroić się w cierpliwość

uzbrojony

ktoś uzbrojony po zęby

użyć/używać

użyć/używać sobie *na kimś*

użyć/używać życia/świata

WWw

wacik

na waciki starczy/wystarczy

waga

coś/ktoś jest na wagę złota

języczek u wagi

przywiązywać *do czegoś* wagę

walczyć

walczyć o całą/pełną pulę

walczyć z wiatrakami

walet

mieszkać na waleta

walić

serce *komuś* wali jak młot/młotem

serce *komuś* wali jak oszalałe

walić głową w mur/o mur, walić głową w ścianę/o ścianę

walić *w kogoś/(w coś)* jak w bęben

walić *gdzieś/do kogoś* jak w dym

walić prosto z mostu

walić z grubej rury

walić się

choćby się waliło i paliło

żeby świat się walił/zawalił

walizka

żyć na walizkach

walka

pojedynek Dawida z Goliatem

starcie Dawida z Goliatem

walka Dawida z Goliatem

walka na noże
walka z wiatrakami

walnąć

walnąć kielicha, walnąć po kielichu

walek

robić wałki (na boku)

wariacki

na wariackich papierach

wariat

biegać jak oszalały/szalony/opętany/wariat
latać jak oszalały/szalony/opętany/wariat
spojrzeć jak na idiotę/wariata
strugać wariata

warsztat

brać *coś* na warsztat
rzucić *coś* na warsztat
wziąć *coś* na warsztat

wart

diabła wart/warte
coś/ktoś jest diabła wart/warte

warto

nie warto płakać nad rozlanym mlekiem

warty

diabła wart/warte
funta kłaków warte/niewarte
gra niewarta świeczki
gra warta świeczki
coś/ktoś jest diabła wart/warte
coś jest niewarte funta kłaków

coś jest warte funta kłaków
coś nie jest warte funta kłaków
śmiechu warte

ważyć się

ważą się losy *czegoś/czyjeś*

ważniejszy

mieć ważniejsze rzeczy/sprawy na głowie

wąchać

wąchać kwiatki od dołu/spodu

wąski

wąskie gardło

wątek

gubić wątek
stracić wątek
tracić wątek
zgubić wątek

wątpliwy

wątpliwa przyjemność

wątroba

leży *coś komuś* na wątrobie

wąż

mieć węża w kieszeni
przebiegły jak wąż

wbić

wbić gwóźdź do trumny
wbić *coś komuś* do głowy/do łba
wbić *komuś* nóż w plecy
wbić sobie *coś* do głowy

wbijać

wbijać gwóźdź do trumny

wbijać *coś komuś* do głowy/do łba

wbijać *komuś* nóż w plecy

wbijać zęby w ścianę

wcale

coś komuś wcale się nie uśmiecha

wchodzić

coś/ktoś nie wchodzi w grę/w rachubę

coś/ktoś wchodzi jak w masło

wchodzić w butach *w coś*

wchodzić w *czyjeś/jakieś* buty

wchodzić *komuś* w drogę

wchodzić *komuś* w paradę

wchodzić w *czyjąś* skórę

coś/ktoś wchodzi w grę/w rachubę

wcielony

diabeł wcielony

wciskać

wciskać ciemnotę

wciskać kit

wcisnąć

palca nie ma gdzie wcisnąć/wsadzić/wetknąć

szpilki nie ma gdzie wcisnąć/wsadzić/wetknąć

wczasy

wczasy pod gruszą

wczasy w siodle

wcześniej

wcześniej czy później

wdowa

ciepła wdowa/wdówka

słomiana wdowa

wdowi

wdowi grosz

wdowiec

słomiany wdowiec

wdówka

ciepła wdowa/wdówka

wejrzenie

miłość od pierwszego wejrzenia

od pierwszego wejrzenia

zakochać się od pierwszego wejrzenia

wejść

wejść jak po swoje

wejść *komuś* na głowę

wejść w *czyjeś/jakieś* buty

wejść w *czyjąś* skórę

wejść *komuś* w drogę

wejść *komuś* w paradę

coś/ktoś weszło/weszli jak w masło

weszło *coś komuś* w krew

ktoś wszedł jak w masło

wersja

wersja elektroniczna

wesele

do wesela się zagoi

westchnienie

być obiektem *czyichś* westchnień
być przedmiotem *czyichś* westchnień
stać się obiektem *czyichś* westchnień
stać się przedmiotem *czyichś* westchnień

wetknąć

palca nie ma gdzie wcisnąć/wsadzić/wetknąć
szpilki nie ma gdzie wcisnąć/wsadzić/wetknąć
wetknąć kij w mrowisko
wetknąć kij w szprychy
wetknąć nos *w coś/gdzieś/w* nie swoje sprawy

wet

wet za wet

wewte

wte i wewte

wędrować

coś wędruje z rąk do rąk

wewnętrzny

emigracja wewnętrzna

wezwać

wezwać *kogoś* na dywanik

wezwanie

silna grupa pod wezwaniem

węgiel

starszy od węgla

węgielny

kamień węgielny
kłaść kamień węgielny *pod coś*
położyć kamień węgielny *pod coś*

wmurować/wmurowywać kamień węgielny *pod coś*

węgle

siedzieć jak na rozżarzonych węglach

węzeł

przeciąć węzeł gordyjski

rozciąć węzeł gordyjski

węzeł gordyjski

wiać

wiać, gdzie pieprz rośnie

wiało nudą

wieje nudą

wiadomość

hiobowa wiadomość/wieść

wiadomości o śmierci *kogoś/czegoś* są przedwczesne

wiadro

wylać kubel/wiadro zimnej wody *komuś* na (*czyjś*) głowę/*na kogoś*

wylać *komuś* pomyje (kubel/wiadro pomyj) na (*czyjś*) głowę

wylewać kubel/wiadro zimnej wody *komuś* na (*czyjś*) głowę/*na kogoś*

wylewać *komuś* pomyje (kubel/wiadro pomyj) na (*czyjś*) głowę

wiara

dać *czemuś* wiarę

dawać *czemuś* wiarę

odsądzać/odsądzić *kogoś* od czci i wiary

w dobrej wierze

wiara w lepsze jutro

w najlepszej wierze

wiatr

chwycić wiatr w żagle

chwytać wiatr w żagle

łapać wiatr w żagle

rozpędzić na cztery wiatry
rzucać słowa na wiatr
szukaj wiatru w polu
wiatrem podszyty
wystawić/wystawiać *kogoś* do wiatru
złapać wiatr w żagle

wiatrak

co ma piernik do wiatraka
walczyć z wiatrakami
walka z wiatrakami

wiązać

wiązać koniec z końcem
z trudem wiązać koniec z końcem

wici

rozpuścić wici

wić się

wić się jak piskorz

widać

gołym okiem widać
widać jak na dłoni

widły

robić z igły widły

***widu**

ani widu ani słyhu

widzenie

punkt widzenia
z *czyjzegoś* punktu widzenia

widzieć

Boże, ty widzisz i nie grzmisz!
czarno widzieć *coś*
nie widzieć *czegoś/kogoś* na oczy
świata bożego nie widzieć *poza kims/czymś*
widzieć białe myszki
widzieć kątem oka
widzieć na własne oczy
widzieć *coś* oczyma duszy
widzieć, co się święci
widzieć światełko w tunelu
widzieć *coś* w krzywym zwierciadle

wiecznie

być wiecznie młodym

wieczny

wieczny student

wieczór

wieczór kawalerski, wieczór panieński

wiedzieć

czeski film (nikt nic nie wie)

coś najstarszym góralom się nie śniło, *czegoś* najstarsi górale nie znają, *czegoś/o czymś* najstarsi górale nie pamiętają/nie wiedzą

coś nawet najstarszym góralom się nie śniło, *czegoś* nawet najstarsi górale nie znają, *czegoś/o czymś* nawet najstarsi górale nie pamiętają/nie wiedzą

nie wiedzieć, co *komuś* w głowie siedzi

nie wiedzieć, od czego zacząć

nie wiedzieć w co ręce włożyć

wiedzieć, co jest grane

wiedzieć, co się święci

wiedzieć, co w trawie piszczy

wiedzieć, gdzie konfitury stoją

wiedzieć swoje

wiek

cielący wiek
matuzalemowy wiek, matuzalemowe lata
wiek balzakowski
w kwiecie wieku
w sile wieku

wielbłąd

obladowany jak wielbłąd

wiele

mieć wiele do powiedzenia
coś pozostawia wiele/sporo do życzenia
wiele hałasu o nic
wiele krzyku o nic
wiele (jeszcze) wody w Wiśle upłynie

wielki

od wielkiego dzwonu
robić wielkie halo
robić wielkie oczy
wielki człowiek
wielkie halo
wypłynąć/wypływać na szerokie (wielkie) wody
zrobić wielkie halo
zrobić wielkie oczy

wielkopański

wielkopański gest

wiersz

czytać między wierszami
między wierszami
wyczytać między wierszami

wierzba

gruszki na wierzbie
obiecywać gruszki na wierzbie

wierzch

oczy wyszły *komuś* na wierzch

wierzchołek

wierzchołek góry lodowej

wiercić

wiercić *komuś* dziurę w brzuchu

wierutna

wierutna bzdura/kłamstwo

wierzgać

wierzgać przeciw ościeniowi

wierzyć

nie wierzyć własnym oczom

wierzyć *komuś* na słowo

wieszać

wieszać psy *na kimś/na czymś*

wieszać się

wieszać się *czyichś* klamek

wieś

z innej parafii/wsi

wieść (rzeczownik)

hiobowa wiadomość/wieść

przepaść bez śladu/wieści

zagaść bez ślady/bez wieści

wieść (czasownik)

wieść na manowce

wieść prym

wieża

istna wieża Babel

wieża Babel

wieża z kości słoniowej

zamknąć się w wieży z kości słoniowej

zamykać się w wieży z kości słoniowej

więdnąć

aż uszy więdną

że (aż) uszy więdną

większość

na łamach (wszystkich/większości/niewielu) gazet/pism/prasy/tygodników

większy

mieć większą siłę przebicia

mieć większe przebicie

wilczek

młode wilki/wilczki

wilczy

wilczy apetyt

wilczy bilet

wilczy głód

wilk

bajka o żelaznym wilku

głodny jak wilk

historia o żelaznym wilku

młode wilki/wilczki

patrzyć wilkiem

wywoływać/wywołać wilka z lasu

winien

Bogu ducha winny/winien

ktoś jest sam sobie winien/winny

Winnetou

sorry Winnetou

winny

Bogu ducha winny/winien

ktoś jest sam sobie winien/winny

winogrona

kwaśne winogrona

wiocha

nie rób wiochy/wioski

robić wiochę/wioskę

wiocha/wioska zabita dechami/deskami

wioska

globalna wioska

nie rób wiochy/wioski

robić wiochę/wioskę

wiocha/wioska zabita dechami/deskami

wisieć

wisieć *u czyjejś* kłamki

wisieć na włosku

wisieć *nad kimś/nad czymś* jak miecz Damoklesa

coś wisi na kimś jak worek

coś wisi w próżni

ktoś wisi w próżni

wisielczy

wisielczy humor

wisienka

wisienka na torcie

Wiśla

dużo (jeszcze) wody w Wiśle upłynie

wiele (jeszcze) wody w Wiśle upłynie

wiśnia

Kraj Kwitnącej Wiśni

wiwat

dać *komuś* do wiwatu

wkładać

wkładać *komuś coś* do głowy/do łba

wkładać do jednego worka

wkładać kij w szprychy

wkładać *coś komuś* w usta (*jakieś/czyjeś* słowa)

władza

czwarta władza

własny

bać się własnego cienia

brać *coś* w swoje/we własne ręce

być gościem we własnym domu

chadzać własnymi/swoimi drogami/ścieżkami

chodzić własnymi/swoimi ścieżkami/drogami

dać *coś* z własnej kieszeni

doświadczać/doświadczyć na własnej skórze

działać na własne konto

działać na własny rachunek

gotować się we własnym sosie

grać do własnej bramki

kisić się we własnym sosie

mieć (swoją) własny kąt

mieć (swoją) własny świat

mieć własny świat

na własną rękę

na własnej skórze

na własne konto
na własne oczy
na własnym podwórku
na własny rachunek
nie wierzyć własnym oczom
odczuć/odczuwać na własnej skórze
odpowiadać *za coś* głową/własnym życiem
oglądać na własne oczy
opłacić *coś* z własnej kieszeni
o własnych siłach
poczuć na własnej skórze
poznać na własnej skórze
pracować na własne konto
pracować na własny rachunek
prac brudy we własnym domu
prac swoje brudy we własnym domu
przekonać się na własnej skórze
przekonać się na własne oczy
przerobić *coś* na swoje/na własne kopyto
przerobić *kogoś* na swoje/na własne kopyto
robić *coś* na własne konto
smażyć się we własnym sosie
strzał do własnej bramki
strzelać gola do własnej bramki
strzelić gola do własnej bramki
ujrzeć na własne oczy
upiec własną pieczeń *przy czyimś* ogniu
widzieć na własne oczy
coś własnej roboty
własne podwórko
własny kąt
własnym sumptem
własny świat
wziąć *coś* w swoje/we własne ręce
zapłacić *za coś* z własnej kieszeni
znać *coś* jak własną kieszeń
zobaczyć na własne oczy

z własnej kieszeni

włochaty

włochate myśli

włos

brać *kogoś* pod włos

drzeć (sobie) włosy z głowy

dzielić włos na czworo/dwoje

coś jeży *komuś* włos na głowie

o mały włos

rozdzielać włos na czworo/dwoje

rozszczepiać włos na czworo/dwoje

rwać (sobie) włosy z głowy

włos *komuś* z głowy nie spadł/nie spadnie

włos się *komuś* na głowie jeży

włosy stają/stanęły *komuś* dęba na głowie

wyrywać (sobie) włosy z głowy

wziąć *kogoś* pod włos

coś zjeżyło *komuś* włos na głowie

włosek

wisieć na włosku

włożyć

nie mieć co do garnka włożyć

nie mieć co do ust/gęby włożyć

nie wiedzieć w co ręce włożyć

włożyć do jednego worka

włożyć kij w szprychy

włożyć *coś* między bajki

włożyć *coś* *komuś* w usta (*jakieś/czyjeś* słowa)

wmówić

wmówić dziecko w brzuch

wmurować/wmurowywać

wmurować/wmurowywać kamień węgielny *pod coś*

wnętrzości

wnętrzości *komuś* przyrastają/przyrosły do krzyża

wniwecz

obrócić wniwecz

woda/wody

bać się *czegoś* jak diabeł święconej wody

burza w szklance wody

czuć się jak ryba w wodzie

czystej wody

dużo (jeszcze) wody w Wiśle upłynie

dziesiąta woda po kisielu

dziewiąta woda po kisielu

coś idzie jak woda

coś jest wodą na *czyjś* młyn

jak kamień w wodę/w wodzie

lać oliwę na wzburzone fale/morze/wody

lać wodę

łowić ryby w mętnej wodzie

nabrać/nabierać wody w usta

palcem na/po wodzie pisane

patykiem na/po wodzie pisane

piąta woda po kisielu

pic na wodę (fotomontaż)

pierwszej wody

poczuć się jak ryba w wodzie

podobne/podobni *do kogoś/do czegoś* jak dwie krople wody

przepaść jak kamień w wodę/w wodzie

robić *komuś* wodę z mózgu

rzucać *kogoś* na głęboką wodę

rzucić *kogoś* na głęboką wodę

siódma woda po kisielu

skok na głęboką wodę

coś spłynęło/spływa *po kimś* jak woda po gęsi/po kaczcze

coś szło jak woda
unikać *czegoś* jak diabeł święconej wody
utopić *kogoś* w łyżce wody
w gorącej wodzie kąpany
wiele (jeszcze) wody w Wiśle upłynie
woda na młyn
woda sodowa
woda sodowa *komuś* uderzyła do głowy
wylać oliwę na wzburzone fale/morze/wody
wyplnąć na czyste wody
wyplnąć/wyplwać na szerokie (wielkie) wody
wylać kubek/wiadro zimnej wody *komuś* na (*czyjś*) głowę/*na kogoś*
wylewać kubek/wiadro zimnej wody *komuś* na (*czyjś*) głowę/*na kogoś*
zniknąć jak kamień w wodę/w wodę
zrobić *komuś* wodę z mózgu

wodze

puszczać wodze fantazji
puścić wodze fantazji
trzymać język na wodze
trzymać nerwy na wodzy

wodzić

rej wodzić
wodzić oczyma/oczami *za kimś/za czymś*
wodzić rej
wodzić się za łby
wodzić *kogoś* za nos

wojenny

wykopać/wykopywać topór wojenny
zakopać/zakopywać topór wojenny

wojna

iść *z kimś* na wojnę
pójść *z kimś* na wojnę
święta wojna

wojna na górze
wojna nerwów
wojna psychologiczna

Wojtek

dokoła Wojtek
dookoła Wojtek

wola

ostatnia wola

wolny

dać *komuś* wolną rękę
mieć wolną rękę
pozostawić *komuś* wolną rękę
wolna amerykanka
wolne żarty
wolny jak ptak
wolny jak żółw
wolny temat

wołać

buty wołają pić
coś woła o pomstę do nieba

wołający

głos wołającego na puszczy/na pustyni

wołanie

wołanie na puszczy/na pustyni

wołowy

dupa wołowa
na wołowej skórze by nie spisał

worek

kupić/kupować kota w worku

coś wisi na kimś jak worek
wrzucać do jednego worka
wrzucić do jednego worka
wkładać do jednego worka
włożyć do jednego worka
wpakować do jednego worka

wódz

spoko wodza

wół

harować jak koń/wół
pasuje jak wół do karety
patrzeć jak ciele/wół na malowane wrota
popatrzeć jak ciele/wół na malowane wrota
pracować jak koń/wół
robić jak koń/wół
tyrać jak koń/wół

wóz

piąte koło u wozu

wózek

być przykutym do wózka
jechać na tym samym/na jednym wózku

wpadać

coś wpada w ucho
wpadać jak po ogień
wpadać w furię
wpadać w koleiny
wpadać z jednej koleiny w drugą

wpakować

wpakować do jednego worka

wpaść

piłka wpadła *komuś* za kołnierz
coś wpadło w niepowołane ręce
wpaść jak po ogień
wpaść jak po swoje
wpaść jak śliwka w kompot
wpaść na trop
wpaść w furję
wpaść w koleiny
wpaść *komuś* w oko
wpaść *komuś* w ręce
wpaść w *czyjeś/jakieś* ręce
wpaść *komuś* w słowo
wpaść z deszczu pod rynnę
wpaść z jednej koleiny w drugą

wpatrywać się

wpatrywać się w martwy punkt

wpędzać/wpędzić

wpędzać/wpędzić *kogoś* do grobu

wprowadzać

wprowadzać kuchennymi/tylnymi drzwiami/schodami

wpuścić/wpuszczać

wpuścić/wpuszczać *kogoś* w kanał

wpuścić/wpuszczać *kogoś* w maliny

wracać

wracać do normy

wracać jak (niczym) bumerang

wracać na łono *czegoś*

wracać na stare śmieci

wracać z dalekiej podróży

wrażenie

robić wrażenie

robić wrażenie *na kims*
zrobić wrażenie
zrobić wrażenie *na kims*

wrota

patrzeć jak ciele/wól na malowane wrota
popatrzeć jak ciele/wól na malowane wrota

wróble

wróble (na dachu) ćwierkają *o czymś*

wrócić

wrócić do łask
wrócić jak bumerang
wrócić na łono *czegoś*
wrócić na stare śmieci
wrócić na tarczy
wrócić z dalekiej podróży
wrócić z tarczą

wróg

wróg publiczny (numer jeden)

wróżyc

wróżyc z fusów

wryty

stanąć jak wryty

wrześniowy

kampania wrześniowa

wrzucać

wrzucać do jednego worka

wrzucić

wrzucić do jednego worka

wrzucić kamyczek/kamyk *do czyjegoś ogródka*
wrzucić na luz
wrzucić *coś* na ruszt

wsadzić

palca nie ma gdzie wcisnąć/wsadzić/wetknąć
szpilki nie ma gdzie wcisnąć/wsadzić/wetknąć
wsadzić kij w mrowisko
wsadzić/wsadzać kij w szprychy
wsadzić/wsadzać *komuś* nóż w plecy

wsiaść

wsiaść na swego/swojego konika

wskazywać

nie wskazując palcem
wskazywać *kogoś* palcami/palcem

wskoczyć

wskoczyć na *czyjeś* miejsce
wskoczyć w *czyjeś/jakieś* buty

wspominać

nie wspominać/nie wspomnieć *o czymś* ani słowa/słowem/słówka/słówkiem

wspomnieć

nie wspominać/nie wspomnieć *o czymś* ani słowa/słowem/słówka/słówkiem

wspólny

nie znajdować/nie znaleźć wspólnego języka *z kimś*
sprowadzać *coś* do wspólnego mianownika
sprowadzić *coś* do wspólnego mianownika

wstać

wstać lewą nogą

wstąpić

diabeł *w kogoś* wstąpił/wstępuje
jakby zły duch *w kogoś* wstąpił

wstępować

diabeł *w kogoś* wstąpił/wstępuje

wstrzymać

wstrzymać oddech

wstrzymanie

dać sobie na wstrzymanie

wstyd

najeść się wstydu

spalić się ze wstydu

wszelki

bronić *czegoś/kogoś* za wszelką cenę (*przed czymś/przed kimś*)

coś przechodzi (najśmielsze, wszelkie) oczekiwania

wszelkie znaki na niebie i ziemi

wszelki słuch *o kimś/po kimś* zaginął

wszelki ślad *po kimś/po czymś* zaginął

za wszelką cenę

wszyscy

być na ustach wszystkich

mieć nie wszystkich w domu

wszyscy jak jeden mąż

wszystkie/wszystko

chwytać się wszystkiego/różnych sposobów

dać z siebie wszystko

mecz o wszystko

ktoś myśli, że pozjadał/zjadł wszystkie rozumy

na łamach (wszystkich/większości/niewielu) gazet/pism/prasy/tygodników

nie można wszystkiego przeliczać na pieniądze

ogólna niemożność (wszystkiego)

papier jest cierpliwy (i wszystko przyjmie)
papier wszystko przyjmie
osiąść wszystkie rozумы
postawić wszystko na jedną kartę
powiedzieć *coś/o czymś* (wszystko/o wszystkim) jak na spowiedzi
poukładać wszystkie klocki
pozjadać wszystkie rozумы
przeliczać wszystko na pieniądze
stawiać wszystko na jedną kartę
wszystkie znaki na niebie i ziemi
wszystko *na czyjeś* głowie
wszystko leci/leciało *komuś* z rąk
komuś zdaje się, że pozjadał/zjadł wszystkie rozумы
zjeść wszystkie rozумы

wściubiać/wściubić

wściubiać/wściubić nos *w coś/gdzieś/w* nie swoje sprawy

wte

wte i wewte

wtrącać/wtrącić

wtrącać/wtrącić swoje trzy grosze

wtykać

wtykać kij w szprychy

wtykać nos *w coś/gdzieś/w* nie swoje sprawy

wujek

dobry wujek

wujek dobra rada

wybić/wybijać

wybić *kogoś* do nogi

wybić/wybijać *komuś* z głowy *coś/kogoś*

wybić/wybijać *kogoś* z rytmu

wyborczy

kielbasa wyborcza

wybór

do wyboru do koloru

wybrać

wybrać mniejsze zło

wybuchać

bomba pękła/wybuchła

wychodzenie

wychodzenie z szafy

wychodzić

słoma *komuś* z butów wychodzi/wystaje/wyłazi

coś wychodzi *komuś* bokiem

wychodzić na swoje

wychodzić z szafy

wychodzić ze skóry

wychodzić nogami do przodu

wychodzić z *czegoś* obronną ręką

wychodzić za mąż

wychodzić z roli

coś wyjdzie/wyszło/wychodzi *komuś* na zdrowie

wychwalać

wychwalać *kogoś/coś* pod niebiosa

wychylać

nie wychylać nosa

wychylić

wychylić duszkiem

wyciąć

wyciąć w pień

wyciągać

wyciągać kasztany z ognia *czyimiś* rękami/rękoma

wyciągać rękę/dłoń

wyciągać rękę (na zgodę/do zgody)

wyciągać *kogoś* za uszy

wyciągnąć

coś jest jak psu z gardła wyjęte/wyciągnięte, *coś* jest jakby *ktoś* psu z gardła wyjął/wyciągnął

wyciągnąć asa z rękawa

wyciągnąć *kogoś* za uszy

wyciągnąć rękę/dłoń

wyciągnąć rękę (na zgodę/do zgody)

wyciągnąć kopyta

wyciągnąć nogi

wyciągnąć *kogoś* za uszy

wyciągnąć *kogoś* z łóżka

wyciągnąć się

wyciągnąć się jak struna

wycieczka

osobiste wycieczki

robić wycieczki osobiste

wycieczki osobiste

wycierać

wycierać sobie *kimś/czymś* buzię/gębę

wyciskać

wyciskać z *kogoś* siódme poty

wycisnąć/wyciskać piętno

wycisnąć

wycisnąć/wyciskać piętno

wycisnąć *kogoś* jak cytrynę

wycofać się

wycofać się na z góry upatrzone pozycje

wycofać się rakiem

wyczekiwać

wyczekiwać *czegoś* jak kania dżdżu

wyczuć

wyczuć pismo nosem

wyczuć *coś* przez skórę

wyczyniać

wyczyniać cuda

wyczyścić

wyczyścić stajnię Augiasza

wyczytać

wyczytać między wierszami

wydanie

panna na wydaniu

wydawać

wydawać *kogoś w czyjeś* ręce

wydobyć

nie móc wydobyć (z siebie) słowa

wydra

ni pies ni wydra

wyga

stary wyga

wygarbować

wygarbować *komuś* skórę

wyglądać

dobrze (sobie) wyglądać

dobrze wyglądać

ktoś wygląda jakby zobaczył ducha

wyglądać jak dziecko stróża

wyglądać *czegoś* jak kania dżdżu

wyglądać jak ósme dziecko stróża

wyglądać jak pączek w maśle

wyglądać jak siódme dziecko stróża

wyglądać jak śmierć na chorągwi

wyglądać się jak z krzyża zdjęty

źle wyglądać

wygrać

wygrać los na loterii

wygrać na gorącym terenie

wygrać w cuglach

wygrana

dać za wygraną

dawać za wygraną

wyjadać

wyjadać sobie z dzióbków

wyjąć

coś jest jak psu z gardła wyjęte/wyciągnięte, *coś* jest jakby *ktoś* psu z gardła wyjął/wyciągnął

wyjąć *coś komuś* z ust

wyjątek

w drodze wyjątku

wyjście

punkt wyjścia

wyjściowy

wyjściowa jedenastka

wyjść

nici z czegoś będą/wyszły/wyjdą

nie móc wyjść z osłupienia/podziwu/ze zdumienia

oczy wyszły *komuś* na wierzch

oczy wyszły/wyjdą *komuś* z orbit

coś wyjdzie *komuś* bokiem

coś wyjdzie na jaw

coś wyjdzie/wyszło/wychodzi *komuś* na zdrowie

wyjść na ludzi

wyjść na swoje

wyjść nogami do przodu

wyjść z czegoś obronną ręką

wyjść za mąż

wyjść ze skóry

wyjść z roli

wyjść z twarzą

wyszło na jaw

coś wyszło/wyjdzie *komuś* na dobre

coś wyszło spod *czyjegoś* dłuta/pędzla/pióra

wykapany

wykapana mama/mamusia/matka, wykapany ojciec/tata/tatuś

wykladać

wykladać karty na stół

wykladać kawę na ławę

wykopać

wykopać *komuś/czemuś* grób

wykopać *kogoś/coś* spod ziemi

wykopać/wykopywać topór wojenny

wykopywać

wykopać/wykopywać topór wojenny

wykręcać/wykręcić

wykręcać/wykręcić kota ogonem

wykręcić się/wykręcać się sianem

wykuć

wykuć na blachę/blaszkę

wylać

wylać oliwę na wzburzone fale/morze/wody

wylać dziecko z kąpielą

wylać kubel/wiadro zimnej wody *komuś* na (*czyjś*) głowę/*na kogoś*

wylać *komuś* pomyje (kubel/wiadro pomyj) na (*czyjś*) głowę

wylecieć

coś wyleciało *komuś* z głowy

wylecieć z hukiem

wylewać

nie wylewać za kołnierz

wylewać dziecko z kąpielą

wylewać krokodyle łzy

wylewać (*z kogoś*) siódme poty

wylewać kubel/wiadro zimnej wody *komuś* na (*czyjś*) głowę/*na kogoś*

wylewać *komuś* pomyje (kubel/wiadro pomyj) na (*czyjś*) głowę

wyleźć

coś wylezie/wyłazi *komuś* bokiem

wylot

na wylot

wyłazić

słoma *komuś* z butów wychodzi/wystaje/wyłazi

coś wylezie/wyłazi *komuś* bokiem

wyłożyć

wyłożyć karty na stół
wyłożyć kawę na ławę

wymalować

wypisz wymaluj

wymyślać

nie wymyślać/nie wymyślić prochu
wymyślać *komuś* od najgorszych

wymyślić

Mroźek by tego nie wymyślił
nie wymyślać/nie wymyślić prochu

wynieść

wynieść *kogoś* na piedestał/piedestały
wynieść *kogoś* na ołtarze

wynik

gonić wynik

wynosić

wynosić *kogoś/coś* pod niebiosa
wynosić *kogoś* na ołtarze

wypadać

wypadać z obiegu
wypadać z gry
wypadać z roli

wypadek

wypadek przy pracy

wypalić

wypalić z grubej rury

wypaść

nie wypaść sroce spod ogona
wypadło *coś komuś* z głowy
wypaść z obiegu
wypaść z gry
wypaść z roli

wypiąć

ni przypiął ni przyłatał, ni przypiął ni wypiął

wypić/wypijać

wypić/wypijać duszkiem
wypić jak Polak z Polakiem
wypić piwo, którego się (samemu) nawarzyło/które *ktoś* nawarzył

wypieki

z wypiekami na twarzy

wypisać

wypisz wymaluj

wyplakać się/wyplakiwać się

wyplakać się/wyplakiwać się *komuś* w kamizelkę

wypłynąć/wypływać

wypłynąć na czyste wody
wypłynąć/wypływać na szerokie (wielkie) wody

wyprowadzić

wyprowadzić *kogoś* na tamten świat

wyprawiać

wyprawiać cuda

wyprowadzić

wyprowadzić *kogoś* w pole

wypruć

wypruwać *komuś* flaki
wypruwać *z kogoś* flaki
wypruwać z siebie/sobie żyły

wyraz

bez wyrazu
coś jest pozbawione wyrazu

wyrok

coś brzmi jak wyrok
salomonowy wyrok
coś zabrzmiało jak wyrok

wyrosnąć

wyrosnąć jak spod ziemi

wyrównać/wyrównywać

wyrównać/wyrównywać *z kimś* rachunki

wyrywać

wyrywać (sobie) włosy z głowy

wyrządzać/wyrządzić

wyrządzać/wyrządzić niedźwiedzią przysługę

wyrzucać

wyrzucać z siebie słowa z prędkością/z szybkością karabinu maszynowego

wyrzucić

wyrzucić *kogoś* za burtę
wyrzucić *kogoś* z siodła

wyrwać się

wyrwać się jak filip z konopi

wyrzucać/wyrzucić

wyrzucać/wyrzucić pieniądze w błoto
wyrzucić na zbity pysk

wysadzić

wysadzić *coś/kogoś* w powietrze
wysadzić *kogoś* z siodła

wyskoczyć

wyskoczyć jak diabeł z pudełka
wyskoczyć jak filip z konopi

wysłać

wysłać *kogoś* w szeroki świat

wysoki

wysokie progi
za wysokie progi *dla kogoś*

wysoko

cenić *kogoś/coś* wysoko
nosić wysoko czoło/głowę
podnieść/podnosić (wysoko) poprzeczkę
poprzeczka jest wysoko zawieszona

wysokość

stanąć na wysokości zadania

wyssać

wyssać *coś* z palca
wyssać *coś* z mlekiem matki

wystarczyć

na waciki starczy/wystarczy

wystawać

słoma *komuś* z butów wychodzi/wystaje/wyłazi

wystawić/wystawiać

wystawić/wystawiać *kogoś* do wiatru

wystawić/wystawiać *kogoś* na próbę

wystawić *komuś* pomnik (za życia)

występ

gościnne występy

wystraszyć się

ktoś wystraszył się jakby zobaczył ducha

wystrychnąć

wystrychnąć *kogoś* na dudka

wystrzelić

wystrzelić z grubej rury

wysuszyć

wysuszyć na pieprz

wyściubiać

nie wyściubiać/nie wyściubić nosa

wyściubić

nie wyściubiać/nie wyściubić nosa

wyścig

wyścig szczurów

wyścig z czasem

wyświadczać/wyświadczyć

wyświadczać/wyświadczyć niedźwiedzią przysługę

wytarty

mieć wytarte czoło

wytarte czoło

wytknąć

nie wytknąć/nie wytykać nosa

wytykać

nie wytknąć/nie wytykać nosa

nie wytykając palcem

wytykać *kogoś* palcami/palcem

wytrzymać

wytrzymać próbę czasu

wywalać/wywalić

wywalać/wywalić kawę na ławę

wyważać

wyważać otwarte drzwi

wywieszony

biegać z wywieszonym językiem

biegać z wywieszonym jęzorem

wywieść

wywieść *kogoś* w pole

wywietrzać

wywietrzało *coś komuś* z głowy

wywinąć

wywinąć kozła/koziółka

wywoływać/wywołać

wywoływać/wywołać wilka z lasu

wywoływać/wywołać mieszane uczucia

wywracać/wywrócić

wywracać/wywrócić do góry nogami

wyzionąć

wyzionąć ducha

wyzywać

wyzywać *kogoś* od najgorszych

wyższy

robić *coś* w imię wyższych racji

siła wyższa

wyższa szkoła jazdy

wzajemny

towarzystwo wzajemnej adoracji

wzbudzać/wzbudzić

wzbudzać/wzbudzić mieszane uczucia

wzburzony

lać oliwę na wzburzone fale/morze/wody

wylać oliwę na wzburzone fale/morze/wody

wziąć

cholera *kogoś* bierze/wzięła

diabli *kogoś/coś* wzięli

wziąć byka za rogi

wziąć *coś* na ząb

wziąć górę

wziąć *kogoś* na języki

wziąć *coś* na klątę/klatkę

wziąć *kogoś* na muszkę

wziąć *coś* na rozum

wziąć *coś* na warsztat

wziąć *kogoś* na spytki

wziąć *coś* pod lupę

wziąć poprawkę *na coś*

wziąć w karby

wziąć *kogoś* w obroty

wziąć *coś* w swoje/we własne ręce
wziąć nogi za pas
wziąć sobie *coś* do serca
wziąć sobie *coś* na głowę
wziąć się z *czymś* za bary
wziąć w ciemno
wziąć *kogoś* w dwa ognie
wziąć *coś* na swoje/swe barki
wziąć *coś* na tapetę
wziąć się w garść
wziąć (*kogoś*) za mordę
wziąć za złe
wziąć *coś* z sufitu

wzrok

koci wzrok
nie móc oderwać wzroku
pożerać się wzrokiem
zawiesić *na kimś/na czymś* wzrok

wzruszać/wzruszyć

wzruszać/wzruszyć ramionami

ZZZ

Z

od A do Z, od a do z, od a do zet

za

jestem za a nawet przeciw

zabawa

i po zabawie

zabawa w Czarnego Luda

zabawa w kotka i myszkę

zabawa w policjantów i złodziei

zabawka

potraktować *kogoś* jak zabawkę

traktować *kogoś* jak zabawkę

zabawniej

żeby było śmieszniej/zabawniej

zabić

zabij mnie, ale...

zabili go i uciekł

żeby mnie ktoś zabił

żebyś mnie zabił

zabicie

dla zabicia czasu

zabierać się

zabierać się *do czegoś* jak pies do jeża

zabity

dziura zabita dechami/deskami

spać jak kamień/suseł/zabity

zabity dechami/deskami

zabój

kochać się na zabój

zakochać się na zabój

zabrać

zabrać (ze sobą) do grobu

zabrnąć

zabrnąć w ślepią uliczkę

zabrnąć w ślepy zaułek

zabrzmieć

coś zabrzmiało jak wyrok

zachodzić

zachodzić w głowę

zachodzić *komuś* za skórę

zachować/zachowywać

zachować/zachowywać chłodną głowę

zachować głowę

zachować linię

zachować twarz

zachować/zachowywać zimną krew

zachowywać się

zachowywać się jak chłopcy w piaskownicy

zachowywać się jak pijane dziecko we mgle

zachowywać się jak słoń w składzie porcelany

zachwiać się

zachwiać się w podstawach

zaciągnąć

zaciągnąć *kogoś* do ołtarza

zacierać

zacierać ręce

zaciskać/zacisnąć

zaciskać/zacisnąć pasa

zaciskać/zacisnąć zęby

zaciskać się

pętla wokół *czyjejs* szyi zaciska się

zaciśnięty

z zaciśniętymi zębami

zacząć/zaczynać

nie wiedzieć, od czego zacząć

od Adama i Ewy (zaczynać)

zacząć/zaczynać inaczej śpiewać

zaczynać od Adama i Ewy

zaczynać od zera

zaczynają się/zaczęły się schody

zaczepienie

punkt zaczepienia

zadanie

bojowe zadanie

ktoś do zadań specjalnych

stanąć na wysokości zadania

zadanie bojowe

zadawać/zadać

zadawać/zadać kłam

zadawać szyku

zadbać

zadbać o linię

zadrzyć

ręka *komuś* zadrżała
zadrzyć w postawach

zadzierać

zadzierać nosa

zajrzeć/zaglądać

śmierć zagląda/zaglądała *komuś* w oczy, śmierć zajrzała *komuś* w oczy
zaglądać śmierci w oczy

zajść/zajechać

ktoś daleko nie zajdzie/nie zajędzie

zagadać

zagadać się na śmierć
zagadać *kogoś* na śmierć

zagłaskać

zagłaskać (kota) na śmierć

zagiąć

zagiąć parol *na kogoś*

zaginać

słuch *o kimś/po kimś* zaginął
ślad *po kimś/po czymś* zaginął
wszelki słuch *o kimś/po kimś* zaginął
wszelki ślad *po kimś/po czymś* zaginął
zaginać bez ślady/bez wieści

zaglądać

bieda zajrzała/zajrzy *komuś* w oczy, bieda zagląda *komuś* w oczy
głód zajrzał/zajrzy/zagląda *komuś* w oczy
nędza zajrzała/zajrzy/zagląda *komuś* w oczy
śmierć zagląda/zaglądała *komuś* w oczy, śmierć zajrzała *komuś* w oczy
zaglądać *komuś* w metrykę

zagoić się

do wesela się zagoi

zagotować się

zagotowało się *gdzieś* jak w kotle

zagotowało się *w kimś* jak w kotle

krew się *w kimś* gotuje/zagotowała

zagrać

ktoś tańczy, jak mu *ktoś* zagra/jak mu zagrają

zagrać na gorącym terenie

zagrać *komuś* na nosie

zagrać na zwłokę

zagrać w otwarte karty

zagrzać

długo miejsca nie zagrzać

zająknąć się

ani się zająknąć

nawet się nie zająknąć *o czymś*

nie zająknąć się *o czymś*

zajrzeć

bieda zajrzała/zajrzy *komuś* w oczy, bieda zagląda *komuś* w oczy

głód zajrzał/zajrzy/zagląda *komuś* w oczy

nędza zajrzała/zajrzy/zagląda *komuś* w oczy

zajść

zajść *komuś* za skórę

zakasać

zakasać rękawy

zakazany

owoc zakazany

zakazany owoc

zakiwać się

zakiwać się na śmierć

zakłęty

milczeć jak grób/zakłęty/głaz

zakochać się

zakochać się od pierwszego wejrzenia

zakochać się po uszy

zakochać się na zabój

zakopać/zakopywać

zakopać/zakopywać topór wojenny

zakręcić się

aż się łąza/łezka *komuś* zakręciła/kręci/stanęła/staje w oku

łezka *komuś* zakręciła się/kręci się w oku

łąza *komuś* zakręciła się/kręci się/stanęła/staje w oku

zakręt

ściąć zakręt

ścinać zakręt

zakulisowy

zakulisowa gra

zakulisowe przepychanki

zakuty

zakuty łeb

zalać/zalewać

krew *kogoś* zalewa/zalała

zalać/zalewać pałę/robaka/robala

zalać/zalewać *komuś* sadła za skórę

zalać się

zalać się w trupa/ w trzy dupy

zaleźć

zaleźć *komuś* za skórę

zaloty

końskie zaloty

załamywać/załamać

załamywać/załamać ręce

założony

czekać z założonymi rękami

przyglądać się *czemuś* z założonymi rękami

siedzieć z założonymi rękami

założyć

założyć *komuś* pętlę na szyję

zamach

za jednym zamachem

zamachowy

koło zamachowe

zamek

budować zamki na lodzie

stawiać zamki na lodzie

zamki na lodzie

zamiar

nosić się z myślą/nosić się z zamiarem

zamiatać

zamiatać *coś* pod dywan

zamieniać się/zamienić się

cały zamieniać się/zamienić się w słuch

zamienić się w słup soli

zamieść

zamieść *coś* pod dywan

zamknąć

zamknąć buzię/gębę

zamknąć drzwi z drugiej strony

zamknąć oczy/powieki

zamknąć *komuś* usta

zamknąć *kogoś* w domu/pokoju bez klamek

zamknąć *komuś* drzwi przed nosem

zamknąć się

koło się zamyka/zamknęło

i koło się zamyka/zamknęło

zamknąć się w wieży z kości słoniowej

zamknąć się w czterech ścianach

zamknięcie

czuć się jak w klatce/w zamknięciu

zamknięty

z zamkniętymi oczami/oczyma

zamydlać/zamydlić

zamydlać/zamydlić *komuś* oczy

zamykać

nie zamykać przed *kimś* drzwi

zamknąć *komuś* usta

zamykać *kogoś* w domu/pokoju bez klamek

zamykać *komuś* drzwi przed nosem

zamykać oczy *na coś*

zamykać się

i koło się zamyka/zamknęło

koło się zamyka/zamknęło

oczy się same *komuś* zamykają

zamykać się w wieży z kości słoniowej

zamykać się w czterech ścianach

zamknięty

zamknięty na cztery spusty

zanudzić/zanudzić się

zanudzić *kogoś/się* na śmierć

zapadły

zapadła dziura

zapałka

ostrzyc się na zapałkę

ściąć się na zapałkę

zapamiętać

zapamiętać *coś* do końca życia

zaparte

iść w zaparte

pójść w zaparte

zaparty

z zapartym tchem

zapaść

klamka zapadła/zapadnie

zapaść się

zapaść się pod ziemię

zapatrzony

być zapatrzonym *w kogoś/w coś*

być zapatrzonym w siebie

ktoś zapatrzony w siebie

zapędzić/zapędzać

zapędzić/zapędzać *kogoś* w kozi róg

zapiąć

zapiąć *coś* na ostatni guzik

zapierać

dech *komuś* (w piersi) zapiera

zapisać

zapisać *coś* na swoje/*czyjeś* konto, zapisać *coś* na swoim koncie

zapłacić

zapłacić frycowe

zapłacić głową *za coś*

zapłacić *za coś* z własnej kieszeni

zapłon

bomba z opóźnionym zapłonem

zapomnieć/zapominać

zapomnieć/zapominać języka w gębie

zapomnieć na śmierć

zapomnieć/zapominać o (całym) bożym świecie

zapragnąć

czego dusza zapragnie

ile dusza zapragnie

zaprawiony

zaprawiony w boju

zaprzątać

zaprzątać sobie *czymś/kimś* głowę

zaprzeczać

nie potwierdzam i nie zaprzeczam

zapuścić/zapuszczać

zapuścić/zapuszczać korzenie

zapytanie

postawić *coś* pod znakiem zapytania

stawiać *coś* pod znakiem zapytania

zaraźliwy

śmiech zaraźliwy

zarodek

stłumić w zarodku

zdławić w zarodku

zniszczyć w zarodku

zaryć

zaryć *w coś* nosem

zasiać

cicho jak makiem zasiał

cisza jak makiem zasiał

zasięgać/zasięgnąć

zasięgać/zasięgnąć języka

zasłona

zasłona dymna

spuszczać zasłonę milczenia

spuścić zasłonę milczenia

zasnąć/zasypiać

zasnąć/zasypiać na stojąco

zastępczy

temat zastępczy

zasypiać

nie zasypiać gruszek w popiele

zaśmiewać się

zaśmiewać się do łez

zatoczyć

historia zatoczyła koło

coś zatoczyło koło

zatrudniać

zatrudniać *kogoś* na czarno

zatrząść się

zatrząść się w podstawach

zaufanie

kredyt zaufania

zaulek

ślepy zaulek

zabrnąć w ślepy zaulek

zawalić

żeby świat się walił/zawalił

zawiesić

zawiesić oko *na czymś/na kimś*

zawiesić *na kimś/na czymś* wzrok

zawiesić *coś* na kołku

zawieszony

coś jest zawieszony w próżni

ktoś jest zawieszony w próżni
poprzeczka jest wysoko zawieszona
ktoś został zawieszony w próżni
coś zostało zawieszone w próżni

zawijać

a świstak siedzi (i zawija w te sreberka)

zawisnąć

ktoś zawisł w próżni
coś zawisło w próżni

Zawisza

polegać *na kimś* jak na Zawiszy

zawodnik

poważny zawodnik
trudny zawodnik

zawody

i po zawodach
po zawodach

zawołanie

być na *czyjeś* zawołanie

zawracać/zawrócić

zawracać *komuś* głowę/gitarę
zawracać sobie głowę
zawracać/zawrócić *komuś* w głowie

zawrót

przyprawiać/przyprawić *kogoś* o zawrót głowy

zawsze

raz na zawsze
znać się *z kimś* od zawsze

ząb/zęby

ani w ząb

cedzić słowa przez zęby

coś na ząb

mówić przez zęby

nadgryziony/nadszarpnięty zębem czasu

ni w ząb

nosić (jeszcze) koszulę w zębach

ostrzyść sobie zęby *na coś/na kogoś*

ostrzyść sobie zęby *na czymś/na kimś*

placz i zgrzytanie zębów

połamać (sobie) zęby *na czymś/na kimś*

położyć coś na ząb

suszyć zęby

szczyrzyć zęby

trzecie zęby

trzymać język za zębami

ktoś uzbrojony po zęby

wbijać zęby w ścianę

wziąć coś na ząb

zaciskać/zacisnąć zęby

zgrzytać zębami

zjeść zęby *na czymś*

z zaciśniętymi zębami

zbawienie

czekać *na kogoś/na coś* jak na zbawienie

zbić

zbić *kogoś* z pantaląku

zbić *kogoś* z tropu

zbieleć

oko *komuś* zbieleje/zbielało

zbierać

nie było co zbierać

zbijać

zbijać bąki

zbity

na zbity pysk

wyrzucić na zbity pysk

zblądzić

coś zblądziło pod strzechy

zbląkany

zbląkana owca/owieczka

zbój

bajka o siedmiu zbójach

ballada o siedmiu zbójach

historia o siedmiu zbójach

o siedmiu zbójach

z cicha zob. **cicho**.

zdać

zdać egzamin

zdać się

zdać się psu na budę

zdanie

nie umieć dwóch zdań sklecić

zdarcie

nie do zdarcia

zdarzenie

coś z prawdziwego zdarzenia

zdawać

zdawać egzamin

zdawać się

zdawać się psu na budę

komuś zdaje się, że pozjadał/zjadł wszystkie rozumy

zdechnąć

zdechł pies

zdecydować

zdecydować przy zielonym stoliku

zdjąć

strach *kogoś* zdjął

zdjąć *komuś* bielmo z oczu

zdjęty

czuć się jak z krzyża zdjęty

wyglądać się jak z krzyża zdjęty

zdławić

zdławić w zarodku

zdrowie

końskie zdrowie

ścieżka zdrowia

coś wyjdzie/wyszło/wychodzi *komuś* na zdrowie

zdrowy

cały i zdrów/zdrowy

kłaść zdrową głowę pod ewangelię

na zdrowy rozum

położyć zdrową głowę pod ewangelię

zdrowy/zdrów jak koń

zdrów/zdrowy jak ryba

zdrów

cały i zdrów/zdrowy

zdrów i cały

zdrowy/zdrów jak koń

zdrów/zdrowy jak ryba

zdumienie

nie móc wyjść z osłupienia/podziwu/ze zdumienia

przecierać oczy ze zdumienia

zdzierać

zdzierać sobie gardło

zdzierać skórę *z kogoś*

zebrać

zebrać *coś/kogoś* do kupy

zedrzeć

zedrzeć sobie gardło

zedrzeć skórę *z kogoś*

zegarek

chodź jak zegarek/w (szwajcarskim) zegarku

zejść

zejść na dalszy plan

zejść na dziady

zejść na manowce

zejść na psy

zejść na złą drogę

zejść (z obłoków) na ziemię

zejść *komuś* z drogi

zejść *komuś* z oczu

zeszło *z kogoś* powietrze

zepchnąć

zepchnąć *coś* na dalszy plan

zero

godzina zero

ogolić się na zero

opcja zero/zerowa

ostrzyć się na zero

zaczynać od zera

zerowy

opcja zero/zerowa

zerwać się/zrywać się

zerwać się/zrywać się na równe nogi

zeszłoroczny

coś obchodzi *kogoś* jak zeszłoroczny śnieg

zet

od A do Z, od a do z, od a do zet

zęby zob. **ząb**.

zgarnąć

zgarnąć całą/pełną pulę

z głupia zob. **głupi**.

zgoda

wyciągać rękę (na zgodę/do zgody)

wyciągnąć rękę (na zgodę/do zgody)

zgodnie/zgodny

zgodnie/zgodny z duchem czasu

zgryz

mieść z *czymś*/z *kimś* zgryz

mieć z *czymś*/z *kimś* duży zgryz

zgrzytać

zgrzytać zębami

zgryzienie

mieć twardy orzech do zgryzienia

twardy orzech do zgryzienia

zgrzytanie

placz i zgrzytanie zębów

zgubić

zgubić wątek

zhańbić się

nie zhańbić się pracą

ziarno

oddzielić/oddzielać ziarno od plew

odróżnić/odróżniać ziarno od plew

odsiać/odsiewać ziarno od plew

zielony

dać zielone światło

dawać zielone światło

decydować przy zielonym stoliku

dostać zielone światło

nie mieć zielonego pojęcia *o czymś*

przy zielonym stoliku

rozstrzygać/rozstrzygnąć przy zielonym stoliku.

ustalać/ustalić przy zielonym stoliku

zdecydować przy zielonym stoliku

zielona szkoła

zielone płuca

zielone światło

zielony rynek

ziemia

brudny jak święta ziemia

gryźć ziemię

nie z tej ziemi

polityka spalonej ziemi

poruszyć niebo i ziemię

pozostawić za sobą spaloną ziemię

sól ziemi

sprowadzać *kogoś* na ziemię

sprowadzić *kogoś* na ziemię

strategia spalonej ziemi

taktyka spalonej ziemi

trzęsienie ziemi

twardo chodzić/stąpać po ziemi

wszelkie znaki na niebie i ziemi

wszystkie znaki na niebie i ziemi

wykopać *kogoś/coś* spod ziemi

wyrosnąć jak spod ziemi

zapaść się pod ziemię

zejść (z obłoków) na ziemię

ziemia obiecana

ziemia pali się *komuś* pod nogami/pod stopami

zniknąć z powierzchni ziemi

zostawić za sobą spaloną ziemię

ziębić

ani mnie to ziębi ani grzeje

ani ziębi ani grzeje

zimno

zimno jak diabli

zimno jak w lodówce/lodowni/psiarni

zimny

dmuchać na zimne

działać *na kogoś* jak zimny prysznic
nie stracić zimnej krwi
nie tracić zimnej krwi
podziałać *na kogoś* jak zimny prysznic
stracić zimną krew
tracić zimną krew
wylać kubał/wiadro zimnej wody *komuś* na (*czyjś*) głowę/*na kogoś*
wylewać kubał/wiadro zimnej wody *komuś* na (*czyjś*) głowę/*na kogoś*
zachować/zachowywać zimną krew
zimna krew
zimny prysznic
z zimną krwią

zimować

pokazać gdzie raki zimują

zjadacz

przeciętny zjadacz chleba
zjadacz chleba
zwykły zjadacz chleba

zjadać

zjadać litery

zjeść

móc zjeść konia z kopytami
ktoś myśli, że pozjadał/zjadł wszystkie rozumy
nie dać się zjeść w kaszy
komuś zdaje się, że pozjadał/zjadł wszystkie rozumy
zjeść z *kimś* beczkę soli
zjeść konia z kopytami
zjeść wszystkie rozumy
zjeść zęby *na czymś*
zjeść żabę

zjeżyć

coś zjeżyło *komuś* włos na głowie

zliczyć

do trzech zliczyć nie umie/nie potrafi

można zliczyć *coś/kogoś* na palcach jednej ręki

złamanie

na złamanie karku

złamany

nie dać/nie dawać *za coś* złamanego grosza

złapać

złapać byka za rogi

złapać drugi oddech

złapać dwie sroki (kilka srok) za ogon

złapać gumę/kapcia

złapać *kogoś* na gorącym uczynku

złapać Pana Boga za nogi

złapać *u kogoś* plus/plusa

złapać się za głowę

złapać wiatr w żagle

złapać *kogoś* za rękę

złe

brać za złe

mieć za złe

na dobre i na złe

poczytywać/poczytać za złe

wziąć za złe

zło

mniejsze zło

wybrać mniejsze zło

zło konieczne

złodziej

bawić się w policjantów i złodziei

gra w policjantów i złodziei
zabawa w policjantów i złodziei

złość

jak na złość
na złość (mamie/mamusi) odmrozić sobie uszy

złośliwość

małpia złośliwość
złośliwość rzeczy martwych

złoto

coś/ktoś jest na wagę złota
żyła złota

złoty

kura znosząca złote jaja/jajka
mieć złote ręce
obiecywać złote góry
złota rączka
złote myśli
złoty cielec
złoty strzał
złoty środek

złożyć

złożyć *coś* na karb *czegoś*
złożyć propozycję nie do odrzucenia

zły

jakby zły duch *w kogoś* wstąpił
coś jest w złym tonie
mieć złą prasę
na domiar złego
nie powiedzieć marnego/złego słowa (*komuś/o kimś*)
robić dobrą minę do złej gry
schodzić na złą drogę

urodzić się pod złą gwiazdą
zejść na złą drogę
w złym tonie

zmęczenie

zmęczenie materiału

zmiana

zmiana frontu

zmieniać/zmienić

zmieniać *kogoś* jak rękawiczki
zmieniać/zmienić skórę
zmieniać się jak w kalejdoskopie
zmienić front
zmień płytę

zmienny

ze zmiennym szczęściem

zmieszać

zmieszać *kogoś* z błotem

zmięknąć

rura *komuś* zmiękła/zmięknie

zmowa

zmowa milczenia

zmrozić

coś zmroziło (*komuś*) krew w żyłach

zmrużenie

bez zmrużenia oka/powiek

zmrużyć

nie zmrużyć oka

zmyć

zmyć *komuś* głowę

zmykać

zmykać, gdzie pieprz rośnie

zmysł

odchodzić od zmysłów

szósty zmysł

zmyty

odejść jak zmyty

pójść jak zmyty

znać

coś najstarszym góralom się nie śniło, *czegoś* najstarsi górale nie znają, *czegoś/o czymś* najstarsi górale nie pamiętają/nie wiedzą

coś nawet najstarszym góralom się nie śniło, *czegoś* nawet najstarsi górale nie znają, *czegoś/o czymś* nawet najstarsi górale nie pamiętają/nie wiedzą

trzeba znać swoją cenę

znać *coś* jak swoje pięć palców

znać *coś* jak własną kieszeń

znać *coś* od kuchni

znać *coś* od podszewki

znać się jak łyse konie

znać się *na czymś* jak kura na pieprzu

znać się *z kimś* od zawsze

znam ten ból

znajdować

nie znajdować/nie znaleźć wspólnego języka *z kimś*

znajdować wspólny język *z kimś*

znajdować podatny grunt

znajdować się

znajdować się między/pomiędzy młotem a/i kowadłem

znajdować się na marginesie
znajdować się w oku cyklonu
znajdować się w opałach

znajomy

krewni i znajomi królika
znajomi z piaskownicy/z podwórka

znak

dać się we znaki
dawać się we znaki
postawić *coś* pod znakiem zapytania
stawiać *coś* pod znakiem zapytania
wszelkie znaki na niebie i ziemi
wszystkie znaki na niebie i ziemi
znak czasu/czasów

znaleźć

nie móc sobie znaleźć miejsca
nie znajdować/nie znaleźć wspólnego języka *z kimś*
znaleźć wspólny język *z kimś*
znaleźć dach nad głową
znaleźć haka/haki *na kogoś*
znaleźć podatny grunt

znaleźć się

znaleźć się między/pomiędzy młotem a/i kowadłem
znaleźć się w oku cyklonu
znaleźć się na językach
znaleźć się na lodzie
znaleźć się na marginesie
znaleźć się na topie
znaleźć się *z kimś/z czymś* oko w oko
znaleźć się w objęciach Morfeusza
znaleźć się w kropce
znaleźć się w ogniu krytyki
znaleźć się w opałach

zniknąć

zniknąć jak kamień w wodę/w wodę

zniknąć jak kamfora

zniknąć *komuś* z oczu

zniknąć z powierzchni ziemi

zniszczyć

zniszczyć w zarodku

znoszący

kura znosząca złote jaja/jajka

znowu

znowu ta sama śpiewka

zobaczyć

pożyjemy zobaczymy

coś przestraszył się jakby zobaczył ducha

ktoś wygląda jakby zobaczył ducha

ktoś wystraszył się jakby zobaczył ducha

zobaczyć kątem oka

zobaczyć na własne oczy

zobaczyć *coś* od kuchni

zobaczyć *coś* w krzywym zwierciadle

zosia

zosia samosia

zostać

kamień na kamieniu nie został/nie pozostał

po kimś/z kogoś została mokra plama

zostać na lodzie

zostać w jednej/w ostatniej koszuli

zostawiać

nie zostawić/nie zostawiać *na kimś/na czymś* suchej nitki

zostawić

nie zostawić/nie zostawiać *na kimś/na czymś* suchej nitki

zostawić *kogoś* na lodzie

zostawić *kogoś* na łasce losu

zostawić *kogoś* na pastwę losu

zostawić serce na boisku

zostawić *komuś* wolną rękę

zostawić za sobą spaloną ziemię

zowie się zob. **zwać się**.

zremisować

zremisować na gorącym terenie

zrobić

co z tym fantem zrobić?

ktoś potrafi zrobić coś z niczego

ktoś umie zrobić coś z niczego

zrobić z *kogoś* balona

zrobić coś z niczego

zrobić kwaśną minę

zrobić *komuś* kuku

zrobić *coś* na bezczelnego/na chama

zrobić *coś* na jedno kopyto

zrobić *coś* na tip-top

zrobić *komuś* piekło

zrobić *coś* pod *czyjeś* dyktando

zrobić z *czymś* porządek

zrobić z *kimś* porządek

zrobić przedstawienie

zrobić raban

zrobić różnicę

zrobić sobie kuku

coś zrobi swoje

zrobić okrągłe oczy

zrobić (wszystko) co *w czyjejs* mocy

zrobić *kogoś* w balona/w bambuko
zrobić wielkie halo
zrobić wielkie oczy
zrobić *kogoś* w konia
zrobić *komuś* wodę z mózgu
zrobić wrażenie
zrobić wrażenie *na kimś*
zrobić *coś* z głową
zrobić z muchy słonia
zrobić z siebie przedstawienie
zrobiło się *komuś* nie do śmiechu
coś zrobiło swoje

zrywać

boki zrywać (ze śmiechu)

zrywać się zob. **zerwać się/zrywać się**.

zrzednąć

mina *komuś* zrzedła

zupa

należy się jak psu zupa

zwać się

co się zowie

zwalać się/zwalić się

zwalać się/zwalić się *komuś* na głowę

zwalać/zwalić

zwalać/zwalić *kogoś* z nóg

zwariować

nie dać się zwariować

zwariować na *czyimś/czegoś* punkcie

zwąchać

zwąchać pismo nosem

zwiąć

zwiąć, gdzie pieprz rośnie

związać/związywać

ledwo/ledwie móc związać koniec z końcem

nie móc związać końca z końcem

związać/związywać *komuś* ręce

związany

mieć związane ręce

związek

związek na kocią łapę

zwierciadło

przedstawić/przedstawić *coś* w krzywym zwierciadle

ukazywać/ukazać *coś* w krzywym zwierciadle

widzieć *coś* w krzywym zwierciadle

w krzywym zwierciadle

zobaczyć *coś* w krzywym zwierciadle

zwieść

zwieść na manowce

zwiewać

zwiewać aż się kurzyło

zwiewać, gdzie pieprz rośnie

zwijać się

zwijać się jak w ukropie

zwinąć

zwinąć chorągiewkę

zwinąć manatki

zwinąć żagle

zwłoka

grać na zwłokę

gra na zwłokę

zagrać na zwłokę

zwolniony

na zwolnionych obrotach

pracować na zwolnionych obrotach

robić *coś* na zwolnionych obrotach

zwrotny

sprężenie zwrotne

zwycięstwo

przechylić szalę zwycięstwa *na czyjąś* korzyść/stronę

pyrrusowe zwycięstwo

zwyciężyć

zwyciężyć na gorącym terenie

zwykły

zwykły zjadacz chleba

zwymyślać

zwymyślać *kogoś* od najgorszych

Źźż

źle

i tak źle i tak niedobrze

mieć źle w głowie

tak źle i tak niedobrze

źle wyglądać

źle *komuś* z oczu patrzy

źle *czemuś* z oczu patrzy

źrenica

pilnować *kogoś/czegoś* jak oka w głowie/jak źrenicy oka

strzec *kogoś/czegoś* jak oka w głowie/jak źrenicy oka

Żżż

żaba

jeść żabę

zjeść żabę

żaden

bez żadnego gadania

za żadne skarby (świata)

żadna przyjemność

żagiel

chwycić wiatr w żagle

chwytać wiatr w żagle

łapać wiatr w żagle

złapać wiatr w żagle

zwinąć żagle

żart

obrócić *coś* w żart

stroić sobie *z kogoś/z czegoś* żarty

wolne żarty

żarty na bok

żarty się skończyły

żarty się *kogoś* trzymają

żarty żartami

żebro

porachować/policzyć *komuś* (wszystkie) kości/żebra

***żebry**

chodzić na żebry

iść na żebry

żegnać się

żegnać się ze światem

żelazny

bajka o żelaznym wilku
historia o żelaznym wilku
żelazna kurtyna
żelazna porcja
żelazny repertuar

żenada

bez żenady

żona

być jak żona Cezara, poza wszelkimi podejrzeniami

żołądek

o pustym żołądku
z pustym żołądkiem
żołądek *komuś* przyrasta/przyrósł do krzyża

żółw

chować się jak ślimak/żółw w skorupie
kryć się jak ślimak/żółw w skorupie
powolny jak żółw
schować się jak ślimak/żółw w skorupie
skryć się jak ślimak/żółw w skorupie
wolny jak żółw
w żółwim tempie
żółwie tempo

życie

być dobrze ustawionym (w życiu/w pracy)
być nie do życia
coś się *komuś* (w końcu) od życia należy
dać *komuś* drugie życie
ktoś dobrze ustawiony (w życiu/w pracy), dobrze się ustawić (w życiu/w pracy)
dostać drugie życie
drugie życie
coś jest potrzebne do życia jak tlen

mieć drugie życie
na śmierć i życie
nigdy w życiu
odpowiadać *za coś* głową/własnym życiem
podwójne życie
postawić *komuś* pomnik (za życia)
powołać *coś* do życia
prowadzić drugie życie
prowadzić podwójne życie
samo życie
stawiać *komuś* pomnik (za życia)
targnąć się na swoje/*czyjeś* życie
towarzyszka życia
towarzysz życia
ujść z życiem
użyć/używać życia/świata
wystawić *komuś* pomnik (za życia)
w życiu
zapamiętać *coś* do końca życia
życie jak w Madrycie
życie *komuś* jest niemiłe
życie usłane różami

życiorys

przerwa w życiorysie

życzenie

pobożne życzenia
coś pozostawia wiele/sporo do życzenia

żyć

mówi się trudno (i żyje się dalej)
nie dać *komuś* żyć
żyć jak człowiek
żyć jak pies z kotem
żyć jak król
żyć z *kimś* na kocią łapę

żyć na walizkach
żyć nie umierać
żyć ponad stan
żyć z dnia na dzień
żyć pełną piersią
żyć sobie jak pączek w maśle
żyć z odsetek
żyć z ołówkiem w ręku
żyć z procentów

żyłtka

ostrzy jak brzytwa/nóż/żyłtka

żyła

coś mrozi (*komuś*) krew w żyłach
mrozący krew w żyłach
coś ścina (*komuś*) krew w żyłach
wypruwać z siebie/sobie żyły
coś zmroziło (*komuś*) krew w żyłach
żyła złota

żyw

kto żyw

żywiół

być w swoim żywiół

żywnie

co się *komuś* żywnie podoba
jak się *komuś* żywnie podoba

żywot

dokonać żywota

żywy

ani żywego ducha
dopiec/dopiekać (*komuś*) do żywego

dotknąć *kogoś* do żywego
handel żywym towarem
kląć w żywy kamień/w żywe kamienie
nie było/nie ma żywego ducha/żywej duszy
w żywe oczy
żywa encyklopedia
żywa kronika
żywego ducha nie było/nie ma
żywe srebro
żywy trup